ALİ ŞERİATİ

33 BÜTÜN ESERLERİ

Yalnızlık Sözleri I

FECR

Fecr Yayınları 142
ALİ ŞERİATİ
Bütün Eserleri 33

Yalnızlık Sözleri I

Eserin Orijinal Adı
Gofteguhayı Tenhayi

Tercüme
Okan Sevinç

Editörler
Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç
Prof. Dr. Derya Örs

Tashih ve Redakte
Dr. Murat Demirkol
Cahit Ezerbolatoğlu

ISBN 978-975-6004-87-6 (tk)
978-975-6004-88-3 (1.c)

2. Baskı: Kasım 2012

Kapak ve İç Konsept: TN İletişim
Sayfa Düzeni: Cinas
Baskı: Kalkan Matbaacılık
Büyük Sanayi 1. Cadde 99/32
Tel: 0312. 341 92 34 İskitler/Ank.

FCR Yayın Reklam Bilgisayar
San. ve Tic. Ltd. Şti.
Rüzgarl› Cad. No: 2/5
Ulus / Ankara
Tel: 0312. 310 08 60
Faks: 0312. 311 47 89
www.fcr.com.tr
e-posta: fcr@fcr.com.tr

ALİ ŞERİATİ

Yalnızlık Sözleri I

Ankara 2012

İÇİNDEKİLER

ALİ ŞERİATİ

23 Kasım 1933'te Horasan eyaletine bağlı Sebzivar'ın Mezinan köyünde dünyaya geldi. 1950'de Meşhed'deki Öğretmen Koleji'ne girdi. 1952'de Meşhed yakınlarındaki Ahmedâbâd köyünde öğretmenliğe başladı. 1955 yılında Mekteb-i Vâsıta'yı yazdı. Ebuzer-i Gıfarî'yi tercüme etti. 1956'da Meşhed Üniversitesi'ne girdi. Ulusal Direniş Hareketi'ne üye olduğundan, babası ve diğer üyelerle birlikte tutuklandı, altı ay tutuklu kaldı. 1959'da Alexis Carrel'den Dua'yı tercüme etti. Üniversiteden başarıyla mezun oldu. 1960'ta Fransa'ya gönderildi, orada sosyoloji ve dinler tarihi üzerine çalıştı. Cezayir Kurtuluş Hareketi'ne aktif olarak katıldı. Bu faaliyetlerinden dolayı Paris'te tutuklandı; bu arada birçok makale, konuşma ve çevirisi değişik dergilerde yayımlandı. Sosyoloji ve dinler tarihi alanında doktorasını tamamlayarak 1962'de İran'a dönerken sınırda tutuklandı; aylarca hapiste kaldı. Hapisten çıktıktan sonra öğretmenlik yapmaya başladı ve Meşhed Üniversitesi ve diğer merkezlerde konferanslar verdi. Hüseyniye-i İrşad 1973 Eylül'ünde kapatıldı. Savak, Şeriati'yi aramaya başladı. Kendisini bulamayınca babasını tutukladı. Babası bir yıl kadar hapsedildi. Şeriati teslim oldu ve on sekiz ay hücrede kaldı. 1975-77 arası Savak'ın takibinden sürekli kaçıp başkalarının evlerinde kalarak çalışmalarına devam etti. Sabahlara kadar süren konuşmalar yaptı. 16 Mayıs 1977'de Avrupa'ya hicret etti. Otuz gün sonra İngiliz İstihbaratı'nın yardımıyla Savak tarafından şehit edildi.

YAYINCININ NOTU

Yayınevimiz, Şeriati düşüncesini külliyat olarak okurlarına sunmakla önemli bir hizmet vermektedir. Merhum Şeriati, dünyanın bugün yaşayan iki önemli medeniyeti olan, İslam ve Batı medeniyetini yakından tanıma fırsatı bulmuş ender şahsiyetlerden biridir. Dahası, bir sosyolog gözüyle incelediği konuları, dahiyane bir düşünce işçiliği ile işlemiş ve Fars edebiyatının kendisine kazandırdığı akıcı üslupla ortaya koymuştur. Bilimsel liyakati, özgün bakış açısı, dindarlığı ve inandığı doğrular uğruna can verecek kadar yürekli kişiliği ile sadece İran gençliğini arkasından sürüklemekle kalmamış, dünya Müslümanlarının öze dönüş çabasına katkıda bulunarak bir döneme damgasını vurmuştur. Onun bu özgün ve özgürlükçü tutumu, sadece İslam düşmanlarının tepkisini çekmekle ve onlar tarafından şehit edilmekle kalmamış, dost ve kardeş bildiği Müslümanlardan da çok büyük tepkiler almıştır. Çünkü onun düşünceleri, Batılı saldırı karşısında çok derin ve güçlü bir mukavemet oluştururken İslam geleneğini kirleten ve çöküntüye sebep olan bidat ve hurafelere de ağır darbe indiriyordu. Tabiî bu da bilinçsiz kesimler nezdinde İslam'ın kendisine yapılan bir saldırı olarak algılanıyordu.

Kendi tabiriyle içinde doğup büyüdüğü geleneksel Safevî Şiîliğine yöneltTiği eleştiriler yüzünden İran'da dışlanırken, Şiî bakış açısı nedeniyle de Sünnî dünyadan önemli tepkiler almıştır. Ancak Şeriati, her ne kadar Ali Şiası ve Safevî Şiası ayrımı yapsa ve Safevî Şiîliğini eleştirse de eleştirdiği düşünceden bütünüyle kurtulamamış ve söz konusu etkilerle Sünnî dünyanın kabul

edemeyeceği kimi düşünceler serdedebilmiştir. Sahabiler hakkında kullandığı ifadeler hoşgörü sınırını zorlayan kusurlar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yaşadığı çağ ve çevrenin etkisiyle Fransız sosyalistlerinden etkilendiği ve kimi yorumlarında bu etkinin izlerinin görüldüğü de söylenebilir.

Ali Şeriati'nin de her insan gibi hata edebileceğini, hatalarının ve savaplarının sadece kendisini bağlayacağını okuyucunun takdir edebileceğine inanıyoruz. Fecr Yayınevi olarak, ölçümüzün Kur'an-ı Kerim ve onun numune-i timsali olan Hz. Peygamber (s.a) olduğuna inanıyor, Şeriati de dahil bütün insanların bu ölçüler içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun her görüşünü onaylamadığımız halde eserlerini yayınlıyor, ama katılmadığımız görüşlerine de müdahale etmeyi uygun görmüyoruz. Çünkü böyle bir müdahalenin düşüncelerin doğru anlaşılmasına engel olacağı, bunun da hem yazar hem okur açısından bir hak ihlali sayılacağı kanaatindeyiz. Buna rağmen kimileri, tasvip etmedikleri düşüncelerden dolayı bilinçsiz okuyucuların olumsuz etkileneceği gerekçesiyle vebal alacağımızı düşünebilirler. Fakat biz, genelde Müslüman olmanın, özelde Şeriati okuru olmanın, okuduğu her şeyi kabullenen değil, eleştiren bir seviye gerektirdiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla bütün olumsuzluklarına ve kusurlarına rağmen Şeriati'nin o engin birikiminin bizlere çok şey kazandırdığına ve kazandıracağına inanarak eserlerini külliyat olarak yayınlamaya karar vermiş bulunuyoruz. Buna paralel olarak hem Fars hem de Türk edebiyatına vukufiyetiyle temayüz etmiş mütercimlerden oluşan bir heyet oluşturarak eserlerin en az hata ile çevrilmesine de özen gösterdik. Bu nedenle tercümeler, sadece söz konusu eserleri dağınık vaziyette sunulmaktan kurtarmayacak, Şeriati okurunun liyakatsiz tercümelerden çektiği sıkıntıları da asgariye indirecektir.

Külliyattaki kitapların bazılarında yazara ait olmayan dipnotlar yer almaktadır, İran'daki Dr. Ali Şeriati Eserlerini Derleme Bürosu tarafından eklenen notların sonunda (Derleyen), yayınevi-

miz tarafından ilave edilen notların sonunda (Fecr), mütercimlerin ilave ettiği notların sonunda ise (Çev.) ifadeleri kullanılmıştır. Bunların dışındaki dipnotlar Ali Şeriati'ye aittir.

Bütün hassasiyet ve çabamıza rağmen, insan olmamız hasebiyle gözümüzden kaçan kusurlar olursa okurumuzdan özür diler, eleştirilerine müteşekkir kalırız. Bu vesileyle Şeriati'ye Allah'tan rahmet diler; başta değerli mütercimler olmak üzere, editörlere, tashih ve redakte heyetine ve eserlerin sizlere ulaşmasında emeği geçen bütün dostlara gönülden teşekkür ederiz.

FECR YAYINEVİ

BİRİNCİ BÖLÜM

FELSEFE, HİKMET ve İRFAN

Benim hamurumu felsefe, hikmet ve irfanla yoğurmuşlar. Hikmet, bende sonradan kazanılmış veya hafızada biriktirilmiş bir ilim değildir. Bilâkis o benim özüme aittir, benim sıfatımdır. Ağırlık, içgüdü ve vücut ısısı gibi sıfat ve durumlara sahip bir varlık olduğum gibi, hikmet ve felsefeye de sahip olan bir varlığım ben. Harcımda, ruhumun özünde, hatta dostlarımdan birinin şakayla dediği gibi, görünüşümde, bedenimde, davranışımda, sözümde ve sessizliğimde hep felsefe vardır.

Ben, felsefeyi sadece okuma, eğitim ve öğretim yoluyla elde etmedim. Felsefe, benim genlerime kazınmıştır. Onu atalarımdan miras aldım. Bugün insanlar, geleneksel ulema kılığındaki herkesi molla yani fakih sanmaktadırlar. Bu kesinlikle doğru değildir. Günümüzde bu giysi din alimlerinin özel kıyafetidir ama eskiden bütün alimlerin ve filozofların özel kıyafetiydi. Hatta müzik ve matematik bilgini Farabi, filozof İbn-i Sina, kimyacı Cabir bin Hayyan, dehrî ve dinsiz Ömer Hayyam da aynı giysiyi giyerdi. Benim atalarımdan hiçbiri fakih ve din âlimi değildi. İstisnasız hepsi filozoftu. Babamdan[1] büyük filozof dedeme kadar hepsinin asıl branşı felsefeydi. Bunun yanı sıra edebiyat, fıkıh, usül, tıp ve zamanın diğer ilimlerini de bilirlerdi.

[1] Babam, Kur'an bilginidir ve İslam felsefesi ile fıkıh usulü alanında uzmandır. Dedem ve amcam da Arapça ve usül bilginiydiler. Diğer yakınlarım da aynı Şekilde hikmet, Yunan felsefesi ve kelâmla ilgilenirlerdi.

Ben de küçük yaşlarda, daha okuma yazmayı bile öğrenmeden filozof olmuşum. Ama felsefesiz bir filozof! Büyüklerim hep anlatırlar:

"Küçük yaşlarda bile diğer çocuklardan çok farklıydın. Asla oyun oynamazdın. Oynamak da istemezdin. Oyun arkadaşın olmadı hiç. Arkadaşlarının hepsi sana büyük adam gözüyle bakarlardı. Sokakta oyun oynayan çocukların yanından geçerken onlara bakmazdın bile. Onlar da seni görünce oyundan el çeker, sen geçip gittikten sonra tekrar oyunlarına devam ederlerdi. Bu çocuklar arasında senden daha büyükleri de vardı.

Evde, aile toplantılarında çocuklar hep bir araya gelir, oynarlardı. Büyükler de bir araya toplanır, konuşur ve gülüşürlerdi. Ama sen, hep sessizce bir köşede oturur, bazen büyüklere bakar, onları dinlerdin, bazen de bakar ama dinlemezdin. Aklın başka yerlerde olurdu. Bazen kendi kendine konuşur, güler, bazen de suratını ekşitir, hayallere dalardın. Biz bunu fark edince sana takılırdık. Sen ise utanır, bir şey demezdin.

O zamandan beri senin en belirgin özelliğin oldu bu. Yalnızlığı, sessizliği severdin. Kendi kendine konuşur, daima düşünür, tembellik eder, dalgınlık gösterir, her işinde düzensizlik sergiler, okulla ilgili ödev, yazı, kitap, kalem ve ders gibi şeyleri sevmez ve öğretmenlerden hiç hoşlanmazdın. Sadece okumayı, ciltçiliği ve kitapları dizmeyi severdin. Baban bazen kızar, şöyle derdi: Bu nasıl bir çocuk anlayamadım. Öğretmenlerinin hepsi senden şikayetçi. Gece gündüz hep kitap okuyorsun. Anlayamadığın kitapları bile okuyorsun. Bir saat da kendi kitaplarını oku. Bu çocuk incelemeye ne kadar düşkün ama dersleriyle hiç ilgilenmiyor. Sanki ders çalışmaya ve yazı yazmaya düşman. Gece yarılarına kadar benimle oturup kitap okuyor. Ama öğretmeninin verdiği ödevleri sabah çoraplarını aradığı, elbiselerini giydiği ve okula geç kaldığı zamana bırakıyor. O zaman da büyük bir telaş ve üzüntüyle derslerini yapmaya çalışıyor. Oğlum, sen sabahları kalkıp okula gidinceye kadar çoraplarını aramaktan başka bir şey yapamıyorsun ki!"

Liseye gidinceye kadar böyle devam etti. Bütün öğretmenlerimden daha bilgili ama tüm sınıf arkadaşlarımdan daha tembel bir öğrenci idim. (Kulakları çınlasın, Farsça öğretmenim Sabur Cenneti Bey, ilkokul altıncı sınıfta iken böyle demişti benim için. Tam yirmi yıldır görmedim Cenneti Beyi. Oldukça iyi bir öğretmendi. Uzun boylu, zayıf, şakağında avuç büyüklüğünde bir ben ya da ona benzer bir şey vardı. Şu an tam hatırlamıyorum. Yüzü kemikli, büyük burunlu ve kalın dudaklı biriydi. Yaklaşık kırk yaşlarındaydı; ama saçlarını gençler gibi tarardı. Saçlarına gliserin ve vazelin sürerdi hep. Hiç unutmam, öğretmenimiz sınıfta gezinirken saçlarına sürdüğü bu yağlar üzerime damlamasın diye omuzlarımı kenara çekerdim.) Daha sonra liseye başladım. Lise yıllarında felsefe ve irfana dalmıştım. Hâlâ hatırladığım için çok memnunum. Felsefî kitaplardan birinde okuduğum ve başıma bir balyoz gibi inen cümleler, beni uzun uzun düşünmeye sevk etmişti. Öğle vaktiydi, sofra henüz toplanmamıştı. Babam, yemek yerken bir yandan da kitap okurdu. Etrafında bir sürü açık kitap olurdu. Bir keresinde, Maeterlinck'in, Zebihullah Mansurî tarafından tercüme edilen *"Büyük Beynin Düşünceleri"* adlı bir kitabı vardı masasında. Kitabın ilk cümlesi şöyleydi: "Mumu söndürdüğümüzde ışığı nereye gider?" (Şimdi bu cümle benim için başka birçok mana daha ifade etmektedir.) Bu cümleyle zihnim açıldı. O zamandan itibaren beynim çalışmaya başladı. (Ancak bazı hallerde felç olur, bir süre sonra tekrar çalışmaya başlar.) Bu benim için yeni bir dönüm noktası oldu. Daha önce okuduğum kitaplar, sıradan okuyucuların okuduğu türden kitaplardı: *Vitaminler*, *Sarhoş Kadın*, *Sinema Tarihi*, *Sefiller*, *Bilgi Işığı Yıllığı*, *Dünya Yıllığı* vs. Ama bu cümleyi okuduktan sonra salt düşünceye, mutlak felsefeye ve sadece ve sadece düşünmeye daldım. Maeterlinck'e, Anatole France'a ve *"Avrupa'da Hikmetin Seyri"* ne o kadar dalmıştım ki bu ikisi beynimi işgal etmiş ve bunların etkisiyle duyularım dengesini kaybetmişti. Hayattan uzaklaşmış, etrafımdakilere yabancılaşmıştım. Çok yol aldım. Benim küçük beynim, Maeterlinck'in büyük beynini dağıtan ve onu delirten düşünce-

leri almıyordu. Korkunç bir bunalıma düştüm. Sessizliğe gömüldüm, daimi bir karamsarlık ve kötümserliğe kapıldım. Yavaş yavaş irfana yöneldim. Bu dönemde, ariflerin güzel sözlerini bir araya getirmeye çalıştım. Cüneyd, Hallaç, Kadı Ebu Yusuf, Melik Dinar, Fuzeyli Iyaz, Şebusterî, Kuşeyri, Ebu Sait ve Bayezit Bestâmî gibi ariflerin sözlerini yazmaya başladım.

"Sonunda çöllere düştüm. Aşk yağmıştı ve yerler ıslanmıştı. Çamura saplanan ayaklar gibi, benim ayaklarım da aşka saplanıyordu."; "Nura batmıştım, batmaya devam ettim ve sonunda nur oldum."; "Bayezit, otuz yıldır Allah'a ibadet ediyordu, şimdi ise Allah ona tapıyor."; "Kadı Ebu Yusuf tam yetmiş yıl zühd ve takva yolunda ilerledi. Yetmiş yıl boyunca, en sıcak günlerde bile oruç tuttu, gece namazları kıldı, zikir ve riyazetle uğraştı. Bir gün, bir de baktılar ki Kadı Ebu Yusuf peştemale sarınmış, çıplak bir halde, tepelerden birine çıkmış şarap içiyor. Çehresi değişmiş, cinnet geçiriyordu. Sana ne oldu ki bu hale geldin ve ilahî mükellefiyetleri terk ettin, diye sordular. Ebu Yusuf şöyle cevap verdi: Yaşlı köleyi esaretten azat ederler. Ben yetmiş yıldır Allah'a kulluk ediyorum. Allah ise efendilerden muhakkak ki daha kerimdir. Allah'a yalvardım ve bu yetmiş yıllık kuluna ne yapacağını sordum. Allah da Seni azat ettim, kulluk iplerini kopardım, dedi. Artık özgürüm ve kimseye kulluk etmiyorum. Ben aşığım. Aşığa yükümlülük yoktur. Aşk şeriata sığmaz ve kölelik kabul etmez. Ben derisini değiştiren yılan gibi, Ebu Yusuf'tan dışarı çıktım." (Bayezit)

Yıllar böylece gelip geçti. Arkadaşlarım şen şakrak çocukluğunu yaşarken, ben bu manaların peşine düştüm. Beynim felsefe ile gelişiyor ve kalbim irfanla kavruluyordu. Büyüklerim durumumdan endişe etmeye başlamışlardı. Gittikçe felsefenin armağanı olan ümitsizlikle ve irfanın hediyesi olan dertlerle tanışmaya başladım. Ama doluydum, boş değildim ve işimin çok zor olduğunun bilincindeydim. Derdim oldukça fazlaydı ve her türlü zevk, sevinç ve mutluluktan mahrumdum; ama bunu anlamam da önemli bir şeydi. En azından ahmak değildim.

1950-1951 yıllarında lise ikinci sınıfta okurken, aniden bir fırtınaya kapıldım ve büyük bir kargaşanın içine düştüm. Sessiz ve kimsesiz kaldım, yurdumdan oldum. Hikâye böyle başladı. Ondan sonra "vur, tut, kır..." dönemine girdim. İnanç, iman, kalem, kahramanlık, korku, özgürlük ve fedakârlık duygularıyla dolu bir dünyaya daldım.

Hikâyem oldukça uzundur. Bu dönemden kalma kan, utanç, ün, korku, korkusuzluk, doğruluk, yalan, ihanet, fedakârlık, şahadet dolu hatıralarım var. Ne diyeyim? Nasıl bir ateş? Nasıl bir ateş? Bütün okyanusları üstüme dökseler yine de bu ateş sönmez. Çok ilerledim... Ölüm ve kudret benimle at başı gidiyordu.

Velhâsıl geçti. Evet, başkaları gibi, o da geçip gitti. Kat ettiğim onca sahra ve konaklardan geri döndüm. Eli boş geri döndüm. O vadilerde peşimden gelenlerin birçoğu geri döndü ve beni sattı. Ne pahalı! Hayır, ne ucuz! Bakanlık, genel müdürlük, avukatlık, milletvekilliği, başkanlık... Ama ben topladıklarımı satmadım. Verdikleri her şeyden daha değerli şeylerdi bunlar. Anlaşamadık sonunda ve ben öylece kaldım. Sonunda sürüne sürüne gelip bu okula takıldım, öğretmen oldum; ama asla pişman olmadım. Aksine dünyaya kanmadım, özgür kaldım, iman ile yoluma devam ettim, ihanet etmedim, durdum ve dönmedim diye övünüyorum. Durdum; ama acizlik veya korkudan değil. Bir duvar da yoktu zaten! Duvar! Durdum. Dönmedim, yoldan sapmadım, sadece durdum. Durmak ve her esen rüzgâra kapılmamak, benim dinimin özüdür. Bu dinin takipçileri oldukça azdır. Halkın çoğu gündüzleri eyyamcı, geceleri dindardır. Cüneyt, bir gün müritleriyle birlikte, Bağdat meydanlarından birinde geziyordu. O anda meydanda, civar köylere kılıcıyla boyun eğdirmiş ünlü bir eşkıyayı asıyorlardı. Cüneyt, darağacındaki eşkıyanın yanına vardı ve onun ayaklarından öptü. Müritleri itiraz edince, Cüneyt şöyle dedi: "Kendi yolunda buraya kadar gelebilen bir insanın ayaklarını öpmek gerekir."

"Evet, sufiler elbiselerini şaraba rehin vermekten geri durdular.
Varsın meyhanede kalan bizim hırkamız olsun."

Allah'a hamt ediyorum. Bu sözlerin, benim duruşumda büyük etkisi olmuştur. Kimin söylediğini bilmediğim şöyle bir söz var: "Erkeğin şerefi, kızın bekâreti gibidir. Bir defa lekelenirse asla telafi edilemez."

Maksadım biyografi yazmak değil. Söylemek istediğim: Her nasılsa, şu ana kadar, bütün hayatımı siyasete bulaştırdıysam ve pek çok olay yaşadıysam da bunların hiçbirisi kalbimle uzlaşır türden şeyler değildi. Bu gerçeği, bundan on yıl önce Aliallahi Şehit Derya da ifade etmişti. Daima büyük bir taassup, ısrar ve ciddiyetle söylerdi. Ona gülerek şöyle diyordum: Sen Ali'yi hiç tanımıyor ve anlamıyorsun. Sen, Ali'yi karanlıklarda görmüşsün. Aşk karanlığında. Bu yüzden akıl nuru, düşünce aydınlığı, özgürlük ve ilim aynasına bakacak olursan, Ali'yi tanıyamayacaksın. (Diller nasıl da farklılaşıyor.) Ama o, kesinlikle inanmıyordu. Diyordu ki; seni cumhurbaşkanı olarak dahi görsem, Hindistan hariç hiçbir yerde siyaset adamı olarak görmeyeceğim. Onun ne kadar doğru söylediğini şimdi anlıyorum. Ben hikmet ehliyim, siyaset ehli değil.

Ama o zamanlar bu sözleri anlamak bir yana, dinlemiyordum bile. 34-35 yaşlarındaydım. Kalbim bu terennümlerle tanışık değildi. Kalbi çelik, ruhu yorgun, aklı ufuklarda biriydim. Hâlbuki 24-25 yaşlarındayken şiir, terennüm, araştırma, beklenti, merak, tepinme, ızdırap, gam, arzu, gezme, sokak ve renkli hayallerle dolu bir dünyam vardı.

Bana: "Biat et, iki masa dışında istediğin masaya otur." dediler. Ben ise, gidip kızıl kale askerî zindanlarındaki hücrelere girdim. Bir süre sonra eli boş dışarı çıktım. Bu defa da ülkenin "yeşil kale" zindanlarına düşmüş gibi oldum. Bağ ve bahçeye kavuşan diğer arkadaşlarımla kendimi kıyaslayınca sevinç, şükür ve şevk deryasında boğuluyorum. O "en büyük leke"ye takılıp kalmadım; dünyaya bulaşmadım. Öğretmenliği ve sessizliği seçtim,

hale bakıp sözlere aldırmadım diye, Allah'a hamt ediyorum; içim içime sığmıyor. Onlar altın topladılar, ben hazine buldum. Onlar saraylar inşa edip birkaç koltuk elde ettiler, ben tapınak inşa ettim ve iyilik tanrısının sonsuz iklimlerinde saltanat tahtına kuruldum. Onlar bağ bahçe aldılar, ben ise mucizelerin yeşil ülkesine sahibim. Onlar masa başlarında gururlandılar, ben aşk tapınağının minaresinde, gururumu ayaklar altına aldım. Onlar Kayser'in köleleri oldular, ben ise "Hakim"in sahabisi oldum. Onlar yoldan saptılar, el ve avuçlarını doldurdular, ben ise kaldım ve elim avucum boş inzivaya çekildim.

Onlar adlarını ekmeğe sattılar; ben adımı suya verdim. Hızır'dan daha çabuk, İskender'den daha önce hedefe ulaştım. Onlar lezzet ve zevk aldılar; ben ise gam ve keder. Onlar paraya tapar oldular; ben putperest. Onlar altın ve gümüş sergilediler; ben Mevlana gibi, Şems'te açtım ve güneşte yandım. Gönül sofrasını açtım, dert sergisini yaydım. Kandan şarap içtim. Onlar para babası oldular; ben dert babası. Onlar yaşayanlara bağlandılar; ben yaşama. Onlar bakanlık elde ettiler; ben saltanat. Onları yalanla övüyorlarsa, birileri beni gerçek manada kutsuyorlar. Onları, içlerinde düşman, beni ise kalben dost biliyorlar. Onlara işlerini rapor ederlerken, bana hallerini rapor ediyorlar. Onlar özgürlüğe ihanet ettiler, ben özgürlüğe vefalı kaldım. Onlar gece âlemlerinde kötü kadınlarla dans ederken, ben tertemiz uzletimde, sufilerin temiz güllerini kokluyorum. Onlar elbiselerine sığmayacak kadar şişmanlarken; ben içim içime sığmayacak kadar aşık oldum. Onların memurları, benim dertlilerim var. Onlar hasta ve zayıf develerini zorla, saray kapılarında kurban ederken, ben İsmail'imi, şevkle Kâbe yolunda boğazladım. Onların içen ve gülenleri varsa, benim yanan ve ağlayanlarım var. Onlar, kalabalıkta birbirlerine yabancıyken, biz yalnızlıkta birbirimizi tanıyoruz. Onların altını varsa, benim de aşkım var. Onların evi varsa, benim de mihrabım var. Onlar yükselirken, ben Miraca çıkıyorum. Onlar yeryüzünde sürünürken, ben göklerde uçuyorum. Onlar biterken, ben daha yeni başladım.

Onlar yaşlanırken, ben gençleşiyorum. Onlar vekil oldular, ben ise mabut. Onlar reis olmuşlarsa, ben de rehber oldum. Onların kapıkulları ve fedakâr uşakları varsa, benim de soylu bir önderim var. Onlar Enuşirvan'ın adalet zincirini boyunlarına vurdular ve ahırları bayındır kıldılar, ben ise sarayları terk ettim. Buda oldum, zincirleri kırdım, özgürleştim. Sanatçı oldum, yaratıcı oldum; nübüvvet ve risalet buldum, ebedileştim. Âlem gazetesinde bekamı sağladım. Onlara, bir grup insan dalkavukluk ediyorsa, bu onların mesleği olduğu içindir. Bunların yerine başkaları geçse, onlar yine dalkavukluk eder, yağcılık yapar; ama içlerinden nefret duyarlar. Beni ise dünyaya asla teveccüh etmeyen bir kalp över. O, dünyayı bir çöplük olarak görür. Bu kalpte güzellikten, imandan ve sevgiden başka bir şey bulunmaz. Dünyadan hiçbir beklentisi yoktur. Öyle bir kalp ki Allah'ı bile ısrarlarımla över. "Ben nerede onlar nerede, zarar ettim." diye yakınır.

Kalabalık pazarlardan geçerken, dostlarımdan her birini sarı tüylü develerini satarken ve gülüp geçerlerken gördüm. Ben ise kendi kendimle meşgul idim; sarı tüylü devemin yularını tüccarların elinden kurtarmaya çalışıyordum. İçimden bir ses, "Satma!" diyordu bana. "İyi ki satmadın, satma sakın!" Bu yolun sonunda, çok uzaklarda, birileri seni bekliyor. Şeytanlar kalesinde esir tutulan bir şehzade, cadıların tuzağına düşmüş, birileri gelecek ve beni kurtaracak, diye bekliyor. Her ayak sesi duyduğunda, hüzün veren yalnızlıktan kurtulacağını ve birilerinin kendisini almaya geldiğini sanıyor. Bu yüzden "satma!" diyor ses. Onun sana ihtiyacı var. O, deveni senden çok pahalıya alacak. Ucuza satma sakın. Sana padişahlık bile verecek olsalar azdır. O daha fazlasını verecek sana. Satma! Al ve git, git! Issız, yanık, korkunç, susuz ve kimsesiz bir çöle varacak olursan sakın korkma, ürkme. Git, git! Yamyamlar ve sihirbazlar tuzak kurmuş, yılanlar ve vampirler seni bekliyor. Ama korkma, git! Sonunda bir karartı göreceksin uzaktan. Git, git! Arzu duyulan bir kale! Çölün geniş bağrında, bir gözetleme kulesi gibi. Kızgın çö-

lün kalbindeki bir servi ağacını andırıyor. Allah, seni ve ruhunu yaratılışın yedinci gününde halk etti. Ruhunu birçok ilginç ve tuhaf tecellilerle süsledi. İstekler, arzular, manalar, çeşitli sırlarla tezyin etti. İşte o gün, bu feryatsız ve kimsesiz çöldeki kuleyi de yine senin için bina etti. Onu, hep senden yarattı. Her tuğlasını, suyunu, harcını, odasını, penceresini, kitabesini, süsünü, rengini, şeklini ve ölçüsünü hepsini senden aldı ve onlardan bir kùle yaptı. Şimdi adeta seni onda resmettiklerini görüyorsun. Vücudu arzuların, boyu şerefin, başı kıvancın, projesi hayalin, ağzı kalbin, başı zekân, boynu gururun, pınarı sanatçı ütopyacılığıyla mucizevî efsaneler söyleme kudretinle yaratıcılığın, mermer renkli kapısı dinin, ayakları şevkinin yükselen kanatları, temeli isteklerin, kolları varlığın, ortası düşünce ve gönül inceliğin, şelalesi yumuşak, güzel ve ulu alçak gönüllülüğün... Daha ne kadar sayayım, daha ne zamana kadar sıralayayım? Ne yazık ki olmuyor, ilm-i huzûri daha fazla konuşma gücü vermiyor.

Bu öyle bir kule ki bazen tanrıça endamını andırıyor. Heveslerden münezzeh olan Tanrı bile, onu görünce hayâdan yüzü kızarır. Öyle ki şeytanlar, melekler, Racalar ve Hâceler bile bunu idrak ediyor. Bazen de her gün bir divan yazabilen, her lâhza bir gazel söyleyip terennüm edebilen, ama hiçbir şeyle uğraşmayan ve tüm sanatını bir kasideye harcayan usta bir şairin hayalini andırıyor. "Yakınlık" denizinde güzel bir kaside, girişi ilkbaharın vasfını almış bir gazel ve aşk şarkısı. Sonra güzel sabah vaktinin heyecan verici renginin umuduyla, şafağın geceyi yırtıp doğması ve ondan sabahın naz bitkisinin çıkıp üzerinde filizlenmesi! Bilmiyorum nedir? Ne denilebilir, bilmiyorum ki? Ve sonra şiirin girişinden muhtevasına kaçarak kurtuluş! Ne kaçış! Ondan sonra mazmun; kasidenin ruhu, şiirin kalbi, ilginçlikler, sihir, heyecan, enerji, mana, temizlik, güzellik, iyilik, derinlik, zarafet, lütuf, hayal inceliği, sanat nezaketi ve duygusal incelik ile dolu. Yıkılmış bir saltanat sarayı. Rum ordularının saldırılarında yağmalanmış, İskender'in aşk ateşinde yanmış

Taht-ı Cemşit. İçinde ise hazineler, hazineler, hazineler. Daha sonra istek güzelliği ve kaside şairinin mahlas kullanması. En sonunda hüsnü hitam ve hüsnü makta... Beytin güzel sonu, şairin mutluluğu. Artık şair, methettiği insanın kalbinde yer etmiştir ve altın gibi ipekle bağlanmıştır sevgilisine.

Oldukça akıcı bir kaside bu! Lafız güzelliği, mana inceliği, tasvir zarafeti, teşbih mahareti, kinaye kudreti ve ayetlere dayanma gibi özelliklere sahip. Bir kaside ki sözleri hep ilahi kelimelerden oluşuyor. Dili, Ali'nin belagat dili. Manası, Aynulkuzat'ın *Risaletu'l-Aşk* ve *Bessu'ş-Şekva* kitaplarının manası. Vezni Chandel'in *"Gözyaşları ve Tebessüm"* sonatı. Sırları, Çin'in *Yaratılış Mitolojisi*'ndeki sırlar. Tevrat'ın *Yaratılış Kitabı*. İstiareleri, zincirlere vurulmuş Promete'nin mitolojisi. Teşbihleri Muhammed'in siyeri ve alçak ve kıskanç düşmanlarının kınanmasıdır. Başlangıcı, insanın yaratılışı ve Âdem'in hilkati. Makta, 1969 De Lacroix Paris hazinesi ve unvanı inanç meşalesi. Allah'ım, ne kadar mutluyum! Bu dünyada beni bu dikkat, dürüstlük, zarafet, güzellik ve incelikle tanıyanlar oldukça fazladır. Oldukça zekice! İğne ucu gibi sivri ve ipek kadar yumuşak bir zekâ. Hayali noktalar gibi zarif, gözbebeği kadar güzel, altın kanatlı genç bir kelebeğin, gizemli "alıcı ve verici" anteni gibi nazik bir zekâ! Dudaklarımdan hiç eksik olmayan Velvalci'nin şu iki beyti gibi akıcı, tatlı, hoş ve ahenkli bir zekâ!

Şuh ve mütebessim dişlerinin tanesi
Onun dudağı dünyayı bize zindan etti

Burnun altında birer akik gibi olan dudağı
İki gül arasında şeker saklamaktadır.

Bravo Velvalci'ye! O, edebiyat tarihimizin gazel şairleri içinde sevgiliye duyduğu aşkın sadakatini sevgilinin güzellikleri arasından sadece dişinin bir tanesini söyleyerek anlatabilen tek şairdir. Bütün dünyada bir gülün, bir kalemin veya bir mumun en hassas, en özenli, en değerli ve en yüce yerinin neresi olduğunu bilen kim vardır? Bunca şair, bu halkın en akıllıları, en duygusal-

ları ve en zevkli insanları daima mumu, gülü, kelebeği ve bülbülü tasvir ettikleri halde, mumu hep topluluğun ortasına koymuşlardır. Şuursuz ahmaklar için mumun ne değeri var? Bir meclisin süsü, toplumun aydınlığı, konuşmacı, üstat, siyasetçi, halkçı, meşhur, sevgili, faydalı, reformcu... Velhâsıl çok faydalanılabilir bir insan. Bir kız, perişan ve dertlere müptelâ kardeşine şöyle diyordu: "Sen put olmalısın. Topluluğun mumu olmalısın ki seni övsünler. Herkes kutsasın. Sen insan olma hakkına sahip değilsin. Sen bir putsun." Kardeşinin kötüleştiğini ve iyileşme imkanının kalmadığını görünce ne yaptı? Sonunda dertten hastalandı; kardeşini kaybetme acısından ve putunun kırılması korkusundan, düşünceleri karardı. (Les cah verts destanı) Sayıları bir elin parmakları kadar olan o mana ve gönül ehli kimseler için, mum nedir? Yalnızlık gecelerinin, karanlık uzlet köşelerinin kandili neyi ifade ediyor? Tapınakların göz yaşartıcı ve eritici yalnızlığını benimle birlikte bekleyen, tapınağın dertli ve sabırlı dost ruhu, ibadet mihrabının kutsî terennümcüsü.

Ama mumun, kendisinin, yüce ve üstün makam sahibi olduğunu bilmesi yeterli midir?

Samuel Esmâyeliz *Ahlak* adlı kitabında bir kadından bahseder. Kadının, ülkesinin önde gelenlerinden biri olan kocası, yapılan bir ihtilâlden sonra vatan hainliği suçlamasıyla kurşuna dizilir ve sonra da cenazesi bir darağacına asılır. Karısı, onu bu halde görünce şöyle der: "Kocacığım! Bu, senin hayatın boyunca elde ettiğin en büyük makam!" Bu olayı okuyunca kendi kendime "Eğer adam, eşinin bu güzel sözünü duymuş olsaydı, hiç şüphesiz çok mutlu olurdu." diye düşündüm. Karısına ne cevap verirdi acaba? Belki de şöyle derdi: "Karıcığım! Bu, hayatım boyunca duyduğum en güzel, en yüce, en derin övgüdür. Bu sözlerinden, büyük bir zevk ve heyecan duydum. Karıcığım, sen beni çok iyi ve derinden tanımışsın, anlamışsın. Hiç kimse, bu kelimeyi, bu kadar güzel yorumlamamıştır. Senin bana verdiğin makam, bana ecdadımdan kalan ve hayatım boyunca kazanarak elde ettiğim tüm makam ve mevkilerden daha yüce ve değerlidir!"

"Satma, git! Bu yolun sonunda göreceğin esir şehzade, bunu, senden çok pahalıya alacak, karşılığında, sana bu dünyanın en yüce mevkisini verecek." diyen ses, ne kadar da doğru ve gerçekçiydi!

Evet! Düz, alçak, sığınaksız ama kendisi sığınak olan bir çölde, yüksek bir kule. En üst noktasında mucizevî güvercinlerin yuvası. Ulak kuşlar, ilahî mesajların ulakları. Meleküti ilham bağışlayanlar. İlahi vahiy ayetlerini ulaştıranlar. Yeşil arzular ülkesi. Ümitler diyarı. Güzel sırlar ocağı. Temiz sırlar ve mor mana çeşmeleri. Her kanat çırpışlarında sevgi dolu yemin, ezgi, elçi, mesaj, okşama ve haber yağmuru dökülür üzerine. Baştan ayağa ıslanırsın; bedenine yapışır elbiselerin. Nefesin kesilir, göz kapakların ağırlaşır, gökte şimşekler çakarken, başına dolu yağan, bahar seli misali sağanak yağmura tutulan bir çocuğa dönersin. O zaman, çaresiz kalır, perişan olursun; yağmur altında serinlediğini sanan bir testi sanırsın kendini. Adeta yıkanırsın yağan yağmurla ve dolarsın. Ne kadar açık, temiz ve iyi bir lezzet bu! Dolduğunu, kandığını, taştığını hissetme lezzeti!

İhtiyacın yüce endamını andıran bir kule! Ama bir tacirin, maceraperestin, altın ve makam düşkününün değil; topraktan hor, zelil ve alçak birinin ihtiyacı. Asla varlık eline gözü değmemiş bir kalbin ihtiyaç endamı. Bu gönül, hayatın fakir kesesine, asla boyun eğmemiştir. Göklerden, dünya semasının ufuklarından başka hiçbir yere ihtiyacını arz etmemiş. Bir ihtiyaç ki sadece yüce göklere uzatmış boynunu. Başak hiçbir yöne bakmamıştır. Bir ihtiyaç ki Allah'ın cennetindeki her şeyden müstağnidir. Sadece O'na, Allah'a gönül bağlamıştır. O'ndan, aşktan başka bir şey de istememiştir. Nitekim Ali de şöyle diyor: "Bir grup insan, cenneti istiyor. Bunlar tamahkâr ve menfaatçi kimselerdir. Diğer bir grup, cehennem korkusu taşıyor: bunlar aciz ve korkaktırlar. Bir grup insan ise, cennet arzusu ve cehennem korkusu taşımaksızın aşk beslemek ister. Bunlar hür olanlardır; aşk hürleri!" Neden? Aşk, bu alemdeki tek nedensiz şeydir. Zira yaratılış onunla noktalanmış, arzulanan hedef, varlık atölyesinde tahakkuk et-

miştir. Aşk, "niçinsiz" bir eylemdir. Âlemin bütün gayelerinin gayesinin "için"i olamaz. Denildiği üzere, peygamberliğin on ikinci yılının sonunda, Mani, kitabı *Erjeng*'i bitirdi ve Tanrı'ya sundu. Tanrı tam üç gün üç gece gözünü kırpmadan okudu. "Gözyaşı, dert ve intizar" bölümüne gelince başını kaldırdı, yaratılışın başından beri göğsünde tuttuğu nefesini bıraktı ve gözlerinden şevk gözyaşları döküldüğü halde şöyle dedi:

"Gizli bir mum idim. Beni bilmelerini istediğim için Mani'yi yarattım ve şimdi muradıma erdim."[2] Sonra düşünceye daldı ve o gece sabaha kadar uyumadı. Hep insanı düşündü durdu.

Seher vakti, "Tebârakellâhü ahsenül hâlikîn"[3] (Yaratıcıların en iyisi olan Allah'a aferin!) diye feryat etti şevkinden.

Yani, bakın, ne yarattım ben? Su ve çamurdan halk ettiğim varlığa ruhumu üfledim ve böyle oldu. Bu yüzden kendisini tanıdığı gibi, beni de tanıyor. Kendini tanı ki Allah'ı tanıyasın. Zira "sen" Allah'ın ruhusun. Allah'ın ruhu, senin endamında tecelli etmiş. Ey benim Mani'm![4] Ey benim bilgin ve sanatçı elçim! Ey benim nefis, değerli ve nazlı dostum! Ey ruhum! Ey kendim! Seni ilk gördüğüm an, üzerinde gurur kılıfı bulunan çelikten "ben"ini kırdım. Bu öyle bir gururdu ki zamanın vurduğu darbeler ve hadiseler nedeniyle daha da güçlenmiş, sertleşmişti. Bu yaptığım şey, talep yolunun ilk adımıdır. Zira gurur, yoldaki engeldir. Derler ki "Namert insan gururunu satar, mert insan ise onu kırar." Elbette altına veya güce değil, dosta... Büyük gururlar daima isyan ve sertlikle beslenir. Bir defa da teslimiyet ve in-

[2] Bu hadisi daha önce de Adem'in yaratılış hikayesinde onun ağzından dile getirdiler. (Bkz. Risale-i Aynülkuzat Hemedani)

[3] 23/Müminun 14. Bu son hikayenin aynısı Kur'an'da da anlatılmıştır. Bu yüzden metnin tercümesi yerine, Müslümanların zihninde öceden var olan ayetin kendisini koydum.

[4] Burada, her doğru dinin temeli olan varlığın birliğinin ruhu görülmektedir. Mani düalist olmasına ve aydınlık ile karanlığın alemde birlikte bulunduğuna inanmasına rağmen nihai başarının aydınlığa ait, karanlığın yokluk ve insanın Tanrı'ya girmiş bir varlık olduğunu kabul eder.

celikle beslenir. Ama bu, artık dünyevî işlerden değildir. Uhrevî işler ise teslimiyet ve incelikle beslenir. İnsanlar iki çeşittir. Bir kısmı sokak ve pazar insanlarıdır ki zora teslim olurlar; diğer kısmı seçkinlerdir ki başlarını cellada uzatırlar; ama asla teslim olmazlar. Bunlar, dostun dua kemendine gönül vermişlerdir. Sayıca oldukça azdırlar. İşkencelerin korkunç gece karanlıklarında ve ölümün kanlı kucağında bir tek övgü kelimesini bile ağızlarına almaz ve bir tek rica satırı yazmazlar. Kayserin kin, hile ve zoru ile küfrün korkunç kavgasında yasak bölgeye girmezler. Yeruşalim'in en güzel kızı, İsa Ruhullah'ın annesi Meryem'in resmi karşısında garipçe gözyaşı döktüler. Acıyla ağladılar. Talep sabırsızlığı ve ihtiyaç ateşiyle eriyen dua ve ezgileri fıtratlarının derinliklerinden zorla çıkardılar ve şevkten deli, zevkten sarhoş bir halde, Meryem'in yüzüne ve başına döktüler.

İman yolunda kurbanlıklarından bahsetmek ne kadar çirkindir! Ben kurbanlığımdan bahsetmek zorunda kaldıysam, alçaklıktan değildir. Herkes biliyor ki ne tüccarım ben, ne de aç gözlü. Onu kabul etsinler; koru, öldürme, yazıktır, dökme demesinler diye zikrettim adını. Göstermek, değerlendirmek, değerini ifade etmek ve ödüllendirmek için zikretmedim asla. Aksine, değersizliğini göstermek için ortaya koydum. Hiçbir şeye yaramaz olduğunu bilsinler diye. Bilsinler ki eğer dünyayı değerine alsalar ucuz almış ve eğer tek bir hoşnutluk tebessümüne satın alsalar pahalı almışlardır.

Benim hikâyem, baharatçının hikâyesine benziyor. "Biz sufiler, hepimiz birbirimizin yakınlarıyız ve aynı mektebin öğrencileriyiz."[5] Moğollar saldırıp insanları öldürdüklerinde, her tarafı yakıp yağmaladıklarında bu baharatçıyı da esir almışlardı. Moğol'un biri, baharatçının boynuna bir ip geçirip köle edinmişti onu. Bir gün, kölesini pazara götürüp satmak istedi. Bir alıcı gelip, "Bu köleyi kaça satıyorsun?" diye sordu. Moğol, "Sen kaça alırsın?" dedi. "Bin dinar veririm." dedi alıcı. Baharatçı köle:

[5] "Biz başka bir âlemden gelmiş safa sufileriyiz
Tüm suretler âleminden, suretlerin yaratıcısıyız biz"(Mirza Habip Horasani)

"Satma, ben daha fazlasına değerim." dedi. Moğol da satmadı. Biraz sonra başka birisi gelip köleye bir dinar değer biçti. Bakkal: "Sat, bundan daha az ederim." dedi. Moğol kızdı ve baharatçı kölenin boynunu uçurdu. Baharatçı, kesik başını yerden alıp koşmaya başladı. Şevkten mest olmuş bir halde bağırıyordu. Mezarlığa kadar koştu, oraya varınca başını yere koydu ve sükûna erdi.

Evet, bu pazarın sadece ticaret bilenin anladığı apayrı bir alışveriş metodu vardır. Burada en yakın komşum bile delidir. Ne diyeyim! Sessiz komşunun cinneti ile telaşlı delinin, anlayacağı bir ticarettir bu. Akıllının mermer dağına düşmesi, mum gibi yumuşatılması, çelikten kulede tutulması, uslanmış mum yapılması oldukça tehlikelidir. Aşk ve iman ne kadar da heyecan verici ve büyüktür. Ne yazık ki azlara, alçaklıklara ve düşüklüklere alışmış anlayışlar, onu, kadına, hevese, şehvet düşkünlüğüne, maddiyata ve nihayet dünya hayatına bulaştırmıştır. Yazık! Yazık ki bu dünyada, benim ne demek istediğimi bilen bir insan yok. Benim içime düşen, nihayet, insanların bildiği aşk değildir. İnsanların bildikleri kadın, güç ve makam aşkına benzemez. Benimle olan, hayır, benim birlikte olduğum aşk, bu renklerin hiçbirini taşımıyor. İnsanlardan olan bir sevgiliye aşktır bu. Ama ne yazık ki... değildir!

Benim sevgilim o kadar lâtiftir ki "olmak" tozuna bulaşmamıştır. Zaten varlık giysisini giymiş olsaydı, benim sevgilim olamazdı. Benim sevgilim asla gelmeyecek. Ancak ölüm ile son bulacak bir intizar bu aşk. Nitekim bu aşk da böyledir!

***

Bu anlam peşimi bırakmıyor. Yakamı kurtaramıyorum ondan. Dinleri araştırmaya başladığım günden beri Doğu'da ve Batı'da gelmiş geçmiş bütün peygamberler arasında beni en çok Mani[6]

[6] Dilbilimciler Mani hakkında pek çok araştırma yapmışlardır. Ben Profesör Chandel'in görüşünü çok beğeniyorum. Chandel'e göre Mani, Man'a mensup demektir. Man, bütün dinlerin ruhu olan ortaklık ve birleşme arzusu, yeni-

kendisine bağlamıştır. Diğer peygamberlerin hepsi birbirlerine benziyorlar. Biri daha iyi, diğeri daha az iyi. Tabii, silahlı peygamber Hz. Muhammed ile sanatçı peygamber Mani hariç. Bu ikisi bana büyük bir heyecan vermektedirler. Bana göre sanat, din ve irfan aynı kaynaktan türemiştir. Bu kaynak, gurbet ıstırabı, yüce insanın kendisini yeryüzünde sürgünde görmesi, vatan özlemi ve bu sürgün ikliminde gördüğü her şeyin eksik ve ona benzemez oluşu gibi hususları ifade eder. İşte Mani, bu ifadenin en güzel şahididir. Sanat ve din bu ızdırapdan kaynaklanmıştır. Hâlbuki Mani hem sanatçı hem de peygamberdir. İçi içine sığmayan bir insandır. Benim en büyük şahidim ve en büyük delilimdir o. Semavî kitabı ve peygamberliği çok değerlidir. Kitabının altı bölümü vardır. Birinci bölüm, "Hata Gülü", ikincisi "İntizar ve Gözyaşı"dır. ("Kapıların arkasında beklemekteyim." Buradan alınmıştır.) Üçüncü bölüm "Esaret", dördüncü bölüm "Mihrap Mumu", beşinci bölüm "Cennetin Penceresi" ve altıncı bölüm "Mahzun Yalnızlık"tır.

Ben, Mani'nin mucizesinin, diğer peygamberlerin aksine sanat olduğunu hep okuyordum. (Gerçi Hz. Muhammed'in mucizesi Kur'an'dır; fesahat ve belagattir; Kur'an'ın güzel, şiirsel dili ve yazılışı. Kur'an, en küçük suresinin bile bir benzerini getirebilirlerse getirsinler, diye meydan okuyor.) Ama Mani'nin mucizesi sanattır, ressamlıktır.

Ben Mani'yi çok iyi tanımama, dinine, şahsiyetine ve ilginç maneviyatına taassup beslememe ve Manilik ile İslam arasında yakın ve hayranlık uyandırıcı gizli ilişkiler olduğunu keşfetmeme rağmen (Gerçi bu hakikati bazı araştırmacılar da anlamıştır. Hatta Chandel ve bazı oryantalistler İslam'ın, Mani dininin eseri, İslam'ın namazının da Maniheistlerin namazıyla aynı olduğunu ve İslam'ın namaz ve duayı Maniheizm'den aldığını düşünmektedirler. Ben de Mani'nin Muhammed ve dini üzerinde

den birleşme çabasıdır. Bu ayrılık, yaratılışın ilk birleşmesinde gerçekleşmiştir. burada tekrar ve yeniden manalarına gelen "re" ile bağlılık, bağlantı demek olan "legar" Kelimesinden oluşmuştur. Bu da din demektir.

derin, belirleyici ve çok önemli etkileri oldu görüşündeyim.) Mani'nin orada burada bulunan sanat eserlerine ulaşılamaması beni çok üzüyordu. *Erjeg*'den ne kadar eser kaldıysa hepsini görmeyi, Kur'an ile karşılaştırmayı ve Mani dininin parlak tezahürünü doğru ve derinlemesine tanımayı ne kadar çok arzuluyordum. Mani diniyle ilgili ilk kitabı okuyup, onunla bir aşinalık kurduktan tam on iki sene sonra ancak bu sanatsal semavî kitabın birkaç suresini gördüm ve çok sevindim. Bunlarda, sanat ve din hakkındaki felsefî teorimi gözlerimle gördüm ve Manilik ile İslam arasındaki bağları açık bir şekilde hissettim.

Bir surenin başı beni şaşkına çevirdi. Tüm hak ve ilahî kitaplar insana zevk vermektedir zaten. Şiirleri sadece lâfız ve vezin açısından güzel olan şairler ise ne kadar zavallıdırlar! Ne mutlu Chandel'e ki şiiri, kalıp ve form açısından vahiy sözünün icazını, Ali'nin sözünün fesahat ve tatlılığını; vezin bakımından Beethoven'in "Mehtap Sonatı"nın hareketlerinin güzel ve yumuşak ahengini; mana ve mazmunda ise "De la Chapelle"in zarif ve güzel anlayışını anımsatmaktadır. Ama yine de beni tatmin etmemektedir bu. Küçüklüğünden beri anlamayla yetişen ve düşünmenin güzelliklerini bilen ruhum, sadece kalıp ve vezin açısından icaz düzeyinde olan şiirlerle yetinmiyor... Ben tam on yıldır öfkeyle feryat ediyorum: "Ey günümüz insanları, sanatı kurtarın! Sanat, sadece süs aracı veya eğlence vesilesi değildir. Sanatın büyük ve derin bir misyonu vardır. Onu sadece oturma veya yatak odalarımızın duvarlarına asıp zevk alarak heder etmemeliyiz. Hayır! Sanat, sırları ifşa eden bir papağandır. Ondan sırları almalıyız. Sanat, posta güvercinine benzer; ondan gaybi haberleri almalıyız. Sanat, kurtarıcı Mesih'tir. Yolunu gözlemeliyiz ki gelsin ve bizi bu bunaltıcı dünyadan ve boğucu işlerimizden kurtarsın. Ellerimizden tutup bizi Nirvana'ya ulaştırsın. Sanat bunu gerçekleştirebilir. O böyle bir misyona lâyıktır. Sanat; irfan ve hikmetin güzel kız kardeşi ve dinin güçlü, anlayışlı ve yetkin eşidir. Sanatı, paragöz ve tüccar burjuvazinin ve medyanın reklam tuzağından; menfaatçi kapitalistlerin bataklığın-

dan; ahmak, harama bakan, yüzeysel, ayyaş ve şehvetperest neslin elinden kurtarın! Sanat, dinin soydaşı ve felsefenin ikizidir. Sanat, dinin dert arkadaşıdır. Her ikisi de ızdırap ve kederin pençesinde çaresizdir. Bu âlemin yabancısıdır onlar ve her ikisi de firar yorgunudur. Gitmek istiyorlar; kendi cennetlerine, kendi kurtuluşlarına, kendi Nirvana'larına, vahdet-i vücutlarına. Topraktan, karanlık, durgun ve aşağılık âlemden kurtulmak istiyorlar. O halde sanatı kurtarın!

Bu ikisi birlikte doğdular. İrfan, din ve felsefenin eteğinde büyüdüler. Bu ikisini birbirinden ayırdıklarından beri din, durgun ve taşlaşmış hale geldi. Sahte din adamlarına ve emellerine mahkum oldu. Aşağılık burjuvazinin elinde hastalandı. Zahirde insan kaldılar; ama çürük insanlar. Dert insanı değil, rahatına düşkün insan... Sanatı, çocukların oyuncağı, perdenin gülleri ve panoramik bir "duvar" tablosu sananlar, onu göz alıcı bir renk ve çekici bir çizgi olarak algılarlar ve toprak, çamur, tahta ve teneke gibi değersiz nesneler üzerine çizilmiş olarak düşünürler. Böylece gözlerini aldatır ve zevklenirler. Eğer sanatı burjuvanın ve kapitalistin elinden alıp Buda'nın, Mesih'in veya Sokrat'ın ellerine verseydik, ne olurdu? Felsefe ne olurdu? Din ne olurdu? Şüphesiz hayatın apayrı bir rengi, tadı, boyutu ve manası olurdu. Maalesef bugün, böyle bir hayatı tasavvur bile edemiyoruz.

Mum... Duvarın kenarında ve topluluk arasında olduğu için değil, kendini tanımayanları aydınlattığı, ısıttığı ve toplantılarına canlılık kattığı için insanlar tarafından sevilir. Ama niçin sıcaklık ve aydınlık? Sadece bir araya toplanmak, konuşmak, gülmek, çerez çitlemek, yiyip içmek ve mutlu olmak için mi? Beyinlerinize yazık!

Anahtarlık, kalbe vurulmuş kilidi açmak, kurtulmak, özgürlük, özgürlük ve özgürlük... Mersi.

***

Aristo, bir şeyin mantıksal tanımının, o şeyin yakın cinsi ve yakın ayrımı ile mümkün olabileceğini söylüyor. Bu öyle bir tanım olmalı ki tanımlanan şeyin tüm özelliklerini ifade edebil-

meli; aynı zamanda tüm yabancı şeylerin bu tanımın kapsamından çıkmasını da sağlayabilmeli. Böyle bir tanım, aslında oldukça zor, hatta çoğu zaman imkansız bir şeydir. Örneğin şiiri "manzum söz" diye tarif ederken şiirin ruh ve manasını şiir tanımından dışlamış ve tanımın kapsamına almamış oluruz. Zira şiir, aynı zamanda heyecan da vermeli. Eğer, "Şiir, manzum ve heyecan verici bir sözdür." dersek, yine şiir olmayan, ama manzum ve heyecan verici bir başka söz de bulunabilir. Örneğin, birisi gelir de:

"Kelebek! Müjde! Gece alçağının mumu söndü
Ve güneşin şahini feleğin damına kondu."[7]

Der ise bu söz, elbette heyecan vericidir. Ama şiir değildir. Nesir de pekâlâ heyecan verebilir insana. Fars edebiyatında şairlerin onca övdüğü mum ve mum ile kelebek hikâyesi nedir? Onlar biliyorlar ki mum, geceleri değerlidir. Kendisini karanlıklarda gösterir. Her gecenin bir sabahı vardır ve evreni ısıtan güneşin, sıcaklık ve aydınlığın habercisi ümit bahşeden ilk tebessümüyle birlikte, kelebek kaçar, mumu yalnız bırakarak güneşe doğru uçar. Mum da sabahın ilk ışıkları ile can verir; geceyle birlikte o da gider, ölür. Bütün toplulukların mumu böyledir; ışıklar gelince muma gerek kalmaz. Adak ve ihtiyaç dışında.

Hâlbuki ben, büyük Mevlana'nın dediklerini diyen biriyim:

"Gece ve gececi değilim ki uykudan bahsedeyim
Güneşin kölesi olduğum için hep ondan bahsederim."

Yüce Allah biliyor ya, nice insafsız ve acımasız insanlar öyle inansalar da; ben gece bekçisi veya yalnızlık ve karanlığı seven birisi değilim. Evet, ben sabahı arzuluyor ve seheri gözlüyorum.

[7] Bu beytin ilk mısrasını, güzel ve dakik bir nestalik hattıyla. Nehcü'l-Belaga'nın bir el yazma nüshasında gördüm. Bu nüshayı yazan Şii filozoflardan olmakla ve Ali bin Ebi Talib'in amelinin ihlası gibi bir ihlasla mümin olmakla birlikte, ben bu mısranın hikmetini anlayamadım. İkinci mısra, birinci mısranın mazmunu ile birlikte ele alındığında açık ve anlaşılır hale geldi. Belki Nehcü'l-Belaga'nın nüshasının sahibi bu mısrayı da konuyu daha iyi açıklamak üzere yazmıştır.

Defalarca, gece karanlığında namazlarımda ve dualarımda hep Allah'tan diledim ki sabah olsun, ufukların mor ve suskun dudaklarında sabah tebessümü belirsin. Gece, güneşin altın ışıklarıyla aydınlansın, gece ölsün, mum sönsün ve sabah olsun. Artık ölmekten, şebnemin kurumasından, bülbülün susmasından, hak kuşunun dilsizleşmesinden, mehtabın renksizleşmesinden, seher yıldızının dönmesinden ve gezegenlerin yolunun kapanmasından korkmuyorum. Bırak sabah olsun ve kelebekler güneşe doğru uçsun.

"Güneş geldi, güneşin delili
Delilinse ondan yüz çevirme."

Aristo'dan söz ediyordum. Benim el yazmalarıyla ne işim var, ben nüsha yiyici üstatlardan mıyım? Bunlar bunak, kompleksli, şaşı ve yanlış gören Raca'ların işidir. Akrebin iğnesi kinden değildir. Onların torunu yaşında bazı kimseler görüyorsunuz ki hem dünyaları, hem de ahiretleri var; hem Allah'ları, hem de hurmaları var ve bu dünyanın saltanatına sahip oldukları gibi, öte dünyanın cennetine de sahiptirler. Daha ömür ve işlerinden bir yıl geçmeden, cennette yemyeşil iki bahçeleri var. Siyaset yoluna adım atalı daha birkaç ay olduğu halde, arzularının yeşil ülkesinde hüküm sürüyor ve yolda yürümeyi ise daha yeni öğrenmiş. Can velayetinin göklerine yükselmiş, gönlü, mülkünün geniş sahralarını ve yüce dağlarını aşmış; güzellik meydanının akıncısı ve olgunluk tarikatının önderi, sevgi dininin imamı ve hikmet mektebinin peygamberi olmuş; göğüs kıllarını, kaşlarını ve ellerindeki kılları ağartanlar ve kırk yıldan fazla bir zamandır yolda olanlar ise, artık ömürlerinin sonuna yaklaştıklarını biliyorlar. Münker ve Nekir ile görüşme zamanı yaklaşmış, Azrail, kendileriyle birlikte yürüyor. Her adımlarında gözyaşı tohumu akıyor. Allah'a hamt olsun, bu nefes tükenince sopalarla artlarına düşerler. İhlâs, iman, hikmet, aşk, fakirlik ve sanat iklimindeki saltanat şehzadesinin binincisinin ayak tozları şaşı gözlerine dökülüyor ve onlara eziyet ediyor. Acizlik ve kinden neler yapıyorlar? Hiçbir şey! Ne yapabilirler ki? Aciz ka-

dınlar veya zarif dilli ve namert kinliler gibi, gıyabında, akraba ve yakınlarına saldırır; bacısına, eşine ve dostuna dil uzatır. Bu, tarih boyunca tekrarlanan aşağılık destanlardan biridir. Sen bunu bana sor, Freud'a sor... Hayır, sorma! "*Tais*"i oku! Anatol France, *Tais*'in, İskenderiye'nin en güzel sanatçısı olduğunu anlatsın.

Gözlerinin güzelliği ve endamının şöhreti tüm Mısır'a yayılmış, Yunanistan ve Anadolu'ya kadar ulaşmıştır. Eskilerin mezhep imamının ve zâhitler tarikatı pirinin kulağına varmış. Onu bile kızdırmış. Yazık, bu masum kız, Tais, uğursuz İskenderiye'de selâmet ve afiyet yolundan ayrılıyor. Acemi bir genç, sıcaklık nedir bilmeyen soğuk bir ruh, yol ile kuyuyu ayıramayan bir insan dünyaya aldanıyor. Gaflete ve lezzetlere kolayca dalıyor. Allah'ı anmayı bırakmış ve gönlü cehennem ateşinin korkusundan aşk ateşiyle ilgileniyor. Hakkın nuru ile aydınlanan ve doğruluk sıcaklığı ile ısınan bir can, batıl karanlığına düşüyor, sürçme soğukluğunda yıpranıyor. Kim ona Allah'ı hatırlatacak? Ona Allah'ın kitabını kim okuyacak? Bu güzellik ve aşk uçurumunda, elini kim tutacak? Bu bela bataklığından sahil-i selâmete kim ulaştıracak ve köleleştirici dalaletten, özgürleştirici hidayete kim eriştirecek? Hiç kimse! Vicdanımın derinliklerinde büyük bir sorumluluk hissediyorum. Birçok işim ve meşguliyetim var. Ama iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak, yüce Allah'tan bize bir emanettir.

Bu emanete riayet etmeliyiz. Kendi hayatımızı ve maslahatımızı düşünmeden, Allah yolunda insanları hidayete erdirmeli, Allah'ın kullarının ellerinden tutmalı ve her türlü hizmeti yapmalıyız. Bu önemli görevi yapmalı ve İskenderiye'ye gitmeliyim. Tais'i irşat etmeye çalışmalıyım.

> *"Eğer bir kör ve kuyu görürsen*
> *Sana oturmak günah olur"*

Evet, Hıristiyanlık dininin hocası, tüm küfür ve din ülkesinde sadece Tais'i hidayete erdirmeyi düşünmektedir. Onun akıbetinden korkmaktadır.

"Bazen gel hatırımı sor."

Babam anlatırdı: Bizim eski ve değerli bir üstadımız vardı. Ayağında takunyalar, elinde asa, başında kümbetimsi bir sarık, şelaleye benzer bir sakal, davul gibi bir karın, karşıdan deveyi andıran bir boyun... Ne diyeyim? Oldukça sıkıntılıyım, kötü bir laf etmekten korkuyorum... Bize ders verirdi. Ders esnasında onca öğrenci arasında sadece bir tek kişiyle ilgilenir, gözünü ondan ayırmazdı. Hep ona soru sorar ve hep ona hitap ederek konuşurdu. Onun bir hikâyesi vardı. Onun Şeyh Muhammed adlı seçkin bir öğrencisi vardı. Henüz Davudi gırtlak oluşmamıştı. Bir gün öğrenciler bu duruma itiraz edince, üstat şöyle dedi: "Resulüllah'ın, benim adımı taşıyanlara ikram edin, diye buyurduğunu bilmiyor musunuz?" Evet, bu öğrencinin adı Muhammed'di. Fakat sınıfımızda başka bir Muhammed daha vardı ve hocamız o Muhammed'le hiç ilgilenmezdi. Üstada, "Bu arkadaşımızın adı da Muhammed, neden onunla hiç ilgilenmiyorsunuz?" diye sordular. Üstat, "Ben tek başıma bütün müstehaplarla uğraşamam, onunla da siz ilgilenin." diye cevap verdi.[8]

Bütün bunları niçin söyledim? Tüccar olmadığımı unuttum galiba, ne bileyim? Olabilirim de; ama haset satılan bir pazarda değil. Ben aşkı, heves ve iradeden ayırıyorum. Ama aşk ile hevesi birbirinden ayırmak oldukça zordur. Çünkü heves çoğu zaman aşk kisvesine bürünür. Bu yüzden insan bazen şüpheye düşer. Fakat ben, bu ikisini birbirinden kolaylıkla ayırt edebiliyorum. Şöyle ki yakınlaştıkça köklü, ağır, derin ve heybetli gözüken aşktır. Aşk, marifet ile dert ortaklığı ve soydaşlığın ürünüdür. Yakınlaştıkça küçülen, değersizleşen, adileşen ve düşen ise hevestir, şehvettir. Heves, cehalet, içgüdü ve doğal ihtiyaçların ürünüdür. Sevgiliyi başkalarının da sevdiğini, övdüğünü; gözün, dilin ve kalplerin hep ona yöneldiğini görür ve bundan

8 Bu tür sıkıntılar mevcuttur ve mevcut olmaya devam edecektir. Chandel, De la Chapell'e şöyle demişti: Benim şanssızlığım, senin dindarlığın: senin şanssızlığın ise benim dinsizliğimdir. Bilirsin ki rahat ve kaygısız bir hayat imkansızdır."

wlezzet alırsak, sevinirsek, sevgiliyi sevenleri seversek, sevgiliyi tanıyanlara değer verirsek ve kendimizi samimi ve yakın görürsek bunun adı aşktır, sevgidir. Ruh, düşünce, gurbet ihtiyacı ve içsel yakınlıktan türeyen bir dostluktur. Ama eğer sevgilinin meçhul kalmasını, tanınmamasını, cilvesiz ve cazibesiz olmasını istersek, gönüllerin lâkaytlığından ve gözlerin görmemesinden tat alırsak, rahat edersek bunun adı da hevestir, içgüdüsel bencilliktir.

Aşkta ve yüce dostlukta güzellik ve estetik vardır. Bunun aksini savunanlar yarı düşünürler ve yarı sûfilerdir. Sefa sûfileri ve büyük düşünürler, yersiz olarak maneviyat ve ruhaniyet olarak adlandırılan saf görüşsüzlüğü reddetmektedirler. Allah'a tapınma ateşiyle yananlar bile Allah'ı cemaliyle överler. Allah'ın "güzeller güzeli" olduğunu söylerler. Nitekim ramazan duasında da şöyle yer almıştır: "Allah'ım, ben, en güzel güzelliklerinle senden istiyorum ve senin tüm güzelliklerin güzeldir. Ben, senden tüm güzelliklerinle diliyorum." Eğer aksi olsaydı, peygamberlerin, meleklerin, imamların ve büyük dostların kutsal çehreleri, insanlar tarafından hep en güzel çehreler olarak algılanır mıydı? İyilik tanrılarının heykelleri ve resimleri neden güzeldir? Neden Mesih, Doğu'da en güzel Doğulu çehreye ve Batı'da en güzel Batılı çehreye sahip biri olarak tasvir edilir? Niçin Filistinli bir Yahudi genci olan İsa'yı uzun saçlı, yeşil gözlü, beyaz tenli, uzun boylu ve bütün güzelliklere sahip biri olarak tasavvur edip kendi güzellik anlayışlarına göre tasvir ediyorlar? Neden Filistinli Yahudi bir kadın olan Doğulu Meryem'i, güzel bir İsveçli kadına benzetiyorlar? Neden kâfirler, azap melekleri, İslam düşmanları ve iman karşıtları hep çirkin ve nefret uyandıran vahşi yüzlülerdir? Neden şeytan ve dostları hep çirkindir? Neden Allah hep güzeldir? Ben, güzel bir ruh, yüce bir fikir ve büyük bir gönül sahibi Massignon'u, Avrupa'nın en güzel simalarından biri olarak görürdüm. Bir şeyi anladığında, kaşının, gözünün, boynunun ve başının hızlı hareketleri, bakışlarında bir düşüncenin belirmesi ve düşüncelerini ifade etmesi, beni fazlasıyla

tatmin ediyor, doyuruyordu. Dudakları kıpırdayınca, ben de adeta harekete geçiyordum. Güzel ve lâtif bir ruh, endamın hareketlerinden belli olur. Güzel düşünceler veya katı fikirler, bakışlarda açığa çıkar. Güzel ve büyük insanın endamı, sürekli taşan şarap dolu sürahiye benzer. Biz şaraba susadığımız için, sürahiyi gördüğümüzde seviniriz. Sevincimiz, sürahi için değil, şarabı bulduğumuz içindir. Estetik görünümlü boş bir sürahi veya içinde dut şırası, sirke, turşu veya ayran bulunan bir sürahi, hiçbir zaman mahmur bakışlı bir şarapçının gönlünü çelemez. Şaraba tapan bir şarapçı, evinin bir köşesine koymak veya dostlarına hediye etmek için estetik görünüşlü testiler ve antika nargileler alan bir turistten, bir zenginden çok farklıdır. Kim, yazarın kalemine yabancı olduğunu, onu tanımadığını ve düşünmediğini söyleyebilir? Asla! Ondan başka ve onun kadar kim anlayabilir kalemi? Yahut yazardan başka kim kalemi anlama yeteneğine ve hakkına sahiptir ve anlamaktadır? Ama bir kalemin, yazarın gözündeki güzellikleriyle, onu kullanarak yüksek iktisat komisyonunda imza atan bir başkan veya başbakanın gözündeki güzellikleri arasında çok fark vardır. Kalemlerin her ikisi de altındır. Lakin kalemin güzelliğini birisi altınla, diğeri güneşle tartar. Birine göre bu kalemin rengi altındandır, diğerine göre aşktan. Aşk ve altın! Her ikisi de birbirindendir. Ama tacir ile şairin gözleri bunları iki ayrı şekilde görmektedir. Bunlar yeryüzünde tecelli etmiş ve harekete geçmiştir. Ama bakıp da "ne fayda!" diye başını sallayan daima yarım metre kumaş fazla keser. Hevesine düşkün ve aşık, her ikisi de maşukun güzellikleriyle ilgilenir. İlkinin sevgilinin endamını ve dış güzelliklerini, diğerinin ise ruhunu ve iç güzelliklerini gördüğünü söylemek, safça bir değerlendirmedir. Bu pek yaygın ve bayağı bir sınıflandırmadır. Maşukun, dış ve iç diye ikiye ayrılması söz konusu bile değildir. Bu oldukça anlamsız bir şeydir. Mesele, bakışların sınıflandırılmasıdır. Yoksa birisi zahirî güzellikleri görüp anlamıyor, öbürü ise görüyor ve anlıyor değildir. Hayır, iki ayrı görme ve anlama biçimi var burada. Birisi gülü görüyor, ona bakıyor; ne kadar güzel bir şekli ve kokusu olduğunu söy-

lüyor; annesine veya kızına hediye etmeyi düşünüyor. Bir başkası da gül ve gonca dolu dallara bakınca, onda bir ticaret metaı görüyor ve harisçe gülerek: "Keşke biraz daha fazla olsaydı da gül suyunu satsaydım!" diye düşünüyor.

Daha önce mantık ilminde doğru bir tanımın, tanımladığı şeyin tüm özelliklerini kapsaması ve onu diğer şeylerden ayırması gerektiğini söylemiştik. Aristo, bir şeyi böyle "efradını cami, ağyarını mani" bir şekilde tarif etmenin imkânsız olduğunu söylüyor. Konu insan olunca, böyle bir tarif daha da olanaksızdır. Hele Chandel gibi, ilginç bir ruha sahip biriyse bu insan! Farklı ve rengârenk temellerden beslenmiş bir ruh! Soyu, sarı ile Samî/Arî ırkının terkibi; kültürü, eski ile yeninin bileşimi; şiir ve halden mantık ve felsefeye, ilimden dine, siyasetten tasavvufa, hemen her alanda farklı ve çelişik değerlerin bileşkesi. Kalbi, doğu ile batının, geçmiş ve geleceğin, dünya ve ahiretin, Allah ve toprağın buluştuğu nokta; ruhu da gizli, kararsız ve dalgalı. Her an başka bir renge bürünen bulutlara benziyor. Bazen kapalı, dertli ve kara, bazen sessiz ve hafif. Bazen yıldırımlar ve dolular yağdırır, bazen yağmur ve buz. Bazen toprağa düşen yumuşak damlalar, bazen göğe yükselen buhar. Bazen sessiz, bazen seferde ve gürültülü. Ne olduğunu nereden bileyim? Onu kim tanıyabilir ki? Kendine bile esrarengiz ve gizlidir. Belli olan tek şey belirsizliktir. Tüm hal ve haletlerini kapsayacak hangi sabit ve aklî ölçülerle tanımlanabilir? Bu yüzden, yaptıklarıyla ilgili övgü veya yergilerin hiçbirisinin kendisine ait olmadığını söylerdi. Ne dualar ne de beddualar ona aittir!

Mevlana'nın ney'inin dertleri ve feryatları adeta onun dertleri ve feryatlarıydı:

"Beni neyistandan kestiklerinde
Üflememle kadın erkek inledi.

Her cemaatle birlikte inledim,
İyiler ve kötülerle eş oldum.

Herkes zannınca dostum oldu.
Ama sırrımı içimde aramadı.

Sırrım feryadımdan uzak değil.
Ama göz ve kulakta o nur yok.

Ney gibi iki ağzımız var,
Bir ağız gizlidir dudaklarında."

O gün ömründe ilk kez bir göz gördü. O gözün nuru vardı. "Benin beninin hakiki resmine gözünün iliştiği o gün neler oldu neler! O "benin beni", özün özü vardır ve olmalıdır. Bu kilit neyin kilidi ve o kapı ne kapısı! Ve o damla ne damlası! Bu gözyaşlarının, birilerini bekleyen gözlerden olduğunu sanan gözler, ne kadar insafsız ve bilinçsizdir! O damla benim eriyen kalbim, canım, ömrüm, düşüncem, aşkım, şiirim ve varlığımdır.

Ben neyim?
Bu soruya (eski takvime göre) 12 yıl önce cevap vermiştim:
Ben neyim?
Yüz yalanın kucağında sessiz efsane
Nesimin işvesine aldanmış bir toz
Gülme hastalığının ardındaki gizli hışım
Orman gecelerinin bağrında gizli bir sır
Ben neyim?
Zincire vurulmuş öfke feryatları
Bir deliliğin hatıra bakışlarının şaşkınlığı
Yüz ümit dişinin dibinden damlayan zehir
Zamanın kötü kadınının sövgüsü
Ben neyim?
Arzular kervanının geride bıraktığı,
Yoldaki toz
Yuva yolundaki derbeder kuşun kaybettiği
Karanlık gecelerde
Ben neyim?
Hayatın alnında bir utanç lekesi,

Utanç dolu hayatın kirlettiği
Kimsesizin boğazında düğümlenmiş feryat
Söylenmemiş şarkı, söylenmemiş sır
Ben neyim?

....

Ben kimim?
Gün batımının usandırıcı sonbahar tebessümü
Geceyi ararken,
Hayat gecesinin avucuna düşmüş şebnem
Adsız sansız
Ölüm güneşinin doğuş arzusunda

(Mayıs 1957)

Evet!

Hayat gecesinin avucuna düşmüş şebnem, adsız ve sansız:

"Ölüm güneşinin doğuşunu arzulamakta!"

Ben buyum; bir şebnem! Kendime gözümü açtığım ilk günden beri ben buyum. Sabrettim, tahammül gösterdim. Sıcaktan ve soğuktan, bozgunlardan ve zaferlerden, yolculuklardan, sevinçlerden ve gamlardan geçtim, geçirdim, getirdim ve onu Mesih'in son durağına bıraktım, bir sufi çiçeğinin susuz ve açılmaya yüz tutmuş goncasının üzerine damlattım.

Güneşin doğuşunu arzularken hayatın gece ölümüne tahammül ettim ve nihayet güneş doğdu. Doğdu; ama güneş ölüm güneşi değil, başka bir güneşti; bu irfan güneşiydi. Altın renginde, ateş gibi sıcak, nazlı bir parlaklığa sahip, yumuşak pençeli, okşayan lâtif bir eli, güzel bir parıltısı, her an yükselen bir sıcaklığı, gittikçe artan bir büyüklüğü ve kapsamlılığı bulunan irfan güneşiydi bu. Ben, hayat pençesinde değil, sufinin gül tomurcuğundaki bir şebnemim. Tasavvuf, dinleri, akımları ve ekolleri aşan ve onların hiçbirine teslim olmayan, bütün çatıların üstünden uçarak geçen, ama hiçbirine inmeyen isyankâr düşüncelerime tercüman olan tek akım, ekol ve imandır. Sonunda, benim gibi bir şahin için yeryüzünde konacak bir yer olmadığına inandım.

Ben ne ev tavuğuyum, ne kafes kanaryası, ne de dam güvercini. Benim kardeşlerim Anka, Hüthüt ve Devlet kuşudur. Ben ise Semenderim. Semender, nasıl toprağa konabilir? Ateş kuşu, nasıl olur da bu şehirlerin pis, kokuşmuş ve durgun sularının kıyısına konabilir? Onun yiyeceği su ve yem değil, ateştir. Alev yutup ateş püskürüyor. Bu âlem su ve yem âlemidir. Benim yurdum ise göklerdir. Güneşin de yurdu olan ateş ülkesi. Kanatlanıp uçtuğum günden beri asla bir yere konmadım. Yeryüzüne, şehirlerin pis karanlığına ve evlerin bodur çatılarına bir defa olsun bakmadım. Yeryüzüne göz dikmedim. Göklere doğru, felekler yolunda ve her an daha uzak; yeryüzünden yücelerde ve her an Allah'a daha yakın. Gözlerden kayboldum; bir tek adım ve hatıram kaldı yeryüzünde. Şu Ebulfazl Sehâbî, benim *Şehname*'mi ne güzel şiirleştirmiş. Onun sonu, tam da Şehname'nin sonu. Hamasetlerin yenilgisi, kahramanlıkların, savaş ve pehlivanlıkların son bulması. İslam'ın, teslimiyetin, imanın, irfanın, hikmetin, marifetin, dertlerin ve acıların gelişidir.

Hamaset, meydan okuma ve kahramanlık gitti.
Mağlûbiyet geldi, gam geldi, Allah geldi!

Benim sergüzeştim ile milletimin tarihi arasında ne güzel bir benzerlik var! Bahar ne güzel söylemiş:

"Arap vursa da bize harami gibi,
Değerli bir din verdi bize.

Halifelerin zulmünden yansak da
Marifet öğrendik Ali ailesinden."

Gerçi Şehname'nin sonu, Rüstem-i Ferahzad'ın feryadıdır. Şah'ın firarı, İran'ın yenilgisi, teslimiyet, kargaşa, inkılap, acı günler, korku, endişe ve ülkenin sefaleti. Darbımesel olduğu üzere herkes biliyor ve diyor ki: "Şehname'nin sonu güzeldir."

Şirazlı bilge Ebulfazl-ı Sehâbî'nin, Firdevsî'nin kitabını telafi etmek için söylediği ve benim Şehname'm dediğim Şehname budur. Firdevsî, Fars kavminin tüm hikâyelerini dile getiren bir

Horasanlı'ydı. Şimdi ise bir Farisî, Horasanlı adamın hikâyesini dile getiriyor ve onu bir Horasanlı'ya, Ali Budaf Horasanî'ye hediye ediyor:

"Şair, arif ve siyasetçi
Ki akıl ve mizandan söz eder

Bazen felsefeden bahseder
Einstein'dan makamlar söyler

Bazen gönül sırlarını ifşa eder
Aşkın gizli sırrını bulur

Bazen molla şiirinin aşığı,
Bazen Buda yolunun yorgunu

Bazen din için vaiz oldu
Bazen Hafız'ın kadeh arkadaşı.

Bazen yeni bir okul açtı,
Herkesi tuzağa düşürdü.

Bir gün siyasetle dost oldu
Başka bir gün gazeteci

Özgürlüğe aşık oldu,
Gönlü özgürlüğe yenildi.

Bu yolda gençliği heba oldu
Hayatı ve tüm varlığı!

Bazen sufilerin tuzağına düştü
Dinini ve gönlünü hırkaya sattı

Dedi ki Bayezid'e aşık oldum,
Şeyh Ebu Said'e köle

Bazen şiirler meclisine gelmiş
Gönlümüze can olmuştu

Her sözü şeker gibiydi
Ağzından bal akardı sanki

Ciğerlerinden kan dökülürdü
Şiirleri hep delilik kokardı

Güzel kanatlı ve güzel dilli bir kuştu
Evi dert ve can arkadaşıydı

Aniden hızlı uçan bu kuşumuz
Hızlı bir rüzgâr gibi uçup gitti

Gitti ve artık hiç haberini almadım
Kötü bir şeyler mi geldi başına?

Gece boyunca hep onu konuştuk
Her yerde hep onu aradım

Nereye gitti meclisin mumu kim?
Dost kim, gönül arkadaşı kim?

Bir de duydum ki bir geçitten
Kuş yolda mest olmuş

Aniden canına bir kıvılcım çakmış
Fitneci ve kargaşacı bir göz

Sabahleyin sevince boğuldu.
Ansızın bir ateşte yandı

Aşk kılıcı indi ciğerine
Kanatları kanla yıkandı

Ey Allah'ım daha da yak
Hicran derdine müptelâ kıl

Sonunda ateşle dost olsun
Güzel şiirleri ateşli olsun

Akıllı gönlünü aşk yaksın da
Usta bir şair kılsın onu" [9]

Ve öyle de oldu! Büyük üstadın da belirttiği gibi, 15 yılda yazılan onca şiir, yazı, edebiyat, siyaset, felsefe, din, eleştiri, tarih, hepsi bir gecede ve bir kalemde yazılmış adeta. Renkler ve manalar farklı olsa, değişiklik ve olgunlaşma hemen hissedilse de yazarın yaşına ve özellikle ömrün bizatihi değişen bu dönemine göre bu yıllarda kalem ve yazar birdir. İçinde yılların çok uzun sayıldığı ve hepsi de bir yolda ve bilinç, aydınlık ve özgürlük gibi olan ve hepsinin de kendi iman ve inancını yayma dediğimiz bir ruhu ve fikri bulunan bir hedefe bakan bu dönem dikkate alındığında ve bu "Nereye dayanalım?" sorusu içinde her yerde onun gayreti vardır ve bu soruya her yolla ve her dille cevap verilir. Bu satırların yazarına göre bu kitabın ve bu yazarın en büyük fazileti şudur: Bu uzun yıllarda yazdığı bu kadar şiirinin ve edebî yazılarının hiçbirinde, kendisinden asla bahsetmemiştir. Kalemi hep halkın ümitlerini, korkularını, zararlarını, kârlarını ve dertlerini ifade etmiştir. Kendisi bu yazıların hiçbirinde görünmez.

Şehname'nin sonunun güzel olduğunu söyleyecek kimse yok. Artık Şehname'nin sonunda, Rüstem-i Zal'in hamaseti değil, Rüstem-i Ferahzad'ın trajedisi vardır; Beyaz Dev ve Simurg olayı değil, halife ve Hindistan papağanı vardır; ceng, gürz, meydan, kalkan, kılıç, soy gururu, altın çağın fısıltıları, ne meleklerin ezgisi, ne ariflerin iniltisi, ne mihrap olan saray, ne yeşil olan siyah, ne Nevruz'un sarhoşça kahkahası... İslam her şeyi değiştirdi. İslam, bir milleti götürüp, yerine yeni bir millet getiren tek

[9] Ayrıntılı bir risale olan asıl nüsha, elimizde mevcut olmadığı için hafızamda olanı, hafızamda kaldığı kadarıyla ve güçlükle çıkarmaya çalıştım. İnşallah Hakîm Ebu'l-Fazlı Sehâbî-i Pârsî'nin asıl nüshası elde edilirse, diğer belgeler de kaynaklarıyla beraber yayınlanıp okuyucuya ulaştırılacaktır.

olaydır. Bu ikisi arasında isim ve mekan dışında hiçbir ortak yön de yoktur.

İran halkı İslam'dan önce de birçok savaş, saldırı ve tehlike yaşadı. İran, kendisine saldıran tüm milletleri, hatta Müslüman olmayan Arapları bile kendi potasında eritmiştir. İran halkı tarih boyunca yumuşak başlı bir kavim olduğunu göstermiştir. Su ve hava kadar yumuşak. Her ırmak ona kolayca akar. Yeni bir olay karşısında asla direniş ve taassup içinde olmamıştır. Nitekim Aristo İranlılar için şöyle demiştir: "İranlılar akıllı ve kültürlüdür; ama yabancılar karşısında yumuşaktırlar ve kolay etkilenirler". Bu genel yargıyı şöyle tamamlamak gerekir: İranlılar olağanüstü sindirici bir kudrete sahiptirler. Tüm kavimler İran'a saldırmıştır; ama İran hepsini kendi potasında eritmiş ve her saldırıdan sonra olduğu gibi yerinde baki kalmıştır.

İranlılara saldıran tüm kavimler için bu böyle olmuştur. İskender ve güçlü, kültürlü, medeni ve ilim sahibi Yunanlılar için de aynı şey olmuştur; ama İslam başkadır. İslam geldi ve yerleşti. Ne yerleşme ama! Nasıl geldi, nasıl yerleşti ve ne yaptı? Bu sorular her zaman sorulmuş ve hiçbir tarihçi de bunlara cevap verememiştir. İlginçtir ki tarih bunlardan başka bir şey değildir. Bilmiyorum, acaba onlar tarih yazıyor da ne yapıyorlar? Hepsi yüzeysel, yalan, iftira, boş ve karanlık sözler... Onlar İslam ve İran'ı asla keskin bir görüş, üstün bir zekâ ve anlayışla detaylı bir şekilde ele almamışlardır. Onun hakkında tarihin öteki benzer olaylarına kıyasla şöyle yargıda bulunuyorlar: "İran zayıflık gösterdi, iftiharları yok olup gitti. Kültürü, geçmişi, şöhreti, dili, edebiyatı, ihtişamı, bağımsızlığı ve özgürlüğü kayboldu. Nerede o eski azamet? Nerede o kutsal, temiz günler? Nerede Dara ve Kureş'in ihtişamı, Enuşirvan'ın adaleti, Bozorgmehr'in düşüncesi ve Zerdüşt'ün aydınlığı? Hani o Doğu'da aydınlık, gurur ve kudreti anımsatan günler? Hani Batı'da sürekli mücadele, savaş ve hikmeti hatırlatan o dönem? Yazık ki havaya uçtu bunların hepsi ve yok olup gitti. İslam geldi, Medayin'i yağmaladı. Sırmalı halı paramparça oldu. Kutsal ateşler söndü. İslam,

kütüphaneleri yaktı! Kalemi kırdı! Konuşan dili lâl etti. Yüksek burçları, uyanık ve cesur muhafızları ve ulaşılmaz derecede sağlam hisarları bulunan, savaş atlarının sağlam kalesi olan yüreği yıkıp gam, cinnet, perişanlık, karmaşa ve dert merkezi haline getirdi. Korku, titreyiş ve inleyiş! Ahuramazda ile Ehrimen arasındaki savaş bitti; tek olan Allah'ın tevhidi dünyaya egemen oldu. İsyan yok oldu ve yerini teslimiyet[10] aldı. Doğu ve Batı'daki onca tuğyan, feryadı figan ve hareket... Evet, Doğu'da ve Batı'da, Roma'da, Ermenistan'da, Hindistan'da, Mısır'da, Çin'de, Mezopotamya ve diğer pek çok yerde kendini gösteren o kadar azgınlıklar, feryadı figanlar ve çekişmelerin hepsinin yerini aldı ve her sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsıda namaza ve duaya çağıran minarenin dibinde toplayıp sükûna kavuşturdu;

Hayye alâ hayri'l-amel! Hayye alâ hayri'l-amel! *En iyi işe koşun!* Eşhedü enne Aliyyen veliyyullâh...Eşhedü enne Aliyyen veliyyullâh. *(Şehadet ederim ki Ali Allah'ın dostudur.)*

Ne yazık ki Şehinşâha tapma, yerini Ali'ye tapmaya bıraktı. Şah'ın lüks salonunda raks ve dans, yerini mabette niyaz etmeye ve mihrabın yalnızlık duvarına baş koymaya, yüz alevli rengârenk altın kandiller, yerlerini kararsız ve gözyaşı döken mum alevine bıraktı! Efsanevî saadet ve şöhret kuşu Hümâ'nın yerini de Süleyman'ın Hüthüt'ü aldı. Hint esrarı Tûti, ateş Semender'i, adsız sansız Anka! Hani Simurg nerde? İki kuştan başkası yok artık. Metafizik ilhamların taşıyıcılarının iki Tûtîsi ve gönül peygamberinin iki Hira mağarası[11]. O Peygamber ki ona ilk vahiy

[10] İslam, teslim kelimesinden türemiştir. Allah'ın iradesine teslim olmak, kendini ve kendi isteğini onun aşkına ve isteğine bırakmak manasına gelir.

[11] İran'ın Müslümanlığından söz edilmektedir, yani Şia'dan. Şia'nın ilham kaynağı ve vahiy merkezi ikidir: Nübüvvet ve velayet: Kur'an ve Nehcü'l-Belaga; Muhammed ve Ali. velayeti Ali, yani teberrâ ve tevellâ. Ali'nin düşmanlarından uzaklaşma, dostlarını sevme. Ali sevgisi ve Muhammed'e iman. İran'ın Müslümanlığı budur. İran'ın İslam'ı iman ve aşktır. Peygambere iman ve İmama aşktır. Şia diyor ki; Ali'ye aşk olmadan din boştur ve namaz sonuçsuzdur. Velayet aşkı almaksızın Peygambere iman olmaz, ameller kabul edilmez. Cehenneme ve aynı zamanda rengarenk kokularla dolu Cennete ve Tuba ağacına ulaşan Sırat köprüsünden Ali'nin velayet ve şefaatiyle geçilebilir.

geldiğinde kendisine "Oku!" dendi. O "Ben okuyamam" dedi. Tekrar kendisine "Oku!" dendi. O yine "Ben okuyamam" dedi. Cebrail boğazını öyle sıktı ki öleceğini hissetti. Öfke ve hücumla yine "Oku" dedi. Fakat Peygamber; "Ben bir ümmiyim, bu vahyi okuyamam. Ben bir çobanım. Ben çöl, güneş, yalnızlık, sıkıntı, çile ve ızdırap adamıyım. Okul görmedim ben; ne ders okudum, ne de hocam oldu!" Bu kez yeşil bir ışık göründü ve bu ümminin üzerine yağdı. "O" (vahyi getiren), Peygamber'in boğazını yine hışım ve kahırla sıktı. Öyle sıktı ki Peygamber çarpıntı hissetti, çaresiz gözlerini açtı ve bakışlarını gözyaşı dalgasından o ak yazıya (vahye) dikti. Ve yavaş yavaş baktı ki evet, okuyabiliyor! Okudu ve dışarı çıktı. Bütün vücudu titriyordu, ruhunu ateş sarmıştı. Yüzünü ter basmış, damarları dışarı fırlamış bir halde tir tir titriyordu. Her yanını korku kaplamıştı. Dışarı çıktı. Bir yere bakmaya korkuyordu. Sonunda baktığında gördü ki Onun çehresi yine göğün merkezinde peyda olmuş ve vücudu yerden göğe kadar uzanmış duruyor. Onu görmeye tahammül edemedi, yüzünü çevirdi. Göğün başka bir köşesinde yine Onun siması, onun vücudu... Tahammül edemedi görmeye. Başka bir köşede yine O! Âh, O her yerde mevcut! Yer, gök ve bütün ufuklarda, bulutların kalbinde, ayda, tek tek yıldızlarda, yıldızların en tepesinde, dağlarda, ovalarda, her yerde... Her yeri O kaplamış. Hava O'nunla dolu. Gözlerini kapattı. Hayır! Göz kapaklarının arkasında raks eden, dönen rengârenk daireler içinde yine O. Yine bütün o hayalî yeşil, mavi ve mor daireler ve yine Onun resmi, yine Onun sorusu. Ne yapacaktı? Nereye kaçacaktı? Bu ses! Bu ses de ne? Yerden yükseliyor, gökten iniyor. Çölün bütün taşları, göğün tüm yıldızları Onun sesini yansıtıyordu. Bütün yaratılış zerrelerinden O çıkıyordu!

İndi. Sahraları, dağları, taşları koşarak geçiyordu. Koşuyordu, ta ki bir an önce kendini eve atsın. Titriyordu... Bana su serpin, soğuk su serpin... Beni örtün... Örtün beni!

Ve tarih başladı, İslam sonrası İran tarihi... Ve böylece İran Müslüman oldu... Arap hamlesi, diğer bütün saldırılardan farklıydı.

Tarihçiler bunu nasıl anlıyorlar? Bu olayı anlamanın, bilmenin birinci şartı İran'ı bilmektir. Tabii ki olaylarını ve coğrafyasını ele alan tarihi değil. Bunları okula giden öğrenciler de biliyorlar. O halde İran'ın ruhunu, ruhiyatını, İslam'ı kabul eden zatının gerçek hakikatini bilmek gerek. Aynı şekilde şiirlerini, nesirlerini, ahkâmını, adabını, âdet ve geleneklerini bilmek gerekir. Zahirî geçmişini değil, ruhunu, manasını, maneviyatını, öz, gerçek ve şaşırtıcı hakikatini bilmek gerek. Kim biliyor bu hakikati? Hiç kimse! Bütün ömürlerini İslam'la geçiren din adamları ve Ayetullahlar dâhil, "İslam, İslam" diye bağırıp duranların hiçbirisi bilmiyor bunu. Kendini bu şaşırtıcı imanın mütevellisi, hamisi, aşinası, aşığı ve âlimi sanan ve öyle gösterenler bile bilmiyor ve tanımıyorlar. Tam olmasa da biraz bildiklerini söylüyorlar. Yanlış ama biliyorlar. Ben de diyorum ki onların İslam hakkındaki bilgilerini ben ne yapayım, bir hiç. İslam âlimi bu din adamlarının bildiğinden başkadır.

Mevlana diyor ki:

> *"Biz Kur'an'dan özü aldık*
> *Kabuğu köpeklerin önüne attık!"*

İslam'ı ve İran'ı tanımak, İran İslam tarihini dosdoğru araştırmanın ve tanımanın ilk şartıdır. Meşhur İran uzmanları kimlerdir? Onlar *Şehname*'yi okuyanlardır. *Şehname* İran'ın kabuğudur! Onlar İran tarihinin olaylarını biliyorlar. Hâlbuki olaylar İran'dan başka bir şeydir. Onlar İran'ın coğrafyasını biliyorlar. Oysa coğrafya İran'ın leşidir. Onlar İran ırkını ve soyunu biliyorlar. Fakat ırk ve soy İran'ın maddesidir... Diyeceksiniz ki onlar İran'ın edebiyatını biliyorlar. Evet, ama İran'ın hakiki edebiyatını kim biliyor? Bu çivi yazıları, bu dikili çivi yazısı taş kitabe, eski Farsça ve Pehlevice olarak yayımlanan bu resmi evraklar, İran'ın edebiyat, şiir, ruh ve kalbini ifade ediyor mu yani? Ne kadar basit ve safça şeyler, ne kadar yüzeysel ve amiyane!

İran gibi eski, geçmişi serüvenlerle dolu bir milleti; "Ben Daryuş Şah'ım, şahların şahı, erkeklerin şahı, atların, eşeklerin ve diğer

hayvanların şahı! Serendib'in şahı, Mısır'ın şahı, Pars'ın şahı, büyük şehirlerin şahı... Bâbil'in şahı, Asur'un şahı. Ki ülkeler gezdim. Bu şahlığı bana Ahuramazda verdi... Bu taş kitabeyi şahlar şahı babam Daryuş Şah yaptı. Ben ise onun üzerine bin türlü şeyler yazdım!'" şeklinde birkaç çivi yazısı kitabeyle özetleyebileceklerini ve bu açık resmî sözlerle üç bin yıllık tarihe sahip İran milletinin kalbi için hallerinden bir fayda temin edebileceklerini zannederek kendilerini nasıl da kandırıyorlar!

Eğer büyük bir tevazu gösterir de İran'ı bilenlerin ve ayrıca İslam'ı bilip anlayanların var olduğunu itiraf etmek istesem bile, yine de hem İslam'ı hem de İran'ı, yani her ikisini de bilen bir kimsenin olduğunu kabul edemem. İkisini de anlamadan İran'ın İslam'a giriş tarihi ve İslam'ın bu ilginç Arya toplumuna yaptığı tesirler nasıl anlaşılabilir? "İslam İran'a gelince artık ne İslam, İslam olarak kaldı, ne de İran, İran olarak kaldı. Her ikisi de gitti, yok oldu. Her ikisiyle ilgili bir isim, anı ve tasvirden başka bir şey kalmadı. Her ikisi de gitti ve yerlerine Şia'yı getirip koydu. Şia, bu mukaddes evliliğin reşit ve değerli evladıdır."[12]

Amacım, İslam ve İran'la ilgili teori ve araştırmalarımı tarihî, dinî, psikolojik ve sosyolojik perspektiften sistematize etmektir. Eğer beni bilgiçlik taslamakla suçlarlarsa şunu derim: Ben, bütün araştırmacılar arasında bu işi yapabilecek tek kişiyim. Zira hem vatanım olan İran'ı, özellikle de antropolojik, sosyal, tarihsel ve psikolojik açılardan iyi tanıyor, İran'ın ruh ve düşüncesinin hakikatini meydana getiren edebiyat, şiir, din, mezhep ve felsefeyi yakından tanıyorum; hem de herkesin onayıyla İslam bilimciyim. Gerçi halk kitlesi, İslam'dan ancak Ayetullahların ve din adamlarının söz etmeleri gerektiğini, zira İslam'ı onların bildiğini zannediyor. Oysa düşünenler biliyor ki din adamı İslam'dan ekmek yediği ve geçimini İslam'dan sağladığı halde

[12] Chandel'in dinler tarihindeki teorisi için bkz. *Les Causeries de la Solitude.* Tunisie, 1968 s. 1750. Yayınlayan: Les Editions de Minuit.

İslam'ı bilmiyor. İslam hakkında adap, zahirî ahkâm ve ilmihalden başka bir şey bilmiyor. İslam'ı Profesör Massignon'a sormak lazım. Hazreti Müstetâb Celâletmeâb Hüccetülislâm velmüslimin, el-Fakih, el-Habîr, el-Muhaddis, el-Usulî, el-Hakîm, Cenabı Hacı Ağâ Seyyid Muhammed Mehdî el-Bahrululûmî, el-Meşhedî (efendim!), el-Kûmî, el-Isfahânî el-Mûled, en-Necef el-Müteveffa, el-Kerbelâ Medfen'den inşaallah! Değil. Maşaallah! Tıpkı koyun işkembesi gibi nereye çeksen geliyor. Ancak bu kadar işte! Bu isimlerden, bu sakal, tespih, yüzük, sarık, cübbe ve diğer aksesuarlardan başka hiçbir şey yok. Bir karın ve bakiyesinden başkası hava cıva! Böyle biri İslam'dan ne anlar!

İmam Ali'yi De la Chapel'e sormak gerek. Zira o, on iki yıl boyunca gece gündüz Ali hakkında düşünmüş, Nehcü'l-Belaga'yı kendi dilinde yayımlamıştır. O, Ali'nin düşman dolu, zelil ve pis Kûfe'deki düşünce ve ahvalini, yaşantısını, dertlerini, acılarını, ızdıraplarını ve mücadelelerini bilmektedir. Ve bilmektedir ki bu "savaş meydanlarının öfkeli kan dökücüsü" ne oldu da "mihrabın ıssızlığının yalnız yüreği" oluverdi? Allah'ın Arslanı bu tenha hurmalıkta niçin bir başına inliyordu? Neden kuyunun içine başını sokmuştur? Derdi nedir? Ali'nin türbedarlığını yapan, her gün sandukasını temizleyen, sulayan, süpüren Arap bilmez bunları.

İmam Rıza'yı babama sormak lazım. İmam Rıza'nın kim olduğunu ve hayat hikâyesinin ne olduğunu General Vali Nadir Batmankalıç'a mı sormalı, yoksa babama mı? Veya onu Şeyh Bahaî'ye mi sormalı, yoksa İmam Rıza türbesinin mütevellileri olan Nâsıreddin Şah'a veya Şah Abbas'a mı? Doğrudur, bunlar ülkenin yöneticileridir; ama bu iş başkadır. Bu iş, İmam'ı tanımayı, bilmeyi gerektirir.

Geçelim...

Evet, niyetim, İran'ın İslamlaşması, bu eski Aryai ruhun genç ve heyecanlı Samî İslam ruhuyla aşinalığı ve Şia yani başka bir ifadeyle İran'ın bağrında İslam konusundaki araştırma ve teorilerimi kitaplaştırmak; Purdâvûdlara ve eski İran'a üzülen ve

İslam'ın girişinden sonra İran'ın kötüleştiğini zanneden kötü niyetli veya cahil müsteşriklere cevap vermek ve nihayet bu hızlı, ateşli, temiz, semavî, hayran bırakan ve cazibe dolu imanın girişinden sonra bu Aryai ruhtaki köklü değişimi, derin devrim ve dönüşümleri incelemektir. İran ki; üç bin üç yüzyıldan beri dünya olaylarının ana kavşağı (kuzeyden Ruslar, doğudan Hindistan ve Çin, güneyden denizle, batıdan Araplar, Yahudiler, Musa, İsa, Hıristiyanlık ve kuzeybatıdan Yunan ve Rumlarla komşu); doğu ve batının bütün sert rüzgârlarının güzergâhı; Doğu (Hint ve Çin) tasavvufuna aşina, Batı (Yunan, Roma ve İskenderiye) felsefesiyle tanışık; Hıristiyanlık, Yahudilik, Zerdüştlük, Mazdekilik, Maniheizm, Budizm, Lao Tzu, Mahavira, Konfüçyüs, Sokrat ve Aristo'yu bilen ve hepsini potasında yoğurarak bünyesinde eritmiş bir millet. Hiçbirisi, hatta kahredici kılıcıyla Batılı İskender dahi, Batı'nın cezbedici büyük medeniyetine ve felsefesine ve onca gücüne rağmen onu sarsamadı... Öyle değişti ki Bâbil Fatihi Büyük Kuroş, artık kendinden geçmiş bir Buda'ya dönüştü. Fakat Habip İsfahanî'nin deyişiyle, bu perişan, tam yüz bin değerindedir!

Bu işi sona erdirebilirsem büyük bir eser ortaya koymuş olacağım. Ama tarihçilerin eserleri gibi bir eser olmayacak bu. Onlar hiçbir faydası olmayan tarihî malûmatın toplanması, yazımı, rivayeti ve izahıyla uğraşmaktadırlar. Ama ne yazık ki kendimi çok iyi hissetmiyorum. Sinirlerim bozuk, fikirlerim dağınık, ruhum kararsız, hafızam silik ve bilgilerim alt üst olmuş durumda. Oldukça bitkin hissediyorum kendimi. Gücüm tükenmiş, çevrem uyumsuz ve düşmanlarım çok. Okuyucularım ise kendi hayatlarına ve dünyalarına gömülmüş, fikir diktatörlüğünün esiri, bağnazlığa saplanmış. Hürriyet eski geleneklerin zindanında, dili damağına yapışmış, ağzı dikilmiş, ayakları zincire vurulmuş, elleri kelepçeli, boynuna boyunduruk geçirilmiş ve en önemlisi kalem kırılmış! Heyhat! Benim altından değerli ve güçlü kalemimi kırdılar. Bir yazar için bundan daha büyük acı ne olabilir ki? Bu kalem benim saba rüzgârımdır, peygamber ilacı vahiy kitabımdır, asayı Musa'dır. Sihirbazların aldatıcı sih-

rini bozan ve her şeyi yutan sarı ejderham, Firavun'un sarayını yerle bir eden sarı ejderhamı salınca saldırıya geçiyor ve sonunda zindanlarında zincire vurulmuş İsrailli genci kurtarıyor ve Musa'nın eline veriyor. Böylece onu Firavun'un zulüm ülkesinden Filistin'in "vaat edilmiş" topraklarına götürüyor. Bu topraklar özgürlük, iman ve doğruluk ülkesidir. Allah, tarih boyunca işkence ve esaretlere duçar olan İsrailoğulları için bu mukaddes toprakları yaratmıştır. İran'ın büyük padişahı İki Boynuzlu Kureş, Arya ordusuyla Babil'i yerle bir etsin ve İsrailoğullarını zalim Buhtunnasr'ın işkencelerinden kurtarsın ve vaat edilmiş topraklara, Filistin'e götürsün. Ta ki İsrailoğullarını Hitler faşizminin insan yakan fırınlarından kurtarsın ve vaat edilmiş topraklar olan Filistin'e ulaştırsın. Bu vaat edilmiş topraklar neresidir? Filistin, "Ağlama Duvarı'" olan mukaddes topraklar. Hayallerin güzel başkenti Yeruşalim! Kavminin en güzel kızı Meryem'in doğum yeri... Meryem, Allah'ın seçtiği eş, İsa Mesih'in annesi ve Ruhulkudüs'ün dostu. Meryem, tek Allah'ı teslise çeken olağanüstü kadın. Bu esrarengiz kadın, tüm gezegenleri ayları ve yaratılış güneşlerini cazibesiyle kendi etrafında döndüren güçten daha güçlü bir cazibeye sahiptir. Bu güç her şeyi içinde gizlediği sırlara gömmek istiyor. Bu güç, mütekebbir, muhteşem, kudretli, tek ve cebbar Yahova'yı "Theos" yaptı; rahman, rahim, lâtif ve mütevazi... Bir Theos ki baba oldu, eş oldu, akraba oldu. İsa Mesih'in babası, Meryem'in eşi ve insanın yakın dostu. Chandel'ın deyişiyle: "Meryem, soğuk, herkesin önünde eğildiği, kimseye muhtaç olmayan ve kibriya arşına değen varlığıyla, virane ve ayakları altında tuttuğu sefil yaradılış âlemine bazen zahmetle teveccüh eden yegâne muktedir Yahova'yı arş kürsüsünden aşağıya, yumuşak ve itaatkâr bir sevgili olarak yeryüzüne indirdi. Kimsenin gözüne gözükmeyeni İsa'nın masum ve sevgili çehresinde tecessüm ettirdi. Evet, İsa "Theos" değil midir? Tanrıyı yeryüzüne indiren ve insan çehresinde tecessüm ettiren Meryem'di. Çarmıha geren ve dört çiviyle çivileyen ise Kayser idi. Ama o da yine Meryem'in işiydi. O, Tanrıyı göklerden yere indirdi ve yerden de darağacına, göklere çıkardı. Ve Tanrı, ağaçtan kendi yalnızlık göklerine yükseldi (Ascension).

Ama bu iniş ve yükseliş esnasında zatında birçok değişiklik meydana geldi ki bundan da hikmet-i ilahi (théologie) bahsetmekte ve tefsirini yapmaktadır.

Meryem'di, bu kim olduğunu bilmediğim kadın. Mutlu ve masum Yeruşalim güzeli ki içinde cehennemler, cennetler, kıyametler, geniş sahralar, giz dolu yüksek dağlar, dalgalı engin denizler, acı dolu sonsuz çöller; ağır, korkunç, gizemli sükûtlar, zelzeleyi andıran heyecan verici ve delirtici titreşimleri birbirine katmış ve gizlemiş. Hepsini elli bir bin altı yüz ellide bir araya getirmiş.[13]

Ve Meryem, gerçek akrabalık çekimi, halis imanı, nurlu kalbi, tanrısal güzelliği ve cezbesiyle, o semavî varlığın büyük yalnızlık ve ebedi tekliğine uzandı. Allah'ın yaratılıştaki hedefi olan aşkı ve tanışıklığı ilk defa insana o öğretti. Yüzü defalarca tecelli etmiş ve aşk meleğinin olmadığını görmüştü. Bu lahzada gayretten ateş oldu ve Meryem'e dokundu. Ve Meryem eşi oldu ve insanın tasavvurundan dahi aciz olduğu aşk bağı ikisini birbirine cezp etti.

Ruhulkudüs bir kuş suretinde Meryem'in kucağına oturdu. Meryem, Kelimetullah'ı (İsa Mesih-Le Verbe), göklerin bağrına gömdüğü nurdan bir alev gibi canına, ruhuna gömdü. Bu kelimeden hamile kaldı. Bu kelimeyi ruhunun saf ve sevgili rahminde büyüttü, yüreğindeki kanla besledi, iman ateşiyle ısıttı, berrak gözyaşlarıyla yıkadı, semavî eşinin lâtif ve sevgili eliyle okşadı, tatlı canını lokma lokma yedirdi ve erimiş yüreğini damla damla içirdi. Böylece o kelime canlandı, çehrelendi, hareketlendi, seslendi, annesinin mukaddes derunundaki boşluğu doldurdu. Hafız onun dilinden şöyle diyor:

[13] Bu sayı Ebcet hesabıyla elde edilen mukaddes ve gizemli bir sayıdır. Hıristiyan kelâm ilminin temel meselelerinden biridir. Skolastisizm Orta Çağ boyunca rahiplerin düşünce ve önsezilerinin kaynağını teşkil ediyordu. Bu hususta farklı görüşler olmakla birlikte en akla yakını şudur: Bu sayı İncil'deki sure ve ayetlerin sayısından elde edilmiştir. Bazıları bu sayının Kur'an'daki hurufu mukatta gibi Allah ve Resulü arasındaki sırları ifade ettiğini söyler.

"İçimdeki kalbi yorgun kimdir bilmem.
Ben suskunum, o feryadı figanda

(Bu yüzden tapınakta değer veriyorlar)
Ki sönmeyen ateş var kalbimizde.

Ne güzel olurdu o çalgıcı çalsaydı,
Gitti ömür, ama aklım heves dolu."

Heyhat! Bu âlemde bu mucizevî güzellikteki manayı anlama gücüne kim sahip olabilir? Aşk, evlilik, çocuk, aile, akrabalık ve insanlar arasındaki ortak yaşam nedir? Bir tarafı çirkin bir oyun, bir tarafı hayvanlık olan alaylı ve pis bir oyun! Bu pis, dar ve kötü kokan kalıpta, tanrısal berraklıktaki göksel damlalar, aşk ateşiyle erimiş olan canın damlalarıdır. İman eriyiğidir. İlâhî, temiz, halis ihlâsın katreleri... Bunu nasıl dökecek? Ne olacak? Ah! Ne olmuş? Korkuyorum. Tarih ve tefsir kitaplarına bakınız, görünüz ne olmuş? Allah ile Meryem'in aşkı, gök ile yerin aşkı, Allah'ın oğlu ve Ruhulkudüs'ün dostluğu, kelime ve Meryem'in iffeti hakkında söylenenler utanç vericidir.

Ben her zaman diyorum ki yazık! Niçin bu olay yeryüzünde dünyaya geldi? Neden bu olay insanlar arasında vuku buldu? Niçin her zamanki gibi başka bir âlemde, göklerde, Allah'ın şehrinde, temiz melekler arasında veya en azından efsane tanrılar dünyasında, ilaheler ve tanrıçalar âleminde veya Parnassos dağlarının zirvesinde meydana gelmedi? Niçin yeryüzünde? Niçin Filistin'de? Niçin bu pis, kötü anlayışlı, küfür dolu vahşi iklimde? Niçin Kayser, Neron ve Sezar zamanında? Bunlar nasıl bu kirli kullanılmış lâfızlar arasından çıkarılabilir? Nasıl? Yazık! Niçin bu dünyada?

İKİNCİ BÖLÜM

Hayat tarzım, terbiyem, fikir ve inançlarım, özellikle de ruh halim beni çocuk yaşımda ihtiyarlattı. Daha önce de dediğim gibi ben her zaman babamın küçük kardeşi ve yaşıtlarımın ağabeyiydim... Hiçbir zaman çocukluğun sevinç ve enerji dolu tadına varamadım. Tüm sınıflarda büyük bir insan konumundaydım, son sınıfta ise iki kişi hariç hepsinden küçüktüm. Aynı zamanda herkesten daha ak sakallıydım. Yavaş yavaş beni kendilerinden ayıran ve ayrı gören yaşıtlarımın bakışları bu duruma beni de inandırdı ve bu halim öylece devam etti. İnziva, yalnızlık ve hayalcilik iliklerime işledi ve bir daha da ayrılmadı benden. Ciddi bir sorusu ve sorunu olan herkes benim yanıma geliyordu. İçini dökmek; zamandan, Allah'tan, dinden, siyasetten, halktan veya başka bir şeyden şikâyeti olan veya dünya ve ahiret işlerini konuşmak isteyen herkes benim yanıma geliyordu. Sonunda adeta soru sorulmak ve cevap vermek için yaratıldığıma inanmaya başladım. Herkes beni tüm sorunları halletmek ve her türlü soruların cevabını vermek, bilmek ve her zaman ilim, felsefe, din, edebiyat, halk ve siyaset hakkındaki tüm itirazlara cevap vermekle yükümlü biliyordu. "Bilmiyorum", "beni ilgilendirmez" veya "düşünmedim" gibi özürler kabul edilmezdi. Tüm peygamberlerin avukatı olmuştum. Allah'ın zahiren uygun olmayan işlerini de ben yorumlamalıydım. Bizzat kendim baştan ayağa zulüm içinde çırpındığım, yandığım halde, âlemde adalet ve uygunluğu ispat etmeliydim. Daha sonraki yıllarda, sorumlusu olduğum "direniş" hareketindeki arkadaşlarım da

bana aynı gözle bakıyorlardı. Ben siyasî hareketin başlarında yoktum. Bol bol kitap okuyordum; tasavvufa meyletmeye ve akli düşünmeye başlamıştım. Benim kuşağımın uyanık nesli, bir ateş parçası olan benden daha önde, daha hızlı, daha uyanık ve daha hareketliydi. Kuşağım, içine doğan bilinçle istibdat, sömürü, baskı, esaret, tarih, gelecek, tabiat, kader ve memleketin geleceği hakkında düşündüğü ve kızdığı bir ortamda, ben başka şeyler düşlüyor ve göklerde sükûnet arıyordum. Ama yine de onlar sormalı ve ben cevap vermeliydim. Yine ben sorumluydum! Yine ben bir çare bulmalıydım! Tüm zorluklarla, tehlikelerle, planlarla, gelgitlerle, uğursuz olaylarla, insanlarla, devletle ve polisle ilgilenmeliydim ve fikrî konuların yazımı, sosyal ve siyasal tehlikeler, kısacası hareketin ıslahı ve düşünce için gerekli gıdaları ben temin etmeliydim. Meydana gelen her kötülüğün sebebi, her acı ve zorluğun nedeni bendim sanki. Ben de hep onların soru sorması ve benim de cevap vermem gerektiğini sanıyordum. Onlar sorumsuz kalıyor, ben ise çare buluculuğun ağır yükünü omuzlarımda taşıyordum. Acemi ve masum kuşağımın bütün fertleri gibi ben de bu yolda daha çok yeniydim hâlbuki. Ama sürekli soruyorlardı bana: "Ne yapmalıyız?" Ben de çaresiz, şaşkınlık içinde Lenin, Çernişevsky, Dostoyevski, Jaers gibi ünlülerin "Ne yapmalı?" adlı yapıtlarını okuyordum ve görüyordum ki hayır, o cevaplardan hiçbirisi bu soruyla ilgili değildir. Aslında açıkça söylemek gerekirse, bir çözüm yolu da yoktu. Onlar ise bana ısrarla, "Ne yapmalıyız?" diye soruyorlardı. Ve ben bu soruya cevap vermeliydim. Daha sonra benimle onlar arasındaki farkın şu olduğunu görüyordum: Onlar bana ulaştıklarında, "Ne yapmalıyız?" diye soruyorlardı. Ben onlara ulaştığımda ise "Ne yapmalıyız?" diye sormuyorum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tam bir yıl boyunca, 1960 haziranından 1961 haziranına kadar özel bir alemde yaşıyordum sanki. Bu yılın başlarında Paris'e gittim. Bir hafta sonra hissettim ki ben de dil bilmeyen, gurbet ve yalnızlığa tahammül edemeyen; ama öte yandan dünyanın nimetlerinden faydalanmak isteyen birçoklarının yaptığı gibi vatandaşlarımın arasına katılmalıyım. Birlikte yemeli, içmeli, yatmalı, gezmeli, sohbet etmeli, Frenk kızlarıyla yemek yapmalı, onların kırık dökük Almanca ve Fransızca konuşmalarına gülmeliydim. Böylece büyük Fransız Devrimi'nden sonra elde edilen bireysel ve toplumsal özgürlük ve haklardan faydalanmış olacaktım. Bir arkadaşımdan, Paris'te Frenkleşmemiş İranlıların yaşadıkları bölgeyi bana göstermesini istedim. Arkadaşım, o bölgelerde yabancılara, özellikle de Doğulu Müslümanlara ev bulmanın çok zor olduğunu söyledi. Ayrıca bu bölge üniversiteden oldukça uzakta olduğu için öğrenciler de oraya gitmek istemiyorlardı. Ama ben, oraya gitmek istediğimi söyledim. Hem Fransa'yı, Paris'i, Avrupa toplumunun hayatını ve gizli ruhunu tanımak hem de yalnızlığı, olduğu şekliyle doğru ve derin bir şekilde anlamak, hissetmek ve tatmak istiyordum. Gittim ve şansa bakın ki ev de buldum. Sevgili, dindar, kültürlü ve genç bir Fransız ailesinin yaşadığı küçük bir apartmanda bir oda buldum. Bodin Bey, eşi, kız kardeşi, üç ve beş yaşlarındaki iki güzel ve nazlı çocuğuyla birlikte yaşıyordu. Beni ilk günlerde kabullenmedilerse de çok geçmeden bu sevgi dolu ailenin altıncı ferdi oldum. Fakat bir süre sonra Fransa'nın Alians'ında dil öğ-

renmenin mümkün olmadığını görünce okulu terk ettim. İran'da iken hakkında bilgi sahibi olduğum Alexis Carrel'in *La Priere* (Dua) kitabını aldım ve odama kapandım. Kimsenin yardımı olmaksızın sadece sözlüklere bakarak kitabı Farsçaya tercümeye koyuldum. Carrel'in fikirlerini sevdiğim ve metne aşina olduğum için en zor felsefî tabirleri bile kolayca anlayabiliyordum. Sonunda tercümeyi bitirince Fransızca bilen birine verdim ve yıllar sonra ikinci baskısı için gözden geçirdiğim zaman hiçbir düzeltme yapma gereği duymadım.

Çevreye belli bir aşinalık sağladıktan sonra Paris'in 16. kısmında Götebourg Sokağı 15 numaralı apartmanda kapalı kapılar ardında birkaç kitabımla başbaşa kalmıştım. İki şey dışında herkes benden ayrılmış veya ben onları terk etmiştim. Herkes ve her şey bende bitmişti. Bu iki şeyden biri Mevlana'nın Mesnevisi, diğeri ise yalnızlığımdı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Paris hapishanesindeydim. Çocuğum hastanede yatıyordu ve durumu oldukça kötüydü. Tek çocuğumdu o. Gurbet ellerde biricik hayatım, sıcaklığım ve ünsiyet sağladığım yegâne insandı.

Birkaç günde bir büyük korkular, problemler, zorluklar ve paniklerle hastaneye gidiyor, onu ziyaret ediyordum. Bu ziyarete ne kadar da ihtiyacımız vardı! Çocuğum yabancı bir şehirde, devlet hastanelerinin birinde hasta yatıyordu. Hiç kimsenin dilinden anlamıyordu. Doktorlar ve hemşireler onu tanımıyordu. Yabancı ve kimsesiz bir hasta onlarla nasıl bir samimiyet kurabilirdi ki?

Arada bir ziyaretine gittiğimde konuşuyor, tebessüm ediyor ve içi açılıyordu. Benim durumum da aslında onunkinden pek farklı değildi. Daha kötü bir haldeydim belki de. Hücrelerde, karanlık ve korkunç bir geleceği olan yalnız ve kimsesiz bir mahkum! Yabancı bir ülkenin polislerinin ve hâkimlerinin elinde esir... Yatağına oturuyordum, elini avuçlarımın içine alarak konuşuyor, okşuyor ve sakinleştirmeye çalışıyordum onu. Birlikte ağlıyorduk çoğu zaman ve birbirimizi teselli ediyor, güven veriyorduk. Saatler boyunca dertleşiyorduk. Ona hastalığın gurbet olduğunu, hayatın zor olduğunu anlatıyordum. Ama çocuğum, diyordum, sen benim canımsın, yalnız değilsin, ben canımı bile senden esirgemem. Gerçi ben de mahpusum bu şehirde. Ama bu yabancı ülkede bir baban, bir büyüğün olduğunu düşün. Elinden bir şey gelmese de en azından kalbi hep senin-

le olan, hep seni düşünen biri var. Bir şeyin olması bile yalnızlık acısını ve gurbetin derdini azaltır. Ama durumunun kötü olduğu ve ateşinin yükseldiği bir gece, bana hayatım boyunca acılığını ve zorluğunu asla tatmadığım ve düşmanımdan bile duymadığım çok kötü bir söz söyledi. Bana dedi ki: "Sen benim için, beni görmek için buraya gelmiyorsun. Sen hastaneye bu bahaneyle zindanından kurtulmak, birkaç saat bile olsa özgürlüğü solumak için geliyorsun." Allah bilir, bana neler oldu! Allah'ım! Hiçbir şey diyemezdim, hiçbir şey yapamazdım, çözülemezdim bile. Çocuğumun durumu iyi değildi çünkü. Onu rahatsız etmemeliydim. Kendine hâkim olmak zorunda olmanın yarattığı iç sıkıntının bu kadar çetin olduğunu bilmiyordum o zamana kadar. Dünyadaki her zorluktan, hatta yazarlıktan bile daha çetindi. Üzüntümü içime attım ve her gün ziyaretine gitmeye devam ettim; ama eskisi gibi konuşamıyordum bir türlü.

Babanın sevgisine bakınız! Evladıma kızmak bile istemiyorum. Onu üzmemek için ne acılar çekiyorum. Ne kadar zor ve acı bir durum! Neler çektiğimi hiç kimse bilemez. Acılarım ve dertlerim bile kendime özgü, bambaşka şeyler bunlar. Niçin böyle?

Yeryüzündeki bütün acılı ve üzüntülü insanların çektiği zorluk sadece sıkıntılara tahammül etmektir. Acıların ve üzüntülere katlanmanın zorluğundandır bu. Ama benim bu gece çok başka bir sıkıntım var.

Anlatılamayacak kadar kötü bir olay geldi aklıma. Bazen insanın elbiselerini kirletirler; bazen de insanın eli, ayağı, başı, göğsü, boynu, alnı, çenesi veya yanakları kirlenir. Ama bazen pisliği insanın yüzüne gözüne bulaştırır ve boğazına dökerler. Nasıl söyleyeyim? Bu sözlerle bir şey anlatılamaz.

Ebutalip Yezdi'nin hikâyesi geldi aklıma. Bir gün Mescidiharam'a gitti, Kâbe'nin olduğu mescide. Kâbe'nin kenarına çöktü ve orayı kirletti. Suudî polisleri onu hemen yakalayarak boynunu vurdular. Sonradan Ebutalip Yezdi'nin hasta olduğu anlaşıldı. Ama mescidin imamı bunu düşünür mü? Bu olay karşısında akıl, mantık, hüküm ve tahammül yok olmaktadır.

Bir şeyler yazmalıyım; ama söz bulamıyorum. Bir tek söz söylemeye bile gücüm yok. Bir zelzele sanki tüm duvarları, tavanları, evleri yerle bir etmiş. İlk önce bir çadır kurmalı, bir dilim ekmek ve bir de battaniye bulmalı. Açlıktan ve soğuktan ölmedikten sonra, bu harabeler üzerinde yeni bir ev yapılabilir. Gerçi depremzedeler acı içindedirler; ama inşallah iyileşecekler ve belki de eski durumlarına döneceklerdir. Kim bilir? Bir kelimenin gönülde ve kalpte açtığı yara, bazen bir top mermisinin açtığı çukurdan daha derin ve daha büyüktür. Kalp yarasını hiçbir şeyle onaramazsınız.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kızılkale'de mahpustum. Tek kişilik bir hücrede 33 ay süren tecrit hayatı çok zor geçti. Daha sonra bitişiğimdeki hücreye benim gibi iki yıldır hapiste bulunan bir başka mahkumu getirdiler. Her ikimiz de tek kişilik hücrelerde kalıyorduk. Konuşmak, görüşmek, hatta işaretleşmek bile yasaktı. Daha sonra onun da benimle aynı siyasî örgütten olduğunu öğrendim. Birbirimizle konuşmaya çok ihtiyacımız vardı. Haberleşmek istiyorduk, fakat mümkün olmuyordu bu. Gece gündüz yan yana; ama birbirimizden çok uzakta yaşıyor gibiydik ve bundan dolayı sıkıntılıydık. Birbirimizi mutlaka görmeliydik. Din, ideoloji, duygu, fikir ve ortak hedefler üzerine konuşmalıydık. İşkenceler, eziyetler, gardiyanların davranışları, tutuklanma şekli, içerdeki hayatımız, geleceğimiz, dosyamız, mahkememiz, muhtemel tahliyemiz... Hepsi konuşulmalıydı; ama olmuyordu. Hapishanede "mazgal" adı verilen küçük bir pencere vardır. Çok az bir ışığın sızdığı mazgal, bizler için en az güneşin kendisi kadar değerliydi. Bu küçücük pencereden içeri sızan hafif esintiler bahar esintileri gibi gönül okşayıcı ve huzur vericidir. Zindanlarda değerler de değişir. Bir mahkumun nimetlere, değerlere ve iyiliklere özgür insanın bakışıyla ve duygularıyla baktığını söylemek büyük hatadır. Zindanda havalandırma için bahçeye çıkmak ikinci bir doğuş kadar değerlidir. Arzu ve ideallere doğru açılan bir penceredir sanki. Neden sonra bir gün elimize bir fırsat geçti. Zindanın kuytu bir köşesinde pek kimsenin bilmediği küçük bir oda vardı. Anahtarını bir vesileyle ele geçirmiştim. Bazen,

hücremde bunaldığımda, o küçük odaya sığınıyordum. Arkadaşım da sessizce oraya geliyordu. Orada özgürdük. Bu oda hayatımız kadar değerliydi bizim için. Yaratılış kadar büyüktü. Oradayken artık mahkum değildik sanki. O oda adeta Paris'imizdi bizim. Tüm isteklerimizin başıydı. Konuşuyor, görüşüyor, dertleşiyorduk; kısacası her istediğimizi yapıyorduk... Oda oldukça temiz ve özgürdü. Küçük ama güzeldi. Ben ve arkadaşım orada tam bir özgürlük içindeydik. Esaretin boğuculuğundan biraz olsun sıyrılıyorduk oradayken. Dışarıdan kül rengi bir çimentoyla sıvanmış, içerisi ise kireçle badanalanmıştı. Heyhat! Arkadaşımın yaptığı bir hata bizi oradan mahrum kıldı, odayı başımıza yıktı. Ne kötü bir olaydı o! Sonra yine kendi hücrelerimizde yalnız başımıza kaldık. Bu durum bize çok ağır geldi. Keşke bu odayı önceden görmeseydik! Gardiyanlar, hatta içlerinde gizli polislerin bile olduğu mahkumların hiçbirisi bizim ilişkimizi bilmemeliydi. Ne iyi bir sığınaktı orası! Keşke yine odamız olsaydı...

ALTINCI BÖLÜM

Yeni nesil aydınlar, "Yeni Dalga" (Kuzey Denizi) beni aşırı idealizm ve ütopyacılıkla; gerçeklerden, realizmden uzak olmakla suçluyorlarmış. Son on üç, on dört yıllık çalışmalarımın tümünde sübjektifliğe daldığımı, objektiflikten ayrıldığımı ifade ediyorlarmış.

Aslında yeni nesil de benim idealizmimin, Hegel'in metafiziğiyle ya da Berkeley'in idealizmiyle (ki gerçek ve maddi âlemi boş saymakta ve inkâr etmektedir) uzaktan yakından hiçbir ilgisinin olmadığını çok iyi bilir. Benim zihnî bakışım ve içe dönüklüğüm tasavvuftan ve Buda'nın içe dönüklüğünden veya evreni görüntü, vehim ve hayal olarak kabul eden Eflatun'un ütopyasından çok farklı bir şeydir. Bilindiği gibi onlarda asıl gerçek zihnî veriler ve içe dönüklüktür. Gerçeklik ve dışa dönüklük, onun bir görüntüsü ve yansımasıdır. Hatta hakikatten uzak bir yalandır. Bende asıl gerçek objektiflik ve gerçeklik âlemidir. Asıl gerçek dış âlemdeki varlıklardır. İnandığım şey benden başka ve bensiz de vardır. İster olayım ister olmayayım, ister hissedeyim ister hissetmeyeyim, asıl olan benim dışımda var olan varlıklardır. Benden önce veya sonra var olan gerçeklik... Bu gerçek varlık Berkeley'in "idea", Hegel'in "moi" olarak adlandırdığı vehimlerden çok daha farklı bir şeydir. Odur ve o olması zatı ile kaimdir. "Ben/moi" ise onun resmini kendisinde yansıtan bir perde, ayna veya engin bir sayfadır.

O halde, mutlak bir realist olduğun halde niçin idealistlikle suçlanıyorsun diye sorabilirsiniz. Realist kimdir? Realist, bende

olanın benim dışımdaki gerçeğin aynısı ile uyumlu olduğunu söyleyen kimsedir. O halde okuyucularım neden böyle bir vehme kapılmışlar? Bu kuruntu çok kötüdür. Tüm ömrümü, kalemimi, gençliğimi ve duygularımı halka, özgürlüğe, vatana, dertlere, aydın neslin ihtiyaçlarına ve esir ve acılı insanlığa vakfetmiş biriyim. Ama buna rağmen kendi felsefi evhamlarına kapılmış bir sûfi olmakla suçlanıyorum. Hâlbuki ben sorumluluğunu bilen biriyim.

Çok geceler sürdüm, sonunda öldü atım.
Seher vakti perişan ve çaresizim şimdi

Günümüzün bu aydın nesli ne kadar aceleci, insafsız ve tek taraflı hükümler vermektedir. Eğer birazcık insaflı ve dikkatli olsaydı, derdi ki; ben kendimi olaylar ve olgulara gömmüşüm, mahvetmişim. Entelektüalizm, kader ve kazadan gaflet, yabancılaşma, gamsızlık ve gerçek ihtiyaçlarını bilmemek gibi çağımız gençliğinin müptela olduğu hastalıkların belirtileri nelerdir? Huzur, gamsızlık, sükûnet, dertsiz lezzetler, acısızlık, mutluluk, gerçekleri tanımazlık... Acaba ben böyle biri miyim? Ben böyle mi yaşıyorum?

Özgürlük aşkım ve halkıma, vatanıma olan bağlılığım, o kadar şiddetlidir ki aşığı olduğum bu ümmetin çehresinde yeni bir dalga oluşunca hayatımı, ailevî sorumluluklarımı, kadın, anne, çocuk, millet, akraba, iş, şahsî görev ve zorluklarımı, hatta yemeğimi ve uykumu bile unutuyorum. Bekâr, özgür ve heyecanlı bir delikanlı gibi özgürlük ve halkımın kurtuluşu için her zaman hazırım. Ve genç neslin kurtuluşu için her şeyimi hiç karşılıksız feda etmeye hazırım. Bir öğretmenin kendisiyle düşündüğü bir aklından ve çarpan bir kalbinden başka nesi vardır ki? Bu ikisinin insanın özgürlüğü ve kurtuluşu yolunda ne değeri olabilir ki?

Hiçbir değeri yok... Bir değeri varsa bile, kendilerinde değil; manasında ve işaret ettiklerindedir. Bu kadarı da sadık ve aşık bir müminin vefa, iman ve sadakatinin nişanesidir. Bu azlık, çokluğun belirtisidir. Çokluk! Bu âleme sığmayacak kadar bü-

yük bir çokluk! Ne diyorum ben? Bir hayal içindeyim; düşünüyorum ki küçücük bir testi denize tahammül edemez. Milyarder birisi, kendi çocuğu için para harcarsa önemli bir şey yapmış sayılmaz. Ama bir biletçi ve seyyar satıcı elindekini verir ve parayı almazsa söz konusu milyarderden daha cömerttir, daha iyidir. Kalemini feda eden bir yazar gibi...

Bunların gerçek değeri takdir edilemez. Değerleri semboliktir ve oldukça fazladır. Değerleri gerçektir... Kıymetinden daha yüksek bir hakikatin göstergesidir. Ben idealist değilim. Gerçeklerden gafil değilim. Sürekli özgürlük ve halkı için savaşan biriyim. Birçok zorluğa, işkenceye ve zindana katlandım. Korkular, yokluklar, sefaletler içinde yaşadım. Ben hayalperest olabilir miyim? Birçok insan diyor ki: 'Siz çok derin, ince, ölçülü ve ilim dolu birisisiniz; ama siyasî meseleleri ve göz önündeki apaçık gerçekleri ne yazık ki hissedemiyorsunuz." Ben bu sözlerin manasını bilemiyorum. Bu politik aydınlar bizleri mitingler, sloganlar, günlük siyasî yorumlar, gazete haberleri vs. içine hapsetmişler. Bunlar öyle derin tefekkür gerektiren, zekâ ve dikkat isteyen uğraşların gerçeklerden, siyasetten ve toplumdan uzaklaşmak olduğunu sanıyorlar. "Yaşasın!" veya "kahrolsun!" diye bağırmakla mı siyasî aydın olunuyor? Cahil insanların daha doğru dürüst okumasını beceremeyenlerin sözlerine mi itibar edilmeli? Hâlbuki aydın insan kültürlü olmalıdır, düşünce sahibi olmalıdır. Aydın insan, gönlü zengin yüce ahlakî faziletlere sahip, cesur ve asil biri olmalıdır. İmanında sabırlı, sebatlı birisi olmalıdır.

Bunlar aklen anlayamadıkları insanları felsefî, ilmî ve zeki olarak kabul ediyorlar. Ben bu insanların eleştirilerine itibar etmiyorum. Zira varlıklarına önem vermiyorum. Akılsızlık, anlayışsızlık, kin, haset ve çekememezlikten kaynaklanan sözlerin bir değeri olabilir mi hiç?

Ama bu arada, kendisine çok değer verdiğim ve benim yanımda özel bir yeri olan birinden de bir eleştiri işittim. Onun sözleri beni çok derinden etkiledi. Herkesin bildiği gibi -basın da

buna şahittir- ben şu ana kadar hiç kimseyi tekzip etmedim. Ama söz konusu şahsın sözleri karşısında kendimi savunma, yorumlama ve tahlil etme gereği duyuyorum.

Bu insan gerçek bir din adamıdır. Benim kabul ettiğim tek din adamıdır. Gerçek Ayetullah da odur kanaatimce. Ben birçok manevi ve aslî değerlerimi ondan aldım. Hikmeti, irfanı ve tasavvuf ilmini ondan öğrendim. Estetik dünya görüşümü, hayatın yeni manasını ve insanlığın gerçek ve güzel anlamını ondan aldım. Ben de Chandel'in De la Chappelle'e hitaben söylediği gibi diyorum ki: "Huzuri bilgi! Ben ilahi bilgi denilen bu ilginç dersleri ondan öğrendim. Karun gibi zenginliği ondan aldım. Süleyman'ın 25 fasıllık gazel divanını ve yerden göğe 1650 fasıllık gazel divanını o semavî arzunun elinden edindim."

Ben gerçek bir düşünürüm. Sözlerim duygu ve şiir yüklü olsa da ben bir mütefekkirim. Bu yüzden bazıları beni şair ve sınır tanımaz biri sanıyorlar. Asla, asla!

Ben sadece sahip olduğum ve bağlandığım şeyleri severim. Nitekim Peygamber de şöyle buyuruyor: "Ulaşamayacağın şeyleri terk et, senin olmayan şeylere gözlerini kapa!"

Ben sadece ve sadece gerçeklere, hissedilebilir, kavranabilir realiteye inanırım. Düşüncemle kavrayabildiğim, kalbimle algılayabildiğim, bende olan ve hakkında gerçek bilgim bulunan şeylere inanırım. Ben ne mutlak idealistler gibi dış âlemi inkâr ederim, ne de materyalistler gibi idrak ve hissi dışlayarak maddi boyutla ilgilenirim. "Ben"in eşiğinde yer almayan boyut, erişilemeyecek kadar uzaktadır, Hegel'in "moi" dediği benden değildir. Tabiat ve varlık âlemi, benim cinsimden olan şey, tabiat ve Allah'ın bildirdiği malum "ben" ve "ben"le ilgili olduğu kabul edilen, tercihte bulunabileceğim, bana özgü, benim malım, benim parçam ve sahip olmak, tanımak, anlamak, hissetmek ve olmak için kendisiyle yarattığı şeyler benim gerçek muhatabımdır. Felsefî ve fikrî uğraşım; düşünce, duygu ve hayat tarzım budur. Ben "ben"den olmayan şeylere bağlanırsam, "ben"den olan

şeylerde gaflete düşmüş olurum. Ama ben yeni aydınların bu sözlerimin derinliğini anlayabileceklerinden şüpheliyim. Hatta o Ayetullah hazretlerinin; ruhaniyetin kalbi, dinî hassasiyetin gerçek göstergesi ve irfani konularda hocam olan Sikatulislâm Alevi Bey'in[14] bile bu sözlerimi anlayacağından şüpheliyim. Ama eğer bunu anlayabilecek bir kişi varsa şüphesiz bu yine odur.

Yanılmıyorsam Aynulkuzat'tır, evet, (Hemedanlı olan değil, bir başkası; ama nereli olduğunu şu anda hatırlayamıyorum) diyor ki: Hafız'ın dilini çözen, Şiraz'ın Rüknabad suyunun kaynağı Allahu Ekber dağlarındadır. Su, Şiraz'dan geçerek şiir, irfan ve gazel çeşmelerinden akar. Nitekim Kur'an hafızı ve müfessiri Hafız Şirazî bakın ne diyor:

"Kaynağı karanlıklar olan âbı hayat
Allahu Ekber'den kaynayan sudan farklıdır."

Hafız, Rüknabad suyu ile mabet gülleri arasında geçirdi ömrünü. Burada oturdu, baktı, hissetti, düşündü, okudu, divan yazdı. Onun içindir ki yazdığı kelimelerin her biri bu saf ve duru suyun damlaları gibi berrak ve temizdir.

Farisnâme'nin yazarı Belhî diyor ki: "Mabet gülleri ve Rüknabad, Şirazlı Hacı Kıvam'ın malıdır. Allahu Ekber Dağları'ndan çıkan Rüknabad suyu yüz altmış duraktan sonra Malaklı Kalesine varır ve buradaki tarla ve bağları sulamada kullanılır."

Ben bu metni okuyunca hatırladım ki felsefede insan ile tabiat, ruh ve gerçekler arasında bir bağ vardır. Bu güzel ve ilginç âlemde birisi Hafız'dır diğeri ise Hacı Kıvam. Bu namazgâh bah-

[14] Onun huzurunda 15 yıl din ve irfan dersi öğrendim. O, İslam'da tasavvuf ve hikmet meşrebine mensup olduğu için bütün âlimler ona karşıydılar ve herkes beni onun derslerinin etkisi altında olmam nedeniyle ağır bir şekilde eleştiriyordu ve bana saldırıyordu. Benim ondan bu kadar çok etkilenmemin sebebi, daha önceden böyle bir alt yapıya ve öze sahip olmamdır. Eserlerimde ve düşüncelerimde onun tesiri açıkça hissedilir.

Ayet, işaret manasına gelir. Alevi Bey mollalara mensup değilse de ben bu lakabı ona uygun görüyorum.

çesinde birisi Hafız'ın gözüyle, diğeri Hacı Kıvam'ın gözüyle bakar. Bu mescitte birisi yöneticidir, diğeri imam.

Rüknabad suyunun asıl sahibi sayılması gereken Hafız bu sudan bir avuç alıp toz içindeki üstüne başına dökebilir mi? Evine bir su yolu açabilir mi? Eğer böyle düşünecek olursa, Hacı Kıvam görmediği veya Rüknabad'da olanlardan habersiz olduğu için değildir.

Hafız'ın böyle yapması, Malaklı Köyü'nün ve Rüknabad suyunun sahibi Hacı Kıvam'ın, tarlasını sulamak yerine suyun başına varıp Hafız'ın edasını takınması gibidir. Benim inandığım metafizik budur. Fiziğin dışında, bu âlemin üstünde; ama başka bir dünyada değil... Her gerçeğin bir fiziği ve bir de fizikötesi vardır.

Gülün doğası, gülü alan, işleyerek gül suyuna dönüştüren ve onu satan tüccarın malıdır. Ama gülün metafiziği, güle bakan, hisseden, koklayan, düşünen, anlayan ve okuyan şaire aittir.

Muhammed'in metafiziği Selman'dan, fiziği ise Müminlerin Annesi'ndendir. Massignon'un fiziği ailesine aittir. Metafiziği ise aşığınındır. Caminin fiziği yöneticisinin, metafiziği ise imamındır. Bu maddi dünyada bir başka dünya daha vardır. Nitekim Kâfi'de yer alan bir rivayette şöyle buyrulmaktadır: "Cennet bu dünyada gizlidir." Mümin bu cenneti bulmalı, Allah da bu maddi olandadır; Allah'ı tanıyan kişi onu dünyada aramalıdır. Ben eğer düalizme, ikiciliğe, maddî ve manevî dünyaya, dünya ve ahirete inanırsam; bu âlemi alçak, çirkin ve maddi; öbür âlemi ise yüce, güzel ve manevi bir âlem olarak kabullenirsem, gerçeklerden, duyularla hissedilen âlemden ve insandan uzaklaşmış olurum. O zaman o insanların benim için gerçeklerden uzak, hayallere dalmış, habersiz, bilmiyor, tanımıyor, görmüyor vs. demeye hakları olur. Onlar dindar ile dinsizi; maddi âleme saplanmış olan ile ruhani âleme dalmış olanı; varlığı maddeyle özetlemiş ve kıldan ince binlerce nükteyi, gaybî sırları ve güzellikleri inkâr etmiş birisiyle, bu âlemin ehli olmayan, başka bir âleme, ahirete, Nirvana'ya, fizik ötesine, ruha ve benzeri konulara dalmış birisi arasındaki farkı bilemezler.

Bu ikisinin dışında üçüncü bir yaklaşım tarzı daha vardır ki bu bir filozofun görüşü ve ümmetsiz peygamberin dinidir. Bu peygamber dünya ve ahireti, fizik ve metafiziği, ruh ve cismi, madde ve manayı birbirine karıştırmış ve her birini hakikatin bir boyutu olarak kabul etmiştir. Bu adam, bu fizik çeşmesini hayatın kaynağı, varlığın manası, şiirin ruhu, sanatın özü, yaşamın zenginliği kabul eden Hafız'dır. Hafız, tüm varlığıyla kavrıyor, kendisinin sayıyor ve kendisini de onun kabul ediyor. Hak sahibi ve lâyık görüyor; ama bu hak sahipliği yalan ve kandırmaca değildir. Hakkın hükmü ve iradesi ile dinî ve aklî hükümlerle sabittir ki Hafız, Rüknabad'ın asıl sahibidir. Eğer Şirazlı Hacı Kıvam'ın elinde olanları düşünmezse. Hafız'ı, Rüknabad çeşmesinden gafil olmakla suçlayabilir miyiz?

Hafız, tüm Şiraz halkının, bütün insanların, tarihin, Allah'ın, dinin ve aklın kendisine ait kabul ettiği Rüknabad'ı düşünür. Oranın altı hissesi ona aittir. Hafız'ın kim olduğundan bir an bile gafil olunamaz. Hafız, şiir ve Rüknabad... Başka hiçbir şey!

Hafız eğer günün birinde Rüknabad'dan kalkar da başka bir havuz veya su birikintisinin başında duracak olursa, ona itiraz etmek gerekir, Rüknabad feryat etmelidir. Ama eğer Malaklı'nın tarlalarını sulayan Rüknabad'ı düşünmez ve kendi Rüknabad'ından Hacı Kıvam'ın Rüknabad'ına meyletmezse, onun iman ve ihlâsını övmek gerekir. Zira hiçbir çekicilik onu kendi Rüknabad'ından gafil kılmamıştır.

Ben bu örneği tüm dünya bilginleri için genelleştiriyorum. Bu güzel ve engin tabiat, hem filozofların, şairlerin ve ariflerin malıdır, hem de mülkiyetine sahip olan zengin sahibinindir. Tabiat bir ormana benzer; hem tüccarın hem de ressamın malıdır. Acaba Monna Lisa'nın Leonardo'ya, "Benden gafilsin." demeye hakkı var mıdır? O Leonardo ki Monna Lisa'nın bir tek tebessümü için uzun yılların zorluk ve meşakkatlerine katlanmıştır.

Rüzgâr da hem şaire hem de çiftçiye esmektedir. Birisi için rüzgârın bir manası vardır, diğeri için ise bambaşka bir manası... Şair için yalnızlık, yabancılık, gurbet ve maşukundan taşıdığı

bir sürü mesaj, dert, sır ve fısıltılarla yüklüdür rüzgâr. Çiftçi ise harmanını savurmak, buğday ve sapını ayırmak ister onunla. Acaba şair rüzgâr eserken yabasını eline almaz ve harmanını savurmazsa rüzgârdan gaflet etmiş mi olur? Bu ikisinden hangisi esen yelle daha çok meşguldür? Bu yüzden ben, ne mutlak materyalist ve maddeciyim ne de idealist biri gibi mutlak metafizikçi ve gerçeklere yabancıyım. Benim hem gerçeklerden hem de endişe, duygu ve düşüncelerden payım var. On beş yıl boyunca bir an olsun hiçbir cazibe, tehdit, tamah, tehlike ve hileden gafil kalmadım. Hem istemiyorum, hem de ilgisiz kalamıyorum. Herkes de biliyor ki ben böyleyim. Allah da şahittir buna. Hatta bizzat beni haksız bir biçimde eleştiren o âlim de biliyor bunu. O halde niçin böyle bir eleştiri yapıyor? Ama haklıdır, biliyorum.

YEDİNCİ BÖLÜM

Ben hiçbir hususta ve hiç bir zaman haset etmediğimi sanıyor ve bu temizliğim sebebiyle ruhumu övüyordum. Bu durum bana gurur, haz ve lezzet veriyordu. İnsanî ve ruhî yükselişimde yüce bir makam olarak değerlendiriyordum bunu. Öyleydi de... Bu sadece benim değerlendirmem değil, çevremdeki insanların da onayladığı bir özelliğimdi. Öğrencilik yıllarımda her yerde kendisinden söz edilen biriydim ve bulunduğum konum itibariyle yaklaşık 20.000 insanı yönlendiriyordum. Ama buna rağmen hiçbir zaman gururlanmadım. Kendimi daima bir otokontrole tâbi tuttum. Çekememezlik, insanın, bir yolda veya değer verdiği bir şeyi elde etmede başkalarının kendisinden daha başarılı ve önde gittiğini görmesiyle kalpte oluşan bir duygudur. Hasedin bir başka şartı da insanın haset ettiği kişiyle aynı cinsten ve aynı düzeyden olmasıdır. Bu yüzden haset duygusunun oluşmasının şartları benim için hiçbir zaman oluşmadı. Ben ne o makamları kendime lâyık görüyorum, ne de makam sahiplerinin benimle aynı cinsten ve aynı düzeyden olduklarını düşünüyorum. Bazen bir köye gidince sıradan bir köylünün ev bark sahibi olduğunu, servet biriktirdiğini görüyorum. Hâlbuki ben ve babam, onca telaş ve çabaya rağmen bir ev sahibi bile olamadık bugüne kadar. Onlar bizi parayla alır ve azat bile ederler. Ama biz hiçbir zaman kimseye karşı bir kıskançlık duymadık. Bilâkis kalben daha mutlu ve sevinçliyiz. Haset, birinin karşısında ruhsal açıdan aşağılık kompleksine kapılmaktan kaynaklanır. Bu yüzden biz ne kadar fakirleşirsek fakirleşelim, onlar da

ne kadar zenginleşirse zenginleşsinler yine aşağılık kompleksine kapılmayız.

Ama bunca yıl sonra haset etmememizin ruhsal temizlik ve takvadan kaynaklanmadığını, aksine belki de bencillik ve tekebbürden neşet ettiğini anladım. Dolayısıyla kıskançlık şartları oluşunca ben de aynı duyguya kapılıyor ve haset ediyorum. Hem de ne haset! Hasetten neredeyse çatlayacağım. Mantığımı kaybediyorum, dünyam kararıyor sanki. Dilim aklımla olan irtibatını kaybediyor, kalbimle ilişki kuruyor. Aşk, hatıra, tecrübe, duygu, iman, kesin bilgi, Allah'ın nuru, dostluk, tanışlık, hayâ, utanma ve akrabalık; hepsini bir yana itiyorum. Ağzına kadar dolu bir testiyi andırıyor kalbim. Var olan her şey bir kerede boşalıyor. Dolu bir testinin içini boşaltıp içini hasetle doldurmak... Büyüklük, fedakârlık, mahrumiyet, sabır, af, iman, din, ihlâs, cesaret, iyilik gibi hasletlerde beni geçen birisini görünce... Ah! Hasetten çatlıyorum, deliriyorum adeta. Her şeyimi kaybettiğimi sanıyorum o anda. Artık hissettiğim tek şey aşağılık duygusu, zayıflık ve acizlik...

Şimdi hatırlıyorum... Tam on yedi yıl önce, bir şubat ayıydı... Şubat ayı benim için anlamlarla yüklü bir aydır. Her şubat ayı geldiğinde hatıralarım canlanır. Bu hatıralarım gurur, başarı ve özgürlükle doludur. On yedi yıl önce bir şubat günü, daha önce bir darbeyle devrilen Dr. Musaddık, yeniden iş başına geçti. Fakat Meclis, Dr. Musaddık'a muhalefet etti. Dr. Musaddık ise, Baharistan gençlerini toplayarak genç nesle şöyle seslendi: "Meclis orada değil, meclis buradadır. Meclis sizin olduğunuz yerdedir." Ne ilginç bir gündü o gün! 25 Şubat 1952... Tam on yedi yıl geçmiş üzerinden. Tatil olduğu için bu günü kutlamıştık. Oldukça ilginç bir kutlamaydı. Sevinç, hüzün, gözyaşı, tebessüm, korku ve ümit; bütün duygular iç içe geçmişti. Daha sonraları 25 Şubatın yıl dönümlerini hep korku, tehlike ve sessizlik dolu bir ortamda kutladık. Bugün için yapmayı tasarladığımız programların hiçbirisini uygulayamadık, hiç.

Hatta o günden sonra bir araya dahi gelemedik. O gün ve o günde gerçekleşen o olay hakkında konuşamadık. Terör, korku ve panik ortamı oluşmuştu. Hatta büyükleri kınayarak onları tutuculuk, gevşeklik, sessizlik ve sinmişlikle suçlayan; halkın esaretinin, yenilgisinin ve sefaletinin müsebbibi olarak gören; onları inziva, kuruntu ve güçsüzlükle itham eden, aleyhlerine sloganlar atan ve özgürlüğe olan inançlarının zayıf olduğunu söyleyen devrimci neslin bile sadakat ve doğruluğundan şüphe etmek gerekir. Bunlar sadece güzel konuşurlar, iş başa geldiğinde ise hemen evlerinde inzivaya çekilir ve kapılarını yüzünüze kapatırlar. Bunlar asla devrimci değildirler ve savaşçı da olamazlar hiçbir zaman. Özgürlük istediklerini ve vatansever olduklarını ifade etmekten korkarlar. Niçin? Zira bağlandıkları birçok şey vardır onların. Sahip olduklarını kaybetmek istemezler. Kaybetmekten korktukları malları ve mülkleri vardır sözgelimi. Sermayeleri, işleri, makamları, kudretleri ve evleri barkları vardır sonra... Çıkarlarını hiçbir şeye, hatta özgürlüğe bile feda edemezler. İmanı, vatanı ve özgürlüğü para, makam ve şöhretten daha az severler çünkü. Ama o gün, o 25 Şubat günü, bu devrimci gençler de korkmuşlardı. Öyle terlemişlerdi ki korkaklıkla suçladıkları yaşlılar bile onların bu haline gülüyorlardı. Çok ilginç bir gündü gerçekten! Gerçi herkes gam ve hüzün doluydu. Ama aksakallı yaşlılar o gün sevinçliydiler; zira her fırsatta kendilerini kınayan, suçlayan gençlerden o gün kurtulmuş ve güvende olmuşlardı.

O gün hayatım boyunca asla unutamayacağım bir olay yaşadım. Emniyet güçleri beni arkadaşlarımdan biriyle birlikte yakaladılar. Ben ve o arkadaşım sadece birer dava arkadaşı değildik. Duygusal, düşünsel ve ruhsal açıdan birçok ortak yönümüzle beslenen bir dostluğumuz ve yakınlığımız vardı. Adeta iki ayrı bedende yaşayan bir tek ruh gibiydik. Bir elmanın iki yarısıydık onunla. Kader bizi aynı yolda okuttu, aynı sırada ve aynı sınıfta oturttu. Arkadaşım ilk zamanlar benden daha öndeydi; okulun birincisiydi o. Disiplinli, temiz bir öğrenciydi. Okulu bir

gün bile olsun aksatmaz, ödevlerini düzenli olarak yapar ve ahlakî açıdan en yüksek notları alırdı. Bana gelince, hiç kimse benim derslerle bir yere varacağıma inanmıyordu. Dersten, ödevden, disiplinden ve sınıftan nefret ediyordum. Bu gibi şeylerle ilgilenmiyordum ben. Tembel ve ilgisiz bir insandım. Asla dersleri dinlemiyordum, daima sokaklarda yaramazlık yapmak, uçurtma uçurmak, çevreme çocukları toplayıp oynamak istiyordum. Bu yüzden ben de ders çalışan birisi olamayacağımı çok iyi biliyordum. Benim ders çalıştığımı, bir şey ezberlediğimi gören insanlar bir türlü inanamıyorlardı buna. Felsefî adındaki zeki arkadaşımla ders çalıştığımı görenler, onu kandırmaya çalıştığımı; az sonra uçurtma uçurmaya, damlarda kuş peşinde koşmaya götüreceğimi sanıyorlardı. Herkes bunu söylüyor ve bunu biliyordu. Ama Felsefî ile olan dostluğum beni de değiştirdi. Zamanla sokaklarda uçurtma uçurmak, güvercin peşinde koşturmak ve macera dolu bir hayat yaşamak düşüncesinden uzaklaştım. Ders ve ödevlerimle ilgilenmeye başladım. Zira dersteki kabiliyetim ondan çok ileriydi; ama bu kabiliyet o kadar gizliydi ki kendim bile fark etmemişim. Bu kabiliyetimi bana o arkadaşım göstermişti.

On iki yıl boyunca aynı sınıfta okuduk. Daha sonra da hayatın tüm iniş çıkışlarında hep beraber olduk. Sonunda Dr. Musaddık'ın iş başına geçtiği gün ikimiz birlikte hapse düştük. Ayrı ayrı hücrelere kapattılar bizi. Soruşturma başladı. İlk önce beni sorguya aldılar. Daha sonra bizi ayırdılar. Beni adi suçluların kapatıldığı başka bir zindana gönderdiler. Bu zindanda adi suçlular vardı; kaçakçılar, hırsızlar ve dolandırıcılarla aynı hapishaneye kapatılmıştım.

Daha sonra öğrendim ki Felsefî Bey, işkencecilere, kendisinin bir siyasî suçlu olduğunu, benim ise adi suçlu olduğumu ve siyasetle bir ilgim olmadığını söylemiş. Onun için beni adi suçluların yattığı hapishaneye göndermişler. Şimdi iki ayrı yerde zindanlarda yaşıyorduk. Bana bir hizmet ettiğini sanan Felsefî Bey siyasi zindanlarda yatarken, ben adi suçlularla birlikteydim. Ar-

kadaşım, zindanlara imanı ve halkı için tahammül ediyordu, ben ise maslahat ve menfaatim için yatıyordum yani.

İlginç! O bir fedakâr olmuştu, ben ise bencil ve egoist... O hakikat için acı çekiyordu, ben ise menfaat için... Bu durum zindandaki işkencelerimi binlerce kat artırdı. Benim için utanç ve zillet yan yanaydı artık. Bencil bir mahkumdum ben, kendi menfaatleri için içeri düşen birisiydim. Arkadaşım ise bir partizan olmuştu...

O anda, arkadaşıma karşı müthiş bir çekememezlik hissettim kalbimde. Haset ateşi içimi yakıyordu. Daha fazla dayanamadım, hücremin penceresini açıp tüm gücümle ona sövmeye ve kötü laflar etmeye başladım.

Arkadaşımın benim için fedakârlık yaptığını biliyordum elbette. Bütün suçu üstüne alarak, beni özgür bırakmak için yapmıştı bunu. Ama onun yaptığı bu işle o iyi, ben kötü oluyordum. Buna tahammül edemezdim!

Hangi hususta, hangi yolda geri kalırsam kalayım önemli değil. Böyle şeylerden anlamam zaten. Hiç kimseyle yarıştığım da yok kesinlikle. Ama iyi olma yolunda hiç kimse benden daha iyi olamaz! Birisinin benden daha iyi olduğunu görürsem dayanamam. Hemen suçlamaya başlarım, söverim, küfrederim ona, böylece önceki durumuna dönsün ve böylece kalbindeki fedakârlık, kahramanlık ve önderlik duyguları yok olsun. Ben İmam'ım, ben Yuhanna'yım. Bir adak adamalıyım, adak olmalıyım hatta. Ümmetim için şehit olmalıyım, çile çekmeliyim, kendimi feda etmeliyim... Ben İsa Mesih'im, Müseylemetül Kezzap değilim. Ben imamım, halife değilim. Ben elçiyim, padişah değilim. Zira hilâfet ve padişahlıkta halife sarayında rahat yatsın ve keyif çatsın diye millet acı çeker, zulüm görür, sıkıntılara düşer, işkence görür ve mahrumiyetlere katlanmak zorunda kalır. Peygamber veya imam böyle yapmaz. O kendisini ümmetine feda eder. İnsanın ilk günahı bağışlansın, günah ve azap yükünden kurtulsun diye darağacına çıkar, dört çivi ile çarmıha gerilir. O hilâfet ve saltanatın karanlık zindanlarına sabreder ki üm-

meti rahat ve özgür olsun. İran'ın sınır kentlerinden biri olan Enbar şehrine gelen İmam Ali, halkın kendisini bir padişah gibi karşıladığını görünce kızıp şöyle dedi: "Ben padişahlarınız gibi değilim. Neden bana padişahlarınız gibi davranıyorsunuz? Ben imamım, Ali'yim; Hüsrev değilim. Yezdicerd veya uzun kulaklı Ardeşir de değilim. Ben padişahlar gibi boynunuza binmiyorum, kanınızı emmiyorum. Lezzet, rahatlık ve mutluluğumu, sizin zillet, perişanlık, sefalet ve acılarınız pahasına elde etmiyorum. Ben Ali'yim; ben kendimi, ailemi, çocuklarımı ve tüm varlığımı, imanım yolunda ve sizlerin özgürlük, kurtuluş ve mutluluğunuz uğrunda feda ettim... Gerçekten de Ali'nin bunların hepsini feda ettiğini gördük. Ali ve ailesi tümüyle kanlar içinde ve zindanlarda öldüler ve yok oldular ki gasp edilmiş zulüm hilâfetinin zulmünden kurtulsunlar.

Acaba bugünkü nesil bunlara inanıyor mu? Yoksa bunların efsane olduğunu mu zannediyor? Dostum Felsefî'nin fedakârlığına katlandığım on yedi gün boyunca ne acılar çektim ben! O siyasî bir mahkum, ben ise adi bir suçluydum! O halkın özgürlük fedaisi, ben kendi servetimi koruma fedaisi... Öyle mi? Ne kadar aşağılık bir şey! O siyasî suçluydu ve suçu belliydi. Beni kurtarmak için kendisini öne atmıştı. Sorgulara beni tanımadığını söylüyordu. Siyasî olaylara karışmadığımı anlatmak istiyordu böylece. Ama ben, kendi kurtuluşum için bu alçaklığa katlanabilir miydim? Ben özgür olayım, ama arkadaşımı işkencecilerin eline bırakayım, öyle mi?

Ne kadar zor bir şeydi bu! Kaç defa hücremden çıkıp onun hücresinin kapısına gittim. Kaç defa hücresinin önünden geçtim. Kaç defa ona rastlamak ümidiyle zindanın bahçesine çıkıp yolunu gözledim... Bir yolunu bulup zindan kantininden, onun çocuklara ders verdiği ıslah evine telefon ettim hatta. Yetkililere ve bütün görevlilere onun benim arkadaşım olduğunu, benim hakkımda kendilerine yalan söylediğini, kendi şahsî menfaatlerim için buraya düşmediğimi, son olaylara karıştığımı, en az onun kadar ve belki de ondan daha çok sorumlu olduğumu,

mücadele önderi olduğumu, özgürlük kahramanı olduğumu ve asla kaçakçı olmadığımı, bıçakçı olmadığımı, dolandırıcı olmadığımı anlatabileyim diye uğraştım. İdamla bile yargılanmaya razıydım derdimi anlatmak için. 165. Maddeden korkmuyordum. Ben İsa Mesih'tim ve bu 165. Madde benim mukaddes çarmıhımdı.

On yedi gün sonra dışarı çıktığımda, arkadaşımın gözleri şikâyet ve acı doluydu bana karşı. O sövgüler, kavgalar, zindan penceresinden kendisine yönelttiğim suçlamalar onu çok üzmüştü. "Ben senin fedakârlığını, kendi çıkarlarım için istemiyorum!" diye feryat etmiştim. "Sen, beni zindandan kurtarmak için ve beni görmemek için bu işi yaptın. Ben, senin imanından şüphe ediyorum!"

Benim özgürlüğüm için kendini feda eden ve zindanı göze alan, beni tanımadığını söyleyen dostum, tüm olayların sorumluluğunu kabullenmişti. Beni temize çıkarmış, kendisini ve özgürlüğünü bana ve özgürlüğüme feda etmişti. Suçlamalarımdan ve sövgülerimden oldukça alınmıştı.

Daha sonraları, kendisine söylediğim o çirkin sözlerden dolayı büyük bir utanç duyduğumu söyledim ona. Ama kendisini ölesiye kıskandığımı söyleyemedim bir türlü. "Sen o günlerde ne duygular içindeydin, benim ise hangi duygular içinde olduğumu biliyor musun?" diyemedim. Sen İsa Mesih olmuş ve kendini çarmıha gerilmiş görüyordun, ben ise Mesih'in hain havarisi, Yahudilerin ajanı Yehuda olmuştum sanki. Yehuda, Hıristiyan olmadığını söylemiş ve Mesih'i Kayser'in adamlarına teslim ederek canını kurtarmıştı. Sen hangi hakla kendini benden daha fedakâr kılıyorsun? Hangi hakla kendini benden daha çok temizliyorsun? İman yolunda, beni rahatına düşkün ve can derdine düşmüş biri durumuna düşürürken, sen şahadet aşığı bir mücahit oluyorsun. Öyle mi? İşte ben bunu kıskanırım. Kıskançlıktan deliye dönmüştüm. O zindanda kendini bir kahraman gibi hissetmene, ilahî ve Mesihçe duygulara kapılmana, benim için fedakârlık yaptığını düşünmene, bir efsane olmana dayana-

mazdım. Ben rahat rahat evime giderken, senin işkenceler ve mahrumiyetler içinde kalmana katlanamazdım. Tek taraflı fedakârlık en ağır aşağılamadır. Sendeki bu duyguları yok edebilmek için ve bu duygulara kendim sahip olabilmek için, sana her türlü sövgüyü ve hakareti reva görüyordum. Sen eğer benim zindanda kalmamamı, feryat etmememi, gitmemi, sessiz kalmamı, planlarımı uygulamamı, seninle olan fikrî, örgütsel ve siyasî ilişkilerimi ve tanışıklığımı inkâr etmemi, son olaylardaki ortak sorumluluğumuzu reddetmemi istiyor idiysen, dosyamızın ağırlaşacağını ve suçumuzun büyüyeceğini söyleyerek beni uyarabilirdin. Bizim için, "Bunlar önceden plan yapmışlar. El ele vermişler, bir fikir, ekol ve ideolojileri var. Oldukça köklü ve derin bir mesele var ortada, yanlış anlaşılma veya tesadüf söz konusu değil. Bunlar son olayları birlikte yapmışlar. Şahın ülkeyi terk etmesi ve saltanatın çökmesi için komplo düzenlemişler."[15] diye düşündüklerini söylemen gerekirdi bana. O halde ilişkilerimizi inkâr etmeliyiz. Birbirimizi tanımadığımızı, görmediğimizi söylemeliyiz ki olaylar yatışsın. Sadece bir insanın söz konusu edildiği, teşkilatların ve örgütlerin inkâr edildiği ithamlar ciddiye alınmamaktadır...

Eğer bunları bana söyleseydin, ben de kabul ederdim. Senden daha çok sabrederdim belki. Bu takdirde her ikimiz de birbirimiz için fedakârlık etmiş olurduk çünkü. Bu her ikimiz için de tatlı ve övünülecek bir iş olurdu. Birimiz kahraman olurken, diğeri aşağılık olmazdı. Biri özgürlükçü, diğeri tacir; biri gerilla, diğeri eroin kaçakçısı; biri erkek, diğeri kadın; biri imam, diğeri halife; biri 25 Şubat olaylarının sorumlusu, diğeri beraat etmiş bir sorumsuz; biri temiz ve fedakâr, diğeri bilmem ne olmazdı o zaman.

Ah! Ne kadar da çirkin bir olay!

[15] 29 Şubat'ta Musaddık Şah'ı yurtdışına göndermek istiyordu. Pasaportları da hazırlamıştı. Ama 2 Mart olayları meydana geldi. Kaşanî ve Bekaî'nin gelişiyle gösteriler başladı. Dolayısıyla bu plan da tutmadı.

Gel, böyle yapalım da güvende olalım diyordun; sen kurtulasın diye tahammül ediyorum, demiyordun. Şimdi böyle yaptın ve ben de neden yaptığını öğrendim. Bu utanç verici durumu kabullenemezdim ve beni, menfaatlerini imanından daha çok seven, canını, işini ve hayatını korumak için imanını, özgürlüğünü ve aşkını inkâr eden biri durumuna düşürdüğünden dolayı, sana hakaret etmekten başka ne yapabilirdim ki? İman ve inanç yolunda fedakârlıkta ve esarete tahammülde beni kendinden aşağı gören birine ancak sövebilirdim... Ben de öyle yaptım... "Evet, ben senin imanından şüphe ediyorum!" dedim sana. Kendini zincire vurulmuş Promete zanneden seni ancak böyle ezebilir, ancak böyle küçük düşürebilirdim çünkü.

Tabi ki "Ben senin imanından şüphe ediyorum." cümlesini bir gerçeğin ifadesi için değil, benzetme amacıyla kullanmıştım. Arkadaşımın imanından şüphe ettiğim yoktu elbette. Bu sözlerin muhatabımda yaratacağı etkinin ne olacağını bilerek söyledim ve beklediğim oldu... Benim kendisine yönelttiğim sövgüleri duyduktan sonra, arkadaşım kendini Promete, beni ise hayatının aydınlığı ve sıcaklığı pahasına onu satmış, Kafkas Dağlarında zincirlenmiş olarak ciğerlerine saldıran akbabaya teslim etmiş topraktan bir insan olarak algılamıyordu. O artık kendisini benim Promete'm olarak görmüyordu. Aksine benim suçlamalarım karşısında şaşkındı ve tüm gücüyle bu suçlamalardan beraat etmeye çalışıyordu. Ben bir insan, o ise bir Promete değildi artık. Ben bir saldırgan, o ise bir savunucuydu. Beni toprağa bırakıp, kendisi ihlâs ve fedakârlık zirvesine yücelmişken, sövgü ve suçlamalarımla onu yok ettim. Hemen geri döndü, yanıma geldi, önümde diz çöktü ve beraatını istedi. Ta ki arınsın ve suçlarından temize çıksın. Beraat ettikten sonraki tek hedefi de bana ulaşmaktı yine.

Müteşâbih ayetin manası budur işte. En zor ve hassas müteşâbih ayet! Ah!

Ne kadar da yorgunum! Bu yorgunluk sinirlerimi yıprattı, zayıfladım.

Olmak, yaşamak, yemek, uyumak; bataklık ve çirkin kokulu gül düzeyinde mutluluk ne kadar da kolay ve rahattır! Dertlere, şevklere, korkulara, ümitlere, arzulara, anlayışlara, Allah'a yakın, yüce ve semanın diğer tarafında bir düzeyde maverayı hissetmek ve buna rağmen sabretmek ne kadar da zor...

Ruh yücelince, işleyince ve uçunca beden yorulur... Arifler, "Beden ruhun zindanıdır ve ruh bedenin içinde hapistir." dediklerinde gerçekten de doğru söylemişler. Ben bunu hissediyorum ve ne kadar da sıkıntı verici şey bu! Bu kafes bana ne kadar da dar geliyor. Bu darlığa tahammül edemiyorum. Efsanevî altın yeleli binek Batıdan geldi, atamı mezarından kurtardı ve götürdü, göklere götürdü, Batıya doğru götürdü... Ah! Acaba bir daha ne zaman gelecek ve bu daracık kabirdeki çocuğunu da kurtaracak? Batıya götürecek, özgürlüğe, sevgili, özgür ve engin ufuklara...

Batı! Ey bizim vaat edilmiş cennetimiz! Acaba beni de kurtarmayı düşünüyor musun?

Hayır! Asla! Ben aziz misafirimin odamda hüzünlü ve yalnız bir çehreyle oturmasını kabul edemem hiçbir zaman!

Ben muhafazakâr bir köylüyüm. Eğer evimin penceresinden katlanamadığım o çehreyi görecek olursam, onu görebilmek için kendimi o küçük mutfağımda gazla zehirlerim. Orada neyi düşünüyorsun? İnsafsız, kötü Mani!

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Behram'ın av kemendini at, mey kadehini kaldır.
Zira ben kat ettim bu çölü, ne Behram var ne mezarı."

Hafız

Mevlâna, bütün ömrünü savaş meydanlarında kan ve kılıç şakırtıları içinde geçirmiş, kulakları sürekli savaş tamtamları duymuş, keskin kılıçlara ve düşmanı derinden yaralayan kan içici oklara alışık, korkusuz ve mücahit bir askerden bahseder.

Aniden ortaya çıkar ve o gizem dolu devrimlerin içinden insanı bir anda değiştiriveren bir ruh şekillenir ve bir Buda olur, Gazali olur, İbrahim Ethem olur, Fudayli İyaz olur, Senai olur...

Kılıç ve kalkanını bir köşeye attı, zırhını çıkartıp halvete çekildi, nefis terbiyesine koyuldu, gece gündüz sevgilisini düşündü, zikretti. Nefsini öldürdü ki artık kendisi olmasın, sadece o olsun.

Bir gün savaşa çağıran kös sesleri yükseldi. Bir münadi, mücahitleri cihada çağırıyordu. Bunu duyan kahramanın kalbinde hak yolda kılıç sallama ve cihat aşkı uyandı. Halvet köşesinden çıkarak evinin kapısına kadar geldi. Aniden titremeye başladı ve feryat etti: "Ey nefis, bu sefer beni cihada çağıran sensin, biliyorum. Hak yolunda savaştığım yıllarda, beni halvete ve hayatın lezzetlerine çağırıyordun, şimdi ise cihada ve ölüme çağırıyorsun. Ama ben bunun nedenini biliyorum. Çünkü kimsenin görmediği halvet köşelerinde sana işkence ediyor, seni öldürüyorum. Kimse senin varlığından bile haberdar olmuyor burada.

Uzlet köşelerinde bir başına ve isimsiz ölmemek için mücahitlerin safında savaş meydanlarında bir kahraman olarak ölmek istiyorsun." Bertrand Russell, "İnsandaki bütün içgüdülerin kökeni bencilliktir." derken gerçekten de doğru söylüyor. Ben de buna inanıyorum. Ne Marks'ın dediği gibi ekonomidir ne de Freud'un dediği gibi cinselliktir. Hayır! Bencilliktir, egoizmdir.

Russell'in bu sözünün aynısını Hz. Peygamber (s.a.s)'in şu hadisinden okuyoruz: "Doğru insanların kalbinden çıkan en son şey makam sevgisidir."

Hocalarımdan biri diyordu ki: "Eğer birine gözlerini mi, yoksa benciliğini mi alayım?" diye soracak olursan, gözlerimi al diye cevap verecektir." Bu sözler insanı dehşete düşürmektedir. Sürekli kendime soruyor ve böyle bir hastalığa yakalanıp yakalanmadığımı anlamak istiyorum. Acaba doğruların kalbini en son terk eden o şey, senin kalbini terk etmiş midir? Böyle bir makama eriştin mi?

Ben böyle bir hastalığa yakalanmamış oluşumla övünüyordum hep. Sosyal, ruhsal, düşünsel ve eğitsel dört güçlü etken, beni bu aşağılık duruma düşmekten kurtarmıştır. Şöhret ve bencillik için en küçük bir adım atmış değilim şu ana kadar. Hatta sürekli olarak bu tür fırsatları kaybediyor; isimsizlik, sükût ve inziva köşelerine yöneliyordum. Yeni tanışmalardan, her yere gitmekten ve her işe karışmaktan sıkılmıştım. Beni iyi tanımayanlar bu sözlerime inanmayabilir. Çünkü birçok insan beni tanımakta, beni konuşmakta, ben ise birçok yere gitmekte, ortaya çıkmaktayım. Ama beni yakından tanıyanlar, bu farkı hemen anlayabilirler. Zira beni bulmak için ne kadar koşuştuklarını ve getirtmek için ne kadar çene çaldıklarını ve buna rağmen çoğu zaman sözümde durmadığımı, yüksündüğümü görüyorlar. Dostlarımdan biri bana şöyle demişti: "Senin şahsiyetine darbe vurmak, kötülemek ve küçük düşürmek için bizzat senden daha ciddi bir düşman düşünemiyorum."

Hayatımın hiçbir devresinde bencil olmadım ben. Şimdiye kadar binlerce sayfa yazmış olduğum halde, başkalarının yardım-

cı olduğu birkaçı dışında, hiçbirini yayınlamadım. Yazarların kitaplarını yayınlatmak için yaptığı ahmakça işlerden hiçbirini yapmadım. Halktan kaçmaya ve yalnızlığa olan meylim, bende bu bencillik hastalığının olmadığını gösteriyordu. Bu yüzden çok mutluydum ve kendimden çok memnundum. Bu makam insani makamların en büyüğüydü, makamlar makamıydı.

Ama bugün kendime olan güvenim ve memnuniyetim sarsıntı geçirdi ve farkına vardığım bir şey beni dehşete düşürdü. Bugüne kadar yabancısı olduğum bir zayıflık hissediyorum şimdi. Hâlbuki asla böyle bir hastalığım yoktu. Oldukça zor bir durum! Delikanlılık ve gençlik çağlarını mutlak bir ihtiyaçsızlıkla yalnız geçiren, başkaları için kendini unutan ve feda eden biri olarak, yolun yarısına geldiğim bir esnada, yıllarca ateşlerde, düşüncelerde, zorluklarda ve bilgilerde piştiğim ve yılları eskittiğim bir sırada bencillik hastalığına yakalandım. Ne kadar acı bir serzeniş!

Her adımı nefsi kırmak için mücadeleyle geçen zor ve tehlikeli bir yolun üçte birini kat ettim. Ama şimdi şaşırıp kaldım. Burada konakladım. Yıllar var ki gitmekten vazgeçtim. Yolun kenarına oturdum. Bir ev yaptırdım. Bir düzen kurdum, tarla, iş ve sorumluluk aldım. Artık bir tek adım dahi atamam. Dizlerimin bağı çözülmüş, ayaklarım felç olmuş; hasta, yaralı, perişan, ağır bir yükün altında ezilmiş bir haldeyim. Bu yük çok ağır bir yük! Gözlerimi ufuklara diktim. Karşımda beni bekleyen bir cadde var. Yıllardır her bir adımım için kendini toza toprağa bulayan bir cadde. Ama üzerinde hiçbir iz yok... Olmayacak da!

Acaba ne dediğimi biliyor musun?

Evet, belki biliyorsun; ama... Nasıl dediğimi bilemezsin. Asla bilemezsin, asla! Ne güzel!

Bilinmeyen ve anlaşılmayan o kadar çok şey vardır ki bilinenler ve anlaşılanlardan daha iyidir.

Ey insan! Senin bazı sesleri duymaman, bazı renkleri görmemen, bazı fikirleri anlamaman, bazı sözleri işitmemen ve bazı

nitelikleri hissetmemen için ne kadar dua ediyorum! Çünkü sen zalim ve cahilsin! Ne güzel! Ansızın, uzaklarda bir gölge gördüm. Çölün tam orta yerinde belli belirsiz siyah bir nokta... Çırılçıplak, kupkuru, susuz, kıraç, tenha ve ıssız bir çöl... Her yerde dehşetin gölgesi, her yerde ölüm kokusu, ümitsizlik rengi! Sükût! Bu terk edilmiş caddede yolunu kaybetmiş olan bu adam da kimdir? Nereden gelmiş, nereye gidiyor?

Geldi, geldi, geldi, yaklaştı ve gördüm ki yolunu kaybetmiş yalnız bir adam. Yüzü güneşten yanmış, dudakları susuzluktan çatlamış, gözleri çölün semasını kendine almış ve korku bakışlarını perişan etmiş.

Geldi, geldi, iyice yaklaştı... Gördüm... Bakışları tanıdıktı. Beni gördü, ben de onu gördüm. Sesini duydum... Sanki daha önce de duymuştum bu sesi, sanki ikinci kez konuşuyordu benimle. Daha önceki bir konuşmanın devamıymış gibi konuştu benimle; ortak anılarımızı anlattı, sordu, yoldan ve yolculuğumdan bahsetti. Dedim ki; bağlık bahçelik ve bayındır yerlere giden bir yol değil bu. Korkunç çöllere giden bir yol. Dikenli ve kayalıklarla dolu bir yol. Tufan seli, kurtların şimşek bakışı, çakalın uluması olan ve haramilerin tuzak kurduğu bir yol bu. Sen ise nazlı bir gülün narin sapısın. Soğuğa, karanlığa ve fırtınalara dayanamazsın. Güzel, zarif yerlerin büzüşür, narin baldırların kırılır... Yumuşak ve berrak bir bale pistinde veya yeni yetişmiş bahar çimenlerinin ipeğimsi okşayışı üzerinde dans etmek için yaratılmış ve kuğuların uyutucu yatağından yapılmış ince ve güzel ayakların, çöllerin dikenli yollarına, korkunç kayalarına dayanamaz, soyulur, kanar; yaralanırsın. Sen bu zor yolu, uzun ve meşakkatli seferi bitiremezsin. Geri dön, gitme! Ne olur gitme! Bu yol şehre ve bayındırlığa giden bir yol değildir!

Yolcunun ayak izleri bellidir.
Kimdir bu yolunu kaybetmiş yolcu?
Yolunu kaybetmiş bu yolcu neyi arıyor?
Bu seferde, bu yolda neyi arıyor?
Bu çölden arzular şehrine bir yol mu var?

Varlığın temiz kenarındaki bir şehre...
Bir şehir ki seher yağmurlarıyla,
Tanrısı elini ve yüzünü yıkamış.
Bir şehir ki insanın alçaklıkları,
Bu varlığın efsanevî alçaklığı...
Görmüyor musun o kurumuş tek ağacın altında,
Yolunu kaybetmiş garip ve yoksul bir yolcu ölmüş...
Ve tertemiz gözlerinde, korkulu sessiz bakışlarında,
Binlerce ümit goncası kurumuş.
Ecelin ellerinde olan elleriyle,
O yalnız ağacın üzerine, bu yolu kat edenlerin
Kader hadisini yazmış...
Ki:
"Ben kat ettim bu çölü; ne Behram var ne mezarı!"
Nereye, ey yolunu kaybetmiş yolcu?
Gel, geri dön!

Bu yolu çok iyi tanıyorum ben. Yolun nereye gittiğini, nasıl bir sefer olduğunu ve bu yolun yolcusunu nelerin beklediğini çok iyi biliyorum. Ayrıca şunu da biliyorum: Bu yola sevdalı olmayanları da korkutmalı, engel olmalıyım. Korkudan, vahşetten, çölden, fırtınadan ve şaşkınlıktan başka bir şeyden de söz etmemeliyim.

Bu şiiri on yıl önce söylemiştim. Gitmekten geri kaldığım ve hiçbir çıkış yolumun kalmadığını anladığım yıl... Hatırlıyorum da bu şiir o sıralar ne kadar da olay yaratmıştı. Yeni şiiri bu şehirde ilk olarak ben pazara çıkarmıştım. O zamanlar yeni şiir küfür sayılıyordu daha. Tüm şairler fazıl, üstat ve kodamanlara intisap etmiş olmak için yeni şiiri eleştiriyor, alaya alıyor, hakaret ediyor, sövüyorlardı. İşler epeyce büyüdü. Vali Caferi Bey "Edebiyat Konseyi" diye bir oluşum vücuda getirdi ve tüm edebiyat üstatları, şahsiyetler, belediye başkanı ve birçok mülkî idare yetkililerini bu komisyona üye yaptı. Bütün bunlar eski şiir piyasasını canlandırmak, yeni şiirle mücadele etmek ve Meşhed'de yeni şiirin önünü almak içindi. Ben de bu komisyonun karşısında başka bir edebiyat komisyonu kurdum. O zamanlar

bu şehirde yeni şiiri hiç kimse tanımıyordu. Okumayı bile beceremiyordu. Nerede kaldı ki anlasın. Valinin Edebiyat Konseyinin altmıştan fazla üyesi vardı; ama hiçbiri şair değildi ve hepsi de farklı nedenlerle oraya toplanmıştı. Benim kurduğum karşı komisyonda ise şiir bir bahaneydi, bu vesileyle daha başka konuları da tartışıyorduk. Göstermelik de olsa eski şiir hakkında konuşuyor, yeni şiiri tanıtıyor, tahlil ediyor ve eserlerini inceliyordum. Aynı sıralarda yeni şiir tarzında yazmış olduğum iki üç tane şiirimi Tahran ve Meşhed gazetelerinde yayınlattım. İşte o zaman kıyamet koptu ve aleyhimde büyük bir kampanya başlattılar. Her gün farklı gazetelerde Salikî imzasıyla yayınlanan makalelerle bana sövüp hakaretler yağdırıyorlardı. Makalelerin hepsi de bir tarz, bir kalem ve bir konu etrafındaydı. Açıkça bana sövülüyor, hakaret ediliyordu. Şeyhlerden biri benim Sünni olduğumu bile iddia ediyordu. Bir başkası, beni memleket için tehlikeli bir solcu olarak göstermeye çalışıyordu. Başka biri ise benim dinsiz bir komünist olduğumu ve halkın inanç ve imanını yok etmeye çalıştığımı iddia ediyordu. Bir ötekisi, İran'ın dünya çapında tek övgü kaynağı olan eski şiir tarzını yok etmek istediğimi söylüyordu. Makalelerin her birini ayrı ayrı şahıslar yazmış olmasına rağmen hepsinin imzası aynıydı: Salikî. Sonraları kimler tarafından yazıldıklarını da öğrendim. Vali Caferî Beyin Edebiyat Konseyi üyeleriydi makalelerin yazarları. Ama ben olayın peşini bırakmadım, üstüne üstüne gittim. Yeni şiirin aksine eski şiirin ölçüsünü, aruzunu, şiir eleştirisini, kafiyeleri ve Halil Ahmedî'nin sözlerini herkesten iyi bildiğim için benimle baş etmeleri zordu. Yavaş yavaş işlerim düzeldi ve yeni şiir güçlenmeye başladı. Onların pazarı kesada uğradı. Onların yaptığı konsey oturumları soğuk ve manasızdı. Bizde ise heyecan, sevinç, inanç ve sıcaklık vardı. Arada bir şiirlerim yayınlanıyordu hâlâ. Hemen ardından Salikîler feryat ediyordu; ama bütün bu kavgalar hep benim lehime sonuçlanıyordu. Hüseyin Eminî adlı resmî şair 1958 yılında bana hitaben bir şiir yazdı:

"Ey falan! Yeni bir yol seçme,
Hafız ve Sadi'den dolayı ciğerimizi yakma.

Şiir sarayının temelini at,
Gel, sözün değerini boşa çıkarma.

Sen bilge Firdevsî'nin sözünün varisisin,
Yeni şiirlerle onun mirasını harap etme."

Bu dönemde daha başka şiirlerim de yayınlandı. "Yol Sevdalısı" şiiri de bunlardandı. "Güçlü Beyaz", "Günahım Nedir?", "Zindan Mumu" ve daha başkaları. Bunların hepsi insanları bu seferden alıkoymak içindir. Hepsi de bu yola gitmemek için korku vermektir. Çünkü bu yola giren, bu yolun yolcusunu nelerin beklediğini çok iyi biliyordu. "Yol Sevdalısı", o kurumuş yalnız ağacın altında can vermişti. Kimdi o? O bendim!

O halde niçin unuttum? Neden yine seferi, ümidi ve gitmeyi konuşuyorum? Nereye? Bu çölden, arzular şehrine giden bir yol var mıdır? Nasıl yine seferden, yoldan, yol arkadaşından, konak menzillerinden bahsediyorum? Niçin? Bu çölden hiçbir yere yol olmadığını bildiğim halde, niçin söylemiyorum? Bu bir aldatmaca, gizleme değil midir? Bu, benim zayıf, ümitsiz, kötümser, beyhude mücadelelerle güçten düştüğüm sanılsın ve öyle söylensin diye değil midir? İnsanların gözünde kendimi ümitvar, güçlü, iyimser ve dinamik göstermek için değil midir? Niçin, durmaksızın gitmekten söz ediyorum hep? Onun kulağına "sefer" şarkıları söylüyorum, niçin? Yeni şiirden söz açılınca, bu konuda söylemem gerekenleri unuttum. Faydasız şeyler konuşmak istemiyorum. Aniden o hâdiseyi hatırladım ve hatırası beni öldürdü. Siyasi ve edebî mücadelelerin dışında düşündüğüm ve düşünmem gereken tek şey eleştirilerdi. Dostlarım ve arkadaşlarım, sözlerimin ümitsizlik koktuğunu, şiirlerimle ruhlara zehir akıttığımı, aynı yolun yolcularını gitmekten alıkoyduğumu söylüyorlardı. Benden, gitme şarkısı ve sefer türküsü söyle-

memi, müjde ve ümit veren sözler etmemi istiyorlardı. Güya ben, yoldaşları korkutuyormuşum, onları durmaya ve geri dönmeye çağırıyormuşum! Bu durum ise düşmana yarıyordu onlara göre. Çünkü düşman da zaten tam olarak bu ruhun bedenlere üfürülmesini arzulamaktaydı. Milyonlarca doları da insanları bu yola girmekten alıkoymak ve bu yola olan inançlarını öldürmek için harcıyordu. Ben de dost olduğum halde, düşmanla aynı şeyi yapıyordum. Üstelik düşmana bu hizmeti parasız yapıyordum! Benim sözlerimin, düşmanların propagandalarından daha etkili olduğunu söylüyorlardı.

Doğru söylüyorlardı. Bu iş, Caferi Bey'e ve onun amirlerine yarıyordu gerçekten de. Doğunun batıcı çapulcuları için doğu neslinin ümitsizlik ve çöküşünden daha faydalı bir öğreti düşünülebilir mi? Ben şiirlerimle ve sözlerimle onların yararına çalışıyordum. Hâlbuki ben, bütün ömrümü onlarla mücadelede tüketmiştim.

Ama... Ne yapabilirdim ki? Ben kendim de bunu biliyordum; ama bir şey yapamazdım. Ben bu yolu tanıyordum, bu seferi biliyordum. O kurumuş tek ağaca ulaşmıştım. O akıbeti ve o yol sevdalısını görmüştüm! Ne yapabilirdim ki? Bildiğim onca şeye rağmen sefer şarkısını söyleseydim, gitmekten bahsetseydim ve hareket işaretini verseydim, o zaman yalan söylemiş ve insanları kandırmış olurdum. Eğer korkutmasaydım, alıkoymasaydım, hakikati söylemeseydim; kanlı kaderi, sessiz seferleri ve düşmanın sevdiği sözleri söylemeseydim, ne yapardım? Ama ben kimseyi kandırmak istemiyordum. Bir nesli, temiz ruhlu, inançlı ve aşk dolu gençleri, nihai durağı o kurumuş yalnız ağaç olan, yolcusu o yalnız ağacın altında bir başına can vermiş bulunan bir sefere sürmek ve insanları bu yola davet etmek istemiyordum. Onun için bütün kınamaları, ithamları, kötülemeleri ve sövgüleri görmezlikten geldim. Ta ki adım ve şöhretim sebebiyle hileye bulanmasın, yalan söylemiş olmayayım. İstemiyordum, yapamazdım, bile bile insanları kandıramazdım. Ne kadar büyük ve tehlikeli imtihanlardan geçtim! Kendime olan inancım arttı.

Hakikatle çeliştiğim zaman hakikati seçip kendimi feda etmem gerektiğini anladım. Ne kadar büyük bir lezzet, berraklık ve güzellik! Kendine inanç! Başkaları adına halkın dua ve bedduasını önemsememek... Kendi haysiyetini feda etmek! Bu aşamayı, can vermenin alçak tavanına erişmemiş kimseler asla hissedemezler. Ve ben bu makama erişmiştim. Ne büyük bir inançtı bu! İnanç aşktan üstündür...

Ama şimdi... Niçin bu "Yol Sevdalısı"ndan bahsetmiyorum ki? Onun yüzüne baktım ve her bakışımda gözlerinin derinliklerinde bir başka hatırayı gördüm. Her geçen anla birlikte kadim bir dostluğun çizgileri beliriyordu yüzünde.. Yakınıma geldi, yaklaştı ve yanı başıma oturdu. Onu gördüm... Kadim dostumdu, akrabamdı benim...

Bu yolda yürüdüğüm, azığımı hazırlayarak asamı elime aldığım, azim ve ümitle efsanelerdeki gibi at koşturduğum, ortalığı toza dumana kattığım o yıllar boyunca ne kadar da büyük bir şevkle bekledim onu? Ama o gelmedi... Gelmedi! Ve ben yolun yarısında vazgeçtim. Orta yerde kalakaldım. Yoldaşlarım, benimle gelmek isteyenler, kulaklarına sefer menzillerinin hikâyelerini okuduğum arkadaşlarım ise kesinlikle sefer adamı değillerdi. Hayat adamıydı onlar. Birkaç adım dahi olsa, onları da kendimle götürdüğüm o anlarda ne acılar çektim! Heyhat... Hikâyem uzundur ve bir o kadar da zor... Öyküm oldukça ağırdır ve beni hasta eden, mahveden de onlardır. Yıldırım gibi kopup giden bir süvari olan ben; kadınlardan, çocuklardan, hastalardan, yaşlılardan, tembellerden ve felçlilerden oluşan bir alayla ve onların koyun sürüleri, ev eşyaları ve yükleriyle birlikte hareket ediyordum. Fırtınalar ve şimşeklerle yarışan şanlı bir süvari için böylesi bir göç ne kadar da zordur! Şimdi ise yıllardır kimsenin yürümediği bir caddenin kenarında dikilmiş ve ne yapacağımı şaşırmış bir haldeyim. Bir adım atacak mecalim yok. Yıllar var ki bir yoldaş bulamıyorum. Hiçbir yüzde sefer sevinci okuyamıyorum. Yolda bir tek ayak izi dahi göremiyorum... Ansızın bir adam göründü yolda. Geldi, geldi, iyice yaklaştı... Bunun o ol-

duğunu gördüm. Yoldaşların çevresine toplaştığı, benim ise sefer aşkıyla yandığım, ayaklarımın kartal kanatları taktığı ve sürat tanrıçası Ferfuriyus olduğu yıllarda, onca çehre arasında aradığım, ama bir türlü bulamadığım... Şimdi ise sular duruldu, kanlar yıkandı, öfke, kan ve isyan süpürgesi alçaklığın pisliğini yeryüzünden sildi... Şimdi yoldaşım bana gelip yolda kaldığını, atının zayıfladığını, dizlerinde derman kalmadığını söylüyor. Yaşlı, ümitsiz ve kafesteki yaralı bir kartal gibi bir bulutun gölgesinden, yolcuların esintisinden dahi korkar bir halde, o kurumuş yalnız ağacın dallarına yuva yapmış, umarsızca uyumuş kalmış... Fersiz gözleriyle yıllardır yolu gözlüyor... Kim bilir kaç zamandır bekliyor? Belki biri gelir de onu menzile ulaştırır diye... Ama olmadı!

Şimdi ne söyleyebilirim ki? Ne kadar zor! Allah'ım, bana bir yol göster! Bana ne yapacağımı söyle? Bu çölden arzular şehrine bir yol yok! Ey yolcu geri dön! Bunu mu söyleyeyim? Yoksa kulağına sefer hikâyesini fısıldamaya ve onu yolculuğa teşvik etmeye devam mı edeyim? Şehri ve medeniyeti mi anlatayım? Allah'ım! Ömrüm boyunca böyle bir şaşkınlığa düşmemiştim daha önce. Ne kadar zor bir imtihandır bu! Allah'ım, sen beni daha önce hiç bu kadar sessiz ve acımasız bir şekilde imtihan etmedin. Daha önceki imtihanlarımı kolaylıkla geçtim, bir an olsun setlerin, engellerin, darboğazların ve uçurumların kıyısında duraksamadım, hiçbir bataklığa gömülmedim. Bütün ömrümü uyumlu, düzenli ve güçlü geçirdim. Şimdi ise karşıma dikilmiş, dorukları semaya değen ve aşılması hayal dahi edilemeyen bu acımasız ve çetin dağlar karşısında apışıp kaldım.

Güzel konuşamıyorum, niteleme, açıklama, teşbih, istiare, kinaye, beyan ve tüm sanatsal güzellik gücümü kaybettim. Halim hiç iyi değil...

Bazı zamanlar işte böyle oluyorum. Hiç kimse, ateşli ve çekici nutuklarıyla meşhur bir hatip olan, binlerce insan karşısında irticalen yaptığı güzel konuşmalarla adeta Antik Yunanlı hatip Demosthenes misali, şehir dışındaki dağlarda tek başına güzel

konuşma alıştırmaları yapıyormuşçasına güzel konuşmalar yapan, kelimeleri mum gibi yumuşatan birinin; bazen bir tek cümleyi bitirmekten dahi aciz kaldığına inanamaz. Gerçekten de insan bazen sıradan bir konuşmayı dahi yapamaz hale gelir. Bir an önce o sıkıntıdan kurtulmayı, yalnız kalmayı ve kendisini güçsüz düşüren onca zorluk, baskı ve heyecanı duymamayı ister. Kelimeler ateşlenmiş mermiler gibi adamın göğsünde ve dudakları arasında hareket etmekte; ama kişi ne yapacağını bilememektedir. Yutsun mu, dışarı mı atsın? Ne yapsın? "Bütün sözlerde fasihim, yalnız senin şemailini tasvir etmekten acizim."

Bazen yazarken böyle oluyorum. Yine kendimi övmeye başladım. Son zamanlarda bu kötü hastalığa yakalandım. Her zaman o tarafa düşmüştüm, şimdi bu tarafa. Şimdi de kendimi tarif etmiyorum. Ne zaman? Kimin yanında? Ama yalnız kalınca, kendi kendime konuşunca birden kendimi övmeye başlıyorum. Bunu bilerek yapmıyorum. Eric From bunun nedenini çok güzel izah etmiştir. İnsanlar çok şey okuyorlar; ama ben kendimi sadece bir yazar olarak görüyorum. Kalemim hiçbir zaman özgür olmadı. Her zaman başka şeyler veya başka kimseler için çalıştım, kendim için değil. Yazılarım genelde isimsiz yayınlanmıştır. İsmimle yayınlananlar ise bir sözü ispat etmek, halkla konuşmak veya bir görev için oldu. Hiçbir zaman kendim olamadım, istediğim gibi yazamadım. Kendim için yazdığım özgür yazılar ise çoğunlukla sessiz bir odadan, zindandan ve hücrelerden dışarı çıkamamış, gözleri güneşin yüzünü görememiş ve yavaş yavaş ateş, su, toprak veya yağmurlara karışıp kaybolmuştur. Gerçi asla kendim için yazmadım. Gönlüm her zaman kapalı oldu. Aklım, inançlarım ve ilmim gönlüme bir fırsat tanımadı, dilediğince ortaya çıkmasına fırsat vermedi. Yazarlık gönülden aldığı su ile yaşayan bir güldür. Eğer ben diğer birçok yazar gibi istediğim her şeyi yazabilseydim, sorumluluğum olmasaydı, bugün meşhur bir yazar olurdum. Şöhretim gün geçtikçe yayılırdı; ama olmadı. Benim derdim isimsiz kalmak veya halk arasında tanınmamak değildir. Zira ben insanlar için meçhul biri değilim, beni

doğru, ama çoğu zaman da yanlış tanıyorlar. Ayrıca böyle sulandırılmış şöhrete ihtiyacım da yok. Benim derdim başka. İhtiyacım başka bir ihtiyaçtır. Keşke ihtiyacım şöhret olsaydı. Ne kadar çabuk, kolay ve basit bir şekilde arzuma ulaşabilirdim. Bir tek hile ile şöhretim göklere ulaşırdı. Kendimi ve kalemimi en büyük gücüm olarak görüyorum. Mübalâğa olmasın, hiç kimseyi kendime yakın bir düzeyde görmüyorum. Sahtekârlar ve pazarcılar dışındaki mevcut yazarlar, sadece tekdüze yazılar yazabiliyorlar. Sahne değiştiği an yazamıyorlar. Güzel betimliyorlar; ama güzel çıkarımlarda bulunamıyorlar. Hayal incelikleri ve duyguları var (hidayet); ama mantıkları ve siyasi güçleri yok. Yazarlık potansiyelleri fazla olabilir; ama ilmî kapasiteleri az. Bütün bu dallarda güçlü, sanatçı ve aynı zamanda bilgili bir kimse yoktur. İran dışında, Jean Cocteau ve Sartre işte böyle yazarlardır. Russell böyle gözüküyorsa da böyle değildir. Köklü bir bilgisi vardır; ama kalemi ifade güzelliğinden yoksundur. Yazıları ilmî ağırlıklıdır; fakat sanat, duygu, hal ve heyecandan yoksundur. Elli sayfalık bir yazısını bir defada okuyamazsınız, yorulursunuz, beyniniz usanır ama gönlünüz sabırsızlanır. Thomas Carlyl de oldukça iyidir. Ne yazık ki İran'da hiç kimse onu tanımıyor. Kolayca tercüme edilemiyor çünkü. Bu onun düşünce derinliğinin ve kaleminin ağırlığının bir göstergesidir. Maalesef koşturduğu tek alan tarihtir. Romain Rolland da çok iyidir. Hem güzel ve şairane yazıyor ve hem de oldukça inceliklidir. Çok üstün bir tasvir gücü vardır; ama sadece insanlarda. İşi sadece biyografi yazarlığıdır. Tarihin büyük kahramanlarını; Napolyon'u, George Washinghton'u, Mesih'i ve Muhammed'i kelimelerle öyle bir tasvir ediyor ki onları gözleriyle gördüğünü sanırsınız.

Ne diyordum? Yine başka konulara daldım, ne kadar kötü bir âdetim var; daldan dala atlıyorum. Bu benim ruhumdur. Hiçbir zaman bir yere bağlanamıyor; hiçbir zaman bir caddede başımı önüme eğip sessiz sedasız yoluma gidemiyorum. Dostlarımdan biri benim hakkımda şöyle demişti: "Falanca sadece sürekli iç dünyasında ortaya çıkmakta ve onu kendisiyle istediği yere gö-

türmekte olan birtakım gizli hallerin ve dalgaların esiridir." Hiçbir hat, resim, düzen, kanun, hesap, kitap, zaruret ve gereklere bağlı değildir. Olamaz da. Leonardo da Vinci'nin de böyle olduğunu öğrendiğimde ne kadar mutlu olmuştum.[16]

Yazamadığımı söylüyordum. Yazamıyorum, her sözü yazma hususunda kendimi herkesten daha güçlü buluyorum; ama şu anda böylesine bir sözü yazmaktan acizim. Daha yeni yeni konuşmayı öğrenen bir çocuk gibi, birinin gelip elimden tutmasını ve bana yazı yazmayı öğretmesini istiyorum. Yalnızken acizim. Belki daldan dala konmamın sebebi de bu sayfaları karalama imkânı bulmak içindir. İçim yanıyor, kendimi bu kanatların üstünde tutmak istemiyorum. Gönlüm kalk, koş diyor; caddeye çık, yürü! Şehrin ıssız meydanları, ikindi vakitleri daha da ıssızlaşan caddeler... Kuşların bile uçmadığı tenha caddelerde yürümek ne kadar da güzeldir. İnsan çeşitli heykelleri ve çehreleri görme zahmetine katlanmadan yürümekte, düşünmekte, hayal etmekte ve sadece kendisiyle baş başa kalmaktadır.

Vasiyet etmek ne kadar zordur. İnsan son nefesinde dahi artık ömrünün sona erdiğini kabullenemez. Yaşamanın tamahkârlık dişleri olmak, ümitlenmek, hissetmek, düşünmek ve beklemek gerçekten de zordur! Üstelik dinî beklentileri olan birisi için, kendisini bekleyenler olduğunu bilenler için. Böyle bir insanın beklentisi sona ererse ne olur! Hayatı bırakması gerektiğini veya gözlerini kapaması gerektiğini, mavi gökleri görmemesi gerektiğini, ezan sesini duymaması gerektiğini; cami, mihrap, Gevherşad Hanım Camisi'nin altından minarelerini görmemesi gerektiğini bir türlü kabullenemez.

16 100.000'den fazla eser yazmış: ama hiç birini bitirememiş. Bitirebildiği tek tablo Bayan Monna Lisa tablosu olmuştur. Bu tablo, o tebessüm, o bakış ve o atlasın beyanıdır. Bu tabloyu bitirmek için onlarca defa Monna Lisa'yı çalışma odasına götürmüştü. Bu yüzden bazı düşük anlayışlı cahil insanlar onun hakkında kötü zanlarda bulunmuşlardı. Ama Monna Lisa bir defa olsun Da Vinci'ye kinayeyle de olsa: "Siz tüm işlerinizi eksik mi bırakıyorsunuz?" diye sormamıştır. Zira onu tanıyor ve biliyordu ki onun tablosunu mutlaka bitirecektir.

Ama vasiyet gereklidir. Hayati bir meseledir. Bize neden vasiyetimizi yazıp yanımızda bulundurmamızı söylediklerini şimdilerde anlamaya başladım. Herkes aniden ölecek olursa vasiyetini yapmış olmak için olduğunu sanıyor. Bu doğrudur. Ama bunun asıl hikmeti ölüm anında vasiyetin insan için zorluğundan kaynaklanır. İnsan vasiyet anında büyük bir zorluk içindedir. Normal halinde, vasiyetini çok daha güzel ve detaylı bir şekilde yazabilir; ama ölüm anında çok zordur bu.

Keşke ben de vasiyetimi daha önce halim iyi iken yapmış olsaydım. Şimdi onu vasime verir ve işimi bitirmiş olurdum. Ama yapmadım. Vasiyet yerine her zaman dünya hayatını, dünya servetini, hayatın sınırsız arzularını, renkli hayalleri söyledim ve yazdım. Dünya hayatını ve arzularını öyle bir hal ve cezbe içinde anlatıyordum ki sanki ölüm diye bir şey, ayrılık diye bir şey yoktu. Sonuna kadar hep birlikte olacağız ve birlikte kalacağız sanki. İnsan ne ilginç bir varlıktır! Karşımızdaki büyük ve apaçık gerçekleri bile göremiyoruz. Velhâsıl macera sona erdi ve artık sona yaklaştım. Öylesine yaklaştım ki inkâr edemiyorum, görmezlikten gelemiyorum, hikâyelere, efsanelere ve arzulara dalamıyorum. Gittikçe yaklaşıyor; duvarı alnımda ve göğsümde hissediyorum. Bir adım daha atacak halim kalmadı. Anlıyor musun? Hayır, hayır! Anlamıyorsun ey genç nesil. Sefer azminde olduğumu, devrim coşkusunun ve kalma derdinin seni kararsız kıldığını anlamıyorsun. Artık gidecek gücüm kalmadı. Biliyorsun ki bütün yaşantım seni beklemekle geçti. Her şeyim senin içindi. 15 yıldır senin yolunu gözledim. Şimdi o dünkü devrimci çehren kırışmış, büzüşmüş ve oturgan olmuş. Ben kahramanlık dolu devrimci mücadelemde yolculuk aşkıyla savaşırken sen daha beş altı yaşlarında bir çocuktun; baskı, sessizlik ve donukluk çağında büyüdün, şu anda yüzlerce zincire vurmuşlar seni, ne yapılabilir? Türk hükümdarı Sultan Mahmut zamanında *Şehname* okumaktan başka ne olabilir?

Bu filmler, televizyonlar, dergiler ve Avrupa'dan yapılan tercümeler Doğuya yapılan en büyük ihanettir. Ben, sömürgeci düş-

manları veya fasit yazarları kastetmiyorum. Onların durumu bellidir. Ben, en güzel eserleri, en çekici şiirleri, en hayalci romanları, en mukaddes duyguları, en yüce insanî ilişkileri, en temiz hayatın çehrelerini, en yüce ihtiyaçları, düşünceleri ve istekleri kastediyorum.

Bunların Doğuda kötü etkisi vardır. Dertli, acılı ve zehirli bir etki. Alçak diktatörlerin esaretine alışmış ve her şeye tahammül eden bir halk için özgürlük şarkıları söylemek acıları daha da derinleştirmekten başka bir işe yaramaz. Ekmek, yoğurt veya sadece kuru fasulye yemeye alışmış bir insana "Yiyeceklerin Mucizesi ve İçme Sanatı" kitabının tercümesini vermek veya onu beş yıldızlı restoranlarda ağırlamak neyi ifade eder? Ayranına ekmek doğrayıp yediğinde ise lezzet alır, Allah'ına şükreder ve hiçbir itirazı da olmaz.

Hey, hey!

Neredesin ey Doğunun uyanık nesli! Ey güzel, duygulu, derin, arif ve hikmetli Doğu. Şu anda seni geri, sömürge, cahil, fakir, mahrum, aç, esir ve zayıf olarak kabul ediyorlar. Onca tarih, kültür, felsefe, düşünce, sanat, güzellik ve marifete rağmen şimdi yardıma muhtaç bir hale düştün; şimdi sana buğday, peynir, yoğurt, konserve, giyecek ve benzeri şeyler vererek adi ve aşağılık bir hayat yaşamanı sağlıyorlar. Eğer yem vermezlerse kafesinde kanat çırparsın. Bütün o kıyamlar, devrimler, antlar, şehadetler, zindanlar, katliamlar, gizli ve açık savaşlar, gösteriler, açlık grevleri, susma boykotları, pasif direniş, grevler, sabotajlar, feryatlar, mitingler, saldırılar, bildiriler, marşlar, yazılar, makaleler, gazeteler ve tercümeler hiçbir işe yaramadı... Ne diyorum? Daha da kötü oldu. Yine aynı yemekleri yiyoruz. Sadece biraz rengi değişti, o kadar. Şimdi kokusu da var. "Günün Kadını"nı Mahmudabadi Siyahkuh'a götürmek çok kötü bir şeydir. İran'a Egzistansiyalizmi getirmek, Meşhed gecelerinde Paris Geceleri filmini oynatmak çok acı bir şeydir. "İrfan toplum için kötüdür, hastalığın ve çaresizliğin nedenidir." dememin sebebi nedir? Oysa ben irfan aşığı değil miyim? Arifim ve bu ateş-

te yanıyorum. Bunu da ecdadımdan kanım ve vücudumla algıladım ve büyüttüm. Gözyaşları, riyazetler, kırbaçlar, yalnızlıklar, kederler ve hüzünlerle büyüttüm. O halde neden? Zira irfan, aşina olmaktır. Mâverâ ile aşina olmak. Bu dünyanın ötesinde bir dünyayı tanımak, bu yeryüzünün semasının maverasına uçmak, bu tanışma ve uyanıklık, güneşin kalbinde gözünü açma, güzel kokular, ruh, ilahî arzular ve melekûti güzelliklerle dolu bir fezayı tanımak, yeryüzünde yaşamayı toprakta doğan, toprakta yaşayan, toprağı yiyen, domuz kalpli ve dağarcık ruhlu insanlarla yaşamayı insana nasıl gösterir? İlahî ruha sahip olan bir insan nasıl bu insanlarla bir arada yaşayabilir? İlahî ruh; 1) toprak, 2) domuz 3) dağarcık ve 4) heveslerinin esiri insanlarla bir arada yaşayabilir mi?[17]

Nâsır Hüsrev bir yoldan geçerken mezarlık ve tuvaleti yan yana gördü. Ne kadar anlamlı, gerçeklerle dolu, gerçeklerin özü ve gerçeklerin gerçekliği bir sahne! Akıl, mantık, dürüstlük ve mutlak gerçeklik; zerre kadar hayallerden, şiirlerden ve hikâyelerden uzak! Feryat etti: "Ey insanlar! İşte budur dünya ve dünyaperestlik!"

Dünyayı böyle gören bir insan ona bağlanabilir, değer verebilir, düşüncesini, ruhunu, arzusunu, ümidini, geleceğini, aşkını ve imanını ona bağlayabilir mi? Asla! Böyle yapmadığı takdirde nasıl dünyayı bayındır, toplumu zengin ve hayatı mutlu kılabilir?

Ben diyorum ki yatağına bağlanmış bir insan için uyanıklık; etrafı kötülüklerle çevrili bir insan için görmek; pis kokular içinde yaşayan bir insan için koklamak; ebedî bir zindana mahkum bir insan için özgürlük; sürgün edilen bir insan için vatansever-

[17] Toprak, zayıflığın, aşağılığın, alçaklığın ve kokuşmuşluğun sembolüdür. Domuz, leş ve hayvan pisliği yiyenlerin şehvetini sembolize eder. Dağarcık, para düşkünlüğünün, mide doldurmanın, hırsın ve pintiliğin sembolüdür. Dördüncüsünün durumu zaten bellidir ve onunla ilgili bolca kanıt vardır. Bu açıklamayı, okuyucunun benim para ve mal sevgisine karşı olduğumu ve bunlardan nefret ettiğimi sanmaması için yapıyorum. Altın biriktirmeye ve saklamaya karşı olsam da para sevgisine karşı değilim. Çünkü para ve altın, ekonomik bakımdan farklı şeylerdir.

lik; hocasının ders notlarından başka bir şey okuma hakkı olmayan öğrenciler için okumak; resmî mektuplardan başka bir şey yazamayan insanlar için yazmak: düşmanlıktan başka bir şeyden tat alamayan insan için yemek severlik; yalancılığın kötü kokusundan başka koku alamayan insan için koku almak; nefret zehrinden başka bir şey içmeyen insan için aşk balını içmek; kışın karanlık gün batımında titreyen bir insan için güneşin doğuşunu ve şafağı anlatmak, çocuğu olmayan bir anne için bir çocuğu anlatmak ve annesini kaybetmiş, kimsesiz, evsiz, avare ve çöl delisi birine baba sevgisini, anne kucağını, dost okşamasını, ev sıcaklığını, aile dostluğunu, güzel bir çeşmeyi, bağ ve manzara resmini göstermek, acıdan, hastalıktan, kötülükten ve perişanlıktan başka bir netice doğurmaz.

Bu acılar, hastalıklar ve kötülükler hikâyecinin, ressamın ve o efsanecinin ruhunu daha çok incitir. Bir tablodaki ruh, hangisinde daha çok ve hızlı belirir? Ressamda mı, seyircisinde mi? İç dünya oyuncusu olan Kelif delirdi; ama seyircileri sadece etkilendiler.

İrfan en yüce düşünce ufku, en güzel hareket, en yüce insanî duygudur. Ama fakirlik, diktatörlük, cehalet, çöküş, açlık ve hastalık içinde yanan bir millet için bu dünyanın ötesindeki cennetleri anlatmak, müptelâ olduğu şeyden daha büyük bir acı verir. Hiçbir fayda sağlamaz. Hindistan'a bakın, ne kadar acı bir kaderi var! Ekmek ve ayran ile beslenen fakir bir İranlı aile için cilt güzelliği adına pastörize sütlerle yapılan banyoların olduğu filmler ve romanlar ne kadar acı vericidir.

Ne kadar çirkindir ve kötüdür, esir bir insanın kulağına özgürlük şarkıları söylemek! Veya cehennemlik birine cenneti fısıldamak! Hayır, kötü değil, çirkin değil... Kendisi bunları söylediği ve fısıldadığı zaman kötüdür. Ayağındaki prangalar ve esareti daha ağır ve kötüdür.

Eğer o tutuşmuş çılgın ateş, alevler ve dumanlar birazcık olsun içine oturur, o küçük yüzün arasından belirir ve feryatların ve çığlıkların ötesinden onun sözünü duyarsa sitemkâr ve şaşkın

bir şekilde sorar: Ey ömrünü ellerime koyan ve yolları ayağımın ucuna gelen! Bu ihtiyarın sözlerini bir dakika dinle! Bunca ateş, kavga, gürültü arasında sözümü dinle ve bir an için olsun feryadıma kulak ver. Ne yapıyorsun, ne diyorsun? Ermeniler diyarında esir papağanlara verilen her badem onu Hindistan'a daha da aşık eder. O büyük tılsım, efsane, hayal, şiir, tasavvuf diyarı... Toprağı, havası, gökleri aşk dolu, canlılarının tümü özgürlük aşığı, sefer sevdalısı ve kaçış düşkünü. Ruh dolu sonsuzluk sahillerine ulaşma isteği, büyük ormanlar, vahşi güzellikler ve sırlarla dolu bir ülke ki temiz kalbini ve gözünü hiçbir adım kirletememiş... Tapınma ülkesi. Puta tapınma: Buda, Benares şehzadesi, Sidarta!

Ey büyük hayalci! Şiir kanatlarına binerek güzel kuşların kalbinde, güzel kelimelerinle, hayatınla, yeryüzünden, duvarlardan, dağlardan uzaklaşıyorsun; her gece İsra ve Miraç'tasın. Daha nereye kadar?

Nereye, ey yolunu şaşırmış yolcu?
Bu çölden arzular şehrine yol var mı?
"Geri dön, ey yol sevdalısı!
Buradan başka bir yere çıkış yok."

Niçin kafesteki papağanı haberdar etmiyorsun? Niçin hadiseyi gizliyorsun? Niçin Hindistan'da artık Sidarta olmadığını söylemiyorsun? Ondan sadece geriye bir heykel kalmış. Hindistan'da yıllardır irfan yerine sömürgecilik yuvalanmış. Rahip yerine İngiliz genel valisi hâkim olmuş. O büyük, görkemli, işlemeli ve zarif mabetler terk edilmiş ve sessiz... Onun yerine "Doğu Hindistan Şirketleri"nin modern binaları yükseliyor. Ortalıkta silahlı onbaşılar yerine silahlı İngilizler, kapitalistler, tüccarlar, bankacılar, ajanlar ve Hindistanlı köleler geziyor. Aligar Mabedi'ni ve Üniversitesi'ni tanıyor musun? Evet, iyi tanıyordun. Ondan ne kadar büyük bir heyecan ve övgüyle bahsettiğini hatırlıyorum. Onu görmemiştin ama hakkında hikâyeler okumuştun. Sana gelen ve pazarda bulunmayan, orayla ilgili birçok kitap, not, risale okurdun. Hindistan'a gitmeyi ve Aligar'da oku-

mayı ne kadar isterdin. Hatta orada yaşamayı... Bu büyük bir İslâmî üniversitedir. Ama ruh ve düşünce derinliği, Hint tasavvufu ve Buda tahayyülü ile doludur. Gerçekte Sidharta kalbine musallattır. Buna rağmen Avrupalı üstatlar tedris ediyorlar. Eski ve yeni, dün, bugün ve yarın, doğu ve batı, İslam ve Hinduizm, Muhammed, Ali, Buda ve Mahavira; hepsi Aligar'da buluşmuştur. Şimdi Aligar ne olmuş biliyor musun? Bu cami, medrese, üniversite ve Hindistan'ın meşhur mabedi, Aligar! İngiliz sömürgeciliği burayı zindan yapmıştır. Tel örgülerle örülmüş büyük duvarların koruduğu bir zindan. Etrafına mayınlar döşenmiş. Minarelerinde ezan okunmuyor. Çünkü gözetleme kulesi haline getirilmiş. Dışarıda yüzlerce silah, içeride zincirler, hücreler, karanlık ve rutubetli dar odalar, feryatlar ve işkenceler!

Acaba dünyada şu anda ne çektiğimi, ne halde olduğumu anlayacak bir insan var mıdır?

Ne kadar da güzeldir yaşamamak!
Güzel, güzel, güzel, güzel, güzel, güzel
Güzel, güzel, güzel, güzel, güzel, güzel,
Ne güzel bir gecedir bu gece!
Bütün dünya uykuya dalmış,
Bir tek ben uyuyamadım.
Bilmiyorum ne yapayım?

Bu makaleyi, yirmi sayfa olarak 1968 ocağında, iki aşamada bitirdim. Yirminci sayfasını yakınlarımı, değerli dostlarımı, tanıdıklarımı, vatandaşlarımı, ayrıca beni, çocuklarımı ve eşimi inciteceğini bildiğim için yırttım.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Tribünlerden aşağı indi. İlginç bir geceydi, binlerce kadın ve erkek heyecandan ayağa kalkmış alkışlıyorlardı. Öylesine bir heyecanla ve delicesine alkışlıyorlardı ki adeta kapılar ve duvarlar titriyordu. Hava iyice ısınmıştı, her yer sevinç içinde dalgalanıyordu. Basamaklardan aşağıya indi. Kendisi de çok meşguldü. Ne duyuyor ne de görüyordu, yüzü gül gibi açmış, elleri titriyordu. Şehrin büyük tiyatro anfisine girdi, aniden büyük bir kalabalık kendisine yöneldi, bir an durakladı, sanki halkı ilk kez görüyor gibiydi. Hayal zincirleri aniden koptu, artık ne hatırladığını düşünemiyordu, insana tahammül o kadar zordu. Geri döndü, kalabalıklar yine kendisine yöneldi. İlginç bir velvele koptu, el, el, el...

Durmuşlardı, alkışlıyorlardı, gözlerini sahneye dikmişlerdi. Binlerce göz salona açılan küçük kapıya bakıyordu, uzun bir süre geçti, kapı açılmadı, o salona dönmedi, salonun arkasındaki küçük odada saklanmıştı.

Elleri sigarayı zorlukla ağzının kenarında tutuyor, kaldırıyor ve yerine koyuyordu. Çok sinirliydi, neyin peşinde olduğunu bilemiyordu. Aniden bir kibrit ateşi sigarasının ucunu yaktı. Aniden birisi olduğunu ve kendisine teşekkür etmesi gerektiğini anladı. Ama hayır, o sürekli konuşuyordu. Kendisi de bir şey söylemeliydi. Duymuyordu, bir hayalet gibiydi, bir kelime, bir ses bile duymuyordu. Aniden beliriyor ve yok oluyordu. Buna bile inanamıyordu.

Bu halvet anı uzun sürmedi, kapı açıldı; birkaç sıcakkanlı, hareketli ve sevimli insan gözüktü. Ne olduğunu anlayamadı, aniden kendisini girdabın derinliklerinde, topluluğun içerisinde buldu.

Adeta binlerce kızın kalbini fethetmiş sevgili bir sanatçı gibiydi. Yahut sanki yüzlerce gerilla arasında yer alan bir isyanın önderi gibiydi. Veya binlerce taraftarı olan imam gibiydi. Ama hiçbiri değildi.

Herkes bir şeyler söylüyor, bir şeyler soruyor, bir duygu ortaya koyuyor, bir iş yapıyordu. İlginç bir şevk ve heyecan vardı, ne yapacağını bilemiyordu. Ne yapmalıydı? Ağzında bir sigara vardı, alçak gönüllü bir tebessümle gözlerini kızgın yüzlere dikmişti. Kimseyi göremiyordu. Bazen onca söz ve heyecan karşısında ağzından bir "evet", bir "hayır", bir "teşekkür", bir "belki", bir "sizin teveccühünüz" çıkıyordu. Aniden bir genç, sandalyenin üstüne, kalabalığın omuzlarına çıktı. Soluk soluğa feryat ederek kendisine hitaben sert ve kınayıcı bir söz söyledi ve sonra aniden ağlamaya başladı. Kalabalığın kalbinde kayboldu. Hüzün dolu bir sessizlik içerisinde ağlama sesleri artmaya başladı. Genç adam başını yaşlı bir adamın sinesine dayamış ağlıyordu, elini başının üzerine koydu, alnından tuttu ve başını kaldırdı.

– Niçin rahatsız oldunuz beyefendi, rica ediyorum...

– Siz anlamıyorsunuz.

– Konuşunuz, bir şey söyleyiniz, bir problem mi var, rica ediyorum?

– Anlamıyorsunuz, sizler anlamanın derdini hissetmiş değilsiniz. Beyninizi et ve balık gibi buğulamışlar, dondurmuşlar, konserve etmişler. Bırakmıyorlar, bırakmadılar, anlamamızı istemiyorlar.

– Evet... Kalkınız, gidip birlikte sohbet edelim, rica ediyorum, kalkınız.

– Siz hainsiniz, hainsiniz, siz her... Özür...

Gözyaşları onu konuşturmadı.

Heyecanlı bir sessizlik başlara ağırlık veriyordu, ilginç bir haleti ruhiye söz konusuydu; kin, aşk, ihlâs, nefret ve iman doluydu. Adam sessiz bir şekilde o gence bakıyordu, yüzü ateşlenmişti. Her biri gençlerin eksik kalan sözlerini izah etmeye çalışıyordu. Bazıları da onu savunuyor, halini yorumluyorlardı. Eski tanıdıklardan biri, fırsatı ganimet bilip sevinç içinde o adama şöyle dedi:

– Efendim, kardeşim! Bunlar biziz, görmüyor musun? Bu masum çehreler sende hiç sorumluluk duygusu uyandırmıyor mu?

Adam dudaklarını ısırmış, hüzün ve acizlik ifadesi dolu bir tebessümle gözlerini yere dikmişti. Aniden ağlamaktan bir şey konuşamayan genç canlandı, gözyaşları içinde ileriye doğru koştu. Samimi bir huşu içinde şöyle dedi:

– Yıllardır neredeydin? Niçin konuşmuyordun? Neden seni tanımıyorduk? Nereye gitmek istiyorsun?

Yeniden sesi kesildi; ama biraz sonra yine devam etti:

– Siz kalmalısınız, kalmalısınız. Ben konuşamıyorum, bu konserve edilmiş neslin size ne kadar ihtiyacı olduğunu söyleyemiyorum.

Bir an gözlerini adamın gözlerine dikti ve titrek bir sesle yeniden şöyle dedi:

– Sen bir peygamber gibi olabilirsin ve işin için, maaşın için, karın ve çocukların... Ne bileyim? Özür diliyorum...

Araştırıcı ve yaşlı gözleri adamın cevap yerine sadece duman çıkaran dudaklarına bakıyordu. Ama onlar ne biliyordu? Halk ne biliyor?

O, kendisini bir kaleme satmış!

Ama hayır, o geri dönmeli, masum güvercinler onun yolunu gözlüyor. Eğer geri dönmezse onlar susuz ve yemsiz kalacak. Üzülecek, deliye dönecek...

Güvercinleri, onun elinden başka hiç kimseden su içmiyor, yem yemiyor.

O adamın bu gökler altında bu güvercinlerden başka nesi var ki?

Ey güvercinlerim! Bir aşığın doruklarına yuva kurmuşsunuz.

Yarın ilk güneş ışınlarıyla size doğru uçacağım.

(Chandel, *Yeşil Defterler*)

ONUNCU BÖLÜM

TESLİS ve TEVHİT

Mesih'in Doğuşu
Kalem, Kelime, Ruhulkudüs
Yazarlıkta Hezeyan Metodu

Hikâye yazacak halim yok, devam edemiyorum. Ateşim var, sıcak bir ortam, çok zayıfladım. Dert ve zayıflık beni daha da muhtaç etti. Tıpkı bir çocuk gibi oldum. Neler düşünüyorum, ne ihtiyaçlarım ortaya çıktı... Ah, ne kadar da susadım.

Ne kadar yumuşak bir dağ oldum, ne kadar korunmaya muhtacım. Ağlayan ve okşanmak isteyen bir çocuk gibi, ağlayan ve gözyaşlarının silinmesini bekleyen bir çocuk gibi! Keşmekeşler, zorluklar, kıyamlar, yiğitçe direnişler, kalkışmalar, her şeyin kirli olduğu bir ortamda şeref, kahramanlık ve insanlığı korumak... Her şeyi ucuza alıyor ve satıyorlar. Hocaları şalgamlar gibi terazide tartarak dört kara paraya alıyor ve köleliğe götürüyorlar. Hem de kimin köleliğine, neyin köleliğine? Niçin? Ah!

Allah'ım, sana şükrediyorum, yine kurtuldum, yine bataklıktan çıktım, temiz ve salim, güzel ve doğru... Ah! Dört aydır çene çalıyorum. Bütün dillerde tehdit, teşvik, övgü ve sövgü... Benim de ucuz olduğumu mu sanıyorsunuz? Ben altınım! Başımı önüme eğmişim, boynumu bükmüşüm, bir şey demiyorum. Bir kenarda oturmuşum, kimseyle işim yok benim; alçak gönüllülük gösteriyorum, çocuklara iki büklüm oluyorum... Kıymetimi bilmediğimi mi sanıyorsunuz? Çocuklar karşısında eğilenlerin bü-

yükler, kalın enseliler ve büyük göbekliler karşısında secde edeceğini mi sanıyorsunuz? Ceviz ağacı bu kadar büyük olursa kavun ağacı ne kadar büyük olur değil mi? İki ayak üzerinde yürüyen ve kuyruğu olmayan herkes bilir ki zayıfa saygı gösteren, tevazu gösteren, güçlüye karşı pervasız olur.

Halka karşı kibirlenenler, hava atanlar; emirler ve paşalar karşısında köpek gibi kuyruk sallar, burunlarını ayaklarına sürterler. Ben, ömrüm boyunca bir defa olsun bir emir sahibi karşısında eğilmedim, elimi uzatmadım ve hatta hiç gitmedim. Ne kadar güzel bir ok, ne korkunç bir rüya, ne mutlu bir uyanıklık... Ama bir şekilde yorumlandı. Benim rüyalarım, rüyaları Freud'unkiyle aynı olanlarınki gibi değildir. Onların rüyaları, gündüz içinde bulundukları haleti ruhiyelerinin geceye tecellisidir. Örneğin bir ara çok kötü rüyalar görürler; ailelerinin dağıldığını, evlerinin yıkıldığını, her şeyi sel götürdüğünü, evin reisinin öldüğünü veya arabanın altında ezildiğini görürler. Uyanık olduklarında, gerçek ortamda hiçbir zaman onlar böylesine güzel sefa ve ihlas dolu bir hayata sahip olmadılar. Evleri ve hayat düzenleri asla bu kadar güzel olmadı. Aile reisleri, hiçbir zaman ailesini bu kadar düşünmedi. Erkek bu kadar iyi, kadın bu kadar fedakâr olmadı. Aksine asla evinden çıkmıyor, çıkarsa da eşini kendisiyle götürüyor, bir an ondan gafil olmuyor. Henüz hava kararmadan işi biter bitmez hemen eve varıyor, eşiyle diz dize oturarak çay içiyorlar, meyve yiyorlar, yemek yiyorlar, bir şey yazıyorlar, kitap okuyorlar, düşünüyorlar, konuşuyorlar, bakışıyorlar, okşuyorlar ve daha önce onları yalnız bıraktıkları için özür diliyorlar, ellerini tutuyorlar, el ele, göz göze konuşuyorlar, konuşmaları dinliyorlar, gece yarılarına kadar eşleriyle ve çocuklarıyla kalıyorlar. Çocuklarını okşuyorlar, onlarla tek tek konuşuyorlar. Elma tadında ve renginde! Yüzü nur ışığı gibi, mat ve güzel, tıpkı elma gibi tatlı, yumuşak ve kokulu... Hatırlıyor musun? İlk çocuğumuz, kendince bir beyefendi olan çocuk ne zaman doğdu? Veya ne zaman on yaşına girecek, biliyor musun? O kavgadan sonra birbirimize darılmıştık. Ben senin

inadına bu memleketten gitmek istiyordum. Neredeyse ayrılacaktık. Evliliğimizin onuncu veya on ikinci yılıydı. Ben henüz evime bağlı değildim, bekârlar gibiydim. Gururlu, bahaneci ve evinden kaçan biriydim. Tam trene biniyordum ki gözlerim sana takıldı, kucağında kundaklı çocuğumuz vardı. Çocuğun beşiği, çantası elinde gelmiştin. Uzakta durmuştun, hiç kimse umurunda değildi, oldukça gururluydun. Bilmediğimi mi zannediyorsun? Bir kötülük yaptığında ve onun kötülüğünü anladığında pişman oluyorsun; ama asla açıkça özür dilemiyorsun. Vicdan azabından kavrulsan da hata yaptım demiyorsun. Bir cümle ile eşinin ölümden kurtulacağını dahi bilsen asla ağzına almazsın.

Ama anladığını biliyorum. Özür dilemeye gelmişsin. Yuvamızın yıkılacağından korkmuşsun, çocuklarımızın anne baba sevgisinden mahrum kalmasından korkuyorsun.

Ben de eşimi, kucağındaki çocuk kundağıyla görünce beynimden vurulmuşa döndüm. Dünyam karardı, geldim ve dedim ki hayır, sizin yanınızda kalıyorum, sizi yalnız bırakmıyorum. Senin kötü huyuna alışacağım. Ne kadar üzsen de kötü huylu olsan da yine de seni seviyorum. Neden böyleyim, bilemiyorum. Senin yanındayken kötü huyundan ve sözlerinden dolayı kaçıp kurtulmak, rahatlamak istiyorum. Ama yanından ayrılınca hemen sevimli yüzünü görüyorum. Canım sıkılıyor, yalnızlık, korku, soğuk, avarelik, hayret... Ağırlıksız, yolsuz, hedefsiz ve sığınaksız bir bulut gibi üzerime çullanıyor. Adeta düşmemek, fırtınalara kapılmamak, kaybolmamak, ezilmemek ve yok olmamak için asıldığım kulpun kopacağını zannediyorum. Fırtınalara kapılmış bir kuş gibiyim... Her zaman böyleyim. Nietzsche, ne de güzel demiş: "Evlilik, içinde olanların dışarıya kaçmak istediği, dışarıda olanların ise içeri girmek istediği bir kaledir!"

– Güzel, ikinci çocuğumuzun ne zaman doğduğunu söylemedin!

– Dedim ki aklın başka yerde mi?

– Hayır, senin söylemeni istiyorum!

– Ben de senin söylemeni istiyorum!

– Ben mi? Güzel! Kaçmaktan vazgeçtiğin, yanımda evine döndüğün ve barıştığımız zamanı hatırlıyor musun? Camiye gittin, namaz kıldın, dua ettin, ağladın, feryat ettin, gözyaşı döktün, deliler gibi olmuştun, yorulunca caminin derin ve temiz zümrütten havuzunun kenarına oturdun. Sonra cami alanında yer resmi oldun. Mermerler üzerinde çırpınan, uçmak isteyen kuşlar gibi çırpınıp durdun. Eriyen ve eridikçe duran bir mum gibi yanıp durdun.

İlginç bir olaydı, kendini unutmuştun, ruhun göğsünden, gırtlağından, dudaklarından ve gözlerinden dışarı çıkmış, feryat ediyordun. Kapı, duvar, oda ve mescidin mihrabı titriyordu. Caminin minaresi titriyordu, siyah renkli iki harem güvercini, minareden hızla uçtular, çok korkmuş, şaşkına dönmüşlerdi. O kadar feryat ettin ve minareyi, zümrüt havuzları, caminin mihrabını ve odasını öyle bir titrettin ki evi camiye bitişik olan görevli bile anladı, duydu. Bu görevli hiçbir zaman bu güvercinleri görmemişti, sadece minareyi biliyordu. Kulakları ezanı duymayacak kadar ağır, minare ile tuğla fırınındaki duman borusunun farkını da bilmiyor. Eğer bilir ve cami görevlisi olmakla öğünmek isterse, tek farkın minarenin biraz daha uzun olması olduğunu zanneder. Biraz daha sanatsal zevkini kullanacak olursa, minarenin güzel çinilerle süslendiğini söyler. O halde uzun bir zaman sonra o çiniler düşerse duman borusuyla hiçbir farkı kalmaz. Veya bir gün gelir de duman borusunu da çinilerle süslerlerse yine aralarında hiçbir fark kalmaz.

Genelde cami görevlileri cahil, caminin ruhundan ve halinden anlamayan ve caminin hikâyesini ve hikmetini bilmeyen kimselerdir. Nitekim Hz. Hüseyin için ağıt yakanlar da Hz. Hüseyin'i en az tanıyanlardır. İmam Hüseyin için ağıt yakanlardan birinin dahi gerçekten ağladığını gördünüz mü? Veya İmam Rıza'nın resmî görevlileri, imama ve hareme yabancı kimselerdir. Bunlar imamı tanımaz, haremi bilmezler. Sadece ceplerini doldururlar.

Bunların işi nedir? İmamın aşığı kimseler binlerce fersah uzaklardan, binlerce zorluk ve meşakkat içinde Horasan'a, Meşhed'e gelerek İmam Rıza'yı ziyaret ediyorlar. Yıllarca pis kokulu, inek, eşek ve yabancı bir sürü insanı gören gözleri şimdi bir an İmam Rıza'yı görüyor. İmam, bu demir kafesin içinde yalnız ve sessiz, yıllardır konuşmuyor. İmam yıllardır bunca koruma ve hizmetçileri karşısında yalnız, dertli ve yabancı bir şekilde sessiz kalmıştır. İmam, bu altın avizeler ve ipek döşemelerle süslü mezarında yapayalnızdır. Her gün binlerce insan tarafından ziyaret edilen, öpülen, dua edilen bir imam ne ilginçtir ki "garip imam" olarak adlandırılmıştır. İmam bu mezarında yapayalnızdır, ona en yakın olan ise Harun Reşit'tir. Ey imam! Ben geldim, bu gurbet ellerde Horasan'da seni siyaset yalanıyla zehirlediler, seni düşmanınla ve katilinle komşu yaptılar. Seni bu çelik ve acımasız kafese koydular. Yıllardır seni zalim halifenin yanında hapsettiler. Ey Tus topraklarının garibi, ben geldim. Ben senin kefil olduğun ceylanım. Sen beni kurtardın, yine sana sığındım, ey ceylanın kefili! Yine avcıların eline düştüm, avcıların oku peşime düşmüş, ben de buraya kaçtım. Beni yakaladılar, öldürmek istiyorlar. Benim güzel, yumuşak ve kıymetli derime göz koymuşlar. Gözlerimi çıkaracaklar, etimi pişirecekler ve parçalayıp yiyecekler. Ey benim kefilim! Benim kefilim ol. Beni derime ve etime göz diken bu avcının elinden kurtar. Beni öldürmesine, derimi yüzmesine izin verme. Canlı canlı derimi yüzecekler. Zarar görmesin diye diri diri derimi yüzüyor, sonra parçalıyorlar. Ey garip imam, ey ceylanın kefili! Onlara benim yerime bir koyun ver. Ta ki derimi yüzmesinler, etimi parçalayıp kebap yapmasınlar. Onlar için besili bir koyun ceylandan daha iyidir. Daha çok eti vardır. Sonra oranın resmî görevlileri bu ceylanın, bu imanlı, temiz aşığın yakasından tutarak, söverek haremden dışarı çıkarmakta, imamından ayırarak büyük pazara salıvermekteler.

Harem ceylanın yeri değildir. Bu tür adamların yeri değildir. Harem buradaki resmî görevlilerin, Hz. Ayetullah'ın, hacıların

ve Kerbelâlıların yeridir. Ki gelsinler, bir köşede dursunlar, bir iki saatlik dua etsinler, etrafında dönsünler, namaz, tazim ve teclilden sonra mefatih okusunlar. Sonra iki büklüm gerisin geriye saygın bir teşrifat, adap ve terbiyeyle dönüp işlerinin başına gitsinler.

Sen benden de kötüsün! Gerçekten sen neden rahatsız oldun? Sen benim laftan lafa girdiğimi söylüyor, beni eleştiriyordun. Ne dediğini hatırlıyor musun? Kararlaştırmıştık ki...

Ha! Evet, sen camiyi ve o hikâyenin olduğu günü anlatıyordun. Sonra dışarı çıktın, büyük bir neşe ve hafiflikle saatlerce ağladıktan sonra samimi ve emin bir tebessümle sefere gittin. Kaynağından su getirmeye gittin. Dumanının gökleri karарttığı yanardağların ağzına gittin. Sonra hasta, utangaç, bitkin bir halde testileri sıcak ve tozlu bir şekilde alıp geri döndün. Ne kadar samimi, hareketli ve duygusal bir çocuksun. Maceracı, kahraman, duygulu ve sıcakkanlı birisin. Diğeri ise tatlı, güzel ve şımarık, deniz kenarında bir kız. Nehrin geldiği yerde. Denize yaklaşınca yumuşak ve sakince göğsünü yaymakta, deniz de sahilden onu karşılamaktadır. Nehrin teslim olmuş alnına öpücük kondurmakta, yanına çekmekte, kendisiyle birlikte denizin kalbine döndürmektedir.

Sonra o gece ilginç ve güzel bir ateş yakıldı ve o Avrupa'da doğan çocuğumuz... Almanya'nın Gutenberg şehrinde 115. Sokakta oturuyorduk. Madam Canard hemşireydi. O heyecan, sadelik, tatlılık ve şaşkınlıkla çocuklarımıza bakıyordu. Leğenimizin içindeki çocuk, sonunda... Yazık! Yuvamız dağılmadan önce, hatırlıyor musun? Darılmıştın veya ben darıldığını zannediyordum. O gece oldukça yoğundum, çok misafirim vardı. Gel git, iş güç! Her türlü insan ve baştan beri evliliğimize karşı çıkan büyük ablam bana ne kadar eziyet etti. Ağladı sızladı, bekâr kalmam gerektiğini söyledi. Ev işleri, kadın, çocuk gibi laflar etmeme hayıflanıyordu. Diyordu ki: "Sen kitap, zindan, kalem, iman ve fedakârlık için yaratıldın. Sen kutsanacak bir varlıksın. Binlerce insanın kutsadığı bir varlık... Bu neslin senin gi-

bi birine ihtiyacı var, sen bu zamanın ihtiyacısın. Senin gibi birisi sıradan işlerle ömrünü tüketmemeli, sevilmelidir. Sen kimseyi sevemezsin, sen kimseye sığınamazsın. Saygı gösterilecek, eteği öpülecek birisin; ama sen kimsenin eteğini öpemez ve yalvaramazsın. Bir aydının muhtaç duruma düşmesi ve teslimiyetçi olması ne kadar çirkindir!" Gerçekten doğru söylüyordu; ama ben bir put değildim. Ben bir insandım. Bir insan her zaman put olamaz. Bir insan sürekli tapınma ve ihtiyaç içindedir. İnsan, bekleyen ve tapan bir varlıktır. Aristo, insanın düşünen bir hayvan olduğunu söylüyordu.

Velhâsıl o gece ben sana ulaşamadım, halini soramadım, seninle konuşamadım, okşayamadım, çok üzgün olduğunu gördüğüm halde. Ama başım oldukça kalabalıktı. Sana varamadım. Kalbim seninleydi; ama ne yapabilirdim! İnsan bazen benim gibi insanlara vuruluyor. Her türlü insanın benimle işi var, konuşmak istiyorlar benimle, hâlbuki benim hiç kimseyle işim yok. Telefonum ilişkilerimin temsilcisidir. Evime gelen herkes, bir sekreter veya telesekreter almamı söylüyor. Ben hiç kimseye telefon açmadım. Mektup yazmak da aynı şekilde; bazen onca ısrara rağmen sadece başkasının mektubunun kenarına bir iki satır yazmışımdır. Ne yapayım, işler çığırından çıkmış, bu bizim aile tarzımız. Ben de bu hayata alıştım. Ama şimdi evlenince beni rahatsız etmeye başladı. Genelde öğlen vakitleri eve gidemiyorum; eve gece yarısı dönüyor, düzensiz, perişan bir halde yatağa giriyorum. Buna kendim de üzülüyorum. Eşim onu düşünmediğimi zannediyor. Onu, çocuklarımı, evimi ve hayatımı sevmediğimi sanıyor. Her zaman sinirli, şaşkın, dargın ve kavgalı... Bunun böyle olmadığını anlatamadım. Ben düzenli, sürekli birlikte olan, birlikte gezen, birlikte sinemaya giden, misafirliğe giden, çocuklara bakan, evinde bulunan, evine, ailesine bakan, bazen evden adam olsun diye dayak bile yiyen insanlardan değilim. Gerçi asık suratlı insanları da sevmiyorum; ama iyi insanlar vardır, ailelerin saadet nedenidir. Ben de eşime ve çocuklarıma bağlıyım. Eşi benim eşim kadar şikâyetçi olan çok az insan vardır.

Haksız da sayılmaz, çünkü benim gibi, eşi ve ailesiyle ilgilenmeyen çok az erkek vardır. Haftada bir iki saat, o da tesadüfen görüşebilmek... Ama buna rağmen benim kadar tüm kalbi ve ruhuyla eşini seven, çocuklarını düşünen de çok azdır. Dünyanın hiçbir yerinde başka bir sıcak, emin ve ümit vaat eden yer bilmiyorum. Ama ne yapayım, ben böyle yaratılmışım.

Of! Ateş ne yapıyor! Çok ağrılı bir hastalığa yakalandım. Daha yeni yeni iyileşmeye başladım. Kırk derece ateşim var, oldukça sersemlemiş bir haldeyim. Ateşim yükseldikçe konuşmaya başlıyorum, kaç yıldır hep sessiz kaldım. Horasan depremi ve Kahek yangınından sonra hiç konuşmadım. Abadan ve Tahran'da bir iki konferans verdim; ama hep boşa gitti. Kaydetmelerine izin vermedim. Kaydettiler, basmalarına izin vermedim. Basılsaydı huzursuzluk çıkaracaktı. Bu toplumda hiç kimsenin, dilimi ve duygularımı anlamadığını görünce konuşmadım. Havadan sudan konuştum. İstenilen şeyleri... Ama sonra gördüm ki inançlarımı, fikirlerimi ve şahsi duygularımı anlatacak olursam beni suçluyorlar, tahammül edemiyorlar, başka türlü yorumluyorlar; o zaman da konuşmama kararı aldım. Birbirine benzer konuları ve toplumun genel inançlarını dile getirdim.

Ama ateş insanı eritiyor. Halim hiç iyi değil, zayıfladım, ne dediğimi bilemiyorum. Chandel ve eşi Madam de la Chappelle'in hayatını ve evliliklerini anlatmak istiyordum; ama kendi dertlerime daldım, saçmalıyorum sanki. Yarın iyileşince neler yazdığıma bir bakacağım. Ateşler içinde kendimi kaybettiğim bir anda neler söylediğimi merak ediyorum. Gerçekten önemli bir konu, bir yerlerde söylemekten korkuyorum. Son birkaç yıldır dilimde dolaşıyor. Bu, Mesih'in hikâyesidir. Ne muhalifleri ne de Mesih yanlıları Hz. Mesih'in doğumu meselesini halledememiştir. Ben İncil'i, kıssa kitaplarını, mukaddes kitapları, mukaddes kitabın kamusunu, Kur'an kıssalarını, hadisleri, tarih kitaplarını, tefsirleri, peygamber kıssalarını, skolastik kelami kitapları ve benzeri eserleri okuyarak Hz. İsa'nın mucizevi doğumunu anladım. Ne kadar rahat, güzel ve doğru!

Mesih ve Meryem; iki temiz, iffet abidesi, mukaddes, aziz, sevgili, masumiyet ve günahsızlık timsali. Gerçekten böyledir. Mesih deyince tertemiz, güzel, mukaddes ve insani bir aydınlık ruh canlanıyor gözümde. Meryem deyince iffet, temizlik ve güzellik geliyor aklıma. Yeryüzünde tek başına mutlak temizlik, barış, dostluk, aşk, ihlâs ve ilahi temizlik ilham eden başka bir isim daha yoktur. İsa Mesih veya Meryem deyince ruh, nur, şafak, çocukluk, masumiyet, bulut, kalp, iman, barış, dostluk, aşk, Allah, temizlik, mehtap, berraklık, gökyüzü, kaynak, şebnem, gül yaprağı, güvercin yavrularının çarpan kalbi, küçük kanaryanın altın kanatları, aşk, aşık ve maşukun gözyaşları, ağlamak istemeyen gururlu kızın gözyaşları, maşuk veya aşık olmak istemeyen ve aşktan kaçan aşık ve maşuk, sabahın temiz rüzgârı, manalı ikindi vakti, baharı bekleyen günlerin kavgalı, sessiz ve ateşli ruhu, kar, soğuk, asık surat ve acımasız kış günleri, ümit, sıcaklık, yeşillik, kutsallık, temizlik, güzel güller, lâtif bir utangaçlık, riyasız tebessüm, masum bir kızın güzel ve sevgili yüzü, ihlâs, sefa, irade, fedakârlık, hayâ, hicap, gizlilik, iffet, mahmur gözlerde temenni dalgaları, temiz bakışlardaki pırıltılar, güçlü ruhtaki aşk sıcaklığı, deli söğüt ağacının yeşil dallarındaki sevilen sabırsız titreme, hiçbir haber beklentisi olmayan birinin kucağına düşen küçük habercinin yalnızlığı, gazel, şiir ve şarkı dolu şairin yalnızlığı, gerçek bir imamın niyaz dolu halvet mihrabı, kapalı bir mabedin ruhu, şiir, hayal, arzu, gazel, aşk, iman, ibadet, dua, ruh, gönül, nur, temizlik, saflık, muhabbet, duygu, masumiyet, sıcaklık, ünsiyet, dostluk, tanışıklık, anlaşma, yemin, doğruluk, sadakat, yanmak, can vermek, feda olmak, tevazu, azamet, letafet, güzellik... Hep, hep, hep bu türden manalar ve mefhumlar insanın ruhunda canlanmakta, içine dolmakta ve insanın ruhunu kuşatmaktadır.

Bundan dolayı biz şu anda dünyanın en nazlı, mukaddes, yüce ve güzel varlıklarıyla, topraktaki güllerle karşı karşıyayız. Dikkatli, zarif, temkinli ve ihtiyatlı konuşmalı, düşünmeli, doğru bakmalı, doğru anlamalı ve doğru görmeliyiz. Dar, kirli ve eğri

anlayışlarla bunları kirletmemeliyiz. Bu ne büyük bir ihanet olur. Başkaları yaparsa yapsın, önemli değil, biz bu anlamlar karşısında sorumluluk taşıdığımız için kötü anlayış ve görüşler bizim için bir facia olur. Bu faciaya bulaşmamalıyız.

Meryem ve İsa'nın öyküsü ne ilginç bir öyküdür! Heyecandan ağlıyorum. Ateşim yükseldi, şakaklarımın damarları öyle atıyor ki sanki atışlarını duyuyor gibiyim. Bu manalar ve duygular karşısında susmak ne kadar zordur. Canım, kaçmak, bu tenha, kapalı ve dertsiz pencerelerden firar etmek istiyor. Bu evlerin, sokakların, mahallelerin ve insanların arasından uçmak ve Gevherşad Camisi'nin altın minarelerine ulaşmak istiyorum. Sabah ezanı vakti yaklaşıyor, minarenin en uç tepesine çıkıp inmek istiyorum. Müezzin henüz uykudadır, onu uyandırayım. Haremin kuşları yuvalarında uyuyorlar, müezzinin ezan okuyacağı kapalı kapıları açayım. Müezzini uyandırayım. Haremin güvercinlerini uçurayım, onlara karışayım, o altın minarelerin gölgesinde haremin güvercinleriyle birlikte uçayım ve söyleyeyim, söyleyeyim, söyleyeyim... Bu bir ilhamdır. Allah'ım, göğsüme attığın bu ağır ilham emanetini nereye bırakayım, kime bildireyim? "En yakın akrabalarını uyar!" Peygamber de aldığı vahyi en yakın akrabalarına söylemekle görevlendirildi; ama ne kadar zordur. Hatice nerede? Benim Hatice'm cahiliyeden çıkmıyor, onu seviyor, kendisini yetiştirmemi istemiyor. Benim sevgilimdir, benim için çok fedakârlıklar yapar, beni çocuk gibi okşar, hizmet eder, sağlığımı düşünür, üstüme başıma bakar; ayakkabımı, şapkamı ve elbisemi hazırlar. Bazen en zor durumlarda sokağa çıkıp yanıma geliyor, ayakkabımı siliyor, yakamı düzeltiyor, kahvaltımın son lokmasını ağzıma koyuyor, öğleye kadar gelişimi düşünüyor, akşamları da işten dönüşümü kolluyor. Sabaha kadar rahat uyumam için çırpınıyor. Her gün daha taze, daha köklü, daha hızlı ve daha sadık bir şekilde beni seviyor. Ama onu istediğim ve ihtiyaç duyduğum gibi yetiştirmemi istemiyor. Bana diyor ki: "Ben seni nasıl olduğun gibi seviyorsam, sen de beni olduğum gibi sev." Ama ben bir elçiyim. Bir elçinin

bir cahiliye kadınına, ne kadar büyük Hatice de olsa, ne kadar iyi ve fedakâr da olsa çok az ihtiyacı olur. O benim aile saadetine, huzuruna, mutluluğuna, dostluğa ve aşka ihtiyacım olmadığını bilmiyor. Ruhum ilginç gaybî ateşlerde yanıyor, garip dertlere düşmüşüm. Kalbim yalnızlık mağarasından inen ilhamlarla dolu. Açılmak, konuşmak ve dışarı dökmek ihtiyacıyla neredeyse boğulmak üzereyim. Bu ümmet arasında bu ilhamları anlayacak bir tek sahabim yok. Neredeyse dağılmak üzereyim. Konuşmak ne kadar da zorlaşmış, Allah'ım, sen ki güçlü dudaklarını kalp boğazıma koymuş, hilkatin ilginç ve ateşli sırlarını ilham ediyorsun bana. Benim Hatice'mi de Muhammed'in Hatice'si gibi bana aşık ve imanlı kıl ki bana bir maşuk gibi bakmasın. Beni iyi, lâyık, kader arkadaşı ve gönüldaş görmesin. Onu kararsız ve değişen bir sahabi kıl, onu dertli ve miraca yükselen bir havari kıl. Beni Musa, onu da Harun kıl. Beni İsa, onu Saint Paul kıl. Beni Muhammed, onu Hatice kıl. Onun âşığını sahabisi kıldın; ama yok, ben Ali'yim. Ali'yi ise yalnız bıraktın. Şehirden uzak ve tenha hurmalıklardaki su kuyularından başka hiç kimsesi yoktu Ali'nin.

Ne yapsın? Yine başını kalbime dayamış ısrar ediyor: "Bu kâğıtları yak, senin bu ümmetinde müşrikten başkası yok, dostlarının da hepsi münafık!" Ama yakmayacağım, ne dersen de seni dinlemeyeceğim. Bu sayfalar benim Kur'an'ımdır. Belki sorumluyum, bundan sonra her şeyi yazacağım. Belki ölümümden sonra bir Hatice gelir ve Hatice'm bilir ki dokuz yıldır yaşadığım bu insan evcimen biri değildi; ilginç, dertli ve karmaşık bir ruhu vardı ve hiç kimse onu tanıyamadı. Ona da aşkı, vefayı ve hayatı gördükleri gözle baktılar ama tanımadılar. Hiçbir sahabisi olmayan bir elçi... Dostu vardı, arkadaşı vardı, kavmi vardı, tanıdığı vardı, âşığı vardı, inananı vardı, eşi vardı, dert arkadaşı vardı, sevgilisi vardı, gönüldaşı vardı; ama bir tek sahabisi ve havarisi yoktu. Sözlerini duyuyorlar, değer veriyorlar, kaydediyorlardı; ama kitabını okumadılar ve onu tanımadılar. Suya dalmış ve ateşte yanmış! Bir gün kitabı Hatice'nin eline düştü, bak-

tı, okudu; ama inanamadı, okuduklarına tahammül edemedi. Bundan da öte öyle laflar etti ki beni incitti. Buna kim dayanabilir? Hangi tarihte böyle bir musibet görülmüştür? Musa'nın yalnız bırakılması, İsa'nın çarmıha gerilmesi, Muhammed'e yapılan işkenceler, Ali'nin hakkının gasp edilmesi ve yalnızlığı, Hüseyin ve ailesinin katliamı... Hiçbiri buna benzemiyor. Bunların hepsini düşmanları yaptı. Firavun, Yahudiler, Rum Kayserinin uşakları, Ebucehil, Ebulehep, Ebusüfyan, ciğer yiyen Hind, Muaviye, Yezit... Ama ne diyeyim?

Bu garip ve sahabisiz elçi kalabalık ümmeti arasında bir başına ve garip kaldı. Tanıdıklık çizgilerini ve yakınlık dalgalarını ilk kez Hatice'nin yüzünde buldu. Ne buluştu bu ve ne büyük bir keşif? Kim ne biliyor? Uzun ve kara bir gecede aniden mehtabın ortaya çıkışı... Merhametsiz ve buz tutmuş kış gecelerinde sıcak bir sığınak ve bir ateşin yanması. Bir enkazın altındayken geliveren kurtuluş meleği, zindanların karanlık hücrelerinde açılan bir kapı. Yabancı insanlar arasında tanıdık bir çehre. Bir ömürlük boğulası hayatın ardından alınan bir nefes. Bir ömürlük körlüğün arasından aniden açılan gözler. Bir ömürlük dilsizliğin ardından konuşan dil... Ne günlerdi onlar! Tam on yıl geçti aradan. Bu günlerin çehresinde gördüğü harikulade ihtişamı söylemeye asla fırsat bulamadı. İstemedi veya yapamadı. Ağır bir elçilik yükünü ve yakıcı risalet ateşini canında gizleyen bir Hatice'si de yoktu. "Nasıl?" demedi ve dememeliydi. Zira eğer Hatice kendi resmini görseydi sağlığını kaybeder, hastalanır ve ölürdü!

Bu sahabisiz peygamber, kitabını, yalnızlık mağarasından aldığı ilhamları Hatice'sine okudu. Hayır, Hatice onları buldu. Daha sade, daha hafif Kur'an surelerini ve ayetlerini, müteşâbih olmayanları Hatice'ye okudu. Daha sonra yavaş yavaş Medeni surelere ve müteşabih ayetlere geldi.

Hatice okudu, okudu, okudu... Muhammed ateşli, gözü yolda ve perişan bir halde mesajını tebliğ yolunda ilk adımını attı.

Ama... Hatice perişan, sinirli, kararsız ve hoşnutsuz...

Sonunda bir gün kalbinde olan her şeyi feryatla dışa vurdu. Ve eşine duyurdu ki; bunlar uydurmadır, bunlar kalbine ilham olmamıştır, bunlara sen de inanmıyorsun, bunlar benim hidayetim ve hatırım için değildir, sen sadece kitabını yazmak istedin. Kitabımı aşk mektupları olarak gördü, ilhamımı ise gazel sözleri...

İşte eşimin beni tanıması!

İşte aydınlar!

İşte mollalar!

İhsan! Sen büyü, belki seninle konuşurum!

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Oh! Ateş ne kadar da kötü! İnsanı dize getiriyor. Dün akşamdan beri yemek yemedim. Bu diş ağrısı ne kadar da zor bir şeymiş. Son yaptığım üç dört günlük yolculuk çok iyi geçti. Durumum iyileşmiş, sinirlerim ve psikolojim düzelmişti. Oralar bana daha iyi geliyor. Heyecanlı ve duygusal gençler vardı. Abadanlı gençlerin yüzünde güneyin sıcaklığı ve petrolün yakıcılığı var adeta. Beni hiç görmeden bir saatlik bir konuşma için o kadar ağır masrafların altına girdiler. Ne ilginç bir geceydi. Hal, heyecan ve duygu dolu bir ikindi vakti. "Teknik Psikoloji" hakkında konuştum. Tekniğe kurban edilen şeylerden bahsettim. Sanki mihrap feryat ediyordu. Onlarla yemek yediğim gün binden fazla öğrenci toplanmıştı. Adeta bir miting havası vardı. Bazıları art niyetleri, komploculukları yüzünden aşırı sloganlar atıyorlardı. Petrol şirketinin başkanı, beni savununca olay kapandı ve geceleyin Tahran'a döndüm. Milli Üniversite'de altı buçuk saatlik bir konferans verdim. Gece yarılarına kadar süren bu konferansta oldukça derin, doğru ve yerinde sorular soruldu. Ruhlar susamış, gözler merak içindeydi. Bir grup hediyelik uçak bileti satıcısı! Ne yapayım!

Cevherimi götürüp başka birisine mi satayım?

Onlarla sanki daha iyi anlaşıyorum. Burada fikir ölmüş. Bu üniversite beyin hücrelerini felç etmiş. Ruhları, o Tahranlı öğrencinin deyişiyle, et konservesi yapmışlar.

Burada herkes kötüdür. Ben uşak tabiatlı ve yağcı insanlardan nefret ederim. Burada beni alacak paraları da yok. Tahran'da da dışarıda da yoktu. O günlerde satın almak için oldukça fazla para veriyorlardı. Bir iki masa dışında diğer masaların hepsinin fiyatı tespit edilmişti. Tahran'da el yazmasını satmayan insan Muhammedabat'da koyun satıcılarına satmaz. Geriye kalıyor derslerim ve dünyam, dört duvarlı sınıfım. Onlar kolay sınav yapan, fazla not veren ve az ödev isteyen öğretmenleri severler... Ne yapayım? Gideyim mi? Gitmeyeyim mi? Şaştım kaldım.

Hicret her peygamberin kaderidir. Ben buna inanıyorum. Bu konudaki yeni görüşümü daha önce yazmıştım. Oldukça da tutuldu. Her büyük din, medeniyet ve kültür hicretin ürünüdür. Mekke'de kimse mesajımı dinlemiyor. Başka bir Medine bulmalıyım.

Akrabasıyla ve ailesiyle ilişkiyi kesmek hicretin en büyük acısıdır. Hz. Muhammed de ailesinden, Kureyş'ten uzak kaldığı için üzülmüştü. Ama hicret, kopmak, kesmek, ciğerini ısırmak ve kaçıştır. Kendinden kaçış... "Kötü şeylerden uzaklaş!" "İman edenler, sonra hicret edenler ve cihat edenler..."

Ama ben vatanımdan, akrabalarımdan, hatıralarımdan, gönül bağlılıklarımdan ve ünsiyetlerimden vazgeçebilir miyim? Ne büyük bir trajedi! Ya kalmalıyım ve çürümeliyim veya gitmeli ve canımı kurtarmalıyım. Can veya düşünce, ruh veya akıl, mesajım veya kalbim... Bunlardan birini seçmeliyim. Ama hayır, gitmeliyim. Gitmem gerekiyor. Burada kalamam; ama asla gidemeyeceğim. Bir ay önce meydana gelen deprem ve yangın sırasında gidebilirdim. Meşhed Üniversitesi rektörünün davranışları beni burada kalma noktasında ümitsiz kılmıştı. Bu üniversitede kendimi ezilmiş görüyordum. Tüm hayatımı verdiğim ilim, fikir, edebiyat ve duygu gibi kavramların geçerliliğinin olmadığını görmüştüm. Uygunsuz, yersiz, aşağılanmış, meçhul ve faydasız... Artık sınıfa gitmekten, konuşmaktan ve düşünmekten bile aciz kalmıştım. Ciddi konuşmak için şahsiyetsiz biri olmam gerekiyordu. İman Kâbesi, yaşamı ve duyguları sınıfından

ibaret olan ve konuşma esnasında samimiyetini, ümidini, muhabbetini, ihlâsını, ilmini, sanatını, imanını ve duygularını kelimelere sığdırarak sınıfına teslim eden bir üstadın öğrencilerinden biri, adeta ayağa kalkarak hazırlıksız şöyle diyor: "Siz kendiniz için nutuk alıştırması mı yapıyorsunuz? Bize ders vermiyorsunuz, bizimle ilgilenmiyorsunuz, sohbet etmekten hoşlanıyorsunuz. İfade gücü, güzel teşbihler, olgun ses tonu ve çekici jestler... Hayalinizde bir miting düzenlemiş, oradakiler için konuşma yapıyorsunuz!"

Zavallı üstada neler oluyor? Öyle bir üstat ki tüm âlemi, tüm insanları, varını yoğunu, hayatını, kendisini ve geleceğini bütünüyle sınıfına ve öğrencilerine feda etmiş. Öyle bir insan ki miting, cemiyet, şöhret düşkünlüğü ve kalabalıkların ehli değildir. Sadece kendisi, imanı, ruhu, bir avuç kitabı, küçük bir dünyası, ama büyük bir sınıfı var.

Bu üstat ertesi gün yine sınıfa gelebilir mi, yine konuşabilir mi? Çaresiz kalırsa bir ders notunu işlemeye çalışır. Ama konuşması, düşünmesi, heyecan ve ihlâs ile sohbet etmesi mümkün değildir. Konuşması alevlenir ve tansiyon yükselirse yine öğrencilerinden birinin kalkıp aynı sözü tekrarladığını zanneder. Öğrencileri sonradan özür dilese de üstat elinde olmaksızın yine konuşmakta zorlanır. Sözlerinde böyle bir tereddüt hissedilmese de bu korku ruhunda mutlaka oluşur.

Boş verelim, böyle bir olayın anılması bile acıdır. O üniversite rektörü, çok iyi bir insandı. Samimi bir kalple seviyordum ve hâlâ da seviyorum kendisini. Ama o sözleri ve davranış tarzı, beni öylesine etkiledi ki ömrüm boyunca bir benzerini, en acımasız ve merhametsiz düşmanımdan bile işitmedim ve hatta bundan sonra bir daha duyacağımı da düşünemiyorum. Kendimi oldukça perişan hissettim. Kirlilik, dayanamadığım bir duygudur. Oldukça hassasım bu konularda. Beni iyi tanımayan ve kesinlikle benim müfettişim olmayan kötü karakterli bir müfettiş şöyle dedi: "Sen yalan söylüyorsun, buraya senden daha büyükleri de geldi; ama hepsi de çözüldü. Sen bizi kandıracak

adam değilsin." Ben de itiraz edemedim, dilim tutuldu adeta. Altı gün bir tek kelime etmedim. Daha sonra gelip özür diledi ve konuşmaya başladı. Ama bu davranışı, öncekinden de kötüydü. Zira özründe samimi değildi, üniversitenin ruhu olan bir kişinin, üniversite rektörünün zoruyla gelmişti. O günlerde gidebilirdim. Ama yapamadım!

Benim Hatice'min, "Benim Kur'an'ım dediğin kitap (günlüklerin) uydurmadır, benim hidayetim ve hatırım için nazil olmamıştır. Sen sadece ilhamlarını yazmak istemişsin. Bunlar başka birisi içindir." sözleri karşısında, düştüğüm perişanlığın içine yeniden düştüm.

Ne olduğumu söyleyemiyordum. Sadece şunu söyleyebilirim ki aniden kendimi deneme kararı aldım. Korkunç bir olay karşısında kaldığımı; dolayısıyla tahammülümü, cesaretimi, irade gücümü ve sabrımı imtihan etmem gerektiğini düşündüm. Muzaffer olmaya karar vermiştim. Ne olursa olsun, aleyhime de sonuçlansa bunu yapacaktım.

İlk iş olarak onu bir daha düşünmeme, manalarını anlamama, tasavvur etmeme, akıbetini düşünmeme kararı aldım. Duyduğum cümleleri açmadan, tefsir ve tahlil etmeden, ayrıntıya girmeden, müphem ve özet bir şekilde ele alacaktım.

İkinci olarak cümleyi söyleyene takılmayacaktım. Boş konuşan ve mantıklı konuşmayan bir kimse yüzeysel konuşur. İçinde bir duygu oluşunca hemen ağzından bir cümle, ifade ve kavram dökülür, fikir ve akılla hiçbir işi olmaz. Akılsız değildir, hatta çok da akıllıdır. Ama aklı kötü yerde karar kılmıştır. Nerede? En arkalarda, her şeyden önce dudağı ve ağzı var, sonra kelimeler, sonra da çok fazla ve keskin duygular, en sonunda epey derinlerde zavallı aklı! Kendisine sıra gelince o sözlerin üzerinden on, on iki gün geçtiğini ve işini de yaptığını görüyorsun.

Ayrıca onun ne kadar iyi olduğunu ve üzerimde hakkının olduğunu da unutmamalıyım. O evime ayak bastığı gün ne haldeydi, ben neydim ve şimdi bu dokuz yıl zarfında onun yardımıy-

la neler yaptım! Ne kadar refah içinde yaşıyorum. Gerçi bazen beni üzüyor; ama bilerek yapmıyor bunu. Eğer ben de hayatımda, ruhumda, kalbimde ve aklımda yaptığı etkiyi onunla mukayese edersem, her şey unutulur.

Onunla henüz yeni tanıştığımız, aynı sınıfta okuduğumuz ve daha hayatıma girmediği o ilk yıllarda, ben neydim? Kimdim? Yaşlı bir genç! Karamsar, yalnız, kaçkın, huzursuz, tehlikeli, maceracı, havalı ve hayalci biri idim. Babam her zaman söylerdi: "Bu oğlum nasıl yaşayabilecek, kendini nasıl toparlayabilecek? Zavallı eşi ve çocukları elinden neler çekecek? Bu, yemek yemesini bile beceremiyor. Ağzına yemek verilmesi gerekir. Para biriktiremiyor. Günde beş tümen yiyor ve günde altı, yedi tümen de kaybediyor. Sanki Allah bunu Kızılkale zindanlarında bir hücreye atılsın, etrafı kitaplarla dolsun, yanına bir kül tablası ve bol miktarda sigara konsun diye yaratmış." Aslında eve gelmek aklıma bile gelmiyordu. Eve gelince yirmi dakikadan fazla kapıda bekledim. Kapıyı açmadılar. Pencereye vurdum, kapıyı açtılar. Yarım saattir kapıda beklediğimi söyledim kendilerine. Ama hepsi de benim kapıyı çalmadığımı söylediler. Sonra gerçekten kapıyı çalmadan yarım saat öylece durduğumu anladım.

Beynim felsefe, kalbim inançla doluydu, başka da hiçbir şeyim yoktu. Fakat şimdi tümüyle değişmiştim. Gerçi yine de normal değildim; ama nispeten bende ve hayatımda büyük bir devrim oldu. Eğer bir gün fırsat bulursam Jean Jacques Rousseau'nun Waren hakkında söylediği sözleri ben de eşim hakkında uygulayacağım ve bu da ruhumda bıraktığı derin, ilginç ve yaratıcı etkilerini gösterecektir. Unutmamalıyım ki o olmasaydı ben hayatın tadını, evlilik lezzetini ve aile mutluluğunu tadamazdım. Ben daha önce cennetin sadece öbür âlemde olduğunu zannediyordum. Lezzetin sadece düşünce ve ilimde olduğunu, duyguların ise siyasette ve inançlarda olduğuna inanıyordum. Ama evlilik yepyeni ve tanımadığım bir dünyayı beraberinde getirdi. O gelmeden önce dünya nimetlerini sadece Andre Gide'in ki-

taplarından tanıyordum. Onun kitapları beni doyuruyordu. Onun hakkında çok da güzel bir konferans verdim. Adeta benim Natalie'm idi. Ama şimdi Andre Gide'e, başka "nimetlerin" de bulunduğunu göstermeliyim. Daha tatlı şaraplar, daha yeşil bağlar, daha güzel goncalar, yollar, güneşler, yiyecekler ve hayat dolu çöller! O benim Natalie'm, ben ise onun Gide'i olmalıyım. Ayrıca Promete'nin insanı seven, insanı tanıyan, insanı geceleyin tanımış olan, Ali'yi gece gören, ona ateşi öğreten, hayır ateşi veren, bağışlayan tek tanrı olduğunu unutmamalıyım. İnsan daha önce ateşe sahip değildi, onu tanımıyordu. Hayatı ateşsiz idi. Yeryüzündeki insan, ateşten mahrumdu! Ne sıcaklık ne de ışık; ona ateşi Promete verdi. Onu gecelerden, kışın amansız soğuklarından kurtardı. Ama kendisi yakalandı. Kafkas kalesinde zincire vurdular onu. Leş yiyen bir atmacayı da insana sıcaklığı ve ışığı verdi diye başına dikmişler ki her gün tahta gagasıyla ciğerini çiğnesin, bitince de yeniden bir ciğer oluşsun ve bütün yırtıcı hayvanların yemi olsun. Promete benim benzerimdir. O göklerde uçan kalbi yeryüzüne indirdi. O benim Sokrat'ım oldu. Sokrat da "Ben felsefeyi göklerden yeryüzüne indirdim." demiyor muydu? Ondan önce ateşi tanımadığımı söylemiyorum. Niçin yakıcı bir ateşi, orada, ilk kez Promete'nin yanında gördüm. Bu ateşi bana verecekti; ama eteğine tuttu ve yandı. Ben onu İbrahim gibi ateşte yanıyor gördüm. Merhamet ve perişanlık vardı; ama yanma yoktu. Yanına oturdum. Alev almasını seyrettim; ama onu sevmekten başka bir şey yapamadım. Ateş yükselince kendini suya attı. Ben de ona sönmesi ve soğuması için yardım ettim. Fakat ateş sönünce ben yalnız başıma kaldım. Hava karardı, kış geldi ve karanlık çöktü. Her lâhza daha da karanlık ve daha da soğuk oldu. Sessiz buzlanma, zifiri karanlık ve ben, karlar ve rüzgârlar üzerinde yalnız bir kurt! Gece gündüz beni takip eden avcılar, cellâtlar... Ben sönen ateşin hasretinde, sessiz ölen Promete'nin mateminde, her gün karanlık bir dehşet, soğuk bir titreme, ateş özlemi, sıcaklık ve aydınlık hüznü içinde.

Benim aşkla tanışmam işte böyle oldu. Aşkla böylesine başka kim tanışmıştır? Ateşin sıcaklığı değil, ateşten daha aydınlık, sıcaklık hatırasının âşığı, aydınlık yâdının tutkunu! Elimi uzattığım zaman bir el yoktu, dudaklarımla suya dokunduğumda muhatabım yoktu ve ateşe susadığım zaman karşımda deniz vardı; deniz, deniz...

Ama o bana ateşi bağışladı. Ben artık ateşi seyretmiyorum. Sönmüş ateşin hasretini çekmiyorum. Promete'nin ateşi var elimde. Bu ateşle olimpiyat şampiyonları gibi koşuyorum. Otuz üç kara çadırı ateşe veriyorum. Gecenin kara çarşafını yakıyorum. Donmuş dağ eteklerini, buz tutmuş zirveleri ve üzgün nehirleri ateşe veriyorum. Ne yapıyorum? Dünyayı ateşe veriyorum. Yeryüzünü güneş gibi yakıyorum. Dünyayı ateşle yakıyorum. İbrahim'in ateşi, İbrahim'e tümüyle kırmızı gül olan ateş.

Eğer onu unutursam yine akşam gelecek, kış gelecek. Yarı yanmış çadırların siyah dumanları yeniden yükselecek ve bu defa daha siyah, daha soğuk ve daha korkunç olacak. Zira karanlığın ateşi, söndükten sonra daha korkunç, soğuk ve acımasızdır. Ateşin tadına bakan, sıcakta yatan, ateşle tanışan kimse için kış, buz ve karanlık çok zordur. Karla örtülü zirvede, fırtına yolunda o yalnız kurt, korkunç ve ıssız çöle, kışa ve gecenin gözüne dikmiş gözlerini mağrur bir şekilde. Büyük yalnızlık mağarasının kapısından boynunu uzatmıştı. Şimdi ise şehre gelmiş, şehirdeki kızının evine gelmiş, sobanın yanında ışık, okşama, yağlı yemekler, tatlı şarap, yumuşak yatak, nazik el, konuşma, sıcaklık ve ümit ile tanıştıktan sonra çöle dönecek olursa, kış ve gece onu öldürecektir. Bir lâhza bile dayanamaz. Ben de üç yıldır böyle yaşıyorum. Hayatın tadını, dostluğun kokusunu, ortak hayatın lezzetini, ortak duyguları ve ortak ruhu tattıktan sonra mağaradan korkuyorum. Soğuktan titriyorum. Geceden ürküyorum. Yapamıyorum. Düşüncesi bile beni ürkütüyor. Eğer onu yalnız bırakırsam ve kaçarsam çocuklarım sığınaksız kalır. Bu toplumda başlarına nelerin geleceği de bellidir. Ya hepten ölecekler ya da zelil bir hale gelecekler. Başkalarının sı-

radan çocukları gibi olurlar. Bunlar benim ruhumdur. Ciğerimin parçalarıdır. Benim hatıramdır. Benim soyumdur. Ben onlarda baki kalacağım. Onlar yükseldikçe, güzelleştikçe, bilginleştikçe, eğitildikçe, duyguları ve ruhları inceldikçe, düşünceleri derinleştikçe, üstleri başları düzeldikçe ben de yücelirim, güzelleşirim, çekici olurum, iyi olurum. Anne babanın kucağında büyürlerse böyle olur. Ölümümden sonra da tekâmülüm ve yücelişim devam eder. Asla ölmem. Varlığımı çocuklarımda devam ettiririm. Nasıl olur? Bu masum, nazlı, soylu ve temiz çocukların anneleri onları canı gönülden seven, ruhunun ve kalbinin yarısını, bakışlarını, sesini, kanını ve duygularını onların her birinde hisseden, dokunan ve duyan öz anneleri bazen onlara ihanet ediyor, onları terk ediyor, hatta bir defasında sinirlenince elinden tutup, babasının yanına salıveriyor, babasına teslim ediyor ve kendisi gidiyor. Ama bir saat geçmeden şaşkın, güleç ve utangaç bir halde yanına dönen de yine bu annedir! Bu çocuklar annenin kollarıdır. Ne olacaklar? Babanın yanında olsa ne olurlar? Eğer çok iyi terbiye olurlarsa bir Muhammed Hicazi, Sadık Hidayet, Cevat Fazıl; ama anne babalarının yanında büyürlerse birer "Mesih" olurlar.

Sahi Mesih hakkında konuşurken birden bu çıkmaza düştüm. Bir kelime daha söyleyeyim de sonra asıl mevzuya döneyim. Yeni bir ilham aldım.

Zehrini bana kusunca susuz, ümitvar, hasta, emin, yorgun bir halde başımı onun eteğine koydum, ağzımı açtım, ta ki boğazıma bir damla şarap akıtsın. İnsanı öldüren pis şişedeki pis zehir boğazımı ıslattı. Onu o kadar seviyordum ki rahatsız olmadım hiç. Ruhumun derinliklerinde hissettim ki onun acılığını duyduğum an, hissettiğim an, o bundan hoşlanmayacaktır, rahatsız olacaktır, incinecektir. Ondan uzakta, ondan gizli yerlerde bile ondan nefret etmemeye çalışıyordum. Çünkü o bunu sevmezdi. Hep onun halini düşünüyor, hep ona iltifat ediyordum. Her zaman kalbimde hazırdı. Görüyor ve anlıyordu. Bunun için baştan beri bu zehrin etkisinin kalbimde, ciğerlerim-

de, damarlarımda, sinirlerimde, beyin hücrelerimde ve ruhumda ne kadar tesirli olduğunu hissedemedi. Eğer bu saygı ruhumun derinliklerinde ve duygularımın yalnızlığında olmasaydı her şey bitmiş olurdu. Hayır, çoğu şey de eksik kalırdı. Söylemek istemiyorum. Şimdiye kadar kendimi zorlayarak düşünmemeye çalıştım. Bu az bir şey değildir. İnsanlar Rüstem'in misyonunu ve Che Guevara'nın korkusuzluğunu ve iradesini konuşuyorlar. Ben bu tür cesaretleri tanıyorum. Buna ben de sahibim. Ama asla birisinin hatırına ve onun için, kalbimde olan derdi hissetmeyeceğimi düşünemiyordum. Eşimin halini daha da kötüleştirmemek ve ona kol kanat germek için kendi perişanlığımı ve hastalığımı hissetmiyordum. Çocuğum, aniden bir kış gecesi odamın ışığını söndürdü, sobayı götürdü, kapıları kar ve soğuğa açtı, beni yarı çıplak yolda bıraktı ve ben ise onu üzmemek için soğuk almadım. Soğuğa tahammül etmek değil, soğuk almamak! Bu ne büyük bir haldir, ne anlatılabilir, ne düşünülebilir! Sevmenin ne kadar büyük bir gücü vardır. Gerçek samimiyette ilahi ve mucizevî bir güç saklıdır. Ne büyük bir lezzettir bu. Burada kendini görmemek, kendini parçalamak, dostlara vermek, öz suyunu emmek, posasını çöpe atmak en iyi yaşam tarzıdır! Bu tür nimetlerin hepsini bana o verdi. Ben bu duruma aşina değildim.

Erkek, sevmek hususunda bazen çocuklaşıyor. Çocuğu bazen babası ve annesi dövüyor, o da ağlıyor. Acıdan feryat ediyor; ama ne yapıyor, kızgın bir çehre, kızarmış gözler, yaştan ıslanmış yanaklar ile kendini annesinin veya babasının kucağına atıyor.

Aniden başımdaki musibetin, büyük bir musibet olduğunu ve beni yok edeceğini hissettim. Tek başıma duramayacağımı ve sabredemeyeceğimi anladım. Daha önce dertleri hep yalnız çekiyor, kendimle bile dertleşmeyip, durumumu kimseye açmıyordum. Hatta zamanla bu yönümle tanınmaya başlamıştım. Dert, musibet ve facia ne kadar korkunç olursa ben o denli yalnızlaşıyor, kendimi kendimde saklıyor ve susuyordum. Bu defa

da ilk anda yalnız başıma direndiğim takdirde ellerimin felç olacağını ve onu kaybedeceğimi anladım. Çocuklarım da giderlerdi o zaman. Ne olacağını bilemiyordum; ama ona artık sahip olamayacağımı biliyordum. Hayatım mahvolacaktı, her şeyimi kaybedecektim. Korktum, birinden yardım istemem gerektiğini anladım. Bu defa dayanamayacaktım. Birisi elimden tutmalı, beni kollamalıydı. Öfkeyle ve şiddetle esen bu fırtına karşısında beni manen destekleyecek, teskin edecek ve her an tasavvurumda ve hayalimde daha dayanıklı, merhametli bir duvara dayanmalıydım. Her akşam daha da artan ateş sebebiyle başımı birinin kucağına bırakmalıydım. Birisi bana daha yaşamam gerektiğini söylemeliydi. Sağlıklı olmamı, yaşayabileceğimi ve düzeleceğimi söylemeliydi. Çocuklarımın benimle kalacağını söylemeliydi birisi. Bu hastalığın içine girmeli, zarif, sevgili ve usta ellerle hayal ettiğim korkunç yüzleri, içimde kaynayan tuğyanları, canıma kasteden hayali akreplerin zehrini, yalnızlıkta bana sarılan Laocoon'nun kindar yılanlarını; hüznün, hasretin, ümitsizliğin, insafsızlığın, yabancılığın ve inançsızlığın yakıcı alevlerini engellesin ve yolu kapatsın. Rüyada ona toplu saldırılsın, işkence edilsin; ama o korusun beni, savunsun ve bu yaralı hastanın daha fazla eziyet görmesine engel olsun. Evet, ben hissettim, iyice anladım, artık gururumun beni yalnız ve kendisine yeter göstermesine izin vermeyeceğim. Bana yardım edilmesine engel olmasına müsaade etmeyeceğim. Gururumu çözdüm, boğdum, korkak ve güçsüz bir halde ona sığındım. Ona halimin iyi olmadığını, beni felç edeceğini, tehlikeli olduğunu, yok olacağımı, onu kaybedeceğimi, çocuklarımın yetim kalacağını, ona ihtiyacım olduğunu, bana yardım etmesini, onun için zor olacağını; ama başka bir yolun olmadığını, elinden gelen her şeyi yapması gerektiğini, beni koruması, gözetmesi gerektiğini, aksi takdirde öleceğimi açıkça söyledim. Ama yine her zamanki âdetim üzere ihtiyacımın çok olduğunu ifade edemedim. Özellikle üzerimdeki etkisini anlamasını istemiyordum. Rahatsız olmasını istemiyordum. Sadece üzüldüğümü anlaması, bana yeterdi. Fazlası onu perişan ederdi, bilmemeliydi. Bu yüzden

onun üzerimdeki etkisinin bir hastalık, sinirsel bir rahatsızlık ve ruhsal bir durum olduğunu göstermek istiyordum. Bunun, nefret, kötümserlik ve kin olmadığını anlatmalıydım. Bu ikisi çok farklı şeylerdi çünkü. Böylece o kendisini tek suçlu görmedi, çok üzülmedi. Onu bir dost olarak zorluklarda, hastalıklarda ve musibetlerde yardıma çağırdım. Bütün bu planlarımda, programlarımda ve düşüncelerimde başarılı oldum. Hem o üzülmedi, hem hayatımız mahvolmadı ve yavaş yavaş ruhumdaki zehrin etkisini yok ettim. Halbuki o zamanlar insan olduğumu, özgür düşünce, samimi konuşma, aşinalık, dostluk, ortak hayat, aile, gelecek, çocuklar vb. şeyleri konuşmaktan aciz olduğumu zannediyordum. Utanç, aşağılık ve rezillik hissine kapılmıştım. Bu konu üzerinde konuşmayı tasavvur bile edemiyordum.

Ayrıca tarihteki dostane fedakârlık hikâyelerini hatırlamalıydım. Ressam Kemalulmülk'ün hikayesi meşhurdur. Kemalulmülk, Nişaburlu Genceî'nin samimi dostuydu. Genceî onu Nişabur'a götürdü. Kemal o zamanlar üzgün, kalbi kırık, hayattan ve siyasetten bıkmış, mahrum bir harabeye dönen Tahran'da çeteler devrinde bir yabancı idi. Ona Hüseyinabad köyünü verdi. Onunla dost oldu. Kemal ise ziraat ile uğraşmaya ve temiz bir köylü hayatı yaşamaya başladı. Bu iki samimi dost bir gün birlikte çöl yolculuğuna çıktılar. Genceî köpeğe atmak için yerden bir taş aldı; ama taş sekerek Kemal'in gözlüğüne çarptı ve değer değmez kırıldı, cam parçaları gözüne döküldü. Genceî bu büyük sanatçının gözlerini köpeğe attığı taşla kör etti.

Kemal'e bak! Kör olduğunu anlayınca kendini yere attı ve yüzünü hızla taşa vurdu ve kalktı. Gözünü tutarak inlemeye başladı: "Gözlüğüm kırıldı, gözüme bir şey olmadı, az bir yara aldı, önemli değil. Lütfen Genceî Bey, şu anda önümü göremiyorum ben, kör olmadım, kan gözümü kapladı, bana yardım et, beni şehre, bir eczaneye götür, gözüm iyileşir, sakın üzülme..."

ONİKİNCİ BÖLÜM

Benim tüm yakınlarım, akrabalarım, benimle ilgilenen herkes, bir an olsun ruhumu, düşüncelerimi, özellikle hayalimi unutmayan dostlarım, herkesim, hatta Massignon'um, eşim, içinde yaşadığım halk, soluduğum hava, hepsi, hepsi beni bir günahla itham ediyorlar ki ben de böyle bir günahkâr olabilmek için sürekli onun arzusu ve telaşı içindeyim... O kanlardan sonra o en berrak, en sıcak, en mukaddes ciğer kanlarım ve kalemin ucundan sayfalara damla damla döktüğüm kalbim, özgürlüğe olan delice ve gerçek inancımı anlatıyordu. Daha sonra en acı işkencelerde ruhumu aşk ateşinde erittim ve damla damla özgürlüğü öven kelimeler yarattım. Dehşet dolu karanlık gecelerden sonra sabahlara kadar uyumadım. Gece gündüz, uykusuz ve yemeksiz, ateşler içinde yandım. Ürettiğim şarkıların ve hikâyelerin her satırı, her beyti benim varlığım pahasına sona eriyordu. Bazen birkaç satırlık bir mektubu yazma konusundaki ihmalkârlığım birçok bela ve musibete yol açtı. Sevgilisine elinde olmadan kanlı ve ateşli mektuplar yazan bir aşık gibi, ben de özgürlük için yüzlerce sayfa yazdım. Dert, iştiyak ve özgürlüğe olan aşk perişanlığı sıhhatimi bozduktan, beni hasta ettikten, zayıflattıktan, kırdıktan, huzurumu, hayatımı, yolumu, metodumu, her işimi ve her şeyimi perişan ettikten sonra yine itham ediliyorum. Herkesin gözünde, dostlarımın, akrabalarımın gözünde bile suçlanıyorum.

Yine gönlüm, mensup olduğum toplumun çok anlayışsız bir toplum olduğunu tekrar etmemi istiyor. Acaba dünyada faşiz-

min hakim olduğu ve her yere hükmettiği bir zamanda özgürlükten bahseden ve özgürlük için yazan bir kimseyi perişanlık, tehdit, viranlık, sefalet ve dertten başka bir şey ifade etmeyen böylesi bir tehlikeye atılmaya inanç dışında hangi güç zorlayabilir? Özgürlüğün haram ve özgürlüğe duyulan aşkın tehlikeli olduğu bir ülkede, kalemini özgürlüğe adayan bir insan, iman zayıflığıyla itham edilebilir mi? Bu oldukça acımasız bir suçlamadır. Gerçi bu suçlama beni rahatlatıyor ve işime dahi geliyor. Keşke böyle bir suçu işlemiş olsaydım. Keşke özgürlüğü unutabilseydim, sonucunu düşünmeseydim, lakayt kalsaydım. Keşke hayatımda başka oyunlar olsaydı ve beni bu ateşten uzaklaştırsaydı. Keşke... O zaman ne kadar rahat, dertsiz ve mutlu yaşardım. Niçin kanına, kemiklerine ve göğsüne kanser yuvalanmış bir insan gibi her gün yıkıma, sessizliğe, ölüme, acıya ve dertlerime şahit olayım? Niçin? Niçin?

Ne yazık ki yeni nesil beni iyi tanımıyor. Eski nesil ise boğuldu ve gitti. Onlar biliyorlar, fazla inanmadığım bir tek cümleyi dahi söyleyip dile getirebilseydim, bir nesli ölümden kurtarmış olurdum. Bunu söylemek için ne çabalar sarf ettim ama olmadı. Ne kadar üzüntülüyüm. Ağlamaya gidiyorum!

Ben inançlı olmayı, dostlara sahip olmaktan daha çok seviyorum. Boşuna değil! Benim hayatım kelimedir! Bunu herkes biliyor. Yeni nesil de biliyor ve görüyor... Hayatım kelimedir; dinim, aşkım, inancım, işim, meşguliyetim, arzularım, zevklerim, bahanelerim ve hayatımda olan her şeyim kelimedir, kelime! Ben yazı adamıyım. Ömrüm boyunca milyonlarca kelime yazdım ve söyledim. Bütün dünya bir araya gelse dahi benim gerçekten inanmadığım bir tek kelimeyi söylediğimi ispat edemez. Bir tek kelimeyi bile maslahat, gereklilik, zaruret, korku, heves, menfaat, zorlama veya hoşa gitme güdüsüyle söylemedim ve yazmadım. Binlerce gerekçe ve zorlamalarla dahi inanmadığım bir şeyi söylemediğim halde, yine de beni suçluyorlar. Keşke onların dediği gibi olsaydım.

Gerçi hayat şartları, siyasî koşullar ve zamanın zorlaması davranışlarımı etkilemiş olabilir. Mutaassıp bir özgürlükçü, devrimci genç nesli kızdırabilir. Bir zamanlar mücadele, özgürlük ve devrim ifadesi olan benden, inanmadıklarımı söylememi beklememeli ve beni mahkum etmemelidirler. Ben onlara hak veriyorum; ama bir an için de olsa insaflıca düşünmeliler. Acaba bu durumda hakkımda verilen her hüküm acımasız ve çirkin değil midir? Genç nesil bana sövebilir, yüzümü tırmalayabilir ve tırnaklarıyla yüzümü parçalayabilir; ama özgürlüğe olan aşkım hakkında söylediklerimi ve yazdıklarımı, özgürlüğe olan aşkımdan başkasına isnat edemez.

Ey vatanımın esir nesli!

Çok iyi biliyorsun ki ben asla kendimi düşünmüyorum. Sen de biliyorsun, herkes de biliyor ki hayatımın ve isteklerimin tümü senin için, özgürlüğün ve kaderin içindi. Ben kendim için bir tek adım bile atmadım. Faşizmin korkusundan taraftarlığımı kaybetmedim. Ben ne korkağım ve ne de menfaatçi! Bütün vücudum sana, özgürlüğüne ve rahatına olan aşkla doludur. Bundan sonra da hep öyle olacaktır. Herkes biliyor ki kalbim sana olan aşk ve inançla doludur. Ben kendimi sana feda ettim. Feda ediyorum, çünkü inancım sensin, aşkım sensin, ümidim sensin, hayatımın manası sensin ve sensiz yaşamanın bir anlamı yoktur, tadı yoktur. Sen de biliyorsun ve herkes de biliyor ki hayat dudaklarıma bir tebessüm kondurmaktan, bakışıma ümit ışıkları vermekten ve kalbimde sevinç dalgaları oluşturmaktan acizdir. Senin için işkence görmek, zindanlarda yatmak ve dert çekmek benim en büyük lezzetimdir. Ben, gönlümde gülüyorsam bu senin mutluluğundandır. Yorgun gözlerimde ümit parıltıları varsa bu senin kurtuluşuna olan ümidimdendir ve ciğerlerimde mutluluğun temiz havasını teneffüs ediyorsam, bu senin mutluluğundandır.

Güzel konuşamıyorum, bu sade kelimeler, zayıf cümleler ve düşük ifadeler altına gizlediğim ilginç gücü keşfet, bul!

Ben seni seviyorum. Hayatımın tüm günleri ve geceleri, her anım bu dostluğun tanığıdır. Senin özgürlüğün benim davamdır. Senin mutluluğun benim aşkımdır. Senin geleceğin benim yegâne arzumdur.

Ve şimdi, sen ey genç nesil! Hiç ümidim olmadığı halde bu dünyanın aşağılık ve karanlık derinliklerinden ortaya çıktın, karşımda duruyorsun. Gözlerimin içine bakıyorsun! Gözlerini kapat, bana bakma! Ben onları görmeye tahammül edemiyorum.

Ne diyeyim?

Ağlamak sadece zayıf insanın işidir.

Ben çok zayıfım!

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Evim ateş almış, ne yapacağımı bilemiyorum? Kimseden yardım da alamıyorum. Kendim de tek başıma söndüremiyorum yangını. Alevler gittikçe büyümekte, kızışmakta. Çalışma odam yanıyor. Ateş, odamın perdelerini sarmış, yükseliyor. Yazılarım! Tüm yazılarım kül olmuş. Ateş, kitaplarımı sarmaya başladı. Yazık! Yazık! Yazık! Bunlar, bu kitaplar benim tek samimi dostlarım, aziz evlâtlarım, nazlı, sevgili ve iyi yakınlarımdır. Ben onlar arasında kendimi sıcak, vefakâr bir aile ortamında hissediyordum. Birçok karanlık geceyi onlarla sohbet ederek geçirdim. Birçok yalnızlığımı onların yanında doldurdum. Birçok ölümcül sessizliği onlarla konuşarak bozdum. Ne öldürücü acıları onların başsağlığı dilemesiyle unuttum. Ne kadar iyiydiler, nazlıydılar, sevgiliydiler. Ne de güzel ünsiyet ve aşinalık kurmuştuk. Ruhuma ne kadar aziz, ebedî ve temiz lezzetler bahşettiler... Ah! Ne iyi bir gruptu! Zaman ve zamanın iki ayaklı canavarları bana saldırınca onlara sığınıyor, duvarın arkasında en iyi ve aziz olanlarıyla tavır alıyordum. Beni her türlü belâdan koruyorlardı. İnsanların cahil yüzünü, onların güzel yüzü ve zeki gözleri karşısında unutuyordum. Gençliğimi onların ümit verici, sıcak ve temiz kucağında geçirdim. Beni onlar yetiştirdi, lezzet verdiler, hayat verdiler. İnsanlığım, ruhum, aklım, duygularım, bütün kabiliyetlerim, bütün faziletlerim, bütün birikimlerim, hepsi onlardandır. Bu büyük, aziz, zengin, sevgili, samimi ve mütevazı dostlarım bana bunca laf öğrettiler; ama bir tek laf etmediler. Beni bunca nimete boğdular; ama en küçük bir mih-

nette bulunmadılar. Bu sakin, mütevazı ve huzurlu çehrede bütün bu güzellikleri ve azameti okudum!

Eyvah, şimdi yanıyorlar! Karşısında çocukları yanan bir babanın halini kim bilebilir? Bütün sevdiklerini ateşte kaybeden insanın neler çektiğini kim hissedebilir? Ah! Dostlarım yanıyor ve ben seyrediyorum. Sevgili ve temiz yüzler morarmaya başladı, yanıyorlar; ama sessizler. Ben onları yaktım; ama onlar ateşler içinde yandıkları halde sevgili bir bakış, büyük bir tebessüm ve mütevazı bir yüzle bana bakıyorlar. Allah'ım! Ne yapayım?

Kitaplarım yandı, ateşler arasında tek tek raflardan yere düştüler. Yanmış siyah cenazeleri rafların önüne yığılmış, küller gittikçe artmaya başlıyor!

Halı yanıyor, perdeler yanıyor, Albert Einstein'in duvara astığım resmi düştü ve yandı. Evlilik hediyesi olan şiir yazılı çerçevem de yandı. Şehit kayınbiraderimin resim.çerçevesi de kül oldu.

Ateş, iş masamı kuşattı ve vahşice kül etti. Alevler bütün odayı sardı. Hızla odama doğru ilerliyorum. Burası nefis kitaplarımın bulunduğu odadır. Büyük ve saygın dostlarım! Oda, sikkeler, antikalar, hatıralar ve resim çerçeveleriyle dolu. Hayatımın hatıralarının hazinesi... Ateş, yaralı bir kaplan gibi her şeyi parçalayıp yok ediyor. Büyük bir katliam yapıyor. Katliam, katliam! Ateş evi kül etti. Her şeyi yuttu. İçtiği kanlardan sarhoş oldu adeta, dans ediyor, kudurmuş. Sonra bana vurdu, elbiseme asıldı, yakamdan yukarı çıkıyor, kendimi her yönden bu yakıcı alevler arasında buluyorum.

Ne yapayım? Çalışma odam sessiz bir hamam ocağına dönmüş. Perdeler, halılar, yazı masam, yazılarım, notlarım, tercümelerim, fişlerim, konferanslarım, şiirlerim ve mektuplarım yok oldu. Kitaplar adeta kömür olmuş, külleri odaya savrulmuş. Beni de alevler sarmış, yanıyorum. Şimdi hasret ve acı dolu gözlerle yanık kitaplarımı, kararmış masamı, dünyam olan ve içinde yaşadığım ailemi, dostlarımı barındırdığım, mutluluğu yaşadığım ve lezzet aldığım güzel çalışma odamı seyrediyorum. Yanıyo-

rum; hiç ama hiçbir şey yapamıyorum, feryat dahi edemiyorum. Çocuklarımın ve eşimin uyanmasından korkuyorum, anlarlarsa deliye dönerler. Allah'ım, ne yapayım? Neler çektiğimi kim bilebilir? Kim?

Acaba akrabalarımın, dostlarımın, eski tanıdıklarımın, en yakınlarımın yanışını seyretmekten daha büyük bir acı var mıdır? Kül olmuş yazılarımı, ciğerparelerimi, şiirlerimi, ruhumun ve kalbimin parelerini, yazı masamı, hayatımı, çalışma odamı, tüm dünyamı mahvolurken seyretmekten daha acı bir dert düşünülebilir mi? Kendi yanmamı, erimemi ve beni saran alevleri seyretmekten daha büyük acı ne olabilir? Ateş kudurmuş kurtlar gibi antreye saldırıyor. Oradan tüm odalara girecek, birbiri ardınca odaları yakacak, bir müddet sonra tüm evim yanacak. Bundan daha büyük bir acı var mıdır?

Evet, var, bunlardan daha büyük bir acı var; odasında duran kendini ateşlerde gören, dünyasının ve hayatının yandığını, evinin kül olduğunu seyreden bir insanın, bu acımasız ateşi bizzat kendisinin yaktığını hatırlaması çok daha büyük bir acıdır. Bu dert yanmaktan daha yakıcı bir derttir.

Allah'ım neden böyle yaptım? Keşke yapmasaydım. Keşke yapmayabilseydim...

Bu, her tarafı saran aşk değildir, bu söylediğim sözler aşk değildir, bu başka bir hikâyedir. Bu tehlikeli bir oyundur, bu ateşle oynamaktır.

Çalışma odam küçük; ama dolu bir dünyaydı. Küçük ama benim odamdı. Sadece benim oturduğum, benim sultan olduğum ve benim hükmettiğim bir dünya, benden başka hiç kimsenin giremediği bir dünya. Benim için yaratılmayan bu büyük dünyada kendim için yarattığım küçük bir dünya... Benim vatanım, gurbette olduğum bir vatan... Beni tanımayan dostlarımın arasında kaldığım bir dünya... Benim cemiyetim ve ruhumun sıkıcı yalnızlığında toplantı odamdı. Her gece daha da bir karanlıklaşan bir dünya! Her gün daha da karanlıklaşıyordu, artık sami-

mi dostlarımın yüzünü de göremiyordum. Sonunda hiçbir şeyi göremez oldum; çalışma odam, hayat odam ve gerçek varlık odam gittikçe kararıyordu. Aniden genç kızım bir mum getirdi, bana verdi ve her şeyi görmemi sağladı. Ben gerçi odamın karanlığına daha yeni yeni alışmıştım. Ama aniden mum odamı aydınlattı, onun ışığında artık her şeyi görebiliyordum. Yazmayı, okumayı ve çalışmayı beceriyordum. Mumun ince ve güzel ışığı beni çok heyecanlandırdı. Ben mumu çok seviyorum. Mumu diğer ışıklardan daha çok seviyorum. Alevini güneşten daha çok seviyorum, ince boyunu diğer tüm güzel boylardan daha çok seviyorum. Mum ışığını elimle istediğim şekle sokabiliyorum. Mumun ateşten dilini, diğer etten, çirkin, soğuk ve kötü kokan ağızlardaki dilden daha çok seviyorum. Mukaddes ve ruhani ışığı bana sürekli velilerin, nebilerin ve meleklerin yüzünü hatırlatıyor. Yıllardır en lâtif ve güzel yüzleri dert, hal, anlama, duygu, irfan, şiir ve aşkı kelebekler gibi etrafına toplayıp uçurmakta olan mumun nazlı ve gizemli ışığını seviyorum. Mumun yanışını, erimesini ve gözyaşlarını seviyorum. Bana göre mum Allah'ın sırrıdır, dua sırrıdır, takva sembolüdür, gönüllerin güzel aşklarının ve Allah aşıklarının güzel aşklarının hatırasıdır. Bana göre mum, şairlerin en güzel ve en lâtif nağmeleri ve çırpınışlarıdır. Ben onun ışığında tarihin en değerli ve iyi şairlerinin yüzünü görüyorum. Adeta hepsi mumun etrafında toplanmış, konuşuyorlar. Bana göre mum hayalci zamanın unutulmuş tüm özel meclislerini ve geçmişlerin unutulmuş gecelerini hatırlatmaktadır. Mum maveraya uçuş, aziz ve güzel uzak geçmişe dönüştür. Bu mekanik ve aşağılık dünyadan, idare, hukuk, siyaset, çekişme, itişme, keşmekeş, kaba çirkinlikler, mutlu hayatın rezillikleri, günümüzün ahmak ve mutlu azınlıklarından bir kurtuluş kapısıdır. Benim için mum, sırlar âleminin elçisidir, sihir ve efsane aleminden bir mesaj, yolcusu olmayan uzun yolların bir elçisi, ruhlar aleminin habercisi, samimi ve berrak duyguların, tepinmelerin, eğilimlerin, uhrevî ihtiyaçların, maveraî aşkların unutulmuş mekanıdır. Bana göre mumun sırrı bir işa-

ret, anlamlı bir kinayedir. Birçok söz ve mesaj, söylenemeyen, ulaştırılamayan ve istenilemeyen isteklerin göstergesidir. Benim için mum, efsane ve şiirin kokulu, renkli ve yeşil bağlarına açılan bir kapıdır. Benim için mum, sır dolu bir dildir. Söylenemeyecek lafların, her dile yabancı sözlerin, her kelimeye tevessülden hayâ eden kelimelerin dalgalandığı, sessiz durduğu, kalplerle gizlice konuşan bir dildir. Öylesine gizli, lâtif ve yumuşak bir konuşma ki ben bile onu anlamaktan acizim. Benim için mum, ilginçlikler diyarının elçisidir. Hiçbir duygu kuşunun uçmadığı en uzak ufuklara hayalimi taşıyan ve efsanevî sırlar dolu iklimlerde gezdiren bir elçi...

Benimle mum arasında özel ve gizli bağlar da vardır. Söylediğim ilk şiirin adı "Mum" idi. Elbette "Zindan Mumu". Mumla aramızda bir başka ilginç ilişki daha vardır; ama söylenemez. İleride söyleyebilirim; ama şu anda söyleyemem. Bundan da öte mum bir anlamda bir tür "ben" demektir. Mum (şem) ismimin ilk harflerinin toplamı değil midir?

Oturdum ve mum ışığının güzel cilvesine gözlerimi diktim. Benimle adeta binlerce söz konuşan mavi renkli ateş yalımına baktım; hızla eriyordu, ağlıyordu, karşımda yok oluyordu. Hiçbir şey söylemiyordu; ama adeta sürekli konuşuyordu.

Yeryüzünde hiç kimse masamın üstündeki bu muma nasıl baktığımı bilemez. Mumun gözümdeki şeklini hiç kimse düşünemez. Herhangi bir şey anlatmak için en büyük yardımcı teşbihtir; ama mumda gördüklerimi ve mumu gördüğüm şekli nasıl teşbih edebilirim? Neye benzetebilirim? Benzeteceğim şeyi de kendim farz etmeliyim. Böyle olunca onu da hissetmeyecek, kavrayamayacaklardır. Konuşmak ne de zordur. Farz edin, birisi kendisini bir nilüfer, papağan, yaban gülü, fulya veya nergis zannediyor. İlginç bir mucize sonucu zaten değişmiş ve aynı zamanda kendisi olarak da kalmıştır. Kendisini bir kuş veya gül dalı şeklinde görebilir. Kendi kendisini seyredebilir. Bir aynanın karşısında durduğumuz gibi... Lekesiz ve temiz bir ayna... Ama burada kendisini karşısında görüyor, hissediyor...

Kendi kendisini hissediyor; ama zahirî şekilde değil. Aksine bir papağan, bir nilüfer, bir yaban gülü, bir fulya, bir nergis şeklinde... Şimdi tasavvur edin: Bu adam oturmuş, o papağan veya gül dalını karşısına koymuş, seyrediyor. Bu papağan veya gül dalının, kendisi olduğunu biliyor. O kuş veya gül dalında gizlenen kendisidir. Karşısına bir kafes almış, renkli bir papağan şekline bürünmüş, seyrediyor. Uçuşunu, kararsızlığını, sesini, korkusunu, kanat çırpışını, su içişini, yem yiyişini, kafesteki çırpınışını, gözlerini, sivri gagasını, yumuşak ve renkli kanatlarını, her gün değişen rengini, tek tek kanatlarını, renklerini, dalgalarını, hareketlerini, tavırlarını, baş, boyun, göz, kanat, ayak, kuyruk, sırt ve yanlarının en küçük kıpırtısını, etrafa bakışını ve baktığı her yeri... Hepsini şaşkınlıkla, şevkle, hayretle, korkuyla, ateşle, daha bilemediğim şeylerle izliyor. Gözleriyle her şeyi yutuyor.

Bu papağana bakan adamın nasıl bir haleti ruhiye içinde olduğunu kim bilebilir? Papağanı nasıl gördüğünü kim düşünebilir? Bu papağan o adamın gözünde nasıldır? Kim bilebilir, kim tasavvur edebilir, kim tahmin edebilir? Kim nitelendirebilir? Başında alev bulunan ve sürekli yanaklarına gözyaşları dökülen bu muma da benim nasıl baktığımı kim bilebilir?

Bu mum benden başkası mıdır? İşi nedir? Yanmak, alevlenmek, ağlamak, erimek, konuşmamak, durmak, yok olmak, körler meclisini kendi ateşiyle aydınlatmak, gözyaşları ve yakıcı alevler yağmuru altında varlığının derinliklerinden cahillerin yüzüne bir tebessüm kondurmak, halk yığınları arasında yalnız kalmak, her toplantının ışığı olmak; ama hiç kimseye alışmamak. Geceleri uyumamak, gündüzlerden korkmak, her an eksilmek, gözyaşı tırnağıyla varlığını tırmalamak, damla damla erimek... Ah! Benimle mum arasında ne büyük bir benzerlik var! Mum ben değil miyim? Mum da benim gibi yaşamıyor mu? Ben karşımda kendimi görüyorum. Kendini soyutlamak işte budur. Bu benim, hatta adı bile benim adım! Menuçehrî yalan söylüyordu. Ama ben onun şiirini düzeltiyor ve diyorum ki:

"Ben aynen senin gibiyim, sen de tıpkı benim gibi
Her ikimiz de yanıyoruz ama sen encümen dostu"

Haftalarca kendimle mum arasındaki benzerliği konuşacak olsam yine de bitiremem; yol biter, yolcu yorulur ama bizim hikâyemiz daha yarısına bile varmamış olur.

Ne halim var ne de heyecanım ve neşem! Heyecandan ısındım, şimdiye kadar mumla aramızda bu kadar benzerliğimizin olduğunu, yakınlığımızın bulunduğunu bilmiyordum. On beş yıldan fazladır mumla tanışım, dostum ve onu seviyorum. Mumun pervanesiyim. Ama mumla aramızdaki akrabalığı bilmiyordum. Yazdığım şu an, anbean mumla aramdaki görünmeyen gizli bağlar ortaya çıkıyor. Anbean aramızdaki yeni benzerlikler zuhur ediyor. Anbean kendimle onu karıştırıyorum!

Neden böyle olduğumu bilmiyorum. Şu anda söylüyorum ve şu anda yanıyorum. Hayır! Af edersiniz, ben yazıyorum, mum yanıyor. Ben yanmıyorum, mum yanıyor, ben ise mumu yazıyorum. Bu mum kalemin diline gelince tümüyle değişiyor. Cümlelerin ne hale geldiğini görüyorsunuz. Onlar benim cümlelerim midir? Ben böyle şeyler yazıyor muyum? Güzel tabirlerde, en güzel kelimeleri seçmede, en büyük isimleri, en seçkin sıfatları, en zarif fiilleri, en tatlı şartları, en sağlam özneleri, en hafif ve güzel yüklemleri, en ince ve güzel, edalı izafe harflerini, en cennetimsi mekân zarflarını, en altınımsı zaman zarflarını, en güzel ıstılahları, en tatlı tabirleri, en isabetli kinayeleri, en hayalimsi mecazları, en maveramsı ve göksel sırları, en ilginç istiareleri, en çekici teşbihleri, en güzel sesli ibareleri, en görkemli nitelemeleri, en acayip kompozisyonları, bağları, kelimeler arası ilişkileri, cümleler ile cümleler, cümleler ile kelimeler, cümleler ile ibareler arası ilişkileri, sıfatları ve mevsufları, mevsufları ve sıfatları vs. seçmede ne kadar hassasiyetim ve dikkatim vardı. Bütün bu güzel beyanları, ince sözleri, şairane nesirleri, müzikal harfleri yaratmada gösterdiğim onca dikkate rağmen ve kendimi tüm kalemlerden üstün, bütün şair, yazar ve konuşmacılardan yüce gördüğüm halde mutlak bir iddiasızlık içindeyim.

Her şeyden daha iyi ve güzel olduğum halde sıra mumu anlatmaya gelince, elim ve ayağım birbirine dolaşıyor, gururlu kalemim kaçıyor, cümleler, kelimeler ve sözler oldukça halsiz, kayıtsız ve aciz düşüyor. Ah şu mum! Niçin karmakarışık oldum, bilemiyorum. Konuşuyor muyum, yoksa yazıyor muyum bilemiyorum. Şu anda yazılı mı, sözlü mü olduğumu bilemiyorum. Üstat ders notlarını verip açıkladığında o yaramaz öğrenci ilmin değerini bilmiyor ve notlardaki büyüklüğü anlayamıyor. Onun kulağı oyundadır. Cenazesini morga kaldırdılar ki ölü yıkayıcısı onu yıkasın, sedir ve kâfur sürsün, o ise ruhunu göz bebeklerinden dışarı çıkarsın ve yavaşça pencereden dışarı atsın. Bahçede gezsin, kitap okusun ve kapıdan kimin gelip gittiğine baksın veya ölü yıkayıcısı onu yıkadığında hâlâ kim olduğunu bilsin diye ona bakıyor. Hâlbuki o ne ilmin kıymetini biliyor ne de ölü yıkamanın büyüklüğünü. Dolayısıyla ölü yıkayıcının büyük şahsiyetinden de habersizdir. Ustalıkla ölü yıkayıcının elinden kaçıyor; ama bu defa onun nasıl cenazeden dışarı çıktığını, morgun penceresinden atladığını bilemiyorum. Bu edepli bir tabir değildir, düşmancadır. İnsan insaflı olmalıdır. Her ikisinin edebî... Çok iyi, baş üstüne, morgun penceresinde iyi oldu. Evet, teşekkürler, önemi yok, bu defa yine dışarı çıkıyor; ama artık bahçede gezinmiyor, okulun kapısında kimseyi beklemiyor, uçuyor ve bir ok gibi deniz fenerlerinin üzerlerine konuyor, sonra şehrin düzene girmiş kitapçığını çantasından çıkarıyor, adresleri, bilgileri, ihtiyaçları, resimleri ve planları ile şehri dolaşıyor; insanların arasında ve caddelerde kitap okumaya başlıyor, göz açıp kapayıncaya kadar denizin kenarına gidiyor, yüzüyor ve kumsalda güneşleniyor. İkindi vakti, hava serinleyince ve sahil boşalınca geri dönüyor, şehrin etrafındaki ormanlara gidiyor. Oradan Guide Kütüphanesine gidiyor. Ağaçların altında dinleniyor, akşam olunca da yıldızları seyrediyor. Konuşuyor ve arıyor, sonra bir an ölü yıkayıcısını sinirli ve şaşkın bir halde bir cellat gibi başında görüyor. Dinsizler ve cenaze merasimine inanmayanlar ölü yıkayıcısının kıymetini bilemezler.

Bunlar Müslüman değildirler. Budisttirler, Hindudurlar. Onlara göre ölüyü yakmalı ve külünü mukaddes Sind Denizi'ne atmalı! Dinsizler, hani Müslümanlık? O keseye ve liflere yazık; gusül, sabun, sedir ve kâfura yazık. Zavallı ben Budistleri yıkamalı, kefenlemeli ve defnetmeliyim. Ne kadar boş bir zahmet! Hani insanın değerini bilen (hakkı tanıyan) şu Müslümanın cenazesine bir bak! Nasıl da kızmış, yüzü ne kadar da hüzünlü, yanaklara dökülen gözyaşı şebnemi niçin? Çünkü dinleri yok. Çünkü cenaze merasimine imanları yok. Buna en küçük bir inançları yok. Hatta bundan nefret ediyorlar. Bu dinsizler için çektiğimiz onca zahmete yazık! Keşke Budist rahip gelseydi de mukaddes sedir ağaçlarını yaksaydı, zahmet çekmeden cenazesini ateşe atsaydı ve sonra da külünü Sind Denizi'ne atsaydı. Onun için bu güzeldir. Onlar için çektiğimiz bütün bu zahmetlere acıyorum.

O toprağa, değerli yere, büyük mezar taşına yazık! Bunlar bir kabir sahibi olmaya layık değildir. Bunların duaya, Kur'an okumaya, sadaka vermeye ihtiyaçları yok... Ah! Yazık! Bunlar yanmalı, kül olmalı ve denize atılmalı. Hiç kimse kabirlerini bilmemeli. Çürümüş kemiklerinin nerede korunduğunu bilmemeli veya hayır, ölü yıkayıcı yanaklarındaki gözyaşı şebnemini göremiyor. Gururla ölü yıkama merasimini yerine getiriyor. Artık yapacak bir şey kalmamış. Gusül bitince sıradaki diğer ölülerin gelmesi için zili çalıyor. Bu zil sesi değil, İsrafil'in Suru'dur. Dinsiz Budistler bu zili duyunca titremeye başlıyor. Ormanların içine uzanmış yıldızları sayıyor. Eli otların üzerinde bir şeyler arıyor. Hızla pencereden ışık getiriyor, yavaş yavaş tabuta atarak onu diriltiyor. Lif, sabun, sedir ağacı ve kâfuru alarak morgdan dışarı çıkıyor. Ne diyordum? Ölü yıkayıcısı işini yapınca, o dinsiz nankör, cesedini orada bırakarak pencereden çıkıyor ve zavallıyı kandırmak için neler yapıyor. Bazen dalgınca veya bilmediğinden başını veya gözlerini kendisiyle birlikte pencereden çıkardığı halde pencereye doğru döndürüyor. Hasretli bakışlarla bahçede yürüyor. Bu çok tehlikelidir. Veya hayır, bu oldukça

tecrübeli ve uyanık bir cenazedir. Daha önceleri de defalarca ölmüştü. Aslında işi ölmektir. Günde birkaç defa ölüyor. Bu ölüm işi düzenli bir program dâhilinde gerçekleşiyor. Bunlar ölüm konusunda uzmanlaşmışlar. Pencereden yavaşça çıkınca yüzlerini ve gözlerini geriye çevirmiyorlar. Yüzlerini ölü yıkayıcısının özel lifinin arasına koyarak durumu idare etmeye çalışıyorlar. Resim için zahmet çekiyorlar. Ona dedi ki: "Niçin çizgi çiziyorsun ve resim için zahmet çekiyorsun." Dedi ki: "Ben var oldukça çizgi çizecek ve resim için zahmet çekeceğim." Ne kadar söylediysem de kabul etmedi.

Adeta ben de çizgi çiziyorum. Güzel cümleler, ayrı tabirler, ince teşbihler, ince sıfatlar, zarif araştırma kalemi... Yapamıyorum. Parmaklarım kalemi doğru tutamıyor, topal insanların yolda doğru dürüst gidemediği gibi ben de yazan kalemi tutamıyorum. Asası da eğri bacaklarına dolaşıyor. Adam bu şekildeyken bile yürümek için çabalıyor. Ne ilginç bir teşbih yaptım! Yıllardır bir teşbih edilenin ardında dolanıyorum. Çok tuhaf! Benim her zaman bu tür takıntılarım olmuştur. Sıkıntılarım bu tür şeylerdendir. Bunun gibi değil, bu cinstendir. Hayır, insan sıkıntıları gibi durmaz. İhtiyaçlarım da böyledir. Özelliklerim ve hassasiyetlerim de aynı türdendir.

Astarım iyi veya kötü, değerli veya ucuz, bütün mağazalarda bulunan cinstendir. İçeri giren ve göz atan müşteri veya seyircinin hoşuna gitse, beğense ve saatlerce seyretse veya alıp ölçmesi için satıcının önüne götürse ve fiyatını ödemek için elini cebine atsa fakat aynı zamanda çok pahalıya da alabilir ve bundan keyiflenebilir; o tıpkı bir Iraklı, Hintli veya Horasanlı metoduyla yazılmış güzel bir şiir kitabı, tatlı bir elma yahut kaliteli bir saat almış gibidir. Velhâsıl hoşlanır; ama şaşırmaz. Onu güzel görür, alır; ama hayret etmez. Gözleri ağlamaktan sevinçle dolsa da şaşkınlığa düşürmez onu. Dudakları tebessüm etse de hayret ifade etmez. Aralarındaki uyumu ve dostluğu ortadan kaldırmaz. Bazen yavru kanaryaların yuvasına kadar sokulan iki yılan yavrusunu düşünüyorum. Kanaryalar bazen ormandan,

denizden, nehirden, şehirden elde ettiği azıkla yuvaya dönmek için çırpınıp durmaktadır; ama çok uzaklarda olduğu bellidir. Yavru kanaryalar öyle bir bağırıyorlar ki kafesin yanında uyuya kalmış yılan yavruları uykudan uyanıyor ve o sihirbazın üzerine okuduğu bu yılan yavruları harekete geçiyorlar. Ne ilginç bir benzetme! İnsanı çok düşündürüyor; ama benim benzetme için peşinde koştuğum şey bu değildi. Önceleri çok sevinmiştim. Siyah çadırlar, harikulade bir sihirle beyaz boncuklara dönüştü. Her siyah çadır bir beyaz boncuktur. Ne fazla, ne eksik! Benzeyene eklenince benzetilen eksiliyor. Sonraki yıllarda ne oluyor? Hiçbir şey! Siyah çadırlar!

Benzetme yaptığım şeyin ardına düştüm; ama önce o malın hükmünü açıkça ortaya koymalıydım. İyi veya kötü, pahalı veya ucuz, vitrinlerde ve pazarlardaki diğer mallar gibi olup olmadığını belirtmeliydim. Doğru ve hassastır ama içine bakacak olurlarsa, gözleri yuvarlak, dudakları eğri, alınları kırışık ve başları boynuzludur. Bu nedir? Ne zaman anlaşılacak? Kim anladı ki sen anlayasın? Manş Denizi'ndeki mezar taşının altında yatan da inliyordu. Bu harabede keşif yapmaktan başka bir işi olmayan ve bir hayli de antika eşya toplayan adam da sonunda bu harabenin ne olduğunu öğrenmek için başını kaldırmadı. Mescit, saltanat sarayı, medrese, müze, askerî kale, mezarlık... Malum değil! Her şeye uyuyor; ama hiçbir şeye uymuyor. Ben de başımı kaldırmıyorum. Her şeyi adeta başka türlü görüyorum, başka türlü anlıyorum. Bende hiçbir şey kendisi gibi değildir. Bilemiyorum; ama başkalarının gördüğü gibi değildir. Sanki tüm insanlardan ayrı bambaşka bir yerde oturmuş, dünyaya bakıyorum. Bu yüzden ben suyla karışık balın değil, bizzat suyun feryat ettiğini söylüyorum. Birçok söz var... Soğuk çeşmeler ve donmuş sular değil, yanardağdır ve eritici, kötü, zor ve karışık bir yol. Ayakların yaralanır... Daha iyi mi diyorsun? Ne güzel şiir söylüyorsun! Ben ölüm haberimi veriyorum, vasiyet ediyorum; ama sen şımarık olduğumu söylüyorsun... Her yerde böyledir. Her gün bu dünyada daha da yalnız yaşıyorum. İslam'ı anlatıyorum anlamıyor-

lar. Toplumu ve siyaseti anlatıyorum, anlamıyorlar. Felsefe, edebiyat ve benzeri şeyler anlatıyorum, yine anlamıyorlar. Dini anlatıyorum, başka türlü anlıyorlar. Hayır, ben başka türlü anlıyorum. Her şeyi başka türlü anlıyorum. Bu ne kötü bir şeydir. Gittikçe de kötüleşiyor. Gerisin geriye gidiyorum. Şehir gözümde küçülüyor. Siyah bir noktacık oluyor ve yok oluyor. Yapayalnız kalıyorum. Ben, Ali ve havuzu! Ne diyorum, benzetileni anladım. Şimdi yazmam her zamanki yaşantım gibidir ve aksi... Gerçekten ne yaptığımı, ne yazdığımı, ne konuştuğumu ve ne düşündüğümü bilmiyorum? Oturmuşum ve zayıf bir kuş, vahşi yağmur, acımasız akbabalar, aç kurtlar, kudurmuş köpekler gibi, karanlık ve aydınlık, hüzünler, açık ve kapalı, tanıdık ve yabancı, başıma toplanmışlar, kalbimi parça parça ediyorlar. Dişleri ve tırnaklarıyla parçalayıp yarı çiğneyerek yutuyorlar. Hatıralarıma bakıyorum, temizlenmiş, cilalanmış ve açık bir ayna gibi... Güneşi, renksiz bir tanrı gibi temiz göğünde yalnız, saf, güzel, temiz ve yüce olarak görüyorum. Güneşin cilvesini, altınımsı parıltısını, ışıktan oklarının sivriliğini, büyük ve eşsiz cömertliğini, herkese dost olmasını, her yeri aydınlatmasını ve herkesle akrabalığını görüyorum. İki yüz küsür, iki yüz bin, yüz milyon, yüz iki milyar, iki yüz bin milyon milyar trilyon defa böyle yapıyor. Hızlı, güzel renkli, terbiyesiz genç, cırcır sıfatlı bukalemun, kıymetini anlamamak, kalabalık, kötü başlangıç arası iyi, ortası aydınlık sonu karanlık, korkunç ateşli gönül, kötü kavrayış, keskin duygu, bunak akıl, güzel ruh, yakını görme körlüğü, aptallık, zekilik, kötü karakter, kavgacı, güçsüz, kederli, dik kafalı, gamsız, hoş, hayâli güzel, hüzünlü, çirkin, neşeli, kötü gülüşlü, ilahi tebessümlü melek, gözyaşlı ressam ağlamalı renk bilmez, Tanrıya put gibi tapan dua bilmez, değiştiren, iyi arayan, kötü bulan, güzel isteyen, çirkin seçen...

Aynada bir leke yok ki hatıramda da olduğunu söyleyeyim. Ayna hatalarımı gösteren bir resimdir. Tüm aynayı kaplamış bir resim. Küçük parmak uçları, ceketin kolları, su, sabun, balta, jilet, eğe ve hatta asit ve benzeri binlerce kimyasal maddeyle bile bir resmi aynadan silmek mümkün müdür? Sessiz ve düşünceli

oturmuşum; ama düşünmüyorum; gözlerimi bir noktaya diktim. Bütün duygularımın hareketi, bütün gelip gitmeler, toplantılar, gösteriler, düşünce oyunları, hayallerim, hatıralarım, keşmekeşler, arzularımın şevk verici tepinmeleri, bütün isteklerim bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçiyor. Birçok başoyuncu bu olaylı, çelişkili, şüpheli, güçlü, komik, trajik, toplumsal, ruhsal, felsefî, sanatsal, romantik ve sürrealist senaryolarda uçtu, düştü. İlginç bir aşıkane kabalığı oynuyor. Aniden filmin akışı kesiliyor, tüm hareketler bitiyor ve film bir resim olarak hareketsiz perdeye yapıştırılıyor, kıpırdamıyor, hepsi beyin perdemde durmuşlar, felç olmuşlar ve elektrikler gitmiş.

Beyan, tefhim, intikal, talim, tavsif, tefsir ve tahlil etme gücüm kalmamış.

Ne yaptığımı bilmiyorum? Yazıyor muyum? Söylüyor muyum? Hatırlıyor muyum? Betimliyor muyum? Hayal mi ediyorum? Arzuluyor muyum? Üzülüyor muyum? Rahat mı ediyorum? Dert mi çekiyorum? Ne yapıyorum? Ne biliyorum? Nasılım? Nasıl bir halim var? Ve neler soruyorsun? Ne zor sorular soruyorsun! Ne kadar zayıf olduğumu görmüyor musun? Bana göre sorular sor, hangi şekil, renk ve kıyafette olduğumu sor. Aniden aynaya bakacak olursam ondaki resmi tanıyabilecek misin? Sen olamaz mısın? Ama dünkü gibi, her zamanki gibi. Başka bir şekil, başka bir renk. Kendin olduğunu bile düşünemiyorsun. Onun sen olduğuna inanmıyorsun. Halbuki aynadaki sensin. Ne kadar dikkat edersen et, o kadar kendine yabancılaşıyorsun. Sanki hiçbir zaman böyle birini görmedin!

Böyle şeyleri sor. Kolay şeyler sor. Beni düşün. Ben zayıfım, hastayım, halim iyi değil. Başka bir durumdayım, başka bir yerdeyim. Neresi olduğunu biliyor musun?

Yapamıyorum, yoksun ki beni göresin, o dağın nasıl eridiğini müşahede edesin, o yüce ve gururlu kule şu göklerin altında bir mezar gibi erimiş, eğrilmiş, ağır bir şekilde çökmeye başlamış, dereye doğru dökülüyor, dağılıyor, hiç ve yok oluyor. Artık olmuyor, onlarca bardak zehir içip intihar etmek isteyen, kalem

kağıt alıp hızla yazmaya çalışan biri gibiyim. Zehir etkisini göstermeye başlıyor. Artık bir şey kalmadı. Birkaç dakika sonra artık bu ömrüm tükenecek. Ama bunu da seninle konuşarak, konuşarak geçirmek istiyorum, sen bu kelimeler, satırlar arasında beni göreceksin. Bu özgür, rahat ve korkusuz kelimeler arasında neler söylediğimi biliyor musun? Özgürce buraya geleceksin, yanıma, bayramlığıma, hayali misafirliğime, yağmurlu geceme, yağmursuz, şemsiyesiz ve ayakkabısız geleceksin. Ve sonra benimle, benim bu dakikalarımla birlikte olacaksın. Bütün ömrümü ifade eden bu birkaç dakika benimle olacaksın. Ben adeta bütün hayatımı, bütün ömrümü hep seninle geçirdiğimi, hep seninle birlikte olduğumu hissediyorum. Sen şu anda neredesin? Sen bu çalışma odamda, sandalyenin üstünde, resim çerçevesinin altında ve yalnız meleğin hediyesi olan bu küçük kütüphanedesin. Ve ben son dakikalarımı senin gözlerine bakarak geçiriyorum. Yani ne? Yani tüm ömrümü bal çeşmesinin kenarında geçirdim. Bütün ömrümü varis, vasi, çocuk ve akrabam olan kimsenin gözlerinde geçirdiğimi kim anladı ki? Hayır, hiç kimse bu isimlerden lezzet almıyor. Hiç kimse o tadı vermiyor, onun bambaşka bir tadı var, başka bir tadı ve kokusu. Kim bilebilir geçirdiğim bu son dakikaları? Bu kelimeler arasında bana ulaşacak, gözlerini benim gözlerimde açacak ve ben bütün ömrümü, canlılığımı, varlığımı senin gözlerine sunacağım. Ve ölünceye kadar onu seyredeceğim. Ah! Zehir tesirini göstermeye başladı. Ellerim titriyor, gözlerim görmüyor; oda, kalem, sigara, parmaklar, yıldızlar, kendim, dumanlar, su bardağı, kitaplar, o küçük kül rengi defterimin üzerine düştü. Kül rengi! Her şey dönüyor, şaşkın ve karanlık bulutların içinde yüzüyor, dönüyor. Gittikçe hızı düşüyor; ama hâlâ dönmeye devam ediyor. Çok geçmeden her şey duracak, her şey görünmez olacak, etrafımdaki diller susacak, dudaklar kapanacak ve her şey bitecek... Ama bu kelimelerin içinde yarın, hayır ertesi gün, geleceksin, yanıma oturacaksın, ben yalnız olmayacağım; ama şimdi ne kadar yalnızım. Keşke yalnız olmasaydım, en azından zehir içtiğim şu anda... Sen gelecek, bu anı göreceksin, beni bulacaksın.

Bu anda kendimi yalnız hissetmeyeceğim, sen de hissetmeyeceksin. Bu dakikayı sen de hissedeceksin. Ben yalnız olmayacağım. Ama birlikte de olmayacağız. Her zaman böyledir... Böyle olacak...

Son yaklaşıyor. Ezan okuyorlar; ama minareden değil. Minare sessizdir, hoparlörden okuyorlar. Minare ezanı güzeldir; ama minare dilsizdir. Bana bak! Ne kadar gülüncüm! Ne zamandan beri bu şevk, zevk ve zorlukla konuşuyorum. Uykuda olan birine... Derin bir uykuda görüyorum. Ne kadar tatsız! Ne kadar şımarık! Alim, müftü ve kadı olan birisi hilafet sarayının Hatu-nu'nun başında bu zorlukla hikaye okuyor. Bin bir gece masalları. Hatun uykuda. Ben de yatmaya gidiyorum. Ezan da bitti zaten.

10 Cuma Günü:

Dün gece ne kötü oldu. Adeta saçmaladım. Uykuda konuşuyordum. İki üç saatlik uyku beni kendime getirdi. İyi yiyebilseydim, düzenli yatabilseydim, gezebilseydim, ziyaret edebilseydim, yaylaya, dışarıya, sinemaya, spora, oyuna gidebilseydim... Sağlıklı akılların ve sağlam bedenlerin yaptığı işleri yaptım mı? Bir hafta sağlam kalabilseydim, ne iyi olurdu! Dr. Müctehidzâde'yi, Nevid Bey'in yaptığı gibi parmaklarım arasında tutup işaret parmağımın bir tek savrulmasıyla aydınlatsaydım. Bu önemli bir şey değildir. Düşman istediği zaman beni eve götürmek yerine arabasına bindirebilir ve ev yerine Arapların bile götürmediği yerlere götürebilir, yok edebilir veya ben bir tek yumrukla onu balık konservesi gibi ezebilirdim. Bu ülkede Doğuyu ve teknolojiyi benden daha iyi bilen var mıdır? Benim rahat, aydın ve ruhanî Doğu hayatımı makinenin harap ettiğini kim bilebilir? Gökler; hüzün, korku, dert, avarelik, zorluk ve perişanlık bulutlarını Doğunun huzurlu ruhuna döktü. Bu Büyük Doğuyu, o sessiz, kesin bilgi taşıyan ve manalı çehresiyle, göklere dikilmiş gözleriyle, ilahi nurun ocağı olan kalbiyle, en temiz vahiy ve en sıcak ilhamların iniş yeri olan ruhuyla; irfan çeşmelerinin kaynadığı iç dünya, dinin Kâbe'si olan kalp, meleklerin

buluştuğu yer ve sonsuzluğa açılan pencere olan akıl ve diğer dünyanın semalarına uçan kuş gibi düşünceler. Bu Büyük Doğuyu sömürgeci Batının izcisi olan isimsiz İsveçli[18] ilk defa deniz yoluyla işgal etti, gökten yere indirdiler! Gönlündeki sırlı dertleri ve hüzünleri yıkadı. Efsanevî alevleri kalp ocağında söndürdü. Ama Doğunun tanımadığı binlerce yeni dert getirdi. Güneşli Doğunun asla görmediği binlerce alevi kalbine döktü.

Bu İsveçliler Doğuyu elde etmek istiyorlardı, Fars körfezinde büyük bir deniz gücü oluşturdular. Oradan sürekli İran'ı tehdit ettiler. Politik oyunlar, komplolar, hileler, ustalıklar, zekâ oyunları, Doğu hakkındaki bilgileri, Farsçayı öğrenmeleri ve konuşmaları ve İranlıların ihtiyaçlarını, hassasiyetlerini, durumlarını, gizemli geçmişini, ruhsal özelliklerini, tarihini, coğrafyasını, dinini, şiirini ve sanatını çok iyi biliyorlardı. Oryantalizmi ilk defa bunlar sistemleştirdiler ve bu sayede hızla Doğuya yerleşmeye ve burayı sömürmeye başladılar. Eflatun'un deyimiyle hayallerimize sığmayan, aklımızın kavrayamadığı efsane dolu sonsuz, büyük ve özgür doğuyu küçük bir deniz gücüyle fethettiler. İntikamcı ve sel gibi kalabalık Haçlı ordusu aniden batıdan saldırıya geçti. Doğu, bunun karşısında adeta bataklığa saplandı. Yunanlı ve Roma kahramanlarının binlerce kılıcına karşı koydu, büyük orduları topraklarına gömdü. Ama bir İsveçli subay ilginç bir şekilde, gizlice Fars körfezine geldi ve oraya yerleşti. Oryantalizm silahıyla, bu gururlu ve sömürge görmemiş irfan, şiir, efsane, din, özgürlük ve güzellik dışında hiçbir orduya yenilmemiş ve sürekli Allah'ın karargâhı ve tevhidin vatanı olmuş bu toprakları ele geçirdi. Ama henüz Doğu onca

[18] İsveçli siyasi, askerî ve ticari misyonerler Safeviler zamanında İran'a geldiler. Fars körfezinde askerî bir üs kurdular. Bazıları İran'da ilk sömürgecilerin Fransız misyoner General Gordon olduğunu sanıyorlar. Yani Napoleon ve Fethali Şah dönemi... Ama tarihin ruhunu bilenler ve görünüre aldanmayanlar bilirler ki, bu Fransız, bütün çabalarına rağmen İran'a hakim olamadı, yenildi ve acıklı bir akıbete uğradı. İran, onun yenilgisinden sonra uyandı. Bu, acıklı ve şaşırtıcı bir uzun hikayedir. Başlı başına bir kitapta ele alınmayı hak eder.

çabaya, kıyama, mücadeleye, kanlı savaşlara, planlara, düşüncelere, kararlara ve devrimlere rağmen Batı sömürgesinden kurtulamamış, hayal dışında hiçbir özgürlük ve bağımsızlık elde edememiştir. Bazen tüm güçlerini seferber etmiş ve sömürgeciliğe ağır darbeler vurmuştur; ama hemen ardından zayıflamış ve her saldırının ardından teslim olmuştur. Her kıyamın ardından daha çok sömürge haline gelmiş ve özgürlüğünü kaybetmiştir. Bu oldukça ilginç bir hikâyedir!

Her ne kadar İran hiçbir zaman sömürge haline gelmediğini ve daima bağımsız kaldığını iddia etse de bu işin zahirî yönüdür. Evet, İsveçliler İran'a resmen hükmetmemişlerdir, hatta İran'a ayak bile basmamışlardır. Ülke eski siyasî yapısını korumuş ve Safevi padişahları İran'a hükmetmişlerdir; ama gerçek ipler kimin elindeydi? Gerçekten İsveçli subay mı bu ülkeye hükmediyordu, yoksa Safevi padişahı mı? Gözler görmüyor! Gözler renk, şekil, kutu, kalıp ve beden dışında bir şey görmüyor. Açık sömürgeden çok daha tehlikeli olan gizli sömürgeciliği görmüyor. Sömürgeciliğin resmen işgal ettiği topraklarda ülkenin istiklâli daha az çiğneniyor. Sömürülen millet kendisini, şahsiyetini, kimliğini, dinini, adabını, geçmişini, halkını ve eski alışkanlıklarını daha iyi korumaktadır. Sömürgecilik resmen var olsa da bu hâkimiyet daha çok yüzeyseldir. Gönüllerden çok kafalara hükmeder. Bundan da öte sömürgecilik daha sınırlı, insaflı ve ihtiyatlıdır. Daha fazla sorumluluk duyar. Sınırlarının dışındaki bir ülkeyi ele geçiren sömürgecilik, hiçbir sınırı, hakkı, mülâhazayı, tedbiri, maslahatı ve ihtiyatı kabul etmez. Gerçekten de yarım asırlık tecrübeler sömürgeciliğin daha az sürdüğünü göstermektedir. Onunla mücadele etmek ve onu dışarı atmak daha kolaydır. Ama gizli sömürgecilik kalıcıdır. Güçleri seferber etmek ve ona karşı ayaklanmak imkânsızdır. Gizli sömürgeciliğin elinde esir olan bir milletin veya ülkenin bağımsızlığı mümkün değildir. Olsa da oldukça zor, geç ve öldürücüdür. Doğrudan Batılı sömürgeciliğin sömürgesi halinde olan ülkelerle mahallî hükümetlerin iş başında olduğu; ama görünme-

yen sömürgeci eller tarafından yönetilen ülkeleri mukayese edecek olursak bu gerçek açıkça ortaya çıkar. Muhammed ve zaferi ile Ali ve yenilgisinin mukayesesi de bu ilkenin göstergesidir. Muhammed, Arap Yarımadası'na hükmeden açık put ve putperestlikle savaştı. Ama Ali gizli putperestlik ve şirkle savaştı. Biri çok çabuk ve kolay galip oldu; ama öbürü yenildi. Zor ve uzun bir yenilgi!

Doğuyu kimin perişan ettiğini çok iyi biliyorum. Sömürgecilik nedir ve sömürgeci kimdir? Hepsinden önemlisi teknoloji nedir? Ve Doğuya gelen teknoloji! Ah ne kadar tehlikelidir! Bedenim titriyor. İki asırdır sömürgecilik derdi ve Doğunun esareti ve bağımsızlığının yok olması bir anda kâbus gibi üstüme çöküyor. Bu ülkede hiç kimse Doğuyu ve Batıyı, teknolojiyi ve sömürgeciliği benim kadar derin, doğru, geniş ve tecrübeli tanımıyor. Batı teknoloji silahıyla Doğuya gelince neler olduğunu bir ben biliyorum. O İsveçli sömürgeciler henüz bir teknolojiye sahip değildi, sadece oryantalizm silahıyla gelmişlerdi. Geniş, bağımsız ve zor bir ülkeyi perişan ettiler, dize getirdiler, ele geçirdiler... Güneyden, Fars körfezindeki üs'ten ülkeye gizlice uzanıyor, orayı yönetiyorlardı. Şimdi iki asırdır sömürgeciler teknoloji silahıyla silahlandılar. Ah, teknoloji ne kadar acımasız ve tehlikeli! Doğu, Batı, sömürgecilik ve teknoloji, ne söylediğimi kim bilebilir? Ömrümün sonuna kadar söylesem ve yazsam yine de bu hikâye bitmez. Doğu, teknolojinin, bu sömürgecilerin bineğinin kendisini maksada ulaştıramayacağını biliyor. Doğu biliyor ki kendisini evden kovan ve çöllerde perişan eden Batı, onu evine asla geri döndürmeyecektir. Teknolojiden korkması yersiz değildir. Doğu, bilmeden sömürgecilerin davetini kabul eden ve atını öldürerek Batının otomobiline binen Doğulu ülkelerin akıbetini çok iyi bilmektedir. Neler geldi başına? Japonya'ya bir bakın! Güneş, şiir, efsane ve gökler ülkesi, Batı teknolojisinin acımasız ve kaba dişleri arasında ve tasmaları altında ezilmiş, parçalanmıştır. Sefalı, huzurlu ve ruhanî kalbinden mazot, yağ ve fuiloil dökülüyor.

Keşke güçlü olsaydım. Keşke sömürgeciler direksiyon başında yanımıza gelip bizi eve götürmek isteklerini söylediklerinde ağzını dağıtsaydım da bir daha bu hikâye tekrarlanmasaydı. Doğunun uyandığını ve bu arabanın kendisini asla hedefe ulaştırmayacağını öğrendiğini bilseydi... Doğunun evini onlar yıktı, Doğuyu onlar perişan etti. Doğunun emniyetini ve bağımsızlığını çiğnediler. Bu kahraman ve ilahi nurla dolu geniş toprakları onlar işgal ettiler. Doğuyu nereye ulaştıracak, nereye götürecekler?

***

Mumdan uzaklaştım, ne kadar kalabalık sözlerim var. Kalemi elime alınca harfler izdiham yaratıyor. Hepsi birbirinden önce ortaya atılmak istiyor. Bu yüzden sözlerim oldukça kalabalık ve düzensizdir. Bunlar bir ömür boyu ruhumda esir idiler. Yıllardır dışarı çıkmak istiyorlardı. Kurtulacaklarını zannetmiyorlardı; ama şimdi aniden kapı açılınca sıraya riayet edemiyorlar. Neyse, geçelim.

Mum! Yine beynimde mumla benzerlik ve akrabalık ilişkilerim canlandı. Beni o tarafa çekiyorlar; ama gitmeyeceğim. Geldiğim yollardan gideceğim. Doğruca onu takip edeceğim.

Mum karşımda yanıyor, ben her an kendimi onda görüyor ve anlatılamaz bir hale düşüyordum. Tahammül edemiyorum. Anlatmaktan acizim. Gözlerimi mumun mavi ve kararsız alevlerine diktim. Saatlerdir mum ışığını seyrediyorum. Beynimde yüzlerce hatıra yanıyor. Ben o alevlerle daha çok ısındım, aydınlandım, harekete geçtim. Ruhumun uzak ve yabancı dağlarındaki buzlar yıllarca birikmişti; ama şimdi eriyorlar. Siyah ve haşin gururumun yüce doruklardaki soğuk ve beyaz karları erimeye başladı. Gökleri kaplayan karanlık bulutları hiçbir rüzgâr süremiyor. Aniden Şuayb'ın koyun sürüleri gibi, koyunlarını vahşice kamçılayan rüzgârın sinirli ve yağmacı süvarileri sürüldüler ve yokluğun görünmez ufuklarına yükseldiler.

Ben mumun mavi, sarı alevlerine gözümü dikmiş ve bir pervane gibi etrafında uçuyordum. Her lâhza pervanenin şevkten ateşe atladığını, yandığını, kaçtığını, geri döndüğünü, etrafında döndüğünü; dans ettiğini, delice yine ateşe atladığını, yandığını, döndüğünü...

Bu anlar delice bir cezbe, yanma, sarhoş edici erime anlarıydı. Ben artık hiçbir şey hissetmiyordum, hiçbir yeri görmüyordum. Gelip geçenlerden haberim yoktu. Uçuş, yanma, dans ve ateşle oynama dışında bir şeye bakmıyordum. Bütün vücudum adeta felç olmuştu. Tahta bir kafes gibi olmuştum ki iki kuşun bakışı, kafesin iki kapısından kaçmış ve ateş dalına konmuş ve boş kafes iki açık kapısıyla bir iskeletin göğüs kafesi gibi duvara asılmış... Ama hayır, hayır! O iki kelebek ateşe atlayınca acı ama neşelendirici yanışı ruhumda hissediyor, ısınıyor, eriyordum. Ve kafesin iki kapısı açık kalmıştı ve iki kelebeğin dönüşünü gözlüyordu; ama onlar geri dönmedi. Kelebek asla ateşin etrafından ayrılmadı, ayrılamıyor, alevleri terk edemiyor. Mumu bırakamıyor, kafese dönemiyor. Aniden alevli, yanıcı ve ateşli bir duyguya kapıldım. Nasıl anlatayım! O iki kelebek Japon Hava Kuvvetlerindeki iki pilot gibi, kendilerini güneşin göğsüne vurmuş, ateşe atmış, ateşin kalbine girmiş, alevlenmiş hissettim. Ben ateşin alevlerini vicdanımın derinliklerinde hissettim. İçimde korkunç bir alev vardı. Hiçbir kelimenin ve dilin anlatmaya cesaret edemediği anlar... Hiç kimsenin karışamadığı korkunç yangın. İki gözüm, mumun mavi renkli ateşinde yanıyordu. Ateşten başka bir şey göremiyordum. Her şeyi ve herkesi ateşte görüyordum. Hayatımı ve varlığımı ateşte görüyordum. Her şeyim yanıyordu. Ben ise Yunan tür tanrıları gibi Parnassos Dağları'nın doruklarında yaşıyordum. Buzlanmış, yalnız, soğuk ve heyecansız doruklarına oturmuş, bekliyordum. Kışın dağlardan inen, soğuktan donan birinin, bir ateşin yanına gelip ısınması ve mest edici sıcaklığında rahatlaması gibi... Artık hiçbir şey göremiyordum, tanımıyordum, düşünmüyordum ve korkunç soğuktan korunmak için ateşe daha bir yakınlaşıyorum. Adeta

ateşe susamıştım. Benim de mum ateşinde yanmamı, o ısıtıcı ve ulaştırıcı oyunla meşgul olmamı istiyorlardı. Bir alevi yüz alev, bir yalımı dev alev, dev alevleri ateş ve ateşi de yangın kılmalıydım ki buzlarla kaplı her tarafım ısınsın, erisin, aksın, nehir ve şelale olsun, dağı ve çölleri götürsün, taşları sürüklesin, dans etsin, feryat etsin ve bahar gelsin.

Ah! Karanlık ve soğuk! Kışın karanlık geceleri! Beni İbrahim gibi ateşe attılar. Ama ne yazık ki bu ateş bana gül bahçesi olmadı, olmayacak. Bu İbrahim'in ateşi değildir. Hallac'ın ateşidir. Bu, halifenin Bağdat'ta yaktırdığı ateştir. Kendi ateşinde yanan bu adam şehirde geziyor, feryat ediyor, "Enelhak" diye bağırıyor, Allah'ı kendinde görüyor, ilahi kalbi çırpınıyor, ilahi gözle bakıyordu. Ama halk ona tahammül edemiyordu. Onun halka tahammülü daha da zordu. Hallac'ın cinneti, İslam'ı hayret verici çöllere çekmesin, akıl ve salâhtan uzaklaştırmasın, Abbasî hilafetinin elinden kaçmasın, Ali'nin elinden çaldıklarını onların elinden çalınmasın diye onu ateşe attılar. Gerçi Abbasî hilâfeti zamanında İslam, göz alıcı bir renge ve aydınlığa kavuştu. Ama içten çürümüş, boşalmıştı. Ali'nin kalbindeki o temiz ateş, Abbasîler'in bedeninde sönmüştü. Sadece dışı süslüydü. O heyecan, hal, hareket, tuğyan, hayat, ilginçlikler, yanma, harap olma, yapma ve benzeri duygular yok olmuş ve İslam ne de acınacak bir duruma düşmüştü!

Ah! Karanlık ve soğuk ne kadar korkunçtur. Hangi tehlikeyi konuştuğumu kim bilebilir! Karanlık korkutucu, soğuk öldürücüdür. Hayır, Parnassos doruklarında soğuk ve karanlık tehlikeli değildir. İhtişam soğuğundan ve gurur zulmetinden bahsediyorum; bu bir dünyadır, birçok sıcaklık ve aydınlıktan daha değerli bir dünya.

O halde tehlike nerededir? Tehlike, kutsal bir tür tanrısının Parnassos göğüne dayanmış olmasındadır. Yıllardır yalnız ve sessiz, karla örtülü zirvede sert rüzgârlara karşı oturmuş, ayakları altındaki mahlûkatı seyrediyor. Eğer Parnassos Dağı'nın eteklerinde ibadet eden bir kulun yaktığı ateşi görecek olursa, Parnas-

sos'un zirvesindeki mağrur görkem, karanlık, soğuk ve hareketsizlikten sıkılır ve kendisini ateş kuşu semender gibi ateşe atar, yanar... O zaman dünya ne olur? Bütün tür tanrıları kulların yaktığı kutsal ateşlere atlayıp yanarlar. Bütün tanrılar kül olur ve Parnassos Dağı'nın zirvesinde tanrı kalmaz. Benim panteonum Parnassos dağılır ve Zeus ailesi dua ve baş ağrısından yakınarak ateşte yok olur. Parnassos Kulesi, Zeus ailesinin oturduğu yer, harap ve virane olur. Uzaklarda, unutulmuş, içler acısı, üzüntülü, sessiz ve dertli dağın kulesi... Benim gördüğüm ve şu an üzerine titrediğim şekilde...

Ne kadar tehlikeli bir oyun! Ateşle oynamak, mum ateşiyle! Onu söndürecek gücü kendimde bulabildiğim anlar oldu. Mumun alevini söndürerek dışarı çıkarmaya ve yangından kurtarmaya güç yetirecek kuvveti bulabildim. Çalışma odam, yazılarım, kitaplarım, antikalarım, sikkelerim, perdelerim, halılarım, yazı masam, kalemlerim, fişlerim yanmasınlar. Suyla söndürmek istediğim ve onu odadan çıkarmak istediğim her an elim şişti. Mumun gözyaşları elime döküldü, elimi yaktı, elimde güç kalmadı. Elimden düştü, kâğıtları yaktı ve yangın büyüdü. Her söndürme teşebbüsümde odam ve her yer karanlık oldu. Söndükten sonra her yer zulmete boğuldu. Hiçbir yeri göremedim. Kitaplarımı okuyamadım, yazamadım, karanlık odada oturup gözlerimi durgun ve korkunç karanlığa dikmekten başka bir şey yapamadım. Karanlıktan dolayı korku geleceğimi mahvetti. Mumu ve ateş alevlerini gözümde değerli kıldı. Daha önceden alıştığım ve övdüğüm Parnassos zirvelerinin soğukluğu ve karanlığı beni daha çok ürkütüyordu şimdi. Bu yüzden uzun süre tereddüt, karar, yenilgi, korku, akıl, ihtiyaç, barış, tehlike, susamak, soğuk, sıcak, aydınlık, zulmet, yanmak, kalmak, Parnassos Dağı'nın kulesi, etekleri, ateş alevleri, tereddüt, karar, yenilgi, zaaf, acizlik, irade, kesinlik... içinde kaldım. Aydınlığın ve sıcaklığın şevkinden odamda kalıyor ve hızla yazıyorum. Yazdıklarımı muma veriyorum, mum alıyor, yakıyor. Ben ise mum alevlerini artıran, odamı aydınlatan ve ısıtan bu yangın-

dan zevk alıyor, seviniyordum, gözlerim sevinçten parlıyordu. Yazılarım yandıkça ve kül oldukça hemen yeniden yazıyor ve muma veriyordum. O da yanıyor, odamı aydınlatıyor, ısıtıyordu. Henüz sönmeden yeniden yazıyor, ateşe veriyordum. Yorulmadan yazıyordum. Alevler yükseldikçe seviniyordum. Yakmaya ve muma olan aşkım güçleniyor, hızlanıyor ve çıldırıyordu. Delilikten öteye gidiyordu. Daha başka şeyler de oluyordu ki onları anlatamıyorum, ne diyebilirim? Neden bahsettiğimi kim bilebilir? Ebedî ve mukaddes ateşin bekçisi olmuştum. Yazılarımı, kâğıtlarımı, sözlerimi ve canımı kelimeler şeklinde sürekli sayfalara dökmeliydim ki ateş daha da alevlensin ve aydınlık olsun...

Bu mum ateşinden ve delice oyundan dolayı yangın çıktı. Çalışma odam yandı, kül oldu. Ateş, var olan her şeyi yedi. Ama bu ateştir, ne kadar yerse o kadar acıkır, ne kadar öldürürse o kadar acımasızlaşır! Kana susamış, deli olmuş, her şeyi yutmuş; ama hâlâ feryat ediyor, nara atıyor ve bütün evimi, her şeyi, herkesi yakmak istiyor. Her şey yanacak, korkuyorum...

Ne yapayım? Ateş galip gelmiş, gururlu ve yüksek Parnassos Dağı'nın eteklerini, âbidin yaktığı ateş sarmış. Ateş bütün dağı sarmak üzere. Alevler zirveye ulaşmış, baksana! Yukarılara bak! Ateş göklere ulaştı, gittikçe daha hışımlı, geniş ve haşin bir hale geliyor!

Ey Zeus! Senin Panteon'un her taraftan ateşle muhasara edilmiş, eşin ve kızların onu hissediyor, yüzlerinde dehşet var, titriyorlar!

Ey Zeus! Parnassos Kulesi artık senin Panteon'un için emniyetli bir yer değil. Gecikme! Çok geçmeden dorukları ateş saracak ve o zaman, ey Zeus, söylemekten korkuyorum!..

Ey Zeus! Ateşe bakıyorsun; ama susuyorsun. Parnassos Dağı yanıyor, çocuklarının elinden tut ve bu diyardan göç.

Uzak diyarlarda, yabancı ve sessiz dağlar, karlı kuleler oldukça çoktur. Birini seç, ateşin ulaşamayacağı bir kuleye yerleş. Kışın buzlardan bir saray yap, üzerine Panteon'unu kur..

Parnassos Dağları artık yaşanılacak bir yer değil.

Ey Zeus! Artık fırsat kalmadı.

Bu topraklardan göç et!

Yangın her yeri sardı.

Parnassos ateşlerde yanıyor.

Ey Zeus! Ateşten sönmesini istemek olmaz!

Yangından kaçmak gerekir.

Kaçıyorum, göç ediyorum.

Uzaklarda, karlarla kaplı yüksek doruklarda, benim için buzdan bir saray yapıyorlar.

Doğu, Yunanistan'da

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ne alevler! Öyle sözler vardır ki ateş alır ve kül olur... Bu ateşin aydınlığında, ben, bütün o kelimeleri tek tek görüyorum. Masum ve üzgün çehreleri ateşler arasında gözüküyor. Benim iyi, güzel ve temiz çocuklarım!

Sizleri acımasız anneniz bıraktı, ateşe terk etti. Benim bir suçum yok, belki onun da bir suçu yok. Kader böyle istedi, böyle olmalıydı.

Benim sizlere bakma konusunda bir kusurum yok; çok uğraştım; ama olmadı. Belki o da böyle olmasını istemiyordu. Belki de böyle olacağını bilmiyordu; ama böyle oldu. Keşke olmasaydı.

Onları tek tek görüyorum, o birincisini! En çok ona üzülüyorum. Kaç defa kalkıp onu ateşten kurtarmak istedim; ama olmadı. O ikincisi, boş ve tozlu testiler ve o korkunç yanardağ... Üçüncüsü, dördüncüsü... Yedincisi uçakta tatlı tatlı konuşuyordu. Hayali misafircilik oynuyordu. On dördüncüsü, on altıncısı. Jung... Yaratılış... Tapınak... Yazar olmak değil, özür dilemek. Zavallı çocuk, bu son çocuğumuz ne kadar nazlı idi! Ne kadar az bir ömrü vardı.

Şimdi kızlarını diri diri gömen, gazap ve utançtan yüzleri kararan Cahiliye Araplarının nasıl bir hâl içinde olduğunu anlıyorum. Alevler sönmeye yüz tuttu. Bir avuç sıcak kül. Yedi yıllık hayatımızın ürünü olan masum çocukların ebedi yurdu. Yedi yıllık ortak hayatımızda açan güller...

Ne bileyim, belki kış geçer, hava yeniden ısınır, daha da ısınır. Ne diyorum, şu an sıcak yaz günü, yakıcı temmuz; ama ben titriyorum. Dişlerim takırdıyor, bu bir sinirlilik hali, bir alerji; havanın suçu değil, düzelecektir. Hava her zamankinden daha sıcak. Sakın soğuktan titrediğimi zannetmeyin. Ah! İnsanlar anlamıyor, ateşin ve titremenin ne olduğunu bilmiyorlar. Benim ateşim var. Kaç derece olduğunu bilemiyorum. Derece koyamıyorum; ama titriyorum. Havadan değil, iyileşeceğim.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

Alemdeki bütün varlıklar üçe ayrılır:

1. Cansızlar: Taşlar, madenler vb.
2. Bitkiler: Ağaçlar, otlar, çiçekler vb.
3. Hayvanlar: At, eşek, kuş, serçe, kurt, insan vb.

Hayvanları da ikiye ayırıyorlar; suda yaşayanlar ve karada yaşayanlar diye. Suda yaşayan hayvanlar, örneğin amipler, balıklar, balinalar ve su mikropları... Karada yaşayanlar ise örneğin, sürüngenler, yırtıcı hayvanlar, kuşlar, ot yiyen hayvanlar. Karada yaşayan hayvanları da memeli ve memesiz diye ikiye ayırıyorlar. Kuşlar, inekler, koyunlar ve insanlar gibi. Memeli hayvanları da tırnaklı ve tırnaksız diye ikiye bölüyorlar: İnek, koyun, deve, geyik ve ceylan gibi.

Bazı hayvanlar da yavrulayan ve yumurtlayan diye ikiye ayrılır. Koyun, inek, insan, deve, aslan ve kaplan yavrulayan hayvanlardır. Kuşlar ise bazı istisnalar dışında yumurtlayan hayvanlardır. Mesela yarasa hem uçar hem de yavrular. Aklıma ilginç bir olay geldi. Tuhaf bir hafızam var.

Bal arısı, güve, karınca, örümcek, çiçeklerin zekâsı, kuşların evliliği, ağaçlar dünyası ve vitaminler hakkındaki kitaplar, insanı hayvanlar ve bitkiler konusunda çokça bilgilendiren kitaplardır. Yıldızlar hakkındaki kitaplar da insanı gökbilim hakkında oldukça bilgilendirmektedir. Tabiatla tanışmak, doğal nesnelerle birliktelik insanın ruhuna güç ve neşe vermekte, insanı sağ-

lıklı kılmaktadır. Bu yüzden köylüler ve kabile halkları oldukça sağlam ve hızlıdırlar. Uzun ve sağlıklı bir hayata sahipler. Çünkü tabiatın kucağında yaşamaktadırlar.

Bu dünyada kim beni biraz teselli edebilir?

ONALTINCI BÖLÜM

Hayatım hep düşünceyle ve hüzünle geçti. Çocukluk çağım bir rüya gibi geçti. Gençliğimi başka bir dünyada yaşadım; kargaşa, hareket ve iki kelimeyle kitap ve cihat dünyası. Asla neşe, mutluluk ve zevke alışamadım. Gençlik denilen nimetle tanışamadım. Her şey geride kaldı ve ne yazık ki bereketsiz geçti. Onca yıldan geriye yenilgi tadından başka bir şey kalmadı.

Ama şu da var ki güçlüydüm, kararlıydım, bilinçliydim, akıllıydım, her şeye ve herkese hâkimdim.

Birçok vesveseyi, korkunç sürçmeleri, güçlü ve çekici düşünceleri hep reddettim. Her darlıktan kurtuldum ve yüzlerce uçurumdan sağlam çıktım. Geldim, geldim, yolda bulduğum herkesi peşime taktım ve onları istediğim yere götürdüm. Kendimi istediğim herkese sevdirdim ve bütün beyinleri kendimle beraber kıldım. Onlara fikirlerimi aşıladım. Herkesin ruhu bana teslim olmuştu. İnsanları avlamak için yüzlerce kemendim vardı. Din, ilim, şiir, siyaset, ahlâk, dostluk, kalem, tedbir, mantık, akide, duygu, akıl, zekâ, plan, psikoloji, sosyoloji, renkler, yüzler, yollar, türler, metotlar ve ruhumda değişmeyen gücüme dayalı şeyler...

Bütün bu yenilgilerin altında kendimi halkın kutbu ve merkezi kılmıştım. Gelsinler, sorsunlar, cevap vereyim. Hayatın herhangi bir yerine takılanlara yardım edeyim, işlerini yoluna koyayım, herhangi bir yere düşenleri kaldırayım, kaybolanları bulayım, zayıflara güç vereyim, kalbini güçlendireyim, hüzünlerini

gidereyim, dertleriyle ilgilenip teselli edeyim, hayatı zayıf ama insanlığa eziyet eden bir şey olarak göreyim...

Hâdiseler tufanı aniden kalkıyor ve bana saldırıyordu. Ben, sessiz ve aşağılayıcı bir tebessümle kendimi yukarılarda tutuyordum. Fırtınalar ayaklarımın altından esiyordu. Ben sadece olanları seyrediyordum. Onları görmek için, ayaklarının altından geçen karıncaların siyah saflarının saldırısına bakan adam gibi, başımı öne eğip küçük düşürücü bir bakışla aşağıya bakmalıydım.

Ama bunlar geçti. Şimdi Napolyon'un hayatının sonu gibi kendimi hayatın elinde esir olarak görüyorum. İradem, gücüm, bağımsızlığım ve ihtiyaçsızlığım yenilgi içinde. Onca kargaşadan sonra sağlam bir kale gibi olan kalbim, şu anda dökülmeye başlamış, kapısı saldırganların yüzüne açılmış, her yeri düşman işgaline uğramış, beynim acı verici ve hasta hayaller dışında hareket etmeyen bir felçli gibi.

Şu anki hayatım, saatlerce sessiz kalmak ve anların geçişini seyretmektir... Yavaş hareket eden bir selin yolunda bulunan ağır bir kayanın göğsüme düşüp beni sürüklemesi gibi bir şey...

Anlar birbirinin tekrarı, hiçbirinin yeni bir mesajı yok. Hiçbirinin yeni bir rengi, kokusu ve haberi yok. Hepsi bir diğerinin tekrarı; ama hepsi de çok ağır hareket ediyor, adımları altında beni boğuyorlar. Adeta bataklıktan geçen vahşi manda sürüsü gibi. Her adım attıklarında boğazlarına kadar bataklığa gömülüyorlar. İkinci adımı atmak için büyük bir çaba gösteriyorlar. Ne kadar zor ve uzun bir çaba!

Ben, böylesine anların üzerimden geçişini hissediyorum. Adeta bu büyük, ağır, siyah, tek renkli, tek boyutlu, benzer ve tembel mandaların ayakları altında ben, varlığım, ruhum ve kalbim bataklık olmuş. Öyle bir bataklık ki anların geçişini öylesine dayanılmaz ağır ve zor kılmıştır.

Oh! Bu cumartesiler, bu pazarlar, bu cumalar, bu salılar, bu perşembeler, bu pazartesiler ne kadar uzundur. Sanki yaratılıştan önceki asırlardan söz ediyorum; güneş, yeryüzü, ay ve yıldızlar olmadan... Her yıl, ay, hafta, süratle geçip gidiyor; ama ben sanki onu hiç hissetmedim. Adeta her saati aşmak için sonu ufuklarda kaybolan çölleri aşmalıyım. Sonuna gelince de yorgun argın, omzumdaki yükü yere bırakmak istiyorum. Ama bu defa başka bir saat... Başka bir uzun zor ve korkunç yol. Saatleri böylece aşmalı ve ardı ardına yirmi dört yolculuğun ardından, yeni yeni birinci durağın başına geliyorum ancak; yirmi dört seferden önceki yerime, hareket ettiğim noktaya. Önümde yine kuru, sessiz ve geniş yirmi dört çöl var. Gitmeliyim, bir an bile duramam, bir saniye durmam imkânsız. Zamandır bu, zamanın acıması olmaz. Her gün sabah noktasından hareket diyorum ve yirmi dört saat boyunca ağır yükler altında, yirmi dört çölü kat ediyorum; nefes nefese, ayaklarım şişmiş, susuzluktan dudaklarım çatlamış, güneşten yüzüm yanmış, susuzluk ve yorgunluktan dilim dışarı çıkmış, tozlu fırtınaların esmesinden gözlerim kızarmış ve yanmış bir halde, sabahleyin hareket ettiğim o ilk noktaya geri dönüyorum. Artık adım atacak halim yok. Üşüyorum, dizlerimin bağı çözüldü, ayaklarım iki felçli ayak gibi bedenimin altında ezilmiş, yerlerde sürünüyor, toz toprağı silip süpürüyor. Ne yapacağımı bilemiyorum. Yapamıyorum, yapamıyorum güneş, biraz bekle. Ama zaman, bu acımasız memur, beni sürgüne götürüyor. Anlar zincirini boynuma takmış çekiyor, çekiyor.

Bütün yaratılış yok olmuş; ne yeryüzü, ne gökyüzü ve ne de tabiat var. Yokluk her şeyi kaplamış. Ben yokluğun kalbinde, âlemin mutlak yokluğuna oturmuşum, karşımda sadece saatim, saatin küçük yuvarlak kadranı duruyor. Adeta kıyamet kopmuş, dünya yok olmuş, geriye sadece bu küçük saatin kadranı kalmış. Akrebi dönüyor, saatleri peyderpey yiyor ve ilerliyor... Ama hayır, ben yanlış yapıyorum, saatin akrebi de çalışmıyor. Ama hayır, sanki saat çalışıyor: kulağıma tık tık sesleri geliyor.

Evet, saat çalışıyor. Ama akrep neden hareket etmiyor? Hayır, akrep hareket ediyor; ama bu akrep saati sayan akrep değildir, dakikaları sayan akrep değildir, saniyeleri sayıyor. Ama bu akrep, dönmeden önce bu dairenin etrafında geziyordu. Gece ve gündüz vücuda gelmişti. Şimdi ise döndüğü halde sadece saniyeleri kat ediyor. Şimdi bir saniye tam on iki saat çekiyor. Evet, kıyamet olmuş! Demiyorlar mı ki kıyametin her günü bin yıldır, yüz bin yıldır, yüz yirmi dört bin yıldır?

İnanmıyor musunuz? Ben onu bu günler, bu geceler, bu saatler, bu dakikalar, bu anlar, bu bilmem ne diyeyim... Şu anda gözlerimle görüyorum, kalbimle hissediyorum, canımla çekiyorum. Şu anda kendimi mahşer sabahı mezarından çıkmış, amel defterini eline almış, şaşkın, korkak, heyecanlı, yalnız, sessiz, kimsesiz, mahşerin bir köşesinde, kıyametin acımasız ve yakıcı güneşinin altında durmuş, sırasını bekliyormuş gibi hissediyorum. Zavallı! Kim bilir, ne zamandır burada bekliyor. Sabahtan, hayır üç saat, dört saat, beş saatten beri... Hayır, bin yıl öncesinden, on bin yıl öncesinden beri... Ne zamandan beri olduğunu hatırlamıyor, sadece beklemekten canı boğazına gelmiş. Hangi sabahtan beridir ve ne zamandır? Of! Kaç yıl geçiyor? Kim ne biliyor?

Şu anda hayatım, bu anları seyretmektir. Bu siyah ve tembel vahşi mandaların bu bataklıktan geçişini...

Şimdi benim işim yolculuktur. Yalnız başıma ağır yükten belim iki büklüm olmuş, kemiklerim ağrıyor, gidiyorum. Anların uzun yolu karşımda durmuş, ufuklara kadar uzanmış. Bir menzilden, uzaktaki bir menzile kadar artık bir andır. Böylece ben yüz binlerce, milyonlarca lâhzayı kat etmeliyim ki bir güne erişebileyim. Bir gece ve gündüze erişebileyim, hakeza iki gündüz ve geceye ulaşabileyim, üç gece ve gündüze ulaşabileyim, dört gece ve gündüze, beş gece ve gündüze, altı gece ve gündüze... Böylece dört haftaya ulaşabileyim. Bu dünyada hiç kimse bir haftanın kaç yıl, kaç bin yıl olduğunu bilmiyor. Baş-

tan sona ebediyet olan haftaları kim biliyor. Öyle haftalar vardır ki ebedîdirler. Benim için ise sanki her zaman vardı bu haftalar. Kim ne biliyor? Kim benim neler çektiğimi biliyor? Şimdi Allah'ın yeri, göğü, yıldızları, ağaçları ve her şeyi bir haftada yaratmasının manasını anlıyorum. Anlamayanlar, varlığın bir haftada yaratılışını az bulanlar, ne kadar saftırlar. Onlar neyi anlıyorlar ki? Bütün bu gitmeler, gitmeler, gitmeler, yolları kat etmeler, menzilleri aşmalar, hep tekrar, hep tekdüze, hep ümitsiz, hep habersiz, hep harap, hep susuz... Yorgunum. Başka bir yirmi dört saati görüyorum şimdi... Henüz başka uzun bir yirmi dört saatlik yolculuk... Milyonlarca uzun anlar duruyor karşımda. Hepsini kat etmeliyim ki şehre ve bayındırlığa ulaşayım. Orada bir çeşmeye, ağaç gölgesine, yeşil bağlara ve göklere uzanan sahralar... Bana bakıyorlar, ben de onlara bakıyorum. Tapınaktaki başları, ince ve uzun minare gözlerini ve göklerin güzel cilvelerini seyrediyorum. Melekuti aşkın ihtişam ve kutsiyet ışığı, sırlı ve karışık ruhların istirahatgâhı olan bağlar, yeşil ağaçlar... Ben kendimde olan o ruhu çıplak görüyorum. Benden ve gözlerimden başka kim o ruhu bağ aynasında görebilir? Çöllerin uzun ve gururlu doruklarında olduğu söylenen bağlar... Baharda yemyeşil çimenlerle örtülü çöller. Adeta şairin hayal zarafetindeki bir endam! Yeşil ipek elbiseler giymiş ve sonbaharda güneşin kanlı gurubunun ışığında kan rengine bürünüyor; yorgun ve karanlığa alışmış gözler ve mavi bakışlar insanı üzüyor ve kışın, kara bulutların altında siyah ve ümitsiz kalplere yağıyor, karartıyor... Adeta karanlıkların bağrında bir çöl baş kaldırıyor. Öyle ki bir şair aniden hüzün ve keder dolu topraklara erişiyor, siyah dert dalgaları yağıyor, hayalleri karanlıklara bürünüyor, arzuları ümitsizliğe gömülüyor, yüzlerce gazelin kararsız ve sevinçli filizleri musibet oluyor, ağıt yakıyor ve keşke bu seferlerin ve bu seferlerin sonunda o su çeşmesine, yüksek çöllere, ruhumun tanıdığı o yeşil bağlara ulaşabilseydim. Yeşil dalları ve yaprakları arasında uyuyabilseydim. Mevsimlerden bahar olsaydı ve yağmur yeşilliği zama-

nı, gurubun kanlı ışınları ve hüzünlü bulutların karanlık gölgesi değil... Ne Abbasîlerin kisvesi ve ne de bayrakların kırmızı sloganı. Temiz, büyük, sabırlı ve samimi Şia: O hurmalıkların dertli yalnızı... Diyorlar ki; bu bağların arasından gözüken dağların sivri ve zarif burnu, çöllerden ortaya çıkmış vahşi bir kuşun gagası gibi duruyor.

Diyorlar ki; o iki çocuğun uyuduğu yerin altında güzel renkli iki yılan birbirinin koynunda yuvada yatmışlar. Köylüler ve aksakallılar ise çöl ile ilgili çok güzel efsaneler biliyorlar. Diyorlar ki; bu ikisi, iki tür tanrısının çıplak ruhuydu. Allah'ın iki güzel meleği emredildiği üzere göklerden inmiş, bu yuvanın hizmetçisi olmuşlardır. O yuvaya hapsedilmiş olan güzel sesli kuşa su ve yem vermek, yatınca yardım etmek ve Allah'ın emrettiği birçok işi yapmak üzere görevlendirilmişler. Bu iki melek yuvaya yaklaştılar ve birbirlerine baktılar. Görevlerini unuttular, birbirlerine öylesine delice vuruldular ki evlerini ve vatanlarını unuttular. Göklere dönmediler. Allah'ı, gökleri, yuvayı, görevlerini unuttular; iyi ve kötü her şeye tercih ettiler. Varlık âleminde bulunan her şeyi bırakıp kendilerini aldılar. Geriye kalan her şeyi bıraktılar, sadece birbirlerine baktılar, birbirlerini düşündüler, birbirlerini hissettiler, kendilerinden başka bir şey görmediler, kendilerinden başkasının olmadılar, kendilerinden başkasını konuşmadılar, kendilerinden başkasını duymadılar, kendilerinden başkasını içmediler, kendilerinden başkasını koklamadılar...

Bu varlığı baştan aşağı o buldu, o varlığı tepeden tırnağa bu tanıdı. Gözleri resimlerini gösteren bir ayna değil, bir tablo oldu. Bir padişahın veya peygamberin çehresinin bulunduğu firuze taşı veya yeşil bir ipek elbise ki meleğin, arifin, şairin veya rahibin çehresi işlenmiş üzerine. Kalpleri bir mağaza değil, binlerce bebek, oyuncak, ev eşyası, iş aletleri, büyük ve küçük her şekil ve renkten eşyalarla dolu bir tuhafiyeydi. Her biri diğerinin bedenine ince bir gömlek olmuş ve her biri diğeri için huzur do-

lu bir sürahi olmuştu. Her lâhza birbiri ardınca kendi ihtiyaçlarını onunla dolduran ve içen bir bardak olmuştu. Sürahi doldukça onlar susuyor ve her biri diğerinin uzun arzusu, ince hayalleri... Bu, onun aklı, o bunun ilhamı olmuştur. O bunun tanrısı, bu, onun kulu olmuştur. Bu onun Peygamberi, o bunun Selman'ı; bu onun Ali'si, o bunun hurmalıkları, kuyusunun ağzı, feryatlarının kulağı olmuştur. İlimler tümden birbirini tanımak olmuştu. Marifet birbirini bilme, din birbirine iman ve ibadet, kitap birbirine yazılan mektuplar, nübüvvet birbirine yol gösterme... Adeta her ikisi de peygamber, her ikisi de birbirinin ümmeti ve birbirinin elçisi... Gazel, birbirinin gözüne bakmak; kaside, birbirinin boynunu seyretmek; şarkı, birbirinin dudağını açmak; musiki, birbirinin can verici, okşayıcı ve sıcak sesi.

Bu ona üflüyor, o buna; o bunun göğsünde nefes alıyor, bu onun göğsünde... Bu onun dudaklarıyla konuşmakta, o da bunun dudaklarıyla. Bu onun kulaklarıyla duymakta, o da bunun kulaklarıyla. Bunun ruhu onun bedeninde, onun ruhu da bunun bedeninde. Bunun bedeni, onun ruhunu hapsetmiş, onun bedeni de bunun ruhunu. Onun dili bunun ağzına girmiş, bunun dili de onun ağzına. Onun bakışları bunun gözlerine yerleşmiş, bunun bakışları da onun gözlerine. Her defasında biri konuşunca diğeri kendi sesini duyar gibi oluyor. Kendi sesini duyunca da öbürünün konuştuğunu sanıyor. Suretler arasında ona göz dikmiyordu; ama baktığı her surette onun çehresini görüyordu. Odasının penceresinden aya bakınca, ayın çehresinde onun bakışlarını görüyordu. O da aya bakınca bu görülmeyen kuşun gözleri mehtaplı engin sahralarda onun bakışlarını takip ediyordu ve onu ayın gözlerinde ele geçiriyordu. Birbirinden uzaklaşınca ve halifenin uşakları onları hilâfet sarayına götürünce, hilâfet sarayının kapalı uzun perdelerinin arkasından bakışları göklerin güvenli halvetinde görüşme sözü veriyordu. Her ikisi de zamanında saraydan kendi yalnızlık yurtlarının her zaman açık penceresinden veya her gece uzanıp da uyuyamadıkları yataklarından kalkıp, açık havada birbirleri ardınca gidiyor-

lardı. Birbirlerini göklerin yeşil tarlasında buluyor ve mehtabın eteklerinde birbirlerine sarılıyorlardı. Görünmeyen iki güvercin gibi birbirlerinin kanadında, gasp eden halifelerin kapalı göz kapaklarının ardından nur caddesinin üzerinde uçuyor ve ayın temiz ve aydınlık çeşmesinin karşısında karşılıklı oturuyor, el ele, sessizce konuşuyorlardı. Göz göze fısıldaşıyor, konuşuyor, konuşuyor, ağlıyor, ağlıyor, gülüyor, gülüyor, gülüyor, söylüyor, ağlıyor, gülüyorlar... Yere bakıyor, yere birlikte bakıyor, şehirlerinin yüksek kalelerini, şehirlerinin kapalı kapılarını, şehirlerinin kapılarının demir ve büyük kilitlerini, şehirlerinin bencil, kaba, haşin, kabadayı, tehlikeli, acımasız, korkunç, ruhsuz, dertsiz ve dinsiz korumalarını; şehirlerinin duvarlarını, duvarlarını, duvarlarını, duvarlarını, caddelerini, sokaklarını, her yeri duvar olan şehirlerini; duvarların arasını, muhafızların mızraklarının parıltılarını, acımasız sesleri, kazakların göz alıcı çizmelerini, sert gözlerin ışıklarını ve şehrin işgalcilerinin eziyet edici ruhlarını görüyorlar... Mızrakların kurşundan gövdeleri dışında hiçbir ağaç yoktu. Bunca insan arasında halifenin adamlarından başka kimse yoktu. Hilâfet sarayından başka bir ev ve tavan yok. Göklerin yüksek damından, ayın aydınlık çeşmesinin yanından, her yeri duvar olan şehirlerini görüyorlar. Hepsi yabancı olan şehir halkından, şehri tümüyle ele geçiren halifelerden başka kimse yok. Şehrin her yerinde kaçılacak ve bir an gasıp hükümetin ajanlarının gözünden emniyette kalınacak küçücük bir yer dahi yok. Otuz dört bin yıldır bu ülkede ancak son iki bin yıldır özgürlük hareketi başladı. İnsanlar kendi haklarını anladılar. Hükümetin gasp edilmesini, hilâfet zulmünü ve hayatın zorluğunu gördüler ve özgürlük savaşına başladılar. Halk istiklal, kurtuluş, özgür seçim ve seçim özgürlüğünü kabullendi. Görüş hakkını, ifade özgürlüğünü ve kalem özgürlüğünü tattı.

Ay gece yarısını geçince, batıya doğru gidiyor. O ikisi, iki kuş gibi başı diğerinin kanadının altında sessizce oturuyor. İki sevgili gibi baş başa vermiş, gözlerini hasret, şevk, korku ve ümit-

le birbirine dikmişler. El ele, göz göze, karşı karşıya oturmuş, şehrin duvarlarını, hilâfet sarayının siyah kalelerini seyrediyorlar. Her ikisi de susmuş, konuşmuyor, ağlamıyor ve gülmüyor. Sabah vaktidir. Ay göklerin kıyısına yaklaşmış, aniden göklerin beyaz kayığı batı dağlarının sivri uçlarına değmiş, kırılmış ve ufukların görünmeyen kale sırtlarına düşmüş, dağılmış. O iki bakış, masum zevkler ve güzel gecenin eşliğinde sabaha kadar birlikteydi. Mehtap çeşmesinin yanında bir gece kaldıktan sonra yeryüzüne geri dönüyorlar, şehre iniyorlar. Halifenin celladının kılıcı iki çocuk gibi birlikte olan bu iki bakışı ortadan ikiye ayırıyor ve zorla vedalaşıyorlar. Tüm kudret, güç, himmet, irade ve kararları bir anda döküyorlar. Birbirlerine yüz çeviriyor ve yorgun, dertli, kanlı, kırık kanatlı, yaralı, ümitsiz bir şekilde herkes kendi kalesine geri dönüyor. Yatak odalarının penceresinden yavaşça içeri giriyor. Gizlice tapınak muhafızı görmesin diye arka kapıdan içeri giriyorlar. Şakaklardan alnın kenarlarına, oradan kaşlarının altına ve göz kenarlarına erişiyorlar. Saatlerdir aya bakan gözlerden içeri giriyorlar. Saatlerdir dökülen gözyaşlarına boğuluyorlar... Gece gidiyor ve çirkin, soğuk, acımasız sabah, bahçede geziniyor ve kendisini acımasızca odanın camlarına vuruyor. Onu uyandırmak, koku almak istiyor. Gizlice evden kaçan, göklerde mehtabın kenarında akşamı birlikte geçiren bu ikisini takip ederek gelmiş. Halifeyi bu iki isyancının gizli işlerinden haberdar etmek istiyor... Sabah da her şey gibi ve herkes gibi bu dünyada halifenin ve gasıp hükümetin savunucusudur. Kanuna, düzene karşı olanların acımasız ve amansız düşmanıdır. Yoksa kalben ona inanmadı da isyan mı etmek istiyor? Din de gasp hilâfetinden ve gasıp hükümdardan yana mı? Gün ışığı dinden daha özgürlükçü ve hakçı değildir. Sabahın kapıyı çaldığı bir esnada, kendini camlara vuruyor ve ay batı dağlarının ardında dağılıyor ve gökler renksiz, ruhsuz oluyor. Ufuk taşına çarpan kayıkları dağılınca, iri ve parlak gözyaşları seherin uçuk renkli çehresine düştü ve evine döndü. Gözlerine yorgun ve dertli bir şekilde dönüyor ve göz kapakları kapanıyor

ve gece yarısından beri aya bakan açıkgözleri kapanıyor, yatıyor. Hayır, bakışlarını gizliyorlar ki halife onların nereye gittiğini, nerede olduklarını, ne yaptıklarını, ne zaman geldiklerini ve hallerini anlamasın.

Her yerde, her zaman takiyye, takiyye, takiyye...

Takiyye dinimizdir, takiyye imanımızdır, takiyye hayatımızdır, takiyye gözlerimizdir, takiyye bakışlarımızdır, takiyye ruhumuzdur, varlığımızdır, aşkımızdır, mezhebimizdir.

Ah! Konfüçyüs ne kadar doğru söylemiş: "Ey öğrencilerim! Zalim hükümet, kaplandan daha acımasızdır."

ONYEDİNCİ BÖLÜM

İnsanlar bu âlemde var olan en güzel şeyi tanımıyorlar. Tanıyorlar; ama güzelliğini kavrayamıyorlar. Bu da diğer tanınmayan binlerce güzellik gibi tanınmamıştır. Gözlerde oldukça yüzeysel bakışlar, kaba ve sıradan. "İnsanlar beş duyu organlarını bile hakkıyla tanımıyorlar. Yüzünü boyamak için bir kova dolusu pudra, allık, rimel ve çeşitli renkleri kullanmalısın ki estetikten anlayan gözler, güzel olduğunu görsünler. Yemek tabağına bir avuç dolusu baharat dökmeliyim ki lâtif tat alma duyuları yemeğin kokusunu hissetsin. Kendini onların önünde çırılçıplak soymalısın ki güzel vücudun olduğunu görsünler..." diye yazan kitabe ne kadar da doğru söylemiş. Doğrudur; ama bütün bu çabalara rağmen insanlar anlasalar da neyi anlamışlardır? Hangi güzelliği anlamışlardır? Nasıl? Nereye kadar görebiliyorlar? Bu gözler, en dikkatli gözler bile bir aynadan daha ayrıntılı göremiyor. Âlemde güzelliğini tanımadıkları ve hatta ölüm, tehlike, uğursuzluk ve musibet olarak değerlendirdikleri ve şefkatli öğütlerin esaslarından biri kabul ettikleri güzelliklerden biri de hızdır.

Bugünle birlikte tam on bir gündür evden çıkmadım, canım sıkıldı. Üniversitenin önünden geçerek Gevherşad Caddesi'ne gittim ve koşmaya başladım.

Bütün varlığım, 130-140 km sayıları arasında gidip geldi. Filozof Pisagor'un; "Dünya sayılar üzerine kurulmuştur." sözü doğrudur. Ben bunu hissettim, bütün vücudum kilometreleri sayan bir daire şekline gelmişti. Akrep döndükçe, adeta âlemdeki bü-

tün hareketleri sadece 130-140 sayılarında görüyordum. Böylece sürekli karşımda duran ve düşüncelerimi kısıtlayan dert kaynağı görüntüleri unutabiliyordum. En azından bir an için... Varlığın değişmiş şekli olan bu yuvarlak sayaç ile, bu resim o iki sayı ile sürekli bir keşmekeş içindedir. Bazen bu iki sayı açığa çıkıyor, bazen bu iki resim gözüküyor, ben de sırayla bu varlık âleminin sayfalarından gelip geçen bu ikisini görüyordum. Sürat ve hatıra arasındaki keşmekeşe dalmıştım. Aniden "Hinap" kavşağındaki asılı tablo mahvoldu, resim ve sayı birlikte kaçtılar. Ben de kendimi göz açıp kapayıncaya kadar caddeden yüz metre içerideki bir gübre torbasının üzerinde buldum. Zannettim ki otomobilim takla atmış, yeniden doğrulmuş ve her ikimiz de harekete hazır duruyoruz!

Allah acıdı, kendimi yokladım, nereye değdiğimi bilmediğim burnumun üzerindeki yara dışında hiçbir şey olmamıştı. Allah acıdı, Allah acıdı. Kime? Neye? Hiç, öylesine ağzımdan çıktı, doğru dürüst bir manası yok, yoksa bu dünyada beni bekleyen hangi şey var ki ben gittikten sonra yazık olsun. Yaşadığım hayatta, her tarafım gittikçe üzerime yaklaşan ve bana meydanı dar eden duvarlarla çevrilidir. Bunu hissediyorum. Çok yakın bir gelecekte boğulacağımı biliyorum. Ben, şu anda Bethowen'in hayatının son yıllarının, aylarının, haftalarının ve günlerinin ağır dertlerini tüm varlığımla hissediyorum. Bu büyük müzisyen sonunda sağır oldu. Bunun ne olduğunu biliyor musun? Sağır bir müzisyen, yani hiç! Yani hiçten daha kötü bir şey, ölümden daha acı... Çünkü o yaşıyor ve öldüğünü görüyor, bir hiç olduğunu görüyor. Sağır olan bir müzisyen, kör olan bir ressam gibidir. Felç olan boksör gibi... Topal olan bir koşucu, ses telleri bozulan bir şarkıcı gibidir... Biraz yazardır, biraz şairdir ve biraz düşünür, biraz siyasetçi, biraz özgürlükçü, biraz konuşmacı, biraz öğretmen, sanatçı, estetikçi, tiryaki, düzensiz, hayalci, duygusal ve aynı zamanda çok sabırlı... Ama yazamıyor, (bazılarını bırakmıyorlar, bazılarını anlamıyorlar, bazılarını beklemiyorlar, bazıları olmuyor...) Ne şiir yazabiliyor, ne de

düşüncelerini açığa vurabiliyor. (Kim bilir, belki de 'ne gereği var, diyorsun. Ama yaygınlaştırılmadığı takdirde değerini kaybeden bir düşüncedir bu. Halk onu tanımalı, anlamalı ve uygulamalı. Eğer insanlar Jean Jacques Rousseau'yu tanımasalardı o da 18. asırda ölen milyonlarca Fransızdan biri olurdu.) Yüksek siyasi ideallerini açıklayamıyor, bir gün göreceğini, özgürce teneffüs edeceğini ve konuşacağını ümit edemiyor. Hem kalbi hem beyni, her ikisi de kaçaktır.

O halde ne yapabilirim? Sigara içebilirim, hayal kurabilirim, hissedebilirim, sabredebilirim, o kadar! O halde Allah beni yaşatmakla bana acımadı. Bugünün Hinap girdabında hayata son vermedi. O günlerde sen şöyle diyordun: "Siz diğer benlerinizden el çekemiyorsunuz. Benlerinizin harap olmasından korkuyorsunuz... Sizin bu benleriniz yok mu? O zamanlar seni ciddiye almıyordum, yoksa bu sözlere nasıl tahammül edebilirdim? Benim hangi benim özgür, hoşnut ve faydalıdır. Hatta benim en aşağılık olan şu usta benimin bile başarılı olduğunu düşünemezsin. Onun bunun ahmakça ve boğucu baskıları altındadır. Yukarıdan ve aşağıdan değerli üstat ve öğrencilerin ne kadar baskıda olduğunu biliyor musun? Üstatlar bir türlü, öğrenciler başka bir türlü... Onlar darbelerle, bunlar ise ders notları, idari işlemler ve değişimsel âdetlerle benim bu üstatlık "ben"imi ne kadar da küçük düşürdüler, ellerini ve ayaklarını kırdılar. Dallarını ve yapraklarını her gün döküyorlar. Büyük üstatlara oranla benim üstatlık başarım haset ve aferinleri doğuracak kadar parlaktı. Ama bu benim için nasıl bir başarıdır? Bir yıllık derslerimin toplamı, hiçbir değer ifade etmeyen ders notlarına bağımlı bir üstattan üstün olduğu için o kadar seviniyorum ki o asil ve gizli, hakiki ve susamış "ben"imi dahi neredeyse çiğnemeye, bu gurbette yabancılar arasında bulduğum o tanıdık çehreyi görmezlikten gelmeye ve ona yabancı durmaya bile hazırım. Benim bu benlerimden hangisi özgürce gelişiyor? Allah acıdı, Allah acıdı da bana bu sövgüleri yağdırırken seni ciddiye almadım. Ben bu kadar duygusal olduğum halde yabancıların

haklı veya haksız düşmanlıkları iftiraları ve kötülemeleri karşısında oldukça soğukkanlı ve sabırlıyım. Beni tanıyan herkes doğrusu şaşırıyor. Bu benim ruhumun açık çelişkileridir. Bazen bir tek işaretle yumuşarken, sakinleşirken, bazen de bir tek parmak dokunuşuyla feryat figan ediyorum. Bazen binlerce eşek çiftesi karşısında susuyorum. Öyle ki bu çifteyi atan adam, benim canlı olduğumdan bile şüphe ediyor.

Hızdan bahsediyordum. Hız cinneti ne kadar güzel ve heyecanlı bir cinnettir. Ben hayatım boyunca bundan daha güzel, heyecanlı ve büyük bir olayı ne gördüm, ne işittim, ne okudum, ne de tasavvur ettim. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya ordusunun hava kuvvetlerine bağlı iki subay yenildiklerini, esir düşeceklerini anlayınca romantik elvedalar ve acı duygusal oyunlara girmeden Tokyo Askeri Havaalanı'na girdiler ve her biri bir savaş uçağına binerek uçtular. Akşamüstü güneşe doğru iki kurşun gibi aşkla uçtular ve batı ufuklarının çehresindeki bu iki belirsiz nokta, Tokyo Havaalanı'nda kendilerini seyreden gözlerden kayboldular.

Bu haberden ne kadar lezzet aldım! Lise birinci veya ikinci sınıftan beri bu efsanevî yiğitliğin izleri var ruhumda. Radyolar "En güzel şey nedir?" diye bir yarışma düzenlemişlerdi. Ben bu sahneyi göndermiştim. Ama Raşit adındaki birisi kazandı. Ona göre dünyada en güzel şey, çiftçinin rüzgârın önünde hafifçe eğilen altın rengi buğday başaklarına bakışıydı.

Ama bana göre çiftçinin buğday tarlasına bakışı, güneşin yokluğa uğurlaması kadar güzel olamaz. Raşit Bey'in görüşü benim görüşümden daha "faydalı" olabilir. Ama gurup vakti güneşi uğurlama sahnesi veya batı yatağında güneşle can vermek güzelliğin ta kendisidir. Güzellik için güzellik... Hiçbir hayat emaresi ve hayat kokusu taşımayan bir güzelliktir. Akıl, maslahat, fayda, akıbet ve neticenin olmadığı bir güzellik. Mutlak asalet! Güzellikte güzellik ve asalet bir şeyin kendine, sadece kendine ait olmasıdır.

Bu dünyada başımı döndüren tek şarap hızdır. Beni acıklı nasihatlere maruz kılan, nasihat yağmuruna tutan ve en samimi kalpleri titreten bir mesele...

1960 yılında Fransa'nın ilk yaptığı Mirage uçağı gösteriye sunuldu. Bir gösteri uçuşu yapmak için öğrenciler de çağrılmıştı ve ben İranlı öğrencileri temsilen davet edilmiştim. Ne kadar heyecanlı ve baş döndürücü anlardı. Ses ötesi bir hızla bulutların üstünde uçmam! Güneş ne kadar yakın ve büyüktü. Bulutlar siyah ve asık suratlı değil, masumiyetin beyaz kadifesinden bir sergi... Yeryüzü cansız, karanlık topraklar değil, okyanus lâtif, manevi, yumuşak ve sessiz bir sahil. Adeta meleklerin çıplak ruhlarının samimice sarılıp yattıkları bir yatak! İffet, saflık, masumiyet, güzel günahsızlık ve azamet dalgaları; ama baş döndürücü, derin ve sessiz bir kendinden geçiş. Dalgaların hareketi, ruhların vakarı ve sessizliği gibi, bu dört unsurlu âlemin dilsiz ve kısa göklerinin altında lezzetli ağırlık, ihtiyaçsızlığın büyüklüğü, ümitsizlik... Akrabalığın kaybolmuş adasına ulaşan, gece yarısı akrabasının evinde hayali misafirlikten geri dönen dertli bir yaşlı gibi üst üste birikmiş... Bu yaşlı adam nereye giderse gitsin, kendisini ezen en baş döndürücü hatıralara gömülerek yavaş yavaş, herhangi bir maksadı olmaksızın yürüyeceğini biliyor. Hayır, kendisini çekiyor; ama bir yere değil, sadece evinden uzaklaşmak için.

Sahi, neden hız cinneti beni doyuruyor, mest ediyor? Zira ben sadece bu psikoloji içinde kendimi iyi hissediyor, rahat, eksiksiz ve ölçülü buluyorum. Kendi kendime sığıyorum, kendi ölçülerime uyuyorum, ayakkabı ve elbise olmam bana darlık yapmıyor, beni vurmuyor; kendimi uyumsuz, kısa, uzun, baskı altında ve boğulmak üzereymiş gibi hissetmiyorum. Ben kendimim; rahat, sevinçli ve mutlu! Niçin? Bu mesele mucizevî bir şekilde benim için anormal bir mutluluk ve heyecan yaratıyor, beni araştırmaya itiyor. Düşünmemi, sebebini öğrenmemi sağlıyor. Ben güzel ve nazlı bir çocuğun kalabalıklar arasından heyecanla koşarak, "Beyefendi, ben bunu buldum, bu sizin malı-

nız, alınız." dediği güne kadar da bunun nedenini bilmiyordum. Ben onu kaybetmiş ve unutmuştum. Avucundakini görünce hemen hatırladım. Bu henüz açmadığım o sayısız kitap sayfalarında okuduğum ilginç bir tılsımdı. Bu sayfaların birinde bana hız bulmacasını çözmeye çalışıyordu.

Sana açıklamak istemiyorum. Ben senin bulduğun ve bana verdiğin o tılsımı sana geri verdim. Şu anda senin elinde, ona ne yapayım? Senden alacak olursam ne işime yarar? Senden başka kime verebilirim? Kimin işine yarar? Onu keşif hakkı kendisine aittir. Kaçak cinsi her ne kadar değerli olsa da bulana vermek gerekir. Başka bir yerde gösterilemez, satılamaz, pazarın işine yaramaz, dükkânın önüne konamaz, sergilenemez, hatta adı bile ağza alınamaz. Ben bile şu ana kadar onun adını kimsenin önünde anmadım. Hem ben onun sahibi olduğum için tutuklanırım hem de sen onu bulduğun halde sakladığın için tutuklanırsın. En iyisi, ondan hiç bahsetmeyelim. Onun hakkında ancak işaretle ve kinaye yoluyla kulağa fısıldayarak konuşalım. Yoksa hem tutuklanırız hem de mallarımıza el koyarlar. Senin elinde kalsa daha iyi olur. Bu tılsımın silinmiş, eğilmiş ve birbirine karışmış çizgilerini kim okuyabilir ki? Bu kelime ve işaretlerin birçoğu zaten benim için de anlaşılmazdır. Zorla okuyorum. Öyleyse onu, daha benim piyasa kitaplarımı dahi anlamayan, basılmış makalelerimi okuyamayan, ders notlarımı kavrayamayan, hatta sessizliğimi, gururumu, yalnızlığımı ve birkaç günlük çocuğun bile görmedikçe tanıyamadığı yenilgimi görmeyen bu cahil insanlara nasıl verebilirim? Elinde dursun, ümitsizliğe kapılma. Bazı noktalarını tam okuyamadığını biliyorum. Bazı cümleleri senin için asla bir anlam ifade etmez. Bazı yazıları dilsiz ve şaşırtıcıdır. Bazı kelimeleri düşmüş ve silinmiştir. Bazı nokta ve harflerine inanamazsın. Bunlar senin için tasavvur edilemez şeylerdir. Onlar karşısında bazen korkuya kapılırsın, bazen heyecanlanırsın, bazen şaşırırsın, bazen hayallere kapılırsın, bazen öfkelenirsin. Fakat ne yapmalı? Onu senden başka kimse okudu mu? Kendi cahilliğinden dolayı ümitsizliğe kapılma. Sen yetenekli birisin, Sen

okuyabilirsin. Aşırı sıkıntı, çok gayret ve büyük bir sabır ister ama sonunda okuyacaksın. Pekiyi, antik kitabeleri nasıl okuyorlar? Ben şimdi bu tılsım karşısında çok perişan olduğunu anlıyorum. Ne yapacağını bilmez bir haldesin. Onun rengi ve kokusu seni şaşkına çevirmiştir; ama bu doğaldır. Uyuşturucu madde tehlikelidir, macun zehirli ve tuhaftır. Yüzlerce tür unsurdan, ilaçlardan, çeşitli bilinmez maddelerden üretilmiştir. Boşuna kaçak değildir. Sakız değildir, çiklet değildir, fil pısırığı değildir, tulum yoğurdu değildir, lokum değildir, çocuk susturucu çıngırak değildir, ekşi bitki şırası da değildir.

Böylesine kaçak helvadan, havuç suyundan, çorbadan, açık çaydan başka bir şey tatmamış olan bir çocuk, aniden görüyor ki esrar, zırnık, kireç, asit, zaferan. Hint biberi, karabiber, acı ilaçlar, esrar otu, hardal, eroin, uzak ülkelerden getirilen ve insanları uyuşturan maddeler. Rey, Anadolu, Bağdat, Hindistan, İran, Çin, Arabistan ve Batı'dan getirilen ve birbirine karıştırılan afyonlar... Senin eline vermişler. Hayır, sen buldun. Önce ne olduğunu bilmiyordun, benim sigara tütünüm olduğunu zannediyordun. Yabancı çay veya kahve olduğunu düşündün. İnsan iki üç bardak içince ısınıyor, ağrıları diniyor! Ne kadar seviniyordun, hatırlıyor musun? Baş ağrın için etkili bir ağrı kesici bulduğunu zannediyordun. Ama şimdi tadınca, eyvah, eyvah demeye başladın. Ah, ne kadar acı, zehir gibi. Zehir, zehir... Bu nedir? Korkudan kaçıyorsun. Korkunç zehri seni dehşete düşürüyor. Kaçıyorsun, bir daha içmeyeceğine yemin ediyorsun, bir daha dönmeyeceğine, adı bile belli olmayan bu öldürücü zehirden kurtulacağına ant içiyorsun. Birkaç adım atınca, biraz uzaklaşınca, başını döndüren tehlikeli zehrin etkisi gidince, kararsızlaşıyorsun, ayak sürüyorsun, şaşkınlığa düşüyorsun. Ne geri dönebiliyorsun, ne de bırakabiliyorsun. Afyondur, yavaş yavaş mahmurlaşıyorsun, ruhun ızdırap çekiyor. Dayanamıyorsun, deliriyorsun, kapıyı kırıyorsun, kendini odana atıyorsun, iradesizleşiyorsun. Ne yapacağını bilemiyorsun, kendi kendine hâkim olamıyorsun, yine bir tadına bakmak istiyorsun. Isınmak,

keyiflenmek istiyorsun. Başını döndürüyor, halini kötüleştiriyor, zehirlendiğini zannediyorsun, rahatsız oluyorsun, feryadı figan ediyorsun, kaçıyorsun, karar alıyorsun, kızıyorsun, mahmurlaşıyorsun, kararsızlaşıyorsun, titriyorsun ve sonra yeniden almak istiyorsun, koklamak istiyorsun; bu hep böyle tekrar edip duruyor... Sen artık bir zavallısın. Bitmişsin, düzelemezsin, tiryaki olmuşsun, yemek, uyku, gezmek, ziyaret, mutluluk, sohbet vb. şeylerden nefret ediyorsun. Tüm tatları çocuksu buluyorsun, tatlıları çocuklara veriyorsun. Tatlı yiyen adamlardan, pilav, tavuk, Kirmanşah yağı ve Gülşah elmasından nefret ediyorsun, doyasıya yemek yiyenlere katlanamıyorsun. Konuşanlara şaşıyorsun, içinden onlara sövüyorsun ve onlardan bıkıyorsun. Saraya ayak basan, Milli Park'ın içine giren, çimlerin üzerinde dolaşan, özgür havada nefes almaktan hoşlanan ve tarif yapan insanları ahmak kabul ediyorsun. Sağlık ve temizlikten yanakları kızaran kimselerden kaçıyorsun; şişman, keyifli insanları görünce kusman geliyor; güzel yiyen, keyif çatan, gülen; ev, elbise, rütbe, hukuk, misafirlik, meyve, tatlı, adabı muaşeret, şaka, kahkaha, şerbet, pasta, akide şekeri, rengârenk sofralar, kadın, çocuk, eş, kavim, araba ve güzel bir iş gibi şeyleri söz konusu eden insanlardan nefret ediyorsun.

Oh be! Ne büyük mutluluk, o da midene indi! Allah'a hamt olsun!

Konuşmaya takatin yok, iş yapamıyorsun, halinin sorulmasından bir sövgü kadar nefret ediyorsun, sana acıyanlara, nasihat edenlere ve minnet edenlere isyan ediyorsun. İyiliğini isteyenleri tokatlamak, öğüt verenleri boğmak ve kovmak istiyorsun. En yakınlarına yabancı kalmak istiyorsun. Sana yardım edenlere, acıyanlara, yol gösterenlere, aklını senin iyiliğine harcayanlara, Fasikülleri, Gülistan'ı, Kelile ve Dimne'yi, Ahlak-ı Nâsırî'yi, Sadi'nin Bostan'ını ve derslerden, öğütlerden kaçmak için onlara kattığı bilgileri kullanan öğretmenlere düşman kesiliyorsun. Bütün tatlar ağzında tatsız, bütün renkler uçuk, bütün haberler duymaya değmez, bütün tipler görülmeye değmez, bütün işler

yapılmaz ve hiçbir şey hiçbir şeye değmezmiş gibi geliyor. Bütün değerler yavaş yavaş iflas ediyor, bütün pahalılar ucuzluyor; bütün faydalar, neticeler, istifadeler beyhude oluyor, manasızlaşıyor. Her şey anlamını kaybediyor. Sadece bir tek şey var; o macun... O macunu gittikçe daha fazla kullanıyor, seni kararsız kılan, değiştiren, rahatsız eden ve korkutan o bir zerre macun seni sadece biraz ısıtıyor. Sana güzel, keyifli, rahat ve hayal dolu dakikalar yaşatıyor; her gün daha fazla istiyorsun. Artık sadece bunu yiyorsun; bütün ilaçların, işin, hayatın, uykun ve her şeyin o oluyor. Artık, hiçbir şeyin olmadığını hissediyorsun, senden başka hiçbir şey yok. Tiryakisi olduğun bu tehlikeli zehirden başka her şey anlamını yitirmiş. Artık bütün mutluluklar aptalca geliyor sana. Sağlık ve mutluluk ise nefret edilecek şeyler. Dünya malı iki ayak üstünde yürüyen mücessem bir ahmaklıktır. Senin iştahını açan lezzetli tek lokma bu macun, bu afyondur. Cennette Âdem'e yemesi, hatta yaklaşması yasaklanan ağaç, buğday, hurma veya üzüm ağacı değildi. Göbekli müfessirler böyle zannediyor. O ağaç bu meyveyi veriyordu. Buğday, hurma ve üzümün bunca kavgası olur mu? Cennetten kovulmak, isyan etmek, bu kadar kötü akıbete duçar olmak ve onca efsaneye ne gerek vardı ki. Sen, iyi ve akıllı, yeni Müslüman olmuş kardeşim, sen yeni vahiylere muhatapsın. Sen temiz kalbini ve aynanı bu elli dört yaşındaki Cebrail'in ilhamlarının sır dolu nurlarına açmışsın. Onun senin için getirdiği ilginç ve sır dolu mesajlarını ve nurlu ayetlerini büyük bir aşkla alıyorsun. Şimdi sen Tevrat, İncil ve Kur'an müfessirlerinin hiçbirinin bir şey bilmediğini anlayabiliyorsun. Babamız Adem'in yediği ve yediği için de kovulup şaşkınlığa düştüğü o yasak meyvenin ne tadı, kokusu, rengi ve şekli olduğunu biliyorsun. Yazarlık yaptığımı zannetme. Ben haber veriyorum; en ilmî, ciddi ve gerçek haberleri veriyorum. Ey benim büyük derslerimin akıllı öğrencisi, dinle! Dinle! Bu dünyada benim mesajımı senden başka hiç kimse duyamıyor. Yalvarıyorum, dinle! Bütün ruhunu, bütün varlığını bir "ağız" yap ve aç ki kibriya arşının muhteşem misafirliğinden çaldığım bu semavî lokmayı ağzına koyayım. Allah

bütün peygamberlerini oraya davet etmiş, Zülcelâl Hazretlerinin etrafındaki velilerin ve nebilerin teşkil ettiği nuranî halkanın etrafına toplanan melekler ayakta durmuş; sessiz, temiz, beyaz, sevgili ve gözleri bu melekutî dergâhın azametli nurundan kapanmış... Oradaki ruhanî yemekler, aşkların en yakıcı ateşlerinden, okşamaların en lâtif yağından ve güzel kokulardan pişirilmiş. Bu güzel yemekler, Allah'ın bu ziyafetinde sofralara dizilmişti. Evet, ağzını aç da bu semavî lokmayı koyayım. Onu yut ki için ilahî ve sonsuz marifetlerle dolsun. Âlemin nurlarıyla aydınlansın. Böylece dertlerin şifa bulsun. Ardından aziz, yüce, yumuşak ve çok sesli dertler ruhuna dökülsün. Dilimizi öğrenesin.

Sen ey ümmi Peygamber! Oku! Sakın okuyamıyorum deme, oku! Boğazını öyle bir sıkarım ki gözlerinde ölümü görürsün, hissedersin, sonra da seni bırakırım. Üç defa veya daha fazla ve o zaman şöyle derim: "Oku!" O zaman artık okuyabilirsin. Oldukça güzel okursun, ardından mavi göklerden denizler dolusu mesaj taşıyan güzel marifet ayetlerini indiririm ve sen bilinç, kudret, vefakârlık, iman ve liyakat ile hepsini alırsın, alırsın, alırsın... Ta ki o esrar dolu muhteşem gece gelip çatar.

İsra... Gece yolculuğu, geceleyin kulunu Mescidiharam'dan Mescidiaksa'ya götüren Allah yücedir. Ne büyük ve ilginç bir gece! Gece göklere yolculuk. Sen o yüce uçuşa hazırlanırsın, ben sana miraç gecesini haber veririm; seni kuru ve garip çölünden alır göklere götürürüm. Birinci gök, ikinci gök, üçüncü gök, dördüncü gök... Güneş, ateş denizi, yüce âlem... Nihayet yedinci gök; onun ötesinde ne göreceğini söyleyemem. Ama şunu söyleyebilirim ki artık seni kimse göremez. Dünyayı gören dar gözler tembel, leş, kirli, cahil, kötü, sıradan, yüzeysel, zayıf, tozlu, yapışkan bakışlarla bedeninin lâtif ipeğini yaralayamaz. Benim uzun arzularım, kırıcı ve ince hayallerim, yorgun gözlerimi alan kırmızı cübbem, denizlerin ve göklerin yumuşak, sevgili, rahat, suya susamış bir ruhun kırıcı ve keskin kırmızılılığını saramaz.

Ah! Yeniden renkler başıma döküldü, bunlar konuşmama engel oluyorlar; onunla konuşunca, düşünce yolculuğunda onunla yükselince, renklerin yeryüzünde kaldığı ve gözlerinden yok olduğu denizlere veya göklere ulaşınca, aniden varlık ve yaratılış tümden su oluyor. Alfred Hitchkok'un filmindeki vahşi kuş sürüleri gibi sadece bahar yağmurlarının nazlı ellerinde bir tek ağacı açmış, kışın kahrına uğramış bağının ağaçlarının üzerinde aniden sessizliğimi ve yalnız huzurumu bozan korkunç bir gürültüyle tüm renkler uçuşuyor, topluca tepeme dökülüyor, kırmızı ve siyah gagalarıyla savunmasız ve güçsüz gözlerime saldırıyorlar. Ne kadar büyük eziyet! Ah, Allah'ım! Niçin bu güzel, mavi ve sessiz göklerimi, bu kötü kuşlar kara ve kızıl hale getiriyor? Niçin dertli yaşlının arzularını karartıyorlar? Neden bu mağaradaki sessiz rahibin hayallerini kızıla boğuyorlar? Neden hayalci arzular ve arzulu hayaller dışında bir şeyi olmayan birine böylesine eziyet ediyorlar?

Keşke! Allah bunca rengi niye yaratmış? Âlem bir boya dükkanı mıdır? Hayat bir tuhafiye dükkânı mıdır? Evet, renkler olmasaydı bu cahil bakışlar ve kör gözler hiçbir şeyi göremezlerdi. Onların bir şeyin varlığını anlaması için o şeyin bir renge bürünmesi lazım. Eşyaları birbirinden ayırmak için farklı renklerin olması lazım. Neden gölgeyi tanıyorlar? Çünkü kenarında aydınlık var. Onu bu gözlerle algılıyorlar, görüyorlar. Ama neden geceyi tanımıyorlar? Derinliğini, sevgisini, ünsiyetini, okşamasını, iyiliğini ve güzelliğini anlamıyorlar? Çünkü bu bakışlar için diğer renkler izah ve açıklama yapmıyor, bir şey öğretmiyor. Neden bu gözler karanlıkta bir şey göremiyor? Çünkü renkler gitmiş. Bunlar renk olmazsa hiçbir şeyi tanıyamazlar, göremezler. Bunlar için kömür, bulutlardan daha gerçektir, çünkü siyahtır. İnsanın kanı derisinden daha çok gerçektir; çünkü kanı kırmızıdır. Neden bedeni herkes tanıyor, görüyor ve inanıyor da ruhu görmüyor, tanımıyor, hissetmiyor ve hatta inkâr ediyor? İnsanın bedeni mi daha gerçektir, yoksa ruhu mu? Hangisinin daha ağır olduğunu hissetmiyor musun? Acaba o elli kiloluk yük sana hiç

ağırlık yaptı mı? Ama onun baskısı altında feryat ediyor, boğuluyorsun. Hangisi daha çok ağırlık yapıyor? Hangisinin baskısı seni daha çok incitiyor? O elli kiloyu üstatlar, sıradan insanlar bile hissediyor, ama ruhun en korkunç tufan ve tuğyanlarını kimse anlamıyor, büyüklüğünü ve küçüklüğünü anlamıyor. Hatta bu güzel bakışlı insanlara binlerce felsefî, ilmî ve mantıkî delil ile ispat etsen de yine şüphe ediyorlar. Neden? Çünkü ruhun rengi yok. Eğer onu kırmızı veya siyaha boyamış olsaydım, hemen inanırlardı. O zaman elli kilodan daha fazla olduğunu anlarlardı. Şu anda ağırlığım, söylediğim takdirde, yerinden kalkacağın ve şüpheye düşeceğin bir sayıda duruyor. Acaba yanlış yapmıyor musunuz? Acaba numarayı yanlış okumuyor musunuz? Acaba teraziniz doğru mu tartıyor? Senin tartıldığın teraziler ambar terazisi, kasap terazisi ve pancar tartan terazilerdendir. Hayır, ne diyeyim, sen yanlış tartıyorsun. Seni uyaracak kimse de yok. Ne garip bir yanlışlık! Havanın basıncını yük terazisiyle tartıyor, sıcaklığı bakkalın terazisiyle ölçüyor, bir resim tablosunun sanat değerini ve güzelliğini metreyle tespit ediyorlar... Horasanlı bir kasidenin yüceliğini adımlarla ölçüyorlar ve sonunda bu sayıları buluyorlardı. Yeryüzünün en büyük şairinin arzuları bin altı yüz elli santimdir. Bu âlemin en yaratıcı yazarının hayalleri yüz elli kilodur. Leonardo de Vinci'nin eseri olan Monna Lisa'nın tebessümü bir parmak bağı kadar! Güneşin kalbinin sıcaklığı yedi yüz seksen dokuz ayaktır. Tapınaktaki adamın yüceliği on dört metredir! Horasanlıların tarzında yazdığım aşağıdaki şu kasidem on sekiz adım, üç karış ve dört parmak!

"Ey arzuların yüce çatısı,
Bana bir tebessüm elçisi gönder.

Sen benim canımsın, canına ant olsun!
Can kadar aziz bir yemin içtim.

Okşa beni, bir kadeh nazıyla,
Bağla beni herhangi bir bağla."

Ne diyorum? Ruhumdaki hız bulmacasını konuşuyordum, o yasak buğdaydan yeme dedim, yedin. Buğday mı? Hayır, o sarhoş edici afyonu içtin, şimdi tiryaki oldun, gözlerin açıldı, aydınlık seni fark etti. Sen ümmi bir peygamber, okula gitmemiş bir yetim idin; ama şimdi okuyorsun. Bütün engellemelerime rağmen o yasak buğdaydan yiyerek isyan ettin. Bilmem hangi şeytanın hilesi ve hangi Havva'nın ayartmasıyla yedin? Aniden gözlerin açıldı, ilk defa çıplaklığını gördün, utandın, elbise aradın. Bayındır ve huzurlu cennetten kovuldun, bu kimsesiz, garip ve korkunç topraklara düştün. Şimdi sen o tılsımı okuyabiliyorsun ve her gün daha kolay okuyacaksın. Artık her satırı okuduktan sonra perişan olmayacaksın. Alışamadığın ve düşmediğin o semboller ve ilginç nüktelerden şaşkınlığa düşmeyeceksin. Şaşkın, ümitsiz, dertli, tereddütlü ve o manalara yabancı olmayacaksın. Onu okuman ve anlaman ümidiyle sana ısmarladım. O karışık, belirsiz, garip ve ilginç satırlar arasından sihirbazların yazıları gibi olan engin ve sihirli efsun, sembol, söz ve sırlar ile dalgalı, kalabalık ve dertli ruhumdaki hız bulmacasının cadı dilini bileceksin.

Bu kitabın birçok sırlarını ve bilmecelerini çözmen için sana vereceğim tek açıklama şu: Bu ruha dışarıdan yüklenilen şekil ruhun türüyle uyumlu değildir. Bu şekil, birçok çabaya ve yapıcısının kudret eline rağmen henüz tam oturmamış, her zaman dağınıklık ve değişkenlik arz ediyor. Henüz kemikleşmeyen yumuşak ve ince kabuklu yumurtaya benzemektedir. Gerçi bu maddeyi uzun yıllar bu kalıpta uyumlu tuttular, baktılar; ama sürekli cıva gibi kaypak, kaygan ve muzdariptir; ele gelmiyor. Aniden ince, düzenli, doğru, hassas ve mantıklı termostatı kırılıyor. En ufak gaflette küçük bir darbeyle kırılıyor, cıvası dağılıyor... Artık ne kadar çalışsan, dikkat etsen ve tedbir alsan da fayda etmiyor, toplanmıyor, her elin altından kaçıyor, her parmağın arasından kayıyor, ele gelmiyor... Bu cıvadır, hiçbir şeye yapışmaz, yere dökülen, parçalanan ve dağılan cıvayı ele geçirmek mümkün müdür? O artık elden çıkmıştır!

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

Yine sabah ezanı! Aylarca süren bir çaba ve aldığım dakikalık ve saniyelik kararlardan sonra kalbimden bir iki günlük izin alarak beynime eriştim ve beni inciten yığılmış, birikmiş işlerime bir çekidüzen verdim. İşlerim akşama kadar devam etti. Ayın on ikisi, on üçü olmakta ve ben bu yazıları ayın on birinde vermeliydim. Ne kadar gerekli, önemli ve de ilgi duyduğum bir şey! Bu konudaki tüm sözlerimi ilk defa söyleme fırsatı buldum; ama bu ateşli hastalık izin vermiyor. Velhâsıl bugün ateşe, ruhsal ve sinirsel dağınıklığıma hâkim oldum. Beni sürekli yazmaya zorlayan, elinden kurtulamadığım o kül rengi kapaklı defteri öyle bir yere koydum ki gözüme çarpmasın. Sürekli yazılarımı hatırlatan, ilmî ve fikrî hayatım olan notlarımı da kaldırdım. Telkinler, kararlar, kınamalar, aşağılamalar, zayıflık, aşağılık... Bedenimi eriten bu ateşli hastalığa hâkim olmak için yüzlerce psikolojik hileye başvurdum ve oldu. Bu akşam güneş battığında tembel, havalı, üzgün, hasta, kötü ahlâklı, yorgun ve yaramaz bir çocuk gibiydim. Gece yarısı uykudan uyandırılmış veya sokaktan, oyun oynadığı arkadaşları arasından alınmış, dayak, feryat ve tehditle bahçeye getirilmiş, odaya itilmiş, kulağı çekilmiş, odanın köşesine atılmış... Uykulu, rahatsız, sinirli, dünyadaki bütün bezginliğin adeta dudak ve yanaklarından döküldüğü bir çocuk gibiyim. Kızmış, gözlerini yere dikmiş, susmuş... Babası, öğretmeni veya annesi, çantasını bulmak ve binlerce güzel söz ve teşvikle en azından öğretmenin verdiği bir tek ödevi yazmasını ve

sonra da işine bakmasını sağlamak. Ama faydası yok. Kendin çantasını açmalı; kitabını, defterini açıp önüne koymalı ve rica edip yalvararak işlerini eline vermeli, parmak aralarına bırakmalı, elini sıkmalı, merhamet ve sevgiyle başını kitaba ve deftere eğmeli, kalem tutuşturduğun parmaklarını defterinin üstüne getirmeli ve "Yaz canım, kurbanın olayım, fedan olayım, yaz! Zordur, sevmiyorsun; ama benim için yaz, babanı öğretmeninin karşısında utandırma. Bak, hiç de zor değil, senin için hiçbir şey ifade etmez. Hadi kurban olayım, ne istersen alacağım, yaz canım, gözüm, ruhum, ciğerim, aferin, aferin, ya Allah, aferin yavrum..." diyerek yazmasını sağlamalısın.

Velhâsıl kendimi böyle razı ettim, yazmaya mecbur ettim. Yazdım, yazıyordum. Ortalarda yine gönlüm havalara girdi. La ilahe illallah!

Sabret, bir şey olmaz. Bir sayfaya, yarım sayfa kadar küçük bir nasihat yazayım. Ardından gelecek daha fazla bir enerjiyle işlerimi takip edeyim. Sadece az da olsa bu vesvesesi dursun. Çok eziyet ediyor, küçücük bir nasihat... Hikâye söylemek insanın yarattığı felsefesini, Allah, tapınak vb. şeyleri yazmak istemiyorum. Kısa bir tavsiye! Dört kelime, hâl hatır sormak kadar bir şey. Hayır! Hayır! Hayır! Oh, ne olur, bitir! Yarın ayın 13'ü! Artık ne zaman yazacaksın! Bu akşam! Yarınları bırak! Ödevini bitir, sonra ne istersen yaz. Nasihat, imlâ, hikâye, yaratılış felsefesi, hilâfet tarihi, rahip, tapınak, çeşme, susamış insan, Elhamra'nın ince ve uzun minaresi! Nehir, deniz, tavuk, civciv, yılan yavrusu, tapınaktaki insan, ciddi söz, sıradan söz, din, dünya, boş sözler, uzak sözler, şımarık sözler, tatsız, tuzsuz, soğuk... Ama önce ödevini yaz. Aferin çocuğum, nazlım! Bak, sen her zaman okul birincisiydin, öğretmenler ahlâkından razı idiler, ben her akşam gelerek seni zorla alıp yatak odana götürüyordum, ödevini yarın yaparsın diyordum, onların iki kere yaz dediğini sen binlerce defa yazıyordun, biraz da oyun oyna, futbol oyna, roman oku, ye, gül! Senin yaşındaki çocuklar hikâye oku-

yorlar, sen ise durmadan ders çalışıyorsun, gözün bozulacak, yorulacaksın... Ama şimdi, şimdi neden böyle oldun? Ne zamandan beri? İkinci yarıda asla ders çalışmadın, bir sayfa ödev yapmadın, birinci dönemin ödevlerini bile tamamlamadın, bir-iki satır yazıp bıraktın. Üç aydır iki satır ödev bile yapmadın, üç aydır sana yalvardığım halde bir ödevini yazmaya başladın ama orta yerde yine bırakıp oyun oynamak istiyorsun. Şiir söylemek, hikâye yazmak, nasihat etmek istiyorsun. Nasihat etmek için bu kadar heyecanlanman gerekmez, işini terk etmen gerekmez. Bu nasıl bir nasihattir?

Parmaklarım ödevini yapıyordu ve kendim bu sözleri tekrarlıyor, bu şeyleri düşünüyordum. Farsça gramere göre "vuruyordum, düşünüyordum" demeliyiz. Bu yanlıştır. Gramerin bu sözlerle ne işi var, o bu şeylerden ne anlar? Kalemim ödevini yazıyor, ben ise bu keşmekeşlerle uğraşıyordum. Kalbim gitmek için, birkaç kelime nasihat etmek için, isyan ediyordu. Aklım zor, rica, sövme, kötüleme, tehdit, teşvik ve telkinle beni yerime oturtup yazdırıyordu; ama ben yine nasihat etmek istiyordum. Ben ateş aldıkça aklım su döküyordu, üflüyordu. Sabretmemi, ödevimi bitirmemi söylüyordu; ama dinlemiyordum, elim ödevimi yapıyordu... Ama görüyorsun ki yine olmadı!...

Güzel! Şimdi söyle söylemek istediğini! Nasihat mı etmek istiyorsun? Edebiyat veya felsefe mi yapmak istiyorsun?

Hiç, istiyordum; ama şimdi fırsat kalmadı. Dün gecenin altısından beri dört sabahtır on saatlik ödev yaptım. Kalbim karardı, sabrım taştı, yoruldum, sadece bir selâm vermek için geldim, ziyaret etmek, görmek için. Bir işim, sözüm yok. Senin "getirmediniz"lerin gibi. Neyi getirmediniz? Neyi getirmedim? Benim "af edersiniz unuttum"larım gibi! Neyi af edersiniz? Neyi unuttun? Öylesine işte, hep boş, hep boş... Bir şey yazmazsam 30-40 saat bir şey yazmayabilirim. Ama bir şey yazarsam kendimi yazmamak için tutamam. Bu kalem kötü bir hatırlatıcıdır. İşe koşunca ve yola sürünce inatçı bir at gibi zorla bir iki adım atı-

yor, karışmıyorum, ha bire başını o tarafa çeviriyor. O şehrin çizdiğiniz dakik ve gerekli planı... Ama aksi yönde... Gerçekten tam ve kapsamlı bir plan! Diğer planların hiçbirisi bu kadar mükemmel değildir. Çok teşekkür ediyorum, çok sevindim... Af edersiniz, rahatsız ettim, başvurmak istedim, selâm vermek istedim, ben en iyisi yine ödevime döneyim. Allaha ısmarladık!

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

Akşamüstüydü ve ben kim olduklarını bilmediğim, sadece dinleyici olduklarını hayal ettiğim bazı kimselerle oturmuş, sohbet ediyordum. Yazıları, insanları, şairleri, şiirleri, şunu bunu... Bu vakit öldürmek için en iyi yoldur. Şımarık ve ağır saatleri başka hiçbir yolla başından savamazsın. Hiçbir değeri olmayan saatler, hiçbir şeye yaramayan saatler... Sadece öldürmek gerekir, uzaklaştırmak gerekir... Aniden hayatımın tehlikede olduğunu hissettim!

Ne oldu bilmiyorum. Gizemli ve güzel bir gaybî ses kulağımı, kalbimi ve tüm ruhumu çınlattı ve dedi ki,kendini ulaştır, kendine gel, hayatın tehlikede, varlığın fırtınaya maruz kalmış, ne kadar korkunç bir gece!

Ben şu anda sahildeyim, beni yaşlı, kuru gövdeli bir ağaca bağlamışlar. Gözlerimi bağlamışlar, ağzımı kilitlemişler, ellerimi arkadan ağaca bağlamışlar. Ayaklarıma zincir vurmuşlar, başıma bir sürü muhafız dikmişler, her yer esaret altındadır. Göz, muhafız, tehlike ve duvar... Karşımda deniz var, bana hiçbir zaman merhamet etmeyen sahilsiz bir okyanus. Deniz, ben denizi ne kadar çok seviyorum. Onu ne kadar büyük görüyor, anlıyor, samimiyet kuruyor, saygı gösteriyor, mukaddes sayıyor ve iyi biliyorum. Ama deniz hiçbir zaman bana merhamet etmiyor. Ben yüzmeyi seviyorum, yüzmeyi iyi biliyorum, usta bir yüzücüyüm, çocukluktan beri yüzüyorum, hayatımda yüzmekten daha iyi ve zevkli bir iş bilmiyorum... Deniz benim dostumdur, azizimdir, sevgilimdir... Yüzmek! Denizin kucağında!

Ama deniz hiçbir zaman bana merhametli olmadı.

On yıl önce onu yanına gönderdim, onu okşasın, sakinleştirsin, rahatlatsın diye gönderdim. Benden bıkmıştı, benim özgürlüklerimden yaralanmıştı, usanmıştı. Çok çekti, dert gördü, tahammül etti, Tours'da sevgili bir arkadaşım, tanıdığım var, orada oturuyor, çocukluk arkadaşım, birbirimizi seviyoruz. Ona inanıyorum, o sevgilidir, büyüktür, güzeldir, iyidir, derindir, saf ve sadedir, mütevazıdır, herkese faydası dokunur. Git, onun yanında bir ay kal, kız kardeşimin çocuklarını da götür. Benim işim var, derdim var, yalnız kalmak istiyorum. Sen de yalnız kalırsan daha iyi olur. Herkes arada bir yalnız kalmalıdır. Yalnızlık insanın ihtiyaçlarından biridir.

Onu gönderdim; ama arkadaşım onu üzdü, ilgilenmedi. Benim gönderdiğimi, akrabam olduğunu, eşim olduğunu, çocuğum olduğunu, yakınım olduğunu biliyordu. Benim gönderdiğimi ve onun ümidiyle gönderdiğimi de biliyordu; ama ona güler yüz göstermedi, o yıl otuz sekiz binden fazla misafiri vardı, otuz sekiz binden fazla insanı ağırlıyordu. O yıl, otuz sekiz bin insan onun kapısını çaldı, dans etti, yüzdü, güneşlendi, güldü, aşkını yaşadı, güzel günler geçirdi, oyun oynadı, sabahladı. Gündüzleri kayak yaptılar, geceleri denizin kenarında ayın mahrem, sevgili ve sessiz ışığında yürüyüşe çıktılar. Herkes onu yalnız bıraktı. O garipti, ben de onu yalnız bırakmıştım, deniz de onu yalnız görmüştü. Gördü ki gündüzleri yalnız bir kadın iki çocukla geliyor; dertli, üzüntülü, sahilde oturuyor, denize bakıyor, acı düşüncelere dalıyor ve akşamları ay denizin yüzeyinde ruhlarla oynarken ve otuz sekiz bin insan her biri kendi yarısıyla el ele yumuşak ve ıslak kumsallarda yürürken ve konuşurken, o tek başına kulübeden çıkıyor, çocukları kulübede uyuyor, birkaç adım atıyor, bir an bir karartı gibi tek başına mehtabın altında deniz kenarında duruyor, denizi seyrediyor, ayı seyrediyor ama insanları göremiyor. Bir an sessizleşiyor. Kim ne biliyor? Belki dalgaların sesine kulak veriyor, belki birini düşünüyor, kim ne bilebilir? Bir yetim kimi düşünebilir? Bir kadın

neyi düşünebilir? Bir çocuk neyi düşünebilir? Bir aşık neyi düşünebilir? Bir garip neyi düşünebilir? Bir hasta neyi düşünebilir? Bir dertli neyi düşünebilir? Susamış insan neyi düşünebilir? Deniz, yalnız olmayan bu otuz sekiz bin insandan sadece onu seyrediyordu. Hepsi iyi, güzel, konuşkan, gülümser, mutlu idi; ama o yalnız ve sessizdi. Birini bekliyordu; ama o gelmedi. Asla gelmedi. Deniz benim gönderdiğimi yalnız buldu, onu okşamadı, çocuğumu, eşimi, dostumu yalnız buldu. Kimsenin onu tanımadığını, onunla konuşmadığını ve benim olmadığını gördü. Ben Paris'te kendi işimle meşguldüm. Ah! Deniz ne kadar merhametsizdir. Onu yalnız gördü, savunmasız, korumasız gördü. Sahipsizdi, kardeşsizdi, eşsizdi, dostsuzdu, akrabasızdı, onu yalnız göndermişlerdi. Kötü bir adam, bencil bir adam, insafsız biri, duygusuz, hamiyetsiz, sadece menfaatlerini düşünen, kendini düşünen, dersi, konuşmayı, şöhreti ve kalabalığı seven, kendi hayallerinin ve fikirlerinin peşinde koşan bir adam, onu tek başına bu denize salıvermişti. O da çirkin, acımasız ve vahşi ağzını açtı, yuttu, çiğnedi, ağzını kapattı ve diğer otuz sekiz bin insana yeniden gülümsedi! Aşağılık! Vahşi! Aniden yalnız kaldım, artık hiçbir faydası yoktur. Deniz hiç kimseyi geri vermez, denizin merhameti yoktur, acıması yoktur. Ağlamak fayda etseydi, giderdim; ağlardım, yalvarırdım, her ikindi vakti kendimi denize atar, eteğine sarılır, rica eder, suya dalar, boğar, denizin kalbini gezer, denizin dibine el sürer ve her yeri arardım. Hayır, deniz yuttuğu şeyi geri vermez. Yuttuğu herkesin bir müddet sonra sadece ölüsünü geri verir. Deniz, onun ruhunu emer ve onu yok eder. Ama merhametsiz, benim için bunu da yapmadı, hiçbir haber vermedi. Onu yuttu, midesine indirdi ve ne kadar söylediysem ve sorduysam da cevap dahi vermedi, konuşmadı!

Yıllar geçti. Yılların nasıl geçtiğini nasıl söyleyebilirim? Benim neler çektiğimi kim bilebilir?

O gitti ve o gittikten sonra ben, benim öyle bir kimsem olduğunu anladım. Olmadığı zamanlar onun olduğunu hissettim. O

olmadığı zaman varlığına ihtiyaç duydum. O gidince de onu beklemeye başladım. O artık beni sevemeyince ben onu sevmeye başladım; o bitirince ben yeni başladım; o bitince ben başladım. Yalnız doğmak ne kadar zordur, yalnız yaşamak, yalnız ölmek...

Ama ben yanlış yapmıştım, ne kötü bir yanlışlık! Ben hayatımda bir insanı tanımada bu kadar hataya düşmedim. Nasıl olur da büyük ve güzel deniz kötü olabilir? Deniz nasıl acımasız olabilir? Deniz nasıl bir kızı öldürebilir, deniz nasıl eşimi, çocuğumu ve gönderdiğimi yutabilir? Deniz kurt mudur, köpek midir? Yamyam mıdır? Vahşi midir? Asla! Deniz sevgili, yüce, mütevazı ve derin denizdir. Deniz, gök ve ateşin alevi, bu gurbet âleminde benim üç sevgili dostumdur. Ben her zaman, değerli öğrencilerime, dostlarıma tavsiye ediyorum ki bu dünyada yaşarken bu üç sırla yaşayın, yeniden diriltilin, karışın, tanışın, sürekli birbirinizle istişare edin. Deniz, gece gözleri ve kış ateşi... Ateş, kış gecelerinde sihirbaz bir oyuncu; gökler gecelerde gizemli, sessiz ve engin... Ama deniz her zaman gece, gündüz, kış ve yaz, ilkbahar ve sonbahar; her zaman güzeldir. Deniz dokuz yıl sonra benim gönderdiğimi geri verdi. Aferin, teşekkürler, dilim şevkten tutulmuş, konuşamıyor, sana teşekkür edemiyor, ne kadar utanıyorum. Ey deniz, sana kötü lâflar ettiğim için beni bağışla. Bir insan bütün bunları anlayabilir mi? Beynim ve kalbim, bir insanın beyni ve kalbidir. Böylesine bir mucizeyi nasıl düşünebilir? Onu yuttuğunu ve geri vermeyeceğini zannediyordum. Bir insan bu sözleri dokuz yıl sonra nasıl anlayabilir? Sen büyüksün, sevgilisin, benim bütün bu iftiralarımdan ve sövgülerimden uzaksın, sen denizsin, azamet, celâl ve iyiliğini övmek için bu sana yeter.

Onu, dokuz yıl sonra verdi, görür görmez tanıdım, beni çağırdı, kendini tanıttı; "Ali, geldim!" O olduğunu hissettim, aksi takdirde onu dinlemez, duymaz ve konuşmazdım. Ben konuşmak isteyen herkese izin verir miyim? Bir sürü insan konuşmak istedi; ama benimle konuşmaya cesaret edemediler. İnanamı-

yordum, baktım ki o, onu ilk başta tanıdım; ama inanamadım. O zaman gazeteler yazdı, bütün insanlar gördü, herkes okudu, telgraf geldi, ailesi yas tuttu, hepimiz inandık... Ah! Odasını bir ay sonra boşalttılar, Hindistanlı ve Çinli öğrencilere kiraya verdiler, Ben orayı ebediyen terk ettim. Artık dönmedim, her şey bitmişti... Her şey!

Ama benim merhametli denizim sevdiğimi geri verdi, benim bunca dert çekmeme dayanamadı, dokuz yıl dert çekmek ve kimsesiz kalmak yeter... Onu bana geri verdi.

Biraz zayıflamıştı doğal olarak. Zavallı tam dokuz yıl denizin dibinde kalmış, beni görmemişti. Tam dokuz yıl yalnızlık! Çok zayıflamış! Olsun, daha iyi, zayıflamak için zaten uğraşmıyor muydu? Ha bire sandviç yiyordu.

Aferin! Mersi! Saçlarını istediğim gibi yapmış, o saç biçimini sevmiyordum, ne kadar uğraşsa da güzel olmuyordu; ama ben bir şey demiyordum. Benim hangisini beğendiğimi öğrenmek istiyordu, ben belirsiz ve havadan şeyler söylüyordum, o nasıl yaparsa yapsın, tamam diyordum. Olayı bitirmek istiyordum, tartışmaya sabrım yoktu. O zamanlar 33-34 yaşlarındaydım. Şimdiki gibi 24-25 yaşlarında bir genç değildim. Dua ediyordum, cemaat kuruyordum, gazete çıkarıyordum, ilmî uğraşlar, röportajlar yapıyor ve siyasî konferanslar veriyordum. 30-40 yaşlarındaki bir adam ne yapabilir? 30-40 yaşlarındaki bir adam düşünmek ve bu tür şeyler hakkında konuşmak bile istemez. Ben bu şeyleri hayatımda görmedim. Gözlerimi zorla açıp, parmaklarımla tutarak, renklerin ve ölçülerin üzerine diktiğim halde yine göremiyordum. Gözlerim yeryüzünü görmüyordu, alçaklarda sürünmüyordu, aydan aşağı inmiyordu.

Sesi hiç değişmemiş, dokuz yıl önceki gibi. Ama biraz hüzünlü, sürekli inliyor gibi. Sürekli gamlı, arada bir gülen sesi bile hüzünlü. Gerçi bu onun sesini daha da güzelleştirmiş; ama beni endişelendiriyor, hüzünlendiriyor... Neden üzgündür? Neden sevinçli değil? Neden kalpten gülmüyor? Neden sesi açık ve güçlü değil? Neden başarılı bir ses tonu yok? Neden razı değil?

Ben zannediyordum ki bir gün denizden çıkar da tam dokuz yıl sonra beni görürse, deniz kenarında ona vefakâr kaldım, dönmedim, şehre alışmadım, meşgul olmadım, unutmadım, başka bir şeyi veya kimseyi sevmedim, onun döneceğine ümidim olmadığı halde bırakıp gitmedim, yalnız kaldım, yolunu gözledim... Denizden çıkıp benim beklediğimi, yolunu gözlediğimi gördü. Beni buldu, gördü ki öylece kalmışım, oldukça değişmişim, artık kimseyle uğraşmıyorum, başkalarını düşünmüyorum, diğer çehrelerim yok olmuş, diğer boyutlarım dökülmüş, diğer benlerimi bırakmışım, diğer bakışlarımı unutmuşum, inleyen ve şikâyet eden her şeyden el çekmişim. Artık siyasetle uğraşmıyorum, halkla uğraşmıyorum, artık tehlikede değilim, korku içinde yaşamıyorum, her zaman onu düşünüyorum, ona bakıyorum, ona dalmışım, ondanım, onun arzuladığı gibiyim, onun yalvardığı ve olmam için uğraştığı gibiyim. Benim olduğumu görünce, beni bulunca, istediği ve sevdiği gibi olduğumu görünce; onu sevdiğimi, güzel, doğru ve tam sevdiğimi görünce sevinçten çığlık attı. İniltiyi unuttu, hüznü gitti, mahzun sesi açıldı, huzur buldu, sakinleşti, rahatladı, yumuşadı, sevindi, razı oldu. Ne yazık ki henüz sesi kısılmış, henüz hüzün dalgaları gözlerini terk etmemişti.

Bu bana sıkıntı veriyor! Bir de o sıkıntı çekiyor, üzülüyor diye sıkıntı çekiyorum. Neden diye çekiyorum. Onun üzülmesine üzülüyorum, yeterli değil mi? Az mıdır? Biliyorum her şeye oranla; ama bu da değmez mi? Ne diyeyim?

Ne yapayım? Eğer o resmi gösterecek olursam sabrı kalmaz, tahammülü tükenir, alevlenir... Eğer göstermezsem hüzünlü, gamlı ve kederlidir. Ne yapayım? Eğer ona neler yaptığımı yani, neler yapmadığımı ve onun bilmediği şeyleri söyleyecek olursam doğru olmaz. Bir erkek, eşi ve çocukları için yaptığı fedakârlıkları söylememeli. Bunları söyleyen erkek, ne kadar aşağılık ve bayağı bir insandır. Fedakârlığı her zaman gizlemek gerekir, sadece başkalarından değil, kendinden bile. Kendin bile hatırlamamalı ve düşünmemelisin.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Bu gece ne kadar yorgunum, her yanım dökülüyor, gücüm kalmadı; ama konuşmalıyım. Biraz konuşayım ki uykum kaçsın. Mutlaka konuşmalıyım. Gerçi konuşacak bir şeyim de kalmamış... Dünden beri bir şey yemedim. Evvelki günden beri uyumadım. Dün gece ay yanımdan gidince yalnız kaldım ve ben de uyumaya gittim. Hava aydınlanmak üzereydi. Gözlerim tam uykuya ısınmışken uyandım. Daha doğrusu uykudan sıçradım. Kalkıp ışığı yaktım, sigaramı yaktım, oturdum, kalktım, oturdum, biraz uzandım, kalktım, oturdum, dayandım, uzandım, kalktım, durdum, yürüdüm, döndüm, oturdum, kalktım, gittim, odadan çıktım, yürüdüm, oturdum, oturdum, oturdum... Kargalar döndüler, sokağın ışıkları kanatlandılar, pencerenin beyazlığını yıkadılar ve soğuk bir sabah rüzgârı esti, ah! Sabah oldu, gece gitti, dün gece oldu, yarın geldi, bugün oldu...

– Baba! Niçin burada oturuyorsun?

– Hiç canım... Başım... Ne... Dişlerim. Evet... Bu... Çok... İki üç gündür...

– Dişin mi ağrıyor, yoksa başın mı?

– Hıı! İyi geceler...

– İyi geceler!

Kalktım odama geçtim ve ışığı söndürdüm. Odam aydınlandı, perdeleri çektim, odam karardı, uzandım sigaramı yaktım.

Ne! Zannettin ki! Yani ne? Sanırım yalan söylüyordu. Evet, bir şey anlamak istiyordu. Hayır, sanıyorum mecburdu. Haa... Bir maslahat idi. İstiyordu ki... "Yani"ler... Güzel, olsun, benim için hiçbir şey fark etmez. İyi söyledim. Oh! Rahat ettim! Yedi aylık eziyet, korku, perişanlık ve ızdırap bir anda gitti, rahat bir nefes aldım. Yedi aydır ilk defa bugün rahat bir nefes alıyorum. Bak ne kadar rahatım! İyi oldu! Kendimi iyi hissediyorum, rahatsız değilim, boşuna zor olduğunu düşünüyordum, zor değilmiş, bitti işte. Evet, bitti gibi, izi kalmadı gibi. Yedi aydır boğazıma saplanmış bir kemik gibiydi... Bir anda çıktı! Yedi aydır, enkaz altında kalmış gibiydim. Yedi ay önce deprem evimi başıma yıkmıştı! Ne kadar zor! Ne büyük olay! Her şeyim enkazın altında kaldı, diri diri gömüldü. Kendim de enkaz altında kaldım ve şimdi! Ne büyük mucize, nasıl oldu da bir anda kurtuldum? Allah'a şükürler olsun! Kalktım, aynanın karşısına geçtim, kendimi seyrettim. Eh, bu ben miyim? Yedi aydan sonra kendimi ilk kez görüyorum. Evet! Bu benim. Aynanın karşısında, aynanın içindeki adam benim. Allah'a hamt olsun! Kurtuldum, unutkanlık cevabını verdim.

– Aldığınız karara çok sevindim, hayır, işverenin sevgiye hiçbir ihtiyacım yok. Bu bir müjdeydi.

– Hayır, çok özür dilerim, yanlış anlamayasınız diye nasıl söylemem gerektiğini bilemiyorum. Demek istiyordum ki ben...

– Bu sözlere ihtiyacım yok, her şey çok açık, ben baştan beri bu tanışıklığımızda kendimi yabancı hissediyordum.

– Hayır, rahatsız olmayın, niçin sinirleniyorsunuz? Maksadım şuydu ki yani demek istemiyordum ki...

– Rahatsız mı? Rica ediyorum, bu sözlere bir son verin! Beni bana yakışmayan bu şeylerle kirletmeyin. Yeter! Bu sizinle konuşacağım son sözdür; dikkat edin, rica ediyorum. Ümit ederim ki bunu ömrünüzde duyduğunuz en ciddi ve gerçek söz olarak algılarsınız. O da şu ki hangi durumda olursa olsun kararınızdan

vazgeçmeyiniz! Beni soracak olursanız, ben bıktım, usandım, tamam mı?

– Eh, hayır! Siz neden? Ama...

Ahizeyi yere bıraktım.

Uykudan sıçradım.

Eh! Bu uyku muydu? Nasıl?

Of! Başım dönüyor, rüya olduğunu biraz geç anladım. Yani yalandı, yani asla böyle bir şey yoktu, yani o bu sözlerden habersizdi, böyle bir olay olmamıştı. O saatte hiç kimse bu numaraya telefon açmamıştı. Telefon kapalı duruyordu. Kulaklarım böyle bir ses duymadı, gece yarısı kimse kimseye telefon açmamış, hiçbir şey olmamıştı. Sessizdim. Yani kulaklarım aslında kesinlikle böyle bir ses duymadı. Yani gecenin o vaktinde, gece yarısı saat 3.00'da kimse kimseye telefon açmamıştır. Yani asla, asla, hiç, hiç olmamıştır. Burada bu cümlelerin içinde bu aslaları kullanmayı ne çok seviyorum! Ne kadar güzeller. Gönlüm şöyle dememi istiyor: "Kurban, nereye gidersem gideyim hep aslaların başına dönüyorum." Ama dalkavukluk sözünü söylemiyorum. Erkeğin, çok istekli de olsa ve kuyruğuyla dönüp vursa bile metin konuşması lazım. Canı oynamak istese dahi! Hatta bir milyonuncu defa şiir söylemek istese bile.

"Ben baharım, sen yeryüzü
Ben ağacım, sen bahar
Yağmurun parmakları bahçemde nazlanıyor
Ormanın ortasında
Beni sıkıyor
Sen büyüksün gece gibi
Büyük ırmak gece gibi
Yeni günüm aklında ölmezsin gecem gibi
Sabah gibi
Sen buluttan kadife gibisin
Ot kokusu gibisin
O ince bez gibisin
Otların kokusu üzerine düşen ay örtüsü gibi

Şaşkınlığın teklifsizliği gibi tereddütlü kalmış
Gitmek ile kalmak arasında
Tıpkı senin kışın gibi..."

Bu şiiri okudu ama aslında okumaması gerekirdi. Asla şiir okumaması gerekir. (Bu kadar asla kötüydü!) Artık mecbur kaldığı halde şiir okuyamasaydı şu şiiri okuması gerekirdi:

"*Yüz defa küstüm ve barıştım*
Maşuk, savaşımdan ve barışımdan *habersiz*"

Hiç şüphem yok, bu bir rüyaydı, hiçbir şey değildi. Asla, asla, asla... Soğuk bir terleme alnıma yerleşti, bütün bedenim soğudu, cesedimi yatağın üstüne attım. Yani ne? Bu nasıl bir olaydı? Asla, asla, asla...

Ne güzeldir, bu dünyanın en güzel Elifi. Sanki Miraç'a ben gittim. Mucizevî Miraç gecesi göklere yükseldim. Birinciden ikinciye, ikinciden üçüncüye, üçüncüden dördüncüye, dördüncüden beşinciye, beşinciden altıncıya ve altıncıdan yedinci kata çıktım ve orada ebediyet sahrasına ayak bastım. Oradan melekût âlemine uçtum, oradan kibriya arşının üstüne oturdum ve oradan ilahî saraya indim. Nur basamaklarından yukarı çıktım. Aniden Hazreti Allah'ın melekûtî iffet perdesine rastladım. Perdeyi kaldırdım, Allah! Yavaş, titrek, arzulu, korkulu, ilahî azamet ve celâlle cezp olunmuş bir halde ilerledim. Yakınlaştım, secde ettim, ağladım; Rabbim gülümsedi, başımı okşadı ve ben başımı eteğine dayadım, hüngür hüngür ağladım, aniden beni eleştiren ilahî bir ses duydum!

"Ey benim iyi kulum, bir ömür boyu bana çalıştın, yolumda yürüdün, benden ne istiyorsun?"

Ben sessiz kaldım! Beklenti utangaçlığı içinde öylece sustum.

"İstediğin şey ne kadar da büyük olsa utanma. Bizim kudret elimizde her şey mümkündür. İste!"

Ben utancımdan başımı önüme eğmiş, boynumu bükmüş bir haldeyim. Allah'ın, küstahlığımı, artan isteklerimi, tamahkârlığımı ve sınırsız arzularımı eleştireceğinden korkuyorum.

Allah ise ha bire “iste” diye üsteliyor.

Ben ise başım önümde, sessiz ve konuşmaktan âciz bir haldeyim.

Allah yine eleştiriyor ve ben küçük parmaklarımın ucuyla onun huzurunda toprağa bir şekil çiziyorum.

Allah bana bu güzel tılsımı ihsan etti; hem balık, hem keman, hem kırbaç, hem iğne, hem elif, hem endam, hem iki tane, hem de bir tanedir! Aldım ve Allah’ın lütfuna teşekkürü kendimle yeryüzüne getirdim.

YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM

Beşinci gündür! Bugün yerimden hareket etmedim, okudum ve yazdım. Bugün her günden daha rahat geçti. Dışarısı ürkütücü ve vesvese vericidir. Bu köşede soğuk bir kesinlik ve zifiri bir sessizlik var. Chandel'in dediği gibi; "Başka bir ülkede her zaman doru atları görmek kalbi titretmez ve gözleri bir müddet boş yere ardından çekmez."

Ne kadar gülünç ve acıklı bir hâl, ne kadar üzücü bir tebessüm, acı bir bitkinlik ve usanç var.

Bugün rejimi değiştirmeye karar verdim. Gece saat bir veya bir buçukta yatacağım. Uyku, uyanma, yemek ve işlerimi diğerlerine göre düzenleyeceğim. Öyle de yaptım. Ama olmadı, ışığı tekrar yaktığımda saat 3:15'ti. Uyanınca da ne yapacağımı bilemiyordum. Hiç! Ama... Velhâsıl yatağın boğucu ve karanlık darlığından kaçmaya çalışıyorum. Oda kararıp battaniyeyi başıma çekince sanki başıma vuruyorlar! Ahhh! Ne yapıyorlar?

Bugün neden rahatsız ve endişeli olduğumu biliyorum. Bugün hiç konuşmadım, hep yazdım ve okudum. Ne yazdım? Hiç! Konuşacak bir şey yok, ilmî meseleler! İlim işime gelmiyor, ben hikmeti/felsefeyi seviyorum. Filozof, philo ve sophia kelimelerinden oluşur. Pisagor'un dediği gibi, "Ben felsefe bilmem; ama felsefeyi seviyorum"

O halde felsefeyi kim biliyor? Ben ne bileyim? Felsefe kazanılacak bir şey değildir. Allah vergisi... Kime? İstediğine...

"Allah hikmeti dilediğine verir."

Gerçekten Allah neden bazılarını hikmet ehli, bazılarını hikmet sever, bazılarını ise hikmete yabancı; parayı, edebiyatı, sanayiyi ve hayatı seven kılmaktadır.

Acaba hikmet sahibi, hikmeti seven kimseden daha üstün müdür? Ne bileyim.

Velhâsıl, kural olarak ve aklen böyle olmalı; ama bu Allah'ın işidir. Allah'ın işinin akıl ve kaideyle işi olmaz. O istediğini yapar. Ali'yi evine oturtur, Osman'ı, Muaviye'yi ve Mervan Hımar'ı İslam'ın sahibi kılar. İsa Mesih'i çarmıha gerer, Sezar'ı tahta oturtur. Meryem'i Yahudilerin ve Sezar'ın uşaklarının esiri kılar, pis Kleopetra'yı şehvet ve pislikler içinde özgür bırakır. Bu işi de böyledir! Sokrat'ı hikmet dostu kılar; ama ağaca oturmuş, uyuyan, dalın üstünden her gün bir iki defa kendini sıvı veya katı halde yeryüzüne bırakan çıplak, cimri Hintliyi ise hikmet sahibi ve Nirvana'ya ulaşmış kılar!

Gerçekten de babamın dediği gibi, Allah'ın işleri insanların işine benzemez!

Ne güzel ağıt yakıyorlar, bu ağıt yakanlar. Önceleri şiiri sevmiyordum; ama şimdi onu çok derin buluyorum. İnsan, hayatında olaylarla karşılaştıkça ve tecrübeler yaşadıkça daha olgun ve anlayışlı oluyor. Anlamak sadece okumakla olmuyor.

Yarın Muharrem'in sekizidir demem uygundur; ağıt günleri... Bu ay kara aydır, kızıl aydır, ağıt ayıdır; yeşil ay değildir, bahar değildir, bayram değildir, aksine ağıttır.

Yazıklar olsun sana ey zaman! Ne zalim bir zamansın!

Ziyad'ın askerleri, Yezit'in ordusu Fırat sularından özgürce içtiler; domuzlar, köpekler sudan özgürce içtiler, yüzdüler, yıkandılar, oynadılar; ama Ali'nin, Fatma'nın ve Peygamberin evlâdı, Kâbe tavafını yarıda bırakarak bu kuru ve yanık çöllere geldi ve Fırat'a ulaştı. Ama... Sen ey zaman, ondan suyu esirgedin. Domuzların ve köpeklerin içtiği o sudan onu mahrum ettin. Fırat'ı Ömer bin Sâd'a verdin, Ali'nin evlâdını Fırat'ın kenarında susuz şehit ettin!

Su, Zehra'nın güneşi ve Hüseyin'in susamış dudakları!

Velhâsıl, biz ne biliyoruz! Bunların hepsi Allah'ın işidir. Ben kadere inandım, gerçekten kaderin karşısında tedbirin hiçbir önemi yok!

Gidip yatayım, uykudan başka beni bir soran yok!

***

Dokuzuncu gecedir!

Beynim, sözlerin amansız yağmuru ve seslerin faydasız karmaşasından adeta çınlıyor. Yatak odamın sessiz yalnızlığında bile gürültüler duyuyorum. Adeta hava, uzay, kapı, duvar, yer ve gök; her köşeden benimle konuşuyor! Kulağımın perdeleri ağrıyor. Geçen yıl ne sessiz ve kalabalık bir nevruz idi ve bu yıl da oldukça kalabalık ve sessiz bir nevruz! Birbirlerinden çok farklı!

Bunlar benim hasta olduğumu bilmiyorlar. Artık o kalabalıklara ve karmaşaya tahammülüm kalmamış, başımın ağrıdığı o kavgalı günler artık geride kaldı! O zamanlar gençtim, şöhret peşinde koşuyordum, güçlüydüm, kahramandım, Şehname tipinde bir adamdım, Horasanlı tipinde! Şimdi hasta, zayıf, şöhreti tepen ve Şems-i Tebrizî veya Hintli tipinde gazelci, dertli bir ihtiyarım.

Neden beni rahat bırakmıyorlar? Allah'ım! Doğru söylediğime inanmıyorlar, eli sopalı, sakallı birçok yaşlı insan binlerce hileye başvuruyorlar. Bunu gör, onu gör, burası kötü, oraya git ki ismini zikretsinler, benzersiz cemalini bir yerde göstersinler, Hz. Ayetullah, bir kucak sakal ve upuzun sarıkla üniversite üstadıysa, yukarılardan gelecek bir tek rütbe ve takdirname ile! Geçmiş asırların çevirmenlerinin ve yazarlarının kalemiyle yazılan sayısız nefis haşiyeler! Bütün bu makamlar, dereceler, göbek büyüklüğü ve yaş büyüklüğüne rağmen, en basit bir gazetenin karşısında kendilerini kaybediyorlar. "Bizim haberi yaz, resmimizi koy!" diye yalvarıyorlar. Şimdi bütün bunları gördükten sonra dosyasız, rütbesiz ve sürekli ceza alan bir gencin, bu öv-

gü, alkış ve keşmekeşleri sevmediğine ve bu tatlı suları içmek istemediğine inanamıyorlar.

Yıllar öncesindeki gibi genç, kahraman ve sağlıklı olsaydım bu günleri güzel yaşardım. Şöhretim her yere yayılmıştı, zemin ve zaman beni unutturmak istiyordu, etrafıma dikilen mızrakları ve kızıl, kanlı kaleleri yıktım ve üstat Bazn'ın dediği gibi, kalemimi ve dilimin kesici sivri ucuyla düşmanlarımın şişirdiği balonları bu birkaç yıl içinde patlattım ve yok ettim. Hem de nasıl!

Birden hepsini patlattılar ve içindeki pis kokular her tarafa yayıldı. Onu övenler bile yanından geçerken elleriyle burunlarını kapatmak ve oflayıp puflamak zorunda kaldılar!

Bu günlerde ne kadar heyecanlı övgüler duyuyorum! Memleketin tüm üniversitelerinde bu tür övgüler duyuyorum. Devletten daha güçlü olan Şiraz Üniversitesi ve Petrol Fakültesi bile benim şüpheli, kovulmuş, isyancı, sabıkalı ve mutaassıp biri olduğumu söylediler. Onlara göre, ben toplumsal âdet ve geleneklere riayet etmiyorum. Birçok önemli devlet erkânının yanında hiçbir övgü yağdırmıyorum, izin almıyorum ve başta hitap bile etmiyorum. Bunca masrafa rağmen gelip yaptığı bu bir saatlik konuşmasında en küçük bir teşekkür bile etmedi diyorlar. Her şeyi konuştum; ama Ak Devrim'den ve memleketin son ilerlemelerinden bahsetmedim. Onlara göre güzel konuşmuştum; ama toplumsal âdet ve gelenekleri bilmiyordum. Beni gururlu ve mütekebbir zannediyorlardı. Genç olduğumu, bu yüzden hemen kendimi kaybettiğimi sanıyorlardı.

Çağımızın İkbal'i Aime Cesare'dir.

Eğer ben sağlıklı olsaydım, bu övgü ve debdebelerin ne kadar lezzeti olurdu. Ama bir hasta hiçbir şeyden tat almaz. Onun için her şey acı ve tatsızdır.

Beni ilk defa yalnızlık cemiyetinde gören o iki papağan şimdi neredeler? Gelip görsünler ki neredeyse cemiyetin izdihamından boğulmak üzereyim.

***

Uğursuz 13

Bitti. On altı gün geçti. Bu gece on dördüncüdür. Yarın, ertesi gün! Yarın, perşembe günü... O halde tamamdır, geçti. Allah'a şükürler olsun ki en zor imtihanı kazandım ve hayatım önceki gibi düzeldi, sağlığıma kavuştum.

Zamanlar da fark ediyor; bazı zamanlar ömrümün devrelerini yıl yıl geçiriyor, bazılarını mevsim mevsim, bazılarını ay ay, bazılarını hafta hafta, bazılarını gün gün, bazılarını gece gece, bazılarını sabah, ikindi, akşamüstü, gece yarısı, bazılarını saat saat, bazılarını çeyrek çeyrek, bazılarını dakika dakika, bazılarını saniye saniye, bazılarını anbean, bazılarını gam gam, bazılarını kıpırtı kıpırtı, bazılarını tehlike tehlike, bazılarını hadise hadise, bazılarını korku korku, bazılarını küskünlük küskünlük, bazılarını barış barış, bazılarını sefer sefer, bazılarını defter defter, bazılarını söz söz, bazılarını cafe cafe, bazılarını kütüphane kütüphane, bazılarını durak durak, bazılarını nasihat nasihat, bazılarını hikâye hikâye, bazılarını şiir şiir, bazılarını hediye hediye, bazılarını tamir tamir, bazılarını tekrar tekrar, bazılarını renk renk, bazılarını da ömür ömür geçiriyorum. Her devresi on yıl, yirmi yıldır. İki yılını boş ver... Ne ilginç bir psikoloji bu; uyku ve uyanıklık arası bir hâl! Gidip yatayım.

Dualar:

Allah'ım, bana öyle bir kudret ver ki onu sevdiğim kadar kendimi de sevme ihtiyacını yok edebileyim.

Bu Hemedanlı Aynulkuzat'ın duasıdır.

Allah'ım, beni Kayser'in tahtına oturmaktan koru!

YİRMİİKİNCİ BÖLÜM

Altı gündür buradayım. Tahran... Gel, git, selâm, hatır sorma, davet, ziyaret, misafirlik, hatıraları yenileme, dostluklar, dertleşmek. Bağdat ve Roma'yı konuşmak, bilimsel tartışmalar, meseleleri ele almak, kitaplar, tercümeler, ilmî meseleler, konuşmalar, konuşmacılar... Yani hayata mana, inayet ve tat veren şeylerin toplamı...

Ama ben, sanki bu yıl kötü bir soğuk aldım. Hiçbir yiyecekten ve içecekten tat alamıyorum. Her şey bana acı ve tatsız geliyor. En keskin kokuları bile alamıyorum. Bu yıl tüm renkler silikleşti. Sürekli ruhuma lezzet veren o parlak renkler bile soluk duruyor. Avrupalıların dediği gibi, mutlak bir vurdumduymazlık içindeyim; hiçbir şey beni tutmuyor, ruhumda olmaması gereken bir derde yakalandım. Bu hastalık benim bünyem, psikolojik yapım, özel ve belirgin şeklimle uyuşmuyor!

Bu ne demek? Hastalığın da gelip gelmemesi diye bir şey var mı? Bu hastalık bana geliyor, diğeri gelmiyor. Hastalık palto veya manto değildir. Örneğin kırmızı palto sarı paltonun üstüne gider mi, gitmez mi?

Bu ne sözlerdir, konuşuyorum? Ben ve renk? Çocukluktan beri hayal ve düşünceden aşağı inmeyen ve şoförüm olan o öğretmenin dediği gibi; göklerden yere inmeyen benim gibi birisi, şimdi renkleri konuşuyor ve renk uyumundan bahsediyor. Büyük dertlere müptelâ olan ruhun ne çektiğini başkaları hissedemez. Manto ile eteğin renk uyumunu düşünüyor; ama insan ile tapı-

nak arasındaki renk uyumundan habersiz ve bundan dolayı da rahatsızlık duyuyor. Her zaman ağır felsefî sorular soran bir kimse, şimdi tapınakla insan arasındaki renk uyumunun sebebini soruyor. Hiçbir renk onun gözünden uzak, başka bir rengi tercih etme hakkına sahip değildir.

Jean Cocteau'nun dediği gibi, güzelliğin merkezini kendinde keşfetmemeli ve her şeyi bu merkeze yönlendirmemeli. Niçin? Niçin? Niçin? Bu ne sorudur? Bunlar ne hassasiyetlerdir? Hayatının her döneminde, hatta lâtif, ince ve gazelci dönemlerinde dahi haşin, mantıklı, ciddi fikri ve felsefesi olan bir ruh, neden şimdi daha da bir olgunlaştığı halde, aniden renkleri gören iki bakış elde etmiş, zahirî ve yüzeysel, ince hassasiyetler içine girmiştir. Böyle bir düşüş neden?

Ama o bilmiyor, diğerleri de bilmiyor; ben renklerden bahsedince aslında renkleri konuşmuyorum Ben renkleri görmüyorum, şekilleri görmüyorum, renk uyumlarını hissetmiyorum. Bu tür şeyleri konuşmuyorum, ben başka şeylerden söz ediyorum. Ama kimse anlamıyor, dördüncü tür insanlar bile anlamıyor. Muhatabım olan dördüncü tür insanlar bile beni anlamıyorlar. Dilimi anlıyorlar; ama bazı özel kelimelerimi anlamıyorlar. O kelimeleri lügat manasıyla anlıyorlar, hâlbuki ben o kelimelerin lügat manasını bilmiyorum, onunla ilgilenmiyorum.

Ne yazık ki insan ve tapınak arasındaki renk uyumuyla ilgili sözlerimi kimse anlayamadı. "Bazıları renkleri tanıyamadı, bazıları renkleri karıştırdı, bazıları ise yapısını bile fark edemedi..."

***

Altı gündür buradayım. Tahran'da... Gel git, selâm, hatır sorma, davet, ziyaret, misafirlik, hatıraları yenileme, dostluklar, dertleşmek, Rey, Bağdat ve Roma'yı konuşmak, ilmî tartışmalar, meseleleri ele almak, kitaplar, tercümeler, ilmî meseleler, konuşmalar, konuşmacılar... Yani hayata mana, inayet ve tat veren şeylerin toplamı... Bana gelen herkes yaptığı tercümeleri, yazdığı kitapları, yaptığı etkili konuşmaları, bastığı kitapların ne ka-

dar satıldığını, şimdiye kadar yazdığı eserlerini anlatmaya çalışıyor. Bunlar kötü şeyler değildir. İnsan susuyor, karşıdaki insan ise kendisini dinlediğini zannediyor. O söylüyor, ama ben duymuyorum. Fakat soru sorulunca cevap vermek zorlaşıyor: "Ne yapıyorsunuz? Duydum ki çok... Diyorlar ki siz ilginç bir şekilde... Biz sabırsızca kitaplarınızın çıkmasını... Bir yıldır o kırk sayfayı yazıp vermediniz, diğer yirmi yazar makalelerini yazıp verdiler. Sizin daha önce vermeniz gerekirken geç kaldınız! Ne oldu?"

Bu gece garip bir iş yaptım! Babam yine sinirden birkaç gece yatamayacak ve benim deliliklerimden küplere binecektir. "Bu bizim Ali ne ilginç sır dolu bir mecnundur: Bütün iyiliklerin, üstün özelliklerin ve faziletlerin toplamı, ama benim dertlerimin kaynağıdır. Beni şimdiye kadar Ali'ye olan ümitlerim ayakta tuttu; ama bana verdiği dertlerden bir deri bir kemik kaldım ve sinirlerim mahvoldu. Ali'nin yaratılışı Allah'ın kudretinin bir göstergesidir, arzu ettiğim her şeye sahiptir!" Bu, evlâdı hakkında bir babanın verdiği sürekli bir hükümdür. Ve ne kadar doğru bir hüküm!

Ama ne yapayım? Babam benim için sadece bir baba değildir, o aynı zamanda benim için bir üstat, mukaddes imam, aziz, büyük ve önderdir. Yeryüzünde iyi, anlayışlı, akıllı, temiz ve sevgili bildiğim tek insandır o. Dördüncü sınıf değil, ikinci sınıf insandır. Dördüncü sınıf olan başka birisidir.

Bu gece bilginler, mütefekkirler, ilim ve kalem sahipleri ve gerçekten bana oldukça fazla değer veren temiz insanlar bir araya toplandı. Büyük bir tedirginlik, ciddiyet, acıma ve korkuyla geldiler. Şu anda baskıda olan ve bin bir desiseyle basılması engellenen "İslam Bilim" kitabım hakkında konuşmak istiyorlar. Bana mollaların, sakallıların işimi bitireceklerini söylüyorlar. Hazırladıkları ilmî soruları soruyorlar ve ben de cevaplıyorum. Böylece beni şeytanın eşeğinden indirmeye ve tehlikede olan canımı kurtarmaya çalışıyorlar. Konumumu kaybetmemeyim,

halk arasındaki sevgimi yitirmeyeyim, adım kötüye çıkmasın, sapık ilan edilmeyeyim, diye çalışıyorlar.

"Doktor Bey, Üstat... Mühendis... Beyefendi... Sen de onların ilmî makamını biliyor ve seni ne kadar çok sevdiklerini de tahmin ediyorsun. Senden birçok şey ümit ediyoruz ve sana oldukça değer veriyoruz. Seni seviyoruz, toplumdaki ilmî makamına zarar gelmesin istiyoruz, senin de bildiğin gibi dostun olduğu kadar düşmanların da var. Ayrıca biliyorsun ki düşmanların kinli, kudretli, insafsız ve utanmazdır. Bunları biliyorsun, değil mi?"

– Evet, elbette. Açıktır, beylerin lütfü bellidir, ben de sizleri çok seviyorum.

– Güzel, biz evvelâ topluca bir konuyu eleştirmek istiyoruz. Elbette bu sizin ayıbınız değildir. Güzelliğiniz güzelliğinizdir. Bir insanın en büyük faziletidir. Ama bu sizde çok ağır, sivri ve abartılıdır. Sizin de bildiğiniz gibi, bu toplumda kötü etkileri vardır, düşmana verdiğiniz bahaneler sizi öldürecek ve yok edecektir. Siz, inancınız yolunda bunları kabul etseniz de bu, sadece sizin canınıza, malınıza ve makamınıza darbe vurmamaktadır. İşlerinizin ve fikirlerinizin önü kesilecektir, size susayan genç nesli, sizden koparacaktır, dilinizi kesecekler, kaleminizi kıracaklardır. Bu yazıktır. Bir kitap yayınlayıp her şeyden mahrum kalacağınıza, yavaş gidip yüzlerce kitap yayınlasanız daha iyi olmaz mı? Sürekli yavaş gitmek, hızlı gidip yavaşlamaktan daha iyi değil midir?

– Elbette doğrudur, doğru diyorsunuz, buyurduğunuz gibidir.

– Sizi hangi konuda eleştiriyorlar biliyor musunuz?

– Hayır, tam anlayamadım.

– Tek kelimeyle herkes diyor ki: "Doktor Bey sözlerinde hiçbir şeyi göz önünde bulundurmuyor. Elbette bu güzeldir, bir fazilettir; ama bu fikir özgürlüğü, fikirlerinizi engellemeye ve yok etmeye neden olacaktır". Herkesin mukaddes kabul ettiği

inançlara korkusuzca saldırıyorsunuz, ifadeniz ve beyanınız çok sert.

– Evet, doğru diyorsunuz.

– Güzel, şimdi bizi anladığınıza göre, siz Ali Bey, bizler için kalmalı, kötü kalpli insanlardan korunmalısınız. Artık bu davranıştan vazgeçmeli, yumuşak ve sakin olmalısınız.

– Rica ederim, ben ki her zaman...

– Güzel, bir iki aydır kitabınızın adı duyulunca aleyhinize bir çok senaryolar hazırlandı, ülkenin dört bir yanında hakkınızda ilginç şeyler söylediler. İrşad Encümeni, Felsefî gibi bazı minber sahipleri açıkça sana saldırdılar. Tebriz'de Ayetullah Hüsrevşahi, Büyük Kadı, birkaç meddaha resmen sana sövmeleri ve ithamda bulunmaları için emir vermiştir. Senin hiçbir şeye inanmadığını ve değiştiğini söylüyorlar.

Velhasıl, birçok kitap evi bu kitabın satılmasını engelleme kararı aldı. Biz de daha kitap çıkmadan seninle konuşup bir çare bulmak istedik. Seninle konuşmak faydasız olduğundan farklı görüşlerin karşısında söz konusu edeceğimiz soruları burada Üstat ve Mühendis vasıtasıyla tanzim ettik ki bizlere bunların cevabını veresin ve biz de böylece senin gerçek görüşünü anlayalım. Lütfen oldukça açık, sarih, sade ve genel cümlelerle birden fazla boyutlu ıstılahlarımızı söz konusu etmeden açıkça cevap verin. Tehlikeli bulduğumuz yerde kendi görüşümüzü beyan edeceğiz.

– Tabii öyledir, elbette teşekkür ederim, nasıl (isterseniz).

1- Hatemiyet meselesinde verdiğiniz cevaptan anlaşılan şu ki: Siz insan aklının bundan böyle vahye muhtaç olmadığını ve bu takdirde de İslam dinine gerek kalmadığını ileri sürüyorsunuz.

2- Sizden şu kabul edilemez sözleri naklediyorlar: "Sanat Allah'ın yaratıcılık tecellîsi olan varlık âlemi karşısında insanın yaratıcılık içgüdüsünün tecellîsidir! İnsan. Allah'ın karşısında mı? İnsan, Allah'ın eksik işlerinin tamamlayıcısı konumunda mı?

3- Sizin, Peygamber'in yirmi beş ila kırk yaş arasındaki on beş yıllık hayatı hakkında söyledikleriniz küfürdür. Size göre, Peygamber bu dönemde çobandı ve fakirdi, Hatice ile evlendikten sonra zenginleşti, muhafazakâr muhitle, cahilî âdetlerle ve hatta yaygın putperestlikle uyum içine girdi ki maddî müreffeh hayatı, maddî saadeti tehlikeye düşmesin ve tehlikeli işlere karışmasın! Bu sözler bir hakarettir, Peygambere bu lâflar yakışmaz.

4- Size göre, Kur'an, ilim ve amel sahasında tekâmülün Peygamber için bile söz konusu olduğunu kabul etmektedir. Hatta Peygamber bile sürekli Allah'tan ilim ve amelde tekâmül istemiştir. Bunun manası şu ki Peygamber görevlendirilme ve nübüvvet sonrası bile nakıs ve eksikti!

5- İslâmî görüş ve İslam hakkındaki birkaç boyutlu görüşünüz oldukça dâhice ve yeni bir görüştür. Ama bu boyutların birbiriyle çelişebileceğini söylemeniz inançların kökünü kazımaktadır. Hatta korkusuzca diyorsunuz ki: "Bizzat peygamber düşünce tarlasına kasten ihtilâf tohumları ekmiştir." Bu sözünüz ne kargaşalıklar yarattı. Ve "Selman" kitabına ne darbeler vurdu. Onca zahmetiniz boşa gitti. Yılın kitabı olacakken Tebriz'de ve Şiraz'da yakılan bir kitap haline geldi.

6- Kur'an'daki ayeti siz birçok yerde "fenomen'" ve özellikle "fait" olarak anlamlandırıyorsunuz. Terminoloji uzmanı ve sosyolog olan Doktor Sadıkî Bey bile anlamadığını beyan ediyor. Bütün İslam âlimleri ve müfessirlerinin aksine, bütün inançları yok eden bu sözleri, bu toplumda nasıl böyle küstahça beyan edebilirsiniz?

7- Siz Buda, Ali, Jean Paul Sartre ve Albert Camus'nun ıstırabını aynı görüyorsunuz. Sizin böyle bir söz söylemeniz ilginçtir. Her üçünü de iyi tanıyan biri olarak nasıl böyle bir söz söyleyebilirsiniz? Ali, Sartre ve Buda'nın ıstırabı ve derdi aynı olabilir mi? Gerçekten insanın derisi diken diken oluyor.

8- Büyük Fransız Devrimi hakkında diyorsunuz ki: "Avrupalıların bu devrim hakkındaki yorumları yüzeyseldir. Asıl nedeni

feodal tarım ekonomisi sisteminin üzerine burjuvazî hayat sisteminin bina edilmesidir." Doktor Sadıkî Bey, bu konuda şaşkınlığa düşmüş ve sizden açıklama istiyor. Siz neden böyle önemli konuları bir iki cümleyle beyan edip geçiştiriyorsunuz? Bu, yanlış anlamalara ve bahanelere neden oluyor? Doktor Nerakî, Tahran Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler dersinde, iki saat boyunca sizin bu sözlerinizi aktarmış ve şiddetle reddetmiştir. Hatta sizi savunan bazı öğrencileri kınamış ve öğrencilerden Müfidî adındaki birini sınıftan dışarı çıkarmıştır. Neden yaygın görüşleri reddeden ve tepki uyandıran sözlerinizi daha geniş beyan etmiyorsunuz? Ayrıca neden hep yaygın olan görüşlere böylesine şiddetle saldırıyorsunuz?

9- Mühendis Arapzade, öğrenciniz olan kız kardeşinin ağzından sizin Hint dinleri ve Buda hakkında ilginç ve etkileyici sözler söylediğinizi naklediyor. Bu konuda öğrencileriniz o dinlere büyük bir sempati duyuyor ve çoğu sizin o dinlere inandığınızı zannediyor. Adeta Budizm'in İslam'dan daha derin ve güzel olduğuna inandığınızı zannediyorlar. Bu, dostlar arasında kötü bir tepki yaratmıştır. Meşhet'teki bir Ayetullah da bu sözleri duyunca çok kızmış ve sizi şikâyet etmiştir. Siz, ilmî konumunuzu unutmamalısınız, ağzınızdan çıkan sözleri ince eleyip sık dokuyorlar.

***

– Güzel, şimdi rica ediyorum, bu sorulara tek tek cevap verin. Tane tane söyleyin ki söyledikleriniz kayda geçsin ve sonradan da mütalaa edilsin. İstediğiniz sorudan başlayabilirsiniz. Sizden ricamız, öncelikle bu sorulara çok açık cevaplar veriniz ve ayrıca halkın inançlarıyla ilgili olan ve neredeyse kitabınızın basımını engelleyen soruları öncelikle cevaplayınız.

– Evet, teşekkür ederim. Öyledir elbette. Evet, hı hı! Ne diyeyim?

– Güzel, biz hazırız, siz yavaş yavaş söyleyin ki arkadaşlar kayıt yapsınlar.

– Evet, öyledir elbette, hı hı... Arz edeyim. Ah eğer olsaydı, eğer olsaydı, eğer yapabilseydim. Daha doğrusu yapabiliyorum, o benim elimde bir mum gibidir, istediğim şekle sokabilirim, ideal bir şekle. Her zaman hayal doruklarında arzu ettim, böylesine akrabalarım olsaydı diye. Yani keşke gönül mahremimde böylesine akrabalarım olsaydı! O ellerimde bir mum gibidir. Ne kadar yumuşak, itaatkâr ve güzel! İdeal şekli değil midir? Henüz hayır. O halde neden sadece onu düşünüyorsunuz? Senin elinde mum gibi olan başkaları da yok mudur? Neden onları? O mumlara neden elini vurmadın, attın? Onun da henüz bir şekli yok, o halde neden sürekli bu mumu yakmak istiyorsun? Ben onun yapıldığını zannediyordum. Onu düşündüğüne göre senin ideal şeklinde olduğunu zannediyordum. Şimdi onun da şekli olmadığını veya ideal bir şekilde olmadığını söylüyorsun? İdeal şekil nedir? Hangi şekildir? İdeal şekil, tüm renkleri ruhumun renkleriyle uyuşan, tüm boyutları kalbimin boyutlarıyla ölçüşen, dertlerimi duyan, benimle uçan, benimle gelen, uçmasını bilen, kalp çarpıntılarımı kaydeden, tüm hallerimi duygularına yansıtan; başkalarına ve başka benlerine ilgisiz kalmayan, onları reddetmeyen, tanımaktan kaçınmayan; haşiyelerimi, dipnotlarımı ve cildimi reddetmeyen, sadece metin istemeyen, sadece metni tanımayan, geri kalanını tanımaktan kaçınmayan şekildir. O, doğru söylüyor. O, şu anda olduğu gibidir, ben böyle olmasını istemiyorum. Onu ideal şekle sokabilirim. O tüm boyutlarıyla "ben" olmalı, benim bütün "ben"lerimde olmalıdır. O benim diğer "ben"lerimi tanımıyor ve tanımak istemiyor. Sözünün, kötülüğünün ve çirkinliğinin ne kadar derin ve geniş olduğunu anlayamıyor. O sürekli diyor ki: "Bu bağın bir köşesinde bir ağacın üstüne oturdum ve bu ormanın sadece o gizli ve güzel ağacına göz diktim. Bu bağın diğer ağaçları beni ilgilendirmiyor. Duvarları, ağaçları, kıvrımları, yolları, meyveleri, çeşmeleri, suları, sarmaşıkları, otları, yeşillikleri beni ilgilendirmiyor. Onları düşünmek istemiyorum..."

– Ali Bey, ne oldu? Siz ilmî sorulara cevap verirken bu kadar

ağır davranmıyordunuz, bu defa oldukça düşüncelisiniz, izin verirseniz soruları tek tek okuyayım ve siz de tek tek cevaplayın.

(Doktor Felaturî: Aslına bakarsanız olayın ne olduğunu bile unuttu. Zaten dalgınlığı herkesçe biliniyor. Oradakiler aralarında gülüşüyorlar.)

– Evet, hayır efendim, evet, buyurduğunuz gibidir, artık... Vallahi bilmiyorum, neyle ilgili... Arz edeyim ki doğru söylüyorum. Bırak hoşlanmasın, hayır, nefret etmiyor, benim ne söylediğimi anlıyor, çocukluğun manasını biliyor. Solanj'ın çocukluğunu anlıyor, o benim dilimi çabuk kavrıyor, en zor ıstılahlarımı, akrabalığı o kadar çabuk ve güzel bir şekilde algıladı. Fars edebiyatçıları arasında, akrabalığın manasını bu kadar güzel, bu kadar derin, heyecanlı ve heybetli anlayan kim vardır? Git, edebiyat hocalarına sor, gerçek manada akrabalığın manasını sor. Teyze, hala, amca, amca çocukları, hala çocukları, dayı ve dayı çocukları diye söyleyeceklerdir. Mecazen üvey baba, üvey anne ve üvey bacı için de kullanılmaktadır. Ayrıca şiir ve nesirden birtakım deliller de getireceklerdir. Sayfa, satır, kitabın cildi, baskı tarihi, editörünün ismi zikredilince Solanj'ın çocukluğunun manasını da anlayacaktır. Bu anlamadığı ıstılahı kötü bir tonla okudu. Okuyunca anlamadığını anladım. Ama o her zaman böyledir. Başı kötü, sonu güzeldir. Evveli herkesin evveli gibidir, başlangıcı başkalarının başlangıcı gibidir, vasat ve sıradan. Ama aniden sıçrıyor, fazla durmuyor, en küçük bir işaretle, aniden uçmaya başlıyor. Uçmaya başlayınca da görünmeyen bir elin hareketiyle yükseliyor. Bakışların göz yuvasında "bir seyirci"nin bakışlarının göz çukurundaki bakışlarının dönüşüyle döndü, döndü ve göklerin açık sinesinde oynadı. Ne kadar sanatsal, güzel ve ustalıklı! Ama buradaki "bir" belirsizlik alâmeti değildir. Adettir ve seyirciyi tanıtıyor. Yani onca seyirci arasında bir seyirci! Hangisi? Seyircilik ilmini iyi bilen biri. Seyircilik ilmini! Her ilimden daha zor, felsefeden daha derin, matematikten daha kesin, sanattan daha zarif, buluştan daha büyük bir gi-

rişim, şiirden daha güzel, irfandan daha derin ve hepsinin toplamı seyircilik ilmidir. Ne dediğimi anlıyor musun? Biliyor musun, sorduğuma kızma, şüphe ettiğim için sormuyorum, ben sadece uyarıyorum ki manasını daha iyi bilesin.

– Evet, Ali Bey, bizim Ali'miz tıpkı bir siyasetçi gibi suskunluğu tercih etmekte. Ali Bey, biz biliyoruz, kabul ediyoruz; ama başkaları için bu ustaca rollere girme. Sizinle konuşmak istemiyorum, de!

– Evet, hayır, rica ederim, bu konularla ilgili size ne söyleyebilirim? İsterseniz çay getireyim, daha yeni demledim. Şuursuz Nasır ortaya çıkarak, kendisinin çay getireceğini ve bardakları toplayacaklarını söyledi. Ama o asla sözlerinin manasını bilmiyor. Benim bir boyutumu anlıyor, güzel de anlıyor; kendi sözlerinin de bir tek boyutunu anlıyor ve güzel de anlıyor; ama sözlerin diğer boyutlarını anlayamıyor. Benim çok boyutlu ruhumun bir boyutuna elini koymanın manasını bilemiyor. Bu bahçede bir tek ağaçla işimin olduğunu söylememin ne anlama geldiğini bilemiyor. Haşiyeler, dipnotlar ve kitabın önsözünü okumamanın ne anlama geldiğini bilemiyor. Benim diğer "ben"lerimi tanımamak ve diğer boyutlarımla ilgilenmemek ne demektir? Bunları anlamıyor, sürekli anlamadığını söylüyorum, o da bundan rahatsız oluyor. Haklısın, anladığını zannediyorsun; ama sadece bir boyutunu. Benim ve senin ve ikimizin sözlerinin sadece bir boyutu... Ama diğer boyutları ne olacak? Bu "akraba" kelimesini güzel anlamışsın ve hissetmişsin. Ama hepsini anlamıyorsun. İki akraba, iki mahrem ve iki tanıdık ruh sadece bir boyutta, bir çehrede, birbiriyle mahrem, aşina ve akraba olamaz. Akraba sadece amcakızı ve amcaoğlu değildir. Sadece kavim, aşiret ve aile hayatının özellikleri açısından birbirine mahrem ve aşina değildir. Diğer yollarda da her birinin bir yoldaşı vardır. Orada artık birlikte değillerdir. Ya yalnız veya bir başkasıyladırlar.

Vay! Ne kadar da anlamıyor! Anlamıyor, Allah'ım, bu sözün gölgesinde neler var; ama o görmüyor. Bir an omuzlarından tu-

tup tüm gücümle onu sarsmak ve "anla!" diye feryat etmek istiyorum.

Her zaman tekrarladığı ve anlamadığı sözde nelerin olduğunu ona söylemekten korkuyorum. Bu anlayışsızlığına ağlayacağından korkuyorum. Onun açıklamaya ihtiyacı olan kimselerden olmasını istemiyorum, bu acımasız bir ithamdır. Ona asla böyle sövmeyeceğim. O anlamasa da ona açıklama yapmayacağım. Anlayışsızlık, not tutmaktan ve anlamamaktan daha iyidir. Ama açıklama olmadığı takdirde her zoru anlayacak, biliyorum. Ama ben açıklama yapmayacağım, anlamadığı zaman sadece ona anlamadığını söyleyeceğim. O zaman anlayacaktır. Ona bu açıklama yeterlidir. Her anlaşılmazlık, kinaye, sır ve ıstılahı kolayca anlayacaktır. "Siz anlamıyorsunuz, siz anlamıyorsunuz!" sözü, bin satır açıklama, misal, delil ve tekrardan daha iyidir. Bunu tecrübe ettim.

– O halde biz gidiyoruz. Doktor Bey, susmak suretiyle konuşmak istemediğini ima ediyor. Bizi ilmî ve fikrî işlerine müdahale konusunda yetkili görmüyor.

– Hayır, rica ederim, ben, evet, hayır, vallahi, asla bilmiyorum, bu meselelerle ilgili, asla bilmiyorum, usulen, aslında, nasıl söylemem gerekir... İzin verin çay getireyim.

Ahmak Nasır yine şımarıyor. Bardakları götüren Nasır'la birlikte ben de dışarı çıktım. Ne güzel özgürlük! Ne rahat bir nefes! Allah'ım, odaya bir daha nasıl döneceğim? Gitmeyeceğim. En iyisi kaçayım, bakalım ne olacak? Tam altı gündür beni konuşturmadılar, bir köşede oturup yalnız kalmak, konuşmak, yazmak, söylemek ve parmaklarımı çıtlatmak istiyorum. Yazmalıyım, bu sözlere tahammül edilemez. Bunları yazmamak insanı verem eder, eziyet verir. Gidiyorum, nereye gideyim? Nereye gideyim de bu hâl hatır sormanın şerrinden kurtulayım.

Asgar Bey'in evine gideyim, haa, uzaktır, uygun değil, olsun, sessiz bir yerdir, benim oraya gittiğimi kimse bilemez. Ama Asgar Bey beni görmeye gelmiş, onu odadan çağırmamalıyım, teh-

likelidir. Tek başıma evine gideceğim. Evde Fatma var. Kendisinin olmaması daha iyi. Ona tahammül etmem gerekmez. Beni her zaman ağırlamasını ve ikram etmesini istemiyorum, gidiyorum.

Ne kadar güzel, ne kadar sessiz, uzak ve sakin bir oda! Sadece bana bir çay yap, rica ediyorum, bu çevreden kimseyi çağırma ve bana ikramda da bulunma. Ben kendi kendime çay koyarım. Önemli bir makale yazmak istiyorum. Kafam rahat olmalı.

– Baş üstüne.

– Teşekkür ederim. Allah'a ısmarladık.

İyi oldu! Benden ve senden başka kimse kalmadı! Sen? Hayır, ben kaldım, kâğıt, kalem ve birkaç paket sigara. Bunlar her zaman senin yerini alıyor, senin temsilcilerindir. Seninle her zaman konuşan dillerindirler; seni bana anlatıyorlar. Bu kalemim seni çok iyi tanıyor, sana alışmış. Birkaç gün seninle konuşmazsa feryat ediyor, cebimde isyan ediyor, bağırıyor, konuşmak istediğini haykırıyor. Bana seni anlatmak istiyor, artık sessiz kalamıyor. Altı gündür hiç konuşmadım, boğulmak üzereyim... Ona acıyorum. Şimdi büyük bir şevk, zevk ve aşkla kâğıtların üzerinde yürüyor, koşuyor ve dans ediyor!

Güzel, ne diyordum? Artık fazilet erbabı, ulema, akıl ve salâh ehli kimselerden ve hayırseverlerden kurtuldum. İstediğim şeyi söyleyebilirim. Ne söylüyordum? Ne söylediğim önemli değil, önemli olan konuşmaktır. Değerli okuyucular için bir makale yazmıyorum ki önce önsöz, sonra konu, sonra da hüsn-i hitam gelsin! Her şeyi konuşmak...

Ha, senin anlayışsızlığından bahsediyordum, özür dilerim. Bırak canımın istediği kadar konuşayım. Sen anlamıyorsun. Ben bunu söylemeye ve tekrar etmeye muhtacım. Benim için tahammül et, rahatsız olma. Benim hangi psikolojiyle "'anlamıyorsun" dediğimi bilecek olursan çok lezzet alırsın; benim bu sözden neden hoşlandığımı bilecek olursan, o zaman benden de hoşlanırsın. Biliyorsun, ben terbiyeli bir adamım, hiç kimseye anla-

madığını söylemiyorum, sadece sen bu söze muhatap olmaya lâyıksın. Sen benim diğer boyutlarımı öğrenmek istemeyince ben neler hissediyorum. Bu sözün beni perişan ediyor, dağıtıyor! Bilmiyor musun? Diğer "ben"lerimdeki yokluğun onları korkutuyor, hasrete ve hasede düşürüyor. Senin varlık lezzetini içimin derinliklerinden, o gizli benimden silip süpürüyor. Senin olmadığın nerelerde ben olabilirim? Nasıl sadece akrabalarımla birçok şeyde ve yerde yabancı olabilirim? Bir yerde aşina ve akraba, başka bir yerde ise yabancı ve namahrem. Bu nasıl olabilir? Söylediğim ve yazdığım sözler içinde seninle ilgisi olmayan hangileridir? Senin tanıman ve duyman gerekmez. Hitap başkalarınadır, sana değil! Ben senin nezdinde birkaç yönlü olmak istemiyorum. Bu samimice olamaz, ey akraba! Bir mezar açılmış, bir beden kalkmış, avare ve kaybolmuş ruhu yeniden ona dönmüş, ona yerleşmiş. Ama sadece kalp onu harekete geçirmiş, diriltmiş... Baş, el, boyun, ayak, göz, kulak, dil, göğüs, dudak, dokunma hissi, koklama ve tatma duygusu ve ceset soğuk, hareketsiz ve ölmüş. Neden? Bu ruhun başkalarıyla işi yok. Sadece cesedin kalbiyle ilgileniyor. O benimle ilgilidir. Bedenin diğer organlarını istemiyorum, tanımıyorum. Böyle bir beden canlı mıdır? Gözleri bitkin, bakışları üzgün, elleri ve ayakları soğuk, nabzı atmıyor, kanı donmuş, kulağı sağır, dili kurumuş, tüm bedeni ölmüş, hissiz ve hareketsiz; sadece kalbi heyecanlı, sıcak ve güçlü; hızlı ve sıcak atışlarla çarpıyor.

Bu nasıl bir bahardır? Yağmurun nazlı parmakları, bu bağda sadece bir ağacı okşuyor, diğer ağaçlarla ilgilenmiyor. Bu bağ sadece bir ağaca yağan bulutlara ne yapsın? Diğer ağaçlar kızarak ellerini göklere uzatsın, bulutlara seslensin ve feryat ederek: "Ey bahar bulutları!" desin. "Gözyaşlarınızla bu bağa çadır kurmuş ve arşa kurulmuşsunuz. Parlıyorsunuz. Ey yağmur bulutları, siz anlamıyorsunuz, bu bağın bütün ağaçları susuzdur!

Biz bu bahçenin hazana uğramış ağaçları, hepimiz susuzuz, yağmura susamışız. Ayaklarımızın altından geçen kurumuş su yataklarına bakma, buralarda su yok veya su var; ama kökleri-

mize erişemiyor. Veya erişiyorsa da tuzlu, acı ve kirlidir. Biz bu bahçenin bütün ağaçları, bu su dolu mecraların yanında susamış haldeyiz, yağmura susamışız. Bizim kurumuş ve yaşlı dallarımız ve yapraklarımızdan yolların tozunu al, bizi okşa. O zaman biz de bahçenin önündeki ağaç gibi açar, tomurcuklanır, yaşlı yapraklarımızı döker ve yeniden açarız. Biz yeni tomurcukların açılışını bekliyoruz. Filizler bizimle heyecan ve şevk içinde yaşıyor. Ey o ağacın üstüne yağan sevgili bulut parçası! Sadece o ağaca değil, bu bağdaki bütün ağaçlara yağ, sen bulutsun. Bulut anlamaz; bu ağaçlar yıllardır kurumuş ve yağmursuz kalmış, eğer onların da başına yağacak olursan ben de artık söylemem. Dudaklarımı tükürüğümle ıslatırım ki kimse bu vahşi, siyah ve yakıcı susuzluktan eridiğimi anlamasın, kurumasın, çatlamasın. Bu sevgili ve okşayan yeşil çeşme neler çektiğimi ve nelere tahammül ettiğimi anlamasın. Eğer o, bu zincirleri bir an için parçalayacak olursa çeşmeyi bir yudumda yutacaktır. Artık bu çeşmede hiçbir nem ve rutubet de kalmaz, kupkuru olur, yok olur. Ben hep böyle bir tehlikeden korkuyorum.

Ey yeşil ve berrak çeşme! Sen anlamıyorsun! Sen, o yanında sessiz, yumuşak ve huzur içinde oturan ve seninle konuşanın, ne kadar tehlikeli bir susamış olduğunu bilmiyorsun. Eğer gururu kırılacak olursa ne yapacaksın? Ne olacaksın?

Anlamıyorsun, onu tanımıyorsun, aksi takdirde yanında bu kadar cesur ve huzurlu konuşamaz, öne çıkamazdın ve o bahçeye doğru yoluna devam ederdin... Onu neden korkutayım? Gerçi o kadar korkak değildir. Sadece içine düşen ateş onu cesur ve korkusuz kılmıştır. Bazen o beni korkutuyor, ben de onu korkutuyorum!

Her zaman şöyle demiyor muydunuz: Korkuyorsunuz. Neden korkuyorsunuz? Belki yeni bir sözünüz kalmamıştır. Ne kadar korkusuz ve akıllı olduğunu görüyorsunuz, yeni bir sözünüz yok. Yüz kişi dahi bana, falan kimsenin kötü, korkak ve cahil olduğunu söylese kızarım, araştırırım ve aksini ispat etmeye çalışırım. Benim hiçbir kompleksim yok; varsa bile sıradan komp-

leksler değil bunlar. Aşağılık kompleksi, zayıflık kompleksi, korkaklık kompleksi, şuursuzluk kompleksi, cehalet kompleksi, küçüklük kompleksi, yabancılık kompleksi ve sevgisizlik kompleksi... Benim ailevî ve toplumsal hayatım sürekli olgunlaşma yolundadır. Benim derdim felsefi ve fikrî bir derttir. Ümitsizliğim felsefi bir ümitsizliktir. Ne bileyim? Gurbet kompleksi idi... Yalnız kalmış değildim, kimse yoktu, birçokları vardı ve olanlar da değersiz kimseler değildi. Hepsi dostlarımdı. Toplumun kitap, fikir, akide, insanlık, yazarlık, çevirmenlik ve hitabet ile uğraşan seçkin kimseleriydi. Ben asla tatilde olmadım. Gerçi bu söz seni üzüyor, kendi tatilini hatırlıyorsun! Ama üzülme, bu tatil yıllarını gidermek için yirmi yıllık bir fırsatın var. Benim de yirmi yıl sonra olacağımı söylüyorsun. Ama şu anda, her zamankinin aksine birlikte ölmek istemiyorum; ya sen ya ben, birimiz daha sonra ölsün. Keşke sen öldükten sonra ben birkaç gün daha yaşasaydım. Sen de benim ölümümden sonra yaşasaydın ve ölümümü görseydin. Ama olmuyor, birimiz önce ölmeliyiz. İkimiz birbirimizden önce ölemeyiz, mantıklı değil. Olmuyor ne demek? Bu güzel, doğru ve güçlü bir ihtiyaçtır, neden olmuyor? Ahlâka mı aykırıdır, yoksa çelişiklerin birliği midir? Neden imkânsız olsun? Neden bu dünyanın her yerini mantığa dayandırıyorlar? Bu elli küsur yaşındaki yaşlı adam, sevgili akrabasının ölümüne bu dünyada nasıl tahammül edecek, görmek istiyorum. Yirmi yıl süren bir dostluktan sonra bu yaşlı adamın sessizliği oldukça derin ve acıdır. Korkunç bir sondur. Bu acı çok derin, bu yalnızlık çok güzeldir. Birkaç gün de olsa katlanmaya değer ve zaten birkaç günden fazla da kalamayacaktır.

Bu nasıl bir ihtiyaçtır? Bilmiyorum! Ben ilginç bir hastalığa yakalandım; ama sen anlıyorsun, ben ölecek olursam seni düşünemem. Ben senden sonra, her şey bittikten sonra, birkaç gün ödünç alıp seni düşünmek istiyorum. Senden sonra geldim, senden sonra gitmek istiyorum. Bu benim hakkımdır. Sen benden birkaç hafta önce gelmedin mi? Benden daha önce doğma-

dın mı? Bu birkaç gün bile oldukça değerlidir. İki bin yıl daha uzatılacak olsa, yine birkaç gün eklemek ve seni düşünmek isterim. Yirmi yıllık ortak bir yaşamdan sonra, sen gidince benim gibi yaşlı ve yalnız birinin seni nasıl düşüneceğini ikimiz de bilemiyoruz. Ama daha derin, muhtaç ve her zamankinden daha samimi olacaktır. O günlerde söylemeye cesaret edemediğim o sade sözü belki o zaman söyleyebileceğim. Söyleyebilirsem, artık bu sözlere ihtiyaç kalmaz. Söyleyebilirsem artık susmam gerekir. Ama bunca söylememe ve yazmama rağmen, hiçbirinin sonu gelmiyor, sözler gittikçe artıyor. Bunun nedeni, o cümleyi birbirimize söylemeye cesaret edemeyişimizdir. Tam yirmi yıl bitmeyecek şekilde konuşmalıyız. Bu da o sözü söyleyemememizin cezasıdır! Bu İsm-i zam! İsm-i zamın ne olduğunu biliyor musun? Üstatlarına sor ve böylece bir şey sormuş olasın. Onlar da senin bu sualini bekliyorlar, ihtiyaçları var, senin için açıklayacaklar, bu açıklamalar insanın onurunu kırmak için değildir. Kararlaştırılmış şeyler hakkında açıklama yapmak kötü değildir. Örneğin: Birisi, sürekli yanıp sönen sarı ışığa gelince otomobilini bekletmeden yavaşça iki tarafa bakarak geçmen gerektiğine dair açıklama yapıyor. Bu açıklamayı duymak kötü değildir, iyidir. Sor, yapabildikleri kadar açıklama yapsınlar!

Bütün bu söylenenler, o cümlenin söylenmemesinden ibarettir. Bütün bu konuşmalar, o konuşmanın yapılmamış olmasındandır. Neden bu kadar cehennemden söz ediyorlar? On binlerce yıldır bütün insanlar sürekli cehennemi konuştu? Neden? Çünkü ateşi gösteremiyorlar. İnsanları o ilk gün, o yanardağın ağzına götürmüş olsalardı, artık kimse konuşur muydu? Ağzını açar mıydı?

Af edersiniz!

Hayır, hepsi bu yangının kenarında sarhoş ve deli bir halde durur, bakar, yanar ve sönerlerdi. Cenneti de böyle... O cümleyi de hakeza. Eğer söylediğim bu şiirlerin cennetinin altındaki cehennemi itiraf gücüne veya cüretine sahip olsaydım veya bu dert ve perişanlık cehennemi altında gizli olan cenneti görsey-

dim, bunca sayfa karalamalara, kalem tüketmelere, defter almalara, hediye etmelere ve ödev ve yazılara ne gerek vardı? Söylerdik ve diğer yirmi yıl sessiz kalırdık. Sessiz kalırdık değil, hayır sessiz kalırdık, sessiz idik. Burada "kalırdık" ve "idik" fiilleri eksik değil, tam fiillerdir. Buradaki sessiz kelimesi bir kayıttır, fiilin tamamlayıcısı değil! Edebiyatın nasıldır? Eğer iyi değilse üstatlarına sor. Onlar da soru sormanı bekliyorlar. Bırak izah etsinler. Mesela, kavşakta yanan sarı ışık şu anlama gelir gibi. Onu söyleyip tam yirmi yıl sessiz kalırdık. Bir daha da konuşmazdık. Ben sadece senin kalp atışlarına kulak verirdim ve sen de benim kalp atışlarımın sesine kulak verirdin. Böylece birbirimizi anlardık, sözlerimizi duyardık, birbirimizle konuşmuş olurduk. Korkusuzca, utanmadan, bütün gözlerin önünde birlikte konuşmak mı? Neler söylüyorsun? Hatta birbirimize bakabilirdik. Ara sıra değil, onu şimdi de yapabiliriz; her zaman, herkesin önünde yapabiliriz. Ara sıra değil, birlikte birbirimize bakardık, birlikte birbirimize bakmaya devam ederdik, birlikte birbirimizden yüz çevirir ve birlikte birbirimize bakardık. Burada artık sen gözlerimin sertliğinden ve şiddetinden korkmazdın, o açmış güzel kokulu bahçelerde sevilecekleri bulur ve en yumuşak sözleri ondan işitirdin. Huzura ermiş dostun, renk ve kokusu bir yeminin, bir antlaşmanın okşamasını, ebedî güzelliğini ve dayanıklılığını duyar, görür, içerdin. Bir antlaşma mı? Bir yemin mi? Ne söylüyorum? Gök, antlaşma göğü, deniz yemin denizi! Ne diyorum? Gök mü, deniz mi? Ne kadar küçük ve çocukça zarflar! İki tane yüzük, sayısız ebediyetler yemini, sayısız, sonsuz antlaşmalar, sayısız antlaşma ebediyetleri, sonsuz yeminler. Ne diyorum? "Denizi testiye doldurursan" her şey küçüktür.

Ne söylediğimi unuttum. Muhatabım anbean öylece gözlerimin önünde yeni ve ilginç gösterilerde bulunuyor. Her an yeşil ışık pırıltıları, hayır mor, hayır gök mavisi. Işık pırıltıları gözlerime vuruyor ve konuşma gücümü zayıflatıyor. Söz zincirimin halkaları pırıltılarla sürekli kopuyor. Babası, kendisi hakkında konu-

şurken o küçük ve yaramaz elleriyle babasının ağzını kapamaya çalışan yaramaz çocuk gibi. Durmadan, sürekli, her zaman… Ey gözümün nuru sevgilim, bırak da konuşayım, biraz dur; bak, baban konuşuyor. Çok yaramaz bir çocuk... Ne kadar eziyet ediyor bu çocuk. Çocuk deyince de alınıyor! Sana çocuk demezsem ben nasıl baba olurum. Sen benim elli yaş daha büyük olmamı istemiyor musun? Hıı? O halde nasıl kendimi senden elli yaş büyük yapabilirim? İstemiyor musun? Artık sen çocuk olup seksen yaşındaki gönül ehli dertli bir yaşlının yanında ağlamak istemiyor musun? Hüngür hüngür ağlamak istemiyor musun? Onun önünde yalvarmaktan, sabırsızlanmaktan, bahane bulmaktan, şikâyet etmekten, dertleşmekten; kötülüklerini, hastalıklarını, susuzluklarını, ihtiyaçlarını, acılarını, zaaflarını onunla konuşmaktan, itiraf etmekten, akılsızca işler yapmaktan, delilik etmekten, şaşırmaktan, utanmaktan, bocalamaktan, kızarmaktan, kekelemekten, şımarık sözler söylemekten, yaramazlıktan, kötü sözler etmekten, sövmekten, surat asmaktan, küsmekten, restleşmekten, çıkarcı tehditlerden, şaka ile korkutmaktan, bir sorumluyla alay etmekten, kendini dizginleyemeyince ve bunalınca sağlam kalesinde gözlerden uzak yaşayan yaşlının kapısı kapalı inziva mağarasına gelmekten, kapıyı ve kapıcıyı kırmaktan, kenara itmekten, mahzun yaşlıyı uykudan uyandırmaktan, gizli susamışlıklarını konuşmaktan, inlemekten, özgürce ağlamaktan... Çocuk olduğun için asla utanma. O bir yaşlıdır, bütün bu nimetleri, kudretleri, sermayeleri ve güçleri sana kim verdi? Ne zaman elde ettin? Ey nankör! Bütün bu imkânları ve güçleri kendiliğinden elde etmediğini biliyor musun? Birinin kurban olduğunu ve onun şehadet kanları sayesinde böyle rahat yaşadığını biliyor musun? Sen, sevmek ve heyecanlanmak konusunda kendini bencilce ve ahmakça ondan daha üstün ve yetkin görüyorsun. Onu, tereddütlü ve kararsız görüyorsun, kendinden daha zayıf görüyorsun. O nankör ve iddialı gördüğün bir çocuktur; kelimenin tam manasıyla çocuk! Ona en zor, en hassas hallerde ve en dertli halinde soruyorsun: “Ben ısrarla soruyor ve bana açıkça cevap vermenizi istiyorum

ki acaba iltifat etmiyor musunuz? Sizde gördüğüm tevazu ve saygıdan dolayı değil midir ki..."

Allah seni kahretsin, ya da bir tür şuur versin. İkinci duamın kabulünden ümitsizim. Ama Allah seni kahretsin, inşallah ölürsün ve ben de kurtulurum. Çocuk bakacak halim yok benim. Git ve o yeni açmış "ben"ini yok et. Leşin baki kalsın. Zira leşin kimseye zararı olmaz, kimseye eziyet etmez, bu kadar eziyet etmez. Senin terbiyen ve gelişimin için gösterdiğim fedakârlıklara karşılık, leşin bana karşı bu kadar acımasız ve ahmakça hakaret etmez. Birini ateşe atınca, ateşi alevlendirince, yanık et kokusunu koklayınca, öldüğünü görünce, teselli vereceğine soruyorsun: "Gerçekten söyleyin, iltifat mı ediyorsunuz? Bana açıkça iltifat edip etmediğinizi söyleyin ki ben de rahat edeyim. Ansızın yerinizden sıçramanız göstermelik değil mi? Ayağınızı yere vurmuyorsunuz ve ses çıkarmıyorsunuz ki ben sizin kendi yaktığım ateşte yandığınızı zannedeyim. Benim kan zannetmem için başınıza, yüzünüze, dudaklarınıza, ağzınıza, göğsünüze ve her organınıza boya sürüyorsunuz."

Bu tapınak değil! Ben tapınak zannediyordum. Ne kadar komik bir hata! Saatlerce karşısında şaşkın ve sessiz durdum. Sarsıntılar, ızdıraplar, kaygılar ve birçok heyecan gördüm. Kendimi bir yaralı gibi bu tapınağın kapısına attım. Şimdi uzun bir süredir bu iffetli, mağrur, ihtiyaçsız ve temiz rahip, eritici bir iştiyakla, mabedin açık kalmış kapısından ızdıraplı ve dehşetengiz gözlerini, bu iki zümrütten pencereye dikmiş, tapınağın güzel ve mukaddes resmi, onun samimi ve temiz gözyaşlarının titrek perdelerinde yüzüyor, gittikçe kayboluyor. Görmekte cimri olan, ferasetli bakışları, ihlâsla ellerini imamının türbesine süren bir ziyaretçinin ihtiyaç dolu elleri veya tehlikeli bir hastalığa yakalanmış çocuğunu okşayan bir babanın merhametli elleri gibi ihlâs, iman, ümit, özlem, şükür, övgü, lezzet ve tatlılıkla bu tapınağın kapısını ve duvarını yıkıyorsun. Asla ağlamayan mağrur gözlerin, gözyaşı yağmurlarıyla, yoldaki tozları ve türbenin sorumlu, yapımcı ve mahalle hacılarının kirli ellerinden duvar-

lara ve özellikle mihraba bulaşmış lekelerini yıkıyor, temizliyor. Yeni bir imanın temiz ve çalınmış mestliğiyle minareden yükselen ezan sesine kulak veriyor. Aniden ezanın ilahi şiarları arasında heyecan ve aşkla iki değil, iki bin defa "Şahadet ederim ki Ali Allah'ın velisidir" dedikten sonra "Hayye alessalah, hayye alessalah, hayye alelfelah, hayye alelfelah!" şiarına gelince, imanını bütün bu dünya ve içindekilerle değişmeyen, imanının gücü ve akidesinin sağlamlığı konusunda en azılı, en alçak ve en kindar ruhbanlık ve ibadet düşmanları, mabet ve mihrap muhalifleri bile en ufak bir şüphe taşımayan ve hayatını iman, sadakat ve doğruluk uğrunda harcayan bu doğru ve yüce rahip, "Hayye ala hayril amel" sözünü beklerken minareden onun yerine ansızın başka bir söz duyuyor. Müezzin ezanı kesip otuz yıldır inziva ve olgunlaşma dağından hiçbir davetin vesvesesiyle inmemiş bulunan ve şimdi mabedin karşısında heyecandan iki büklüm olan ve içine bu yakıcı mihrapta namaz kılma şevki işleyen bu dürüst rahibe şöyle diyor: "Rahip efendi! Doğru mu görüyorum, yoksa senin buraya namaz kılmak için geldiğini sanmam için yapmayasın? Bana söyle, çok dindar, Allah, namaz ve mescit dostu musun? Gözlerinden yaş gelmesi için soğan kabuğu mu sürdün? Cevap ver rahip efendi!"

Geçelim. Senin bu ısrarlı soruna cevap vermek istemiyordum. Hem kendimden hem de senden usandım. Bu mektubundan sonra çok şey yazdığımı ve senin de okuduğunu gördün. Fakat bu sayfayı ve bu soruyu hiç gündeme getirmemiştim. Ama şimdi birden elimden çıktı. Bu da cevabı, al bakalım! Özür de dilemiyorum. Cevap vermekle hem de çok iyi bir iş yaptım. Hoşuna gitmeyecekse gitmesin. Artık benimle alay edebilirsin, terbiyesiz diyebilirsin. "Rahip efendi!" Ne var hanımefendi? "Doğru yapmasınlar da ne demek?" Ben artık sana bundan daha fazla küfredebilirim. Ama henüz daha çok yeri var. Geri kalan küfürleri benim yerime bana vekâleten sen et. Tenha bir odaya, kendi odana git, kapıyı da arkadan kapat, kendini kin ve öfkeyle yerlere vur, nefretten yüzünü tırnakla, öyle ki kan aksın. Benim

bu mektubu okuduktan sonra yaralanmış, kanamış tırnak yerlerini ve morarmış şakaklarındaki yumruk izlerini yarın görmem lazım. Eğer görmeseydim size sorardım: "Müezzin efendi, siz gerçekten müezzin misiniz? Ezan okuyor musunuz, okumuyor musunuz? Oturduğunuz evin çatısına mı, yoksa hamamın kubbesine mi çıktınız? Benim için bağırın da sizin müezzin olduğunuzu sanayım. Burası, aile efradınızla oturduğunuz bu eviniz de zannediyorum, mabettir. Çünkü benim çok mübarek ve namaz kılan bir insan olduğumu anlamışsınızdır. Tenha bir mabet bulup öğle ve ikindi namazımı kılmak için çokça gevezelik edip duruyorum. Çünkü güneşin batmakta ve akşam vaktinin girmekte olduğunu, artık namazın geçtiğini ve kaza etmek gerektiğini görüyorum. Çok üzgünüm. Benim mabetle ilgili kaygılarımı, sabırsızlıklarımı ve arayışlarımı görünce Allah'ın bu mümin kulu yararına evinizin çatısına veya hamamın kubbesine çıkıp durmadan "Hayye alessalh, hayye alessalah" diyorsunuz. Bunu, beni burada mabet olduğuna ve ezan okunmakta olduğuna ümitlendirmek için mi yapıyorsunuz? Sen de müezzin misin? Doğru söyle. Amcacığım, Allah adına cevap ver. Sen gerçekten feryatla ve ahenkle okuyan bir müezzin misin? Sen ezan mı okuyorsun, "Gün batımı yakındır, Allahu Ekber" diye şiir mi söylüyorsun? Söyle, hangisi? Ben bunu senin ağzından duymak istiyorum. Doğruyu söyle. Ben sizin benim için ezan okuyormuş gibi görünmenizi istemiyorum. Yanık sesle, heyecanla, ısrarla, gözyaşıyla, titreyerek ve yanıp tutuşarak ezan okurken ve mabedinin yalnız ve bekleyen mihrabına çağırırken, tam da bu sırada şöyle diyin: "Rahip efendi, Allah'a, Hazreti Rıza'ya ve Ebulfazl'a yemin olsun ki ben gerçekten ezan okuyorum. Efendimin canına ve senin canına ant olsun ki ben asla senin için yalan söylemem. Kime inanıyorsan ona yemin edeyim. Buranın hamam veya ev olduğunu sanma; burası gözü ihlâstan kavrulan bir rahipte olan, çinili ve yaldızlı ve köşklerde ve mütevellinin hakkı olan vakfiyelerde gözü olmayan terk edilmiş bir mabettir. O rahip gelsin ve seccadesini başından beri yolunu gözleyen bu mihraba sersin, bu mabedin suskun tavanı altında huşu ile na-

maz kılsın ve dua etsin diye. Anladın mı rahip efendi? Evet, anladım, mersi. Ezanın ortasında bunca sözü, yemini ve ayeti ağzınızdan duymaya çok ihtiyacım vardı. Böylece doğru söylediğinizden emin oldum.

Geçelim. İstemeden başınızı ağrıttım. Zaten ben de sana sormak ve cevabını ağzından duymak istiyordum. Senin için fedakârlık yaptım. Bu soruya mecbur kalacağın ve tahammül edeceğin çirkin bir cevap bırakmadım. Senin yerine ben kabul ettim. Yine de kadrimi bilmeyeceksen bilme.

YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ne kadar sevgili ve teselli edici bir gece! Yazık! Şimdi gitmem lazım, yirmi dakika da geçti. Misafirlik! Bu geceye kadar bir aydır kaçıyorum... Hem de bu geceye kadar! Ne kötü bir tesadüf! Bu gece böyle olacağını nereden bilebilirdim? Keşke kalabilseydim, sabaha kadar bir parça konuşurdum. Ne hakkında? Önemli değil; normal akıllı insanlar ne hakkında konuşuyorlarsa ben de o konuda konuşurdum. Bu ilâhî hallerde konuşmanın asaleti vardır. Asil sözlerin, asil kelimelerin, başka konuşmaların konusu yoktur, ilgisi vardır, o kadar!

Parmaklarımın yazacak dermanı yok. Oturamam; sandalyenin üzerine, masanın arkasına hiç oturmadım; ben hep dizlerimin üzerinde yere otururum. Ama yine de çok zor. Düşmek, rüyalara dalmak, uyuyabilmek için kendimi yumuşak hayal yatağının üzerine atmak istiyorum.

Yazık! Halim harap olacak diye kaygılanıyorum. Hal hatır sorma, hal hatır sormaya cevap verme, saçmalama, dinlemeler, konuşmalar, zoraki gülmeler, yapmacık oturmalar, hepsi boşuna. Ah, bu gece bunlara nasıl tahammül edeceğim?

Bu gece! Ne hoş ve zarif bir gece! Ne nazlı sıcak! Gece, sıcak, yalnızlık ve iyilik hatırası ne güzel! Ne nimetler bunlar!

Bir aydır kâğıt düzeltme sıkıntısı çekiyorum. Beni boğmuştu. Ruhum zehirlenmişti. Bu değişiklik ortaya koyma numarası ne hoş bir şey! Bütün işlerden daha tatlıdır, çok güzeldir. Aslında iş değildir; şiir söylemektir, yumuşak bir piyano dinlemektir; Parsiphal Richard ve Agonar'ın çaldığı "Canlı Çiçekler" piyanosunu dinlemek!

YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Dedim ki yarın gelin. Yarın, pazartesi günü öğleden sonra saat dörtte. Pekâlâ. Tahran Üniversitesi öğrencileri benden istifade etmek, benimle görüşmek, benim bilgilerimden ve menfaat sağlayıcı derin ve akıllı rehberliğimden faydalanmak için geldiler. Gönlüm kendime ve onlara ne kadar yanıyor!

Dedim, pazartesi ikindi vakti gelin. Pazartesi ikindi vakti bilgilerimden istifade edebilmeniz için hazırım. Bu pazartesinin ikindisi, beni görmeniz için en uygun vakittir. Duymak ve görmek istediğiniz, tanımak, kendisiyle konuşmak ve bilgi deryasından yudumlamak, fikirlerinden, yiğitliklerinden ve iyiliklerinden nasiplenmek istediğiniz adam! Ey insanlar, gelin. Fikirlerinden istifade etmek istediğiniz adamı görmeye gelin. Hakkında birçok sözler duyduğunuz insanı görmeye gelin. Onu seyretmenin, yüzünü görmenin, sözlerini işitmenin en iyi zamanı bugün, yani pazartesi ikindi vaktidir. Yoksa bugün pazartesi değil mi?

Geliniz, ey insanlar, ey aydınlar! Ey müritler, ey dünya insanları! Geliniz, bugün ikindi vakti bu odadaki kahramanı seyrediniz. Hepiniz geliniz, bir kişi bile geride kalmasın, gelin, görün, gidin; ama sonra onu bırakın, unutun! Eğer bütün insanların zihninde unutulduğumu hissedersem, bu ne büyük bir özgürlük olurdu. Bütün insanların, her kesimin aklından silinmek...

Gelin, seyredin, seyredilecek bir insan! Ey zavallılar, basit insanlar, siz seyretmeyi bile bilmiyorsunuz. Görecek gözleriniz

yok, siz görüyorsunuz; ama anlamıyorsunuz ki bu insan, bu imamınız, rehberiniz, zavallı ve âciz birisidir, hatta hakaret ve dert dolu böylesi saatlerde bile ölmeye cesaret edememektedir. Bu anları, bu hayatın zehirli manasını hissedemiyor, anlamıyor, eğer hissedebilseydi böylesine öldürücü bir pazartesi sabahı, hayatta kalabilir miydi?

Söylenildiği gibi dertler, saat yediden sonra başlar; ama tasavvuru bugün, dehşet sabahından beri beni dize getirmiş. İkindi vakti gelin dedim. Bir iki saat onlarla uğraşırım, onların yardımıyla bu sonsuz ağır saatlerden birkaçını belki öldürebilirim.

Geldiler; ama her zaman geldiklerinin tam tersine, gitmek istemiyorlar. Hemen gitmek için gelmemişler. Onlar gidecek ve beni bu odada, bu pencereyle baş başa bırakmasınlar ümidiyle kalemimi titretiyor ve bütün sanatımı kullanıyordum. Ben de meşgul edip kalmalarını sağladım. Beni bırakmasınlar. Halvet bağlarının sokağında korkan, şarkı söyleyen ve gülen yalnız bir insan gibi olmuştum. Yabancı olmayan bu insanlarla hiç durmadan konuştum, ne dediğimi hatırlamıyorum, şekillerini de görmediğim için hallerinden ne söylediğimi anlayamıyordum, meçhul ve donuk karaltılar gibi sadece bana yalnız olmama bahanesini veriyorlardı, bu ne değerli bir bahane idi. Bilâhare gittiler, acımadılar, sabretmediler. Feryat edip gitmemelerini, kalmalarını, sohbet etmemizi, güzel konuştuğumu, hikâye anlatacağımı, siyasî konuşma yapacağımı, istedikleri her şeyi konuşacağımı, oldukça faydalı ve derin şeyler bildiğimi, kendileri için yorum yapacağımı, her şey hakkında bilgim olduğunu, hoş sohbet biri olduğumu söylemek istedim. Bunu kendiniz de söylemiyor muydunuz? O halde neden gidiyorsunuz? Geliniz konuşalım; Sokrat, Eflatun, Kant, Dekart, Paskal, Einstein, Buda, Mahavira, Madehava, Lao Tsu, Aynulkuzat, Gazali, İbni Sina, Goethe, Gobineau, Beethowen, Pierre Loti, Hafız, Mevlana, İkbal, Tagore, Gandi, Lenin, Marks, Engels, Kari Jaspers gibi kimseleri; dinleri, felsefeleri, tarihleri, sanatları, insanları, olayları, şiirleri ve her şeyi anlatayım, geliniz...

Ama dinlemediler, hepsi gitti. Ricamı duydular mı, bilemiyorum? Gittiler, hem de ne zaman? Dertlerin başladığı zaman!

Ben bu pencereyle baş başa kaldım!

Bu pencere bu akşam neden bu kadar eziyet ediyor bana? Hâlbuki o her zaman sevgiliydi, beni seviyordu, beni okşuyordu. Ben hayatımın her döneminde pencereleri sevdim. Onu felsefeme sokmam, yaşam felsefeme, dünya görüşüme ve yaşamıma sokuşum bu pencereden dolayıydı. Bir duvar ustası ve birkaç işçinin yaptığı o küçük pencereye ruh, hikmet, irfan, hayat, insanlık, edebiyat, aşk, intizar, cennet ve tabiat ötesi makam verdim. Bu gece niye değişmiş? Neden aniden şekli değişmiş? Bana işkence mi etmek istiyor, neden? Benim pencerem! Neden bu kadar acımasız? Ben ne yaptım ki? Bütün ümidim sendin, nefes yolum sendin, öte dünyam sendin, bu zor yıllarda beni sevgili kollarında korudun, beni canlı kıldın. Ben bu dünyada, bunca bina arasında senden başka bir şeye sahip değildim. Sadece seni seviyorum, bütün ümidim sensin, bütün güvenim sensin. Bu Kureyş'ten, bu uğursuz kelimeden, bu Ebucehillerden, bu ciğer yiyen Hint'ten, bu vahşi kabile şeyhlerinden ve kölelerinden bir eziyet ve işkence görünce sana sığınıyordum, ey vahiy penceresi! Ey benim Hira mağaramın ağzı! Bu akşam sana bakmaktan, yüzümü sana dönmekten korkuyorum. Büyük bir topun namlusu gibi olmuş ağzın, kalbime top mermisi atmandan korkuyorum. Adeta kalbimi delik deşik ettiğini hissediyorum, her an bir kurşun patlıyor, göğsüm parçalanıyor, kalbimin kanının sıcaklığını hissediyorum, aktığını ve yok olduğumu hissediyorum.

Bu aşağılık kalenin kapısını kapatmak istiyorsan kapat, cehennemin dibine! Ben ne yapayım?

Kalayım mı? Nasıl kalayım? Bu pencere bütün odayı kaplamış, gözlerden gizlenemem. Nerede durursam büyük bir mağaraya benzeyen siyah gözlerin karşısında buluyorum kendimi. Bu mağaradan cehenneme yol vardır; içinde cennetin gizlendiği cehennem! Bu korkunç ve karanlık cehennemin sonunda, benim

ve kaybolmuş cennetimin arasında kara bir dev gizlenmiş, sesini bu pencereden, bu korkunç ve kinli geceden duyuyorum.

Sahi, bu azabı çekecek ne günah işledim? Ben bütün ömrümü tertemiz geçirdim. Allah'ım! Sen veliler, zahitler ve ruhbanların arasında da hayatının başlangıcından beri yaşamlarını çok az lekesiz geçirenler olduğunu biliyorsun, onlar daha çok kendilerini sana vakfediyorlar. Onlar insanların sevgilisi ve toplumun muradı olmak için sana tapıyor, dindarlık ediyorlardı. Benim gibi gizlice sana tapan, gizlice zahitlik eden ve insanlara itina etmeden hizmet eden başka kim var? Sana tapınakta ve mihrapta değil, kalbinde ibadet eden, kalbinde kalan, sürçmeyen, tahammül eden, benden başka kim var? Toplumda ve pazarda bu işkenceler neden? Bu işkenceler başka türlü... Sen dünyada, temizleri de iyileri de imtihan için dertlere müptelâ kılıyorsun... Mesih'ini, pak ruhu, aziz kulunu çarmıha geriyorsun, dört çiviyle çiviliyorsun. Pis Yahudilerin, kan içici Rumların eline veriyorsun. Muhammed'i Ebusüfyan ve ciğer yiyen Hint'e duçar kılıyorsun, gurbete salıyorsun. Musa Kelim'ini, muhatabını sahralarda firarî, aç, Firavun ve ordusunun takibi altında salıveriyorsun. Aziz İbrahim'ini azap mancınığına duçar kılıyor, ateşe atıyorsun. Ama benim derdim başka türlüdür. Bu ateş İbrahim'i yakan ateşlerden değildir. Bu avarelik, gurbet, Ebusüfyan, ciğer yiyen Hind, bu dört çivi, çarmıh, Yahudiler ve Rumlar o türden değildir. Ben, hepsine nazil ettiğin bütün o işkenceleri bir defada bana indirdin diye şikâyetçi değilim. Ben, neden bana onlar gibi işkence etmiyorsun diye şikâyetçiyim. Neden sabrını ve vefasını denemek için eziyet ettiğin bir Salih, bir dost ve iffetli bir insan gibi işkence etmiyorsun bana? Sen, bana büyük bir günahkâr gibi azap ediyorsun. Ben bu ateşin arasında, bu çarmıhın üzerinde, bu yalnızlık ve gurbet çöllerinde, senin kin dolu pençelerini, gazabını, diş gıcırtılarını, öfke dolu nefes sesini duyuyorum! Sen benim bu akıbete müstahak olmadığımı biliyorsun, sen İblisi dahi böyle incitmedin. Sen biliyorsun ki ben hayatımın bu renkli yıllarında, bir tek küçük günah bile işleme-

dim. Ben hayatım boyunca kitap, düşünce, iman, özgürlük mücadelesi, adalet ve aydınlık dışında bir şey ile uğraşmadım. Hayatım boyunca bir tek leke bulamazsın. Tüm hayatımda yalnızlık, tefekkür, gam ve aşk dışında bir uğraşım olmamıştır. O halde neden bana eziyet ediyorsun? Dayanamıyorum Allah'ım, yeter! Bu pencereyi kapat, neden ağlamamı istiyorsun? Ağlamayacağım, ölsem de ağlamayacağım.

Ölmek ne kadar rahattır, sadece bir karara bağlıdır. Pencere hazır beklemekte, bu gece, kucağını diğer dünyaya; gönül melekûtuna, Milton'un kaybolmuş cennetine, sevgili, mukaddes, nazlı ve görkemli tabiat ötesine değil, caddeye açmıştır. Az bir aralık var, her an beni kendisine çağırıyor, sesini sürekli duyuyorum, bir dakika bile kesilmiyor. Karar almam için, düşünmem için zaman tanımıyor. Neden davetini kabul etmiyorum? Zelil korkak!

Ama... Hayır! Allah'a yemin ederim ki korkmuyorum. Yemin neden? Ben korkmadığımı biliyorum, bu işi şu an kolay, doğal ve şaka gibi hissediyorum. Çocukça bir sıçrayış, hafif, sade bir atlayış ve ustaca bir dans... Ey Rabbim, sen de biliyorsun, bana göre bu pencereden atlamak, bu kapıdan çıkmaktan daha kolaydır. Neden, biliyor musun? Bu gün pazartesi değil midir?

O halde neden davetini kabul etmiyorum? Keşke bekâr olsaydım ve ona doğru söylediğimi gösterseydim. Eşim şu an beklenti dolu gözlerini kapı veya pencereye dikmiş, gelmemi, yanında olmamı, yanıma oturmayı, başını yüzüme eğmeyi, "ben" dolu gözlerini "o" dolu gözlerime dikmeyi ve sağ yanıma oturmayı çok istemektedir. Öyle ki okşayıcı, kınayıcı ve üzgün bakışlarını benim "tarafsız" dudaklarıma assın, sessiz nefes esintilerim sol tarafındaki örgülü saçlarını sürekli ama duymayacağı bir şekilde yavaş ve yumuşakça dağıtsın, ardından dertli ve sessiz ellerimizin gönül dertleri başlasın, çocuklarımız etrafımıza toplansın, odanın havasını şevk, heyecan, oyun, gülme, ağlama, şikâyet, saldırı, kınama, altıncılık savaşları, çocukça kavgalar ve masumca öfkeleriyle titretsin ve birini annesinin kucağına atsın,

hışımla örgülü saçlarını nazik ve hırçın parmaklarıyla sıksın, kendine doğru çeksin ve "Doğum günü kutlamalarım nerede?" desin. Babasının yakasından tutarak şöyle haykırsın: "Babacığım, ben annemi sevmiyorum, seni seviyorum, o hep kendini düşünüyor, geleceğimizi düşünmüyor, yaşantımızı düşünmüyor, o size çok eziyet ediyor. Baba, size acıyorum, bütün çocuklar size acıyor, annemiz sana da çok eziyet ediyor, üzülmeni istiyor, sabaha kadar uyumamanı, fakir olduğunu anlamanı istiyor, rahatsız olman için bir şeyler yapıyor; aciz, çaresiz, elinden bir şey gelmez, bizim için bir şey yapamaz, bizim için ev alamaz, bize bir düzen kuramaz, evini düzenleyemez, zamanında eve gelemez, ailesinin içinde olamaz birisi olduğunu göstermeye çalışıyor. Sürekli açız, meyvemiz yok, tatlımız yok, halımız yok, elektrik ve suyumuz yok, kış için yakacağımız yok, soğuktan karanlıkta titriyoruz, eve gelmiyorsun, biz geceleyin bu evde yalnız kalmaktan korkuyoruz diye bağırıyor.... Paranızın olmadığını, fakir olduğunuzu biliyor. Bazen diyor ki bu gece gel gezmeye gidelim, uçakla göklere çıkalım, bulutlara, Allah'ın yanına... Felç olduğunuzu biliyor, kazada ayaklarınızın kırıldığını ve devletin adlî sahadan çıkmanıza izin vermediğini biliyor. Her zaman yoklama yapılıyorsunuz, sürekli sizi koruyorlar, ajanlar nereye gittiğinizi görmek için sürekli sizi takip ediyorlar. Kiminle konuştuğunuzu, kiminle arkadaş olduğunuzu, kiminle devrim projeleri hazırladığınızı, kimlerle hükümeti devirmek istediğinizi, sistemi değiştirmek istediğinizi her gün rapor ediyorlar. Annem de biliyor. Seni takip ettiklerinde ısrarla diyor ki: "Yarın yolculuğa gitmeliyiz, yurt dışına çıkmalıyız, Avrupa'ya gitmeliyiz, Paris'e, Seine sahiline gitmeliyiz..." Bazen seni üzmek için şöyle diyor: "Sen acizsin, zavallısın, esirsin, fakirsin, işsizsin, çulsuzsun, hiçbir derde değmiyorsun, kederden geberesin..." Hayır babacığım, biz çocuklar seni seviyoruz. Eve gelmesen de yanımıza gelmesen de bizimle gezmesen de bizi sinemaya götürmesen de yolculuğa götürmesen de paran olmasa da bizim için bebek almasan da hatta su, ekmek ve elbise almasan da tek başımıza bu evde, karanlıkta, soğuktan titresek de kork-

sak da yalnız kalsak da bizim için bir şey yapamasan da gece gündüz çaresizlikten idarede kalsan da onların evinde tutsalar da bırakmasalar da...

Hayır, senin davetini kabul etmiyorum. Sen benim o pencerem değilsin, sen beni ölüme davet ediyorsun, bu gece sana ne kadar iştiyak duyuyorum, davetini reddetmek için hiçbir bahanem yok. Bu kapıdan çıkamıyorum, bu pencere dışında bir çıkış yolum yok, durumdan istifade etmek istiyor musun? Ama... Hayır, bahanem var, oldukça güzel bir bahane. Senin davetini kabul edecek olursam, artık hiçbir şey göremem. Hiçbir yeri idareyi, sokakları, süvariyi, merkebi, atı... Bir mektup okuyamam, bir şey duyamam, bir şey yapamam... Ne mescit, ne namaz, ne itaat, ne dua, ne başsağlığı, ne Mehdi'nin zuhuru beklentisi... Sonra çocuklar yetim kalır, eşim yalnız kalır... Gerçi doğrudur, eşimin ve çocuklarımın dediği gibi, ben iyi bir baba değilim, iyi bir eş değilim: aciz, fakir, felç, esir; eşimin tabiriyle insanlara muhtaç bir insanım. Kitaplarımı, kalemimi eşimden çok seviyorum. Tapınağı evimden, kitap ve defteri kadından ve çocuktan, azameti saadetten, özgürlüğü esaretten daha çok seviyorum. Doğrudur, ben hiçbir şey değilim. Ailem için dertten ve acıdan başka bir şey getiremedim. Bütün evlilik hayatım boyunca bir defa olsun bütün ısrarlarına rağmen eve vaktinde gelemedim. Biliyorum yalnızdır, hastadır, bana ihtiyacı vardır. Saat 1: 30'a geliyor; ama ben bu köşede tek başıma, onlardan uzakta oturuyorum. Ona acı ve üzüntü verdim, bundan başka elimden bir şey gelmiyor; ama velhâsıl... Ölümüme de üzülür. Gerçi ölüm acısı bir defadır ve sonra velhasıl unutur. Yani unutulur; ama böylesine yaşamak tedrici bir ölümdür. Ne diyorum? Daimi bir ölümdür, mükerrer, kesintisiz ve ardı ardına bir ölüm! Gelişi bir ömür süren bir ölüm!

Evet, pencere mantığı bana galebe çaldı! Ama hayır, yapamıyorum. Muhteşem'in dediği gibi; gönlüm bir defa da olsa, uzaktan da gelse, Tus'un garip, zehirlenmiş, Memun'un gâsıp hilafetinin gizlice öldürdüğü ve demirden kafesinde halife ile yan yana ya-

tan mazlum imamına ait, Şahruh Hanım'ın yaptırdığı Gevherşad'ın altın minaresini uzaktan görmek istiyor. Bir defa daha o vahşi ama itaatkâr güvercinlerin, o minarelerden uçuşunu görmek istiyorum. Kucağıma buğday doldurup Gevherşad Hatun Camii'nin havuzunun kenarında, minarenin gölgesinde oturup avuç avuç güvercinlere buğday atmak ve o ehlî güvercinleri korkan ve perişan gözlerle kendime çağırmak, minareden aşağı indirmek, omuzlarıma kondurmak, kanatlarını başıma, yüzüme, gözlerime, kulaklarıma, dudaklarıma ve yanaklarıma sürmek, kucağıma almak istiyorum. Güzel ötüşleriyle içimdeki bütün dertleri siliyor ve ruhumu cennet güneşinin sıcaklık ve ışıklarıyla doldurasıya okşuyorlar. Buğday taneleri dertlerimi, sıkıntılarımı ve ihtiyaçlarımı yok ediyor. Şevk taneleri gönlümde filizleniyor, içimin sönmeyen sesi yükseliyor ve ruhumu sıkan perişanlıkların ve kavgaların saldırısı karşısında susuyorum. Ruhumda fırtınalar kopuyor. O güvercinleri elime alıp avuçlarımda ve yüzümde tutmak istiyorum. Dudaklarımla ve göz kapaklarımla sıkmak ve yoruluncaya kadar öpmek istiyorum. Kuru, yumuşak ve süslü kanatları ıslansın, hastalansınlar ve bir daha onları terk etmeyeyim. Minareler her zaman benim değildir. Şahruh'un veya cami görevlilerinindir. Ne bileyim? Mecburen bırakıyorum; ama o güvercinleri ellerim, ayaklarım ve gözlerim arasında sıkarak tutuyorum, eve getirip odamda saklamak istiyorum. O masum gök kuşları, şimdi benim sevgili, itaatkâr ve yorgun kuşlarım olmuş. Gece yarısına kadar, sabah ezanı okununcaya kadar onları doyasıya öpüyorum. Amansız gözyaşlarımla yıkıyorum. Aniden sabah olunca, çirkin renkli bir aslan kendini pencerenin camına vuruyor. Yorgun, razı ve sakin gözlerimi açıyorum. Şaşkın, sığınaksız, masum ellerim, bu iki samimi, sade, mazlum ve nasipsiz şair, boş duruyor ve ben hasretle ıslak avuçlarıma bakıyorum. Hayalci parmaklarıma aldandım. Kalbim bu iki yalnız yetime yanıyor. Başsağlığı için "Ah!" dışında bir kelime bulamıyorum. Kalbimi yanlarına gönderiyorum ki halini bu avare yetimlere anlatsın, huzur versin. Görüyorum ki onlar da bu başsağlığı karşısında kendilerini göğsüme,

kalbimin, kemikten mezarının taşına, bu kana bulanmış şehidin yarı ölü bir kuş gibi boşuna çırpındığı ve kesilmiş boğazıyla feryat ettiği kemikten kafese dayamış ve huzur bulmak için sessizce ve merhametlice mezar taşına göğsünü sürtmektedir. Bıraksın da uyuyayım. İşte yatmaya gidiyorum.

YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM

Her şey beklenmedik şekilde gelişti. "Beklenmedik" kelimesinden nefret ediyorum. Oldukça da fazla kullanıyorlar. Bir incir çekirdeğini bile doldurmayan her olay ve küçük şey hakkında dahi "beklenmedik!" diyorlar. Hem de harikulade şaşkınlık, tatlılık ve jestle söylüyorlar. Bugün sohbet, haber ve eserle ilgili mesailer var mı yok mu bakayım diye kültür dairesine gittim. Gerçi olmadığını biliyorum; ama yine de gittim. Yeni bir haber veya tahminde bulunurlar diye gittim ve tesadüfen, beklenmedik bir şekilde(!) hiç kimsenin düşünemediği, benim bile ümit edemediğim bir şey oldu. Merkezden bir emir geldiğini gördüm. Geçen yıla ait çocuk hakkının %15'i aylık 10 tumandan yılda 120 tumandır ve %15'i yaklaşık olarak 20 tuman eder, Allah'ım ne diyorum, 21 tuman eder. Evet, 21 tuman. 100 tumanın 15 tuman olur. O zaman 10 tumanının 15 kıran etmesi halinde iki tane 10 tuman 3 tuman yapar. Bu 15 tuman ile birlikte 21 tuman olur. Elbette bu benim durumumu kapsamıyor. Fakat güzel. Bizim de (Biraz utanarak kızarıyor. Sesi utancından inceliyor, yumuşuyor.) bir ay ve sonraki sekizinci güne kadar bir hafta mayıs ayının sonunda henüz gümrükte olan bir oğlumuz olur.(Şaka yapıyorlar.) Sohbetin tarafı, muhatabımız, samimi dostlarımızdan ve gerçekten değerli bir konuşmacı olan bir kimsedir. Şahsî sevgi göstermek ve arkadaşının gönlüne, ruhuna, beynine ve bütün vücuduna sevgi katmak için bize özgü bir ses tonuyla ve tatlı ve samimi bir mizahla yüzünü aydınlatarak, gözlerini açarak ve kaşlarını başının önündeki saçların altı-

na kadar kaldırarak, geleceğin muhtemel babasının dizlerine kuvvetle vurarak şöyle bağırır: "Ah, gözün aydın baba! Mustafa Bey'in validesi senin maaş listene el atmış öyle mi? Aferin. O zaman beş tane olmuş, ha?" (Muhatap, teşekkür, utanma, minnet, başarı, mutluluk ve şaşkınlık karışımı bir sesle şöyle der): Evet, teşekkür ederim. Çocuklar alıyorlar. Allah bir kendisine nasip eder. O diş verdiğine ekmek de verir. Evet, benim çocuktan yana kaygım yok. Allah kavuştursun. Güzel, maaş durumu da iyileşir, özellikle bu yeni ülke istihdam kanunu onaylanırsa. İki yıl sonra yürürlüğe gireceğini söylüyorlar. Bizim için iyi olur, çok iyi olur. Kanun metninde öngörülmediğini söylüyorlar ama bazı kimselerin olabileceğine ihtimal verdiklerini duydum. Eğer emekli olan grup, sayıları, yapabilecekleri ve kendilerini gösterebilecekleri ölçüde olmak şartıyla bir maddeyi geçirir ve bizim millî medreselerdeki geçmiş çalışmalarımızı da hesaba katarlarsa, yani işler bu şekilde ilerlerse bizzat ben Hayri Veli Ebevi 38 yıl önce pazarın arkasında faaliyet gösteren Saadet medresesinde dört yıl, üç ay, dört buçuk gün çalışmıştım. Eğer gerçekten millî medreselerdeki bu eski çalışmaları hesaba katarlarsa o günlerle ilgili olarak Ebevi için bir derece daha dikkate alabilirler. Ebevi orada öğretmenlik yapmıyordu. Elbette öğretmen olmadığını göz önünde bulunduracaklardır. Eğer gerçekten böyle yapmak isterlerse, ama güzel, millî medreselerde öğretmen olarak değil de genel işler yapmış olanlar için de bir şeyi dikkate alırlar. Tabi ki babam emekli olmuştur. Milli medreselerde öğretmenlik geçmişi olanlar için girişimde bulunurlar ve bu tür medreselerde öğretmenlik dışı çalışmayı da bir dereceye kadar ve bir şekilde hesap ederlerse şu an çalışmakta olanları da kapsayacaktır. Emekli işçilerin maaşı hiçbir zaman düzeltilemez. Fakat ne olursa olsun yine de güzel! Bu memleketin doğru dürüst hesabı olmaz. Her şey mümkündür. Eğer isterlerse ve gerçekten bu fikirde olurlarsa yapabilirler. Fakat güzel, istemiyorlar. (İki tarafın yüzüne yine derin bir üzüntü çöker. Alınlar kırışır ve derin ve yorgun âhlı cümleler birbirine karışır, uzatılır, halsiz ve tutuk olur. Muhatabın yüzünde derin ve samimi

dert ortaklığının izleri belirir.) Yavaş yavaş her ikisini de öyle bir ümitsizlik kaplar ki onun ağırlığı altında susarlar. Uzun bir eğerler, belkiler, keşkeler, ihtimaller ve mümkünler dizisi her ikisinin gözlerini belirsiz bir noktaya doğru çeker. Fakat maaşlarla, evlilik ve çocuk avantajlarıyla ilgilenen muhasebeci memurun içeri girişiyle birlikte sessizlik aniden şiddetle bozulur ve o siyah ve korkulu saf kaybolur. Ebevi hazretlerinin millî geçmiş çalışmalarının hesaplanması durumunun belirsiz yazgısının kış vurmuş gecesinde yeni bir parlak güneş doğar ve dünyayı aydınlatır. İkisinin de eline ayağına şevk ve ümit gelir. Muhatap öne atılır, arkadaşını sakinleştirmek ve her ne kadar daha çok bu emeklilik meselesiyle ilgili de olsa sevgi göstermek için nezaket ve ciddiyetle gözbebeği, kendini şirin göstermeye çalışan serseri bir uşak gibi memur ile arkadaşı üzerinde gider gelir. Meseleyi şöyle ortaya koyar: "Güzel beyefendi, özür dilerim. (Memur cevap vermemek için başını telefona eğer.) Emekli işçinin arkadaşı biraz düşündükten sonra sorusunu tekrarlar; ama yine yarım kalır. Çünkü sayman memur ciddiyetle kâğıtları çevirmektedir. Önemli mektubu arıyormuş gibi görünür. Aynı durum tekrarlayınca o zamandan beri yerinde oturan emekli işçi mecburen işe bizzat el atar ve yerinden kalkar. Adam kızdığını sanır ve geçip gitmek ve bahşişini önüne koymak ister. Ama hayır, memurun, önünde sandalyede oturmalarından hoşlanmadığını ve bundan dolayı doğru cevap vermediğini anlamıştır. Mesele öyle bir hale gelmiştir ki eğer memur çok samimi olmazsa onları tatmin edecek bir cevap vermez. Onlara tahmin, ihtimal ve çıkarımdan bahsedebilmesi için bizzat çok ilgili olması gerekir. Velhasıl, emekli işçi ayağa kalkar ve arkadaşı da onun yardımıyla hareket eder. İkisi birlikte muhasebecinin masasına doğru yürürler ve karşısında dururlar. Nihayet tutuklanırlar. Emekli işçinin geçmiş yıllara ait çocuk hakkının %15'ini itibari varlık şeklinde ödemeyle ilgili olarak gelen bu yeni kanun şunu göstermektedir: Önceki yıldan itibaren son iki yılda doğan çocuklar için temeli zayıflamış olan ve aslında kimlik fotokopisini tebliğ çıkarmak için işçinin dosyasında 10 tuman ev-

lilik hakkı kabul etmeyen çocuk hakkı meselesi kesinleşmiş olup bu yıl tam olarak ödeneceği anlaşılmıştır. İyi, bir ay ve sonraki sekiz güne kadar bir hafta... Emekli işçinin arkadaşı yine tatlı bir dille emeklinin sözünü kesiyor: Evet, inşallah mayıs ayı başından itibaren 10 tumanı alırsın. Onu düşünme! Elbette bu fuzulîdir; ama güzel, ben senin işin konusunda Fuzulhîlik yapma hakkına sahibim. İyi olduğu için hanımın da hoşuna gitmiyor. Biz çok... Ben artık çocuklarının amcası sayılırım. Düşündüğüme göre bu çocuğun hakkı senin dişlerinin dibine tutmamıştır. Aile hayatı ve evin ekonomik giderleri telaşına düşmemiştir, kendisine bir yer açmamıştır ve ayak bağı olmamıştır. Aslında böyle bir paranın tedavülde olmadığını farz et. Şu an yaptığınız işi yapın. Şöyle ki şimdi 10 tuman sermaye koy ve kura çekmek için Umran Bankası'na git. Ailenin mutluluğu için çocuk adına bir hesap açtır. Mayıs başından itibaren her ay inşallah kendisi adına 10 tuman yatır. Sonunda bir şey ortaya çıkar. Bunu benden duymuş ol...

İki kişi, bir dünya mutluluk ve başarı ile merdivenlerden iniyor ve resmî daire kapısının önünde görüşmelerden, hayır, bu başarıdan ve bu hayırlı işin gerçekleşmesinden sonra ayrılmak istiyorlar. Her ikisinin ağzından ansızın mucizevî bir şekilde şu tatlı cümle dökülüyor: "Beklenmedik bir şey meydana geldi!" Daha sonra emekli işçinin samimi arkadaşı tadından biraz kaybetmekle birlikte yine neşeli bir şekilde tekrarlıyor: Evet, aynen öyle, beklenmedik bir şeydi! Hiç kimsenin düşünemediği, ümit dahi edemediğim bir şeydi bu. Kim düşünebilirdi ki hiçbir anlaşmam, haberim ve işim olmaksızın idareye başvurayım! Hâlbuki vakit geçmiş, yorgun argın eve gitmeliydim. Sanki gizli bir güç bana idareye gitmemi söyledi. Sanki biri elimi tuttu ve beni muhasebe odasına götürdü. Gerçekten ilginç! İnsan Allah'ın gizli elini bu gibi yerlerde açıkça görmeli. Peygamberin mucizesini kabul etmeyen o dinsizler ne kadar ahmak ve insafsızdır! (Felsefe, hikmet, ahlak, din ve manevî konular ölçüsünde...) Allah her zaman kuluna lütfetmektedir. Üç yıl önce de haftada

iki saatlik fazla mesai durumu ortaya çıkmıştı. Gerçekten o da beklenmedik bir olaydı! İlim, akıl, mantık, hesap kitap ile halledilecek bir olay değildi. Beklenmedik, anormal, mucize ve lütuf...

Oo! Ne kadar konuştum, hem de kimlerden! Bugün o iki arkadaşım uzun bir aradan sonra beni görünce hemen gelip halimi hatırımı sordular. Sonra da benim gibi çaresiz, hasta ve endişeli bir insana bu hikâyeleri anlattılar. Taftazani'nin "Mutavvel" kitabında dediği gibi: "Eğer sevgilinin adı, yâdı, hatırası ve zikri olmazsa tekrar etmek kınanmış bir olaydır." Sevgilinin zikri, yâdı ve hatırası, aşkı ve kavuşma ümidi olursa bu tatlı olur. (Mutavvel terimi, tekrarın caiz olduğunu açıklamak için kullanılmıştır.) Bu yüzden beni tanıyan o iki dostumun gönlüme döktükleri zehirli şeyleri size tekrar etmek istedim. Tam bir saat zehir aşıladılar adeta, tam bir saat! Bu şehirde ilginç bir mutsuzluğa yakalandım. Bu şehrin kapısı ve duvarları sanki bana sövüyor ve ben de kapısına ve duvarlarına lanet ediyorum... Ne kadar acı çektiğimi bilemezsin, keşke bıraksaydım da gitseydim. Keşke Manş Denizi'nin derinliklerinden çıkmasaydın da özgür olsaydım. Bu şehir beni öldürecek. Eğer akrabalarımdan ayrılabilseydim yaya olarak çeker giderdim. Yaya giderdim ki gitmeyi daha fazla ve açıkça hissedeyim... Sana neler çektiğimi nasıl anlatacağım.

Ha... Bugün hayatımda beklenmedik bir olay oldu. "Beklenmedik" ne güzel bir terim! (Sözlük manasını biliyor musun? Hocalarına sor. Bırak da senin için açıklasınlar. Mesela bir sarı lamba gibi...)

Bugün öğleden sonra herkes okulun tatil olduğunu söyledi. Öğrenciler hocalarına öğleden sonra gelip gelmeyeceklerini sordular. Öğrencilerin sorularına, olmasını aslında kendileri de istedikleri halde hayır dediler. Önemli bir toplantılarının olduğunu ve oraya katılmaları gerektiğini söylediler; ama herhangi bir konuda sormak istedikleri bir şey varsa saat dörtten önce sorabileceklerini ifade ettiler. Çünkü yaz geliyor ve imtihanlar bir ay

sonra başlıyor. Öğrenciler istedikleri takdirde öğretmenler daha fazla çalışabileceklerini, öğrencilerine her konuda yardımcı olabileceklerini söylediler; ama öğrenciler gelemeyeceklerini açıkça söylediler. Dolayısıyla anlaşıldı ki öğleden sonra okul tatildir. Ne bir hoca ne de bir öğrenci gelecektir. Bütün sınıflar kapalı olacaktır.

Ama beklenmedik bir olay oldu. Tahran'dan öğretmenleri görmeye gelen devlet erkânından bir zat, meğerse dün bilmem hangi otelde öğretmenleri beklemiş; ama kimse gelmeyince kızarak çekip gitmiş. Yani Öğretmenler Günü'nü yanlış tahmin etmişler. Dolayısıyla o gün resmî olarak tatil ilan edildiği halde hem öğretmenler ve hem de öğrenciler okula geldiler. Bu beklenmedik bir olaydı. Bu ne demek? Acaba sabahleyin birbirlerine yalan mı söylemişlerdi? Birbirlerine güvenmedikleri için mi her iki grup da kalkıp okula gelmişlerdi. Sabahleyin her iki grup da gelmeyeceklerini söylemişlerdi; ama her zamankinin aksine iki grup da gelerek dersi başlattılar! Ben ikisinin de asla yalan söylemediğini biliyorum. Gerçekten okul tatildi. Bu konuda yalan söylemeye gerek yoktu. O halde nasıl olabilir?

Ben, gaybî bir elin işin içinde olduğunu hissediyorum. Başka hiçbir neden düşünemiyorum. Korktum, ilk defa fakültede korktum. Acaba bugün gözümle gördüğüm, gözümü kapatan, kulağımı sağır eden, irademi mahveden, fikrimi geçici olarak işlemez kılan ve uyurgezer bir insan gibi beni bugün fakülteye çeken o el merhametli bir el midir, yoksa bana eziyet etmek mi istemektedir? Ben, bugün yakamdan tutup beni buraya çeken elden korkuyorum. Ben neden gittim, onlar neden geldiler? Bizim hiçbir işimiz yoktu, ayrıca onların gelmeyeceğini de biliyordum, onların da dersi yoktu, öğretmenlerinin gelmeyeceklerini biliyorlardı, o halde kimi görmeye gelmişlerdi? Ben belki de Allah'ın eli olan o gizli elden korkuyorum. Tedbirin ortadan kalkacağından ve işin içine takdirin gireceğinden korkuyorum. O zaman ben batık bir geminin küçük bir tahta parçası gibi fırtı-

nalara esir olacağım, beni istedikleri yere götürecekler. Tedbirin yaramayacağını hissetmek ne kadar korkunç bir şey!

Ben kendimde değildim bugün. Her zamanın aksine hiçbir işim olmadığı ve hiç kimsenin de okulda olmayacağını bildiğim halde kalkıp geldim. Elimden bir şey gelmediği için, başka bir yere de gidemedim. Bir iki saat odamda oturayım, hiçbir iş yapmayayım, kimseyi görmeyeyim, belki biraz açılırım diye düşündüm. Tahammül gücüm kalmamıştı artık. Kalkıp okula gittim; ama ne göreyim! Bütün öğrenciler gelmiş, bütün öğrencilerim bir sırada toplanmış sessizce bekliyorlar. Perişan oldum, benimle bir işleri olabilirdi. Belki de beni bekliyorlardı. Ne yapayım? Çok kötü oldum. Hâlbuki ben her yerden kaçtım ki bir iki saat kafamı dinleyeyim; ama olmadı geri dönmek istedim, o da olmadı, bu daha kötü olurdu. Beklenmedik (!) bir olay karşısında ne yapacağımı şaşırdım, denize girip ilerleyince aniden yükselen acımasız bir dalga Solanj'ı Turvil Sahilleri'nden alarak kendisiyle götürüyor. Solanj o an boğulduğunu bile bilmiyordu. Artık yorgunluktan yüzemediğini ve dönemediğini görünce, boğulduğunu ve sahilden uzaklaştığını anladı. Kendini dalgaların ağzında görünce acımasız bir elin masum gırtlağını sıktığını anladı. Evet, Solanj böyle boğuldu. Ben de bugün böyle boğuldum. Bu durumda boğulduğumu hissettim. Öğrencilerin topluca başıma toplandığını görünce nefesim kesildi. Allah'ım! Bir enkaz gibi! Ne kadar eziyet çektim.

YİRMİALTINCI BÖLÜM

Chez Mme Canard, Paris 16

Hiç unutmam; bir gün, hayır, bir gece beni oldukça iyi tanıyan yalnızlık meleği ile oturmuştum. 16. Bölge'de Seine Nehri yakınlarında Chez Mme Canard Kafeteryası'nda, metro yakınlarında bir yerde, her zamanki gibi oturmuş konuşuyordum. Her zamanki gibi daha çok ben konuşuyordum, o anlıyordu. Bundan daha güzel bir hayat olabilir mi! Birisinin konuştuğu ve birisinin de dinlediği bir zevkten daha güzel bir şey düşünülebilir mi? Genelde bilinmeyen tatlar ve ihtiyaçlardır bunlar. Bu habersiz insanlar ne mutlu insanlardır!

Yalnız melek ne güzel anlıyordu, ne güzel hissediyordu, ne güzel çözülüyordu, ne güzel hiç oluyordu, gidilen yere götürülmek için ne güzel geliyordu. Hiçbir yerde durmuyordu. Bazen ellerimde götürüyordum, götürüyordum, götürüyordum; hayallerin dahi uçmaktan aciz olduğu yüce göklere götürüyordum. Bir gölge gibi vefakâr, hafif ve rahatça arkamdan geliyordu... Bırakayım, istemiyorum...

Farsçadan sadece şu kelimeyi biliyordu: "Şapşal!"

Benim hakkımda sürekli bu kelimeyi kullanıyordu.

Anlama şevki beni ısıtınca, elini tutup gezdirince ve ona istediğim her şeyi söyleyince ilginç bir zevkle dinliyordu. Yuvasında annesini bekleyen, onu gagasındaki yiyeceklerle gören, kanat çırpan, ağzını açan ve öten güvercin yavrusu gibi heyecanlanıyordu. Başını sözlerimin üzerine eğiyor, gözlerini merhamet ve

susamışlıkla dudaklarıma dikiyor ve sabırsızca sözümün bitmesini bekliyordu. Büyük bir acele ve şevkle başladığım cümleyi kendisi bitirmek istiyordu. Konuşmak istediğim sözleri yanlışsız ve aynı tabirlerle tamamlıyordu. Sözümü bitirmemi beklemeden büyük bir acele ile kendisi bitiriyordu. Beni, ibareleri, cümleleri ve kelimeleri toplayıp düzene koymaktan kurtardığı için çok seviniyordum. Böylesine konuşmak ne kadar da kolay!

Son zamanlarda artık konuşmak için bir cümleye ihtiyaç duymuyorduk, kelimeler yeterliydi. Gerisini birçok ortak hatıralarımızla tamamlıyorduk; dilimizin artık cümlesi yoktu, tekrar, uzun ve ağır kelimeler topluluğu yoktu. İşaretler ve semboller vardı. Kendimiz anlıyorduk, ne kadar derin ve fasih! En yakınlarımız, dostlarımız ve özel arkadaşlarımız dahi bir şey anlamıyordu. Kız kardeşi şaşkınca hangi dille konuştuğumuzu soruyordu. Ben ona Larousse dışında bir sözlük hazırlamıştım. Dünyada sadece iki kişinin konuşabildiği bir dille konuştuğunu hissetmek ne kadar zevkli bir şey! Biri o, diğeri de dünyada sadece onun kendi dışında olan kimse.

Ben onun anlamasından ne kadar zevk alıyor ve doyuyordum. Ne söylediysem, onun beyninde yer etmesi gereken yerine oturuyordu. Benim konuşmamdan ne kadar zevk alıyordu! Adeta kelimelerimi kulaklarıyla dinlemiyor, dudaklarıyla emiyor, içiyor, gözleriyle yiyordu. Gerçekten böyleydi, görüyordum.

Hâlbuki o günler dilim güçlü değildi, rahat konuşamıyordum; ama söylediğim şeylerin, duyduğu en güzel sözler olduğunu düşünüyordum. Oysa bazı cümlelerimi dil açısından etüt ediyor veya bir deyimi bulmamda yardımcı oluyordu. Yanlış cümlelerim onu öylesine şaşırtıyor, mest ediyor ve sarsıyordu ki yüzünün rengi değişiyor, bazen yeni bir söz söyledikten sonra takatsizlikten kalkıyor ve oturuyordu.

Rahatsız olduğu tek konu, onun bazı sözlerimi olduğu gibi anlamış olduğundan şüphelendiğime inanmasıydı. Bazen bu konuda çene çalıyor ve anladığını ispat etmeye çalışıyordu. O her zaman anlıyordu... Bu şüphe, ruhî bir durumdur... Ne yapa-

yım? Sürekli cahil insanlarla uğraştığım ve her zaman sözlerim anlaşılmadığı için kimsenin anlayacağına inanamıyorum. Her sözü söyledikten sonra anlayıp anlamadıkları hususunda şüpheye düşüyorum. Ya yorgunlukla tekrar ediyor ya da sessizleşip acı düşüncelere dalıyorum. Bu yüzden sürekli ortaya çıkan bu kargaşadan dolayı özür diliyor ve suçu üzerime alıyordum.

Bir gece, akşam vaktiydi, Chez Canard Kafeteryası'nın terasında oturuyordum. Bu cafe küçük, samimi, temiz ve kutsal nehrin kenarında huzurlu bir cafeydi. Goutenberg Sokağı'nın başında olan bu cafenin sahibi Madam Canard oldukça temiz, sevgili, tatlı dilli ve konuşkan bir kadındı. Bizzat masama gelerek konuşuyor, her şeye şaşkınlık gösteriyordu. Her söz ve haber karşısında, hatta Alp Dağlarına yağan kar haberini bile duyunca kaşlarını yukarı kaldırıyor, gözlerini yuvarlaklaştırıyor, dudaklarını goncalaştırıyor, ellerini süratle aşağı yukarı hareket ettiriyor ve garip bir ilgiyle sohbet ediyordu. Kelimeleri otomatik silah kurşunları gibi muhatabına sıkıyor, sürekli insana görüşünü soruyor; ama cevaplama fırsatını vermiyordu, ilginç bir tipi vardı. Oldukça geveze, yüzeysel ve neşeliydi; ama yaşlı bir kadına has güzel ve beyaz saç örgüleri masumiyet, lütuf ve çocuklukla iç içe olan yaşlılığa özgü zarafetler, ona bir akrabalık çehresi kazandırmıştı. Oldukça merhametli ve yüksek görüşlüydü. Bize çocukları gözüyle bakıyordu, bizim mutluluğumuzdan zevk alıyordu. Sessizliğimizden ve üzüntümüzden rahatsız oluyor, bazen güzel tavsiyeleri ile bize sevinç ve mutluluk aşılıyordu.

Biz bize kalınca Avrupa'da çok meşhur olan "Ali Baba ve Kırk Haramiler" hikâyesiyle kıyas ederek bana "Ali Baba" diye seslenirdi. Resmî ve ciddi konuşunca da soyadımın Fransızcada da mana ifade eden kısaltılmış bir kelime olarak "Şeri" diye seslenirdi. Bazen de "Şarite" diye seslenirdi. Şarite, Fransızca benim ruh tipim, ahlâkım ve huyumla uyumlu bir mana ifade ediyordu. Bana ilgi gösteriyor, beni iyi bir kimse olarak tanıyordu.

Bizim uğraşılarımızdan biri Madam Canard'ın cafesinden güneşin batışını seyretmekti. Cafenin önünde küçük, temiz, sessiz ve

sahili duvarla örülü mukaddes nehre üstten bakan bir alan vardı. Sağ tarafına iki sandalye ve küçük bir eski masa atmıştı. Burada genellikle biz otururduk. Bazen gitmeyince kinaye ile şöyle derdi: "Dostların iki gündür seni bekliyor, ben başkalarının onları kendisiyle meşgul etmesine izin vermiyorum." Doğru söylüyordu, yapabildiği kadar böyle yapıyordu. Bütün sandalyelerin dolu olduğu zamanlarda bile o köşe bize aitti. Bazen masanın üstüne bir dergi koyardı ve böylece o masayı bize ayırtmış olurdu. Biz onun bu muhabbetli yalanından memnun kalırdık.

Buradan güneşi seyretmenin ayrı bir tadı vardı. Karşımızda, nehrin ötesinde çok yaşlı büyük bir akasya ağacı vardı. Oldukça gür, dallı yapraklı bir ağaçtı. Ona iyice alışmıştım; önceleri bu ağacın orada olmasından pek hoşlanmamıştım ama sonradan ona alıştım. Adeta birbirimizi tanıyorduk, sanki o da bizi görüyor ve tanıyordu. Kasten karşımızda durmuş, nehrin o tarafından bizi seyrettiğini hissederdim. Bize ilgi duyduğunu sanırdım. Diğer ağaçlara benzemiyordu. Güneş şehirde batmadan önce o ağacın arkasına gizlenirdi. Gün batımına birkaç dakika kala, batı ufkuna erişmeden berrak ve büyük bir tepsiye dönüşen iri ve kanlı yüzünü, o ağacın dalları arasında görüyordum. Sıcak, lâtif ve sevgili parmaklarını ağacın arkasından dal ve yapraklar arasından geçiriyor, son anlarda yüzümüzü okşuyordu. Belli bir sıcaklığı vardı, bazen nehrin ötesinde bir yangın olduğunu zannederdim. Sanki bir yer yanıyordu; ama o ağaç orada durmuş rahatça görmemi engelliyordu.

Güneşin son anlarını ve günün son demlerini seyrediyordum. Zaman, hâl, gelecek, kendini ve birçok şeyi bırakmanın tadını alıyordu. Akasya dalları arasından güneşi uğurlamak için bakışlarımızı geçmiş ve gözlerimizi batı ufuklarındaki yangına dikmiştik. Her birimiz hayallerimizi özgürce istediğimiz yere gönderiyorduk. Hatıralarımızda resimler, anılar, uzak, uzun, acı ve tatlı arzular şekillenmişti. O büyük ve yüce anlarda hayatı hissetmeye başlamıştık. Açıkça varlığımızı ve iyi olduğumuzu hissediyorduk. Bir arada oturmak ve güneşin batışını seyretmek is-

tiyorduk. Adeta onda kendi kaderimizi okuyordum. Bizde batan güneş, denizde batan güneş, bakışlarımızı güneşin batışına dikmişti. Bir şey söylemiyorduk. Beynimizde sayısız düşünceler kaynıyordu. Bir şey söylemiyorduk; ama hayal dalgasının en lâtif hareketinden haberdar oluyorduk. O sessizlik ve seyirde onun neler hissettiğini çok iyi biliyordum. O da o sessizlik ve seyrimde neler düşündüğümü hissediyordu. Ben kanlı güneşe bakıp batışını seyredince, o akasya dalları arasındaki bakışlarını alıyor ve yandan bana bakıyordu. Ben onun bakışının parıltılarını görüyordum. Onun, başımı ve boynumu, sağ yanağımı, dudaklarımı, göz kenarlarımı okşayışını hissediyordum; ama cevap vermiyordum, özgür bırakıyordum, yüzümü çevirmiyordum, gözümü batıdan çevirmiyordum, dönüp ona bakarak bana neden baktığını sormuyordum, onun güneşin batışını seyretmediğini hissettiğimi bilmesini istemiyordum. O halde ne sorayım, hangi cevabı istiyordum? Biliyordum. Bizim için her şey açıktı, hiçbir hareket, sessizlik ve davranışın anlaşılmazlığı yoktu, dünyamızda en küçük gölge ve leke yoktu. Güneş her tarafı aydınlatmıştı, onun düşünceleri benim yazdığım bir kitaptı, onun divanı, benim okuduğum gazellerdi. O gerçekten de beni kendi cebi gibi tanıyordu. "Şimdi söyle bakalım, cebinin içindeki kumaşın rengi, cinsi, ölçüsü, dikişleri, niteliği nedir? Şu anda cebinde neler var?" diye sorunca çok kızıyordu. Durumu o kadar kötüydü ki bu soruların hiçbirine dikkatle cevap veremiyordu.

Ne kadar pişmanım, benden çektiği dertler, her zaman benimle hissettiği mutluluktan daha fazlaydı, her zaman dediği gibi, asla mutluluk yaşamadı. Ne yazık ki doğru söylüyordu. Benim elden ele taşınan bir ateş parçası olduğumu söylüyordu. Ne kadar zor, acı ve yakıcı! "Seninle olmak böyle bir durum gerektiriyor, neden?" Ben, ciddi bir soğukkanlılıkla dedim: Ne yapacağını söyleyeyim mi? O ateşi avuçlarında taşıyacağına Seine Nehrine at! Rahatla! Tamam! Sonra yanmış ellerini soğuk suya koy, güzel kokulu ve güzel renkli bir bahçeye git, orada rastladığın

güzel kokulu çiçekleri topla. Mutluluk, sükûnet, güzellik ve rahatlık! Bir an bana baktı; ama bir şey söylemedi. Ben tebessüm edince kızarak şöyle dedi:

"Sen başkalarında gördüğün eksiklikten ne kadar kötü faydalanıyorsun, sen hep iyi olmaktan bahsediyorsun, bu iyi değil mi, kötü müdür?" Dedim ki: "Başkaları..." Dedi ki: "Ben!" Dedim ki: "Doğrudur; ama kötü olmak da bir ihtiyaçtır. Ben onunla ilgilenemedim, her zaman her şeyimi iyi olmak uğruna feda ettim, bu yüzden ruhsal bunalıma girdim. Başı ezilmiş kötülükler! Temin edilememiş ihtiyaçlar! Ne dediğimi biliyor musun?" Yine düşüncelere daldı ve ben onun bilmesini bekledim. Anladı, ama ne kadar olduğunu bilmiyorum.

Bazen benim fevkalâde kıpırdanmalarımı ve hareketlerimi zorla da olsa anlıyordu; ama asla yanlış, ters ve kötü anlamıyordu. Aynı zamanda ilginç bir zekâya sahipti, mütefekkirdi, sürekli okuyor ve düşünüyordu. Her gün yeni bir şey öğreniyordu. Her gün yeni bir söz söylüyordu. Felsefî, şiirsel ve sanatsal bir ruha sahipti. Şairden çok sanatçı, filozoftan çok şairdi. Benim tam aksime. Benim yalnız gittiğim ve onun gelmediği tek ülke siyasetti. Onun siyasete ne sabrı ne ilgisi ne de kabiliyeti vardı. Beni bu dünyadan çekebilmek için elinden gelen çabayı gösterdi. Çünkü siyasetin sonunda beni ondan alacağını biliyordu ve aldı da. Beni etkileyemediği için ızdırap çekiyordu, en küçük meselelerde dahi bende hiçbir etki gösteremedi. Bütün çaba, inat, tedbir, rica ve yalvarmalara rağmen, ikna olmam için kibrit yerine çakmak bile veremedi elime. Bir yandan herkesin gördüğü bir yumuşaklık, su, hamur ve duman gibi esneklik, bir yandan da zorluk, inat, kaya ve çelik gibi bir sertlik. Yüzlerce bilinmeyen, çelişkili, çeşitli ve gizli baharatlardan oluşan bir macun! Acı, zararlı, sert, zehirli ve tahammül edilmez! İmposible, benim en açık sıfatımdı onun gözünde ve sürekli tekrar ediyordu. Benim düşünülemeyecek kadar bilinmeyen hallerimi keşfetti. Bana kendimi tanımamda yardımcı oldu. Benim hakkımda verdiği birtakım ilginç hükümler, henüz benim için bile aydınlığa

kavuşamadı. Bilemiyorum ne kadar doğrudur. Güzel yazıyordu, güzel düşünüyordu, güzel hissediyordu, güzel görüyordu, sevme sanatını herkesten daha iyi biliyordu, yaratıcılık gücü vardı; ama keşif kabiliyeti daha güçlüydü. Bu ikisinden daha çok edilgendi ve kabul kabiliyeti vardı. Hiçbir yüce manayı anlamaktan aciz değildi. Ben onunla manaların miracına çıkarken en zarif hallerde bile birlikte olma duygusuna kapılmıyordum. Adeta yalnız uçuyordum, o bana yoldaşlık eden bir gölge gibiydi.

Turvil'den, yani yolunu benimle ayırdığı yerden bana gönderdiği en son mektubu, kelimelerle çizdiği resmimdi. Ne kadar ilginç! O ana dek ruhumu bu kadar tanıdığını bilmiyordum. Bu resimde mahalleler, sokaklar ve benim köşelerimi genelde Pompei Şehri'ne (yanardağın altında kaldı, son zamanlarda yeniden ortaya çıktı ve şu anda kazı yapıyorlar) benzetiyordu. Çizdiği resim, sadece bilmediğim şeylerin resmi değildi; görünce şaşırdım, bazen dehşete kapıldım, bazen üzüldüm, bazen de gururlandım. Benim hakkımda çok derin bilgilere sahipti; ama buna rağmen resimde birtakım uyumsuzluklar da vardı. Bana baktı, bazı yönlerden onun gördüğünden daha küçüktüm, diğer bazı yönlerde ise olduğundan daha büyüktüm. Siyasî sahada zayıf olduğumu, toplumsal bir öğe ve özellikle güçlü ve iyi bir siyasî unsur olamayacağımı zannediyordu; yaşamda da kabiliyetsiz, aciz ve ailesine perişanlıktan başka bir şey veremeyen biri olduğumu sanıyordu. Onun tabiriyle ben, birçok yollarda güçlü ve güzel gidiyor ve götürüyordum; ama hayat yolunda felçli ve bastonsuz bir hasta gibiydim. Beni tanıyanlara zevk veriyor; ama benimle yaşayanlara eziyet ediyordum. Aslında doğru söylüyordu, öngörüleri tümüyle doğru çıktı. Ben çatı, düzen ve tekrardan kaçıyorum. Hâlbuki ailenin saadeti de bu üç temel üzerine kuruludur. Bunlar neye yarar? İçinde bulunduğum durumda ne yapabilirim? Ama siyasette yanılıyordu. Siyaset dünyasında hiçbir ortak yanımız yoktu, o siyasetle hiç ilgilenmiyordu. Sahip olduğum hallerin siyaset dünyasıyla uyuşmadığını

söylüyordu. Onun da dediği gibi, zaten ben uyumsuzlukların toplamı değil miydim? Eski dostlarımın hepsi beni siyasî bir insan olarak tanıyordu. O bu dünyaya girmemden rahatsız olduğu için mübalağa ediyordu. Başka açılardan bakınca da düşünemediğim kadar harikulade bir insan olduğumu zannediyordu. Felsefe ve şiiri, ruhumun gerçek boyutları olarak kabul ettiği için, söylediğim her şeyi şiir zannediyordu. Velhâsıl bende buldukları, bende olanlardan çok daha üstündü. Bazen bana tuhaf bir varlık olarak bakıyordu. Eniştesi olan M. Boudin'e, benim bu şekilde tecessüm eden gizli bir ruh olduğuma inandığını söylüyordu. Bu ruh, herhangi bir sebeple aniden kaybolabilir veya başka bir şekle bürünebilirdi! Ona yaklaştıkça uzaklaştığını ve anlaşılmadığını hissediyorsun, hiç kimsenin bilmediği gizli bir dünyası var, asla çok açık ve net bir şekilde gözle görülmeyecektir. Tam olacak bir yönü yoktur. Ya gizli bir ruh yahut sır dolu bir oyuncudur. Dolayısıyla hepsini ele geçirmek mümkün değildir. Sürekli bir parçası baki kalacaktır; ne kadar kaldığını ve ölçüsünü bilemezsin.

Onu şaşırtan, düşündüren, konuşturan; ama bir türlü anlayamadığı ve halledemediği bir psikolojim vardı ki onu ben bile hissetmiyordum. Ama o büyük bir güvenle bahsediyor ve adeta görüyor gibiydi. Bu benim harikulade inadım ve etkilenmezlik sıfatımdı. Sürekli devrime, değişikliğe ve renge rağmen asla değişmeyen ve değiştirilemeyen bir deniz gibi... Her zaman, her yıl hiç değişmeden olduğu gibi kalmak... Ama bir an olduğu gibi kalmıyor, sürekli değişiyor, hareket, değişiklik, değişmek, yapmak, harap etmek, sükûnet, tufan, tufan ve sükûnet... Denizden daha çok değişen ne var ve denizden daha sabit ne vardır? Zor, katı, sağlam ve sabit olan dağ yıkılıyor, kayıyor, kırılıyor, kazılıyor, parçalanıyor ve tünel yapılıyor, cadde yapılıyor, ev yapılıyor; yontuyorlar, rengini, şeklini, ölçüsünü ve her şeyini değiştiriyorlar. Ama deniz suyu sıvı, hareketli ve lâtiftir. En küçük bir esinti ve çöp bile onu harekete geçirir, titretir. Sürekli değişiklik içinde ve dalgalar halindedir. Binlerce tedbir de alsan

en küçük bir etki oluşturamazsın. Ama ben kendimde böyle bir çelişki görmüyorum. On beş yıldır hiçbir renk almadım, etkilenmedim, olduğum gibiyim. Bunu herkes biliyor. Her zaman bir çehre, bir ruh, bir iman, bir yol, bir dil ve bir bakış sahibiyim. Ve hâlâ da öyleyim. Bilgin bir dostumun dediği gibi, otuz iki yaşımdan beri, tam on dört yıldır, bütün yazılarım bir oturuşta yazılmış gibidir. Ama o iki açıdan benden çektiğini söylüyordu, biri inat ve değişmezlik, diğeri de sürekli değişkenlik, devrim ve çeşitlilik. Öyle ki kimse benim ne olduğumu anlayamıyor. Bana geliyor, bir şeyler söylemek istiyor ama yanıma gelince o kimsenin değiştiğini görüyor ve başka bir şey söylemek zorunda kalıyor. Dolayısıyla önceden tahmin edilen bir insan değilim; ama aynı zamanda her zaman olduğu gibi kalabilmek, bir yandan da görüşeceğimiz yarın ikindi vaktine kadar nasıl biri olacağımı tahmin edememek!

Ben bu yorumdan rahatsız oluyordum. Ona, bana güvenmediğini söyledim; ama o bana güvendiğini ifade etti. Çünkü ona göre bu sürekli değişiklikler, sürekli bir kesinliğe dayanan güvenle iç içedir. Dolayısıyla bana güvenle itimat edilebilir. Güvenilecek ama sürekli dalgalı bir gerçek. Duvara dayanmak gibi değil, denize dayanmak gibi bir güven. Ama bilmek gerekir ve risk!

Beni oldukça az övüyordu, övdüğü zaman da başka bir söz söylemek istediği içindi. Sözleri daha çok eleştireldi. Sanki sürekli benimle problemi var gibiydi. Hakkımda söylediği her şey sanki bir durumun keşfi, bir niteliğin anlaşılması ve gizli bir özelliğin bulunmasıydı. Sürekli görüş belirtirdi ve aslında sürekli beni konuşurdu. İki dost, birbirine aşk veya iman besleyen iki beden gibi değil; belki bir psikanalist veya tarihçi, ilginç ve karmaşık bir hasta hakkında durum raporu yazan biri gibi... Yazar, tarihî bir şahsiyeti veya belli bir çehreyi yazmak isteyince çalışır, düşünür, araştırır ve inceler ki onu dikkatli, tam ve derinden tanısın... Ben hiçbir zaman ne kendimden ne de ondan bahsetmedim. Kendimizden başka her şeyi ve herkesi... Ama o

her zaman beni konuşur ve düşünürdü. Sanki sürekli benimle ilmî, ruhsal, toplumsal ve felsefî röportaj yapıyor gibiydi. Beni anlamaya çalışması beni hoşnut ediyordu. Gözlerinde aşk ve övgü duygusunu okuyordum. Aşk yeni bir şey değildi, herkes hayatında aşkı tatmıştır. Elbette yüksek veya alçak düzeylerde, çirkin veya güzel tecellilerde, yüce veya aşağı, küçük veya büyük ve hatta çeşitli cinslerden... Ama hiçbir aşk, kendinde boğulan ve dertleriyle boğuşan beni bu kadar cezp etmedi. Beni benden aldı götürdü. Hissettiğim, ihtiyaç duyduğum ve susadığım şey aşk değildir. Ben asla aşksız kalmadım; ama asla aşık da olmadım. Kendimi sürekli aşktan üstün gördüm. Kendimi böylesi duygulardan uzak gördüm. Aşkın güzelliklerini göremiyordum. Düşüncelerim ve duygularım, düşünce ve mantık sınırlarını aşıyordu. Öyle ki diğer akıllar, bulduğum şeyleri bulmaktan aciz kalıyordu; ama her aşkı aklımdan aşağı görüyordum. Ne olduğunu biliyordum, niçindir ve ne olacak... Hayatım boyunca, hatta gençlik ruhumun buhran doruklarında bile, kitabı sevgiliden, tartışmayı nağmeden, nesri şiirden, felsefeyi duygudan, kahramanlık şiirini gazelden, ihtişamı saadetten, derdi lezzetten, isyanı rahatlıktan, acıyı tatlılıktan, Vergilius'u Beatris'ten, Ebuzer'i Teis'ten, Sokrat'ı Kleopetra'dan, fikirdaşı gönüldaştan, dövmeyi okşamaktan, hüznü sevinçten, asık suratlılığı tebessümden, tek kelimeyle tanımayı övmekten, anlamayı tapmaktan, iyi olmayı güzel olmaktan, analizi yüceltmekten, meçhul kalmayı maşuk olmaktan, bilgiyi ibadetten, anlayan ve tanıyan çirkini delice seven güzelden, duygu aydınlığını duygu alevlenmesinden, bir ruhun letafetini bir ruhun hararetinden, imanı sevgiden, iradeyi ünsiyetten, konuşmayı öpmekten, nasihati hikâyeden, birçok şeyi diğer birçok şeyden daha değerli, üstün ve ikna edici görüyordum ve hâlâ da görüyorum.

Çeşitli bağlarla ve değişik renklerle bana bağlı olan o yalnız melek, beni herkesten daha az övüyor, herkesten daha çok kavga ediyor, herkesten daha az okşuyor ve herkesten daha çok araştırıyordu.

Sürekli tekrar ettiği, benim hoşlandığım ve hoşlanmadığımı bildiği ve yine de tekrar ettiği bir özelliğim, her şeyi güzel düşünmemdi. Her şeyi çok güzel hissediyorum; ama ben bu güzel lâfından hoşlanmıyorum. Ben bunun yerine doğru, derin ve mantıklı düşünmek istiyorum. Ama o sürekli güzel düşünmeyi tercih ediyor, bu yüzden de sürekli tartışıyorduk.

Bütün sözlerimi büyük bir zevk, heyecan ve iştiyakla alıyor, içiyor, terennüm ediyor, anlıyordu. Bana öylesine vurgundu ki her cümlemi bir şarap yudumu gibi içtiğini hissediyordum ve ruhuna, çehresine, gözlerine ve dudaklarına etki ediyordu.

Ruh kelimeleri sayesinde onunla kolayca oynuyordum. İstediğim her durumu, sözlerimin sihriyle onda meydana getiriyordum. Sözüme itaat ederdi, sözlerim onu büyülemişti, bütün sözlerim onun için mest edici, büyüleyici ve neşelendiriciydi. Ama hepsini kabul etmiyordu.

Çok merhametliydi, güzel bakıyordu, iyi düşünüyordu, zarif hissediyordu, güzel gülüyordu, güzel hüzünleniyordu, güzel susuyordu, güzel oturuyordu, güzel görüyordu, güzel dinliyordu, güzel cevap veriyordu ve güzel soruyordu...

İyi kızıyordu, iyi sövüyordu, güzel eleştiriyordu, güzel reddediyordu... Hiç unutmam, bir akşamüstü Madam Canard'ın cafesinde oturmuştum, konuşuyorduk. Felsefe, edebiyat, şiir, hatıra, insanlar, hayat, insan ruhunun oyunları, isteklerin ilginçliği, ihtiyaçlar, gizemli haller, meçhul sıçramalar, şiir, şairler, ressamlar, müzik, bağlar, maceralar, arzular, her şeyi anlatıyordum ve o da anlıyordu. Ruhu, kelimelerimi ve işaretlerimi tek tek içiyor, yutuyor, emiyor ve tadıyordu. Kelimelerimin her birinin onun için özel bir tadı vardı. Adeta dudaklarımın kenarına asılmış gibiydi. Ama aynı zamanda inanmadığı bir yere eriştiğimi gözlerinden okur gibiydim. Ben bu duyguyu onda çok güzel bir şekilde ve süratle tanıyordum.

Şüphe ile sustum ve asık suratla nedenini sordum.

Manalı, utangaç ve ağır bir tebessüm etmekle yetindi. Başını utancından önüne eğdi.

Şaşkın ve sert bir tonla bu tavrının nedenini sordum.

Sessiz kaldı ve şu anki hâlinden dolayı kabul etmediğini anladım.

İzah istedim ve ısrar ettim.

Başını yumuşakça, merhametlice ve özür dileyerek salladı...

Benim ses tonum gittikçe kabalaştı ve küstahlaştı... Güzel konuş, söyle!

Ne kadar ince konuşuyordu, ince dinliyordu, ince muhalefet ediyordu, incelikle ve nazla kabul etmiyordu.

Gülümseyen gözlerini bana dikti ve dedi ki:

"Bu senin söylediğin güzel sözlerle uyuşmayan gerçeğin suçudur. Bu söz güzel, doğru ve iyidir; ama ne yapmak gerekir? Ne yazık ki hakikat her zaman güzel, doğru ve iyi değildir. Yazık ki realite her zaman doğru düşünür, doğru çalışır; ama her zaman güzel düşünmez. Güzel ve iyi hisseder ve bunlar senin dediklerinden çok uzak şeyler... Sen duygularınla düşünüyorsun; ama tabiat her zaman mantıkla düşünür... Bu her zaman senden duyduğum sözler. Böyle olmadığı için de çok üzülüyorum...'"

Evet, her zaman bütün sözlerimi kabul etmiyordu, hatta muhalefet ediyordu; ama asla sözlerimin temelsiz olduğunu söylemiyordu!

***

Yine sabah oldu... Odamdan çıkayım, biraz merdivenlerde oturayım, bahçedeki duvarın tuğlalarını sayayım, sonra döneyim, eğer olursa eve gidip yatayım, eğer olmazsa sırt üstü uzanıp sigara dumanlarıyla oynayayım. Her üfürdüğümde, dumanı havada istediğim şekle sokabiliyordum. Oldukça güzel bir oyundu, zindanda alıştırma yapmıştım, zindandaki bir insan için zindan gecelerinde oldukça güzel bir oyun, çok güzel bir temaşa!

YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM

Acaba Rezas için de yalnız melek için olduğun gibi miydin?..

Ne kadar yandım! Yanıyorum, cumartesi öğleden beri şaşkınım; ne yapacağımı bilemiyorum. Bu birkaç gündür ne kadar huzura ihtiyacım vardı. Bir fırsat bulmaya çalıştım, böylece bedenimi eriten ateşe galip gelecek, zaruri işlerimi yapacaktım; ama daha da kötü oldum, çok kötü! Her zamankinden daha kötü, bütün ömrümden daha kötü! Kelimeler ne kadar acımasız, öldürücü ve zalim olabiliyor! O kadar kalp vardır ki kurşunla yaralanmaz; ama kelime ile yaralanır, delik deşik olur. Bir parça kan, kaynayan, sızan bir kan! Benim ne kadar ağır, sabırlı ve vakarlı olduğumu sen biliyorsun! Herkes biliyor ki ne kadar ilginç, hayır, hiç kimse bilmiyor, hiç kimse tahammül ölçüsünü bilemiyor, sadece çok tahammüllü olduğumu biliyorlar. Neler çektiğimi bilmeden, ne kadar tahammül gücümün olduğunu nasıl bilebilirler? Bu demir ve eritici pençe, şu anda kalbimi bir güvercin yavrusu gibi öfkeyle sıkıyor, eziyor ve burnuma yanık kokuları geliyor. Bu pençe kayaları tutacak olsa kırılır ve dökülür. Kim neler çektiğimi bilebilir? Kim benim üzüntümün ne kadar olduğunu bilebilir? Sadece ağır, sabırlı ve vakarlı olduğumu biliyorlar; ama ne pahasına?

Bilmeden yazdığın bu birkaç kelime... Hayır, yani bu kelimeleri yazmayabilirdin ve yerine başka şeyler de yazabilirdin. Senin için diğer kelimeler gibi sıradan kelimelerdi; ama bilemezsin bana ne yaptı bu kelimeler?

Dilim söylemekten aciz! Düşünme ve yazma gücüm yok, bu hal ve dert söylemekten değil çekmektendir. Öyle lâflar etmişsin ki ruhumu derinden yaraladı, içimde korkunç yanardağlar oluşturdu! On yıl kıvranmak, yanmak, ruhu eritmek, kalbin duvarlarını tıraş etmek, jiletle sinirlerimi kesmek, ince ve uzun çelikten neşteri ateşte kızdırıp beyin kemiklerimi dağlamak... On yıl, gece gündüz, saat saat, anbean, sürekli bu işi tekrarlamayı, bütün bunları on yıl çekseydim, yeseydim ve götürseydim. Bütün bunları bir tek kelimende, o kötü cümlenin son kelimesinde hissettim, hepsini birden yaşadım. Yazık ki ifade edecek başka bir kelime yok! On yıl boyunca beni yakan bütün o ateşleri bir anda ruhuma döktüm. Bütün ömrüm boyunca böyle bir anı yaşamadım. Bunu kim söylüyor biliyor musun? Ben, gül bahçesinde yetişen, kışın soğuğunu, sonbaharın şiddetini korkunç ve dayanılmaz bulan bir gül değilim. Sen benim kim olduğumu biliyor musun? Nasıl yaşadığımı, neler çektiğimi, neler gördüğümü? Birçoğunu hiç kimse bilmiyor. Bildiğim, gördüğüm, olduğum ve çektiğim birçok şey kalbimde gizli kalacak... Velhâsıl, bu kelimeler ince ve zayıf olmayan bir ruhu, çaresiz ve dağlanmış kıldı. Ne olduğumu bilemezsin, ne halde olduğumu bilemiyorum. İki gündür sanki ölüm döşeğindeyim, hayatım tatil olmuş, ne diyorum? Hayatım çoktandır tatil olmuş, yaşantım yok, hayatım felç olmuş, söyleyemiyorum. Keşke olsaydın da sana anlatabilseydim. Bunca yoldan, aramızdaki fersahlarca uzaklıklardan, uykuda olduğun bu saatte, bu delice perişanlığımı söylemek için kâğıt ve kalemden başka bir çareye sahip değilim. Vücudumu yakan bu ateşi sana nasıl anlatayım, eğer olsaydın, gözlerim, bakışlarım, çehrem, ellerim, titreyen parmaklarım, ses tonum, kalp atışlarım, oturuşum, duruşum, yol yürüyüşüm, kararsızlığım, her şeyim seninle konuşmak için dilime yardım ederdi. Ama şimdi! Bütün bunlardan sadece kelime şekilleri ve herkes için, herhalde her derdi, ıstırabı, ateşi ve perişanlığı söylemek konusunda, eşit ve aynı şekilde olan alfabe harfleri dışında başka bir elçim var mıdır?

Bu birkaç gündür, özellikle de bu gece ne kadar üzgün olduğumu bilemiyorum. Artık sınırı geçtim, boğazıma kadar doldum, halim çok harap! Keşke en azından kendimden utanmasaydım. Keşke bu kâğıtlardan, bu boş odadan, bu geceden, bu ışıktan utanmasaydım. Belki dışarı çıkardım. Sokağa, bahçeye, oraya... Bu gece vakti kimse yoktur, gecede bir şey yoktur... Orada her şey bana yabancıdır. Sadece kendimi hissediyorum orada... Ama hayır... İyileştim. Burada oturacağım, yazacağım... Ağlamak iyi değil, gözümden utanıyorum, gözün anlamayacağı şekilde ağlamak mümkün müdür... Ha... Oluyor... Ben biliyorum... Çok iyi biliyorum... Alıştırma yapmışım...

YİRMİSEKİZİNCİ BÖLÜM

Hey! Olmuyor, olmuyor, yapamıyorum...

Bu on dördüncü, on beşinci sayfadır, tekrar tekrar başlıyorum, birinci, ikinci, üçüncü satırda duruyorum ve artık bir satır bile ileri gidemiyorum. Acayip bir durum! Yazmadan edemiyorum, bugün nasıl yazamayacağım? Bugün baharın sonudur ve sıcak bir kışın başlangıcı. Bugün pazar! Bugün yazmadan nasıl duracağım? Yazmak! Hayır, nasıl bu uğursuz ve eziyet edici karartıların acımasız saldırılarının korkusundan yazmaya sığınmayayım? Nereye gideyim? Ne yapayım? Bunlar bir an bile başımdan ayrılmıyorlar, bir an bile beni rahat bırakmıyorlar. Kalemimi bırakmaktan korkuyorum, boş ellerimle bunların saldırıları karşısında nasıl dayanabilirim? Bugün öğleden sonra Alfred Hitchcock'un vahşi ve uğursuz kuşları gibi her taraftan, her yönden, her dağ yarığından, her çölün ve tepenin ardından, her evden, her caddeden, her karanlık köşeden, yerden, gökten, tüm âlemden, bölük bölük korkunç bir sesle üzerime saldırdılar. Saldırılar hâlâ devam ediyor. Gökleri kararttılar... Ne kadar uğursuz bir olay! Ne kadar kolay anlatıyorum! Şimdi ne yapmalıyım? Et maintenant que vais je faire! Ne kadar korkunç ve acımasız! Bir an bile rahat bırakmıyorlar. Benim ciddi ve haşin işkence memurlarım bunlar, kobra yılanlarım... Laocoon! Onun gibi bir hayatım var. Laocoon'un suçunu işlemedim, ne yaptım? Ben nasihatten başka bir şey yapmadım. Ne diyorum? Kendini yok ediyor, karanlıkta ve soğukta bırakıyor ve ateşi ve aydınlığı kabul etmiyor ki tanrılar Promete'yi zincire vurmasınlar. Kafkas

Dağı'nda bağlayıp, başına atmacaları dikmesinler... Böyle mi mükâfat veriyorlar? Büyük bir fedakârın, kanlı bir ölümün ve şehadetin kesin mükâfatı, ruh sükûnetidir; o halde neden bu kanlara bulanmış şehidi rahat bırakmıyorlar?

Bu uğursuz haşin ve vahşi yarasalar bana yine saldırıyorlar, dövüyorlar, dünyanın her tarafından üzerime koşuyorlar! Ne yapayım? Bu sonsuz çölün hiçbir yere gitmeyen yolu üzerinde durmuş, şaşkın ve dertli, tüm gücümü durmak için harcıyorum. Durmak, düşmemek... Bu benim işimdir, bu benim hayatımdır, bütün arzularımdır. Keşke! Artık sayısız "keşke"lerim bir tek keşke olmuş; keşke durabilsem... Düşmesem... Keşke olsa!

Hey! Olmuyor, olmuyor, olmuyor, yapamıyorum.

Bu yirminci ve yirmi birinci sayfadır başlıyorum, birinci satırda, birinci kelimede kalıyorum. Bir adım atamıyorum, bir müddet öylece duruyorum, yeniden diğer sayfaya, diğer çaresizliğime ve diğer sorumsuzluğuma koşuyorum. Öğleden beridir tek işim bu... Yazamıyorum, bugün ne olmuş? Pazardır, baharın sonu, yakıcı, boğucu ve kızgın soğuğun ve beyni donduran kışın başlangıcı...

Aniden dünyanın dört bir köşesinden, her dağın arkasından, evden, sokaktan, caddeden, karanlık köşeden, uğursuz ve vahşi baykuşlar, uğursuz işkenceciler gibi kalkıp üzerime saldırdılar. Henüz saldırılar devam etmekte. Bir an el çekmiyorlar, bir an rahat bırakmıyorlar. Kalemimi bırakmaktan korkuyorum. Bu kara hayaletler karşısında nasıl direnebilirim? Ne kadar uğursuz bir hâdise! Ne kadar kolay bahsediyorum! Şimdi ne yapabilirim? Çok vahşi ve acımasızlar! Laocoon'un kobra yılanları gibi her tarafımı sarmış, öylece bakıyorlar, bakıyorlar. Şimdi acı ve zehirli iğnelerini ciğerime sokacaklar, parçalayacaklar. Laocoon'un hayatının bir benzerini yaşıyorum; ama hiçbir suçum yok. Ne yaptım ki? Ölüm döşeğinde, en zor şartlarda bile sadece nasihat ettim. Yakınlarım için hep kendimi görmezlikten geldim. Ne diyorum? Sadece, tanrılar Promete'yi zincire vurmasın ve Kafkas Dağları'nda bağlamasınlar diye, soğuktan titremi-

yor, karanlıktan korkmuyor ve ateşi kabul etmiyor muydu? Bir şehidin kesin mükâfatı, ruh sükûneti değil midir?

O halde neden bu şehit rahat etmiyor? Ne kadar korkunç gölgeler! Adeta dünyanın her yerinden cehenneme kapılar açmışlar. Her kapıdan uğursuz ve cehennemlik ruhlar başıma dökülüyor... Nereye gideyim? Ne yapayım? Uçsuz bucaksız bir çölde, hiçbir yere çıkmayan bir yolun üstünde, ufkun kenarında, âlemin dört bir yanından uğursuz baykuşlar kalkıyor, saldırıya geçiyorlar. Gökleri baştanbaşa siyaha boyamışlar... Ne yapayım? Kelimelerden başka dostum yok ki? Yazmaktan başka sığınağım yok ki? Gerçi bu da bir ümit ışığıdır, kapısız ve penceresiz bir evdir. Orada bile bu uğursuz ruhlardan emin değilim. Çarem yok, yazmalıyım; ama ne yazayım? Harfler bile kendilerini kaybetmiş, kelimeler tükenmiş ve muhatabı onu o kadar tanıyor ki artık kalem, dil, kâğıt ve ses orada namahrem olmuş. Birbirine o kadar yakınlar ki kelimeler dışarı dökülmüş. Öylesine yakınlar ki sözleri yabancılaşmış, onların halvetine adım atmaya cesaret edemiyor. Bu yüzden yazılan veya söylenen her kelime, kâğıtlarda veya havada öylesine gereksiz durmaktadır. Ne yapabilirim? Fuzulîliğimden ve yersizliğimden utanıyor, geri gidiyorum; ortaya gelmeye yüzüm tutmuyor, kendimi gösteremiyorum.

Nasıl yazmasın? O halde ne yapsın? Karşıma dikilmiş tek tek, ağır, halsiz, tatsız ve siyah çehreler; çirkin, uğursuz ve soğuk bir edayla geçit resmi yapan sayısız saatlere rağmen resmî geçidi nasıl görebilirim? Ne kadar uzun bir sıra! Her saat 60 dakika. Ne diyorum? Her saat kendisinden kurtulmak için 3600 saniye uzun sürüyor. Tam kurtulurken bir diğeri başlıyor, o da aynı şekilde alçak, çirkin ve tembel! Hatta daha kötü, daha ağır, daha nefret verici... Ooo! 864 000 saniye! Böylece durup bu 2400 askerin geçişini seyretmem gerekiyor!

İlginçtir, en doğal hali yapmacık olmuş. Ahlâkının en gerçek özellikleri, terbiyesi yalan olmuş. En asil sıfatları suni olmuş, en sadık istekleri riya olmuş!

Bu günleri ne kadar sade ve güçlü bir şekilde anlatıyordu. Felsefe yapıyor, nasihat ediyor, program düzenliyor, proje hazırlıyor, kılavuzluk ediyor, başkalarına görev tayin ediyor, reçete yazıyordu.

Şimdi git, arabanın içine otur ve üç kilo salatalık alıp kabuğunu soy! Kendine bir kova krem sür, elini arabanın camından dışarı çıkar, göreyim!

O sevgili akrabası ne kadar sabırlıydı!

Nelere cevap veriyorsun? Neredesin ey dost! Evin içini benzin kokusunun sardığı o büyük ve titrek saatlerde, en küçük bir gafletin evi havaya uçuracağını bilmiyor muydun? Aniden gaflet içinde bir kıvılcım, evin ikinci katını havaya uçuracak, camları kıracak, bahçeye dökecek, evin çatısı komşunun bahçesine uçacaktı. Her şey yanacak, dökülecek, itfaiyeciler, seyirciler, işsizler, evin alevler arasında yandığı bir zamanda oraya toplanacaklardı.

Barut kokusunu duymuyor musun? Ne yapılabilir? Bu durumda kibrit yakmak, ateşi konuşmaktan daha tehlikelidir. Acele ile su, toprak, hava, duvar, salatalık, elma vb. şeylerden bahsetmek gerekir...

Burada bazen korkudan sessiz kalınca, sessizliğin de tehlike teşkil ettiğini hissediyorum. Ateşin hatırası beynimde alevleniyor, önce ısıtıyor... Sessizlik sıcak ve güzeldir. Gözleri şaşkınca sağa ve sola doğru hareket ediyor, sallanıyor ve huzur nargileye düşmüş, ağzı açılmış, neredeyse bir kelime, bir kıvılcım, dudaklarından dışarı sıçrayacak ve ansızın aceleyle konuşmaya başlayacak. Kalabalık, başsız, dipsiz ve her ne varsa!

Her şey sessizliğin yok olması kadar... Nihayet her sözün bir dinleme zamanı ve her dinlemenin de bir vakti vardır. Bu oldukça iyidir, tam zamanıdır, tehlike ortadan kalkacak ve sonra her şey güzelleşecek. Bu sözleri anlamadığı için masumane bir sadelikle surat asıyor, kızıyor, sinirleniyor, cevap veriyor, savunuyor, saldırıyor, kötülüyor... O zamanlar elde ettiğim parlak başarılar

için neler söylediğimi anlayınca rahatlıyorum, seviniyorum, kalbimdeki şeker eriyor; ama yüzümü biraz ciddi tutuyorum, konuşmayı hesaba çekiyorum! Ne güzel! Neredeyse kıvılcımı çakacaktı; ama çakmadı, uzaklaştı... İyi oldu! Bu korkunç ve tehlikeli anlarda idare etmek ne kadar zordur. Çıplak bir bakış, bir cümle, bir kelime, hesapsız bir nefes, hissedilen ama betimlenemeyen tehlikeli, meçhul ve özel an ve hâllerde kısa bir sessizlik, bütün havayı bir anda ateşe verebilir. Acele ile durmadan, her şeyden ve herkesten konuşmak gerekir, her şey elden çıkmasın. Binlerce vahşi kaplanın yularını zorla ve zahmetle elimde tutuyorum. Gece gündüz, bir an olsun elimden kaçıp gitmesin diye gaflete düşmüyorum. Ne olacak? Oh! Korkunç bir manzara, kıyamet kopacak. Kur'an'da bu saat ne güzel vasfedilmiş! Bu büyük ve korkunç saatte kıyamet kopacak!

"O saat yaklaştı ve ay yarıldı." Yer, gök, ay ve güneş çırpılmış pamuk yığınları gibi yumuşak ve dağınık... Dağlar yerinden kopacak, havaya uçacak, denizler kaçacak... Yer titreyince ve yer ağırlıklarını dışarı çıkarınca... O zaman ne olacak? Ne olacağını söyleyemiyorum? Korkunçtur! Bu korku, ölüm, kan, tehlike, zarar ve hayalet korkusu gibi değildir. Bunlar çocukça korkulardır. Azamet de çok anormal olunca korkunçtur. İlginçlik, çok ilginç olunca korkunçtur, sevinç de bir kalbin tahammül gücünü aştığında, o da büyük dertlerden başka bir şey görmeyen kalp için korkunçtur. Onu kırar, ezer... Güzellikler de böyledir... Miraç olayında Cebrail neden bir adım daha atacak olursa yanacağını söylemektedir? Nereye? Burası Allah'ın melekut iffetinin perdesinin açıldığı yerdir. Perdenin gerisinde Allah var. Orada, burada, perdenin gerisinde... Ne kadar korkunç! Kim görebilir? Hangi göz? Hangi göz Allah'ı görebilir? Görmek mümkün mü? Kim bu perdeyi aniden kaldırabilir? Ne yapmak gerekir? Artık perdenin kaldırılma zamanıdır, inanmıyor musun? O halde neden susuyorum? Neden? Korkudan susuyor değil miyim? Söylemeye cesaretim yok, ne yapmalıyım? Yedinci göktür, bir adım daha atacak olursam, bir kanat daha çırpacak

olursam, yanarım. Kavga, gürültü, nasihat, savunma ve saldırı ile burada başını bağlamalıyım, sana saldırmalıyım, kötülemeliyim, iftira atmalıyım, sinirlendirmeliyim ki bana dönesin. Yakama sarılasın, ortalığı velveleye veresin, kendini savunasın, kendini tenzih etmek için bekletesin, bana ispat etmek için durasın... Neyi? Her şeyi. Fark etmez. Velhâsıl meşgul olursun, başın kalabalıklaşır ve o perdeyi yukarı kaldıramazsın, o kibriti çakmazsım... Oh! Ne kadar korkunç!

YİRMİDOKUZUNCU BÖLÜM

Benim işim dışarıda da zordur, hem de çok zor. Hiç kimse yaşamak için benim gibi bu kadar zorluk çekmemiştir. Bir iki değil, o kadar ağır bir zorluk ki bırakın tahammül etmeyi, sayılması bile zordur.

"İdare etmekten" ne kadar da hoşlanıyorum! "Yönetmek" ustaca bir oyundur. Bir radyo tiyatrosunda birkaç rolü birden oynayan kimseleri görmüşsündür. Ne büyük bir zevk, başarı ve maharet! Ben her zaman böyle bir oyuncuydum, hilekâr ve riyakâr değil! Bu zor rolü kendim seçmedim, bana seçtirdiler. Sonra da yavaş yavaş alıştım ve ustaca oynamaya başladım. Sonra onu oldukça güzel ve değerli telâkki etmeye başladım ve sonra... Utanıyorum! Yanlış anlamandan korkuyorum... Sonra...

Söylesem mi, söylemesem mi? Nasıl söyleyeyim, çok kötü bir söz. Benim için hiçbir şey kalmaz. Onu çok kötü bulmayacağını bildiğimi söylüyorum. Çünkü kötülüğünün derinliğini ve genişliğini hissetmeyeceksin. Sen bu kötülüğün derinliğini, karmaşıklığını ve yanlışlığını kavrayacak kadar akıllı değilsin! Hayır, biraz daha terbiyeli konuşayım. Sen bu kötülüğün şiddetini, karmaşıklığını, ağırlığını ve kırıcılığını kavrayamayacak kadar safsın. Ne kadar uğraşsan da yapamayacaksın. Ben, anlamadığını bildiğim için sana söyleyeceğim. Ama anlamadığını bildiğim için; mahrem olmadığın için değil. Mahremsin; ama bu söz için değil. Hiçbir kulağın duymaması gereken sözlere mahremsin. Senden başka muhatabı olmayan ve havanın, uzayın ve hat-

ta kelimelerin bile namahrem olduğu sözler. Sen şimdiye kadar dilimin, dudaklarımın, kulağımın tanımadığı sözlerin muhatabısın. Onlara yabancıydı ama bu başka türlü, nasıl söyleyeyim, bilemiyorum. Şimdiye kadar ondan bir şeyler hissediyor ama düşünmeye, tasavvur etmeye, beynime yerleştirmeye, kalbimden geçirmeye, ruhumu tanıştırmaya cesaret edemiyordum. Kendimi yabancı görüyordum; fikrimin, ruhumun, gönlümün, kulağımın, dilimin, tasavvurumun ve hayalimin tanışmasından, anlamasından korkuyordum. Bilmiyorum kendim anlamadan nasıl söyleyeyim? Ne ilginç ve acı bir korku olduğunu biliyor musun? Ama sen şimdi ortaya çıktın, geldin. Aferin! Ne kadar korkuyordum, üzüntülüydüm, geldiğine sevinmemiştim; ama şimdi bana faydan olacağını hissediyorum; iyi bir yoldaş olacaksın bana. O dar yollarda, yolun bittiği engebeli yollarda yalnız gitmek olmaz. İnce ve kırık köprüler altında, vahşi nehrin derin kuyuları, yalnız gidilemeyen yamaçlar... İyi ki geldin... Şimdi sen ortaya çıktığına göre kötü sözler edebilirim. Tek başıma itiraf etmekten korktuğum şeyleri itiraf edebilirim. Birçok zaafımın, kötülüğümün ve tehlikeli hastalığımın ortaya çıkmasından korkuyordum. Tasavvur etmekten, tek başıma düşünmekten korkuyorum. Çünkü yalnızdım, hatırlamamak için başka şeylerle meşgul oluyordum; ama artık korkmuyorum ve cesaretle söylüyorum, hatta zevkle. Bilmiyorum, belki de zevkle değil, güvenle. Evet, bu güven, güvensizlik, sarsılma, korku ve şüpheden sonra olduğu için zevkle olduğunu zannediyorum. Yoksa bunların zevki olur mu? Başka tür bir durum bu. Yalnız bir mahkumun, aniden yanına başka birinin daha getirildiğini görünce duyduğu zevk gibi bir şey... Bu bir zevk değildir, güvendir. İnsanın gönlü açılıyor.

Ne söylüyordum, daha önce yazdığım sayfaya bakıyorum...

Evet, ilk önce bir teklif olduğunu söyledim. Önce kalbimde birkaç rol oynuyordum, sonra âdet edindim, sonra maharet kazandım, sonra hoşlandım, sonra zevk aldım, sonra... Sonra hoşlandım, sonra zevk de aldım... Sonra... Çok lezzet aldım... Sonra

yavaş yavaş zevk aldım... Sonra yavaş yavaş hoşlandım, birkaç kişinin rolünü oynamaktan çok zevk aldım. (Güzel, ama bu sözleri daha önce de söyledin!) Ha, affedersiniz. Sonra birkaç rolde oynayabileceğimi görünce çok hoşlandım, zevk aldım. (Bu da aynı oldu!) Hayır, söylemek istiyorum ki yani...

Sonra böyle oynamanın çok iyi olduğunu ve hayatın büyük bir sanat olduğunu düşünmeye başladım. Kim böyle olabilirdi? Kim? Hem tiyatroda olabilir, hem de hayatta? Yapmacık değil, maharetle! Kimse kokusunu dahi alamıyordu, hiç kimse. Çok güçlü bir oyundu, her tipi olduğu gibi canlandırmak... En iyi, en üstün ve en güçlü karakterleri gösteriyordum, kimse anlamıyordu. Kendimi oldukça başarılı hissediyordum.

Sonra ne zaman böyle oldu, bilemiyorum? Tam olarak bilmiyorum. Sonra birkaç rolü birden oynamaktan vazgeçtim. Çelişkili birkaç tipi canlandırmıyordum. Farklı birkaç karakter birkaç tip olmuştu! Olmuş idi? Evet! Ne zaman olmuştu? Bilemiyorum, sen ne idin? Ben? "Ben"i unuttum, ben onlar olmuştum, onlar idim, onlar ben idiler, ben kaybolmuştum, aramıyordum. Çünkü aklımdan gitmişti. Sen hiç kaybetmedin mi, sonradan kaybettiğini unutmadın mı? "Ben kendim" kaybolmuştum, ne zaman olduğunu bilemiyorum? Sonra da kaybolduğumu unuttum. Kendim olduğumu bile unuttum. Kendimin yok olduğunu bile unuttum. Ne zaman olduğunu bile unuttum. Ne? Nerede? "Ben kendim" adında bir şey yoktu ki kaybedeyim, unutayım ve sonra arayayım! Bir senaryonun karakterlerinden birkaçı benim adımı taşıyordu, o, senaryonun adı, bazıları bunun bir insan adı olduğunu zannediyordu!

O kötü sözlerin ne olduğunu anladın mı? İnşallah anlamamışsındır. Ben de bu ümitle söyledim... Fazla düşünme, geç git, yüzünü temizle, git. Yeter!

Sonra bir gün, tahmin bile etmediğim bir yerden, bir haber duydum. İlginç bir haber! Bütün ilginçliklerden daha ilginç bir haber! Üstatlarımı, başarılarımı, faydalandığım büyükleri, bilginleri, filozofları, psikologları, siyasî önderleri, içeride ve dışa-

rıda büyük devrim önderlerini, Avrupa, Asya ve Afrika'nın dünyaca ünlü büyük hocalarını sen bilemezsin. İran'da hiç kimse bu açıdan benim kadar şanslı olmamıştır. İran'da herkes ya molla, ya doktor, ya da mühendis olmuştur. Avrupa'ya gidenler ise ya doktor, ya mühendis, ya fahişe, ya dansöz, ya her ikisi ya da hiç biri... Yani sadece bu birkaç şekilde...

Ama ben çok şey oldum, dışarıya gitmeden önce de çok şey idim. Sonra daha çok şey oldum. Her tür hocayı, her tür şahsiyeti, her branşı, her sözü her çeşit dünyayı gördüm, okudum, tanıdım ve anladım.

Ayetullah'tan tut, Charlie Chaplin'e kadar. Merhum Hacı Şeyh Haşim Kazvini'den tut, Picasso, J. P. Sartre ve Guervitch'e kadar; Ebuzer'den tut, Prof. Alexis Carrel'e kadar... Bunların hepsiyle oldum, onlarla konuştum, arkadaş oldum, onların özel dostu, öğrencisi, müridi oldum... Hepsiyle birlikte oldum ve tanıştım.

Birçok yere gittim. Hemen hemen Avrupa'nın her yerini, Afrika'nın merkezini ve kuzeyini, zenci, Arap, Berberi ve sarı... İyi, yeni ve büyük bilginleri, önderleri, kabileleri, toplumları ve insanları...

Birçok tecrübeyi! Benim yaşımın iki katından fazlasının bulamadığı fırsatları... Ne tecrübeler, keşmekeşler, mücadeleler, önderlikler, çabalar, telaşlar, geceler, zor günler, korku dolu yıllar... Paris, İran, Belgrat ve Çad ülkesinde atıldığım zindanlar... Ne diyeyim. Zindanlarda neler öğrenildiğini sen bilemezsin. Ne büyük bir fakültedir! Kim aylarca siyah, bir iki metrelik bir dünyada, yalnız, yapayalnız, tek başına yaşama, düşünme, kendine dalma, inceleme fırsatı bulabilir? Orada düşünce ve hayal ne kadar özgürdür; insanın sadece bedeni zindandadır; ama ruhu oldukça özgürdür. Beden denen leş öldükten sonra ruhun özgürlüğü budur işte!

Paris Hapishanesinde Mösyö Gaims ile üç gün üç gece boyunca yaptığım ve Lumumba'nın ölümünden sonra yayınlanan röpor-

tajımı vereyim de oku. Dipnotlarımı da oku ki şu anda hangi havada ve hangi dünyada konuştuğumu anlayabilesin.

Velhâsıl, bunlar geçti, yorgun ve üzgün bir şekilde döndüm. Hiçbir şey olmadı ve ben olduğum gibi... Hayır, bu cümleyi hiçbir şekilde doğru bitirmek mümkün değil.

Döndüm, yorgun ve üzgün. Hiçbir şey olmadı. Birkaç rollü senaryolar devam etti; daha güçlü, daha ustaca. Gerçi bazı rolleri oynamamda bir takım dış engeller vardı. Aksi takdirde oynayabilirdim ve oynamayı çok istiyordum. Herkes sabırsızca bekliyordu, arzuluyordu. Ben ise fırsat kolluyordum. Ne diyeyim? Gösterimiz bir fırsat arıyordu ki bütün oyuncular sanatlarını sergilesinler.

Evet, sonra bir gün, bir zaman, uzun gezmelerden, görmelerden, konuşmalardan, çekmelerden, koşmalardan, öğrenmelerden ve biriktirmelerden sonra evime, şehrime geri döndüm. Bir köşede kalayım, ta ki bu oyun yeniden sergilensin. Eğer olursa hepsi, olmazsa olabildiği kadar ve eğer hiçbir şey olmazsa bir hiç olarak ölürüm. Velhâsıl, şimdi geri döndüm; ama elim boş! İnsanlar hep eli dolu diyor; ama ben eli boş diyorum. Herkes benim parlak başarılarımdan söz ediyor; ama ben yenilgiden başka bir şey hissetmiyorum. Yenilgi. Aferin, aferin, ne kadar iyisin! Ne kadar! Ey benim aziz akrabam! Yıllardır neredesin? Senin güzel düşüncelerin dua rengindedir ve onda efendilik ışıkları göze çarpmaktadır. Benim muvaffakiyetlerimin o ihtişamlı ve debdebeli parıltıları altında, o gizli yenilgimi gördü ve okudu.

Aferin, asla sana bu kadar inanmadım, beklenti içinde olmadım. Zeki çocuk! Doğru söylüyorsun, sen metni okuyorsun; benim metnim yenilgidir. Bedenimi başarılarla süslemişler; akılları gözlerinde olanlar, senin ifadenle, dar görüşlüler ve sadece kapağı okuyanlar, hep başarılardan söz ediyorlar. Ve kitabın cildini övenler ikna edemiyor. Kitabın ruhu, bir tapınağın ruhu gibidir. Kitap okuyan, kitabı anlayan, kendisini okuyan, okuyucusunu beklemektedir; dikte için, üstünlük taslamak için, kü-

tüphane için, vitrin için, çantayı şişirmek için, önüne geçip fotoğraf çektirmek için değil...

Başarılar benim malımdır; ama yenilgi bizzat benim. Yenilgimi hissedenler, hakikatte beni hissetmişlerdir. Senin sözünü işitince, okuyunca, adeta ilk defa ruhuma dokunan bir el hissettim. Ben kendimin kendisini avuçlarında hissettim, sıkıyordu... Yüzünü ruhumun göğsüne dayamış, dostluk ve muhabbet öfkesiyle sıkıyordu. Ne kadar acı, ne kadar zor! Ama ne kadar şaşırtıcı bir zevk! Sevgi bir tür sadizmdir. Görmüşsündür, küçük ve yaramaz bir kız çocuğu, bazen muhabbet deliliğinden babasının yüzünü kanatasıya dişliyor, öyle ki o kız çocuğunun dişleri ağrıyor, yüzü acı ve baskıdan kızarıyor. Dostluk öfkesi, sevgi öfkesi budur işte. Ne kadar yoğun, ağır ve mest edici bir zevk! Uzun bir zaman geçmeli ki insan yeniden canlansın ve şu sarhoşluk uçup gitsin: "Ben sizin başarılarınız arasında yenilgilerinizi, konuşmalarınız arasında sessizliğinizi, insanlar arasında yalnızlığınızı, tevazularınız arasında gururunuzu keşfettim... Okudum... "(De la Chappelle'in Chandel'e hitaben nakli, Les Causeries de la Solitude) Sen kimsin? Sen benim kendim değil misin? Hayır, o herkesin tanıdığı meşhur "ben" değilim. O kaybolmuş, özel "ben"im. Sen başka bir kimse misin? Başka bir isim, başka bir kapak ve başka bir yer misin? Bizzat kendim, başka bir kimse olabilir miyim? Onun başka biri olduğunu görmek ne kadar korkunç bir şey! Kendisi için ayrı bir bedeni, burnu, eli, ayağı, gözü ve kulağı var. Ben olmadan kendisi için gidiyor, kendisine elbise dikiyor, giyiniyor, ayakkabı alıyor, sipariş veriyor, benim ayak numaramla ilgilenmiyor; palto seçiyor, benim zevkime dikkat etmiyor, hatta haberim bile olmuyor; elbise giyiyor, ben hissetmiyorum; ne zaman yatıyor ve uyanıyor, bilmiyorum; hatta kendisi düşünüyor, ben düşünmüyorum; bazen o uyanık, ben yatıyorum, bazen bunun tersi oluyor. O çok bağımsız, adeta başka birisi!

Oh! Başka biri midir? Ne diyorum, başka birinin malıdır. Yeter,

yeter, korkunç bir yere vardım, uçurumun kenarına; dönmeliyim. Allah'ım! Ne kadar iğrenç bir perişanlık.

Yatmaya gittim, hava oldukça soğudu. Bu ne biçim bir yağmur, gidip bahçede biraz yürüyeyim, hayır, arabama binip caddelerde gezeyim. Yağmur altında son sürat caddeleri aşayım. Oldukça güzel bir gece, sessizlik, yağmur, gece yarısından sonra saat dört! Gece yarısı yalnız başına caddelerde araba sürmek ne kadar unutturucudur! Sonra dönüp yatacağım, yorgunluktan hemen uykum gelecek, halim düzelecek, şimdilik Allah'a ısmarladık, sözler yarına...

Dün gece başka birisi olduğum sonucuna ulaştım. Sonra aniden başka birinin malı olduğumu anladım! Ne korkunç! Gerçekten bu iki cümlenin manası var mıdır? Hayır, sadece mana açısından değil, edebiyat açısından da yanlıştır bu cümleler. O halde yanlışlık üstüne yanlışlıktır. Şimdi git gör ki bu dünyada birisi, kendini düşünmek, şahsiyetini hissetmek isteyince, bu manasız ve yanlış cümleyi ifade ediyor. Kendini açık ve doğruca yanlışlık içinde hissediyor. Bu nasıl olur? Mümkün müdür? Nasıl olur bilemiyorum, ama mümkündür. Bu vardır; kendini böyle hisseden birisi vardır!

Zavallının nasıl bir hayatı var, ne yapıyor? Nasıl gündüzleri geceye, geceleri gündüzlere ulaştırıyor? Belki delidir? Belki de ruhsal bir hastalığı vardır? Bilmiyorum; ama acılı bir sessizlikten dert çekiyor. Genelde sessiz bir köşede oturup, dertli gözleriyle hayalindeki sabit bir noktaya bakıyor ve saatlerce, konuşmadan, öylece duruyor. Önceden oldukça faal, hareketli, hoş sohbet, konuşkan, hatip bir insanmış; ama şimdi böyle olmuş, ilacı yok mudur?

İlaç mı? Hayır, kesinlikle! Ne hissettiğini söylediğimi anlamadınız mı?

***

Nerede kalmıştık? Tam da doğru dürüst ve hesaplı konuşurken, aniden bu uçuruma düştüm. Dün geceden beri bu uçurumdan

kurtulmaya çalışmaktayım. Elimdeki yüzümdeki kanları silip yoluma devam etmek istiyorum; ama uzun sürdü. Çok kötü düştüm, yaralandım, Allah acıdı da kurtardı, geri döndüm; yoksa korkunç bir bataklığa saplanacaktım... Mezardaki Behram...

Buradaydım ve diyordum ki bu yolculuklar, yollar, görüşmeler, tecrübeler ve korkunç iniş çıkışlardan eli boş döndüm. Dünyada ünlü adamları, sakallı, bıyıklı, gözlüklü, çantalı, göbekli, filozofça öksüren, üstatça gülümseyen, ihtişamlı, sekreteri olan, sarıklı, partisi olan; bir milleti, hareketi, sınıfı, toplumu yönlendiren kimseleri gördüm. Bunlar bana birçok şey verdi. Onlardan çok şey aldım. Ama... Döndüm; fakir, boş, ziyaretçisiz, manasız ve insansız şehrime geri döndüm. Bir imamın kabri, hizmetçileri, ziyaretname ve dua okuyan kimselerin şehrine, yan kesici, tüccar, nohut ve avuç falına bakan, kaş ve göz bağlayan ve kenarda da yeni, debdebeli, karikatür olacak birkaç hayâsız baş... Üstat, üniversite, fakülte, doktor, mühendis, modern, aydın, Batıcı, hippi ve jigolo karikatürler. Hepsi onları taklit ediyorlar; asil halk, hep imamın mezarına toplanmış, mezar satıyor, mum yakıyor, ziyaretname okuyor ve cep boşaltıyor.

Ve ben onca gezdikten, dağları aştıktan, dereleri kat ettikten, yolları arşınladıktan sonra böyle bir şehre döndüm. Bundan sonra ne olacağı belli. Ben burayı iyi biliyordum, tanıyordum; ne beklemem gerekiyordu? İyi tanıyordum, iyi.

Bir gün küçük bir kız, Solanj'a benzeyen, Solanj mı? Evet, ama Solanj çocuk değildi. Evet, ama bu Solanj'ın çocukluğu gibiydi. Her neyse bir kız çocuğuydu, yanıma geldi, eğitimci psikologlara göre aşağılık kompleksine kapılmaması ve sağlam bir ruha sahip olması için sözlerinin ciddiyetle dinlenilmesi gereken küçük bir kız çocuğu yanıma geldi. Ben ise bazı dostların rahatsızlık duyacağı seviyede mütevazı bir insanım. Bazılarına göre fazla tevazu, üstatlık saygınlığını yok etmektedir. Doğru söylüyorlardı. Onların şahsiyeti o kadar billurumsu idi ki en küçük bir yanlışlıkla paramparça olurdu. Beni bu konuda eleştiren büyük

üstatlar! Sizin şahsiyetleriniz en küçük bir gafletle batıl olan abdest gibi midir? Eğer öyleyse batıl olur. Velhâsıl, yapmacık olmayan, zatımın bir parçası olan tevazu ile o kızı karşıladım, sözlerini dinledim. Dinlemek için değil, dinlediğimi zannetmesi için, şahsiyeti yaralanmasın diye... İsveçli bir bebek kadar güzeldi. Kendini büyük göstermek istiyordu. Büyüklerin sözlerini konuşuyordu; ama tipine uymuyordu. Ama ben onu yaralamamak için ciddi bir şekilde sözlerini dinliyordum. Sonra çocukça konuşmaya başladı, ben de üstatça güldüm ki aşağılık kompleksine kapılmasın. Ben öğretmenim ve bu şeylere önem veririm, bu yüzden öğrencilerim beni çok sever. O konuştu, ben de derin nasihatlerde bulundum. Felsefe, sanat ve edebiyatla karışık, derin bir ahlâkî nasihat. Nasihati çocuklara ve öğrencilere onun acılığını hissetmemeleri için zevk, sanat ve edebiyat çeşnisiyle tatlandırıp vermek gerekir. Paul Valery'nin dediği gibi: "Nasihat meyvede gizli bir vitamin gibi olmalıdır". Nasihatlerimde buna oldukça fazla riayet ediyorum, bu işte çok başarılar elde ettim. Ona anlamayacağı bir şekilde nasihat ediyordum; birlikte düşündüğümüzü zannediyordu. Soruları, benim ettiğim nasihatleri içeren cevaplar vereceği şekilde soruyordum. O nasihat edildiğini anlamıyor ve bu neticeye kendisinin ulaştığını zannediyordu. Bunu da Sokrat'ın meşhur diyalektiğinden aldım. Çocuk, kendisinin yürüdüğünü ve meseleyi hallettiğini sanıyordu. Ben bu ilkeye çok önem veriyorum. Nasihat böyle yapılabilir. Çocuk, psikolojik açıdan etkilenmeksizin olumlu tepki vermektedir. Ben, başarılı öğretmenliğimi bu metoda borçluyum. Freud ve Freudizm, eğitim ve öğretime çok büyük hizmetler etmiştir. Ona saygı duyuyorum, siyaset ve eğitimdeki başarılarımı ona borçluyum.

Sonra kızın hareketlerinden, suskunluğundan, sözlerinden ve fikirlerinden hissedilen birtakım ruhsal problemlerinin olduğunu gördüm. Ben Freud'u ve Freudizmi çok iyi bildiğim için, ona, bunun önemli bir şey olmadığını, halledilebileceğini izah ettim. Ona uzun uzadıya kaynamaları, bardakları ve taşmaları anlattım. Sütün köpürüp taştığını görünce soğukkanlı olmak

gerektiğini söyledim. İnsan, bu durumda her şeyin bittiğini ve boş bardakla kaldığını zannetmemeli. Bardağın kırılacağından endişe duymamalı. Soğukkanlı olmak gerekir, belli bir süre bu kaynama ve köpük vardır, sonra berrak ve şeffaf bir dinginlik zamanı gelir. Her şey durgunlaşır. Freud bu manayı oldukça derin ve bilgince tartışmıştır. Freudizm ve Jung hakkında çok derin bilgilerim olduğundan bu meseleyi hallettim. Büyük üstatlık makamına oturmuş, ilim, marifet ve bilgi burcuna yükselmiş, her şeyi emin ve muktedir bir şekilde hallediyordum. O yüksek ve güven dolu yerden aşağılara bakıyordum. Eli boş olan insanlara tam bir filozof, sevgili, hayırsever, inançlı, emin, merhametli, aydın, musallat, ihtiyaçsız, beklentisiz, bilgin, sanatçı, tecrübeli, kaybetmediğinden ümitli bir şekilde yaklaşıyordum.

Bu arada etrafıma toplanan insanlar arasında bu kız, safları yararak ileri çıktı ve feryat etti: "Ben bunu buldum, bu sizin malınız, ben buldum!" Ben, üzülmesin diye ona baktım. Gülmek için değil, bencilliğine zarar gelmesin ve aşağılık kompleksine kapılmasın diye kendisine baktım. Tebessüm, merhamet, sevgi, hikmet, ilim, fazilet, üstatlık ve muhabbetle okşadım. Sokrates gibi, bu neticeye kendisinin vardığını zannetmesi için ön bilgiler vermeye başladım. Böylece psikolojik açıdan rahatsız olmaz, aşağılık duygusuna kapılmaz. O benim karmaşık tekniklerime ve üstatça maharetlerime kulak vermeden kendiliğinden, yanlışlıklardan uzaklaşacak ve doğru yolu bulacaktı.

Yine feryat etti: "Ben bunu gördüm, buldum, bu sizindir, ben buldum, alın!" Yeniden baktım, üzülmesin diye. Freud'un eğitim ve öğretimdeki metotlarını kullanarak ve Sokrat'ın diyalektiğinden istifade ederek bu şahada büyük başarılara imza attım.

Kız çocuğu ilmî dikkatlere, pedagojik ustalıklara ve psikolojik uzmanlıklara dikkat etmeden, ısrarla, saldırgan ve emin bir tonla gittikçe kızarak yeniden feryat etti: "Beyefendi, ben bunu gördüm, buldum, bu sizindir, onu ben buldum, alın!" Yine şahsiyeti yaralanmasın diye Freud ve Sokrat'ın metodunu kullandım,

o da yine aynı şekilde feryat ederek önceki sözlerini tekrarladı.

Ben görmek için değil, aksine, düşünmek için bakıyordum. Onun kişiliğini görüyordum. Ruhsal kompleks... Freud tarzı, Sokrat yöntemi...

Ama ıh! Yüksek koltuktan kalktım, aşağı indim, başımı eğdim, küçük kızın seviyesine indim, saatlerce baktım, küçük kızın masum, heyecanlı ve samimi gözlerine baktım, bakışlarıma devam ettim, başımı kızın ellerinin üzerine eğdim ve ellerindeki şeye baktım. Başımı kaldırıp yeniden kızın gözlerine baktım, sağanak gibi sıcak gözyaşları dökülüyordu, parlıyordu, başımı yeniden o zarif ve titrek ellerine eğdim, avucundaki şeye baktım, uzun bir süre öylece kalakaldım, başımı kaldırdım, kızın gözlerine baktım, gözleri yaşla doluydu, başımı eğdim...

Allah'ım! Olabilir mi? Böyle bir şey olabilir mi?

Kızın gözlerine baktım, titriyordu, söğüt ağacı gibi titriyordu, dudakları titriyordu.

Eline eğildim, avuçlarındaki o şeye...

Allah'ım! Olabilir mi?

Böyle bir şey olabilir mi?

Yüzüne baktım, yanıyordu, öfke ve şevkle yanıyordu.

Büyük bir şüpheye düştüm, sessiz kaldım, sessizlik beni yakıyordu, şüpheliydim...

Allah'ım! Olabilir mi? Böyle bir şey olabilir mi?

Aniden elleri titredi, elindeki şey ayaklarımın dibine düştü. Unutamıyorum, çarşamba günü ikindi vaktiydi, öfke ve sabırsızlıkla kaçtı, kalabalıklara karıştı; onu aldım, baktım, dokundum, kokladım, tattım, yüzüme sürdüm, göz kapaklarıma sürdüm, gözümün kenarına bastırdım, göğsüme dayadım, kalbime bastırdım, gittikçe sabrım tükenmeye başladı... Oh! Ne büyük ızdırap! Ne büyük iştiyak! On beş yıldır hafızasını kaybeden, geçmişini ve kendini unutan, şimdi bir iz, bir belirti, bir hatıra karşısında hafızasını yeniden kazanmaya başlayan bir adam gi-

biydim. Unuttuğum şeyleri hatırlamaya başladım. Ne büyük bir şevk! Ne büyük bir dert! Şevk ve dert bir doğum ve bir ölüm... Yakında dostunu görmeye gideceğine inanan birinin ölümüne tahammül etmek gibi bir şey...

Aniden kız o kalabalıktan geri döndü, yüzü kederlenmiş ve kızmıştı; ama gözleri kalbinden geçen şeyi gizleyemiyordu. Benim kaderime büyük bir iştiyak, heyecanlı bir tutku ve sevgi duyuyordu. Onun bulduğu ve bana verdiği şeyi ciddiye almam, tanımam ve hatırlamam için ne kadar sabırsızlık gösteriyordu...

Ben onun yardımı, sert telkinleri sayesinde geçmişimi hatırlamaya başladım, kaybolmuş hafızamı buldum, başımı iç dünyama eğdim, ağzımı kalbimin içine gömdüm. Şevkten feryat ettim, bir an kanımın akışı, nabzımın atışları durdu. Adeta damarlarım, yağlarım ve bağların şiddetten koptu! Küçük kız duymadı; ama hissetti. Bir şey hissetti. Biraz güven duydu, sakinleştik. Ama ben istemedim, benim gibi büyük, mağrur bir insan, ileri gitmek istemezdi. İnsanların önünde yavrusunu kaybetmiş bir anne veya annesini yeni bulmuş bir çocuk gibi sevinçten feryat etmek, ağlamak istemedim. Öldürücü bir sessizlik ve sabır vardı. Oh! Vücudun derinliğinden yükselen sağır edici feryadın sessizliğinde ne büyük bir dert var. Kalpten, ciğerden, içten feryat etmek... Hayhuylar arasında, diğer insanların ve çocuğun anlamayacağı bir şekilde dertlice ağlamak!

Ben şimdi, o küçük kız çocuğunun bulup bana verdiği şeye gece gündüz, saniye saniye dokunuyor, okşuyor, şarkılar yakıyor, tadıyor, kokluyor, bakıyorum... Hem de nasıl!

Hissediyor ve sanki bir şeyimi kaybettiğimi hatırlıyorum.

Kaybettiğim şey işte budur! Bu!

OTUZUNCU BÖLÜM

İnlemeyi ne yapayım? Feryat etmeyi ne yapayım? Sahi kuyu da bir nimetti! Yok, ah! Bak ne kadar mahrumum, bak nelere ihtiyacım var ve sahip değilim, ne arzularım var; ama yok!

Ama hayır, inlemek güzel değildir, feryat etmek çirkindir! Olsun, zor olsun. Tahammül ederim. Beni kahraman, inatçı ve hamaset sahibi bilen kitaplar ne diyecek? Kitaplarım anlamıyor, işitmiyor diye feryat etmek olur mu? Olur. Evet, başımı yakama gizliyorum. Hayır, Ali gibi yapıyorum, başımı kuyunun içine uzatıyorum. Ama ne yazık ki kuyu yok; sessiz, rahat ve güvenilir bir hurmalığım yok. Olsun, başımı kendi boğazıma sokarım, dudaklarımı kalbimin kapıcığına koyar, korkunç dehlizinde akıllılar, bakıcılar ve zincirlerden feryat ederim, hayır yavaşça inlerim. Orada yeni bir misafir var ki herkesi, evin tüm eşyasını dışarı dökmüş, dağıtmış, evi başka türlü boyamış, binayı yenilemiş, tapuyu kendi adına yapmış. Anlayacak, duyacak diye korkuyorum. Herkesten çok onun susmasından ve anlamasından korkuyorum. O duymamalı, görmemeli ve bilmemeli. Bilirse çok çirkin olur, kötü olur, benim şair olduğumu hayal eder! Ben duygusal bir insanım! Zayıfım, aşığım... Korkuyorum. Yüksek karakterli ve olgun adam ağlamaz. Çocuk, istediği ve susadığı oranda gözyaşı döker, rahatlar, sağlığına kavuşur, bir haftalık hastalığı şifa bulur ve her işi düzene girer. Yemek, giymek, uyumak, çalışmak, ders okumak, gülmek, keşfetmek sevinçli olmak ve gülmek, gülmek... Büyük adam kendini herkesten büyük görür, büyük iddialarda bulunur. O, dağ gibi olmalı, so-

ğuk, durgun ve katı bir taş olmalı... Su değil ki ateş canına düşünce kaynasın, kararsız olsun, feryat etsin ve buharlaşsın. Dağdır; volkanları kalbinde söndürmeli, susmalı; sessiz ve soğuk olmalı, taş kesilmeli. Kendine eziyet eden, gizli bir derdi olan yalnız kuş, başının üstünden uçar, başına konar ve onu derde ortak olmaya çağırır. Balta yemiş bir ceylan yavrusu, rahat, emin ve soğuk eteğine başını koyar, inler. Ama kendisinin hiçbir hakkı yoktur, o taştır, taşın hakkı olmaz. Ali'dir, Ali'nin hakkı yoktur. Bu şehrin halkından değildir. Bu şehirde hak yoktur. Bu dünyanın insanlarını tanımıyor; yabancının hakkı olmaz...

Benim hakkım yok, ne hakkı? Hiçbir hak... Ağlamak hakkı, bir mağaraya sahip olma hakkı, bir kuyuya ve bir mihraba sahip olma hakkı! Konuşma hakkı! Şimdi de yalnız kalma, düşünme, yazma, hüzünlenme hakkı... Yaşayan, sözü olan ama konuşma hakkı olmayan kimdir? Sadece ben! Ne kadar aşağılık bir dünya! Bu insan kılıklı varlıklar, konuşacak hiçbir şeye sahip değiller; ama konuşmak için her türlü hakka sahipler. Sabahtan akşama kadar gevezelik, gevezelik, hem de hangi konularda? Şeyden... Söylemekten utanıyorum. Sizler de sabahtan akşama kadar duyuyor, muhatap oluyor ve o sözleri işitiyordunuz. Artık ne diyeyim? Ama ben konuşmamalıyım. İlginç! Her şeyi bağışladım, her şeye göz yumdum, biat dahi ettim, sadece konuşmak istiyorum. Olmuyor, bırakmıyorlar. Konuşmak tehlikelidir! Evet, konuşmak! Olsun, konuşmayacağım. Bugün zindandaki mahkumlar bana ne kadar eziyet ettiler; sürekli onları sakinleştiriyor, dizginliyor, isyan etmesinler diye tutuyordum. Akrabalarının önünden geçiyorum, aniden bağırıp çağırıyorlar, başlarına kırbaç yağmurları indiriyorum ve boğulasıya tekme tokat dövüyorum. Boğulsunlar, sussunlar ve anlamadan oradan geçip gideyim. Ama bugün ikindiden beri bana çok eziyet ettiler. Yaramaz, kötü ve büyük evlâtları sözünü dinlemeyen, kendisine musallat olan yatalak, yaşlı bir baba gibi oldum. Artık bu babanın feryatlarına, tehditlerine ve acizane saldırılarına itina eden yok. Büyük bir öfkeyle ve titreyen elleriyle, asasıyla vursa da gü-

lüyorlar ve sonra da zavallı hasta adamı yerlerde sürüyerek istedikleri yere götürüyorlar. Gitmemek için ne kadar dirense, feryat etse de fayda etmiyor. "Benim için iyi değil, bana eziyet etmeyin!" dese de dinlemiyorlar. İşte bu kötü çocuklar, bugün bana galip geldiler, elimi tuttular, sürükleye sürükleye bahçeye çekip, herkesin gözleri önüne çıkardılar. Önce beni çeke çeke yaban gülü ağacına doğru götürdüler. Önce akrabalarının yanına götürdüler, o olmayınca büyük bir aceleyle çeke çeke Aynulkuzat'ın evinin merdivenlerinin başına götürdüler. O da olmayınca oradan aşağı ittiler, neredeyse yere düşecektim. Cesedimi cafeye doğru çektiler, olmadığını gördüler. Şaşkındılar, ne yapacaklarını bilemez hale geldiler. Ha bire bana eziyet ediyorlardı. Ben teslim olmuştum, çarem yoktu, direniş faydasız, nasihatler, telkinler ve tehditler gereksizdi. Bir şey demediğim halde, onlar beni dövüyorlar, işkence ediyorlardı, yaralıyorlardı, eziyet ediyorlardı. Alnım ter içinde kalmış, kalp atışlarım hızlanmış, rengim solmuş, kızarmış, siyahlaşmış, morarmıştı... Beni rahatsız ettiler, kararsız ettiler, kalabalık ettiler. Hiçbir zaman bu kadar eziyet, kötülük ve isyan etmemişlerdi, beni bu kadar aşağılamamışlardı, hakaret etmemişlerdi. Öfkeli, yaralı ve kudurmuş, yüzlerce kurdun diş ve pençesindeki yarı canlı bir ceylan gibi, istedikleri her yere götürüyorlar. Tüm öfkelerini, kinlerini, acımasızlıklarını ve isyanlarını başıma döktüler. Bu tarafa, o tarafa götürmüyorlar, yerlerden çekerek tokat ve kırbaçla yürütmüyorlardı. Her zaman benim mahkumlarımdı. Ben usta, güçlü, acımasız ve feryatlara kulak vermeyen katı bir gardiyandım. Asla feryat, öfke ve isyandan korkmuyordum. Zindanda bir lâhza olsun onları rahat bırakmıyordum. Sessiz, temiz ve saygın olan birkaç mahkumu, tehlikeli olmadıkları için ziyaretçisi gelenleri bile görüştürüyordum, ziyaretçileri gidince de hemen hücrelerine götürüyordum ki halk anlamasın, bu mahkumları tanımasın. Zira burada tuttuğum milyonlarca mahkumdan hiçbiri bu şehrin halkından değil ve ziyaretlerine gelecek bir kavimleri, akrabaları, dostları ve arkadaşları da yok. Onları görmeye gelen uzaktan kimseleri reddediyordum. Onların

araştırma, oyun, heves yüzünden geldiklerini biliyorum veya bu mahkumlarla akraba olduklarını zannediyorlardı. Bu şehir halkından olmayan ve bunlarla bir akrabalığı olan birine, haftada bir defa, perşembe günü, ikindi vakti görüşme izni veriyordum. Gerçi her gün bu mahkumları görmek istiyordu, orada kalmak, dönmemek istiyordu. Şehirde yabancıydı. Bu birkaç mahkumdan başka kimseyi tanımıyordu, akrabası da yoktu Kızılkale Zindanı'nı evinden daha iyi tanıyordu. Otel veya misafirhanede tek başına yaşıyordu. Israrla zindan kapısını açmamı, bu mahkumları ona tanıtmamı, içeri girmeyi, onlarla kalmayı ve gitmemesi için üzerine kapıyı kapatmamı bile istiyordu; ama bırakmıyordum ve var gücümle karşı koyuyordum. Haftada bir defa, o da iki saat görüşme izni veriyordum. Sadece iyi ahlâklı olan temiz, şerefli, sokaktaki insanlara benzeyen mahkumlarla görüşme izni veriyordum. Kendisi bile onların mahkum olup olmadığından şüphe duyuyordu. Zannediyordu ki onun meşguliyeti, kandırılması, ısrar etmemesi ve diğer mahkumları ona tanıtma mecburiyetine düşmemem için, şehirdeki sıradan birkaç insanı mahkum olarak onunla görüşmeye getiriyorum. Suçları ağır olan tehlikeli mahkumları tek kişilik hücrelere kapatmıştım. Hücre kapılarını kilitlemiş, kaçmamaları, duvarı delmemeleri, kapıyı kırmamaları ve ziyaretçilerin geldiğini duyunca ortalığı ana baba gününe çevirmemeleri, kudurmamaları ve kontrolden çıkmamaları için ellerini ve ayaklarını da bağlamıştım.

Bunlara asla akrabalarıyla görüşme izni vermiyordum. Ömür boyu hapse mahkum olmuşlardı. Kızılkale Zindanı gittikçe dolmaya başladı. Havalandırmaya, görüşmeye ve dışarıyla ilişki kurmalarına izin vermiyordum. Sadece suçları az olan mahkumları, zindanda akraba, dost ve arkadaşları olanları haftada bir saat görüştürüyordum. Bazılarına ise sadece kontrolden geçen bir not yazma izni veriyordum. Hiçbir gardiyan benim kadar güçlü, düzenli, ihtiyatlı, sert ve katı değildi. Milyonlarca tehlikeli, kızgın, isyankâr, güçlü ve kararsız mahkumu bir ömür

boyunca karanlık, unutulmuş ve kapısı kapalı hücrelerde saklıyordum. Bunları idare etmek, hepsine hâkim olmak, bir zaaf göstermemek ve yanlışlık yapmamak kolay bir iş değildir. Cinayet işlemiş bir çok mahkumu, başkalarını öldürmesin diye mecburen astım, boğdum veya kurşuna dizdirdim. Bunların kanlı cenazeleri, zindanın unutulmuş ve karanlık derinliklerinde yatıyor. Ne zorluklar olduğunu, ne dertler, ızdıraplar ve güç gerektirdiğini kim bilebilir? Bu benim hayatımdır. Zordur, ama bunların hepsine hakimim ve muktedirim ben... Ama bugün göğe atıldığında göğü bile yere indirecek güçte olan birkaç topun aniden atılmasıyla, bu vahşi ve acımasız kelimelerle, zindanın kapısı kırıldı, duvarları yıkıldı, kuleleri aşağı indi, kararsız ve kızgın mahkumlar, hatta tek kişilik hücrelerde ömür boyu hapse mahkum olan ve asla dışarı çıkma izni bulunmayan mahkumlar bir sel gibi dışarı çıktılar; büyük bir kin duydukları için beni yerlerde sürükleyerek iş yerindeki pazarın içinde bulunan kervansaraya götürdüler. Meslektaşlarımın, halkın, müracaat edenlerin ve müşterilerin gözleri önünde, kervansarayın çevresini bir baştan bir başa gezdirdiler, getirdiler, götürdüler, kapıya vardıklarında genç akrabaları Semend'in atını gördüler. Sürekli zindana gelen, onları görmek isteyen kimseyi... Bir avuç dışında geri kalan mahkumların hepsi, görüşme, özgürlük, hava ve güneşe hasret kalmışlardı. Onlar ömür boyu hapse mahkum oldukları için görüştürmüyordum. Ne kadar yalvarsalar da kulak asmıyordum, acımıyordum. Onun olduğuna kanaat getirdiler ve bilemezsin ona neler yaptılar! Bilemezsin, nasıl bir heyecan, kararsızlık ve velvele sergilediler! Bilemezsin, beni ne kadar korkuttular, incittiler! Ne diyeyim? Ama onu ne kadar aradılar, her yeri altüst ettiler ve bütün köşeleri didik didik gözden geçirdilerse de onu bulamadılar! At oradaydı ama binicisi yoktu! Öfke, dert ve kararsızlıkları gittikçe artıyordu. Bana daha çok işkence, eziyet ve hakaret ettiler. Bilemezsin bana neler ettiler! Sonunda beni pazarın kuzey batısındaki salona götürdüler, orada tuttular, belki bu hücrelerden birinden gelir diye, orada beklememi ve ayrılmamamı söylediler. Ama yine de ora-

da kalmama izin vermiyorlardı. Bir dakika olsun bir yerde kalmama müsaade etmiyorlardı. Ha bire gel, ha bire git, ha bire gel, ha bire git... Yılan ısırmış, zehir içmiş, ok yemiş bir insan gibi... Bugün ikindi vakti, kendim gibiydim.

Benim de işim vardı, önemli bir iş, aklımdan gitmişti, aklımda kalmasını istemiyorlardı. Hiçbir şey hatırlamama müsaade etmiyorlardı. Birkaç kişi gelip dediler: "Beyefendi, bugün bir yıllık işlerin muhasebe günü!" Ha! Oturun anlatayım. Oturdular, anlattım ve işe başladılar; ama o kaçak mahkumlar, onların yanında kalmama müsaade etmediler. Yarım saat berzaha benzeyen o koridorda yüzlerce fersah uzunluğunda, ince, uzun, korkunç ve çirkin salonda ayakta tuttular. Her lâhza, her saniye bir kapı açılıyor, feryatlar yükseliyordu... Oydu ve o değildi! Ümitlerini kesince yeniden sürükleyerek bahçeye çıkardılar, yeniden götürdüler ve yeniden... O kadar eziyet ettiler ki! Elimden tuttular, koşturarak kapıya götürdüler. Kapıyı ve dizili atları görünce yine Semend'in olmadığını gördüler!

Eyvah! Nasıl yazacağım?

(Yine sabah ezanı! Ne diyorsun? Şehadet ederim ki Ali, Müminlerin Emiri, Muttakîlerin Efendisi, Allah'ın Hücceti ve Velisidir. Ne şehadeti! Nerede Müminlerin Emiri! Ali evinde oturuyor! Eve gideyim, hem de nasıl bir ev! Allah'ım ne kadar zalimim, kötüyüm!)

Bugün:

Ondan sonra ne olduğunu anlayamadım. Kızgın, ağzından ateşler püsküren, nefes nefese, susamış, yaralı, dertli, isyankâr ve tehlikeli mahkumlar, Semend'in atının da olmadığını görünce hep birden bütün öfkelerini, dertlerini ve güçlerini beynime indirdiler. Ne olduğunu anlayamadım! Ne oldum? Gözümü açınca, saat on civarlarında şehrin caddelerinde gezdiğimi gördüm. Mahkumlar benim bayıldığımı görünce omuzlarına alıp veya ellerimden tutup çeke çeke gül dolu parklara, caddelere götürdüler. Eve gidemedim, olmadı, buraya geldim, dünkü hikâyeyi bi-

tirmek için buraya geldim. Ne haldeydim, bilemezsin! Bu ev sahibi zavallı kavmim, her akşam bana müpteladır. Kenarda oturmuş, uyukluyor ve üzüntü, dert ve hayretle beni seyrediyor sabahlara kadar... Sabah ezanı, kalk, diye feryat etti! Evin yok mu? Yoksa sen! Bu "yoksa sen!" kuyruğu ne kadar uzun ve siyahtır! Ne kadar dinlesem hep bunu söylüyorlar. Ne kadar dursam, karşımda resmî geçit yapıyorlar. Sonu yok, kulak vermiyorum... Vermemeliyim...

Şimdi düşünüyorum da Allah bana karşı ne kadar merhametlidir! Allah'ım sana şükrediyorum, bütün ömrünü senin zikrinle, adınla ve senin yolunda geçiren birinin hor, harap olmasına izin vermediğin için sana şükrediyorum. Senin azamet ve merhametinden zaten bu beklenirdi. Eğer o kaçak mahkumlar, idama mahkumlar, ömür boyu ceza almışlar, kapıyı kırmışlar, elimden kaçmışlar ve kendilerini sürekli zincire vuran beni, bir esir gibi istedikleri her yere sürükleyerek götürenler onu bulsalardı ne olurdu? Korkudan ürperiyorum! O zaman onca "ben"den geriye ne kalırdı? Binlerce isyankâr, katil, kaçakçı, kötü ve korkusuz insanı zindana atan özgür, muktedir, vakarlı; hiçbir tufan, yanardağ, kanlı olay ve devrimde kendini kaybetmeyen güçlü bir kahramanı görselerdi ne olurdu? O kaçan binlerce tehlikeli mahkum, onu kırbaçlıyor, tekmeliyor, tokatlıyor, işkence ediyor, yaralıyor, ellerini kelepçeliyor, boynuna ip geçiriyor ve aşağılayarak mescide götürülen Ali gibi dövüyor, götürüyor, her tarafa çekiyor; vahşi Türk'ün, Tatarlar'ın, Gazneliler'in ve Moğollar'ın elindeki bir esir gibi davranıyorlardı. Korkusuzca, acımasızca, düşüncesizce bu esirin kim olduğuna bile bakmıyorlardı. Bu, zelil ve zavallı bir Afrikalı esir değildir! Eğer mahkumların akrabası ve tanıdığı olan o süvariyi, dün kendisini aradıkları ve esir/hor gardiyanlarını aşağılayarak, yerlerde sürükleyen azılı mahkumlar görselerdi, anlasalardı... Mahkumlar o süvariye erişselerdi ve sürekli benim esaretimi arzulayan o süvariye beni teslim etselerdi, vah benim halime! Ne olurdu? O ne yapardı? Ben ona zindanın yanında eziyet ediyor, Kızılkale'deki

akrabalarını görme hususundaki tüm ısrarlarını kabul etmiyordum. İdama mahkum, hücrelerdeki mahkumlarla görüşmek için ne kadar yalvardıysa da reddettim. Her zaman onu inciterek ve eziyet ederek zindandan kovuyordum. Eğer dün bu dostları ve akrabaları olan mahkumların elinde esir olduğumu görseydi ne yapardı? Beni bu halde ona teslim etselerdi nasıl davranırdı? Benden geriye ne kalırdı? Kendim için geriye ne kalırdı?

Allah'ım, bana lütfundan dolayı sana şükrediyorum. Dilim sana hakkıyla şükretmekten âciz. Dün senin mucizeni gözlerimle gördüm. Atın binicisi kalenin dışında bağlıydı. Arkadaşları kalenin içinde gözüküyorlardı. Binlerce kaçak mahkum dört saat boyunca bu küçük kaleyi altüst ettiler, her yere koştular, aradılar, gittiler ve geldiler... Süvari kaledeydi; ama hiç kimse onu göremedi! Bu mucize değil midir? Süvari kaleden çıktı, atına bindi, kırbaçladı ve gitti. Kalenin içinde şaşkın ve dağınık bir halde gezinen mahkumlar onu görmediler, anlamadılar! Bu mucize değil midir? Allah'ım sen ne büyük bir mucize yarattın! Binlerce mahkumun gözünü kör ettin, bağladın, o süvariyi gözlerden gizledin; nasıl yaptın, bilemiyorum? Ama biliyorum, bu bir mucizeydi, gördüm! Sana teşekkür ediyorum, azametin karşısında secde ediyorum. Gözyaşım ve şükrüm sana olsun ey büyük ve merhametli Allah'ım, ey Rahman ve Rahim Allah'ım!

OTUZBİRİNCİ BÖLÜM

Çok kötü bir gece! Sanki dünyanın sonu gelmiş, güneş buz tutmuş ve artık güneşin doğması diye bir şey yok. Bu hayatın son gecesi! Artık gitmeyecek! Diğer geceler, başka türlüydü veya ben başka bir türlüydüm. Ömrümde böyle başka bir gece daha yaşadım. 1958 yılı gecelerinden biriydi. Nihayet duyduğumda... Önce çok üzüldüm, sanki gökler başıma yıkıldı. Şaşırdım, rengim değişti, bedenim soğudu, bazen kalbimin durduğunu zannediyordum, nabzımı yokluyordum, bazen şüpheye düşüyordum ve yaşadığımdan şek ediyordum... Sadece bu! Gündüzü sakin geçirdim, caddeleri, cafeleri gezdim; ama yavaş yavaş hava karardı, güneş battı ve gece gelmek üzereydi. Korktum; sanki Paris'in bütün caddeleri ve sokakları, engerek yılanı, küçük, büyük yılanlar gibi bana tuzak kurmuşlar, akşamın olmasını bekliyorlardı. Hava kararınca bütün sokaklar ve caddeler kalkacak ve bana saldıracaklar. Hava kararınca ışıkları yaktıklarını bile unuttum. Diyordum bu karanlıkta, bu zifiri gecede, bu çirkin ve acımasız şehirde, ne yapacağım?

İradem olmaksızın bir metronun kapısından aşağı indim ve metroya bindim, nereye gideceğimi düşünmemiştim. Sadece metronun hızlı hareket ettiğini ve insanı hemen hedefe ulaştırdığını biliyordum. Benim de gitmekten ve uzaklaşmaktan başka bir hedefim yoktu. Bir jet uçağına binip hızla buralardan uzaklaşmak istiyordum. Velhâsıl, bu lânetli şehirden uzaklaşmak istiyordum.

Ne oldu da "G. de l'Est" durağında indim, bilemiyorum. Tren istasyonu güneye de gidiyor. Güzel, ben de güneye gideceğim, Marsilya'ya gideceğim. Şüpheye düştüm, Marsilya güzel olmaz, neticede orası da Fransa'dır. Orada Fransızlar Fransızca konuşuyorlar. Cezayir'e gitmeyi düşündüm. Andre Gide gibi sebze arabalarının, çöldeki deve kafilelerinin ardına düştüm, sabah yıldızları, kalabalık cafelerin içi, dostlar, Kurtuluş Cephesi'nden arkadaşlar, Zühre Derif b. Mehdi'nin yanına... Cezayir'e gece uçmak yarı fiyatınadır; ama yine de 2500 Franktır, bir o kadar da geri dönmek için, biraz da kalmak için... Ama yok, o halde, Güneye gidiyorum, Marsilya'da kalmayacağım, Akdeniz sahillerinde yürüyüş yapacağım, denizi, dalgaların savaşını, sahilleri, Akdeniz'in köpüklerini seyredeceğim. Terk edilmiş, kimsesiz, sessiz, evsiz sahiller. Kumlar üstünde yürüyeceğim, yorulunca uzanacağım, akşam olunca da uyuyacağım. Hava çok sıcak! Akdeniz'dir, Akdeniz oldukça sessiz ve merhametli bir denizdir. Bu deniz, bereketli, güzel ve büyük bir denizdir. Çevresinde hep kültürler, medeniyetler, dinler ve sanatlar toplanmış, Yunanistan, Roma, İspanya, Bizans, Selanik, Türkiye, Filistin, Cezayir, Kuzey Afrika, Endülüs, Fransa... Akdeniz, benim tanıdığımdır; geçmişini ve hâlini tek tek, karış karış, yıl yıl, asır asır tanıyorum. Manş Denizi gibi soğuk, pis ve utanmaz değildir!

Sabah Marsilya'ya indim. Sanki on iki saatlik bir yolu kat eden tren, beni bir adım bile Paris'ten uzaklaştırmamış, sanki burası da Paris'in çirkin, kalabalık ve pis mahallelerinden biri!

Geceleyin Barcelona'daydım. Heyecanlı, kin dolu sesler, öfkeli danslar, asık suratlar, dansözlerin ve şarkıcıların kini, vahşi boğalar, güçlü gözler, camiler, kiliseler, sevgili Endülüs'üm... Bunlar beni biraz oyalayabilir mi? Denizin göğsüne saplanmış yapmacık burun, ucunda o cafe, hayalimsi restoran, meşhur siyah sedefler!

Tek başıma bir sandalyeye oturdum denizin önünde ve balık, meşhur ateş balığı yemeği! Ama ben bütün yiyecekler ve içeceklerden sadece... Sigara...

Çok kötü oldu. Kısa boylu, şişman, göbekli bir adam, haşin, kırışık yüzlü bir çoban, bir işçi, pire dolu, gür saçlı... Sakalını tıraş etmiş; ama yanakları kıl doluydu. Dudakları siyah ve ince, kaşları gür, kısa ve zayıf, çirkin burunlu. Kalın ensesiyle uyumsuzluk arz eden kıllı ve küçük kulaklı. Beyaz, parlak yakalı... Önümde ağlıyordu, yeşerdi, yeşil? Hayır, siyahlaştı! Yağcı, çirkin bir tebessüm, güzel, mütevazı ve mahmur gözler... Tıpkı Doktor Bey gibi, insanın masasının kenarında, tatlı gamzeleriyle oturur ve nazlanırsa, insan ne yaparsa ben de onu yaptım. Geldi ve gitar çaldı, hem de ne gitar! Sanki kalın, kısa ve siyah parmaklarıyla sinir tellerime dokunuyordu, kalp tellerimi çalıyordu, ben gitarına tahammül ederken o aniden nara atmaya başladı:

Kalkıp gittim!

Ama... Bu gece... Bu gece de o gece gibidir. Ama nereye kaçayım?

Bu gece de eli boş dönüyorum, sanki buraya ilk defa geliyorum. Saat gece yarısı üçü geçiyor ve tam bir sessizlik hâkim. Bugünlerde geçen yıl bulduğum hâli yeniden buldum. Ama her şey bu benzer günlerde sanki değişmiş. Aynı zamanda da sanki hiçbir şey değişmemiş.

Televizyon kapalı, ev sahiplerim yatmışlar ve ben burada yapayalnızım, ne güzel bir fırsat! Ne kadar çok söyleyecek sözüm var! Sadece kalemimin sabaha kadar bana vefalı kalmamasından korkuyorum, altın renkli kalemimle bazı özel şeylerimi yazıyorum; ama genelde boştur. Onunla bir şeyler yazabildiğimi çok az hatırlıyorum. Diğer kalemler gibi bir kalem; ama çok pahalı! Ben altın kalemle bir şeyler yazmaya alışık değilim, onun bir oyuncak olduğunu düşünüyorum, antikadır, değerli bir hatıra... O birinin hatırası değildir, birinin hediyesi değildir, başka bir şeydir. Kalem, hediye veya hatıra olamaz! Tarihten asırlar önce, bütün milletlerde, kabilelerde ve yerlerde altın, özel bir sembol olmuştur. Şimdiye kadar manasını koruyan, sadece şeklini değiştiren bir sembol! Bu şekil sürekli değişmiştir, hem

milletler arasında ve hem de tip açısından sürekli değişim geçirmiştir.

Sokrat, günün birinde bir kuyumcu dükkânının önünde durmuş, seyrediyordu! Küpeler, künyeler, kolyeler, yüzükler, nişan yüzükleri... Ne kadar düşündüyse bir faydası olmadı. Kendi kendine dedi ki: "Bu dünyada Sokrat'ın anlamadığı neler varmış!"

Ne kadar kötü bir gece! Acı ve usanç verici bir yorgunluk hissediyorum. Bir şeyini kaybetmiş birisi gibi, bir şeyi mi? Eşini veya sevgilisini kaybetmiş, erkek çocuğunu kaybetmiş bir baba, kalemini kaybetmiş, gece gündüz arayıp bulamamış, sonunda çirkin, soğuk ve kahrolası yatağına geri dönmüş bir yazar gibi. Neden yatağına geri dönüyor? Evine mi geliyor? Gece bitmek üzere, gece yarısı ikiden sonra, bu saatte evden başka bir yerde olunamaz!

OTUZİKİNCİ BÖLÜM

17 Mayıs 1970, Salı

Bana sürekli sıkıntı veren derdim şu anda sona erdi. Benim varlığımdan daha büyük bir gelişim kaydetti. Gittikçe artan ağırlığı altında neredeyse diz çöktüğümü hissediyorum. Oldukça yakındır, ölümü veya deliliği yakınımda görüyorum; duvar komşum olmuş, bazen adımı andığını duyuyorum. Çok yalnız kaldım! İnsanın, büyük kalabalıklar arasında yalnız kalması ne kadar zordur! Yalnızlık, sessizlik, panik, izdiham ve kavga sebebiyle iki değirmen taşı arasında kalan kuru bir taneye döndüm! Bu iki taş, gün geçtikçe ağırlaşmakta, ben ise gittikçe zayıflamaktayım!

Devlet her yere hakim olmuş, hayatın bütün çehresini maskelemiş, toplumun her yerini işgal etmiş, onunla tek uyuşabilen, bir adım atabilen yalnızca karşımdaki kalın duvardır.

Molla her yere hakimdir. Halk onun elindedir. Halkın içini selin kalın çökeltisi gibi donuk ve sert kılmıştır! İçine su işlemiyor, hiçbir tohumu kabul etmiyor ve oraya tohum ekmek sanki havaya ekmek gibi bir şeydir. Yeri zor ve taşlık kılmıştır, sıçrayan, yüzünü çizen, kanlar içinde bırakan yaralayıcı ve sivri taş parçaları dışında hiçbir ürünü yoktur. Bu bir tecrübedir.

Aydın! Onun neler yaptığını ve kim olduğunu nasıl anlatayım? Okuryazar bile olmayan, her şeyden yoksun mutaassıp bir mukallit. Her şeyiyle, hâl ve hareketleriyle tam bir Batı hayranı! Dost veya düşmanın yerini, sahibini tayin ettiği şekliyle göster-

mektedir. Havalı, iddialı, acemi, şahsiyetsiz, dinsiz, şerefsiz, şuursuz, uşak, amatör zalimlerin amatör uşakları! Karıları şuursuz, duygusuz, şımarık, ölçüsüz, beyinsiz, kalpsiz... Dünya görüşleri diz üstüne kadar, idealleri organları çerçevesinde, görünüşleriyle Batılı dişi garsonlar, kulüplerin istihdam edilmiş kızları ve Avrupalı dansözler... İçleriyle meraklı, iftiracı, kötü kalpli, hasetçi, aşağılık, gıybetçi, lüzumsuz ve kompleksli molla bacılar. Tek işleri alışveriş yapmak için mağazaları gezmek, evlerde oturmak, konuşmak, örgü örmek, üretmek, kötülemek, komşuların işiyle ilgilenmek... Zavallı Avrupalı kadınlar, böylesine taklitçileri olduğu için kim bilir ne kadar utanıyorlardır! Duygularıyla ondan daha yüce! Ne Doğuludurlar ne Batılı; ne kadındırlar ne erkek; ne yenilikçidirler ne muhafazakâr; ne tahsillidirler ne cahil; ne toplumsaldırlar ne evcil; ne iyi bir eştirler ve ne de iyi bir sevgili; ne akılları vardır ne de kalpleri; hiçbir şeyleri yok! Her şeyleri boş! Altmış, yetmiş kiloluk boyalı ve sesli et ve yağ yığınıdırlar. Sadece gençlerin şehvetli bakışlarına yararlar. Yapabildikleri tek şey; ikindi vakti dört beş sıralarında kiraladıkları otomobille kız lisesinin önünden geçerek, gece boyunca "Günün Kadını" edebiyatının sütunları için sevgilileri adına bir kıta şiir söyler veya Şehriyar'ın divanı, Cevat Fazıl ve Müstean'ın kitapları tarzında aşıkça mektuplar yazarlar!

Erkekleri! Yukarıda okuduğumuz kadınlar, elbiselerini hafiften bir değiştirdi mi, erkek olurlar ve ses tonları da zorla veya Arif Destî'nin sesi gibi erkeğin sesine dönüşür.

Devrimci siyasetçiler, o gıybetçi, aşağılık kompleksine düşmüş kadın ve erkekler, cinsel meselelerde veya üst baş konularında iftira ve yalan söylerlerken, bunlar da siyasî meselelerde aynı işi yapmaktadırlar! Her kim daha çok yalan, kötü söz ve iftira atarsa daha çok devrimci ve önder olur. Birkaç kişi bir köşede otururur, terler, zırlar, kusar ve büyük bir zahmetle eve dönüp yatarlar!

Alimler ve yazarlar, cahil, komplocu, hırsız... Büyük lâflar eder, gevezelik yapar; o bunu, bu da onu över, her ikisi başka bir gru-

bu eleştirir. Dergileri vardır, haftada bir gün ulusal televizyon ve radyo programlarında röportaj yapılır. Kadınlardan, haberlerin baş makalesini dahi doğru dürüst okuyamayan fil cüsseli birine soruyorlar: "Siz yeni şiirin kurucularındansınız ve yeni şiirde yeni bir ekolün öncüsüsünüz, şairin sorumluluk taşıması gerektiğine inanıyor musunuz? Acaba Farsça şiir gelişiyor mu, yoksa çöküyor mu? Acaba sanat sosyal sorumluluklar üstlenmeli mi, yoksa özgür mü olmalıdır?"

Dindar aydınlar, adı geçen mollaların aynısıdır, sadece Usul-i Kafî ve Bihar'ul Envar yerine şimdi Keyhan gazetesini ve yabancı minber haberlerini yayınlıyorlar. Liselerde okutulan biyoloji kitapları üzerinden; atom, varlıkların gelişimi, Darvin'in reddi, yeni ilimlerin Kur'an'la uyumu, türlerin sebatı, Adem'in yaratılışı, ışık hızı, Peygamber'in Miraç olayı, Kur'an'ın İnşikak Suresi'nde Amerika'nın Apollo 12 hakkındaki öngörülerini ve dinî konuşmaları sinema yoluyla gösteriyorlar. Zaman kendi işini yaptıktan, eski gelenekleri yok ettikten ve yeni bir keşif yaptıktan sonra, beyefendi, İslam'ın on dört asır önce bundan bahsettiğini anlamaya başlıyor...

Şimdi ben ne yapacağımı bilmez bir halde kalakaldım. İnsan kalıpları tayin edilmiş ve belirlidir. Ben kendimi hiç birine sığdıramıyorum. Bu kalıpların dışında yapayalnız kaldım. Daha önce iş, çaba, halk, konferanslar, yazarlık, yenilgi, zafer ve sorumluluklarda unuttuğum yalnızlığımı şu anda açık bir şekilde anlıyor, her gün daha kötü ve korkunç bir hale geliyorum!

Elektrik ışığında çalışan, lâtif ve yüce sofralarda beslenen ve ruh ve düşüncenin geniş ufuklarına göz diken kimse için şu anda onların hepsi bir hiç olmuş... Mum ışığı, haşlama tası ve yakın, kısa, düşük duvar ve kapılarla kendini nasıl meşgul edebilir ve heyecanlanabilir? Felsefeden zevk alan bir insan, şimdi arabayla keyif çatabilir mi? Kalbi özgürlük aşkıyla atan kimse, onun bunun ayağı, bacağı, başı ve zülfüyle uğraşabilir mi? İstiklâl ve demokrasiyi ideal edinen kimse çift cepheli bir evle huzur bulabilir mi? Bütün insanlık âlemini gezen, düşüncelerin sahibi bir

kimse, tarih boyunca evinin veya iş yerinin dört duvarları arasında kalabilir mi?

Bunca yenilgiden sonra yalnızlık kolay değildir. Bütün ateşlerimden, ümitlerimden ve isteklerimden uzak kaldığımı hissediyorum. Baştan başa yalnızlık topraklarını seyrediyorum, sessizce göklerin derinliğine bakıyorum, kendime bakıyorum ve bu bakışlarımda bütün acıları ve dertleri hissediyorum. Her yerde gittikçe daha açık ve ezici olan "Sen burada ne yapıyorsun?" sorusuyla karşılaşıyorum. Bugün kendime dedim ki: "Ben, oturduğumu ve geçen zamanı seyrettiğimi hissediyorum!"

Hiç kimse ne çektiğimi bilmiyor. Yanlarında inleyebileceğim ruh sadakati, duygu genişliği ve anlayış hiç kimsede yok. Bu dert karşısındaki sessizliğim beni içten içe kemiriyor, bitiriyor. Mum gibi eridiğimi, damla damla yok olduğumu hissediyorum. Çölde bu acılı mevsimin başlangıcıdır ve ruh kitabında açılmış bir fasıldır. Bu çölde yanımda hiç kimse yok. Dinî doğrusunda sessiz ve hayretsiz kalan babam bile yok. Eşim bile kemiklerime neşter olan ölçülerle tartıyor beni. Ama bazen içimden, "Keşke böyle bir dünyada yaşayabilseydim!"diyorum. Keşke bu yalnız dünyada ve benim için bir hiç olan bu yalnız yaşamda, en azından kalmak için bana bahane olabilecek bir şey olsaydı, varsın kötü ve çirkin olsaydı! Ben şu anda aptallığa bile muhtacım ama ondan da mahrumum!

Bu gök kubbenin altında görüyorum; Aynulkuzat sağımda, Ebulalâ solumda durmuş, üçümüz birlikteyken yalnızız! Zaman, aynı dili konuşan üçümüzü ayrı bir asır kalesinde mahkum ve mahpus etmiştir.

OTUZÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yarın ne olacak, bilemiyorum; belki bir daha dönemeyebilirim, vasiyetimi yaptım. Eğer hayata dönmezsem, beni cehenneme gönderirlerse, eğer cehennemde tutarlarsa, hayatı görmeme izin vermezlerse, nesir yazılarımı basmalarını ve herkesten sakladığım şiirlerimi okumadan kaldırıp götürmelerini, yalnızlığımın sessiz dağ yamacında bulunan meçhul, ruhanî, güzel ve küçük tapınağa teslim etmelerini söyledim; zira orası topluluk arasında yalnızlık dehşetinden kaçıp sığındığım tapınak! Bu tapınağın ruhani ve nurlu ışığı sayesinde gurbetin dertlerini unuttum. Simsiyah, boğucu ve acı dolu günlerimi ve gecelerimi orada duayla geçirdim. Dua rengindeki eşiğinin karşısında en sıcak, en hâlis ve âşıkâne şarkıları sessizce terennüm ettim. Münacaat nağmelerim, ince ve uzun minarelerin esrarlı gözlerinde, her seherin kapısında, her akşamın kalbinde, her gün batımının dertli ve gamlı şaşkınlığında ve o münzevi, sessiz ve mağrur dağdaki yalnızlığımda adeta çınlıyordu. Bu vadideki yankısı, dağın yüksek, yüce ve taştan duvarlarının dört bir yanından yükseliyordu. Her zaman için sussam da hatta yarın dönmesem ve yeniden yalnız ruhumun, dertli ve ağır yalnızlığının hüzünlü sesini tapınağımın güzel ve uzun kemerinin altında terennüm etmesem de; evet, yarın dönmeme ve şarkı söylememe izin vermeseler de tapınaktan kopan feryadım bu dağlarda sürekli yankılanacaktır.

Eğer dönmezsem, nesir yazılarımı baskıya vermelerini vasiyet ettim. Kim verirse versin, hangi matbaa basarsa bassın... Ama

şiirlerimi yasal vasim olan kimse alsın, okumadan o dağın eteklerindeki tapınağın mihrabına koysun. Bu benim yaptığım yegâne vasiyetimdir. Ben hayatım boyunca nesir ve şiir dışında bir mal biriktirmedim. Nesirlerimin vârisi her zaman sevdiğim halktır. Şiirlerimin vârisi ise beni seven bu tapınağın ruhudur. Nesirlerimi halk için söyledim, onlar halkın malıdır. Şiirleri bu tapınakta söyledim ve onlar da bu tapınağın lâtif ve esrarlı ruhuna aittir. Nesirlerim halkın kalbinde kalacak. Ama şiirlerim bu tapınağın kalbinde asla unutulmayacak. Hayatım boyunca nesir ve şiir dışında bir sermayem olmadı. Böylece ebedîleşeceğim. Öyleyse ölümden niçin korkayım?

Ama çok kaygılıyım, dün gitmeliydim, gitmedim. Bugün gitmeliydim; ama gitmedim. Yarın gitmek zorundayım ama çok perişanım. Ben asla korku nedir bilmiyordum. En tehlikeli olaylarda çehremde değişen tek şey soğuk ve mağrur bir tebessümdü; ama bu birkaç gündür korkuyorum, yarını düşünüyorum, ne olacak? Bugün saatlerce gizli mihrabında, bu maddî ve dertli âlemde yaşamanın hüzünlerini yıkadığım bu değerli ve küçük tapınağın karşısında oturdum. Hasret dolu bakışlarımla kapı ve duvardaki parlak çinilerini süzdüm. Dertlice buraya yeniden dönüp dönemeyeceğimi düşünüyordum. Hayatın yüzünü görmek bana acıdan başka bir şey vermedi; ama yine de hayattır! Dertten başka bir şey olmasa da hayattan el çekmek olmaz. Onu kaybetme kaygısı beni sürekli muzdarip kılmıştır. Eğer böyle olmasaydı kim intihar etmekten çekinirdi?

Yarın ne olacak?

Acaba dert dolu hayatı yeniden görecek miyim?

Artık bırakmayacaklar mı? Yorgun ruhum hayattan bıkınca, yalnızlık dağımdaki uzak ve sessiz halvetinde kurulu, uzun ve ince minareli yeşil tapınağın sevgili ve dost bir köşesine sığınırdım. Tapınak adeta gözlerini çöle dikmişti. Sabahın ilk donuk tebessümünde veya ağır gece yarılarının siyah kalbinde, hayattan bıkmış, yeşil çeşmelere susamış, dua kararsızlığının ateşinde erimiş varlığımla geliyor, tapınağın soğuk, şaşkın ve sessiz

yalnızlık atmosferini aşk ve ihlâsımdan titreyen münacat sesimle okşuyorum.

Ben ölümden hiç korkmazdım. Özgürlük aşkı can vermeyi bana sürekli zorlaştırıyor. Özgürlük aşkı beni ömür boyu kendisine hapsetmiştir. Özgürlük benim mabudumdur. Özgürlük uğrunda her tehlike tehlikesiz, her dert acısız, her zindan hürriyet, her cihat huzur ve her ölüm hayattır.

Beni böyle yetiştirdiler, ben buyum.

Öyleyse yarından niçin korkuyorum?

Evet, ne diyeyim? Ben yalnızlığı özgürlükten daha çok seviyorum. Şimdi ne yapacağım?

Bu kalp kim için, ne için atıyor?

Bu sabah kim için ve ne için uzuyor?

Arkadaşlar! Benimle idare edin.

Hayatım yokluk uçurumuna kayacak mı?

Geniş yeryüzü oldukça dardır.

Hatta gecenin eteklerine asılan Paris bile.

Sokakları ve caddeleri gözüme küçük gözükmektedir.

Yeryüzünü yakınız!

Şimdi ne yapabilirim?

Bana sor, cevabını vereyim, ben kendim hiç değil miyim?

Ben sadece her soruyu cevaplayan tek alet miyim?

Ben kulağına soru jetonu atılınca cevapları dilinin ucundan dudaklarına dökülen ve sonra da uzatılan ellerle alınan elektronik cihaz değil miyim?

Bütün "Ne yapmalı?" sorularına ben cevap vermeli değil miyim? Sürekli cevap veren elektronik cihazın "Ne yapmalı?" sorusunu sormaya hakkı yoktur. Cihazım şüpheye düşmemeli, ne yapacağını bilmezlik etmemeli! Hiç kimse bir makinenin durmasına,

arızalanmasına izin vermez. O halde öylesine inleyen üzüntülü şarkıcıya yeryüzü dar gelmektedir, Paris dar gelmektedir. Işık, özgürlük ve kurtuluş şehrini gecenin içinde boğulmuş görünce hüzünle sormaktadır: "Şimdi ne yapmalıyım, kalbim niçin çarpıyor, kimin için çarpıyor; her gün neden sabah olmaktadır, kimin için gelmektedir, tüm hareketleri, hayatı ve hatta dünyanın tüm işleri artık faydasızdır, abestir, manasızdır; o halde şimdi ne yapmak lazım?"

Evet, ben görevliyim, ona cevap vermek zorundayım, beni bu iş için yaratmışlar. Makineyim, cevap veren elektronik bir makine! B.M.B. Bir telefon ankesörüne jeton attıklarında cevap vermezse onun bozulduğunu anlarlar. Sesinden bozuk olduğunu bilirler; ama telefon açan adam bunu anlamıyor, sürekli yumrukluyor, sövüyor, yumrukluyor, sövüyor, yumrukluyor...

Ama ben bozulamam, tutukluk yapamam, her jetona cevap vermeliyim, her "Ne yapmalı?" sorusuna cevap vermeliyim.

Şimdi inliyorsun: "Ne yapmalıyım, kalbim neden çarpıyor, kimin için çarpıyor, sabah neden geliyor, kimin için geliyor?" Paris karanlıklara gömülmüş, sokakları ve duvarları beni sıkıyor. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen bana dar geliyor, göklerin ağır tavanı adeta göğsüme çökmüş... Ama sen yine de "Ne yapmalıyım?" diye soruyorsun. Ben sana ne yapman gerektiğini söyleyeyim:

– Sen, benim yaptığım işleri yapmalısın, bundan başka bir yolun yok, bunu biliyorum.

– Evet, sen benim yaptığım işi yapmalısın.

– Hangi işi?

– Ne bileyim,

– O halde farkımız nedir?

– Hiç, sen şarkı söylüyorsun, ben ise sessiz kalıyorum.

– Başka?

– Sen, "Ne yapmalıyım?" diye sorabilirsin; ama ben, hayır! Benden onların ne yapması gerektiğini soruyorlar.

– Doğrudur, senin işin zordur, iki kişi bir fırtınada çırpınıyor ve ölümü gözleriyle görüyorlar. Her ikisinin de durumu aynıdır; ama bu ikisinden feryat eden ve kader arkadaşına, "Ne yapayım?" diye soranın işi kolaydır. Ama diğerinin durumu bir şey söyleyemediği için içler acısıdır; onun sorularına da cevap vermek lazım!

Evet, böyledir, böyle!

OTUZDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HERKESİN BİR DİLİ VAR

Aklı başında, hayatın soğuk ve sıcağını tatmış, hayatın acı tadını tatmış, ilim ve ahlâk mektebinde gelişmiş, içi tatlı hayaller ve renkli arzular yerine hayır, tecrübe ve bilgiyle dolu, alnında hüzün ve keder çizgileri okunan gözlerinde yüzlerce şehidin hatırası saklı bulunan ve içinde siyah ve soğuk küle oturmuş yüzlerce yakıcı ateş bulunan bir insan için, yeni yolların yeni yolcularına nasihat etmek ve hayır dilemek, ne şımarıklıktır ne de tatsızlık.

Görünüşünden ilim ve akıl damlayan, gençliğini yalnızca kimliğinde aramak gereken bir adam düşünün. Hayatın birçok duraklarından geçen ve yolun yarısına gelmiş olan bu sayısız yolun yolcusunun hangi günlerde gençlik durağından geçtiğini bilmek gerekir. Zira kendisi hatırlamaz, aradan uzun yılların geçtiğini zanneder. Evet, eğer böyle bir insan, "Her geçen gece ve gündüzlerde yalnızlık halvetinde seninle konuşma imkânı bulamayınca özlüyorum. Hemen aceleyle seninle konuşmak için bir köşeye koşuyorum." diyecek olsa, ona, "Ne kadar soğuk bir şaka! Ne kadar şımarıkça!" diyorum.

Eğer, "Ben her zaman göklerde geziniyordum, gözüm içeriye bakıyordu, gidiş ve gelişlerde önümü göremiyordum, şimdi nereden geçersem ve nereye gelirsem, senin ardından göklerden yere iniyor ve bakışlarımı içeriden dışarıya çeviriyorum ki yeryüzünde arasın, gezsin, bayramlık harçlığını kaybeden çocuk

gibi köşeyi bucağı didik didik arasın." dediğinde, "Ne kadar şımarıkça! Ne kadar soğuk bir şaka!" demek gerek.

Eğer: "Nedendir bilemiyorum; bazen kanım delice nabız duvarlarıma çarpıyor, şakaklarıma çarpıyor, kalbimin içi ısınıyor ve adeta ruhumun derinliklerinden kaynayan yakıcı bir sıvı kaynıyor, yükseliyor, içimi kaplıyor, beynime ulaşıyor, gözlerimi yakıyor, gözyaşlarımı ısıtıyor, üzülüyorum, kederleniyorum, neden böyle olduğunu da bilemiyorum?" "Ne kadar şımarıkça! Ne kadar soğuk bir şaka!" demek gerek.

"Bazen arzu ediyorum ki gün batımına yakın dar bir ikindi vaktinde, elini tutayım, şehrin aşağılık ve lânetli gözlerinden, uzak yollardan; karşıdan gelen elbisen, zülfün ve başınla sevinç ve mutluluk işveleri yapan, boğazının altını yumuşakça ve kötü niyetle gıdıklayan, çehrene vuran, görünmez ipek eteğinin altında gözlerini kapatan, emmek için ağızlarını açık tutan oyuncu, esintiye karşı seni zorla esintinin kucağından itiyor ve kulağına gençlerin en komik fıkralarını fısıldıyorum. Adeta yüzünde yüzlerce kırmızı utanç gülü açıyor, riyaya itiraz eden bir asık surat ki tebessümün benim yanımda onun avuçlarını açtı, yüzünde, kaşlarının üstünde ortaya çıktı..." derlerse, "Ne kadar şımarıkça! Ne kadar soğuk bir şaka!" demek lazım.

"Keşke hayat bu gereksiz uzunluk ve faydasız tekrarlar yerine, bize sadece bir günü bağışlasaydı ve ben Belgrat sahilinin sevgili yaşlısı Peter'den bir kayık kiralayabilseydim; benimle dost olan Peter'den sahilde beklemesini isterdim. O zaman seni kayığa bindirir, aceleyle dalganın göğsüne sürerdim. Sahil gözükmez ve her yer deniz olunca kürekleri kayığa atar güvertede oturur, suyun üstünde dalga selinin sesinden başka bir şeyin duyulmadığı, gurubun şakayık renkli ışığının yüzündeki sır dolu oyunlarıyla meşgul olduğu ve hüzünlü, sessiz yüzünün deniz gurubunun hüzünlü gölgesinde gizlendiği o anlarda gözlerimi gözlerine diker, gözlerinden seni okur, kendimi sende seyreder, güneşin batışını bakışlarında uğurlardım. Gece siyah örtüsünü

denize örtünce, yıldızların gözü denizi örten gecenin örtüsünün ardından şaşkınca bakarken dönmeye karar verir ve dönerken de her ikimiz sessiz, birbirimize bakmaya cesaret edemezdik. Sanki birbirimizden korkuyoruz. İkimiz de birbirimizin konuşmasından, göğün baskısı altında söylemenin ve ağlamanın üzerimizdeki sessizliği bozacağından korkuyorduk. Sözlerin ve feryatların korkunç ve dertli seli karşısında yükselttiğimiz setin yıkılmasından endişe duyuyorduk. Dolayısıyla bütün gücümüzle var olan veya olmayan kararlarımızla onu korumak için sessizliğe sarılmalıydık. Halbuki her ikimiz de birbirimizi düşünmemeye gayret ediyorduk, seni sahile ulaştırayım ve orada sana bakmadan seni bekleyen toprak ve toprak ehline ısmarlayayım ve kendim vedalaşmadan aniden geri döneyim, denizin esrarengiz gece karanlığının kalbinde tek başıma düşüneyim, geceyi şafağın tebessümüne kadar gecenin koynunda uzlete çekileyim, kendimi gizleyeyim ve yarın hiç kimseye ve hatta sana bile geceyi denizde Peter'in kayığında nasıl geçirdiğimi, nasıl sabahladığımı söylemeyeyim..." dese; "Ne kadar şımarıkça! Ne kadar soğuk bir şaka!" demek gerekir.

Eğer, "Keşke ruhunun değerli ve billûr mermerini bana ısmarlasaydılar da mucizevî baltamla onu yontsaydım ve zamane halkının üzerine yazdığı; "Bu benim hatıramdır, kim okursa eşektir!" (Doğru da söylüyor), "Bu da geçecek!, gerçek mülk Allah'ındır. Bu emanet her gün bizim elimizdedir!" (Doğru yazmış), "Altını altıncı, mücevheri mücevherci tanır." "Güvercin güvercinle, doğan doğanla, türdeş türdeşle uçar" (Yalan söylüyor), "Ey kanaat beni güçlü kıl", "Zamana gönül darlığımdan bir yazı yazdım ki bu zamanda tek renkli bir dost göremedim," gibi sözleri aceleyle siler, öfkeyle temizler, düzler, cilâlar, kendi şeklimce yontar ve dikkatle bakardım. Aniden elimin altında görmediğim, temizlemediğim bir hatıraya dikkatle yeniden baktım ve şöyle yazıldığını gördüm. "Menmoşteılaşkalymiçekonem" "Ne kadar da dikkatli baktıysam bir türlü okuyamadım, maksadını anlayamadım, bunun hatıra bir cümle olmadığını,

sadece güzellik için çizilmiş bir tezyin olduğunu düşündüm, sonra silmek istedim. Sileyim mi, silmeyeyim mi? Ne yapayım? Sonra, temizlemeyeyim!" dese; "Ne kadar şımarıkça! Ne kadar soğuk bir şaka!"

Ama eğer bu adam dese ki: Ey esir kuş! Kafesteki diğer esir kuşun uçuşuna ve zayıf kanatlarına göz dikme, kafeste okuduğu nağmelere kulak verme. Kafesini onun demir kafesine yaklaştırma, kendini iki zindanda mahkum eyleme! Ey hayatın heyecanı ve dinamizmi, bu kuru ve kızgın çölden koşarak geç, kendini bir su çeşmesine, bir ağaç gölgesine, bir dağın sağlam ve soğuk sığınağına, bayındır bir yere ulaştır!

Ey dalları yüzlerce filizle örtülü ağaç! Beyaz ve nazik tomurcuklarını, açmaya yüz tutmuş kararsız goncalarını soğuk sonbahar rüzgârlarının geçtiği yerde bırakma, solarlar... Kendini güneşe ve bahara ulaştır ki bitesin, açasın ve kanatlanasın! Ne fayda! Ey benim garip akrabam, ne fayda! Oturmak, akrabanın ömür boyu hapse mahpus edildiği zindanların demir kapısına göz dikmek neye yarar? Ne faydası var?

Evine dön, ömür boyu kalacağım bu yalnızlık hücresinde beni yalnız bırak. Biliyorsun, görüşme izni olmayan, ziyaretçi akrabası gelmiş, uzun süredir evini terk etmiş, kalenin dışında, boş gözlerini bu kalenin haşin, yüksek ve siyah kulelerine dikmiş ve yüzüne asla açılmayacak olan kapıda oturmuş, bin bir ümitle onunla görüşmeyi bekleme duygusunu taşımak ne kadar dayanılmaz bir acıdır! Ne kadar dayanılmaz bir acı! Sanki bu zindan anlarında başına enkaz çökmüş, altında can veriyor ve bir deli gibi kızgınca zindanın duvarları arkasından feryat ediyor: Git! Git! Neden gitmiyorsun? Durup ne yapmak istiyorsun? Neden anlamıyorsun? Ne söylediğimi anlasana! Anlasana! Anlasana! Yeter! Yeter! Artık tahammülüm kalmadı. Allah'ım bunun elinden neler çekiyorum! Neden gitmiyor? Neden evine geri dönmüyor, neden bana bu kadar eziyet ediyor? Allah'ım! Buna na-

sıl anlatayım? Nasıl? Sanki sesimi duymuyor... Anlamıyor... Zindanın demir parmaklıkları arkasından bunca gardiyan ve bana saldıran insanların yanında onunla nasıl konuşabilirim? Nasıl derdimi söyleyebilirim, nasıl anlatabilirim? Olmuyor... Ah! Neden gitmiyor? Bu zindandaki işkenceler bana yetmiyor mu? Ne yapayım? Ne yapayım? Hey! Ah! Neden gitmiyor? Ne yapayım? Ne yapayım? Ne yapayım, ne yapayım, ne yapayım, ne yapayım, ne yapayım, ne yapayım?

Aferin! Ne güzel! Ne ulvî! Aferin!

Bu kitabın üçüncü cildini yazmayacağım, artık yazamıyorum, okuyamazlar, yazmamam gerekir, okumamak gerekir...

Yoksa bazı sözler söylenmemek için değil mi? Bunlar söylenemez veya söylenmesi güzel olmayan sözler değildir... Hayır! Bazı sözler vardır, söylenmemek için ve herkesin derin değeri, söylenmemek için olan sözlere sahip olduğu ölçüsüncedir.

Bazı kitaplar da vardır, yazmamak içindir. İşte ben şu an böyle bir kitabın başına geldim. Kalemimi kırmalıyım, defterimi yırtmalıyım, kapağını sahibine geri vermeliyim, kapısız ve penceresiz kulübeye doğru sürüklenmeliyim, yazılmaması gereken kitaba başlamalıyım.

Üçüncü cilt oldukça zor bir cilttir. Geldiğim bütün yollardan daha zor ve korkunç bir yol... Kendimi böyle bir yolculuk için hazırlamalıyım, tahammül ve sabır gücümü artırmalıyım, onca telaş ve alıştırmadan sonra Allah'tan başarı dilemeliyim. Hiçbir zaman bir işe başlarken kendimi bu kadar zayıf ve korkak hissetmedim. Korkuyorum, kendime olan inancım ve güvenim gevşedi, bu korkunç ve sonsuz toprakları aşabileceğim hususunda ayaklarıma şüpheyle bakıyorum ve böyle bir kitabı yazamayacağı hususunda parmaklarıma şüpheyle bakıyorum... Ah! Kendime karşı ne kadar kötümser oldum! Herkes bu beyaz kitabın ne olduğunu bilmek istiyor, ne olacak? Neden? Ve sonra... Sonu nedir?

Ve ben bu soruların cevabı olarak bir tek kelime, işaret ve bir tek söz söyleyemem... Keşke böyle sorular sorulmasaydı, duyunca dehşete kapılıyorum. Açıklamak zorunda kalırsam, ikna etmek, tartışmak mecburiyetinde kalırsam daha kötü olurum. Allah'ım! Ne olacak bilemiyorum, Allah korusun!..

Şu anda hissediyorum. Dün gece tapınaktan çıktığım anlar, gözüm duvarın üstündeki resme ilişti. Her yanımı hep o adı sanı olmayan şehidin mezarı başında hep olmak, var olmak ve yaşamak duygusu kapladı, kendimde eritti, mahvetti beni. Ben artık bir filozof değilim, yenilikçi bir mütefekkir değilim, zarif ve hayalci bir şair değilim, siyasî bir savaşçı değilim, bir yaşlı veya genç değilim, iyi veya kötü bir adam değilim, büyük veya küçük biri değilim, meçhul veya meşhur biri değilim... Nabzı atan bir canlı değilim; çerçevelenmiş, adı sanı olmayan bir imamzadenin hareminin duvarına asılmış, firuzeden yapılmış ince ve uzun minarenin altında bir halifenin kılıcıyla gizlice şehit edilmiş, buraya defnedilmiş ve kimsenin başına gelenlerden haberdar olmadığı bir resimim ben. Resmin gözleri aşağıya bakıyor, bakışları şehidin mezarındaki yazıya dikilmiş, okuyor, hiç kıpırdamadan öylece duruyor... Böyle olmuş, böyle olacak ve hep böyle kalacak...

Siz ey insanlar! Ey dostum, akrabam, ey yazılarımı okuyan okuyucu! Ey yıllardır söz işitmek için gözlerini bu kaleme dikmiş kimseler! Adım adım, kelime kelime, ardı sıra gidenler, siz duvarın üzerindeki çerçevelenmiş resimde neler okuyorsunuz? Haremin duvarına çivilenmiş bir çerçeve ve adı sanı olmayan bir şehit mezarının taşına ebediyen bakan gözler...

Ey sadece konuşmaları, sesleri duyan kulaklar. Bundan böyle sadece sessizlik dışında bir söz söylemeyeceğim. Ey sadece siyah sayfaları gören gözler, bundan böyle beyaz satırlar dışında bir şey yazmayacağım!

Ey varlığımı yokluğumdan daha çok hissedenler, bundan böyle beni çok az göreceksiniz...

Ben şu an Behram gibi başımı bataklığa gömmüşüm, kaldırmayacağım. İsa gibi göklere uçacak, göklerin derinliğine girecek ve bir şey söylemeyeceğim. Karun gibi yeryüzünü elime geçirecek ve yutacağım. Hızır gibi talep çölünde aniden Musa'nın elini bırakacak, hiç işaret etmeden, konuşmadan kaybolacağım. İkinci Dünya Savaşı'ndaki o iki kahraman gibi, bir akşamüstü Tokyo Havaalanı'ndan savaş uçaklarına binip uçacak, batının kanlı yüzüne doğru uçacak ve ateşten parlayan aynanın üzerinde sır dolu iki leke gibi yok olacağım. Hayatımın ve ruhumun bütün kaynamaları, tuğyanları, çırpınmaları, isyanları, istekleri, kompleksleri, duyguları, düşünceleri, dalgaları ve keşmekeşleri aniden bir resim çerçevesinde dondu. Haremin duvarının üzerinde adı sanı olmayan şehidin mezarı başında... Ali'nin soyundan... Burada halifenin zulüm kılıcıyla öldürülmüş ve resmi duvara asılmış. Annesini kaybetmiş iki çocuk gibi sürekli avare, araştıran, sersem, gözü yaşlı, kararsız, korkulu, ümitli, beklentili ve ızdıraplı gözler aniden bu mezar taşına bakıyor ve her zaman için öylece hareketsiz duruyor.

Hiçbir şey söyleyemem; hiçbir şey hakkında hiçbir şey yazamam... Anladığım şey beni sessizliğe mecbur etti. Yokluğun sonsuz fezasına giren hayali bir kuş gibi hissediyorum kendimi.

OTUZBEŞİNCİ BÖLÜM

YAZMAMAK

Ne kadar zor ve yorucu bir iş! Ne çok yeni şeyler anlıyorum. Var olup da benim anlamamış olduğum ve şu anda anlamakta olduğum yeni şeyler değil. Hayır, aslında yeni şeyler yaratılıyor ve ben anlıyorum. Bunlar, söylemek için yeni isimler, sıfatlar ve fiiller istiyor; ama yok... Ne Farsça'da ve ne de başka dillerde...

Üç dört gündür, her işten daha acı ve yorucu bir işle meşgul olduğumu hissediyorum. O da nasıl bir iş! Hiçbir tatili yok, bir saat, bir an ara vermek, istirahat yok. Gece gündüz bir dakika mühlet verilmiyor! Beni takatsiz bıraktı. Ömrümde hiçbir şeyden bu kadar yorulmadım, hiçbir şey bu kadar feryat ettirmedi. Aslında hiçbir zaman, bilmiyordum ve hissetmemiştim. Yazmamanın da bir iş olduğunu bilmiyordum. Şu anda ne kadar zor bir iş olduğunu anlıyorum. Üç dört gündür sürekli bir an ara vermeden, istirahat etmeden yazmıyorum! Artık dize geldim, birkaç sayfa istirahat etmek, bir kaç satır nefes almak ve halim biraz düzelince de yeniden yazmamak istedim.

Ooo! Bütün işler bu tatilde başıma döküldü, ne kadar ilginç bir tatil! Çalıştığım zamanlardan daha çok yoruldum. İsmi tatildir, ne işler! Bunlar iş değil, riyazettir! Gece gündüz yazmamak, hiç istirahat etmeden, yaz boyunca konuşmamak, sessizlik orucu! Zavallı Mihir Baba, yarım asır sessizliğe nasıl tahammül etti? Belki de söylenecek, kararsız, susamış ve dertli sözleri yoktu.

Belki de söylenecek şeyleri vardı; ama kelimeleri ateş parçaları gibi boğazından rahatça geçemiyordu... Evet böyleydi. Ne kadar sözlerinin olduğunu gördüm, ama yarım asır söylemedi, hakikati bulmak için kendi iç dünyasına daldı ve aradı! Sadece bu! Eyvallah baba, Mihir Baba! Bunun o kadar teşrifatı yoktu, yarım asır sessizlik! Bu söz üzerine sükût önemli bir şey değil, ömür boyunca bu cümleyi söylememek mümkün!

Eğer adamsan, boğazıma yığılmış, düğümlenmiş, geçen, patlayan, ne yaptığımı bilmediğim bu kızgın ve eritici sözden birkaç kelime al, göğsüne gizle ve dudaklarını kapat! Eğer bir gece dayanabilirsen, erkeksen, ben elçiliğine iman ederim. Sustuğun, yarım yüzyıllık suskunluğun ardından, emin göründüğün, dertsiz, yumuşakça güldüğün, parlayan gözlerle oturup adama baktığın gibi... Gören herkes zannediyordu ki (of!) ne çekiyorsun? Ne büyük bir dert! Ne büyük bir sabır ve takat... Sonra ağzını açınca ne âlâ! Çok zahmet çekmişsin! Ben de bir şey zannettim, ne kadar komiksin!

Rüstem'in topuzuna kılıf diktiğini mi zannediyorsun?

Sen konuşmuyordun; ama yazıyordun. Bu, bizzat konuşmak değil midir? Yazılı veya sözlü konuşmanın farkı nedir? Hiç yazmamak ve konuşmamak kararı alsaydın bir şey yapmış olurdun. Konuşmamak ama yazmak; yazmak ama konuşmamak gibidir. Bunu ben de biliyorum, ben de yazıyorum ve konuşmuyorum! Velhâsıl, senin bu yarım asırlık sükûtun dertsiz, rahat ve aptalca bir sükût idi! Ben bu yaz, bu cihatta hangimizin kahraman ve zorluklarda hangimizin daha sabırlı olduğunu sana göstereceğim!

Aferin kendime! Mihir Baba'yı bırak, büyük Buda bile burada kanat çırpıyordu. Neden son kararını alıp evini ve Benares şehrini kaybolmak üzere terk edince yeniden vesveseyle geri dönüp onu Benares'e geri döndürdü?

Ama ben en güçlü ve korkunç vesveseciler karşısında bile duracağım. Durmak! İnsan dilinde bundan daha büyük bir mastar var mıdır? Durabilirim, sabredebilirim, tahammül edebilirim; benimle aşina, akraba olan ve bana inanan kimseleri de durmaya, tahammül etmeye ve sabretmeye zorlayabilirim. İki yıllık bir fidanın genç, yeşil ve ince dalları toprakta kökleşmişse, soğuğa ve kışa dayanabilir. Ama hangi toprağa kök saldığını ve hangi kaynaktan su içtiğini bilmek gerekir. Nice ağaçlar dallardan su içer, birçok ağaç köklerden beslenir. Bunlar yazın kuraklıkta, çölde ve kızgın taşlarında bile yemyeşil kalabilir, solmayabilir ve kırılmayabilir.

OTUZALTINCI BÖLÜM

Artık yazmama kararı aldım. Yazmamak öyle bir riyazettir ki âlemde hiçbir güç beni bu yaşayıp da nefes almamaya benzeyen işte böylesine bir başarıya ulaştıramaz. Şu anda bu neslin istikbalinin aydınlığına, kalbinin ve ruhunun kurtuluşuna, selametine olan imanımın ne kadar mucizevî ve ilahî bir güç olduğu hususunda şaşkınlık içindeyim ki kalemimi gerçek hayatım boyunca ilk defa benden geri almış ve ben zindanın karanlık hücrelerinde hücremin duvarına çivi ile yazmak durumunda kalıyorum. Böylece rahatlamak, uyumak istiyorum. Şu anda gaipten gelen sevginin emri ile hayatımın mayası ve varlığımın bahanesi olan kalemimi cebime koyuyorum, gece gündüz feryatlarıma, yalvarmalarıma özelikle de geceleri daha bir dayanılmaz olan iniltilerime kulak vermiyorum.

Beni bu güçlü uyuşturucuyu terk etme hususunda teskin eden tek yardımcı ise okumaktır! Yeniden okumak, okumak, okumak! Yazmadığım şeyleri okumak, yazmamak için artık hiçbir şey yazmıyorum, yazmaktan başka bir şey bilmediğim için de artık hiçbir iş yapmıyorum. Şu anda uğraştığım en ciddi iş yazmamaktır! Olumlu ve isyankâr, bütün kötü işlerden daha kötü bir iş!

Bu gece etrafımı sarmışlardı. Ben en yakınlarımın arasındaydım. Ben ve defterlerimin olduğu bir topluluk. Derdin sıcaklığı ve bana nazil olan ilhamı tilavet etmek... Ben bilmeden onları yazmıştım. Bu dünyada, içinde bulunduğun hâli kim hissedebilir?

Yıllar önce yazdıklarımı ilk defa okuyorum. Ne diyorum? İlk defa anlıyorum ve hem de nasıl bir anlamak! Ne bileyim... Dolu, dopdolu?

Denizde ölmeye gelmiştim. Onun gelmesiyle mehtabın çehresinde mezarıma, bu suyun gümüşten levhasına dönüyorum. Ve onu başımda sessiz, utangaç ve üzüntülü durana doğru yukarı çıkarıyorum; ama ona kadar değil, ona doğru, her zamanki gibi, ölümden önceki gibi.

İlk defa on beşten fazla kadın, çocuk ve erkeğin gevezelik ettiği, eğlenip tepindiği o mecliste, aniden kulağıma bir ses geldi. Önce dikkat etmedim, başkası sandım, yeniden tekrar etti vurgu yaptı, "gazeteler yazmıştı", dinledim:

"Al-i Ahmet ölmüş... Kriz..."

Sadece ölüp ölmediğini sorabildim. Öldüğünü söyledi.

Kalkıp oturdum, dizlerimi kucağıma çekip alnımı dayadım. Bilmiyorum benimle değerli Celal arasındaki onca dostluk, hususiyet, bağ ve hatıralar neden beynimde sarsılmadı, tümüyle unutuldu. Aslında güçlü, etkili, erkeksi ve sevgili çehresi hatıramda bir ışık gibi parladı ve yok oldu. O üzüntülü ve bitkin çehrenin yerine başka birisi ortaya çıktı, hem de öylesine bir aydınlık ve dopdolu bir mana ile!

Bu benim çehremdi! Sanki kendi ölüm haberimi duydum ve de inandım.

Hiç kimse ne dediğimi düşünemez. Çünkü hiç kimse kendi ölüm haberini alamaz. Ama bu gece ben aldım, şu anda ölümüme inandım, iman ettim. Şu anda bütün hayatım, geçmişim, halim, kaderim, hayatımda ilgilendiğim kimseler, gittiğim yollar yaptığım veya yapmadığım işler, ölen arzular, dertler, şevkler, yenilgiler ve ümitler, hep birlikte karşımda durmuş bana bakıyorlar ve ben de onlara bakıyorum. Boş yere arzulardan, yollardan, şevklerden, ümitlerden ve isteklerden bahsediyorum. Celalin ölüm haberini duyunca karşımda bir şekil belirdi ve tam yedi saattir gözlerimin önünden kaybolmuyor.

Milletimin resmi, bütün ömrümü kendisini tanımasına adadığım halk, bütün ruhum, bu halka iman sıcaklığı içindeydi. Onun özgürlüğünü arzu ediyor ve mutluluğunu kendi mutluluğum sayıyordum.

Of! Ne diyorum? Ben sadece bir yazarım, başka hiçbir şey değilim. O da sadece benim muhatabım.

Ben imanla doğdum, imanla büyüdüm ve o benim tek imanımdı.

Ben bütün ömrümü akılla yaşadım; ama fıtratım aşkın eritici ateşinde yandı ve o benim tek mâşukumdu.

Bütün ömrümü bu mukaddes tapınağa adamış olmama rağmen şimdi ölüm gelip çatınca, zamanın büyük bir kin, kötü kalplilik ve inatla bu halk içinde bir şey yapmaya engel olduğunu görüyorum. Esaret beni felç etti, ben halkımın ve vatanımın kurtuluşu için cihat etmek isteyen bir askerdim, ama istibdat, zindanlardan kurtulmama müsaade etmedi, cihat sahnesine çıkarmadı, şehit veya muzaffer olmama izin vermedi!

Ve şu an adı sanı olmayan bir askerin beyhude bir zindan köşesinde öldüğünü haber aldım! Ne kendi yaşadı ne de...

Yazamıyorum! Ne kadar zayıfladım!

Acaba benden sonra gelecek nesil kendisi için bir şey yapmadığımı ve çektiğim esaretlerin kendisine olan imanımın sadakat nişanesi olmadığını görebilecek mi?

Benim milletim! Ben senin için bir şey yapmadım; ama biliyorsun ki düşmanla da uzlaşmadım.

Biliyorsun ki... Bilmiyorsun... Ama... Bil ki beni bir hiçlikle toprağa gömen; hayat, rahatlık, lezzet, servet, ilerleme, isim ve utanç değildi! Esaretti! Anlıyor musun?

Esaret...

Esaret...

Şu anda bir yere yazdığım şu söz aklıma geldi: "İnsan hayatta iken sürekli kendini gizler. Sürekli, hayatı boyunca kendini ör-

ter ve başkalarına güzel gözüken bir maske altında yüzünü gizler. İnsan sadece iki yerde olduğu gibi görünür: Ölüm yatağı ve zindan hücreleri!"

Ve şimdi, bu ben, kendini her iki yerde de hisseden tek insanım. Bu gece kendimi ölüm yatağında can çekişen bir esir gibi hissediyorum. Zindanda can çekişen!

Benden daha samimi kim olabilir?

Bu durumda bir vasiyette bulunmak istiyorum; mürekkebim sadakat, kâğıdım ise doğruluk, iman ve temizliktir.

Güzel yazamıyorum, düzenli düşünemiyorum. Şu anda kendine kurşun sıkan, ardından sıcak kanı dökülmeye başlayıp can vermek isteyen, beynindeki son düşünceleri yazmaya başlayan Ernest Galva gibi hissediyorum kendimi.

Burada Mihr'in "Yeşil Defterler"inden bir cümle geldi aklıma. Partizanlar ormanlardan ve dağlardan geçip aşk gücü ve iman ışığıyla kurtuluşa doğru hareket edince, düşman her yerde onları takip ediyor, tuzak kuruyor. Onlardan biri vurulursa misyonu ve mesajı nedir? Yoluna ve yoldaşlarına onun büyük imanını gösteren en iyi ve görkemli iş nedir? Sessizce kenara çekilip ölünceye kadar susmak mı? Böyle olursa onun varlığı ve yolun devamı kendisi için arkadaşlarının omzunda taşınan bir yük olur. Halbuki kendisi sürekli arkadaşlarına yük olmamaya çalışırdı. Ölümden uzak kalsın, kendini daha fazla yaşatsın, daha fazla dostlarıyla kalsın ve daha geç yalnızlığa düşsün diye yoldaşlarının ayağına zincir vurmak, bir özgürlük kahramanı için utanç verici bir şeydir.

Mihrave ona soruyor: "Ya eğer bu adam o grubun önderi olsaydı?" Mihr, kesin ve emin bir şekilde şöyle cevap veriyor: "Bu adam o grubun önderi de olsa, özgürlük, savaş sahnesinde savaşçı arkadaşlarını kendi yaralı bedenini alıp yanlarında götürmeye zorlayan komutanları asla affetmez."

Bu misal benim kaderimle, halkımla, kendi aramdaki bağla nasıl bir benzerlik içindedir?

Ben idealizme düştüğümü hissediyorum. Bu da esarette yaşayan bir millet içindir. Bu millet yirmi üç asırlık tarihinin dertlerini yok etmek ve on sekiz asırlık geleceğini kendine yaraşır bir şekilde yaşamak ister. Liyakatler, Allah'ın kendisine verdiği harikulade kabiliyetler, güzel, zengin ve mukaddes topraklar kendisi için bir uyuşturucu gibidir.

Benim milletim, Abdurrahman Bedevî'nin dediği gibi, kabiliyetlerle dolu ve birkaç boyutlu bir soydandır. Öyle bir soy ki Ahuraî bir özü var; Ahuramazda'nın indiği bir kalbi, güzel söz, düşünce ve amelle dolu bir ruhu, ilahî genişlik ile yoğrulmuş bir zatı, Mitra'nın ateşiyle ısınan bedeni, irfan nuruyla aydınlanan imanı, doğunun kalbi, Mihr'in tapınak ve toprakları, Azergoşnesbde halkından daha değerli toprakları, Zerdüşt'ün Ahuraî nurları, kalbinde Pars tapınağının temiz ateşi, sevgi dolu sağ pazusunda Mihr'in Berzin tapınağının ateşi, sol pazusunda sütunsuz Anahita tapınağı, gök tanrısının kâbesi, Ferhat'ın bu dağlarda kıyamete kadar yankılanacak olan sönmeyen sesi ve tatlı hatıraları ve batını ise Ali taraftarlarının ve hak ehlinin yeri. Sahilsiz petrol okyanusu! Bu eriyik altın, dünyaya ateş, sıcaklık ve ışık vermektedir. Kendisi yanıyor ve bütün bu perişanlıklar, devrimler, huzursuzluklar, düşmanlıklar, hileler, zorbalıklar, sömürgeler, esaretler, kara günler, kanlar ve şehadetler hep ondandır. Musaddık'ın hayatı, gözyaşları, feryatlar, ağlamalar, arzular, işkenceler, zindanlar, dertler, mukaddes arzular ile dolu... Ne sözler söyledi hep rüyada, ne şiirler okudu hep hayal âleminde... Nasıl bir kaderinin olduğunu, imanını, aşkını, ihlasını, hikayelerini ve dertlerini gördü. Ama bütün bunlar, o milletin üç yıllık ömrünün boşa gitmesinden ve perişanlıktan başka bir şeye yaramadı.

Diyorlar ki: "O ağlamalar, gözyaşları, feryatlar, hikâyeler, sözler ve rüyalar bu milleti uyandırdı, ona özgürlüğü tattırdı, geleceği gözünde yüceltti, kötü tarihi, istibdadı, zulüm devletini, yabancıları, geri kalmışlığı, güzellikleri, yücelikleri, değerleri ve ser-

vetlerini tanıttı, hissettirdi ve kendisine gözünü açtı, ona başka bir dünya görüşünü benimsetti... Daha neler ve neler!"

Ama ben bütün bu hizmetlerin olduğundan şüpheliyim. Acaba bu vatansever ihtiyar, 28 Temmuz olayını önceden görseydi, sessiz kalsaydı, ağzı kapalı Ahmedabad'ına gitseydi, otursaydı, yalnız yaşasaydı, ölseydi, bu nesil onu tanımasaydı, sözlerine, gamlarına, düşüncelerine ve duygularına gönül vermeseydi, acaba daha büyük bir hizmet etmiş olmaz mıydı? Ne bileyim, yani bu milleti, dertleri küçük düşürmemiş midir?

Ben tarihi inceliyorum ve milletimin Nâsıruddin Şah'ın elli yıllık saltanatı boyunca nasıl yaşadığına ve bu on dokuz yıl boyunca nasıl hayat sürdüğüne bakıyorum. Milletimin bu iki dönemdeki hayatını mukayese ediyorum ve görüyorum ki o vatansever ve özgürlükçü ihtiyar, siyaseti, kaderi, dünyayı ve kendini çok iyi bildiği halde, susmalı, yalnız ve sessiz ölmeliydi. Gerçi tüm ruhu aşkla yanan vatansever ve özgürlükçü bir devrimci için sesiz kalmak ve yalnız ölmek can vermekten daha zor bir iştir! Ama onun ruhunda, bu milletin kaderine ve geleceğine olan aşkı, bu millete olan şahsî aşkından daha güçlü değil miydi?

Ne kadar ilginç ve acıklı bir hikâye!

Bazen sevmekle uyumsuzluğa düşüyoruz, dünyada bundan daha üzücü bir dert var mıdır?

Şimdi Chandel'in Mihrave'ye yazdığı şu sözü daha iyi anlıyorum:

"Seni sevmek Mihr'in ruhunda öyle bir güçlendi ki ona gözlerini kapadı. Ondan başka kim mâşukunu aşkından daha çok isteyebilir ve bunu ona kurban edebilir?"

Benden başka kim bu kelimeleri varlığının parçaları olarak algılayabilir? Ben ise şu anda büyük bir idealist oldum. Ama dertli ve güzel milletim benden sonra asırlar boyunca kalmalı ve yaşamalı. Dolayısıyla bir realizme ihtiyaç duymaktadır. İktisadî, maddî ve aşağılık bir realizmden bahsetmiyorum. Hayır, doğru,

uyumlu, derin ve güzel bir realizm. Hatta realizm beklentisi idealizmin varlığından daha iyidir! İdealizm nedir? Güzellikler aylası ve tabiat ötesi rüyalar! Hindistan'ın Buda'ya ihtiyacı yoktur. Hindistan'ın irfanını bundan daha perişan ve zayıf kılar. O Mao'nun düşüncelerinde olmalıdır. Çin'in Lao Tsu'ya ihtiyacı yoktur. O bir Mao bulmuş ve onun ne kadar güçlü ve büyük olduğunu görmektedir.

Ve İran! Musaddık'ın gözyaşlarının ve benim defterlerimin ona ne faydası var? Şu anda Buda zuhur etse ve racaların elinde esir olan milletini Nirvana'ya çağırsa, Samsara dünyasından kaçışa, kurtuluş hikâyelerine ve hicret sonrası huzura davet etse bile, yine de benim heyecansız, temiz ve aydın ateşim ona inanmayacak, küfredecektir. Eğer yeniden zuhur ederse artık Benares'e geri dönemeyecektir. Kendini Sakya Sarayı'ndan kaçıp sığındığı feryatsız ormanların unutulmuş derinliklerinde kaybedecektir ve büyük sevgilisi Hindistan'ın geleceği, Hindistan'a olan aşkı, imanı, bütün arzuları, Nirvana, kurtuluş aşkı ve Samsara'dan nefret konusunda bir tek kelime etmeyecektir ki ya sevgili Hindistan'ı bu rahat ve donuk mutluluğunda öylece kalakalsın, ya da isyan etsin. Buda gibi değil; kendisinin ve ruhî yiğitliğinin yardımıyla, gaybî dünyanın esaretinde ve kendi peygamberliğinin çelik zinciri altında zindanlarda özgürlük şarkıları söylesin... Zincirler altında hicretin sevinç hikâyelerini terennüm eden bir şair, özgür bir devrimci, realist bir Mao, iki beton duvar arasında yaşamayan bir insan; açlıktan, kıtlıktan, vebadan, ineğe tapmaktan ve esaretten kurtulur, Buda'sı, şiirleri, duaları, Nirvanacı arzuları, hayalî güzel ayetleri ölse de sevgilisi Hindistan kalsın ve yaşasın diye çırpınır.

OTUZYEDİNCİ BÖLÜM

28 Şubat 1960, Saat 10.00, Sabah,

Çöl Semasının Üstünde...

Ayaklarımın altı, toprak, altı milyar gözle birlikte bu aşağılık tekmelenmiş taş parçası...! Her zaman hepsi bana bakıyor ve büyük bir dikkatle bu toprak bulaşmış taş parçası üzerinde yaşadığım on iki bin gün ve on iki bin gecede bir an korkusuzluk sergilemememi kolluyor. Bir saat istediğim şeyi konuşayım, istediğim kimseyle biraz oturayım, istediğim kimseyle birkaç adım atayım, altı milyar göz; binlerce sayfa kitap, gazete, makale ve mektup yazan insanlar içinde: "Yakalayın! Bu sayfa benim sana yazdığım mektuptur, sadece siz okuyun, benim size olan sözlerimdir, benim için, sizinle, başka hiç kimse okumasın!" diye feryat etmemesi için tavır almış durumda.

Allah korusun, gidip bir evin kapısını çalarak sakın şöyle demeyeyim: "Selâm, ben sizi görmeye geldim, içeri girmek istiyorum, misafir odanıza değil, çalışma odanıza oturmak istiyorum, sizinle işim var, konuşmak istiyorum, bir iki saat işim yoktu, sabah çok çalışmıştım, yazmıştım, evde yalnızdım, yorulmuştum, içim daralmıştı, sizin eve gelip bir iki saat oturarak konuşmak istedim, hayır, oturup konuşmayalım, oturup birbirimize bakmayalım, oturup sessiz olalım, oturup birbirimizin varlığını, diğer bütün gereksizlerin yokluğunu hissedelim. Halbuki her zaman bunun tersine birbirimizin yokluğunu hissediyor, gereksizlerin varlığını duyumsuyorduk. Evinize geldim, bir iki saat

sizinle oturalım, konuşmayalım, belki de yavaş yavaş konuşuruz, belki de birkaç saat uzun süren bir konuşma yaparız, önemli değil, her zaman gereksizlerle böyle olmuyor mu? Akşam olunca önemli değil, gereksizlerle sürekli böyle olmuyor mu? Sonra yemeğini misafirle birlikte odaya getirsinler, misafir odasına, yemek odasına değil, yemek masasına değil, iki tabak, bir tencere veya tabaksız bir tencereyi veya bir tabağı veya tabaksız bir tavayı getirsinler, bir tepsinin içine biraz ekmek ve iki elma koysunlar, çalışma masasının üzerine gazeteyi serer, yemek tepsisini üstüne koyarız, sonra oradan buradan konuşuruz; hep dağınık, çok uzak, çok havadan, örneğin yemek yerken sen iyi ağırlamadığın için özür dilersin, ben ise önemli olmadığını anlatmaya çalışırım. Bu elmalar Jesk elması mıdır? Siz ise bilmediğinizi söylersiniz, Şah Rıza Meydanı'nın yakınlarındaki bir meyveciden alındığını belirtirsiniz, sonra hiçbir şey konuşmayız, sonra ben Gülşaî elmasının olabileceğini söylerim, siz de Gülşaî elmasını sevdiğimi ifade edersiniz, sonra ben onaylayarak güzel bir elma olduğunu, dışı güzel olmasa da tadının çok güzel olduğunu söylerim, sonra siz yetmezse yine getirebileceğinizi söylersiniz, ben ise yeterli olduğunu belirterek teşekkür ederim.

Artık bir şey söylemem, sonra tepsinin altındaki gazetede yer alan ilgisiz haberi, manşeti sen de duyasın ve ilgisiz bir görüş belirtesin diye yüksek bir sesle okurum, sonra ne söylediğini anlamadan onaylarcasına tebessüm ederim, sonra hiçbir şey söylemem, sonra gece saat on olunca eve veya başka bir yere gitmek için vedalaşırım ve oradan giderim; ama bardaktan boşalırcasına bir yağmur yağar, ben buna rağmen rahatsız ettiğim için özür dileyerek gitmek isterim, ben gitmek isterken siz şiddetli yağmurun yağdığını, sel olacağını söylersiniz, ben ise bundan sekiz on yıl önce kanalizasyon çalışmalarının yapıldığını, dolayısıyla sel oluşmayacağını beyan ederim, sonra siz "Öyle mi?" diye sorarken, ben, "Evet, hem de çok güzel yapmışlar!" diye cevap veririm, sonra hiçbir şey söylemem, sessiz dururum,

kalkıp gitmem gerektiğini hatırlarım, yağmur sesi ikimizi de sessiz kalıp dinlemeye zorlar, sonra saatin on bir olduğunun zilini duyarız, ben geciktiğimizi, sizi rahatsız ettiğimi, işinizi ve istirahatınızı engellediğimi söylerim; ama siz işinizin olmadığını söylersiniz, ben en azından dersinizle ilgilenmeniz gerektiğini söyleyerek özür dilerim, siz yarın önemli bir dersinizin olmadığını söylersiniz, sonra ben yarın hangi derslerinizin olduğunu sorarım, siz mırın kırın ederek hatırlamadığınızı söyler, utanırsınız, sonra ben şaka ederek, kaldığınız ve imtihana sokulmadığınız dersleriniz mi var derim, sonra siz bu tür mahrumiyetlerin önemli bir şey olmadığını anımsatan sevgi dolu bir edayla gülümsersiniz, ben ise utangaç bir tebessümle başımı önüme eğer, susarım, yani ne söyleyeceğimi bilemem. Sonra ben ne söyleyeceğimi hatırlayarak arkadaşça neden ciddi bir şekilde ders çalışmadığınızı sorarım. Bu dalı sevmeseniz de hocaları ve dersleri beğenmeseniz de bu pasaportu almak gerekir. Siz pasaport almak isterken yaptığınız gerekli işleri severek mi yapıyorsunuz? Pasaport alıp dışarı gitmek isteyince bütün bürokrasiye tahammül edersiniz, bu fakülte dersleri de öyledir. Ben de istemediğim ve fakültenin uyutucu derslerinden bıktığım halde pasaportumu aldım. Sizin de öğreniminizi tamamlamak, Fransa'ya gitmek ve hatta sanat kampına gitmek için bu resmî lisansınızı almanız gerekir. Sonra bu konuda birtakım nasihatlerde, benzetmelerde ve açıklamalarda bulundum. Saat gece yarısı 12.00'ye geliyordu. Özür dileyerek, rahatsız ettiğimi, çok konuştuğumu, gitmem gerektiğini, geciktiğimi söylerim. Siz, nedendir bilmiyorum, biraz rahatsız gözüküyorsunuz. Elinizi, ayağınızı ve dilinizi kaybetmiş gibisiniz. Kaşlarınızı yukarı kaldırıyor, şaşkınlık ifade ediyorsunuz. Yerinizden kalkmak istiyor; ama kalkmıyorsunuz, dudaklarınız açılmış ama konuşmuyorsunuz, ne söyleyeceğinizi bilmiyorsunuz; ama mutlaka bir şey söylemeniz gerekir, artık vakit yok. Artık son lâhzalardır, büyük bir hızla kaçmaya başlıyorum. Bilmeden yağmurun hızlandığını söylüyorum, bana şemsiyenizin olup olmadığını soruyorsunuz, ben şemsiyemin olmadığını, aslında olup olmadığını

bilmediğimi, hiçbir zaman elime şemsiye almadığımı, hayatta üç şeyden asla hoşlanmadığımı, birinin şemsiye, diğerinin eldiven, üçüncüsünün de galoş olduğunu, şapka ve gözlükten de hoşlanmadığımı söylerim. Benim gibi yaşlı, gençlik heyecanı kalmamış ve Rudekî'nin ifadesiyle, bastonluk birinin her ikisine de (şapka ve gözlük) ihtiyacı var. Sonra siz biraz kızarıyor ve zevk ve hatırayla karışık bir utangaçlıkla o hatırayı fısıldıyorsunuz. Ben de o maslahat oyunu ve kuyumculuk savaşının hatırasına manalı bir tebessümde bulunuyorum. Yani ne olduğuna ve ne olacağına bakmanı istiyorum. Ne kadar uzak yoldan geldiğimizi hatırlatmak istiyorum, sonra sessiz kalıyoruz, sonra ben paltomu alarak hemen dışarı çıkıyor, geciktiğim ve sizi rahatsız ettiğim için çok özür diliyorum. Sonra siz rahatsız olmadığınızı ve çok memnun kaldığınızı söylüyorsunuz. Sonra ben odadaki raflarda duran kitaplara bakıyorum ve bazılarının arka kapağındaki yazıları okuyorum: "Edebiyat Tarihi", "Bu Doktor Sefa'nın edebiyat tarihi midir?" diye soruyorum. Siz "evet" diyorsunuz. Sonra edebiyat tarihi dersini ne zaman vereceğinizi soruyorum. Siz cevap veriyorsunuz: "Evet, bu konudaki kaybım o kadar fazla oldu ki evvelki gün yeterli dereceye vardı ve hatta geçti, artık beni imtihan bile etmiyorlar." Bunun iyi olmadığını, büyük bir ciddiyet ve sabırla okula, öğretmenlere ve derslere tahammül etmenizi ve daha önceden dediğim gibi bu ehliyet belgesini almaktan gaflet etmemenizi söylüyorum; siz bir kitabın metnini okumak için bunca bölümü okumaktan kendinizi mahrum etmemelisiniz. Kitabın ruhu incinir ve kendisini eleştirir. Sonra siz beklentilerin aksine nasihat eden birisi bile olmayan, nasihat edilen bir adamın lakayt tipini sergilersiniz! Sonra ben büyük bir hızla gitmeye kalkarım; gece yarısı saat bire yaklaşıyor, siz ümitsizlikle yağmurun hızlandığını söylersiniz, bana bir şemsiye getireceğinizi ifade edersiniz; ama ben yeniden şemsiye, eldiven, şapka, gözlük ve aynayı sevmediğimi; ama bunların gerekliliğini ve benzeri şeyleri tekrar ederim. Ama artık odanın kapısına vardım ve tıpkı kuru bir jest, kesin bir irade ve normal bir hâl içinde sabah evinden çıkıp işine gitmeye hazırlanan bir

adam gibi kapının kolunu kararlıca tuttum. Ama siz, faydası olmadığını ve başka bir yolun da bulunmadığını bildiğiniz halde söylüyorsunuz. Hızlı yağan yağmur çabuk kesilir, şimdi durur, birkaç dakika sürmez, bahar yağmurudur, hızlı yağmur hızlı ateş gibidir, çabuk geçer, ben bir faydasının olmadığını bildiğim halde son sözünüzün anlamlı olması için soruyorum: Siz de hızlı ateşin çabuk geçtiğine inanıyor musunuz? Boynunuzu perişanlıkla eğiyor, utanıyor "Hayır!" diyor ve gülüyorsunuz. Sonra ben lâfa maydanoz olmak için diyorum: "Hızlı yağmur hızla kesilirse parmaklarının nazı, kurumuş o bir tek ağacı nasıl bahçesine ve ormanın içine koymak istiyor?" Sonra siz çok utanıyor, yüzünüzü çeviriyor, kırılıyor, yerinize geri dönüyor ve benim ardımdan odadan çıkıyorsunuz. Koridorda bütün odaların ışığı söndüğü halde yüksek bir sesle oldukça ciddi ve resmî bir şekilde özür diliyorum, kendi adıma eşinizden de özür dilediğimi belirtiyorum. Size çok zahmet verdim, sizleri uykunuzdan, rahatınızdan ve işinizden ettim. Sonunda yine yüksek bir sesle kapınızın önünde diyorum: "Derslerinizi, özellikle de yarı dönem imtihanlarınızı oldukça ciddiye alın! İhmal etmeyin, sonra sıkıntı çekersiniz." Sonra siz yüksek bir sesle dostça teşekkür ediyor ve benim uyarımdan ve yol göstericiliğimden memnun kalıyorsunuz. Sonra ben yine yüksek bir sesle devamsızlık meselesini de düşünmemiz gerektiğini hatırlatıyorum. Siz sınıflara ve bu mevcut hocalara düzenli geliniz, oldukça ciddiye alınız, böylece her şey düzelir, ümitsiz olmamak gerekir, düzelir, rahat olun, ihmal etmeyin, sonra siz gayet dostane bir şekilde tahsil yapma, yüksek not alma ve kendinize karşı hayırsever olma hususundaki bunca dikkat ve ciddiyetimden dolayı teşekkür ediyorsunuz. Yeniden geciktiğimi, sizi rahatsız ettiğimi tekrarlayarak elveda diyorum, yüksek bir sesle: "Ama doktorun dersine devamsızlık etmemeye çalışın..." Siz evin kapısını kapatırken bir şeyler söylüyorsunuz; ama ben anlamıyorum. Sesiniz bir feryadı andırmaktadır, bu anda artık bir müddet birbirimize bakmazlık edemezdik ve susamış bakışları birbirimizin gözlerinin derinliğinden dışarı çıkarmazlık edemeyiz. Kısa bir müddet ya-

ralı bir serçenin kalp atışları kadar sessizce birbirimize bakıyoruz, sonra acılı bir cerrahın kasavetiyle adeta ebedî olarak açık kalan iki gözü kapatıyor ve ayrılıyoruz.

Uçağın motorları aniden yavaşladı, hedef yakınlaştı, eğer yalnız yolculuk yapabilseydim, ben de yeryüzünde geçirdiğim üç yüz bin saatin arasında iki saat göklerde yaşayabilirdim. Burada bulutların beyaz ve büyük çadırı yeryüzünü örtmüş ve sürekli beni arayan altı milyar gözü kapsamış ve ben bulutların güvencesinde yalnız ve özgürüm; ama ne yazık ki sen değilsin! Neden bulutların arkasında dahi yalnız kalmama izin veriyorsun? Ey akrabam! İkizim! Yeryüzünde ne yapıyorsun? Bu göklerde seninle konuşmaya yeryüzündekinden daha fazla muhtacım. Ama...

...Ama ne yazık ki şimdi iniyorum, topraktaki tanıdıklar etrafımı çepeçevre saracaklar, böylece hayalde, bu göklerin temiz ve berrak fezasında, yaratılışın bile benim tapınağın renginde olduğu bu ellerde seninle konuşma fırsatını elde etmeyeyim!

Azizim, benim fikirlerim ve şahsiyetim hakkındaki hükümlerinin benim için ne kadar acı ve bana ne kadar yabancı olduğunu sana nasıl anlatayım? Hüküm senin yanlışlarını bana yabancı kılmakta. Ve ben, herkesten çok benimle dost olmana muhtacım. Bu korkunç fikrî ve sosyal yalnızlık gün gittikçe beni daha da eritmekte, yok etmektedir.

Eğer bu yazılar böylesine kötü meseleleri dile getiriyorsa, ben, içinde bulunduğum durumda bu seviyeye kadar tenezzül ettim, indim, onları böylesine edebî ve hayalî bir şekilde yazmaya ne gerek var? Yazsam ne olacak sanki?

OTUZSEKİZİNCİ BÖLÜM

Ey esir kuş!

Uzak bağlarda ötüyorsun.

Kıştır.

Dağların büyük ve korkunç karlarının kalbinden yükselen soğuk rüzgârları görmüyor musun? Vahşi ve acımasız askerler gibi topraklarımıza saldırıyor, ince filizleri, taze dalları, ağaçları ve dallarında sabırsızca açan yüzlerce ümit goncasını vahşice ve düşmanca kırbaçlıyor, dövüyor, yağmalıyor, kırıyor ve kaçıyorlar.

Bağımız bayındır bir şehir gibi tarihin bütün vahşi talancıları; Yecüc ve Mecüc, Hunlar, Sakalar, Rumlar, İskender, Araplar, Gazneliler, Türkler, Tatarlar... Sırayla saldırdılar, bütün şehri kırbaçlar, at nalları, mızrak darbeleri, gürzler ve kılıçlar altında inlettiler, kan bataklığına batmış viraneye çevirdiler! Ama zahmet edip de bu kanlı, büyük mezarlığa bir kez olsun bakmadılar.

Ey esir kuş!

Uzak bağlarda ötüyorsun.

Kıştır.

Bu celladın acımasız kırbaçları altında inleyen büyük bağı görmüyor musun? Bu vahşi talancıların nasıl da bu bağlara saldırıya geçtiğini, yeşil ipek halıları topladığını ve bahçedeki yaşlı ve genç ağaçların, çocukların ve bebeklerin elbiselerini bedenlerinden çıkarıp yağmaladığını görmüyor musun? Çıplak, morarmış ve kışın emriyle uzak dağların siperinden kopup gelen görün-

mez süvarilerin kırbaç sesleri altında korkudan titrediğini ve yerinde donup kaldığını görmüyor musun?

Görmüyor musun? Görmüyor musun, artık ne bir esinti, ne bir yarpuz otu, ne bir gül, ne bir ırmağın mutluluk fısıltısı, ne bir bülbülün aşıkça sesi, ne bir yeşillik, ne bir gonca, ne bir servi ağacının altındaki ırmağın aşıkane fısıltısı, ne bir uzun kavak ağacının dallarındaki rüzgar oyunu... Daha önce binlerce yeşilliğin yüzlerce açılışın, filizlenmenin ve üremenin yeri olan bu bağlarda artık duvardan başka bir şey yok, ufuktan ufuğa, baştanbaşa siyah, çirkin, kalın, asık suratlı, her yeri kurumuş dikenlerle kaplı toprak duvarlar... Evini terk edip sessiz, korkunç ve soğuk bağlar sokağında avare gezen bir çocuk, bu bahçeye geldiğinde kapının kapalı olduğunu görünce eve dönmez. İnat ederek orada durur, bekler, yıllarca sabreder, büyür, boy atar, eli duvara yetişirse aniden eliyle duvara asılıp yukarı çıkmasın ve bu sessizliğini bağa atmasın, yeniden bağın siyah ve muzdarip sessizliğini güzel, yumuşak ve sevecen fısıltısıyla diriltmesin, soğuk vurmuş bahçeyi şevk gözyaşı yağmurlarının nazlı parmaklarıyla yeşertmesin, kışın hışmına uğramış ağacın mor ve uzun dallarında binlerce yeşil arzu, binlerce kokulu, renkli ve ümit dolu tebessüm yaprakları açmasın, şu anda ve geçen kış buzlanmış ve ölmüş bahçede yeryüzünün binlerce gelecek filizleri harekete geçmesin, kış boyunca gömülü bulunan, şu anda onun baharımsı sesini duyunca şevkten toprağın bağrından yükselen zor ve soğuk zindanlarını kıran ve sabırsızca ayağa kalkan binlerce ümitli tanenin ellerinin baskısı altında toprağa düşmüşlüğünü ve ümitsizliğini ortadan kaldırmasın, kıyamet güneşinin doğmasıyla mahşer sabahı İsrafil'in sura üfürüşünü duyan, canlanan, mezarı yaran, kalkan, kıyam eden ve mezar topraklarını, canlanan bedenleri altında gizleyen, mezarda gömülü milyarlarca insan gibi, bu bahçenin mezar toprağı gibi ölü topraklarını, hayatı yeniden ilan eden meleğin sesine kulak kesilen ruhlarının dönüşünü bekleyen binlerce tanenin bedenine mezar olmuş, kendine defnetmiştir ki senin hayat veren sesin onları diriltmesin, topraktan kaldırmasın ve aşk, heyecan, hayat ve kıvılcım dolu bir kıyameti koparmasın!

Ey esir kuş!

Uzak bağlarda ötüyorsun.

Kıştır.

Beyaz karlar altındaki bu dağların tepesini görmüyor musun? Sevgili ve masum alnında, genç dudaklarında ve lâtif çehrendeki keskin bir kılıç gibi bedenini tırmalayan sert ve sivri meltem zehrini görmüyor musun? Aynada ne kadar morardığını görmüyor musun? Saçlarını kenara it ve kulak memelerini gözlerimin aynasında gör. Acımasız soğukların tokadının onu nasıl incittiğini gör. Kırmızılığı, kışın kızgın ve aralıksız tokatlarının incitmesinin kırmızılığıdır. Ben onu görüyorum, ben senden daha iyi görüyorum.

Allah, insanı daha iyi tanıyor, insanı Allah'tan daha iyi kim tanıyabilir? Allah insanı insandan daha iyi ve doğru tanır. Ve ben, Allah'ın insanı yaratıp meleklerin secde ettiği bir varlık kılmasına rağmen "O, çok zalim ve cahildir!" demesinin manasını şimdi daha iyi anlıyorum. İnsan kime zulmediyor? Kendisine, Allah'a; bu ilahî, ilginç ve büyük emanete, kendisine verilen büyük emanete, insanın bizzat aldığı o değerli emanete... İnsan neyi bilmez ve neyin cahilidir? İnsan neyi anlamaz, neden çok cahildir? İnsan neyi hiç anlamaz, neden kara cahildir? Bu, uzun süredir beni yoran soruların cevabını bulmam ne kadar iyi oldu. Yaratılış felsefesinde her şey aydınlanmış iken bu problem göğün saf ve aydın bağrında bir tek leke gibi kalmış ve ben ne yapacağımı bilemiyordum. Allah neden insanı meleklerin secde ettiği, emanetini ısmarladığı, kendisine isimleri öğrettiği, meleklerden üstün kıldığı, onunla meleklere iftihar ettiği, kendisinin bilip onların bilmediğini söylediği ve yaratıcıların en güzeli olduğunu ifade ettiği halde, bu insanın oldukça zalim ve cahil olduğunu söylüyor?

İnsan neyi tanımıyor, neden hiçbir şeyi anlamıyor ve kara cahil oluyor?

Dün, hayatım boyunca kendisinden daha cahil birisini görmediğim, derin düşünceleri değil, renkleri, şekilleri ve zahirî nite-

lendirmeleri dahi anlamaktan aciz olan bir öğrencimle konuşurken adeta bir vahiy gibi içime düştü, o lekeyi yok etti, onunla konuşmamı kestim, sessiz kaldım ve uzun bir süredir beni rahatsız eden bu büyük problemi halletmenin zevkini yaşadım.

İnsan kendini hiç anlamıyor!

Başlangıçta Allah gizli bir hazineydi, tanınmak istedi, gizli bir hazineydi ve şimdi Allah insanı yarattı, onu öyle bir şekilde yarattı ve binlerce büyük sırrını ona ifşa etti ki insan da tanrılaşsın. Allah'a yakın olsun. Allah'ın tanıdığı olsun. Onun gizli hazinesini yalnızlık, kimsesizlik ve yabancılık viranesinden kurtarsın. İnsan yaratıldı, görevi başladı ve insan tanrılaştı, Allah'ın dostu oldu. Ama şu anda insanın bizzat kendisi gizli bir hazine oldu. İnsanı ne yer, ne gök, ne bütün kâinat, ne bütün varlıklar, ne evi, ne zindanı, ne gardiyanı hiç kimse tanımıyor. İnsan kendisini de tanımıyor ve kendisinin cahilidir. Sadece kendisine zulmetmez, çok zalimdir! Evet, çok anlayışsızdır, kim olduğunu bilmiyor? Allah'ın kendine verdiği ağır emaneti hissediyor ama doğru tanımıyor. Allah'ın yakını olduğunu anlamıyor, ruhunun Allah'ın ruhu olduğunu bilmiyor. Bütün varlıkların en üstünü olduğunu, meleklerin secde ettiği biri olduğunu, Allah'ın dostu olduğunu, Allah'ın sır dolu sözlerinin muhatabı olduğunu, kalbinin Allah'ın ayetlerinin örtülü ve yüce üssü olduğunu, gönlünün Allah'ın küçük evi olduğunu, Allah'ın sığınağı olduğunu bilmiyor.

O anlamıyor, o Allah'ın onu nasıl bulduğunu, hissettiğini, baktığını bilemiyor. Allah'ı bazen boş konuşmakla, bazen yanlışlık yapmakla, bazen de iltifat etmekle itham ediyor. İnsan bu ithamın günahının ne kadar büyük olduğunu anlayamıyor, eğer Allah'ın rahmet deryası olmasaydı, Allah'ın sabrı olmasaydı, Allah'ın affı olmasaydı, eğer Allah onu ondan daha çok sevmeseydi, emanetini ondan geri alırdı ve onu diğer tabiat varlıkları arasına salıverirdi. O da ağaçlar, taşlar ve canlılar gibi yeryüzünde yaşar, otlar, sürünür, gelişir, yer, yatar, büyür, yaşlanır, ölür, toprak olur ve yok olurdu. Allah da kendi gizli hazinesinin kapısını kapatır, büyük ve ebedî yalnızlığına geri dönerdi.

İnsan, Allah'ın kendisini bir benzeri[19], dostu, tanıdığı, büyük ve mağrur yalnızlık arkadaşı kıldığını anlamıyor. İnsan bilmeden Aristo'nun diliyle kendini "düşünen hayvan" diye adlandırıyor.

Aristo gibi akıllı ve dâhi bir insandan, sözünü herkesten daha iyi anlamasını, kendisini ve Allah'ı tanımasını ve insandaki gizli güzellikleri kavramasını beklerken "ben düşünen hayvanım!" demesi karşısında Allah'ın nasıl bir hâl içinde olduğunu kim düşünebilir? Acaba Allah'ın yakın dostu, arkadaşı, muhatabı, yakını, ırkdaşı, gönüldaşı ve ruhdaşı olan bir varlığı, "düşünen hayvan" diye adlandırmak Allah'a yöneltilen en kötü itham değil midir?

İnsan, Allah'ın karşısında tüm varlık âleminin küçücük kaldığını, Allah'ın tüm bu âleme sığmadığını, hiçbir şeye zerre kadar ihtiyacı bulunmadığını, Allah'ın, kendisini bu âlemdeki her şeye yabancı gördüğünü, kendisindeki sırları, en yakın meleklerinden dahi gizlediğini bilmiyor. Böyle bir Tanrı'nın "konuşan hayvana" ne ihtiyacı olabilir?

Allah'ı ne kadar da küçük, küçük, küçük gördük; ne kadar da onun gereklerini hakir, hakir, hakir gösterdik; ne kadar da onu iki ayaklı hayvanlar derecesine indirdik. Bunu şöyle diyerek yaptık: O, bütün kâinatın içinden düşünen bir hayvanı seçti, düşünen bir hayvanı, meleklerin secde ettiği biri yaptı. Sahip olduğu büyük gururu, yüce ve sınırsız ihtiyaçsızlığını, üstün ve müthiş birliğini ve tekliğini, derin ve çok anlamlı sessizliğini, düşünen bir hayvanın ayaklarının altına serdi. Evet, böyle diyerek Allah'ı çok küçük düşürdük ve hakir gösterdik. Acaba insan, meleklerin secde ettiği insan, Allah'a benzeyen bu yakın kişi, cahil, hem de çok cahil değil midir?

Acaba zalim, hem de çok zalim değil midir? Kime karşı? Kendisine, Allah'ına karşı...

Onca güzelliklere rağmen kendisine düşünen bir hayvan gözüyle baktığı için...

19 "Allah insanı kendi suretinde yarattı." Hadis-i şerif ve bir Tevrat ayeti.

Bunca celâl, güzellik, ünsiyet ve yüzünde gördüğü benzerlik karşısında mübalağa, şiir, efsane ve hatta yalnızlıkla itham ettiği için Allah'a...

Kendini Allah'tan daha iyi gören biri olmak, düşünmek, zulüm değil midir? Allah'ın görüp de senin görmediğin şeyleri fark ettiğinde veya Allah'ın gördüğü gibi görmediğinde, kendini kınayacağına Allah'a ithamda bulunmak zulüm değil midir? Kendini ona tercih etmen zulüm değil midir? Yazık!.. Yazık!.. Yazık!..

"Emaneti göklere ve yere arz ettik..."

Hafız doğru söylüyor. Hafız bu ayeti açıklarken insanı deli kabul etmektedir. Doğru söylüyor, insan delidir; zalimden ve cahilden daha kötüdür!

"Gök emanet yükünü taşıyamadı,
Fal kurası benim gibi deliye çıktı..."
Ey esir kuş!
Uzak bağlarda ötüyorsun.
Kıştır...

Viranelerin üzerindeki uğursuz baykuşların sesini duymuyor musun? Uğursuz, siyah kargaların sevinç ve mutlulukla feryat ettiğini duymuyor musun? Kışın soğukluğu, yeşilliklerin solmuşluğu, anne kucağına düşen yüzlerce açılmamış goncanın açılması, onları sevindirmiş ve her yere hükmetmeyi sağlamıştır.

Yeryüzünü bitkin ve solgun görmüyor musun? Gökyüzünün kısa ve ağır tavanını göğsünde hissetmiyor musun? Güneşin, bulutların, çirkin ve ıslak hırkasını giydiğini, göklerin alçak damının bir köşesinde evsiz ve garip bir hasta gibi soğuktan titrediğini ve can verdiğini görmüyor musun?

Ey esir kuş!
Uzak bağlarda ötüyorsun.
Kıştır...

Kafeste okuduğun hüzünlü sesini, gökleri karartan çirkin ve mutlu kargaların kulakları tırmalayan çığlıkları arasından duyuyorum ve sen de uzaklarda okuduğum hüzünlü nağmelerimi

duyuyorsun. Sen de biliyorsun ki kış ordusunun at nalları altında solan, donmuş ve sessiz harabelerine ölüm kâfuru dökülen ve binlerce mutsuz goncanın ruhsuz bedeni beyaz kefenlerle örtülen bu bağda, senin gibi olan bir kuş, uzaklardaki bir bağda sürekli şarkı okuyor.

Görüyorum, onun hüzünlü sesiyle başını kanatlarından çıkarmış, dudaklarını şevkle açmış, kafesinin tavanından uçarak havalanmış, ince ve küçük pençelerinle tavanın demir parmaklıklarına tutunmuş, büyük bir zorlukla kafesin tavanına asılmış, onun her nağmesini duyduğunda sabırsızca kapıya doğru koşuyorsun. Göğsünle kapıyı dövüyor, tavana uçuyor, sabırsızlanıyor, inliyor, ağlıyorsun. Bu kış vurmuş çöllerde gördüğün bu yalnız kuşu yanına çağırıyor, sürekli davet ederek şaşkın gözlerin kafesinde, demir parmaklıkların arkasından, çölün korkunç, soğuk, sisli, kış havasını arıyor, sisli havanın karanlık derinliklerinden sana doğru uçan o kuşu görmek istiyor; ama göremiyorsun. Bu dert ve beklenti senin yaralı ruhuna acımasızca eziyet ve işkence ediyor. Bu duyduğum o kuşun feryadı değil midir? Yoksa bu, kış vurmuş çöldeki tek kuş değil midir? Gökleri, çirkin ve mutlu kargaların kanatlarının gölgesiyle kararmış, tabanını soğuk ve ağır kış karlarının örttüğü, uğursuz karga ve baykuş seslerinden başka hiçbir sesin duyulmadığı bu solgun bahçelerde birbirini kaybeden iki yalnız kuşun birbirinin gamlı sesinin görülmeyen yolunu tutup kararsızca ve iştiyakla uçarak birbirini görmeleri gerekmez mi? Neden soğuktan, bulanıklıktan, yeşilliklerin solmuşluğundan ve çeşmelerin bitkinliğinden mutlu olan bu çirkin ve siyah kargalar bir arada oluyor ve yalnızlık hüznünü taşımıyorlar? Neden bulut, soğukluk, çirkinlik ve viranlıktan başka bir şey düşünmeyen bir kemik parçası, bir ceviz ve çamaşır leğeninin pis sabunundan başka bir ihtiyacı olmayanlar bir arada oluyor, birlikte uçuyor ve ötüyorlar da bu kış dünyasında kendini garip gören, şehir ve baharımsı diyarını uzak bulan ve kışın soğuk ve uğursuz gurbetinde kendisiyle aynı kaderi paylaşan bir kuşa ulaşmaktan başka bir arzu taşıma-

yan kuşlar neden yalnız kalsın? Neden kendi baharından uzaklaşan, kış diyarında esîr düşen ve şimdi de birbirinin nağmesini duyan kuşlar, şimdi birbirine uçmasın, birbirini bulmasın, karlı rüzgârların kırbaçlarından dolayı soğuğun yakıcılığından başlarını birbirinin kanadının altına koymasın; siyah, uğursuz ve çirkin kargalardan başka bir şey görmeyen gözleri birbirine bakmasın; ırkdaş ve akrabanın tanıdık yüzünden başka bir şeyi görmesin ve kendi dert ortağının nağmeleriyle asla görmedikleri, ama hasretini duydukları bahar hatıralarının şarkılarıyla havayı dolduran kargaların çirkin sesini ve kışın acı ve tatsız tadını unutsunlar? Ama...

Ey esir kuş,
Uzak bağlarda ötüyorsun.
Kıştır...

Ben senden çok uzaklarda, kargaların velvelesi arasından o kuşun sesini duyduğu andan itibaren sana uçma ümidi ve aşkıyla tutuşan kuşu görüyorum. Adeta kanatları da ateşte yanmış, kararmış...

Ama o esirdir, kafesi dardır, kafesinin parmaklıkları zindanın demir parmaklıkları gibidir. Yeni kafese atılan vahşi kuş gibi, gece gündüz kendini kafesin kapısına ve duvarlarına vuruyor. Kanatları dökülmüş, kanamış, kırılmış ve yaralanmış. Gözlerinden, gagasından, ayaklarından, başından ve boynundan kan damlıyor. Kafesinin demir parmaklıkları ve tabanı kanla dolmuş. Su tası kan rengine boyanmış, yem kabı kırılmış, yemleri dökülmüş ve etrafa saçılmış. Su içmiyor, tane yemiyor, gözleri kapanmıyor... Neden susmuş, biliyor musun? Neden artık sesini duymuyorsun, biliyor musun, biliyor musun?

Onun, delicesine uçmakla kapıya ve duvarlara çarpıp çırpınmakla, yaralanmaktan başka bir nasibi olmadı. Sonunda sessiz kaldı!

Nasıl olduğunu biliyor musun? Bilmiyorsun; sen uzak bir bağda esirsin, onu göremiyorsun, sadece sesini duyuyorsun; ama

ben onu şimdi görüyorum, ne için olduğunu biliyorum...

O çok çabaladı, kafesten kaçmak için çok uğraştı, gücü oranında başını ve boynunu kafesten dışarı çıkardı; ama artık olmadı, yapamadı, göğsü, taşlığı, kafesin iki demir parmaklığı arasına sıkıştı ve yapamadı, daha fazla olmadı, olmuyor!

Şimdi ben ağaçları, bu karlı rüzgârların acımasız kırbaçları altında çıplak, titreyen, moraran, bu kış vurmuş bahçede, bu bahçenin üstünde uçan kargaların uğursuz gölgeleri ve çığlıkları arasında o köşede büyük ve demirden bir kafes görüyorum. Parmaklıkları kalın, sağlam ve birbirlerine yakın, kafesin tabanında kan rengine bürünmüş bir su kabı, kırılmış ve devrilmiş yem kabı, kana bulanmış, dökülüp etrafa saçılmış taneler, kan lekelerine bulanmış ve kafesi kaplamış tüyler içindeki kuşun bedeninin yarısı kafeste kalmış, diğer yarısı ise kafesin dışında. Kafesin iki demir parmaklığı göğsünü sıkıştırmış, nefes almasına engel oluyor, neredeyse boğuluyor...

Ben onu görmemek için gözlerimi kapatıyorum.

Sürekli yükselen acı ve öfke dolu nağmelerini duymamak için parmaklarımla kulaklarımı kapatıyorum.

Ey uzak bağlarda öten esir kuş!

Kıştır...

Sen başını kafesin demir parmaklıklarından çıkarma!

Kafesinin köşesinde rahat dur, başını kanatlarının altına gizle. Gaganı yumuşak ve renkli kanatlarına göm.

Ey uzak bağlarda öten esir kuş!

Kıştır...

Ey şubat kırlangıcı!

Bahar ölmüştür!

OTUZDOKUZUNCU BÖLÜM

AF TALEBİ

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla.

Kur'an'da yer alan Hz. Musa'nın ağır risalet yükünü omuzladığı ve görevine başladığı zaman okuduğu bir dua ile söze başlamak istiyorum:

"Ey Rabbim, benim göğsüme genişlik ver! İşimi kolaylaştır, dilimden düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar." (20/Taha Suresi 25-28)

Ben sürekli dilimin ve kalemimin her işi, her manayı yani en zor halleri, en kaypak hayalleri, en karmaşık felsefî düşünceleri, en şiirsel ve en lâtif duyguları, en derin şevkleri, en irfanî heyecanları, en zor ilmî sorunları beyan edebilecek bir güçte olduğunu zannediyordum. Hepsi dilimin ve kalemimin ucunda bir goncanın açılışı gibi kolayca açılıyor, açıklanıyor. Bir çocuğun dahi anlayabileceği ustalıkla ve açık bir şekilde Alman filozofu Hegel'i, Kerbelalı ve Meşhedli birine, İngiliz Shakespeare'i pazarcı bir camcıya, Fransız Pascal'ı bir sebzeciye kolayca anlatabiliyorum...

Ama... Şimdi bu halde... Allah'ım! Ne kadar acizlik hissediyorum! İmtihan odasının kapısında bekleyen zayıf, kabiliyetsiz ve utangaç bir kız öğrencinin zayıflık duygusunu, ikilemini, korkusunu ve endişesini taşıyorum. İçeride imtihan yapan öğretmen işini sıkı tutan birisi değil; ama bilgilidir, anlayışlıdır ve her şeyden kötüsü onu çok iyi tanıyor, ailesini yakından biliyor ve

ondan pek çok şey biliyor. Sabahleyin öğrencileri tek tek imtihan ederken hep onu beklemiş, onu sormuş ve Aliye'nin gelip nasıl imtihan vereceğini merak etmişti? Bilgisi, kabiliyetleri, şuuru, anlayışı, duyguları, beyanı, genel kültürü, ahlâkı ve davranışları nedir ve nasıldır? O da bunları biliyor, bunları duyuyordu. Derslerine iyi çalışmadığını, dilinin tutulacağını, kızaracağını, unutacağını, konuşamayacağını, bildiklerini dahi unutacağını, söyleyemeyeceğini çok iyi biliyor. Ah! Allah'ım! Onun benden beklentisi var, ben ondan utanıyorum! Ne yapayım? Keşke yarına kalsa! Hayır, şimdi yakındır, imtihan sıram geldi, iki kişi daha... Şimdi beni çağıracak, ah! Allah'ım! Elinde benim ders notlarım var, okuyor. Kendi kendine ne konuşuyor? Ne düşünüyor? O bölümde ne kötü sözler yazdım! Hatırlamıyorum; ama onun eline geçeceğini bilmiyordum, onları da okuyor! Bazen özel sözlerimi de o deftere yazmıştım, bazen kendi kendime kızdığımda ağzıma geleni oraya yazmıştım, bazen sınıfta şakadan onun hakkında aklıma gelen birtakım şeyler yazmıştım. Allah'ım! O ne anlıyor? O anlamıyor, zihnime değil, ağzıma geldiğini söylediğimi anlamıyor... Zannedersem yanlışlıkla fazladan bir nokta koymuşum! Sanırım dikkatlice bakmamış ve "dal" harfini "zal" okumuş... O öğretmeni ne kadar sevdiğimi nereden bilecek, o kendisi için o yeşil deftere yazdığım şiirleri ve sözleri okumamış, onları okuması için vermedim, vermekten utandım, yıl sonunda vereyim dedim, okulun tatil olacağı son gün verecektim, son ders saatinde zil çalınca koridorda verecek, vedalaşacaktım. Böylece onları okuduktan sonra gözlerim gözlerine ilişmeyecekti... Utancımdan ölürüm, eririm... Bu sözler eritici sözlerdi, şımarık olduğumu zannetme. Hayır, şımarık sözler şımarık insanların malıdır, ben ise şımarık değilim, çocukluk çağımda bile annem babam şımarıklık etmediğimi söylüyorlar, büyükler gibi toplantılara katıldığımı, büyük lâflar ettiğimi oldukça ciddi ve sakin ve vakarlı olduğumu söylüyorlar, büyük bir çocuktum, yaşlı bir çocuktum, şimdi lise ikinci sınıfta şımarıklık yapar mıyım? Hem de öğretmenime? Hayır, başka birtakım sözler, başka bir takım haller var. Diyorlardı ki sen

zindandayken baban gece yarıları uykudan uyanıyor, namaz kılmak veya kitap okumak bahanesiyle kütüphane odasına gidiyor, sana dua ediyordu, senin için yakarıyordu. Sonra sessiz kalıyor, sonra aniden ukdesi patlıyordu, boşalıyordu; ama hemen kendini sakinleştiriyor, yavaş yavaş inliyor, yorgun argın acıyla hıçkırarak ağlıyordu... Habire inliyor ve her inlediğinde senin adını zikrediyordu... Canım! Canım! Yavrum! Babasının kuzusu! Seni nereye götürdüler? Sana nasıl davranıyorlar?

KIRKINCI BÖLÜM

BU ÇAĞIN BABASINDAN EVLÂDINA (GELECEK NESLE) MEKTUP

"Gözümün nuru! Ben yıllardır hep seni bekledim, geleceğini düşünemiyordum, gurbette kalacaksın diyordum, orada güzel yaşayacaktın diyordum, rahat bir hayatın var, benim için kendini tehlikeye atmazsın, benim için bu harap olmuş ülkeye gelmezsin, beni görmek için özgürlüğünü kurban etmezsin, huzurunu babana feda etmezsin, rahatlığını, eğlenceni, zevkini ve yetişkinliğini beni görmek için, benimle olmak için rüzgâra savurmazsın, orada çalışırsın, hayatın rahattır, kalbimin ısınması ve hayatımın rahatlığı için kendini bu millete ve devlete müptelâ kılmazsın, bu büyük zindana gelmezsin diye düşünüyordum. Biliyorsun, gelip beni sorunca sınıra gelir gelmez seni yakalarlar, seni zincire vururlar, seni hapsederler, yanıma gelmene müsaade etmezler, kalbime teselli vermene imkân tanımazlar, yanımda olmana, dostum olarak kalmana göz yummazlar. Bunları sen de biliyordun, ben de biliyordum. Sen bunları tanıyordun, ben de tanıyordum. Bunlar, zincire vuranlardır, bunlar zindan kuranlardır; bunlar, özgürlük düşmanlarıdır; bunlar özgürlüğün ve halkın mutluluğunu istemezler, özellikle de bana ve sana düşmandırlar. Sen gelmeden önce de bana çok kötü davrandılar, sana da kaba davrandılar. Bunlar bizim cinsimizden değiller... Yavrucuğum! Neden geldin? Neden beni unutmadın? Neden benim için rahatını bozdun? Neden benim için kendini bunlara esir ettin? Neden mektuplarımdaki ricalarıma

kulak vermedin? Neden dediğimi yapmadın? Ne kadar gelmemeni söyledim, ne kadar yalvardım; azizim, canım, evlâdım, ümidim, çocuğum gelme! Gelmeni istemiyorum, sana ihtiyacım yok, ben çalışıyorum. İşim iyidir, hayatım rahattır, gelmene ihtiyacım yok, yaşamım kötü de olsa geçiyor, ihtiyacım yok, sana muhtaç değilim. Benim babalık sevgim yok, çocuk sevgim yok, ben bütün hayatımı çocuklarına feda eden, bütün ömrünü, hayatını çocuklarına anlatan insanlardan değilim, böyle insanları sevmiyorum, mektuplarım eline ulaşmadı mı? Okumadın mı? Sana gelme demedim mi? Sana kötü lâflar bile etmedim mi? Sansürcülerin anlamaması için kinayeyle demedim mi: "Evlâdım hava soğuktur, çöller korkunçtur, fırtınalıdır, yol uzundur, bu yolculuk tehlikelidir!" Nereye geliyorsun? Sen bu zayıf bacaklarınla tufanlara dayanamazsın, sellere karşı koyamazsın. Zayıf bacakların kanar, üstünü, başını tufan ve fırtına tokatları yakalar, bu yanık, kuru, susuz ve otsuz çöl, bayındır bir yer değildir, her yer deve dikeni, kurtların tuzağı, eşkıyanın, cinlerin ve şeytanların yuvası, sonunda da soğuk ve tatlı çeşmeye ulaşamayacaksın, yangına gideceksin, ateş ülkesine, ateş göklerine, ateş dağlarına, yanardağlara! Yanardağlar! Yanardağlar! "Şimdi gördün mü çocuğum, doğru söylediğimi gördün mü, neden söylediğimi anladın mı? Benim nasihat ettiğimi, eleştirdiğimi, kendimi düşündüğümü, korkak olduğumu ve kendi sabıkam ve siyasi dosyam yüzünden seni de yakalayacaklarını, suçlayacaklarını düşündüğümü söylüyor, kınıyordun. Seni de işten atacaklarını, maaşını keseceklerini, Musaddıkçı olduğunu ve kurtuluş hareketiyle ilginin bulunduğunu söyleyeceklerinden korktuğumu sanıyordun! Kendim için sana gelme dediğimi düşünüyordun. Sana özgürlüğünü ve huzurunu bozma deyince, kendi özgürlüğümü ve huzurumu düşündüğümü zannediyordun! Ben bugünlerden korkuyorum babacığım! Ben bu kara kalede, bu uzun geceleri, evimin bir köşesinde sensiz geçiriyorum, sen ise o Kızılkale'de kara geceleri zindandaki hücrelerde bensiz geçiriyorsun. Ah! Ne yapıyorsun, nasıl zaman geçiriyorsun? Sana nasıl davranıyorlar? Gardiyanlar eziyet ediyor mu, iş-

kence ediyorlar mı? Onlara da huysuzca davranıyor musun? Bana kızdığın gibi onlara da kızıyor, sinirleniyor musun? Sorguda neler söylüyorsun? Akıllıca cevap vereceğine, feryat edeceğinden, işkencecilerin kâğıtlarını yırtacağından, kalemini işkencecilere fırlatacağından, beraatın için kendini savunacağına onlara saldıracağından korkuyorum... Slogan atacağından, ikrar edeceğinden, Şah'a küfredeceğinden, kötüleyeceğinden; sömürü, istibdat, zincir, duvar, özgürlük, direniş, gerilla savaşları, özgürlük vb. şeylerden bahsedeceğinden korkuyorum... İkrar edeceğinden; işkencecilerin önünde korkmadığını, istedikleri her şeyi yapmalarını, Musaddıkçı olduğunu, liderinin Musaddık olduğunu, o yaşlı mahkuma vefalı kaldığını itiraf etmenden korkuyorum... Yavrum, sakın bunları söyleme! Nasihat dinlemediğini biliyorum. Nasihatlerden ve nasihat edenlerden nefret ettiğini biliyorum, ne zaman nasihat etsem daha kötü olacağını biliyorum; ama ne yapayım? Yavrum, baba kalbi dayanmıyor! Yavrum dosyan ağırlaşır, zindanın uzun sürer. Yavrum, sen beni görmeye gelmedin mi? Benim hatırım için gelmedin mi? Eğer bu sözleri söylersen, bu işleri yaparsan daha kötü olur, onlar düşman kesilir, ömür boyu hapse atarlar, hücrelere kapatırlar, hücrelere! Yavrum, sen dayanabilirsin; ama ben dayanamam. Senin hücreye atıldığını duyarsam kalpten ölürüm, bana acı, sen gençsin, senin daha gücün var, ömrün var, henüz... Ama benim bu hayatla bir işim kalmadı; bu dünyada senden başka bir işim, ümidim ve hevesim yok. Sen biliyorsun, beni başka hiçbir şey kandıramaz, başka hiçbir şeyden hoşlanmıyorum. Senden başka hiçbir şey beni hayata bağlayamaz, sen babanı tanıyorsun, dünyanın neyi var ki? En iyi şeyi ve sermayesi paradır, masadır, ayyaşlıktır ve oburluktur... Evlâdım, sensiz bu şeyleri bir an düşündüğümü hayal edebiliyor musun? Sensiz bu gibi şeylerle uğraşacağımı düşünebiliyor musun? Azizim, eğer sen olmasaydın, bu dünyada senin gibi bir evlâdım olmasaydı ben bunların ehli olmazdım. Ben başımı, gönlümü ve canımı güzellikler, iyilikler, aşklar, muhabbetler, hayalî kahramanlıklar, şiirler, hurafeler, lâfızlar ve boş düşüncelerle doldurur, bu

aşağılık gerçeklere bulaşmazdım. Sen beni tanıyorsun, on iki, on üç yıldır, biliyorsun, bütün bu yıllar boyunca imanıma, yoluma ve davama vefalı kaldım. İhanet, unutkanlık, döneklik ve kendini satma ehli değilim. Sen biliyorsun, bütün ömrüm boyunca bütün bu konuşmalarda, yazılarda, hâdiselerde, tehlikelerde, menfaatlerde ve maslahatlarda bir defa olsun onların adını zikretmedim. Bir kelime olsun onları övmedim, hiç kimseyi methetmedim... Yağcılık, yalan, zaaf ve zillet ehli değilim. Hayatım şahittir, bütün insanlar da... Ama sen söyle! Sen söyle! Evlâdım! Yaz ve dışarıya gel! Evlâdım, inançlarını gizle, onlardan saklı tut, onların yanında takiye yap. Biliyorum senin için zordur, imkânsızdır; ama benim hatırım için zor da olsa, bu imkânsız şeyi yap! O halde, "Neden kendin yapmadın, neden kendin söylemedin?" diye sorma. Gözümün nuru! Sen baba olmadın, muhabbete tutulmadın, ben özgürlük, şeref ve din için bunları yapmadım. Senin için olsaydı yapardım, eğer sen söz konusu olsaydın yapardım. Senden de bunu bekliyorum. Benim için, sana olan ihtiyacım için kendini savun, beraat ettir, işkencecilere edepli davran, sakin ve akıllıca konuş, suçlamalarını reddet! Artık bırakmazlar, kurtulasın, kurtulayım. Seni görmeme izin vermezler, yanına bırakmazlar. Sen, beni görmeye gelmedin mi? Zindanlara atılmaya mı geldin, kahraman olmaya mı geldin? Özgürlük, şeref ve yüceliğin için mi geldin? Yoksa benim yalnızlığım, kimsesizliğim, dertlerim ve acılarım için mi geldin? Seni bırakmaları için, gelmene müsaade etmeleri için bir şeyler yap... Eğer bu evin köşesinde, bu gecenin ortasında beni görebilseydin, savunmanın acılığına, takiyenin zorluğuna, gardiyanlara ve soruşturmacılara güler yüz ve saygı göstermenin azabına tahammül ederdin. Evlâdım gel! Gel! Ben senin gelemeyişini anlayamıyorum, ben senin bir özrün olduğunu anlayamıyorum, ben senin kilometrelerce uzakta olduğunu anlayamıyorum, ben asla sürekli seni çağıran sesimi duymamanı anlayamıyorum, senin hapis olduğunu anlayamıyorum, senin tutuklandığını anlayamıyorum, senin esir olduğunu, senin kelepçelendiğini anlayamıyorum... Evlâdım... Senin benden çok uzaklarda

olduğunu tahmin edemiyorum, senin bunca uzaklarda, bu odanın köşesinde gözlerinin beni göremeyişini anlayamıyorum. O halde neden gelmiyorsun? Niçin bir gece burada yoksun? Niçin sesini bu evde hiçbir zaman duymadık? O halde neden ayaklarının sesi, bu odalarda, bu koridorlarda, bu bahçelerde yankılanmıyor? Senin çok önceden gelmen lâzımdı, geçtiğimiz yıl geleceğini yazmıştın, pasaport almıştın, kaç ay önce sınıra geldiğinden, gurbetten ayrıldığından, herkesle vedalaştığından haberdar oldum. Bizzat o vedalaşma fotoğraflarını, orada herkesle vedalaştığını görmüştüm. Dostların, arkadaşların, meslektaşların ve oda arkadaşların, şikâyet, kahır ve üzüntüyle sana bakıyorlar, seninle konuşuyorlar, seninle tartışıyorlar. Bunların tümünü işittim, biliyorum, haberim var; artık orada değilsin, herkesi terk etmişsin; o uğraşıları, işleri, arkadaşı ve dostları, meşguliyetleri, derslerini, hayatını, evini ve düzenini tümüyle bırakmışsın; bunların tümünü kendi vatanında garip düşen, hüzünlü, gözleri kapıya bakmaktan perdelenmiş, senin gelişinden ümidini kesmiş bu yalnız insan (ben) için terk etmişsin, bırakmışsın, gelmişsin. Gelmişsin de neden bir türlü ulaşamıyorsun? Keşke "geliyorum" demeseydin, keşke haber vermeseydin, keşke hareket etmeseydim! Benim de gönlümden geçmişti, yaşantımın bundan ibaret olduğunu biliyordum, ömrümün kalan bölümünü sensiz yaşamalı, sensiz ölmeli ve gitmeliydim. Bu evin bir köşesine otursaydım, her zamanki gibi dizlerimi kucaklasaydım, kendi kendime düşünseydim, araştırsaydım, bir şeyler yazsaydım, bir şekilde kendime teselli verseydim, olur deseydim. Sefalete, yalnızlığa ve zorluğa tahammül etseydim, ışıksız bir hayatı yaşasaydım, hiç olmazsa insanlara faydam olur, din için çalışır, topluma kendimden bir eser bırakırdım... Ama şimdi! Niçin geliyorum diye yazdın? Neden geldin? O halde neden gelmiyorsun? O halde neredesin? Neden karanlıkta, çölün ve nehrin sessiz derinliklerinde, bir ağacın altında saklanıp: "Hak! Hak! Hak! Hak! "diye inleyen ve bunu tekrar edip duran alaca baykuş gibi inleyip duruyorsun?

Ne bir hak var, ne bir hakikat, ne bir nur, ne bir çöl, ne bir ümit ve ne de bir cevap! Ben de habire bu yalnızlık köşemde, bu gece karanlığında sabahlara kadar seni çağırıyorum, seni çağırıyorum, habire seni çağırıyorum!..

Neden bana cevap vermiyorsun?

Evlâdım! Neden geldin? Neden gelmiyorsun? Senin yakalanışını anlayamıyorum? 1700 kilometrelik uzaklıktan sesimi duyamayışına inanamıyorum. Zira çok feryat ediyorum! Yıldızlar, göklerin en uzak yıldızları, ölüler, bütün ecdadım, Allah duyuyor... Evlâdım! Sadece sen mi duymuyorsun? Âlemin bütün zerreleri, hatta bu kara gece, hatta bu kötü duvarlar bile cevap veriyor, sen aydınlık sabahım, sen mabedimin minaresi, sen...

Sen bana cevap vermiyor musun?

Hak! Hak! Hak! Hak! Hak! Hak! Hak! Hak! Hak! Hak!...

İşte böyle... Kendi kendine sabaha kadar, inleme, gülme ve ağlama acısıyla kıvrandı. Hava aydınlanıp ezan bitince kalkıyor, dışarı çıkıyor, gidip abdest alıyor, gelip namaz kılıyor, namazdan sonra oturup dua ediyor ve yavaş yavaş oturduğu yerde veya yastığa yaslanarak yorgunluktan uyuya kalıyordu... Özgürlüğüme kavuşup gelince... Ne büyük bir görüşme! Yıllarca gurbet, bekleyiş, esaret ve zorluktan sonra... Görüşmek!

Hatırlıyorum, ikindi vakti saat 6:15 civarında babam, 56 model Citroen marka, gri renkli bir arabayla hava alanına gelmişti... Hava yağmurluydu ve yavaş yavaş yağıyordu...

Gece oldu ve... İlk gece! Ne gece! Oturmuştum ve bir müddet bu görüşmenin şaşkınlığı içinde... Konuşmuyorduk...

Boş ve ilgisiz sözler...

– Odaları yeni boyamışsınız!...

– Babacığım! Bu nasıl bir cekettir? Demir yolları memurlarının gömleği gibi!

– Öyle mi? Evet... Güzel! Olur, değiştiririm!

– (sessizlik…)

– (sessizlik...)

– Tahran'dan ne zaman yola çıktı? Uçak kaç saat yoldaydı?

– Saat

– Baban için bir çay dök... Yoksa? Belki de kahveye alışmışsındır!

Yavaş yavaş birbirimize yaklaştık, heyecan sona erdi ve asıl sözler başlamalıydı. Başlamadı; ama vakti gelmişti.

Ne ben cesaret edebildim ne de babamda başlayacak güç vardı. Pencerenin arkasından odamıza bakan o komşu başladı... Dedi ki: "Bu zavallının başına neler geldi! Hiçbirimiz senin için üzülmüyorduk, Afet'e üzülüyorduk. Senin bir gün kurtulacağını biliyorduk; ama onun bu olaydan kurtulacağını ve seninle görüşeceğini ümit edemiyorduk? Ne yaptığını bilemezsin? Gece yarısı kalkıp, herkes uykudayken kütüphaneye gidiyor, yalnız oturuyor ve diyordu ki... Canım!

Aniden babamın yüzünün kızardığını, hızla yüzünü ona doğru çevirdiğini, öfke, sertlik, rica ve acelecilik dolu ilginç bir bakışla gözlerini ona diktiğini ve kınayan bir sesle: "Aaaaah! Yani ne, ne demek istiyorsun? Bu sözler de ne?! Tembel adam, kalk git odana, hanımlar gelmiş, onlara meyve getir! Kalk!" dediğini duydum!

O gitti ve biz yalnız ve sessiz kaldık! Ben utanıyordum, babam ise başka bir haldeydi. Yavaş yavaş daha fazla kızardığı ve hatırladığı bu sözleri ve durumları benim de gördüğümü zannettiği için yanımda daha fazla kalamadı, bana bakamadı ve benimle konuşamadı. Çok zor olmuştu, dışarı çıkmak için kalktı; ama hangi bahaneyle ve nereye bilemiyordu? Kapıya varınca geri döndü, yine geri döndü, kafasını yarı açtığı kapı aralığından koridora uzattı, yüksek sesle kız kardeşlerime ve halalarıma, "Bu odaya gelin!" diye seslendi, onlar da gelip "Biz gelen hanımları

ağırlıyoruz." dediler... Sonra babam şöyle bir düşünüp "Güzel! O halde bir iki çay doldurup getirin!"dedi.

– Çayı şimdi getirdim! Henüz...

– Soğudu, değiştir!

– Yeniden ilgisiz ve havadan şeyler konuşmaya başladı.

***

Var olan özel söz türlerinden bir örnek vermek istiyordum; şımarık değildi, aksine çok ciddi ve ağırdı. Taşın ağırlığı, dağın yüceliği, hüznün vakarı, aşkın eriticiliği, sevginin letafeti, sevmenin berraklığı, sefanın şeffaflığı, sûfi gülünün kokusu, rengi ve tadı. Suma şarabının neşesi... Bütün bunlara rağmen güneşin karşısında görünmekten niçin korktuklarını anlayamıyorum. Kendileri güneşin çocuğu, ışığın tatlı sözlü, güzel ve masum kızları olmalarına rağmen aydınlıkta görünmekten kaçınıyorlar. Muhataplarının güneşi karşısında arzı endam etmekten sakınıyorlar! Bunlar iffetli sözler, iffetli, iffet dolu, güzel sözler! Kendini örten çirkindir, her an perdelere bürünen ve başını aşağı salan pencereler, çirkin değil midir? Hayır, o kadar da çirkin değildir, güzel! Bir yere kadar bakılabilir, bakıcı bir insan oturmak, gözlerini kırpmadan, hareket etmeden, bu âlemdeki boş olan başka hiçbir şeyi düşünmeden, onlara dikmek ve ömründen geri kalan on sekiz yıl boyunca bakmaya devam etmek hususunda isteksiz değildir. Gözlerini onlara açar ve ölüm gözlerini kapatıncaya kadar öylece kalırsa ona yeter. Sen yalvarıp yetmediğini söylesen de o yettiğini söyler. Sen bu defa "Ey ölüm, senden korkmuyorum, sana yalvarmıyorum, seni bilmiyorum, sana yalvarıyorum ki gelecek yıl, gelecek ay, gelecek hafta, hayır, yirmi dört saat, hayır bir gece sabaha kadar canımı alma!" diye yalvarırsın; ama o kabul etmez ve der: "Ben memur ve mazurum! Sana acıyorum, gerçi ben, azap meleğiyim ve can alıyorum, işim katliam yapmak, yakmak, öldürmek, yasa boğmak ve ayırmaktır. Ama keşke sana bir şeyler yapabilseydim, ölümü bile ağlatan en acıklı manzara bir kurdun yalvarmasıdır! Bir aslanın âcizane inlemesidir! Hayır, bir erkeğin ağlamasıdır." Bunu tanrı duyunca arşı âlâ titredi: "Ne kadar ilginç, ölüm bile bu adama rahmet etti, acıdı. Oysa ben Ahuramazda'yım, merhamet edenlerin en merhametlisiyim, rızkını yiyen birçok Zerdüşt ve Hıristiyan kullarım var. Düşmanlara bile acıyorum; ama elli üç yıldır asla benden bir şey istemeyen, hizmetlere, kanaatlere, fedakârlıklara, benim ve kullarımın yolundaki takvalara karşılık cennetimden bir şey istemeyen, kalbinden tamah geçmeyen bu

güzel ve olgun dostum böylesine yalvarıyor! Benden bir şey istemeyen kulum şimdi ölüm karşısında yalvararak diz çöküyor, şimdi onu nasıl mahrum edeyim? Takdir kalemini kıracağım, ezel levhasında yazdığımı sileceğim ve ona diyeceğim ki: "Ey güzel kulum, gördün mü, son nefesinde bana muhtaç oldun? Ey muhtaç kulum!" Ben Tanrı'nın bu tekebbürüne ve beni aşağılamaya tahammül ediyorum. Başım omuzlarımda, boynu bükük isteklerimle bakıyorum, hiçbir şey demiyorum. Tanrının gururlu, muzaffer, zilletimden sevinçli, isteğimden mutlu çehresi aniden değişiyor, rahmet deryası hareketleniyor, yumuşakça, sevgiyle, merhametlilerin merhametlisi bir tonla şöyle diyor: "Ey takdir levhası! Kalk, toparlan! İsminizin karşısından on sekizi sildim, onun yerine sen kendini yaz! Altın giysili Mehrave'ni yaz!" Ben Allah'ın rahmet bulutlarının sel gibi yağışı karşısında ne yapacağını bilemez, şaşkın haldeyim. Nasıl başımı kaldırıp da o levhaya yazayım? Hangisinden vazgeçeyim. Nefret ettiğim bu bencil ve cahil aklım bana gülerek şöyle diyor: "Bu ne şaşkınlık? Ne yapman gerektiğin belli! İki dostundan iki sevgilinden el çek, bir an düşün, sayılara bak, en fazla olanını bul..." Ne zordur son sayıyı bulmak! Ben onu arıyorum ve son sayıdan başkasını kabul etmiyorum. Daha ne zamana kadar sayılara bakacağımı, son sayıyı düşüneceğimi bilemiyorum. Onu bulunca kaldırıp, gözlerimin karşısına dikeceğim, adımın karşısına, gaipten haber veren Peygamberin bana söylediği ilahi mukadder sayıyı yazacağım bu levhayı Tanrı'nın bekleyen ellerine vereceğim. Döneceğim ve yeniden seyretmeye koyulacağım... Ne zamana kadar? Son sayıya kadar! Kendi istediğim ve kendi yazdığım son yıla kadar... Evet, biliyorum, ben akıl ve mantık ölçüşünce anlıyorum. Akıl ve mantık benim ölçümü anlamıyor, söylediklerinizin doğru olduğunu anlamıyor, ama...

Ama nasıl yüz çevireyim?

Allah bekliyor ve ben tereddüt içindeyim, ne yapayım? Ne yapmam gerektiğini biliyorum ama... Yapamıyorum! Ne yapayım? Kaldıramıyorum... Ey ölüm! Ey Tanrım! Bir şey yapınız! Ben ça-

resizim, ben deliyim, siz ki biliyorsunuz, bildiğinizi yapınız... Ne yaptığınızı biliyorum, ey Tanrım! Ben seni çok iyi tanıyorum, Sokrat'tan daha iyi, Aristo'dan daha iyi, Pascal'dan daha akıllıca, Şems'ten daha bilgece, İbni Sina'dan daha aşıkane, Mesih'den daha hekimce... Ben senin sözlerini, senin kanunlarını bütün âlemde okudum, hepsini biliyorum, "Takdir edilen şey değiştirilmez." dediğini biliyorum. "Allah'ın sünnetinde bir değişiklik bulamazsın..." ve biliyorum yalnız ve yalnız benim hatırım için bu takdiri değiştirdin, kanunu değiştirdin, iptal ettin... Bu nasıl bir lütuftur? Ne büyük bir değer! Biliyorum; ama yapamıyorum... Hatta... O kelimenin yazılması, o sayının belirlenmesi için bir şey yapamıyorum... Ey Tanrım, ey ölüm! Yapamıyorum... Ben hastayım, ben deliyim... Benim gücüm kalmadı... Ben yaptım, siz yapmayın, siz mutlu Mehrave'siniz, benim sözümle amel etmeyin! Köşesinde bucağında güzel gece kulüpleri bulunan sevgi abidesi Çineçinta Köprüsü, bir mum gibi kendi ayakları üstüne durdu, yandı, eridi, yağdı, damla damla eridi... Sonunda Mehrave büyük bir öfke ve kahırla, "Bu sıcak damlalar elimi yaktı, bu erimiş mumlar gömleğimi kirletti, mum hem yağlıdır ve hem de sıcak!" diye feryat etti. Ey Tanrı, ey ölüm! Siz, yapamadığım, yüz çeviremediğim için beni bu yanık, kuru, yalnızlık ve korku dolu çölde tek başına bırakıp sulak ve bayındır yerlere gidiyorsunuz. Yapamıyorum, ey Tanrım, ey ölüm! Yüz çeviremiyorum, istiyorum, çabalıyorum; ama ne yazık ki olmuyor. Siz hayalci, maslahatçı ve bunamış ihtiyarın feryadının ardındaki kuyudan yükselen zayıf iniltilerimi duyuyorsunuz. Eğer, duymuyorsanız, müteşabih ayetlerimi okuyorsunuz... Yapamıyorum... Yapamıyorum... Ey Allah'ım, ey ölüm! Yapamıyorum, perişanım, benim kendi faydamı anlayacağımı beklemeyin, kendi saadetim, arzum ve varlığım olan şeyleri söylememi, görmemi ve yapmamı beklemeyin. Ben azat edilmiş bir esir ve inayet ellerinize teslim olmuş biriyim, siz bir şeyler yapın... Yapamıyorum...

Bir de baktım, Allah ölüme şöyle diyor: "Levhayı al, eline ver, diğer elini öne getir, kalemi parmaklarına yerleştir, parmaklarını o satırın üzerine bırak, altın gibi parlayan ucunu o silinmiş sayının yerine koy, yüzünü çevirmeden yazabilsin."

Böyle yaptı, ben de o ikisini bir an olsun düşünemediğim ve o zümrütten levhalar üzerinde yazılı yazıları ve kıssaları okuyamadığım için hayıflandım. Hareket etmedim, gözlerimi kapatmadım, gözsüz yazdım, son sayıyı bulamadım ve görmeden yazdığım için ne olduğunu bilmediğim mukaddes on sekiz sayısının yerine okunaksız ve belirsiz bir şeyler yazdım. Ama aniden ilginç bir yüksek sesin, melekût semasını titrettiğini ve tuhaf bir şimşeğin, tabiatüstü kibriya çölünü aydınlattığını gördüm. Hayretten benim hırslılığıma gülen ve sırtıma kendimi büyük görmem sebebiyle vurarak "Olsun! Ben ahdime vefalıyım, vazgeçmiyorum, kabul ediyorum!" diyen ve sonra da ölüme hitap ederek "Bu ikisini unut... Bu ikisiyle artık hiçbir işin yok, bunlar aşkın hürmetini saygınlığını bu âlemde devam ettirdiler, bu imanları sebebiyle yokluktan kurtuldular ve cennette gözleri ebedî olarak otlanacak, yeşerecek, okuyacak, nazlanacak, güzel yaşayacaklar... Ebedîdirler, ebedî berrak çeşmeye ulaşmışlardır, birbirinin yanında, ebediyete kavuşacaklardır." diyen...

Ben, şaşkınlıkla bakmadan takdir levhasına yazdığım şeyin ne olduğunu merak etmeye başladım. Ölüm bana dedi ki: "Kalemin, iraden ve kararın dışında hareket ediyordu ve oraya bir göz resmini çizdikten sonra, hemen onun yanına başka bir göz çizmeye başladın. Ben ise levhayı kaldırıp işi yarıda bırakınca, şaşkınlıkla bunun nasıl bir sayı olabileceğini ve büyük bir kızgınlıkla elli üç yıllık bir adamın bu ikisine nasıl müptelâ olduğunu düşündüm. İlahi inayetin değerli hediyesi olan bu sayı yerine sevgilinin gözünü çizen küstah ve cahil bir insan Allah'ın inayetlerine lâyık olamazdı. Bu yüzden ikinci göz resmi bitmeden o levhayı alıp Tanrı'ya gösterdim, bunu gören Tanrı yıldırım gibi hızlı bir kahkaha attı ve şimşek gibi tebessüm etti... O zaman ebediyetin sırrını bildim ve onu senden öğrendim. Hem

kendini hem akrabanı, bütün bu küstahlığa ve cehalete rağmen böylesine doğru bir iman ve böylesine hiçbir yere sığmayan bir aşkın hürmetine Tanrı'nın ebediyetinde ebedî kıldın.

Bunun hikâye olduğunu mu zannediyorsun, bu bir gerçektir, ilimdir, ilim, ey benim iki güzel çocuğumun annesi! Ey Okyanus! O iki mavi denizin Tanrısı! Ey yalnız Tagore'un kafesindeki papağan! Ey benim Hindistanlı yeşil papağanlarım! Ben, Hindu bir rahibim, kendi kendine yanan dost bir Budist yardımcısıyım.

KIRKBİRİNCİ BÖLÜM

"Bir aşk ışığı gelsin dedim fakat gündüzüm geceden
Daha karanlık oldu yaktığım bu mum yüzünden."

Doğru söylüyorsun, doğru, ne kadar üzgünüm, ne kadar! Bu renkli ateş böceği karanlığın korkusundan ve gecenin korkunç aşağılığından kaçıp bu rahibin tapınağına ulaştı, onun halvet mumunun etrafında tavaf etti, Yoksa bu rahibin de karanlıklarda yaşadığını, mumu sönmüş olduğu halde onu yakmadığını unuttu mu? Hiç kimse neden olduğunu bilmiyor? Belki de bu dünyada bir renk ve ölçünün olmadığını, hiç bir şeyin olmadığını, görmeye lâyık kimsenin bulunmadığını bildiğinden dolayıdır. Aydınlığa ihtiyacı olmadığını görmek istemeyen biri...

Rahibini unuttun mu? Tapınağının bir kenarında oturmuş ve gözlerini kapatmıştı, görmedin mi? Ey ateş böceği, o gün ikindi vakti gizemli ve sevgili nesim yeli, seni bu terk edilmiş ve ıssız tapınağa sürdü. O gün tek başına orada bulunan rahibin gözleri kapalıydı! Hiç kimse göz kapaklarını faydasız yere neden açacağını görmek istemiyor? Hayatta hiçbir şeyin görmeye değmediği, seyredilmeye değmediği an, görkemli ve değerli görüşler için yaratılan bakışları boş yere harcamak yazıktır. O yıllar çöl toprakları, çirkin, kuru ve tozluydu. Gökler kara bir tavan, ağır, kısa, kirli bir hamam, hava boğucu, ufuk üzüntülü, tutuk ve karanlık... Allah onu, o yeşil ve sonsuz cennetlerde güzellikler içinde yaşasın diye özenle yarattı. Aşık ve vefakâr bir kırlangıç gibi yüksek aşk burçlarının üstünde yuva kursun. İlk günden beri ateşe bulaşmış ve cahil ellerin özgürce ve rahatça

yüzdüğü o raks eden şelalede bedenini yıkasın, küçük ve sevimli bir balık gibi oynaşan ve isyancı dalgalarla dans etsin... Ağır göz kapaklarının arkasına gizlemek gerekir ki bir bağın olmadığını, bir burcun olmadığını, sevimli ve sevinçli bir şelâlenin olmadığını bilmesin, her yerin çöl olduğunu, zulmet olduğunu, karanlık ve sessizlik olduğunu görmesin!

Gördün mü, kapalıydı; gördün mü, açmaktan korkuyordu; gördün mü, iştiyaklı kırlangıçların bakışlarını garip gözlerindeki yuvadan alıp uçmasından vahşet diyarı ve ölüm yuvası olan fırtınalı çölde avare gezmesinden iki evlâdını kaybetmiş anne gibi? Korkuyordu.

İşte bu yüzden bu çirkin gurbetin kalbindeki tapınağın tek rahibi gözlerini kapatmış, böyle bir gecede ve böyle bir karanlıkta içerideki mumunu söndürmüştü. Görmedin mi, tapınağın halvet köşesinde, gece karanlıklarında oturmuş, ağır ve hüzünlü bir sessizliğe bürünmüştü? Geceleyin dışarı çıkan ve yalnızlık sokağında ışığını yanına almayı unutan bir yolcu gibi değildi. O asla aydınlığı unutmamıştı, onun aydınlığa ihtiyacı yoktu, ondan korkuyordu, çirkinliklerden başka bir şeyin olmadığı yerde ışık yakmak ne kadar korkunçtur! O unutmamıştı, o senin olmadığın saatlerde, görmek istemiyordu. Sensiz hiçbir renk görülmeye değmez, sensiz hiçbir yüz bakılmaya değmez, sensiz hiçbir manzara seyredilmeye değmez, sen olmayınca hiçbir şey var olsa da oluş hakkını elinde bulunduramaz. Ne bileyim? Senin yokluğunda her şey karalara bürünüp gizlenmeli. Sensiz görmek zordur, sensiz bakışlarım bu âlemde garip düşüyor, bütün renklerden ve şekillerden korkuyor, kaçıyor, görmek istemiyor. Sen yoktun ve o gözlerini sensiz açmadı, mumunu sensiz yakmadı, sen geldin, mucizevî parmaklarınla dikilmiş göz kapaklarını açtın, o seni görmedi, yine kapattı, sen dikilmiş göz kapaklarını açtın, o seni görmedi ve yine kapattı... Tam üç defa göz kapaklarını sana bakmadan kapattı, sonunda mağrur, soğuk, sert, uzun ve ince şekliyle tapınağın namazgâhının ve secdegâhının kalbinde duran o soğuk ve sönük mumu yaktın... Bilmiyorum ve bilemedim, nasıl, ama... Yaktın, tapınak aydınlandı, hava açıldı, aydınlık ışıkları kapatılmış göz ka-

paklarının arasından bakışlarımın zindanına ayak bastı, sen göz kapaklarımı açtın ve ben senin yüzünü mum ışığında gördüm. Bakışlarım gördü, gördü... Evet! Cennetin sonsuzluk bağlarını, arzuların güzel burçlarını ve güneş tapınağının minarelerini...

Şimdi mumun sıcak damlaları ve alevleri, renkli kanatlarını yakıyor! Onun ışığından karanlık geceyi aydınlatmak istiyordun, şimdi gündüzün gecenden karanlık oldu... Ben biliyorum, ben kendim biliyorum, deme:

> *"Bir aşk ışığı gelsin dedim fakat gündüzüm geceden*
> *Daha karanlık oldu yaktığım bu mum yüzünden."*

KIRKİKİNCİ BÖLÜM

Milâdî 2. Yıl, 14 Mart

Bu yolculukta yeni bir menzile vardık, ona söylediğim samimi sözlerin ağır darbeleri altında kırılmış, ufalanmış. Onun bu hayal mihrabımda sahip olduğu ilginç ve belirsiz planın bir köşesini, gözlerinde olan resminin bir parçasını kendisine gösterdim, aniden perişan oldu: "Bu ben miyim? Bu kimin resmi? Benim resmim mi? İnanamıyorum? Gerçekten bana söyleyin, kiminle konuşuyorsunuz? Kimden bahsediyorsunuz? Ben? Gerçekten benimle mi?"

Ne güzel, kendimi başarılı hissediyorum. O her zaman kendisini bende olan o resimden daha küçük görmeli; onu, ondan daha büyük gördüğümü görmeli! Böylece bir güvercin yavrusu gibi boyun tüylerini, okşayan parmaklarımın altına sessizce sokacak, gözlerini teslimiyetle ve zevkle kapatacak ve benim başka bir dünyanın mavi göklerinde, geleceğinin görkemli ve yüce uçuşlarından bahseden fısıltılarıma kulak verecek ve büyük bir sabırsızlıkla beklediğim değerli ve zor uçuşlar için kendini hazırlayacaktır, genç ve renkli kanatları güçlenecek, bu yaşlı kartal yerden havalanacak, can velayeti göklerinin bağrını yaracak, bu âlemin yakın ve kısa ufuklarını gören dar gözlerden kaybolacaktır...

Bu yaşlı kartal, göklerin tümünü aşmış, dağlarını ve çöllerini iyi tanıyor, göklerin yollarını yerdeki yollardan daha iyi biliyor. Bu yolları yalnız ve sessiz aşmış, göklerde yalnız ve sessiz uçmuş ve şimdi bilmiyorsun ne ümit ve iştiyakla gözlerini, yuvasına sığınan bu güzel renkli ve soylu kartala dikmiş ve her lâhza onun

büyümesini ve kanatlanmasını sabırsızlıkla seyrediyor. Büyük bir sefere çıkmaya hazır olacağı o günün ümidiyle, yarı açık ve bitkin gözlerini açık ve kararsız kılmış, soğuk ve karanlık yuvasına sıcaklık ve hayat bağışlamış... Bu her an büyüyen ve güzelce serpilen genç kartala nasıl bir baba sevgisiyle baktığını bilemezsin! Kendisinin, güzel tanıdığı diğer görülmeyen âlemlere uçmak ve semalarında gezmek şevkinden büyük ve yaşlı kanatlarını nasıl açtığını, bazen sabırsızlıkla çırptığını bir görmelisin! Öylesine kararsız ve sert ki kendisinden bir okşama, su ve tane beklentisi içinde başını uzatıp ağzını açan, o küçük ve sade yakınını bile incitiyor. Ama haklıdır, bu yaşlı kartalın içinden nelerin geçtiğini bilemez ki! Bu genç kartalın yüzünde neleri okuduğunu, nice uzun yolları tek başına kat edip döndüğünü, konuşmadığı nice şeyler gördüğünü, geleceğin gözlerine ne kadar heyecanlı ve korkunç aydınlık gölgeler saldığını bilemiyor. O hiçbir şey bilmiyor. Sadece yaşlı bir kartalın yuvasına sığındığını, geliştiğini ve büyüdüğünü anlıyor. Bundan başka hiçbir şey anlamıyor, yeni bir şeyler anladığı her gün, her şey, kendisine daha da bir bilinmez ve karmaşık geliyor. Yükseldikçe düşme korkusu büyüyor, hakkı da var! O ne yaparsa haklıdır, beni kızdırdığında bile haklıdır, bana kızdığında da haklıdır... O henüz hiçbir şey bilmiyor; masum, sessiz, küçük, güzel ve yıkanmış dünyası tüm hakları ona veriyor; ama gün geçtikçe her gün bir hakkından mahrum kalıyor. Büyük uçuşa hazırlandığı günde bu kartalın, kanatlarından başka hiçbir hakkı kalmayacaktır.

Onu artık her sürçmesinde bağışlamadığımda, artık tüm haklarından mahrum olduğunu bilmelidir. Artık ergenlik çağına girdiğini bilmelidir. Yavrularına aylarca nazı, okşamayı, acımayı, bağışlamayı, yol almayı, suyu, taneyi ve uçmayı öğrettikten sonra annelik sevgisinin bitmesi gerektiği anı görünce artık yavrularına tahammül edemeyen bir anne kuş gibi onu asla bağışlamaz. Henüz annesinin ardından koşan, sevgi ve okşamasını bekleyen, yavrularını hiddetli ve kararlı gagalarıyla kovar... Dün ben de uçmalarına ümit bağladığım yavrularımı gagaladım, kendimden uzaklaştırdım; ama tahammül etmedi, anlamadı, böyle gagala-

manın manasını anlamadı... Sonunda henüz vaktinin gelmediğini, heyecandan daha vakti gelmeden gagaladığımı hissettim, ama er veya geç o gün gelecek ve ben sabırsızlıkla o anı bekliyorum.

Ey yetiştirdiğim çocuk! Büyü, ergenlik çağına gir, konuş, baban bu dünyada yalnızdır, baban bu ümitle bütün bu yalnızlığa ve sessizliğe tahammül ediyor, bu faydasız günlere sabrediyor ki sen büyüyesin, buluğa eresin, konuşasın, gelişesin, babanla diz dize oturasın, ona dertlerinde yardımcı olasın, yalnızlığında dost olasın, arkadaş olasın. Bu ağır sessizliği, onunla konuşacağın, dilini anlayacağın yaşlı baban, dost, dert arkadaşı, tanıdık, yoldaş ve yakın olacağın günün ümidiyle yaşıyor. Çabuk büyü, fırsat azdır, saçları beyazladı, gençliğe elveda demek üzere... Yaşlılık ve kimsesizlik ne kadar zordur!

Evlâdım, oyun yeter, küsüp barışmak yeter, çocukça şımarıklıklar yeter, yaramazlıklar yeter, hareketlilik ve yaramazlık yeter, artık büyüdün, kız kardeşin kadar oldun. Sen hatırlamazsın, 1958 yılında sen yoktun, bu dünyada değildin. Hayır, vardın; ama dayının yanındaydın, babanla değildin. Keşke onunla olsaydın, onun ne kadar merhametli olduğunu görseydin, sen merhametli değilsin, babanı aşık gibi seviyorsun; ama dostça sevmiyorsun. Aşk sevgiden farklı bir şeydir. Sen babanı kız kardeşinden daha az istiyorsun, demiyorum, ona aşıksın, tapıyorsun, hayır, belki de onun kadar, belki de bazen ondan daha fazla, daha fazla mı? Hayır, fazla olamaz, ondan daha şiddetli, şiddetten başka bir şey; ama onun kadar merhametli değilsin. Aslında sen merhametin ne olduğunu bilmiyorsun, çocuksun, çocuk merhameti tanımaz, babasını sadakatle, samimiyetle ve delice sever, özler, kendisini yalnız bırakmak isteyince bacaklarına sarılır, gitme diye ağlar veya beni de götür, der. Ama merhametli değildir, eğer babası götürmezse hemen kızar, feryat eder, eğer "Biraz dur, düşüneyim, bir şeyler yazayım, okuyayım." dese yine kızar, kaçar, feryat eder, kötü lâflar söyler, eğer canım, gözüm, azizim, bir tanem, ciğerparem, hayatımın anlamı, soğuk aile ocağımızın ateşi; kız kardeşin boğulunca baban tam sekiz

yıl doğru dürüst uyumadı ve yemedi, sevgili kızının ölümü onu her şeyden kesti, evden çıkmadı, yaşamak istemedi, yalnız ve ümitsiz kaldı, sen büyüdükçe kız kardeşine benzedin, şimdi boyun posun hep ona benziyor, böylece baban eski dersini unutmaya başladı. Sana bağlandı, bazen senin boyuna posuna, başına ve yüzüne bakınca adeta onu görüyor, kapıdan gelince deniz elbiselerini giydiğini zannediyor, toz toprak içindeki yüzün, bronzlaşmış bedenin, deniz mavisi gözlerin, plastik sandalın, kumsalda oynadığın kazma küreğin ve deniz masken... Bana yazdığı mektupları kendisi getirdi... Turvil sahillerinden dönmüşsün, sekiz yıl önce ölüm haberini aldığı çocuğunu ansızın gören bir baba gibi seni görünce sevinecekti; ama sen huysuz, alıngan ve merhametsiz çocuk, ona cevap olarak küsüyorsun, kınıyorsun: "Hayır sen beni sevindirmek için mahsustan bu sözleri söylüyorsun. Öyle mi? Eziyet etmemem, yaramazlık yapmamam, evin camlarını kırmamam, elbiselerimi yırtmamam ve benden kurtulmak için beni kandırmaya çalışıyorsun."

Eğer baban kendisine, insanlara, komşulara, hayata, daireye, meslektaşlarına, borçlarına, ona buna kızacak olursa ve kalkıp çocukluk eden, babasını anlamayan, rahatsızlığını bilmeyen bir evlâdına senin gibi biraz sert davranırsa, hemen karşısında duruyor, yüzsüzlükle gözlerini babanın gözlerine dikiyor, ona aynı şekilde karşılık veriyor, yüzlerce kötü lâfla bunu ona ödetiyorsun.

Eğer baban hastalanır, ateşi 40-41 dereceye çıkar, yataklara düşer, ateşten hezeyanlar söylerse, sen düşüncesiz ve bencil çocuk, bu durumda zekilik, bencillik, kurnazlık, kötülük, ciddiyet, hesap ve kitapla kıvrandığı ve ne dediğini bilmediği yatağının başında duruyor, ona onlarca cevap veriyorsun. Onun söylediği her sözü üzerine alıyorsun, sıradan sözler gibi anlamlar çıkarıyorsun, sonra da onu bu halde bırakıp gidiyorsun, sövüyorsun, hakaret ediyorsun, sana aldığı oyuncakları, büyük zahmetle aldığı hediyeleri ona fırlatıyorsun. Halbuki ateşi var, hasta, anlayışlı olman lâzım. Ama sen alay ediyorsun, şımarıyorsun, çekişiyorsun, eziyet ediyorsun. İyi olmadığı halde bağırıp

çağırıyorsun, yüzünü tırmalıyorsun, kanatıyorsun, sonra yalnız bırakıyorsun, gidiyorsun. Bakacağına, okşayacağına, ilaç alacağına, koruyacağına eziyet ediyorsun, kaçıyorsun. Hasta ve yaşlı babanı yatağından kaldırıyorsun, odasından çıkarıyorsun, gelmeyince de "Belki oğlum kayboldu." endişesiyle sokağa çıkartıyorsun, arabanın altında eziyorsun, darbe vuruyorsun, soğuk aldırıyorsun, eziyet ediyorsun, çalan bütün telefonlara bu düşüncesiz, sabırsız ve yaramaz çocuktan bir haber geldi, inşallah bir şey olmamıştır ümidiyle koşturuyorsun.

KIRKÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Allah'ım, bu çocuğun elinden ne çekiyorum? Tabiatı gör, Allah'ı gör! Gerçekten, onun yaptığı işlerin elinden inlediğim, şikâyet ettiğim için kendimden utanıyorum. Benim sözlerim de tıpkı babamın benim hakkımdaki sözleri gibidir. Şüphesiz, bu dünyada babam gibi çocuğunu seven bir baba ve benim gibi babasını seven; ama aynı zamanda da babasına bir o kadar eziyet eden başka bir çocuk yoktur! İlginç bir hikâyedir. Onu ne zaman görsem, şimdi de gördüğüm zaman elimde ateş yanıyor, kendi tabiriyle: "Bu çocuk beni öldürecek! Elinden nereye kaçacağımı bilemiyorum. Ah bu Ali! Bu kadar iyi, akıllı, duygusal ve anlayışlı bir çocuk; ömrüm, tek hayat ümidim olduğu halde hayatımı mahvetti, ne kadar şanssız bir insanım. İnsanın gözünün nuru bizzat kendisine dert kaynağı olur mu? Hem de başkaları için örnek olan bir çocuk!" Ben, bu durum ve şikâyetler karşısında soğukkanlı ve ilgisizce sükût eder, yavaşça odama gider ve hemen olayı unuturdum.

Şimdi Allah beni bu duruma düşürdü. Amellerinin karşılığından gafil olma! Sıradan işler için dahi babamın yüreğine döktüğüm kanları şimdi kendim içiyorum. Hem de nasıl? Otuz yıl boyunca tedricen babamın yüreğine döktüğüm o kanı, bu çocuk bir defada boğazıma akıttı ve içmek zorunda bıraktı beni. Ah! Ne bileyim? O nerede, bu nerede?

Ne zaman inanırdım ki her yerde demir yürekli diye bilinen, birçok imtihandan geçen benim gibi çelik iradeli birisi, şimdi

iki yaşındaki bir çocuğun elinde oyuncak haline gelmiş, nazik ve küçük ellerinde bir uçurtma gibi istediği yere uçuruyor veya bir balon gibi istediğinde şişiriyor ve patlatıyor!

Yıllar sonra beklentisiz gözlerime bir nur geldi, soğuk gönlüme sıcaklık geldi, hayatımda hep kendisini zikrettiğim, kullarına hizmet ettiğim Allah, bir gece olsun kendimi düşünmeden hayatımı, tüm vaktimi, her şeyimi özgürlüğe, takvaya, inançlara, dertlere, ilme, fikirlere ve yüceliğe harcadığım için bütün bunlara karşılık semavî hediyesi, ilahi elbisesi ve bağı olan bir çocuk verdi bana! İlim ve temizliği övmekten ibaret olan tüm hayatımı şiire döktüm, hepsinden güzellikleri, büyüklükleri, iyilikleri öven bir kaside yaptım. Bu çocuk benim ümidim, soğuk aile ocağımın ateşi ve evimizin heyecan kaynağı olmuştu. Hayata, kendisine, kalmaya ve olmaya yabancı olan beni tanıdık, dost ve mutlu kıldı.

Çocuğu olmayan, gönül meyvesi olmayan, hayat ürünü olmayan, vasisi olmayan, halefi olmayan, gözünün nuru olmayan, bir insanın hayatı ne kadar acı, nursuz ve soğuktur! Adeta kendini hayatta ölümün kölesi görür, yokluk ve başıboşluk içinde bu dünyayla hiçbir bağ kuramaz ve hiç kimseyle anlaşamaz. Şimdi Allah, hayatımın ışıksız ve soğuk ocağında bir evlât mumu yaktı. Ama yine şikâyet ediyorum, hayatım mahvoluyor, geceleri sabaha kadar beşiğinin başında duruyor, ay ışığında ninni söylüyor, uykudan sıçrıyor, korkunç rüyalar görüyor, ruhsal sıkıntılar yaşıyorum. Hasta olmaması, sokağa gitmemesi, üzülmemesi, üstünü başını kirletmemesi, yüzünü başını kanatmaması, kimseyle kavga etmemesi, kızmaması, sövmemesi, kötülememesi, bağırıp çağırmaması, başıma bela açmaması için endişeleniyor, çırpınıyorum.

Bu beş altı gündür evden dışarı çıkmış ve geri dönmemiş. Hiçbir haber yok. İki üç yaşındaki bir kız çocuğu ve bu kadar bela! Nereye gittiğini bilmiyorum, başına ne geldiğini bilmiyorum. Hiç kimsenin ondan haberi yok. Ne yapabilirim, kendim burada yataklara düşmüşüm, hastayım, yatalağım, sokaklarda

arkasından gezemem, eve gitti diyorlar; ama o orada bir hafta kalamaz! Bu hafta boyunca bir defa bile dışarı çıkmadı mı? Eve bir haber vermesi gerekmez mi? Babası onun nerede olduğunu bilmeli değil mi? Hali nasıl? Ne yapıyor? Keşke bir şey olmasa, insan binlerce kötü ihtimal düşünüyor, kötü fikirlere kapılıyor, hayaller insanın zihnini zehirliyor, kötü rüyalar görüyor. Hangi kapıyı çalayım bilemiyorum? Kime söyleyeyim, kimi göndereyim. İnsanın çocuğunun bu kadar insana eziyet ettiğini kime söyleyeyim? Keşke sadece bana eziyet etmek istese, sadece bana dert olmak istese. Allah vere de sadece bana işkence etmek, beni meraklandırmak istesin de başına başka bir şey gelmesin. Allah korusun, kendisine bir zarar vermesin, kendisi rahat etsin, kendisine eziyet etmesinler, üzülmesin, kahrolmasın, sıkıntı çekmesin, sağ salim olsun, ben önemli değilim, ben tahammül ederim, bu çocuk için, dertlere ve üzüntülere tahammül etmekten başka ne çarem var ki? Bana ne kadar da eziyet etse onu bağışlarım. Ben bu çocuğa hiçbir şey yapmadım, hiçbir şey!

KIRKDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BABADAN EVLÂDINA MEKTUP

Aziz çocuğum, ben senin mutluluğun için taşıdığım sorumluluğu yerine getiremezdim. Bir baba için, bir insan için en sevdiği insanlar hakkında böylesine aciz kalmasından daha zor ne olabilir? Ben hakarete ve zaaflara alışmış değilim. Hayatım boyunca; nefes alışında, sıcak bakışında, yürüyüşünde, uyumasında, uyanmasında, elbise giymesinde, yemesinde, kalbinin her atışında, nabzının her vuruşunda, duygularının her sıçrayışında, düşüncelerinin her yücelişinde, sorumluluk hissettiğim ve kendimi ilgili gördüğüm bir kimse için böyle aciz kaldığım asla olmamıştır. Ben asla böyle elinden bir şey gelmez, aciz ve boş bir insan olmadım. Sen benim derdimi anlayamazsın, ne yaparsan yap yine başaramazsın. Ne mutlu, bu bakımdan benden daha şanslısın. Hayır, daha az zavallısın! Sen genç bir çocuksun, bir kız çocuğusun, büyüyünce kadın olacaksın. Benim çektiğim dertleri anlayamazsın. Ben erkeğim, şehirli, soytarı, boyanmış, derbeder bir erkek değil! Köylü bir erkeğim; toprağın, dağın, çölün, sahranın, geleneklerin, taassubun, hamiyetin, şerefin ve bu tür şeylerin çocuğuyum. Şehirlerde sözler hep boştur. Benim kanımda, bütün kemiklerimde ve bütün hücrelerimde ev vardır. Gerçi ben şehirde doğdum ve büyüdüm, ama şehirli olmadım. Daha da köylü oldum. Ben Pakistan'ın Hayber Geçidi halkından, İngiltere'nin Lancshire köylülerinden ve Mağrip'teki yol Araplarından daha mutaassıbım. Bir köylü için ölüm, karısını elden kaçırmaktan daha iyidir, daha tatlıdır. Bir defa olma-

mak, yok olmak, ne kadar heyecan vericidir! Bir köylü için işkenceler altında can vermek, evlâdını terk etmekten daha iyidir. Onu kaderine bırakmak, yaşamak, görmek, işitmek, nefes almak, uyumak ve konuşmak ölüm demektir.

Şu anda bu zindan hücrelerinin küçük mazgalından beni görecek olsaydın, hangi psikoloji içinde olduğumu, ne tür zaaflarım bulunduğunu, halimi hissederdin. Cezaevi müdürü şaşırıp kalmış, vasiyet eden birine benziyorum, yarın asılacağını bilen ve bu gece vasiyetlerini yazan birine benziyorum. Şuursuzlar, böyle bir gece ve böyle bir iş olduğu takdirde daha iyi olabileceğimi ve daha rahat hareket edeceğimi düşünemiyorlar. Bunlar kurşuna dizilmekten ve ölmekten daha zor bir dert tanımıyorlar.

Yavrum! Evlâdım! Niçin cevap vermiyorsun? Yoksa uyudun mu? Duymuyor musun? Evet! Uykudasın. Saat bir buçuktur, ikiyi çeyrek geçiyor, gecenin yarısı ve sen uyuyorsun! Biliyorum, benim gibi hapiste olanlar için uyku yoktur. Eşimden, evlâdımdan, tapınağımdan, yaşantımdan, akrabalarımdan ve her şeyimden uzakta esirim. Bu sağlam Kızılkale duvarlarının gölgesinde esir olanın nasıl uykusu gelir! Bu yalnız ve boş hücrede senden başka kim var? Odamın havası seninle dopdolu. Her yerde sen varsın, her yer sensin, herkes sensin. Bu kalenin dışında beni bekleyen sensin, bu kalenin içini dolduran her şey sensin, havayı seninle dolu buluyorum, gökyüzünü senin gözlerinle görüyorum. Sen, ey yokluğu olmayan, hiçbir zaman yok olmayan, her yere gidiyorsun, herkesle konuşuyorsun, olduğun her durumda benimle geziyorsun, yoldaşımsın, benimle sohbet ediyorsun, sen benimlesin, bu bana yeter. İşte bununla yaşanabilir, bununla huzur bulunabilir, sıcak olunabilir, tok olunabilir, suya kanılabilir, yaşanabilir, yeterlilik içinde olunabilir... Ne...

Ama evlâdım, bizim birbirimizden uzakta ölmemiz gerekir! Evet, alınyazımız böyle istedi. Hapishane müdürüne senin beni görmeni engellemelerini salık verdim. Kalemimi sana bir daha

mektup yazmamak için kırdım, bu kalenin dışıyla olan bağlantımı seni özgür bırakmak ve kurtuluşa erdirmek için kopardım; hâlâ fırsat var, onu elinden almak istemiyorum. Evlât sevgisinden ve babalık muhabbetinden başka hiçbir semeresi olmayan, hiçbir iş yapamayan, hiçbir acıyı evlâdının acılı ruhundan alamayan, onun başını hiç okşayamayan, hiçbir hikâye ve efsaneyi onun kulağına okuyamayan, beşiğinin başında ninni söyleyemeyen, mutluluğu için hiçbir adım atamayan, rahatlığı için bir şey yapamayan, evlâdının hasta olduğunu gördüğü halde elinden bir şey gelmeyen, evlâdının hüzünlü olduğunu görüp ona teselli veremeyen biriyim ben. Evlâdının rahatsız edildiğini bildiği halde buna mani olamıyor, oğlunun yakalandığını gördüğü halde yerinden kalkmıyor. Evlâdının bakıcıları, resmî görevliler, cahil, kaba ve anlayışsız kimselerdir, onu tanımıyorlar, okşamıyorlar, yapıyorlar ama bilmiyorlar. Benim çocuğuma kendi çocukları gibi davranıyorlar, benim çocuğumla kendi çocukları gibi konuşuyorlar, ağladığında onun mama için ağladığını sanıyorlar, inlediğinde uyku için inlediğini sanıyorlar, feryat ettiğinde çıngırak için feryat ettiğini sanıyorlar, üzgünse ayakkabı ve ceket için üzgün olduğunu zannediyorlar, eğer uyumuyorsa oynamak için uyumadığını tahmin ediyorlar... Benim çocuğuma böyle bakıyorlar ve ben görüyorum, anlıyorum ve yaşıyorum!

Ne oldu? Niçin? Bana mı küstün? Benden nefret mi ediyorsun? Ha? Neden cevap vermiyorsun? Konuş! Tüm varlığımla, tüm yaşamımla, tüm kalbimle, canım, ruhum, tüm inancımla, tüm aşkımla, tüm gücümle, tüm ihtiyacımla, susamışlığımla senden özür diliyorum. Beni bağışla, beni affet, beni yarlığa, gözlerini aç, konuş, bir şey söyle! Neden konuşmuyorsun? Boğulmak üzereyim, kulunun sesini duymuyor musun? Ha? Duyuyor musun? O halde neden bir şey demiyorsun? Bir cümle! Bir kelime! Bir harf, bir hayır de bir defa söv, bir şikâyet et, bir şey söyle, istediğin kadar eleştir, bana kötü lâflar et, istediğin şeyi söyle. Çekinme, saygı istemiyorum, edep istemiyorum, sevgi istemiyorum, hiçbir şey istemiyorum, hiçbir beklenti içinde değilim,

sadece bir lâf et, istediğini söyle, sesini duyayım. Bak! Bir saattir yanına oturdum, yalvarıyorum, rica ediyorum. Konuşmasan da olur, en azından gözlerini aç, gözlerini göreyim. Gözlerini yüzüme açma, başka bir yere bak, kapı ve duvarlara bak, başka insanlara bak, yöneticiye bak, gözlerini yöneticinin yüzüne aç, başka birinin yüzüne aç, bunun üzerine... İstediğin kimseye aç, sadece aç, istemiyorum, bana bak demiyorum, bırak gözlerine bakayım, hüzünlüyüm. Neden dudaklarını kapattın? Neden gözlerini kapattın? Neden bu kadar sinirlisin? Benden nefret mi ediyorsun? Ben ne yaptım? Kötü bir şey mi yaptım? Çok mu? Ha? En azından buna cevap ver; benden usandığını, benimle artık konuşmayacağını, sükût ettiğini, bunun bir son olduğunu ve bir hâdise olduğunu söyle! Meyvenin tuzu idin sen, serçe idin, halifesin, yöneticisin, de... Konuş... Bir lâf et, sesini duyayım, neden bu kadar inatçısın? Neden bu kadar kötüsün? Sen bu kadar merhametsiz değildin. Bu kadar tutucu değildin, beni ne kadar kınamak istiyorsun, kalbim parçalanıyor. Şimdi bir tek şey söyle, sonra yine konuşma, asla konuşma, kıyamete kadar konuşma, şimdi bir şeyler söyle, bir kelime! Bir harf, bir hayır, bir asık surat, bir şey... Beni de düşün, ben ne yapayım? Ne zamana kadar konuşmak istemiyorsun? Ne zamana kadar bana küskünsün? Ebediyen mi? Bir yıl mı? Bir ay mı? Bu akşam mı? Yarın konuşacak mısın? Yarın bana seslenecek misin? Yarın cevabımı verecek misin? Bu akşam hiçbir şey söylemeyecek misin? Şimdi bir kelime söyle, yarın konuşma, ertesi güne kadar hiç konuşma, üç gün üç gece küs; ama şimdi bir şey söyle. Ben sabredemem, ne zamana kadar konuşmayacağını söyle, benimle artık konuşmayacağını söyle, neden? Ben çok kötü bir şey mi yaptım? Söyle, hangi kötü işi yaptım? Canım sıkıldı, Allah'ım! Neden böyle oldu? Neden aniden böyle oldu? İşler iyiye gidiyordu, ne güzel günler olmuştu! Neden bozuldu? Kim nazar etti? Kim beddua etti? Kim üfürdü? Benim bir suçum yoktu, bir şey yapmadım. Allah'a ant olsun ki bir şey yapmadım. Gözlerini aç, sana izah edeyim, açıklayayım, suçumun olmadığını söyleyeyim, neden böyle olduğunu söyleyeyim. Eğer sözlerime ku-

lak verirsen, konuşmama izin verirsen beni bağışlarsın, benimle barışırsın, benden nefret etmezsin, belki de seversin, belki sana olduğum gibi olurum, belki yine sevgili gözlerinle, merhametli dudağınla, sevgili davranışlarınla geleceksin. Belki aslında her şey yapıldı, her şey iyileşti, her şey eskisi gibi oldu. Belki şehrimizi, Paris'imizi, göğümüzü, benim yalnızlığımı, senin tek başına kalmışlığını, dilimizi, ruhumuzu, hayatımızı, hatıramızı, ahdimizi, akrabalığımızı, bütün varlığımızı, bütün dünyamızı ansızın sarsan bu kötü hadise unutulur. Allah aşkına, gözlerini aç, bana bak, gözlerini yalnızca birazcık açıver! Ben çok üzgünüm. Ne yapacağımı, nereye sığınacağımı bilmiyorum.

Bak! Ay gibi ellerini benim soğuk ve titrek ellerimde hissetmiyor musun? Sözlerimi kendi ellerinle duyasın ve inanasın diye ellerini göğsüme koydum, boynuma götürdüm, kalbimin üzerine bıraktım. Kalbimin, senin huzurunda ne kadar kıvrandığını, ne kadar özür dilediğini, ne kadar ağladığını, ne kadar dermansız kaldığını anlamıyorsun. Ellerin işitmiyor, Bana ellerin de sitem ediyor. Sağ elini sol göğsümden alıp kalbimin üzerine koyduğum gibi sol elini göğsümden kaldırıp yüzüme koydum. Bak, ne kadar sıcak! Bak, ne kadar sevgi dolu! Baksana, seni ne kadar çok seviyor! Hissetmiyor musun? Ellerin sana hiçbir şey söylemiyor mu? Sen ellerin dilini henüz bilmiyorsun. Hayır, yazık, yazık! Keşke ellerin dilini sana öğretebilsem. Eller, dilin, gözün, dudağın, kalemlerin, şiirlerin ve hayallerin bilmediği özel dille konuşurlar. Ellerin sözleri bambaşka sözlerdir. Bazı sözleri sadece eller birbirine söylerler. Sadece eller. Dile getirilemeyen, keyfiyeti açıklanamayan, yarına ne zaman ulaşacağı tahmin edilemeyen özel bir anda. O özel, gizemli, heyecanlı ve kutsal an geldiğinde eller bizzat anlarlar. Ansızın, hiçbir öncül olmadan ve kararlaştırılmadan bir irade takip edilir, parmaklar kucaklaşır ve birbirleriyle diyaloga geçerler ve konuşurlar. Çok açık, çok zarif, çok yumuşak ve çok güzel! Ne sözler! Konuşmaları, uzayda dağılıp gitmeyen, dışarı yayılmayan, kirli havanın içinden dışarı dökülen, uzun ve zor bir yolu kat edip, ku-

lak perdesine çarpan ve kulak perdesince sinirlere verilen ve sinirlerce de beynin duyucu bölümüne gönderilen dilsel konuşmalar gibi havada, atmosferde dökülmeyen sessiz bir fısıltıdır. Her biri ancak dünya kadar bürokratik makbuz, imza, irsaliye ve gönderme neticesinde dilin ucundan çıkan bir harf, dışarıdan duyulur, anlaşılır... Ama eller böyle konuşmaz, sözler dışarı gitmez ki sonradan içeri gelsin, aslında ellerin sözlerini kelime testisine dökmeye, kirli ve kullanılmış yabancı beş sesli zarflar vasıtasıyla taşınmaya ihtiyacı yoktur. Eller iki ay, iki güvercin gibi yan yana gelir, birbirinin kanadına girer, birbiriyle fısıldaşırlar. Öyle ki hava anlamaz, uzay duymaz, kelimeler haberdar olmaz, kulaklar işe yaramaz, bunca araç ve gereç işlemez, birbirine yanaşır, göğüs göğse birleşir, bütün dünyadan gizli dil, kulak, uzay, hava, bunun ve onun gözlerinden uzak, birbiriyle konuşur, kendi sözlerini söyler, aşıkane söyleşir, dertleşir, şikâyet eder, birbirine aşk duyar, birbirinden bahseder, dostluktan, tanışıklıktan ve akrabalıktan bahseder, birlikte yemin eder, birbiriyle sözleşir, ne güzel anlaşırlar... Ne güzel! Görmedin mi? Duymadın mı? Hissetmedin mi? Eller sözlerini, kelimesiz ve sessiz harflerini, sözlerinin elbisesiz ve çıplak manalarını birbirine karıştırır, her biri direkt sözlerini birbirlerinin damarına akıtır, kanlarına boşaltır, kanın çağlayan nehrine döker, durmadan, sürekli bir nabız atışıyla onları kalbe ulaştırır ve o zaman nehir aşkları gibi âşığın üst köyden nehre attığı gülü, maşuk alt köyde alır, böylesine birbiriyle konuşurlar, bu da bir tür konuşmaktır. Sözlerini duyuyorsun, ne dediklerini işitiyorsun, birbirlerine neden bahsettiklerini anlıyorsun, birbirlerine nasıl dediklerini hissediyorsun, o zaman ellerin sözleriyle ellerin sessiz ve sembolik fısıltısıyla, ellerin konuşmasıyla, ellerin aşk oyunuyla, gönül oyunuyla ve samimiyetiyle tanışırsın. Ellerde ne musibetlerin olduğunu bilemezsin. Ellerde sevgi, ihlâs, duygusallık ve mahremiyetler vardır. Eller ne kadar birbirini sever, eller ne kadar da birbirini severler. Eller küsmezler, darılmazlar, birbirlerini çabukça bağışlarlar, eğer bir el diğer ele küsüp de özür dilemeye gelirse, başını göğsüne dayarsa diğeri he-

men onu bağışlar, kucağına alır, tüm kötü şeyleri, kötü hatıraları, kötü kusurları, kötü işleri unuturlar, eller ne kadar merhametlidir, birbirlerini çabukça bağışlarlar, çok çabuk! Ne yazık ki sen ellerin dilini bilmiyorsun, ne yazık ki ellerin dünyasını tanımıyorsun, ne yazık ki ellerin dersini okumamışsın, ellerin sanatını öğrenemememişsin, ellerin ilmini alamamışsın, ellerin dilinin ne hikâyeler söylediğini bilemezsin, ne hikâyeler! Ben ellerin dilini, ellerin konuşmasını, her dilden ve her sözden daha çok seviyorum. Kalemin dili ressamlıktır, taklit etmektir, konuşur gibi yapmaktır, kalem konuşmaz, sözleri resmeder, muhatap sözleri işitmez, sözleri seyreder, kalem harflerin cenazesiyle, harflerin şekliyle, harflerin ölü ve sessiz cesediyle ilgilenir, dilleri sadece kalem olan insanlar, ne kadar mahrumdur! Dil, kullanılan harfleri kullanır, yeni sözleri de kelimelerin eski, kırık ve kirli kutularına dökmeye mecburdur! Bakışların fazla bir sözü yoktur, bir tek sözü vardır, her bakışın sözü bir tek kelimedir, bir tek cümledir! İyi veya kötü, çirkin veya güzel, derin veya yüzeysel ne olursa harf tek kelime, tek cümledir, iki bakış konuşunca sürekli o sözü tekrar ederler. Hiçbir göz, diğer gözden yeni bir söz işitmez. Elbette gözle farklı sözler konuşulabilir, farklı şeyler söylenebilir, birçok şey sorulabilir, birçok talimat verilebilir, birçok temennide bulunulabilir; ama bunları dille de beyan etmek mümkündür. Bu sözler, gözün sözleridir, ben bakışları söylüyorum, bakışın gözle ne ilgisi var? Bakış, sürekli birbiri ardınca ve mükerrer olarak gözden kaynaklanan bir konuşmadır. Benim veya onun gözlerinden sıçrayan o görülmez bakış oku, bir cümleden fazla değildir, bir tek cümle. Nasıl bir cümle olduğunu söylemek istiyorum. Onu tercüme edecek olursam çok sevineceğini biliyorum! Ama yapmayacağım, sen küssün, benimle konuşmuyorsun! Ha! Seni yaramaz! O halde neden dudak altından yavaşça gülüyorsun? Ha, anlamadığımı mı zannettin? Hayır, fark etti, artık bitti, kendini tutma, sen gülünce işler bozuldu. (Hayır, geçti, kalbim yumuşadı, bak ne güzel ve sessiz dinliyor! Ha, ne kadar heyecanlı, kalanını da söyleyeyim, güzel, acayip oldu! Ne! Kime küsüyorsun? Yapabilir

misin? Eğer kalbin, benim kin zehrimle dolarsa, gözlerine bir üfürürsem boşalır ve ağzına bir defa üfürürsem muhabbetle dolar, bu nehrin sularını toz toprakla da doldursalar; bir üfürüşle, suyun yüzünü şöyle bir küçük parmak ucu okşayışla, merhamet, sefa ve ihlâsın gümüş renkli, saf ve temiz suyu yüzüme gözüme çarpacak! Ne zannediyor? Küsüyor! Ne yanlışlık! Utanmaz!)

Dedim ki her bakış göz açıp kapayıncaya kadar ifade edilen, açıklanan, işitilen bir cümledir. Her bakış bir cümledir, bir konuşmadır ve eğer benimle barışırsan, konuşursan, sana, gözlerinin cümle-bakışının bana ne dediğini söylerim? Ben ondan ne anlıyorum? Onu sana tercüme edeceğim, kelimeler diliyle tercüme edeceğim; ama sen de benim cümle-bakışımı bana tercüme et. Benim son buluşlarımdan biri de "cümle-bakış"ın sadece bir kişi tarafından anlaşılacağı ve onun da bir muhatabı olduğudur. Bakışların muhatabı, gözlerin muhatabı, yani cümle-bakışı işiten kimsedir. Bakışların kendine hitap ettiğini, kendisiyle konuştuğunu, gözlerini kendine açtığını anlar. İlginçtir bu cümlebakışı seyredenler ve görenler anlamaz, ona akılları ermez, sanki muhatabın gözü alınıp da başka birine dikilince "cümle-bakış" kaybolur ve göz bakışsız kalır. Sadece gören; ama konuşmayan bir göz bebeği kalır. İlginçtir her gözün cümle-bakışını sahibi bile anlamaz, her cümle-bakışı, muhatabın gözleri algılar, tercüme eder, kendisi de onu anlamaktan acizdir. Bu yüzden benim cümle-bakışımı benim için anlamlandırmanı, sen de benden senin için anlamlandırmamı iste; ama eller (Hâlâ küskün müsün? Hayır, ha? Hayır, hayır, hayır, küskün değilsin. Seni rezil etmemi istiyor musun? Ha? Şu an eğer susar ve geri kalanını söylemezsem gözlerini açmaz mısın? Hayır, demez misin? Ha?) ama eller, hayır, önce başka bir dili söyleyeyim sonra ellere geleyim. Dudaklarla konuşuruz, dudaklar iki türlü konuşur, yakından ve uzaktan. Dudakların uzak sözleri, boş ve uzak sözlerdir. Daha çok gülşa elmalarının övgüsü gibidir! Kendilerini uzaktan bu kadar sessizliğe gömen, az konuşan, göz ve kulağı

kapalı tanıtan, bu sözlerin ehli olmadıkları sanılan, bu tür şeyleri bilmedikleri zannedilen ve bu âlemde olmadıkları tahmin edilen tek işleri yemek, uyumak ve konuşmak olduğu sanılan bu dudakların, bir tek adı çıkmamış! Zavallı gözlerin adı kötüye çıkmış, oldukça kötü, hilekâr, uyanık ve şeytan gözler! Güya dudaklar mazlum, masum, mukaddes, sade ve hilesizdir; ama bu masum, mazlum ve sade dudaklar, birbirini bulup el birliği yaparlarsa, öyle sözler söyler ve öyle işler yapar ki sorma gitsin! Hatta şaşkın gözler, utancından görmemek için göz kapaklarını kapatırlar!

Aniden, göz açıp kapatıncaya kadar, adeta tümüyle değişirler, çok yaramazlık yaparlar, ortalığı ateşe verirler, Fransızların tabiriyle kapalı kapıları açarlar, deprem yaratırlar, tüm duvarları, burçları, kaleleri, tavanları, aklın, hikmetin, dinin, takvanın, ahlâkın, hesap kitabın, nasihatin, nasihatçinin ve benzeri her şeyin başına yıkarlar, hiç kimseyi sağ bırakmazlar, çok beladırlar, bela olurlar, ağızlarından çıkan her şey edepsiz, açık, çıplak ve hayâsızdır. Striptiz sözler! Ama eller, ellerin konuşması... (Güzel, şu anda Allah'a ısmarladık, yoruldum, gidip yatayım, saat bir oldu.)

– (Dudakları hafiften oynuyor, yüzünün derisi hafiften kırışıyor... Çehresi açılmış, sanki... Ha... Evet, evet... Konuşmak istiyor... Ama ben görmüyorum, sessizim, birkaç saniye geçiyor... Güzel, hayırlı akşamlar... Gittim... Geri kalanını fırsat olursa... gerçi bu günler...)

– (Dudaklarının önü alınamaz, gülmeye açılmış, henüz gözleri kapalıdır, sürekli yerinden oynuyor, yuvarlanıyor, utancından kızarıyor, kötü bir şey yaptığını ve onunla küsmeye hakkının olmadığını anlıyor...) sonunda dayanamıyor:

– Ne demek? Bu eller birbiriyle nasıl konuşuyorlar? Eller de mi? Ben anlamadım.

– Ha! Minnet çeken!

– Hayır! (Küçük parmağın pirinçten ince camın kenarına sürt-

mesinin sesine benzeyen ince, uzun ve utangaç bir ses tonuyla) Pekâlâ, sen diyorsun ki eller birbiriyle konuşur, yani nasıl? Ben şimdiye kadar birisinin eller dediğini işitmedim! Ama ben henüz sessizim, kalktım, yanından uzaklaştım. Cüveynî'nin "Tarih-i Cihanguşâ" kitabını açtım ve ondan bir konuyu istinsah etmek istiyorum. Ne söylediğimi unuttum, hemen yoruluyorum, kitabı bir kenara bırakıyorum, duvara yaslanıyorum, sigara içiyorum, ayaklarımı duvara dikiyorum, kendi kendime mırıldanıyorum. Sessiz, dikkatli ve lakayt bir tonla...

Kalkıyor, yavaşça ileriye doğru sürünüyor, ben öylece yalan fikirlerime dalmışım, dikkat etmedim, kalkıyorum, pencerenin kenarına gidiyorum, bir yastığa oturuyorum, bakışlarımı pencerenin arkasından dışarıya gönderiyorum, yıldızlarla dolu göklere salıyorum, saat gece yarısı bir buçuğa geldi, ay göklerin doruğunda küçüldükçe küçülmüş, bir elbisenin yavaşça hışırtı çıkaran sesi kulaklarıma geliyor; ama duymuyorum, bir gölge bana doğru geliyor; ama görmüyorum, yani aklım başka yerde, göklerde!

Ama artık duymamak olmaz, görmemek olmaz, tam karşımda, yere oturmuş, ben sandalyeye yaptığım iki yastığa oturmuşum, başımı dışarıya çevirmişim, ne yapayım? Yüzümü çevireyim mi, çevirmeyeyim mi? Ama çevirmiyorum, çok sinirliyim, onunla konuşma istemiyorum, hiç halim yok. Ah! Bırakmıyor! Gönlüm bir saat yalnız kalmak istiyor, düşüneyim, hiç kimseyle konuşmaya halim yok, oldukça ciddi acılı ve sıkıntılıyım, yüzümü çevirmiyorum, gözlerimi göklere diktim, bakışlarımı göklerin doruğuna uçurdum, odadan, odanın içinde olan her şeyden gaflet içindeyim!

Aniden ellerini dizlerime koyduğunu hissettim, yavaşça, korkarak ve titreyerek, ihtiyat ve şüpheyle, ben başımı daha çok pencereye doğru çeviriyorum, resmen, seninle konuşmak istemediğimi, halimin olmadığını, sinirlerimin bozuk olduğunu söylemek istiyorum, sen...

Birden sıcak süt gibi lâtif ve sevecen ellerini ellerimin üstünde hissediyorum, sırtım, yumuşakça geriliyor, kalbim parçalanı-

yor, içimdeki o yavaş yavaş eriyen, damla damla gönlüme dökülen şeyin ne olduğunu bilemiyorum, yumuşuyorum, eziliyorum, aniden âlemdeki bütün sevgilerin, kalplerdeki bütün aşkların canıma döküldüğünü, dolduğumu hissediyorum, damarlarımda gizemli ve yumuşak sevginin neşesi akıyor, beynimin ve hayalimin fezasını dolduruyor. Isınıyorum, takatim kalmıyor... Aniden sanki adımı duyuyorum, yumuşak, kısık ve kaçık bir ses ki hayal edip etmediğimden bile emin değilim. Ama işittim, başımı çeviriyorum, elini ellerimde hissediyorum, iznimiz olmadan konuşmaya başlıyorlar, onlar birbirlerini daha çabuk bağışlarlar, birbiriyle sohbet ediyorlar, biz dinliyoruz. Başımı çevirdim, masum bir ceylan yavrusu gibi geldiğini, halının üstünde oturduğunu, iki ayağını sağa doğru uzattığını, bedenini sola doğru eğdiğini, sol elini bedeninin direği kıldığını, sağ elini dizlerinin üstüne koyup sol elinle konuştuğunu gördüm. Ben ise sandalyeye oturmuş, yüksekten ona bakıyorum.

Bir an, birbirimize bakıyoruz, güzel ve masum gözleri gözlerime açılmış, göz kırpmıyor, gözleri özür dilemekle dolu. Küçüklüğünden hayale sığmayan, her an yüzlerce zarif ve sır dolu utanç çeşmesi, muhabbet, hatıra ve söz kaynıyor, sözler, sözler, sözler... Her ikimiz de sessiz duruyoruz, gözlerimiz gözlerimize bakıyor, kulaklarımız ellerimizi duyuyor, o gözlerinden şunları okuyor: "Ellerimin sesini duyuyor musun? Ellerimin dilini anlıyor musun?" Ben ise onun gözlerinden şunları okuyorum: "Evet istiyorum, evet anlıyorum, ne güzel, birbirleriyle el ele ne güzel konuşuyor!"

Ay, göklerin derinliklerine dalıyor, biz gecenin bir köşesinde ellerimizin konuşmasını dinliyoruz, sessiziz, birbirimizin gözlerini okuyoruz, gözlerimizde birbirimizi bağışlıyoruz, ben bütün dünyayı onun gözlerinde görüyorum, o bütün dünyayı benim gözlerimde görüyor, biz birbirimizin gözünde sessiziz, birbirimizin gözlerinde işitiyoruz, birbirimizin gözlerinde birbirimizi tanıyoruz, birbirimizi görüyoruz, gözlerimiz gözlerimizde, ellerimizin merhametli ve lâtif fısıltısını dinleyerek, sessiz duruyoruz ve ay göklerin derinliklerine dalıyor.

Aniden elimin üstüne bir damla damlıyor, gözlerimi açıyorum ve görüyorum, görüyorum ki Allah'ım! Saat iki buçuk olmuş ben daha eve gitmedim, ne söyleyecek? Ne kadar kötü oldu!

Ama hayır, ne iyi oldu, aksi takdirde kalbim üzüntüden parçalanacaktı! Ancak biraz rahatladım.

Hayır, çok rahatladım.

Allaha ısmarladık.

Kızılkale Zindanları, 1966

KIRKBEŞİNCİ BÖLÜM

Gözümün nuru, hayatım!

Seni hiçbir şeyin nasihat kadar üzmediğini biliyorum ve babanın öğüdü ile öğretmenin nasihatlerinin, bir başkasının her nasihatinden daha acı ve sıkıcı olduğunu da biliyorum. Ben, faydasızlığından bu kadar emin olduğum sözleri söylemekten sakınmalıydım; ama bu gece sana öğüt vermekten başka bir yolum kalmamış. Ümit ederim, bir baba olarak değil, bir dost olarak sözlerimi dinlersin. Bunu bil ve bu cümlede olan güçlü ve ilginç ihtiyaç ile gizli ruhu anlamaya çalış. Bu öğüt sadece senin iyiliğin için değil, benim ihtiyacım içindir de. Beni sakinleştiriyor, huzura erdiriyor, dertlerimi ve sıkıntılarımı gideriyor. Böylece ona en azından tahammül edebilir veya doğru veya yalan yere tahammül edeceğime ümitli olabilirim. Böyle bir ümit de güzeldir; yalan da olsa... Yalandan ibaret olan serap da hiçbir suyun, nehir yatağının, kurumuş çeşmenin bile olmadığı çölde susuz yolcuya güç bağışlamaz, yorgun dizlerine yeni bir güç vermez mi?

Ben, uzaktan hayali bir gölge gibi gözüken, belirsiz bir yolu bulunan, gözlerini ufka diken, yorgun ve yaralı yürüyen bu yanık çölde, yalancı bir seraba da muhtacım, böylesine ümitlere ihtiyacım var, bunlar olmazsa düşerim, henüz düşmek istemiyorum, henüz gitmek istiyorum. Biliyorum, bir suya, bir konağa varamayacağım, biliyorum düşeceğim, boğazımdan zorlukla çıkan nefes seslerimden başka şakağıma, göğsümün kemik kafe-

sine öfkeyle çarpan nabız atışlarımdan başka hiçbir şeyi duymadığım bu garip ve geniş, talan edilmiş çölde, bir yol kenarına yığılıp kalacağım. Günlerden bir gün gecelerden bir gece düşeceğim, öleceğim; ama daha çok gitmek ve geç düşmek istiyorum, yapabildiğim kadar yürüyeceğim, son adıma kadar koşacağım, bir adım dahi kalsa düşmek ve ölmek istemiyorum.

Ben sadece bu ümitle sana nasihat ediyorum. Eğer kabul edeceğini ve benim sana gösterdiğim yoldan gideceğini hissedecek olursam birkaç adım daha atabilirim, bir süre daha kalabilirim. Sen, ey evlâdım! Biliyorum sen, kendi yararına olan şeylerden usanmış, bana yarayan şeylere iştiyak duyuyorsun, işte bu yüzden acı nasihatlerime tahammül etmeyecek ve yürümeni istediğim dayanılmaz taşlıklarda yürümeyecek misin? Olur mu? Eğer böyle olduğunu hissedersen tahammül edersin, gidersin, ben senin gözünde fedakârlığa değerim, bunu biliyorum,

Şimdiye kadar tüm öğütlerim benim olarak kalabilmen içindi, böylece ben de kalabileceğim, sen benim havamsın, hava, hava, ne dediğimi biliyor musun? Bilmiyorsun! Ne diyorum?

Hava nedir? Kimse onu görmüyor, her yerde var, yaşamak için onu teneffüs ediyorlar. Sertlik, sabırsızlık, kızgınlık, geliş gidiş ve sert çıkışlar bize zarar veriyor; sakin ol, eğer hava sert ve fırtınalı olursa, öfkeyle eserse göze gelir, toz toprak kaldırır, gözleri, zülüfleri ve insanların rahatını bozar. Tüm gözler rüzgârın sert yolunu izler, hava ol, rüzgâr olma diyordum. Hava ol, diyordum. Fırtınalı rüzgâr her yerde yok, bazen var bazen yok; kapalı odamda yok, yalnızlık uzletimde yok. Sana hava ol, fırtınalarda nefes almak zordur diyordum, sen anlamıyor musun? Ben buğdayımın harmanını rüzgâra savurmak istemiyorum. Benim harmanımı yok, buğday istemiyorum, ben sende nefes almak istiyorum. Ben havaya göz dikmedim ki essin, buğdayımı samandan ayırsın, hem kendi karnımı hem de hayvanlarımı doyurayım. Ben boğulmamak için, bir bahar sabahının sessiz ve temiz havasında bir nefes almak istiyorum. İşte bu yüzden uzun ve ağır bir boğuluşun ardından bir seher vakti temiz bir nefes

alabilmenin ne manaya geldiğini sen bilmiyor musun?

Evet, şimdiye kadar bütün öğütlerim hep bana kalman içindi, böylece ben kalacaktım, sen benim havam olacaktın, görünmeyen, her yerde olan, hayat veren hava, varlığımın boş ve sonsuz fezasını dolduran hava... Ama... Ama şimdi sana kendin için kal diye nasihat ediyorum, benim için değil, ben artık yoğum, hava olman için değil, artık ben nefes almayacağım...

Yeniden boğucu dönemin geldiğini hissediyorum.

Ümitsizlik dergâhının perdedarı önceki perdedarlığına geri dönmeli, sessizlik tapınağı, rahibini çok yakında görecek, yalnızlık topluluğu mumunu yakacak. Bir süredir yoldan kenara çekilmiş, kendini ümitlerle ve sevginin güzel kokusunu taşıyan hatıralarla dolu bir hatırlamanın içine sürükleyen unutulmuşluk yolunun yolcusu, sonsuzluk yolunda yürümeli, dizlerinde derman olduğu kadar gitmelidir. Sessiz, yalnız, mağrur, meçhul, yorgun, yaralı, ümitsiz, beyhude, karanlık, acı, elemli ve korkunç... Sonunda kurumuş olan o tek ağacın altında, on yıl önce söylediğim o yol sevdalısı gibi can vermelidir. Yol sevdalısı! Onun kaderini on yıl önce ne güzel okumuştum, hareket, ümit, aşk, heyecan, hayat ve gençlik enerjisi ile dolmam gerektiği o günlerde ben öyle değildim. Oradan uzağı gören, doğru gören ve küçük gören gözlerim her şeyi okudu, uzakları gördü, ne kadar güzel ve ne kadar doğru! O yol sevdalısı bendim, şöhret kazanan o şiir başkalarına bir öğüttü, nitekim bu nesir de başkalarına bir öğüttür.

Ve sen evlâdım, eğer babanı aniden, beklemediğin bir anda kaybeder, görmez ve bulamazsan; bir mektup alamazsan bir haber gelmezse, belirsiz karanlıklarda kaybolursa, ondan bir isim, adres, elçi ve mesaj gelmezse ne yapacaksın?

Ben ne yapacağımı söylemiyorum, ben kendimden bahsetmiyorum, eğer söylersem istediğim gibi olmak için daha fazla zahmet çekersin, yapamayacağından korkuyorum, işinin zorlaşacağından korkuyorum, ben kendimden söz etmiyorum. Sana da-

ha fazla eziyet etmeyeceğim. Sen şu anda ağır dert yükleri altında eziliyorsun, gittikçe takatin tükeniyor, sana moral vermeliyim, güç vermeliyim, acımasız ve kaba baskılar altında diz çökmemen için, taşıman için, götürmen için yardımcı olmalıyım. Hayır, onu omuzlarından atmalısın, fırlatmalısın, hafif yüklü, özgür ve rahat olmalısın, zahmetsiz, sakin, mutlu ve sevinçli olmalısın. Ben asla kendimden söz etmeyeceğim, ben ağır ve büyük yüklerimi senin zayıf omuzlarına yüklemeyeceğim, ben omuzlarındaki yükü atmanı istiyorum, şimdi nasıl söylemekle o yükünü daha da ağırlaştırayım? Benim güçlü ve yaşlı omuzlarımı bile inciten ve yaralayan ağır yükü senin gibi zarif, kırılgan ve nazlı çocuğumun omuzlarına nasıl yükleyeyim? Bu acımasız ve kaba bir bencilliktir, benim gibi yaşlı ve merhametli bir babaya böyle bir şey yaraşmaz, bir baba can verdiği o son anda bile yanı başına diz çökmüş, ağlayan ve üzülen çocuğunun yanında inlememeli, ne çektiğini söylememeli, can çekişmenin derdinden, ölümün acısından, çocuklarından, sevdiklerinden ve akrabalarından uzak kalmanın yakıcı hasretinden bahsetmemelidir. Bir baba ölümle pençeleştiği ve can vermeye başladığı o zor anlarda bile sadece sabretmek, sessiz kalmak ve kıvranmamakla yetinmemeli, ayrıca ölüm döşeğinde kederli çocuğuna teselli vermeli, teskin etmeli, çocuklarının ve akrabalarının matemini, yetimliğin acısını, gittikten sonraki yalnızlıklarını, can vermenin acılığını, gitmenin zorluğunu, çocuklarını ve akrabalarını terk etmenin kederini de unutmalıdır. Ben eğer böyle bir baba değilsem, böyle bir akraba değilsem utanmam gerekir.

Sadece son vedasını hissettiğim şu an değil, bütün hayatım boyunca kendimden bahsetmedim. Akrabalarım, bunun gururdan ve bencillikten olduğunu sanıyorlardı. Ama gurur değildi, ben bu suçlamadan kurtulmak için bile konuşmadım, dertlerimi ve acılarımı söylemek zorunda kalmadım. Benim bu yönümü tanıyamadılar, tanınmamış kaldı, bendeki birçok şeyleri tanımadılar, tanınmamış kaldı. Şimdi hiçbir düşünce ve şefkat elinin ve

hiçbir duygunun dokunamadığı ve hiçbir anlayışta yer bulamadığı bilinmeyenlerle dolu bir batınla gidiyorum ki tanıyan veya tanıyabilecek olan gözden de uzak kalayım, kaybolayım. Sürekli yüzüme açılan yüzlerce ve binlerce gözün bakışları karşısında görünmez olayım ve yine sürekli sonsuz gecenin gecesindeki bir karartı, yine uzun çadır safları, yine siyah çadırlarda bir çadır, yine kokumu duyan ve benim için esen korkunç rüzgârlar, yine o uluma, yine bu çadırdan o çadıra bakışlar, yine bu kaçak suçluyu takip etmek, yine gündüzü öven gamlı nağme, yine karartıların kendi gizemli bakışlarından kurtulması, etrafımda toplanması ve asla doğmayacak olan güneşin aydınlık ve sıcak hatırasının hayali eşiğinde benim güzel ve hüzünlü nağmelerime gönül vermesi…

Evet, ben kendimden söz etmeyeceğim. Bundan sonra eğer dönmezsem, bir müddet hicret ettiğim kendi dünyama dönersem, sanatçı ve oyuncu "ben"imi yeniden öyle bir oyuna getireceğim ki ateşperestlik dininin tapınağının ve Allah'a kulluk dininin mavi mescidinin ruhları okşayan ahengi ile özgürlüğe adım atan ve hayata başlayan mahpus ve mazlum "ben"imi yeniden kendi demir kafesinde esir edeceğim. Bu acılı ve zor dönüşte kim bilir neler çekeceğim, ne olacağım ve nasıl? Hayır, asla söylemeyeceğim, sükût dışında hiçbir şey o acı kıssaları dillendiremeyecek; ama çocuğumun yetimlik endişesi ve güneşimin yalnızlığı beni öylesine meşgul etmiş ki kendimi ve kendi kara yazgımı hissetmiyorum. Kendimi ölüm döşeğinde gördüğüm ve son veda vaktimin yaklaştığını hissettiğim şu anda sadece yanımda oturan çocuğumun kederli ve yaşlı gözlerini görüyorum. İki acılı ve hasret dolu gözümü bu son dakikalarda onun iki gözünden alamazken yarın ve gelecekte bu ikisinin bensiz ne yapacağını düşünüyorum.

Ölümden sonra da onun kaderinin acılarını taşıyacağım, çürümüş göğsüme düşen siyah ve ağır mezar taşının altında da onun yalnız yaşamak zorunda kalacağı havanın ağır gamları acımasızca göğsümü sıkıştıracak ve mezarın karanlığında ve darlığında

bu derdi düşünmekten dehşete kapılarak boğulacağım, o yeryüzünün darlığına ve göklerin aşağılık kafesine nasıl tahammül edecek? Sadece ona doğacak güneşin ışınları altında yalnız kaldığı günleri nasıl geçirecek? Evet, ben yerin altında sürekli semanın altına defnedilen evladımı düşüneceğim ve böyle olmasını istemiyorum.

Acaba akrabam, evlâdım, ruhumun rahat etmesi için benim arzuladığım gibi yaşayamaz mı? Acaba benim ruhumun mutluluğu için hayattan kopan benim gibi birinin nasihatlerine tahammül edemez mi? O benim diğer âlemde rahat etmemi istemiyor mu? Böylece ayrılık hüznü beni daha az eritecek, değil mi? Eğer benim can vermemi, akrabalarım ve çocuklarımla olan bağımı koparmamı, herkesten uzakta, yalnızlık içinde ve başka bir âlemde yaşamaktan kaynaklanan dertleri daha az hissetmemi istiyorsan, o halde yarın geri dönmeyeceğimi duyarsan ve her şeyin bittiğine inanırsan, aniden mucizevî bir karar al. Aniden! Hiçbir şüpheye kapılmadan, hiçbir zaaf göstermeden, başka türlü olması düşünülmeyen, başka bir yol, çeşidi ve şekli olmayacak bir biçimde... Adeta yüksek bir damdan düştüğünü ve düşüş dışında hiçbir tedbir, şüphe, çaba ve hayalin fayda etmediğini hissetmen gibi... Evet, aniden büyük, güçlü, mucizevî ve kesin bir karar: "Ben şimdi doğdum.", "Ben şu an başladım." "Ben olmaya başladım."

Hatta geçmişi unutacağını düşünme ki geçmişi hatırlamayasın, sıkıntıya düşmeyesin. En azından geçmişte daha güçlü ve tutucu olan şeylerden kurtulmak için seni bir müddet alıkoymasın, hatta tüm ilişkilerini koparmayı düşünme, makaslama, kesme ki bir müddet bu işe takılmayasın, zorluğunu hissetmeyesin, güçlülüğün ve acizliğin sana aşikâr olmasın, ilişkilerin gevşekliğini veya sağlamlığını hissetmeyesin. "Ben hayata yeniden başlayacağım." deme, böylece daha önce olduğunu hissetmeyesin. "Ben olmaya başlıyorum." de. Hatta "Varlık bende başlamıştır." desen daha iyi olur. Kendini olmaktan ayrı tutma, "olmak" veya "nasıl olmak" hususunda tefekkür ve şüpheye düşmeyesin.

Onu vuku bulan bir olay gibi algıla, yaptığın bir fiil olarak düşünme ki onun zorla oluşu, kesin oluşu, mecburî oluşu ve doğal oluşu duygu gözünde nazarî değil, bedihî bir şekilde tecelli etsin... O gün her şeyi terk et, her işi bırak, direkt eve git, odana, yalnız kalabileceğin herhangi bir yere, kendi boş halvetine otur, eline bir ayna al, toz topraktan bir leke yap, bir müddet bak, söylediğim gibi aynayı olduğu yere bırak, otur, kalk, yürü, yaklaş, uzaklaş, dön, sıradan şeylerle uğraş, bir iş değil, iki iş değil, ne kadar fazla ve çeşitli olursa daha iyi, bütün bu hallerle aynayı seyret, aynayı, lekeyi, yeniden gözlerini al, söylediğim işlerden birini yap, yeniden iş esnasında, işin sonunda başka bir işe başlarken yeniden aynaya bak. Aynaya, lekeye, kasten baktığını hissetmeyecek bir şekilde bak, doğal, sıradan ve tesadüfen gözlerin ilişmiş, aynayı ve lekeyi görmüş gibi bak, sanki bütün bu işleri bir deneme için değil, sıradan, hakiki ve pratik nitelikler ve haller için yapıyormuşsun gibi davran.

Birkaç saat geçtikten sonra aniden kalk, hoyrat, sert ve güçlü bir kararla, aniden önemli bir olay olmuş gibi, yerinden sıçrar gibi kalk ve aynaya koş. Bu haldeyken aynanın senin ruhun ve zihnin olduğuna kesin inanmaya çalış. Bunu hissedince kuvvetle, ustalıkla ve tam bir hâkimiyetle o lekeyi elinle sil, bir defa büyük bir dikkat ve kuvvetle hiçbir iz kalmayacak şekilde temizle.

Bu esnada kurtulduğunu düşün; başladığını, varlığının başladığını hisset... Adında bir şahsın doğduğunu, nefes aldığını, hissettiğini, ilk defa güneşin sıcaklığını, yüzünün derisiyle ve göz kapaklarının arkasıyla hissettiğini, ilk defa şaşkınlıkla güneşin doğduğunu, yerin, göklerin, ağaçların, insanların, duvarların, elbiselerin, ellerin, saçların ve hatta yeşil kalemimin aydınlandığını duyumsa... Ah ne güzel! Bahçelere bak! Dallara! Tomurcuklar nasıl da şevk ve heyecanla kaynıyor. Açılıyor, dudaklarında geleceğin tebessümü okunuyor. Ne güzel! Havayı ne güzel bir koku doldurmuş, sabah ne kadar rahat, hafif ve letafetle nefes alıyor! Bana bir şeyler öğretiyor, insanlar, insanlar, insanlar! Bütün bu çehreleri yeni görüyorum, ilk defa, hiçbirinden

bir hatıram yok. Bir ülkeye yeni girmiş bir turist gibi, tüm kıyafetler, her şey, bütün renkler, bütün binalar, bütün tabiatlar, gördüğü her şey, kendisine ilginç geliyor! Onca renkli görünümü, sevinç dolu ve mucizevî oyunları olan şu suya bir bak, insanı adeta büyülüyor, bazen yağmur damlaları, bazen kurşun renkli oyuncu, bulut kümeleri, bazen göğün güzel sahnesinde yıldızlar ve ay ile oynaşma, bazen billur buz parçaları, bazen dağın zirvesine konmuş beyaz ve yumuşak tozlar... Bazen ayağı zincire vurulmuş deli nehir gürler, köpürür, mest olmuş bir sufi gibi oynayarak inziva mağarasından dağların bağrına dökülür; mahmur, kaynayan, kıvrılan ve kendinden geçmiş bir edayla denizde yok olmak için, çölleri ve taşlıkları çıplak ayakla, zincirlere vurulmuş haliyle kat eder, sürünerek aşar ve koşar... Bazen denizlerin, okyanusların ebedî ve mağrur haşmeti, bazen ümidin kaynaması gibi, bazen ümmî peygamberin kalbinden yükselen ve ruha nazil olan vahiy müjdesi gibi, bazen taşın bağrından fışkıran, çöle doğru yola koyulan, inleyen, kıvrılan, içme vesvesesi ve içilme kararsızlığıyla dolan, bazen de gülün gözündeki bir damla gözyaşı gibi güneş doğarken gözünü açtığında hemen kendini gizleyen bir çeşme gibi... Adeta bir halifenin gözleridir. Dağlara bir bak, ne büyük bir gurur ve soylulukla ayağa kalkmışlar, çöller büyük bir tevazu ve sükûnetle yayılmışlar. Yeryüzünü, gökleri, mevsimleri, gündüzleri, geceleri Allah'ın lezzetlerle doldurduğu hayatı, nimetleri, güzellikleri, sevinçleri, zaferleri, kendi güzelliğini, kendi gençliğini, geleceğinin değerli ve büyük fırsatlarını, yeşillikler üzerinde sevinçle koşan tavşanları, havayı şevk ve heyecan nağmeleriyle dolduran mutlu ve sevinçli bülbülleri, her tarafı güzel kokulara boğan gülleri, doğan, gelişen, aşık olan, seven, huzur bulan, ümitli, kaynayan ve yaşayan insanları bir gör! Allah'ın iki ilginç mucizesi olan hayatı ve âlemi eksik ve değersiz gören düşünceler ve gözler, ne kadar kötü ve acıdır! Şu anda daha yolun başındasın ve başlangıcın ne büyük bir saadet olduğunu bilmiyorsun. Nice fırsatlar sana erişmek için sabırsızlanıyor, nice başarılar, nimetler, aşklar ve lezzetler karşına oturmuş, yolunu gözlüyor...

Artık sen babasını kaybeden bir çocuk gibi değilsin; sen artık babanın çocuğu değilsin, kendinin çocuğusun; sen kendinin çocuğu olmak, yeni doğmak, başlamak, bağsız olmak, geçmişi olmamak, hiçbir hatıranın ağır yükünü taşımamak, lekesiz ayna olmak nedir, bilir misin? Bilmiyorsun, ama ol!

KIRKALTINCI BÖLÜM

Sevgili eşim!

Bana bu kadar eziyet etme, bu kadar inleme, dertliyim deme, üzüntülüyüm deme, senin konuşmalarına gelmeme izin vermiyorlar deme! Hayat zordur deme, beni susuz bırakıyorlar deme, aç bırakıyorlar deme, işkence ediyorlar deme, gece ve gündüz sıkıntı içinde yaşadığını söyleme, yalnız kaldığını söyleme, kimsesiz olduğunu söyleme, hastalandığını söyleme, ilacının olmadığını deme, bakanın olmadığını deme, sana bakmadıklarını söyleme, beni düşünmüyorlar deme, konuşmuyorum deme, üzüntü duyuyorum deme, saatlerce evin bir köşesinde yalnız kaldığını, kimseyle kaynaşamadığını, kimseyi tanımadığını, garip ve zayıf olduğunu deme! Deme... deme... deme... Beni daha fazla üzme, daha fazla yakma. Senin her şikâyetin, yaralı kalbime vurulan bir neşterdir, her inlemen kemiklerimi eriten bir ateştir, güzel ve masum yüzündeki her keder gölgesi, yüzüme inen acımasız bir tokattır, sende gördüğüm her mahzun sessizlik, tüm yaratılıştan ruhuma dökülen bir kınama, aşağılama ve sövgü yağmurudur. Bu iki güzel arkadaşım, dostum ve azizim olmasaydı ben ne yapardım? Ben onlar olmadan bu gurbeti, yalnızlığı, çirkin dünyayı ve manasız hayatı nasıl yaşardım? Beni kim okşardı? Bana kim teselli verirdi? Zor, beklentili ve muhtaç kalbimi kim sevindirirdi? Kim mutlu kılardı? Kim ümit verirdi? Kim ısıtırdı? Benim hayatım, bu ikisi olmasaydı ne olurdu? Bu ikisi yetişmeseydi sonum ne olurdu? Ben onlar olmadan nasıl yaşayabilirdim? Yüzünde hüzün dalgaları olmasın, keder gölge-

lerini yüzünden sil, üzüntülü olduğunu, gamlı olduğunu, hasta olduğunu biliyorum, sana kötü davranıyorlar, sana eziyet ediyorlar, bakmıyorlar, korumuyorlar, sözlerini anlamıyorlar, biliyorum, otellerde çok zor yaşadığını biliyorum, bu garip şehirdeki yalnızlığın dayanılmazdır, ne çektiğini biliyorum, artık söyleme, inleme, bana eziyet etme, acizliğimi ve çaresizliğimi yüzüme vurma, senin acı kaderin beni adeta eritiyor, zaafım ve acizliğim beni incitiyor, bunu bilseydin asla şikâyet etmezdin. Bana teselli ver, şikâyet etme. Ben senin üzüntülü gözlerini görmeye dayanamıyorum, gamlarına tahammül edemiyorum, ben esirim. Bir mahkûm için eşinin ve çocuklarının yabancı bir şehirde uzak ve kimsesiz bir ülkede perişan ve avare olmasından daha büyük bir işkence, ne olabilir? Ne çektiğimi bilemiyorsun, seni hasta, korumasız ve yalnız görüyorum; ama elimden hiçbir şey gelmiyor. Lanet olsun okşamaktan aciz olan bu çirkin ellerime! Ne yapayım?

KIRKYEDİNCİ BÖLÜM

Mektubunu ömrümde en çok teselline muhtaç olduğum günlerde aldım. Ama sen bana her zamankinden daha acımasız sözler söylemişsin. Acımasız dediğime şaşma, haklısın, sen yaşadığım bu kötü anları bilemezsin, kötü durumum zaten kelimelere de sığmaz, tasavvur da edilemez, hatta kendim bile tasavvur edemiyorum! İnan, bazen tuhaf bir hastalığa yakalandığımı hissediyorum, doktorum, uzman psikologum bana "derdi yüceltme" hastalığına yakalandığımı söylüyordu. Mazoşizmin bir türü, kendine eziyet etmek ve dert çekmekten hoşlanmak... Belki de doğru söylüyordu; o beni ve ailemi çok iyi tanıyordu; hatta ecdadımı, babamın ve kız kardeşimin psikolojisini, ruhumun zaaflarını ve gizli hallerini, özel hayatımın geçmişini ve geleceğini çok iyi biliyordu. Onun bu teşhisi babam için de geçerlidir, o bu meseleyi ilmî ve psikolojik açıdan ele alınca aklıma babam geldi. Bazen şakadan kız kardeşlerime şöyle diyordum: "Bugün babam çok perişandır, kızmak için, dert ve üzüntü duymak için hiçbir bahanesi yok!", "Sabah kalktığından beri neyi bahane ettiyse bir şey tutturamadı." Uygunsuz bir olay olduğunda da şöyle diyordum: "Ha! İlginç oldu, su ve ekmekli bir sujet! Dört beş saatlik bir dert, beş altı saatlik sigara, gam, hüzün, yalnızlık, bir gece uyumamak için iyi bir bahane! Artık doyar, bir hafta yeter, eğer bir şey bulamasa da bununla yetinir, ekmeğini doğrar, yer, Allah kendisine başka bir dert lokması gönderinceye kadar bununla yetinir." Allah da böylesi durumlarda rezzâktır, cömerttir ve bağışlayandır, istemeden kapılardan ve duvarlardan nimet yağdırır.

Kesinlikle böyle bir hastalığa yakalandım, yoksa dünyada hangi zorluk beni inletecek kadar güçlü olabilir? Dayanmak ve tahammül etmek meselesi değil bu. Bundan önemlisi onu tanımak ve tasavvur etmek benim için büyük bir sorun oldu, eriyorum; ama neden bilmiyorum? Bilmiyorum bu ne ateştir? Görülmeyen ve bilinmeyen bir jiletin, içimin duvarlarını yonttuğunu, içten çöktüğümü, dağıldığımı hissediyorum. Sadece dünyanın tüm varlıklarına değil, bütün hallerime, boyutlarıma ve özelliklerime de yabancılaştım. Aklım, hafızam, ruhum, kalbim, idealim ve isteklerimle... Kendim oldum, dertli ve seyirci bir acizlik! Başka hiçbir şey yok. Uzakta durmuş kendini tüm renkleri, hareketleri, duyguları, bağları, sorumlulukları ve inançlarını kalabalık insanlar arasında gören; ama kendisiyle bir ilgisinin olmadığını hisseden dertli bir seyircinin aczi gibi... Kendisiyle mi? Evet, kendisiyle. Kendisi, başarılı, meşhur, dost ve düşman sahibi, toplumda bir yeri, sözleri ve ne olduğunu bilmediğim birçok şeyi olan kimselerden biridir. Niçindir? Bana ne? Soruyorsun, o halde sende ve âlemde olan hangi şey seninle ilgilidir? Şey, evet bir şey! Allah'a ant olsun, doğru söylüyorum, ne felsefe yapıyorum ne şairlik ne de yazarlık. Ne de bilimsel ve sanatsal bir tefekkürde bulunuyorum. Artık ilgilenemiyorum, bunlarla uğraşacak bir halim yok. Bir şey, sadece ve sadece bu! Tüm kâinat, bütün insanlar, öğretiler, dinler, sanatlar ve sözler arasından... Ne bileyim? Bunca hâl, ideal, boyut, emel, duygu, inanç, kabiliyetlerim ve hatta kendim içinden sadece birisi benimle ilgilidir. Bu aciz, dertli ve seyirci insana sadece bir şey ilgi duymaktadır: İsyan, başkaldırı!

İsyan! Evet, senin reçetede yazıp, rahat etmek, sinirlenmemek, insanlarla ve zamanla uyuşmak, diğer insanlar gibi mutlu olmak, dertsiz ve belasız yaşamak için uzağa atmamı söylediğin şey...

Mektubunu okuyunca aniden kalbimden şöyle geçti: Allah'ım! Bu dünyada ben ne kadar yalnızım!

Yirmi altı yıllık bir yaşamdan, tüm ömrümüzü ifade eden aramızdaki ortak düşüncelerden, sevinçlerden, dertlerden ve duygulardan sonra benim için yazdığın reçete ve getirdiğin ilaç bu mudur, ey dâhiliye doktoru?

Ben gözlerimle görüyorum ki varlığımın tek delili isyandır. Şimdi Descartes'in düşündüğünün tam tersine, düşünmenin, varlığın delili olmadığını anlıyorum. Hissetmek de varlığın delili değildir, var ama çok zayıf, boş ve değersiz bir derecede. Bir hesap makinesinin, bir canlının, bir amipin olması gibi! Camus doğru söylüyor: "İsyan ediyorum, o halde varım." Ben dalgayım. Filozof İkbal'in tabiriyle: "Eğer gidiyorsam varım, gitmiyorsam yoğum!" Bir gece uykudan uyandım, adeta gaybî bir mesaj bu ayeti kalbime vahyetti. Kalktım, ışığı yaktım, yazdım ve inandım ki vahiydir: "Biz yoklukta uçan hayalî kuşlarız." Manasını uzun bir süre sonra anladım, ruhunu şimdi hissediyorum. O halde biz neyiz? Hiçbir şey, yoklukta bir hayal! Yani yokluk, yani sadece uçmak!

Merhametli ve tanımayan azizim! İsyanım olmadığı takdirde rahat yaşayacağımı, insanların bana eziyet etmeyeceğini bilemeyecek kadar akıllı olmadığımı mı sanıyorsun? Hayatta beni üzecek başka bir şey yok mudur? Artık zaafım olmayacak mı? Artık her şeyi mülâhaza etmek zorunda değil miyim? Artık her cahili, ahmağı ve aşağılık insanları idare etmek zorunda kalmayacak mıyım? Zamana dil uzatacağım, ben de o komşu kadın gibi şöyle söyleyeceğim: "Bu velveleler ve kargaşalar hiç olmamış gibi yatışacak ve bir ömrü rahatça geçireceğim. Ne kadar huzura ihtiyacım var! Ne kadar uykuya ihtiyacım var!" Eğer insan isyanı ve kendini bilmeyi kendisinden uzaklaştırırsa, bir ömür yatabileceğini, rahat ve huzur içinde yaşayabileceğini biliyorum....

Ben bu müşfik nasihatleri biliyorum, kabul et ki herkesten daha iyi biliyorum; o komşuna veya meslektaşına sor. Eğer unutmamışsa, Mehesti Lisesi'nin ikinci sınıfında benim öğrencimdi. *"Büyük Alevî'nin Gözleri"* adlı kitabın yazarının eserlerinden ve fikirlerinden etkilenmişti ve okulu yutmak istiyordu, bütün öğ-

retmenleri canından bezdirmişti, sınıfı ateşe vermişti. Ben aklını başına getirmek için birçok başarısız girişimde bulundum, rahat ve huzur içinde uyusun, ömrünü yorganın altında ve yatağının üstünde tatlı, emin, sıcak, yaşamını huzurlu, dertsiz ve rahat geçirsin diye başında ninniler okudum. Şimdi ise işi öyle bir yere vardı ki sen benim dert ortağım, akrabam, fikirdaşım ve meslektaşım; yirmi altı yıllık dostluk, sınıf arkadaşlığı, hemşerilik, meslektaşlık, hemdertlik, bütün zorluklarda ve bugünün kötülüklerinde beraberlik, zamane celladının kurbanı olmanın, işkenceler görmenin, dertler ve hapisler çekmenin ardından, bana onun nasihatlerini hediye olarak mı getirdin?

Ben o mektubun yazarını tanımıyorum, sözlerini, yol göstericiliğini önemsemiyorum, eğer işlerim ilim, akıl, tedbir, maslahat, irade ve teşhisle halledilecek olsaydı, bu yolda hiç kimse buna benden daha lâyık olmazdı. Sadece komşun ve meslektaşın değil, sen kendin de sahip olduğun iman, sadakat, muhabbet ve fedakârlığa rağmen ilim ve akılda bana ulaşamazsın. Haddini bilmeli, ayağını yorganından dışarı uzatmamalısın, gözümde ve kalbimde var olan saygın ve değerin, senin bilgilerin, akıllılığın ve tedbirin sebebiyle değildir, beni bir defa her zaman için 9 Şubat olaylarında ölümden, daha da kötüsü zindandan kurtardığın içindir. Dışarıya çıkmama, Paris'i güzel tanımama, Paris'te yaşamama, Andre Gide'in öğrenciliğinden La Kerva'nın öğrenciliğine yükselmeme, Karl'ın tabiriyle Pascal'ın sözlerine kulak vermeme, De Garde'ın konuşmalarını dinlememe, ilmin ve Allah'ın güzelliğini tanımama vesile olduğun içindir. Velhâsıl işlerinin bütün değerleri benim işlerimde saklıdır ve Bacon'ın kuru gözlerine gözyaşı verdin. Mesih'in kalbini Aristo'nun göğsüne koydun, Şems'in ateşiyle İbn Sina'nın canını yaktın, tek kelimeyle, ne geleneksel din ne kuru felsefe ne de Sokrat'ın karmaşık düşünceleri olan son yıllarda bulduğum dinî, derin, latif ve ilginç duyguları hep senden aldım. Beni Chandel ile tanıştırdın, bana "Yeşil Defterler"ini öğrettin, beni Hindistan'ın sır dolu dünyasına, Buda'nın değerli kültürüne, Upanişad hazinelerine

götürdün. Sözlerini irfan, hikmet, dinî duygu, şiir ve ilhamlardan duyuyorum, varlığına değer veriyorum, yoksa felsefe, ilim ve antropolojide bana ders vermen küstahlık ve yüzsüzlüktür, eğer sen Chandel'in öğrencisiysen ve Alighar'da okuduysan, ben de Guervitch'in öğrencisiyim ve Sorbonne'da De France ve Grand Ecole Koleji'nde okudum! Guervitch nerede, Chandel nerede?

Anlaman için ne yapmam gerekir? Sana ne söyleyebilirim? Ey dâhiliye doktoru, dertlerimin dermanı yok! Çok düşündüm, eğer ruhumdan isyanı uzaklaştıracak olursam rahat edeceğim, toplumla uyuşacağım; ama sadece rahat edeceğim, sadece rahat eden bir yokluk! Eğer isyanım olmazsa huzur bulacağım; ama ölüm de böyledir ve hatta daha iyi! Ölüm hissedilmeyen bir beyhudeliktir, isyan olmazsa yokluğumu bütün düşünce ve bilincimle hisseden bir ölüm olacağım; ama eğer isyancı olursam zamanın tüm zehir ve yaralarına ve hayatın bütün aşağılıklarına tahammül etmeliyim, tahammül ederim; ama dertler bundan daha kötüdür ve isyanım da başarısız kalacaktır.

KIRKSEKİZİNCİ BÖLÜM

Yıllarca süren sessizlik ve habersizliğin ardından bir müjde gibi algıladığım mektubunu geçen hafta aldım, almadım. Bir mektup gibi değildi, bir dost gibiydi. Geldi, kapımı çaldı, yıllarca süren ayrılık ve bekleyiş acısının ardından ruhuma işledi, dudaklarımdan öptü, yüzüme ateş gülünü attı, gönlümü haberdar etti, ışıksız ve tozlu gözlerimi şevk gözyaşlarıyla yıkadı, sevinç ışığıyla aydınlattı...

Geldi yanıma oturdu ve...

Ne mektup idi! Ne yaptı! Sen her sözün tesirinin, ifadelerde ve kelimelerde var olan güç kadar olmadığını anlayamazsın. Bu daha çok muhatabın kalbindeki ve ruhundaki şeylerle ilgilidir. Tarihin bedevîlerinin vahşi ruhlarını, katı ve dar kalplerini, bir tek işitmede alevlendiren, dertsiz ve kalpsiz bir şehzadeyi, Buda, yarı vahşi eşkıyayı, Ebuzer Gıffarî, Kâbe yollarının silahlı eşkıyasını, Fudayl İyaz yapan, her şeyi mubah gören eşek bakıcısı birini ahırdan tarihe geçiren ve yetiştiren kelimeler şu anda aramızdadır. Hepimiz tashih, teşrih, tefsir, haşiye, izah, eğitim ve öğretimiyle meşgulüz, hıfzediyoruz, geri veriyoruz, not alıyoruz, tasdik ediliyoruz, bu sözler yüzünden maaşımız artıyor, bu cümleleri ve ayetleri gösteriş yapıp üstünlük taslayınca da şöhretimiz her yere yayılıyor, idarî ve personel durumumuz ile maaşlarımızın bordrosu dışında bizde hiçbir değişiklik ve etkileşim ortaya çıkmamaktadır!

O meşhur bilgini tanımıyor musun, bütün ömrünü Mesnevî ve Şems'in Divanı ile geçirmiş, sakalını Mevlana, Attar ve Senai hakkında yaptığı sohbetlerde ağartmış, Mesnevi'nin tamamını ezberlemiş, bütün sözlüklerin kök ve dallarını ele geçirmiş, uzun bir ömrün ardından irfan ve bu âlemden göçen ruhlarla birlikte diriltilme sevdasına düşmüştü. Dehhuda'nın öldüğünü ve cenazesinin büyük bir saygıyla kaldırılacağını duyunca ne büyük işkence çekti. Büyük zahmetlere düşerek, bu işin idarî sorumluluğunu almak için çalıştı, kıskançlığın esiri olduğundan bütün ömrünü kitap ve kalem başında geçiren mahrum ve münzevi bir bilginin cenazesini hayırla yâd edemedi ve kaldırmaya gitmedi. Dehhuda'nın cenazesinin ardından büyük bir kalabalığı görünce, hasetten kalbinin duracağından ve öleceğinden korkuyordu!

Beni sürekli şiir ve nesirlerden, olduğundan daha fazla anlam çıkarmakla ve dolayısıyla da olduğundan daha fazla değer vermekle itham ediyordun veya tam tersine bazen de insanlara hak etmedikleri halde saldırmakla suçluyordun; Saint Bouve'un dediği gibi: "Bir sanat eseri konuşmacının çekici ve okuyucunun örsü arasında şekillenen madenî bir parçadır. Okuyucunun kendini karşısında işsiz bulduğu sözler, ne kadar değersiz ve temelsiz sözlerdir." Ben de ilaveten diyorum ki: "Kelimeler sesler, renkler, doğal, sanatsal ve insanî manzarası şekiller karşısında sadece bir alıcı makine veya cansız bir ayna gibi duran bir okuyucu, ne kadar işe yaramaz bir okuyucudur!"

Ben, güneşin denizde batışını, ne eksik ne fazla, olduğu gibi gören gözün güneşin denizde batışında ne gördüğünü ve ne anladığını bilemiyorum. Balıkların, balinaların, köpek balıklarının, kuşların ve martıların gözleri de onu görmüyor mu? Onu olduğu gibi doğru ve hassas bir şekilde anlamıyor mu? "Göz" ve "bakış"ın görmek ve bakmanın aynı şeyler olduğunu hayal edenler ne kadar uzak, boş ve çirkin bir cehalet içindedirler; bir sözü "anlamış olmak" veya "anlamamış olmak"tan başka bir tercihin olmadığını sananlar ne kadar saf düşüncelidirler! Bir sözü anlamanın birçok derecesi olduğunu bilmiyorlar, sadece yanlış an-

lamak, kötü anlamak ve kapalı anlamak değil, doğru anlamanın da yerden göğe kadar dereceleri vardır.

"İnsan ne kadar bilgili olursa, bilmedikleri de o oranda artar." sözünün ince ve derin manasına bir bakınız.

Bizim Ebu Şekur Belhi de bunu anlamış, hem de doğru ve derin bir şekilde kavramıştır:

"Benim bilgim

Hiçbir şey bilmediğim noktasına ulaştı."

Şimdi de Sokrat'ın bu manayı ne kadar yüce ve derin anladığına bakınız:

"Eğer Yunan halkının, bütün ilimleri bildiğimi iddia ettiğim için beni eleştirmesinden korkmasaydım, hiçbir şey bilmiyorum, derdim!"

Bu ikisinin manada değil de ifadede farklı olduğunu söyleyeceksiniz! Yanlışlık da zaten buradadır. Tabiri sadece bir sanat olarak görenler ve sanatsal konuşmada şekli, muhtevadan ayrı görenler "anlamak" ve "anlamamak" arasında başka derecelerin varlığını kabul etmiyorlar. Anlamanın ve anlamamanın derecelerini bilmiyorlar, bir manayı anlamanın derece farklılığını idrak etmedikleri için mecburen bunu tabir derecesi, sözün ifade gücü, beyan sanatındaki maharet, lafız hâkimiyeti ve kelam sanatını bilmeye dayandırıyorlar; halbuki mana ve lafzı ayırmak ateş ve aydınlığı veya ateş ve sıcaklığı ayırmak kadar makul olmayan bir düşüncedir.

Anlamada doğruluk ve düzeyden başka güzellik de söz konusudur. Güzel konuşan güzel düşünür. Bir duygu veya kavramı ifade etmek için en iyi tabiri seçenler o kavram veya duyguyu en iyi şekilde düşünenlerdir.

Aime Cesaire şöyle diyor: "Şiir müziği, varlık sahillerine çarpan düşünce dalgalarının çarpışmasından meydana gelir." Şiir müziğini, bu letafet, azamet ve tabiat ötesi güzelliklerle hisseder, anlarlar. Onu hecelerin eşitliği veya iki mısra için beyan eden-

ler, onu öylesine kuru ve soğuk bulurlar, müziği ve hatta şiir müziğini mekanik ve geometrik kanıtlama kalıplarıyla hissederler.

Sevgilisinin çehresindeki beni, biber tanesine veya çörekotuna benzeten bir şair, onu görünce duygularında güzellik ve heyecan hissetmiştir ki her zaman açtır ve sofrada sıcak ekmek ve üzerine çörekotu dökülmüş iki ateş görmektedir. Onu Adem'in şeytanın oyununa gelip Havva'nın elinden yediği ve bu sebeple de cennetten kovulduğu ve yeryüzüne sürgün edildiği o yasak taneye benzetenler, sadece bu hikâyeyi bilen, beyan kudretiyle hisseden ve burada kullanan kimseler değildirler.

KIRKDOKUZUNCU BÖLÜM

Hayır, itiraf etmek gerek, onun çok önüne geçtin, bu defa ondan daha iyi olmayı çok istedin, kahramanlık ettin, önce davrandın, onu geride bıraktın; ama o bırakmadı, seni darbeleriyle vurdu, gevşetti ve biraz da hızlandı, sana yetişti, senden birkaç adım öne geçti, daha iyi oldu, Habil oldu...

Ama bu defa ne yapacağını bilemiyor? Yenilmiş, artık bir şey yapamıyor, çok kötü yapmış gibi, çok kötü söylemiş gibi, çok kötü olmuş gibi... Bilmiyorum, onu kınamaya müstahak kılan o uğursuz kelimelerin ne olduğunu keşke ben de bilseydim, senin merhamet dolu kalbini inciten o çirkin ve lânetli cümlelerin ne olduğunu keşke ben de bilseydim; ömrümün camını çizen o kaba sözlerin ne olduğunu keşke bilseydim; bilmiyorum, ne kadar pişman olduğunu bilmiyorsun. Lânet olsun o kelimelere, lânet olsun o anlara; Allah'tan kalbini razı etmesini ve onlardan yüz defa daha kötüsünü ona söyleyebilmeni istiyor, onlardan bin defa daha uğursuzunu, cezasını görsün diye ona dön, ta ki ruhu sakinleşsin, artık günahkâr olmadığına inansın, günahlarının cezasını çektiğini bilsin... Bu günahın cezasını göreceğini biliyor, bağışlanmayacağını anlıyor, şefaat edilmeyeceğini biliyor, eğer olsaydı, onu bağışlardın, eğer olsaydı, onu affederdin, eğer yapabilseydin, ona tahammül ederdin. Günahlarının sevaplarından daha ağır geldiğine inanmıştır. Ey Gea, ey Artemis, ey adalet meleği, ey aşk tanrıçası, ey zincire vurulmuş Promete, amel defteri senin elindedir! Ne kadar günaha batmış, kötü ve karaydı! Keşke onu yaksaydı, kaybetseydi, vermezlik

edemezdi, o günahlarını, küfürlerini, çirkinliklerini, hatalarını bile senden gizlemiyordu. En kötü sözler, en uğursuz sözler, en kötü işler, hataların hatası, olanların en kötüsü bile ondan çıkacak olursa yine de sana bundan bahsetmemesinden, senden gizlemesinden, seni oralarda mahrem bilmemesinden daha kötüdür. Bu kötüdür, sen onun kötülüklerinde bile, onun ayıplarında, hastalıklarında ve çirkinliklerinde onun mahremisin. Seçmek insanların hakkıdır, onlar için iyi ve kötü yapmak gerekir, ayırmak gerekir, maslahatlı düşünmek gerekir; insanlar namahremdirler, onlarda sadece iyilikleri görme, güzelliklerini duyma, seçilmişleri okuma konusunda lâyıktırlar, onlar adamı sıfatlarından dolayı seviyorlar, zatını sevdikleri için, vücudu istiyorlar. İyi ve kötü sıfatlar birdir, onun gözünde kötü olan şey gizlemektir, doğruluk ve açıklığa ihanettir, bu dünyada her yer aydınlık, açık ve aşikârdır; güneşin doğuşu vardır, bütün dünyayı aydınlatan güneş, göklerin ortasında, göklerin en yükseğine erişmiş, her yeri aydınlatmış ve ışıtmıştır; güneş çirkinliklere de tahammül ediyor, ağır dağlara, kaba çöllere ve incitici taşlıklara tahammül ediyor; sıcak, aydın ve merhametli ışıklarını suya, toprağa, yeşilliklere, kuraklığa, yumuşaklığa, kabalığa, dağa, dışarıya, çöllere, vahşi ve yırtıcı canlılara ve güzel kuşlara eşit şekilde gönderiyor... Ama güneş gölgeye tahammül etmez... Hey! Ey bu temiz göklerde lekesiz, sonsuz çöllerine ve düştüğü karanlık yeryüzüne doğan yüce güneş! Ey güneş! Bu kötülükleri ve çirkinlikleri karşında gölgeye götürmediği için, karanlıklarda saklamadığı için ona bağışla!

Küfre götüren sözler ettiğini, kötü lâflar söylediğini, kötülük ettiğini, çok kötü şeyler yaptığını biliyor, ama... Sen daha iyisin! Sen daha merhametlisin, her hatalıyı affetmek onun affedilir hatalarıyla ilgili değildir, senin muhabbetine bağlıdır, o ne kadar kötü de olsa, çirkin de olsa, bağışlanmayacak adam da olsa, sen ondan daha güzelsin, daha merhametlisin ve daha bağışlayıcısın...

Yalan mı? Ey doğruluk tanrısı, sadakat sırrı ve temiz doğruluk! Böyle mi? Hayır, hayır, hayır, mümkün değildir, o her halde

hatta en acıklı, hakaret dolu bekleyişlerde bile Cincinnatus Köprüsü'nün kenarında böyle... Hayır, hayır! Vallahi hayır, mümkün değil! Hatırlıyorum, ben onu hatırımda tutuyorum, kendisinden duydum... Sen yalan mısın? Hayır, hayır... Sen güzel bir yalansın, anlıyor musun? Doğru söylüyor, sen güzel bir hilesin, sen böylesin, sen azametli ve güzel bir hilekâr yalansın! Ey salt doğruluk, ey temiz sadakat!

Beatris güzel bir yalan değil midir? Promete muhteşem bir yalan değil midir? Bütün tanrıçalar, bütün tanrılar, Zeus'un bütün kızları, güzelliklerin en güzel tezahürleri, güzellikler güzeli ilaheler, güzel yalanlar, güzel hileler değil midir? Sen de bunlardan biri değil misin? Ben efsaneleri tarihten daha çok sevmiyor muyum? Tanrıçalar şahsiyetlerden ve yeryüzündeki insanlardan daha iyi değil midir? Sen bunlardan biri misin? Sen bu doğrulardan biri misin? Ben tarihten bıkmışım, gerçeklerden nefret ediyorum, var olanlardan hoşlanmıyorum, ben mavera sevdalısıyım; ben yeryüzünden, vatandan kaçıyorum, tek arzum Mounth Parnassos zirvesine tırmanmaktır; hayatım Lakreva'nın vaat edilen topraklarıdır, eşim aynadır, çocuğum kelimedir.

Bunların hepsi doğru mudur?

Sen de yalana tapan değil misin? Sen yalana gönül vermemiş misin? Sen doğru dünyayı, doğru insanı, doğru hayatı, doğru varlığı, doğru gitmeyi, doğru söylemeyi, doğru sıfatı, doğru beyanı, doğru dersi, doğru ödevi, doğru okulu, doğru öğretmeni, doğru defter ve kitabı, doğru kalemi, doğru hikâyeleri, doğru yolculuğu, doğru vatanı, doğru akrabaları, doğru babayı, doğru evlâdı, doğru anneyi, doğru rahibi, doğru dini, doğru mescidi, doğru minareyi, doğru güneşi, doğru aynayı... Bu var olan doğrular ve gerçekten var olanlar sana yetiyor mu?

Güzel yalan nedir? Güzel hile hangisidir? Olması gereken ama olmayan şey, bizde olan ama bizden olmayan şey, bir ömür kendisiyle olduğumuz, gece sabahlara kadar konuştuğumuz, güldüğümüz, ağlaştığımız ve... yok.

Neden bu sözleri söylüyorum? Bu delillere ne ihtiyacım var? Neden kendimi temize çıkarmak için akla sarılıyorum? Ben akıldan daha iyi şeylere sahibim, akıldan daha merhametli şeylerim var, ben ona sahibim ve o beni akıldan daha fazla sevmektedir, o mantıktan daha çok beni savunmaktadır, o bütün ilimlerden, zühtten, utançtan, isimden, dinden ve imandan daha güzeldir, daha emindir. Ona öyle bir inandım ki en kötü hataları da yapsam, en kötü şeylere başvursam, kötü olsam, aşağılık olsam, kirlensem, harap olsam, fakir olsam, zelil olsam, çirkin olsam, fasit olsam... Bütün insanlar benden kaçsa, bütün akrabalarım benden usansa, bütün sevdiklerim beni bıraksa, bütün tanıdıklarım beni terk etse, o bir gölge gibi beni terk etmeyecektir... O, her zamankinden daha çok sığınaksız kaldığımda, her zamankinden daha çok garanti verecektir. Bütün dünya bana düşman olsa, o beni daha çok sevecektir, ne kadar ilginç bir güven! Gerçekten şimdiye kadar, iman, aşk, dostluk, güzellik, büyüklük, temizlik, nefaset vb. birçok şeyi konuştuk, sadece bir şeyden bahsetmedik. Bilmiyorum, neden gerçekleşmedi? Şimdi anlıyorum, şimdi değerini biliyorum, şimdi hepsinden daha iyi, hepsinden daha güzel ve hepsinden daha değerli olduğunu hissediyorum... İtimat, güven! Ne kadar sağlam! Ne kadar ebedî, ne kadar sarsılmaz! Dünyada hiçbir şey onu bir zerre sarsamaz, dağdır, dağ! Eğer o olmazsa bütün bunlar bir hiçtir, hiç... O var olduğu için bunlar değerlidir, bu dağ hepsinin dayanağıdır, onların temelidir, onlardan birbirine giden bütün yolların şirazesidir! Güven! Hayır, itimat! Amd (direk), amud, çadırın orta direğidir, çadır onun üstüne kuruludur, çadırların demir ve sağlam direkleri vardır. Fırtına, sel ve deprem onu asla yere yıkamaz!

Birkaç yıl önce yabancılaşmak için bir yol bulmayı düşündüm, tek yolu kendimi çirkin ve kötü göstermek ve nefret edilecek bir iş yapmaktır. Soğuk duş etkisi yapan bir söz söylemek, bu neslin imanını bozan bir günaha bulaşmak, onların dediği özgürlükçü olmadığımı anlatmak, tanıdıkları o büyük şahsiyet olmadığımı söylemek, milliyetçi olmadığımı, anti-emperyalist ol-

madığımı, iyi, temiz, büyük, özgür, vefakâr, doğru ve gerçekçi olmadığımı ifade etmektir. Onlar sanmalı ki ben yalancı bir riyakârım, sıradan bir insanım; söylediklerim, yaptıklarım ve gösterdiklerim hep yalan ve riyadır, içi ukdelerle dolu, para, heves, ihanet, hile, hokkabazlık, aşağılık dolu biriyim, devletin uşağıyım, devletle gizli ilişkilerim var, tek maksadım ortalığı karıştırmak, bir makam elde etmek, para, koltuk vb. şeylere sahip olmak... Ahlâkî açıdan da çok kötüyüm, tam altı yıl boyunca ilim, ders, yazarlık, mücadele, sanat, araştırma ve siyasî mücadelelerle yaşadığım yalandır. Hayır, bütün bu müddet boyunca kötü işler peşinde koştum, masum insanlardan birini kandırdım, ona ihanet ettim benim yüzümden intihar etti! Burada da bu işleri yapıyorum, bunun birçok örneği var...

Bu hikâyelerden ve sıfatlardan birkaçını uydurdum, onun bunun sözünden, tanınmayan nasihatçilerden yazdım ki genç ve özgürlükçü nesle beni kötü göstersin, ruhumu kirletsin, şahsiyetimi lekelesin, benden nefret edilsin... Melamilerin yaptığı gibi yapmak, siyasî suçlu olmak, sessiz kalmak, tehlikeden uzak durmak... Dosyamın kapanmasını istiyordum, siyasî takiplerden bezmiştim, bana inanan heyecanlı ve genç nesille irtibat kurmaktan, özgürlük, mücadele ve hareketten korkuyordum, huzur ve inziva istiyordum, hiçbir sorumluluk istemiyor, hayatım için hiçbir sorumluluk, hedef ve mana aramıyordum...

Mektupları uzun, çekici, olgun ve ustalıkla yazdım; öyle ki kendi okuduğum şeyden rahatsız oluyordum... Davranışlarımda, sözlerimde ve yaşamımda genç nesli fasit, hilekâr ve hain unsurlardan sakındıran o mektupların ithamlarını teyit edecek birtakım tezahürler sergileyeyim, dedim. Artık iş tamamdır, iman nuru ve ihlâs heyecanından başka bir şeyle tanışmayan masum ve temiz neslin güzel, lâtif ve yüce ruhunu, özellikle temiz kalbini nefret ile dolduracaktır.

O halde neden göndermedim? Güven bırakmadı, özgürlük duygusu ve özgürlük düşüncesi bende sürekli kesin inanç ve ebedî itminan ile iç içe olmuştur, beni sürekli ilmî, psikolojik, ruhî,

fikrî, terbiyevî, siyasî vb. metotların etkisi konusunda şüpheye düşürmüş, hayır, faydasız olduğuna inandırmıştır! Faydasızdır, inanmıyordum, inanıyordum yine etkilemiyordu... Bu duygunun bana nereden geldiğini bilemiyorum, bana onlara vefalı kalmak, bu dünyadan daha devamlı ve sürekli gelmiştir. Onların inancını yok etmekten aciz olduğuma neden kesin inanıyordum, bilemiyorum, onları kendimden usandıracak hiçbir yolun olmadığına tam inanmıştım. Biliyordum, aramızda oluşan şey soğutulabilecek bir aşk değildi, düşmanlığa çekilecek bir dostluk değildi, kesilecek bir akrabalık değildi, kaçılacak bir gençlik heyecanı değildi... Yabancılar topluluğunda bir dost bulmak, çok uzaklardaki gurbette bir vatandaşa rastlamak gibi bir şey... Bundan sonra o tanıdık kendini yabancılığa vurabilir mi?

Tanıdığına şöyle diyen o Türk şair gibi:
"...Canım, gelme de bacaklarımı kırayım,
Yazma de kalemimi kırayım,
Duyma de kulaklarımı deleyim,
Görme de gözlerimi çıkarayım,
Ama... Canım! Anlama deme!
Anlamamak için bir şey yapamam!"

Onun bir şey anladığını ve hiçbir hileyle onu gafil kılamayacağımı, kandıramayacağımı, saptıramayacağımı anladığını biliyordum. Olmuyor, o çadırın direğinin, sökemeyeceğim kadar güçlü olduğunu anladım, o faydasız mektupları yaktım, o etkisiz hileleri terk ettim, Upanişadlar'dan dua nağmeleri tercüme ettim, bütün hilelerden ve yalanlardan daha etkili olan, tüm akıl, istidlal ve mantıktan daha savunucu olan şeyleri yazdım:

Mehrave'm, ben dilime gelen kötü sözlerden korkmuyorum, ben yaptığım kötü şeylerden çekinmiyorum, her hatadan sonra, her sevaptan sonraki gibi; her bedduadan sonra, her âferinden sonraki gibi; her kınamadan sonra, her duadan sonraki gibi, ruhum huzur ve sükûnetle doludur, kalbim ümit ve okşayışla dolup taşmıştır, benim kötülüklerim asla senin sevginden daha fazla değildir. Benim çirkinliklerim senin güzelliklerinden

uzak değildir, ey benim güzeller güzelim! Ey Artemis, ey benim güzel Mehravem!

Ben uğursuz kelimelerden usandım, kalbim o sözlerin kininden titriyor, kudurmuş kurtlar gibi boğazımı sıkan o sensiz, siyah lahzalarda acıdan seni çağırıyordum, onun pençesinden seni kurtarmaya davet ediyordum, sen ise bana cevap vermiyordun. Ben yalnızlığın dehşetinden, hastalığın ateşinden hezeyanlar söylüyordum, şu anda o kâbuslardan kurtuldum, onu hatırlamaktan utanıyorum, daha fazla eleştirme, daha yumuşak kına!

Ben kara satırları alacağım, yıkayacağım, yıkayacağım ve nasıl olduğunu biliyorsun, doğru söylediğimi biliyorsun, ah eğer şimdi olsaydı! Ah eğer o lahzalarda olsaydın! Sen yoktun, sen Avrupa rüyalarının hayal gecelerinde yaşıyordun, sen ne biliyordun, sen ne biliyorsun ki asla büyük halvetinden dışarıya yalan yere adım atmayan o münzevi rahip için şehirde avarelik oldukça zordur, bir peygamber için vahiy defterinin en aziz ayetleri olan müteşabih ayetlerinin en yakın sahabilerince, sırdaşlarınca ayaklar altına alınmasından; şehir, su, yeşillik, dünya işvesi ve hayat lezzetlerinin üstün tutulmasından daha acı ve dertli ne olabilir?

Ah! Allah'ım, canım ne kadar sövmek istiyor! Söylemem gereken ne kadar kötü sözlerim var! Bu iftiralar, sövgüler, öfkeli kelimeler ve kırıcı lâflar kalbimi ne kadar incitmiş, ne yapayım? Bugünlerde bu genç nesle boşaltmak için hepsini biriktirmişim. Ama sen beni o kadar borçlandırdın ki hepsini unuttum! Öyle bir şey yaptın ki kötülemek, sövmek, saldırmak, iftira atmak yerine şimdi utangaç bir günahkâr gibi en aciz bağışlanma kelimelerinin peşinde koşmalıyım, bulmazsam o kelimeler yerine bizzat senden hiçbir savunmada bulunmaksızın beni bağışlamanı isteyeceğim. Beni affet, savunma gücüm yok. Öyle bir korkuyorum, öyle bir kendimi kaybetmişim ve öyle bir pişmanım ki karşında duramıyorum, konuşamıyorum, açıklayamıyorum, yorumlayamıyorum, ithamlardan temize çıkmak için çare düşünemiyorum, sadece başta son savunmamı yapıyorum ve o da şu:

Hayatın zorluğu, insanların eziyeti, hastalığım ve ruhsal bunalımım o günlerde dilimi kontrolümden çıkarmıştı, siz benim yurtsever olduğumu biliyordunuz, benden daha yurtsever kimdir? Ben, bildiğiniz gibi şaha taparım, ben şahımı seviyorum, benden daha fazla şaha tapan kimdir? Siz biliyorsunuz ben özgürlükçüyüm. Yabancı düşmanıyım, ülkenin kurtuluşunun ve bağımsızlığının aşığıyım, ülkemin mukaddes değerlerine bağlıyım, canımı milletimin mutluluğu ve bağımsızlığı için veririm, acaba bütün ömrüm beni doğrulamıyor mu? Beni böylesine inciten ve kaba davranan savcı, benim için hazırladığı dosyama dikkatle bakacak olursa, insaflıca durumumu inceleyecek olursa kelimeler yerine bu kelimelerin altında var olan kinli, aşağılanmış, yaralı ve incitilmiş ruhu hissedecek olursa, her taraftan bela ve kötülükleri sıkıştıran ve hiçbir kaçacak, nefes alacak ve tahammül edilecek yer bırakmayan bu uğursuz zamanı göz önüne alacak olursa, günahlarım oldukça azalacak ve savcının güçlü muhabbeti beni müptelâ ettiği dertli, işkence dolu ve kara zindanlardan kurtaracaktır.

Ne zor dakikalardı, yerin dibine batmak, göklere çıkmak, bir anda yok olmak, kaybolmak istiyordum. Ama bir an yanlış yaptığımı anladım! Ne kadar kötü! Aşağılık! Çirkin! Nefret verici! Ne büyük bir hakaret! Ben bunun aksine birçok yanlışlık yaptım, ben her zaman iyi düşünüyorum, güzele hükmediyorum, iyi olduğunu bildiğim herkesi yüce ve çok iyi düşünüyorum, bazen sıradan bir işi çok yüce görüyor ve mavera ötesi telakki ediyorum, oldukça yüce görüyorum; yanıldığımı görünce de üzülüyordum, perişan oluyordum ama asla kendimi suçlamıyordum, onu sıradan ve bayağı olduğu için kınıyordum. Bu düzeyde olduğunu nasıl bilirdim

Şimdi yine aynı durumdayım. Ah! Ne kadar kötü ve zor! Büyük, derin, berrak ve merhametli denizden yükselen ilginç, güzel, temiz ve zarif bir dalga bana doğru geldi, gözlerimdeki yorgunluğu, uzanmışlığı almak için geldi, yaramı yıkamak, dert ortağım olmak için geldi. Ben inanmadım, dalgaları tanıdığımı id-

dia ettiğim halde onu teşhis edemedim, ne zannettim? Ne kadar utanç verici! Zannettim ki sen kirli suları olan havuzun kenarında durmuşsun, karşında olduğumu, başka bir şeyi, başka bir kimseyi düşündüğümü, kendi gizli hayal ve hatıralarıma daldığımı gördün, havuzdan bir avuç su alıp bana attın; "Neredesin? Ne düşünüyorsun? Dikkatin nerede? Karşımda durmuş başkasını mı düşünüyorsun? Hayal âleminden kurtul!" demek istiyordun. Görüyorsun, ne kadar kötü hükmetmişim! Görüyorsun, ne kadar sıradan anlamışım! Ben böyle anladım, işlerini böyle tanıdım, böyle düşündüğünü zannettim, beni burada şaşı görmüşsün, beni yaygın ve sıradan bilmişsin, beni şirkle itham etmişsin, sana ağzıma geleni söylemeye hakkım vardı, orada sessiz ve lakayt kalsaydım ve bu ithamlara tahammül etseydim, çok kötü olacaktı. O kötü ve yolsuzluklar, usulsüzlükler ve şu anda hatırlayınca utançtan terlediğim o kelimler neyin göstergesiydi?

Tek suçum yanlış anlamaktı, yanlış söylemek değil; ben senin için o kötülemelerde gizli olan ruh hatırına bu kötü anlayışımı bağışlamanı bekliyorum. Yanlış anlamak bir noksanlıktır, bir günah değildir; ama kötülemeseydim günah işlerdim, hem de ne kötü bir günah! Eğer kötülemeseydim, inancım zedelenirdi. O kötü ve kızgın kelimeleri söylediğim için çok sevinçliyim, ben bu hatalarımı telafi etmek için bu çirkin ve utanç verici kelimelerden ümitliyim!

Senin ve işlerin hakkında böyle kötü bir anlayış sergilediğim için çok sevinçliyim! Ne kötü bir güzel tesadüftü, ne güzel bir kötülüktü! Allah'a şükürler olsun, senin gibi zalim, cahil ve meleklerin secde ettiği varlığa, senin ısrarlarınla bütün ömrüm boyunca bir defa da olsa, sıradan hükmettiğimi ve nelerin olduğunu sana anlatabildim, hem sen incindin ve hem de ben öldüm!

Benim gibi birinin, ruhun yüceliğini, güzelliğini ve iyiliğini tanımaması ve onu küçük ve sıradan bir şey olarak teşhis etmesi ne kadar utanç vericidir!

Onun sıradan olmadığını gördün mü? Gördün ya ben şair değilim, rüya âleminin yazarı değilim, hak üzere olan bir imamım, hak benimledir ve ben haklayım. Ebutalip'in oğluyum ve ey benim güzel hakimim! Ben "Aynulkuzat'ım!" Bir defa kötüyü gördü diye gözünü kör eden, döven, kapatan, kötü görmekle itham eden, bir göz hatası sebebiyle onu hatalı, kör ve eğri görmekle suçlayan hâkim kimdir? Aynulkuzat'ım!

Hatalarımı aniden yüzüme vurduğun o an ne kadar zor anlar yaşadım, bir fanus gibi kendi yüzüme katlandım, buruştum! Üstüne atlayıp ellerimle ağzını kapatmak istedim! Artık söyleme! Anladım! Ah! Ama yapamadım, ortalığı velveleye verdim, bağırıp çağırdım, hızlı hızlı konuştum ki biraz gaflet edeyim, biraz susasın, başka bir konuya geçelim.

Sonra Allah'a şükrettim, sen ne kadar da öne geçmiştin ve ben ne kadar geride kalmıştım! Sen iyilik, ululuk ve güzelliklerin zirvesine yükseliyordun, ben ise kötülük, aşağılık ve çirkinlik deresine yuvarlanıyordum. Eğer... Eğer... Eğer... "Ben de böyle" olmasaydım! Bu yüzden aşağılanmadım, sevindim, pişman oldum; ama anlayışa dayalı değil, duygusal bir pişmanlık, bir görüş sürçmesi, bir varlık ayıbı değil. Ben bu ortak hayatımız boyunca hep böylesine güçlü, açık, kesin, mutlak ve genel bir muhabbet hissettim; asla aşikâr edebileceğimi düşünemiyordum. O iki iyi ve nazlı dost, onun "ben"ini güzel görmeyebilir, doğru anlamayabilir ve kabul etmeyebilirdi. Bu mana o kadar zariftir ki en küçük bir sürçme olursa çok çirkin, kötü ve bozuk görülür, bu yüzden asla "vay" demedim! Sufi gülünün değerli dallarındaki o nazlı goncadan bir resmim olmasını ne kadar arzuladığımı hiç kimse bilemez! Sevdiğimiz gül suyunun ne kadar güzel ve okşayıcı bir kokusu var!

Bundan daha fazlası! Ben bağı da seviyorum... Bundan daha fazlası, ben dikeni de seviyorum ve daha da ötesi, ben bağcıyı da seviyorum ve... Bundan daha fazlası, bu bağa gelen ve giden herkesi seviyorum ve... Üstelik komşunun küçük bağını da seviyorum.

Ben duvarı bağın duvarına bitişik olan bütün okulları seviyorum... Ne bileyim?

Etraftaki sokakları heyecanlı feryatlar ve çocukça şevklerle dolduran bütün okulları seviyorum.

Ben okulların bütün teneffüs zillerini seviyorum!

Ne diyorsun?

Ben dünyanın en kötü otomobillerini dünyanın bütün otomobillerinden daha çok seviyorum!

(Andre Gide, Dünya Nimetleri tarzında)

ELLİNCİ BÖLÜM

Senin sahip olduğun nimetlerden bahsediyorduk. Senin bu nimetlerin kadrini bildiğini biliyorum; ama nasıl ele geçirdiğini veya bütün bu becerileri sana kimin verdiğini, özellikle de bunun kendisine neye mal olduğunu bilemiyorsun.

Dediğim gibi şimdi sahip olduğun şeyler kendi elde ettiğin şeyler değildir. Zira bu nimetleri hiç kimse kendiliğinden elde edemez. Bu başkalarının verebileceği nimetlerdir. Fazla kalp, el, ayak, ağız, dil, kulak ve göz gibidir. Ağzında konuşan iki dil olduğunu, iki el ve iki ayak olduğunu, dört göz ve dört kulağın olduğunu görürsen bunları kendin yaratmadığını pekâlâ bilirsin; ya başkasınındır, ya da cerrah başka birinden alıp zorla veya rızayla sana nakletmiş veya o kendisi sana bağışlamıştır. Aynı zamanda ne pahasına ve ne zorluklarla yapıldığını da biliyorsun. Sen şimdi eğer iki kalp, dört göz, dört kulak, iki dil, dört el, dört ayak ve yirmi el parmağıyla çalışıyor, yaşıyorsan şüphesiz yanında gözü olmadığı için göremeyen, kulağı olmadığı için işitemeyen, ayakları olmadığı için yürüyemeyen, elleri olmadığı için tutamayan, dili olmadığı için konuşamayan, kalbi olmadığı için hissedemeyen birisi vardır... Şaşkın, düşkün ve güçsüz bir ceset; yelesiz, kuyruksuz ve midesiz bir aslan! Hayat belirtisi olarak bir tek sıcak var, dert çekiyor ve sahip olmamaların acısını bilinçlice hissediyor!

Senin için saydığım bu imkân ve nimetlerin suretine bir kez daha iyice bak! Rica ediyorum, dikkatlice bak, tek tek oku, düşün,

teemmül et, sonra gör. Bütün bu güç ve nimetlere ben sahip değilim. Bütün bunlara neden sen sahipsin de ben sahip değilim? Zira dediğim gibi bütün bunları sana ben bağışladım! Artık kendim sahip olamam, iki gözümü sana vermişken benim yine de gözüm olabilir mi? Yine görebilir miyim? Nasıl bütün bunları bir defada sana verebildim, seni refah içinde yaşayasın diye bunca güçlü ve zengin kıldım? Kendim fakirlik, zayıflık ve dertler içinde zorlukla yaşıyorum. Büyük bir mucize ile! Seni on iki yıl küçülttüm, kendimi on yedi yaş büyüttüm, sonra sen on yaşında bir çocuk oldun, ben ise elli yaşındaki olgun bir erkek, seni özgür kıldım, rahat ve mutlu yaptım, kendimi ise esir, dertli ve mahkûm! Artık sen istediğini yapabiliyorsun, istediğini söyleyebiliyorsun, yere düştüğünde, elbiselerin kirlendiğinde, elin veya dizlerin yaralandığında ağlayabiliyor, çığlık atabiliyor, istediğin zaman dışarı çıkabiliyor, karanlıktan, yalnızlıktan korkunca korku içinde babanın, öğretmenin, dostun, büyüğün veya aile büyüğünün kucağına kendini atabiliyorsun. Korktun diye feryat edebiliyorsun, bir nehre varıp, üzerinden geçecek bir köprü göremeyince seni geçirmem için omuzlarıma çıkabiliyorsun... Oyun arkadaşının, sabrını taşırıp iki üç yıl önce altı yedi yaşlarındayken oynadığınız oyundan başka bir oyun bilmediğini, başka bir oyun öğrenmediğini, üçüncü dördüncü sınıftaki bir öğrenciyi bebekle oynamaya zorladığını, onun ise televizyon seyretmek, radyo hikâyeleri dinlemek, müzik dinlemek, şiir okumak, şarkı söylemek, dans öğrenmek, konuşmak, söz dinlemek istediğini, ama oyun arkadaşının dikkat, ciddiyet ve ehemmiyetle paçavra, eski bez, pamuk, iplik ve iğne alıp iki bebek yapmak, kalemle göz, kaş, ağız ve burun çizmek, onları yan yana koymak, birinin diliyle diğeriyle konuşmak, sonra da diğerinin diliyle öbürüne cevap vermek ve üstelik bu işleri büyük bir heyecan ve sevinçle yapmak istediğini görünce sana itiraz ediyor: Neden suratın asık? Neden kalkıp oynamıyorsun? Eğlenmiyorsun? Mutluluğumuz ve meşguliyetimiz için yaptığımız bütün bu işlerden neden zevk almıyorsun? Geberiyor musun? Dikkatin nerede? Belki de benim bebeğim senin bebeğinden daha gü-

zel olduğu için suratını astın? Ha! Anladım, bebeğine elbise dikmediğim için kızmışsın! Güzel, al sana bir elbise! Güzel oldu mu? Yine neyin var? Kırgın mısın? Hoşuna gitmedi mi? Üzülme, yarın sokağımıza dönme dolap gelirse birlikte gidip seninle dönme dolaba bineriz? Hayır? Sakız da alacağım, iyi mi? Hayır? Yarın annem para verirse bir horozlu şeker de alırım, oldu mu? Hayır? Yalan söylediğimi mi zannediyorsun? Yani annem yarın para vermeyecek midir? Hayır? Eğer yarın vermezse ertesi gün verir, sonuçta bir gün verir, hiç vermeyecek değil ya, sen ne kadar kötümsersin? Üstelik annem vermezse babam verir, babam vermezse başka biri verir, hiç kimse vermezse gidip ceplerinden alırım, inanmıyor musun? Hayır? Ne kadar kötümsersin? Suratın sürekli asık, sana ne oldu? Neden sözlerime inanmıyorsun? Yalan söylediğimi mi sanıyorsun? Annem yarın veya ertesi gün para vermeyecek mi? Ben annemin cebinden para alamaz mıyım? Üstelik bayram gelince de bizim için bayramlık alacaklar, zaten az kaldı, bize yeni elbiseler dikecekler, sen de yeni elbiseler giyeceksin, sen de bütün sokaklardaki çocuklardan daha güzel olacaksın, bütün elbiselerimiz güzel olacak, değil mi? Sevinmedin mi? Yine inanmıyor musun? Ne kadar kötümsersin, hiç sözlerime inanmıyorsun, bayram gelmeyecek mi, bayramlık vermeyecekler mi? Bunlar da annemin vereceği veya cebinden alacağım para gibi midir? Bu doğru olduğuna göre o halde sana ne oluyor? Bana kırgın mısın? Yorgun musun? Hasta mısın? Birisi mi vurdu? Kim? Onu döverim! Konuş, bana söyle! Söylemiyor musun? Yüzsüz! Benden ne istiyorsun, ha? Pekâlâ söyle! Neyi seviyorsan sana vereceğim, kendi bebeğimi de vereceğim, paramı seninle bölüşeceğiz, iyi mi? Hayır? Ne? İyi değil mi? Hayır? Ha? Ne? Bir an feryat edebilir, kaçabilir, benim gibi elli yaşındaki birine vurabilir, yanında şöyle feryat edebilirsin: Ben bebeklerle oynamak istemiyorum, aslında oynamak istemiyorum, hiçbir oyunu sevmiyorum, ben oynamak istemeyince oyun arkadaşı da istemiyorum, bu oyun arkadaşı... Ben buraya oturmak ve senden hikâye dinlemek istiyorum, ben hikâyeyi çok seviyorum, bildiğiniz güzel şiirler okuyun bana, bana öğretin, ben de

kendi kendime okuyayım, ben oyundan bıktım, usandım, oynamak istemiyorum, bebek nedir? Dönme dolap nedir? Ben sakız istemiyorum, sakız nedir? Ha bire çiğneyeyim, habire çiğneyeyim, sonra ne olacak? Sonra yine habire çiğne, habire çiğne, habire çiğne... Sonra yine çiğne, yine çiğne, yine çiğne... Hayır, en sonunda ne olacak en sonunda hiçbir şey, en son ilk önceki gibidir, önce tatlı ve kokuludur, insan bir Batı tatlısı zannediyor, ağzına koyunca tadı ve kokusu gidiyor, sakızı kalıyor, sakız ne açlığı giderir ne de susuzluğu, ne yemektir, ne içecek, ne meyvedir, ne tatlı; sakız, cisimleşen bir miktar hiçliktir. Suçlu bir hiçlik! Boş yere çiğnemelisin, kokusuz, özelliksiz ve tatsız ha bire çiğne, bununla birlikte her şeyden daha fazla çiğnemek gerekir! Sonunda da ne azalıyor, ne bitiyor ve ne de koku veriyor, özellikle de tat vermiyor, sadece ağzı ve çeneyi yoruyor, faydasız bir sesi var, insanın yakasını bırakmıyor, sadece elle ağızdan alıp çöpe atmak gerekir, başka bir yere atarsan ayaklarına veya elbisene yapışır. Oh, yine çıkmıyor! Yine zahmet, pislik ve eziyet; ben sakız istemiyorum! Hiçbir şey istemiyorum. Ben bu yaşım sebebiyle sana nasihat edebilirim, sakinleştirebilirim, sabrını çoğaltabilirim, öfkeni dindirebilirim, dünyanın, insanların, oyunların, oyun arkadaşlarının bu olduğunu, sakız olduğunu, sakız gibi faydasız, aynı zamanda yapışkan olduğunu söyleyebilirim, seni ikna edebilirim! Bazıları tatlı ve güzel kokulu, bazıları tatsız; ama hepsi de sakız, insan hesapları karıştırmamalı, suyun susuzluk için, ekmeğin açlık için, elmanın meyve için, halının oturmak için, yatağın yatmak için, yastığın yaslanmak için, evin yerleşmek için, her odanın bir iş için olduğunu bilmelidir. Bu sınıflandırma âlemin en ilmî, felsefi, ciddî ve özenli sınıflandırılmasıdır. Örneğin, restoranlar yemek için, sinemalar seyretmek için, millî park gezmek için, tarla gelir için, öküz ekin sürmek için, eşek yük taşımak için, koyun süt vermek için, tavuk yumurtlamak için, kanarya ötmek için, güvercin uçmak için ve cami namaz kılmak için... Bunlardan her biri de kendi içinde birçok bölümlere ayrılırlar: Cami namaz kılma yeridir, minare oranın ev değil cami olduğunu göstermek içindir, kapı duvar ve

kümbetler, çinicilik, altın kaplama, tamir, boyama, badana, dekorasyon için, bölmeler oturmak için... Caminin en güzel yeri olan kıble ve mihrap özel ibadet yeridir, duadan başka bir şeye yaramaz. Ama neden mihrabı sadece bir kişilik yaparlar, camide sadece bir kişi mi namaz kılıyor? Aklıma ne güzel bir soru geldi, sen de çok sevineceksin, ha! Adeta yarın olmuş ve annem bize para vermiş gibi!

Neden tapınağı büyük, geniş ve yüksek yapıyorlar da bir tek mihrap var, mihrap da tek kişilik?

Neden mihrabı da bölmeler gibi büyük yapmıyorlar? En azından iki üç kişilik yapmıyorlar?

Bu ne biçim sorudur? Her tapınakta birden fazla dua eden olabilir mi? Her mabet kendi tek duacısını bekler, diğerleri mabede başka şeyler için gelip giderler, bir köşede namazı kılıp giderler; ama o birisi, o mabet mihrabının âbidi ibadetten başka bir şey için gelmez, mabedin sadece mihrabını tanır; kümbetin altın işlemesi, çiniciliği ve vakıf mallarıyla uğraşmaz. Bu mihrap âbidi sadece ibadet için gelip gider, belki de gitmez, belki de bu mabette, bu mihrapta sürekli itikafa girer, yirmi yıl kalır!

Ama mabedin ehli arasında başka mihrap imamı, mabet rahibi, başka bir mütevelli, başka bir seyirci, başka bir yapımcı, başka bir ahiret, din, Allah ve dua gösterişçileri, çini, altın ve kartonpiyer hırsızları, seyyar satıcılar, cepçiler, hizmetçiler ve başkaları...

Mütevelli, mabet vakfiyelerini elinde bulunduran kimsedir. Vakıflar Müdürlüğü de onu tanır, mabedin bütün işleri ondan sorulur, vakıf gelirlerinin %10'u mütevellinin yasal hakkıdır, burada çalıştığı için ücret alır. O bu işi dürüstçe ve art niyet taşımadan yaparsa iyi, emin ve merhametli bir mütevelli sayılır. Mütevelliden, insanların aşağılığı ve âlemin gurbet yalnızlığından kendini sevdalıca bu mabedin içine atması, mihrapta yerlere yıkılması ve ibadet seslerinin tüm mabette yankılanması için avare bir ruhun acılı feryadını seslendirmesini beklemezler. Bu

onun işi değildir, bu rahibin risâletidir, cami imamının, güçlü ve azametli mihrap ikliminin hâkiminin işidir!

Sözlükte mihrap ne demektir, biliyor musun? Üstatlarına sor, onlardan iste. Hayır, bu formatlanmış bir mana ve sözlükte yer alan bir muhteva değildir ki üstatlar ve erdemli insanlar da bilsin. Mihrap harb kökünden mekân ismidir ve savaş sahnesi anlamına gelir. Ne kadar ilginç! Neden ibadet yerini savaş yeri diye adlandırmışlar? Mihrap ibadet yeridir, savaş yeri değil. Orası savaş yeri değildir, mihrapta kim kiminle savaşıyor? Mabette de keşmekeş var mıdır, çatışma var mıdır? Mabet mutlak barış ve mutlak huzur yeri değil midir? Mihrap rahibin yeridir. İmam âbit, bu mabedin abidi. Mabede gitmek için mihraba ulaşmak, mihrapta sıcak ve ihlâslı ibadetlerde bulunmak için savaşa mı ihtiyaç duyar? Burada hangi savaş söz konusudur? Mihrap savaşı rahiple kimin arasındadır? Sonunda mihrabı ele geçiren ve bu savaş sahnesinden galip çıkan kimdir? Şüphesiz imam, şaibesiz ve büyük rahip! Ama mihrapta ne savaşı vardır? Bu mukaddes ve melekûti mabede bu adı boşuna takmamışlardır. Mabet, mihrap ve ibadeti iyi tanıyanlar, burayı savaş sahnesi diye adlandırdılar; ama hangi savaştan bahsedilmektedir? Ben şu anda çok heyecanlıyım, bu ne savaştır? Mihrabın savaş sahnesi olabileceğini hayalim almıyor, oh! Bu yorgun ve bitkin rahip, kendisini hayatın boş sözlerinden ve dışarının beyhude ve uğursuz çatışmalarından bu mabede atmış ve bütün tantanalardan uzak, mihrabın derinliklerinde kaybolmuştur. Barış ve huzur içinde bir kartal gibi göklerin doruğunda faydasız uçuşlardan yorulmuş bir halde, sabah nefesinde gizemli meltemle göğüs göğse veriyor, kanatlarını açık bırakıyor, meltemin görünmez dalgasına, "Bizi de götür, bizi de götür!" diye sesleniyor.

"Nişanesiz yere doğru gitmek azmindeyiz ve bu sefer bizi,
Götür ey mey gemisi, oraya bizi habersiz

Yolumuzun ışığı kıl, cadının gözünü, ateş renkli yüzü,
Gel saki götür bizi, gel saki götür bizi..."

Ama yine burada bir savaş var! Orada da baygın olmalı, kendini bilmeli, dikkat etmeli, hazırlıklı olmalı, tetikte beklemeli, savaşa hazırlanmalısın... Ah! Sabrım kalmadı, artık savaşamamam, çok yorgunum, yaralıyım, hastayım, zayıfım, hazırım, bu mihrabın bir köşesine düşmüşüm, bayılıp yere yıkılmışım, savaşamıyorum. Mihrap neden savaş yeridir? Bu ne savaştır? Bu elli yıllık bitkin ve yorgun rahip daha kaç yıl cihada, savaşa ve öldürmelere tevessül edecek? Bu mabet, benim dünya savaşının yaralılarını geçtiğimi, şu anda tekerlekli sandalyeyle hareket ettiğimi ve savaş yaralıları okulunda huzur içinde okumak istediğimi bilmiyor mu?

Yoksa o da... Ah! Pencereyi kapatayım...

"Kızımı deniz çalmış,
Denizde yatıyor..."

Ey avare ses kimin için bağırıyorsun? Bu iki milyonluk ahmak şehirde senin ne söylediğini kim biliyor? Niçin söylüyorsun?

Burada kim senin ne söylediğini bilebilir? Ey avare ses, sen Turvil sahillerinden gelmiyor musun?

Kalkayım, bayağı karıştı, artık hiçbir şey elimde değil, yine her şey mavi rengiyle dalgalanıyor...

ELLİBİRİNCİ BÖLÜM

İşte bu zamanda oturulabilir, güzel ve hafif kanatlı uçuşlarının doruğundan aniden düşen bu ilginç öğrenciye vasiyetin ve nasihatin ne olduğu kavratılabilir.

Ona başka dünyadan gelen ve başka âlemin yer ve göklerinden bahseden bu ümmetsiz peygamberin ne yapacağı anlatılabilir. Ne yapacak? Konuşmak için bu insanî kelimelerden ve bu dünya dilinden başka bir dil var mıdır?

Ona kendisinin de bildiği gibi, o âlemde gördüğü şeyler ve vahiy, dudaklarından algıladığı mesajların konuşulamayacağını, hiçbir kelime ve kelâma sığmadığı, hiçbir dille uyum arz etmediği nasıl kavratılabilir? Kendisinin de bildiği gibi gördüğü ve düşündüğü her şey söylenmek için değildi, söylemek, yeryüzündekilerin aşağılık bir aleti, toprağın hizmetçi bir kölesidir... O halde onunla göklerden haber getirilebilir mi? O kendisi de söylenemeyeceğini, söylemediğini çok iyi biliyor. Onun sessiz kalmasının ağır ve boğucu bir sükûta dalmasının hikmeti de bu idi. Onun derdi ve sözü, Şems-i Tebrizî'nin sözü ve derdiydi, insanlar Şems-i Tebrizî'den konuşmasını isteyince o şöyle derdi:

> *"Dilsiz ben rüya gördü, tüm âlem sağır,*
> *Ben söylemekten aciz, insanlar duymaktan!"*

Bu yüzden insanlara, insanların dilinden ve onların dünyasından başka bir şeyden bahsetmiyordum, hayatımı sessizlikle geçirdim, gide gide sonunda aniden önüme çıkan ve eteğime sarılan sana vardım. Sen ise yakama yapıştın ve: Ben sizi tanıyo-

rum, sizi daha önce bir yerde görmüşüm, bu şehrin ahalisinden değilsiniz, ben de yabancıyım, bu insanlarla kaynaşamıyorum, burada hiç kimseyi tanımıyorum, yalnızım, nereye gidiyorsun? Beni de götür, bu şehirde kalamam, yapamam, biliyorum siz de yabancısınız, sanıyorum ikimizin vatanı da aynı, senin dilinle konuşuyorum, hatırlıyorum, evet hatırladım sizi orada görmüştüm, evet bir şehirde bir mahallede, hayır bir evde yaşıyorduk, evet biz bir evde yıllarca birlikte yaşadık, beraber olduk, saatlerce konuştuk, birçok defa gece gündüz birlikte oturduk, konuştuk, güldük, ağladık, sevinçlerimizi ve dertlerimizi paylaştık, birlikte yürüdük, yolculuklar yaptık, evet birlikteydik, bir şehirde, bir mahallede, bir evde, biz akrabayız, o zamandan bugüne asırlar, asırlar, asırlar geçti, her şey değişti, her şey, her şey unutuldu ama... Tanışıklık kokusu geliyor, sözlerinden akrabalık tadı alınıyor, ben bu şehrin ahalisinden değilim, söyle! Söyle! Konuş, ben de senin dilini konuşuyorum, onu anlıyorum, bu şehir halkının dilini bilmiyorum, vatanımızın diliyle konuş, vatanımızı anlat, o günlerden ve zamandan bir şeyler hatırlıyor musun? Vatanımızdan bir hatıran var mı? Orayı anlat, kendi dilinle, kendi akrabalarımızın diliyle konuş, diye yalvarıyordun. Ben öylece sessizdim, konuşsaydım da o şehrin insanlarının diliyle konuşacaktım, o şehri anlatacaktım. O toprakların ahalisinden olduğumu bilmeni istemiyorum, oradan geldiğimi, beni tanımanı istemiyordum; ama bunu başka âlemlerin rengini taşıyan gözlerinden okudum, benim gizli resmime benzeyen çehrende gördüm ve sevgi tapınağının gizemli ateşinin kararsızlığına benzeyen sabırsızlıklarında gördüm; hayır, sen bu şehrin insanı değilsin. Ama yine de yanlış yapabilirim korkusuyla sessiz kaldım, eğer yanlışlık yapsaydım çok korkunç olurdu! İlâhî, mukaddes emaneti yıllarca büyük bir özenle saklamış ve kirli bakışlardan korumuşken şimdi ehlî olmayan kimselere teslim etmem, ihanet etmem ne kadar korkunç bir şey olurdu! Ne büyük bir ihanet ve ne büyük bir emanet! Eğer böyle bir şey olsaydı ne olurdu? Ne kalırdı?

Ama sen bırakmadın, elime defteri kalemi verip yazmamı, yazmamı istedin! Ben yazdım, yazdım, her levhada bir konağı anlattım, her mektupta bir hâli ve derdi söyledim. Elini tuttum, çöllere düştüm, seni kendimle götürdüm, her yolculukta güzel geldiğini, sebat ettiğini ve güçlü bir dost olduğunu gördükçe seni daha zor ve meşakkatli konaklara çektim, yolda ilginç hikâyeler anlattım, ah! Seni düşerken, diz çökerken ve yüzüstü sürünürken görmek ne kadar acı, perişan edici ve dayanılmaz bir manzara!

Şimdi anladım, artık işlerin benim elimde, biliyorum, yolda ne kadar zor olsa da durmadan geliyorsun, ne kadar hızlanırsam yetişiyorsun, arkada kalmıyorsun asla! Aferin, ama benimle adım adım, el ele koşarken, hızla bir kavşağa geldiğimde, orayı da aynı hızla geçmek istediğimde, yeni bir yol ve yeni bir yolculuk ayrımına vardığımızda düşüyorsun! Evet, yolları güzel aşıyorsun; ama yol ayırımına geldiğimizde yerlere düşüp sürünüyorsun. Ben sefer neşesine ve yoldaşlık zevkine boğulmuş bir halde koşarken ne kadar güzel ve ilginç hâller içindeyim, özellikle de düştüğünü, kalkmadığını, feryat ettiğini, öfkeyle inleyerek "Ha! Ben gelmiyorum, bir adım atmıyorum, beni buraya götürme, ben gelmeyeceğim, ben o yolda koşmak istiyorum, ben dönmeyeceğim, dönmeyeceğim ha! Bu dönüş yoludur, beni geri döndürmek mi istiyorsun ?" dediğini görünce ne hâllere düşüyorum!

Ben bir müddet daha oturmalıyım. Canım, gözüm, azizim, sonuçta ne zaman geri dönmek istiyor? Nereye dönmek istiyoruz? Bak! İyice bir bak! Eğer seni şehre geri döndürmek isteseydim, şehirden bu kadar uzaklaştırmaz, seni bu kadar koşturmazdım, ufuklar dışında hiçbir duvarı olmayan bu geniş ve sonsuz çöllere sürüklemezdim, bak! Bak, şehirden ne kadar uzaklaştık! Nerelere geldik! Bak neredeyiz! Bu çöllerde bizim ayak izlerimizden başka hiçbir yolcudan eser var mı? Bu çöllerden kimse geçmiş midir? Buradan kimse geçecek midir? Buraya ulaşacak mıdır? □ehir halkı bizim nerede olduğumuzu bilebilir mi? Nerede? Bu geniş ve sessiz çölü gör! Görmüyor musun, bu çölün yüzü-

nü, bu şehir halkının değil ayakları, bakışları ve hayalleri bile kirletememiştir! Görmüyor musun? Şehirden bıkan ve nefeslerin, ter kokularının, ağız kokularının ve bataklık rüzgârlarının buharından yoğunlaşan havanın ağırlığından boğulmak üzere olan seni, birkaç adım şehirden dışarı çıkarmak, birkaç saat açık havada gezdirmek, terlemiş ve güneşten yanmış olan saçlarına ve çehrene, dağların ve çöllerin temiz rüzgârını savurmak, burnuna çöllerin yaban güllerinin güzel kokusunu koklatmak, bakışlarını, zahitlerin kalbi gibi aziz ve ebedî aşk nurlarıyla aydınlanmış ve tertemiz bir ayna gibi parlayan çöllerin, büyük, temiz ve duru gökleri, vahşî ağaç çileği dalları, nemli topraklara bürünmüş ve yağmurdan ıslanmış çöl kemerleri ve otlarında bir süre gezdirmek, sonra şehre, insanların arasına ve evin içine döndürmek isteseydim, seni asla buralara getirmezdim. Seni hiçbir yolcu izine rastlanmayan bu sapa yollardan götürmez, çölün açık bağrında, şaşkın kalbinde, sahilsiz okyanuslarda, fırtınalı ve korkunç taşlıklarda kaybetmez, şehirden dışarı çıkarmazdım; elini tutar, şehrin etrafında, asfalt ve şehri, etraftaki yaylalara bağlayan kalabalık caddelerde gezdirir, Ahmedabad Caddesi'nden geçer, gider, gider, Mülkabad'ın yeşil ve taze bahçelerine varır, oradan sen ısrarla dönmek istemediğini ve henüz gitmek istediğini söylediğinde de ben seni alır götürürdüm, götürürdüm, ta Coca-Cola'ya varırdık. İnsanlar oraya gezmeye ve eğlenmeye geliyor, şehirden bıktıkça Coca-Cola'ya sığınıyorlar ve şehir ile şehir hayatının boğucu, tekdüze ve durgun hayatı aleyhine kaçışları, tuğyanları, arayışları ve devrimleri ise elektrik çekilmiş, ağaçlandırılmış ve asfaltlanmış caddeler üzerinde üç kilometreden öteye geçmez, kaçışlarının en son durağı ise Coca-Cola'dan öte değildir; sadece tuğyanları daha şiddetli, küstahlıkları daha fazla, himmetleri daha güçlü, korkusuzluk ve sabırsızlıkları daha delice olanlar işi ileri götürüp, Merhum Seyyidi'nin Cafe-Restoranı'na varabilirler.

Velhâsıl, sonra orada biraz yürüyüş yapardık, bir Coca-Cola ile seni ağırlardım, senin için bir torba çerez de alırdım, dönme

dolaba, oyuncaklara bindirirdim, yorgunluğunu giderirdin, yeni bir nefes alırdın, kendini toparlardın, yüreğin açılırdı, sinirlerin sakinleşir, şehre hasret duyar ve şöyle derdin: "Güzel, mersi, dönelim, çok geciktik! Artık buranın tadı kalmadı. Yeter, yine o şehre gel ve git, o temiz, sessiz ve sıcak evimizde, millî park ve saraylarda yürüyüp film izlemek, sonra da eve gidip yemek yemek ve yatmak, bu kalabalık, tozlu ve anlamsız caddelerde yürümekten daha iyidir! Güzel! Yani ne? Ne zannediyordum? Heves de ilginç bir şeydir, gelmedikçe hayal ediyorsun, gelip gördüğün vakit de o şehre, şehir halkına, eve, aileye, dosta, arkadaşa, aşirete ve akrabalara binlerce rahmet anıyorsun! İnsan işten el çekiyor, dersleri bırakıyor, ne kadar kötü bir şey... Vır vır vır, yazık, yazık, yazık! Kötü, kötü, kötü..." Bunları söylemeyebilirdin de; ama ben bunları yüzünden okudum, dönmek gerektiğini, burada kalınamayacağını biliyordum, ben kalacak olsaydım da sen kalamazdın, kalbin şehir için atıyor, daralıyordu!

Görmüyor musun? Gece gündüz yüzlerce kişi şehirden dışarı çıkıyor, şehrin etrafında yürüyor, geziyor ve geri dönüyorlar, her sabah dışarı çıkıyorlar ve her gece dönüyorlar, ama... Seni gece döndürmek isteseydim eğer bir hava aldıktan sonra evine ve hayatına dönmeni isteseydim, büyük bir heyecanla seni buralara getirir miydim? Bir dostun, bir akrabanın elinden tutup gezmek ve nefes almak için onu şehirden dışarı çıkaran kimse böylesine delice koşar mı? Sarp yollardan yürür mü? Kaçar mı? Kalabalık caddelerden, cafe kenarlarından ve gezi alanlarından kaçarak dağlardan kuru, sıcak, zor geçilir ve korkunç çöllerden geçip şehirden bu kadar uzaklaşır mı? Kuşların uçmadığı, otlayanların, sürüngenlerin ve insanların kokusunun dahi bulunmadığı yerlere gelir mi?

Görmüyor musun burada biz varız, yeni geldiğimiz bu yer neresidir? Biz asfaltlanmış Ahmedabad Caddesi'nden dışarı mı çıktık? Seni Coca-Cola'ya mı getirdim? Seni gezdiriyor muyum? Yürüyüşe mi çıkardım? Yaylaya mı geldik? Su, nehir, dağ, bağ,

bayındırlık, dükkân ve insan mı var burada?

Gerçekten nerede olduğumuzu görmüyor musun? Şehirden ne kadar uzaklaştığımızı görmüyor musun? Yazık, o değerli, mucizevî, görülecek ve aşina firuze taşları Bağdat halifesinin eline düşmüş! Ey Bağdat hırsızı! Neredesin? Bu firuze taşlarını hilafet sarayından çalıp şehrin Hallac'ına ver. Bu yalnız, garip ve dertli bilinci bugün Bağdat'ta darağacına asacaklar, yarın ateşe verecekler ve ertesi gün külünü rüzgâra savuracaklar! Evet, "Bugün göreceksin, yarın göreceksin, ertesi gün göreceksin!"

Böyle yolculuk ne kadar zordur! Her yol değişmesinde, her yol ayırımında, oturmak, açıklama yapmak, moral pompalamak, güven vermek, delil getirmek ve "Vallahi, billahi, tallahi..." diye yemin etmek gerekir.

İlginçtir, ben yıllarca birlikte kaynaşmayı, uyuşmayı, aynı zamanda meçhul kalmayı âdet edindim. Ya da düşündüklerimin veya hissettiklerimin çoğu en yakın ve en samimi dost ve yakınlarımın idrak gözlerinde tanınmamış veya söylenmemiş kaldı. Bu benim için zor değil, alıştım, her zaman benim bir köşemin karanlıkta kalmasına alıştım. Kaldı, kaldı! Herkes benden aldığı meblağ ile yetindi, artık biraz daha al diye ısrar etmek ve çene çalmak anlamsızdır. Ben büyük bir viraneyim, her renkten ve her kesimden insanlar gelip yapabildikleri ve istedikleri kadar alıp gidiyorlar; birisi kiremit götürüyor, diğeri taş, öteki kireç, bir başkası ekin veya sıva için toprak, bir diğeri kırılmış çini, bir diğeri çanak çömlek, bir diğeri ağaç, bir diğeri ok, bir diğeri kandil, bir diğeri ise şamdan alıp evinde kullanmak veya pazarda satmak ya da kırıp eritmek ve altın veya bakırı varsa değiştirmek için götürüyor! Ben bir harabe olarak neden bunların beni sadece tuğla, taş, kireç, toprak ve çubuk ihtiyacı için deldiklerine, tahrip ettiklerine ve benim gibi eski bir virane, antika, altın medeniyeti, zevk, sanat ve güzellik asırlarının hatırasına böyle baktıklarına asla üzülmedim. Biliyordum, zamane halkı tarafından unutulmuş, tanınmayan ve hakkında bir şey bilinmeyen eski tarihî eser, hayvancılık ve ziraatla uğraşan be-

devî insanların eline düşecek olursa ona sadece menfaat ve faydaları açısından bakarlar. Bu insanlar sadece evinin havuzu yıkılınca veya odasının merdivenleri çökünce veya evinin duvarlarının tuğlaları dökülünce veya tarlası için gerek duyunca yanıma gelir, benden ihtiyacını alır gider. Onlar kendi işlerini görüp gidince de beni her gün daha çok virane eder; ben bu kadere alıştım, bu şekilde yaşamam gerektiğini, her şey bitinceye kadar böyle devam edeceğini biliyordum.

Sonunda köyün sadece menfaat için yanıma gelen erkekleri, kadınları, hamalları, eşekçileri ve köylülerinin bunca hileleri arasında bir antikacı geldi! Ne havuzu çatlamış, ne tarlası yük istiyor ne de sütunlarıma evinin merdivenleri için bakıyordu, tam bir antikacı! O bu viraneye başka bir gözle bakıyordu. O bu viranede yığılmış, herkesi kendine çeken ve çiftçileri ve hayvancıları etrafına toplayan, çeşitli inşaat malzemeleri altında o toprağın bağrında gizli olan şeyi görüyor, arıyor, diğer insanların değer vermediği şeyi düşünüyor... O burada mezar taşı yazıları, kartonpiyerler, çivi yazıları, sessizlik, unutulmuş günlerin sanatsal hatıraları, kandiller, şamdanlar, kırık ve sönük kandiller, padişah sikkeleri, gömülmüş binlerce nefis duygu ve düşünce eserlerini arar! Belki de hazine peşinde! Geziyor ve arıyor! Bir arkeologun gözlerinin bayındır şehirler, mamur ve muazzam evler, ağaçlandırılmış ve asfaltlanmış caddeler ve modern binalar arasından tarihî bir harabeye, asırların unutulmuş hatırasına nasıl bakacağı malumdur! Yine kendisini ziyaret eden ve etrafını saran binlerce çiftçi, hamal, kiremit hırsızı ve hayvan bakıcısı arasından bir arkeologun yüzünü görmek, içerisinde kim bilir ne duygular alevlendirir? Bunlar açıktır, herkes onu biliyor ve bir harabenin bir mabet gibi, tam bir mabet gibi olduğunu herkes biliyor.

Bu virane, yıllarca fırtınalar ve yağmurlar altında başını kırık dizlerine dayamış, kendisine gelip malzeme götürenlere teslim olmuş, içindeki onca sırrı hiç kimseye söylememiş, köylüler ve hayvancılık yapanlar arasında meçhul kalan kaderini söz konu-

su etmemiş, hasret ve üzüntüden asla alnı kırışmamış, her duvar yarıldığında veya sütun yıkıldığında cahil ve yabancı hırsızlarına bile tebessüm etmiş, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan insanlar arasında güzel ahlâk, tevazu, sabır ve azametle meşhur olmuştur... Cemşid tahtının harabeleri de toprak ve taş yığınları arasında, okunmamış binlerce kitabe, yüzlerce sanat hatırası, düşünce ve ruh güzelliği gizlemiştir; görkemli ve şevketli uzak asırların hatırasını bağrında taşımaktadır, içinde İskender'in ölümcül ve acı ateşleri alevlenmektedir, kapı komşusu Hacıabad köyünün eşekçisini Cemşid tahtının yakınlarında görünce ferahlamaktadır, onu kendisine herkesten daha yakın ve tanış görüyor. Cemşid'in tahtını alıp çöle götürmek ve meyve ağaçlarına ya da arpa tarlalarına gübre vermek için eşeğini, küreğini ve kazmasını da beraberinde getirmiş, aynı zamanda dudağında yüzlerce aferin ve övgü var: "Gerçekten" Cemşid tahtının yükünün ne büyük gücü var! Çürümüş yapraklar, kimyasal hatta hayvansal gübreden daha iyidir, hem de çok rahat, çok iyi, çok yumuşak ve de bedava! Cemşid tahtının bu durumda ne hâli vardır? Hiç, gülüyor.

Ama harabenin kalbine batmış ve dört bir kenarını arayan ve kazan o arkeolog, her an yeni bir yazı, heykel, tarihî eser, resim, savaş ve padişah haritası, kitabe, güzel yontulmuş sütun başlıkları, altın, nüsha, testi, bardak, kalem, silah ve bir hatıra buluyor, değer veriyor, tanıyor, onu yolculardan, çiftçilerden, hayvan besleyenlerden ve hatta her birisi bir gözlük, fotoğraf makinası, sırt çantası, kot pantolon ile gelen, hep resim çeken, ha bire öven, yalan söyleyerek nazlanan ve sanatçı, tarihçi, Cemşid tahtını bilen, harabe dostu olduklarını iddia eden turistlerden bile gizliyor, kendi şahsî odasında gizli ve değerli bir yerde saklıyor, kimse görmesin, hatta halifenin gözleri görmesin ve Şiraz Belediye Başkanı anlamasın diye özenle koruyor.

Bu durumda harabenin ne halde olduğu bellidir! Bu değerli, tanıdık ve akraba arkeologu nasıl görüyor? Ama eğer iyi dinlersek, eşekçilerin, hamalların, köylülerin ve hayvancılık yapanların, kürek, kazma ve baltaları altında öylesine yumuşak, sönük,

şefkatli ve sabırlı olan bu, harabe burada her an arkeologun başında feryat etmektedir, her kazdıkları köşede bir eser bulup ele aldıklarında harabenin taş ve katı kalbi, yaralı bir serçenin kalbi gibi çırpınır, titrer ve ah der! Bilmiyorsun, onu ne zorluklar, acılar, perişanlıklar, ümitsizlikler rahatsız ediyor, arkeolog bir yeri kazdığında, toz toprağa bulaşmış ve kırılmış bir tuğla parçası bulduğunda ona yüzeysel bir şekilde bakıp itinasızlık, yorgunluk, kızgınlık ve itirazla uzağa atıp, "Bu da ne? Saatlerce kazdım, faydasız ve tozlanmış bir kiremit parçası buldum, diğer eski, kırılmış, tozlanmış, binlerce şehir harabeleri ve evlerin tuğlaları gibi sıradan bir tuğla bu..." diye söyleyince yerin dibine batası geliyor!

Ah! Arkeologun diğer tuğlalarla aynı olduğu için kızgınlıkla bu tuğla parçasını uzağa attığını görünce, harabe ne büyük ızdırap çekmektedir. Neden üzerindeki toz ve toprakları silmiyorsun? Neden yumuşak ve ince arkeolojik fırçayla temizleyip, üzerindeki gizemli yazıları okumuyorsun? Bu eski bir tuğla parçası değildir! Neden anlamıyorsun? Neden anlamıyorsun?

İşte burada harabe ayağa kalkıp o tuğla parçasını arkeologun başına vurmak, "Anla, anla, anla!" diye bağırmak istemektedir. Ne kadar ilginç; yüzlerce köylü, hamal, eşekçi ve çiftçinin kazma kürekleri altında kırılan, götürülen bu mütevazı ve sabırlı virane, onlara sadece gülüyor, sessizce ve sabırla bakıyor; ama bu arkeologun karşısında acılar içinde kıvranıyor, üzüntüsünden dudaklarını ısırıyor, kızıyor. "Niçin anlamıyorsun, niçin?" diye bağırıyor.

Acaba harabenin hakkı yok mudur? Bu harabe bir kitabe olan ve üzerinde şimdiye kadar kimsenin duymadığı ve okumadığı gaybî sırların yazılı olduğu bu tuğla parçasını bir köylünün alıp evinin duvarında veya ahırında kullandığını görünce hiçbir şey demiyor, gülüyordu... Ama şimdi kalbinden çıkardığı, anlamak ve okumak ümidiyle arkeologa verdiği bu tuğla parçasının arkeolog tarafından aşağılanarak çöplüğe atıldığını görünce sinirinden delirmeye hakkı yok mudur?

Harabe arkeologu asla bağışlamaz, bağışlamamalıdır! Harabe, gelenin bir turist olduğunu, yalan yere arkeologluk iddiasında bulunduğunu hissettiği gün onu bağışlar, turist bir kitabeyi tanımaz, uzağa atar, bir taş parçasını bir sanat eseri zanneder, bavuluna koyar, büyük bir keşif yapmışçasına götürürse, sadece manalı bir şekilde tebessüm eder, sessiz kalır, her zamanki gibi ve herkes gibi onu da bağışlar; ama arkeolog onu alır da tanımaz, uzağa atar, virane de tebessüm eder, konuşmaz ve seni bağışlarsa eyvahlar olsun sana! Bu durumda artık sen bir arkeolog değil turistsin, evinin havuzu veya merdivenleri kırılan bir hamal, harabeye gelir de bir tuğla parçası veya sütun başlığı alır giderse, harabe sabreder, bağışlar, rahmet eder...

Ama senin en küçük bir anlayışsızlığın bu viraneyi harekete geçiriyor ve feryat ettiriyor ya, sana aşkolsun! Sürekli insanlar arasında meçhul kalan, buna alışan, sabırlı ve sessiz duran bu büyük harabe, şimdi hibir hat, çanak, çömlek, altın, kitabe, kendinde gizlediği kapı veya sütun başlığının gizli kalması noktasında seni bağışlamıyor, eğer onda gömülü olan şeyleri kazar, bulur, okur, tanımaz ve sadece üzerine bir resim veya bir satır yazı yazılı tuğla parçasını anlamazsan harabenin ruhu sinirlenir, bağırır: “Ah! Sen anlamıyorsun, senin anlamamaya hakkın yok, tanımamaya, okumamaya hakkın yok!”

Sen bu harabede bir levha, kitabe, nefis bir çini kâse veya bir putun gömülü olmasını, senin tanımamanı, harabenin de tanımadığın için üzülmemesini, tahammül etmesini, içinde gizlemesini, gözlerinden saklamasını çok seviyorsun! O bir şey bilse, bir şey hissetse ama sen bilmesen, anlamasan, hissetmesen ve o da buna razı olsa, ne iyi olurdu değil mi? Bu bir ayrılık yaratmaz mı? Araya yabancılık sokmaz mı? Bir tek karanlık noktada da olsa yabancılık, meçhul bir leke hissedilmez mi?

Her yerde benim mahremim ve akrabam olan sana bir mektup vermemi, okumanı, okumanı, bir tek satırını bile anlamamanı, anlamadığını bile bilmemeni veya bilmeni, sormanı, benim sana meçhul bırakmamı, geçip gitmemi sever misin? Bu durumda ne hissedersin?

Eğer bu bahçeye gel dediysem bu bahçe senindir, gelmedikçe ne hissedersin? Eline bir kitabe verip okumanı istediğimde okuyamadığın, tanıyamadığın ve attığın zaman affedici ve lakayt bir tebessümde bulunmama, seni affetmeme ve "Güzel, önemli değil, bu satırlar da bende gömülü kalsın, onun gözlerinde meçhul kalsın! Ne önemi var, ben başkalarının gözünde meçhul kalmaya alıştım, ben birinin göğsümü yarıp gizlediklerimi dışarı çıkarmasını ve görmesini beklemiyorum, bırakın insanlar bendeki inşaat malzemeleriyle uğraşsın, istifade etsin, velhâsıl sırlarım okunmamış ve bilinmemiş olarak göğsümde kalır, kendimden başka kimse bilmez, meçhul durursam en azından insanlara faydalı olduğum için sevinirim!" dememe razı mısın? Bir köşede, bir yerde, bir an senin gözlerinde faydalı bir meçhul olarak kaldığım için sevinmeme razı olur musun? Biliyor musun bir tuğla parçası diye attığın şey bir kitabeydi, üzerinde sembolik harflerle bir vasiyet yazılıydı, okuyamadın mı? Sana tercüme edeyim mi? Üzerinde şöyle yazılıydı: "Ey harabeyi kazan arkeolog, eğer bu harabenin etrafına duvar örer, kapısını kapatır, başına silahlı kapıcılar diker, seni kovar, artık bu viraneye gelmene, gezmene, kazmana, araştırmana, bulmana, okumana ve tanımana mani olurlarsa, bil ki bu viranenin ruhu olan ben, asırlarca gelecek olan bir arkeologu bekledim. Bu uzak ve sessiz çöllerde yağmur ve fırtınalarda oturdum, baykuş seslerinden başka bir ses işitmedim, bu topraklarda yaşayan köylülerden ve hamallardan başka hiç kimse beni aramadı. Şimdi yeni gelen bu arkeolog asırlardır kalbimde gömülü olan şeyleri arıyor, tanıyor, her bakışıyla bir satır tılsım, bir satır sessiz kitabeleri okuyor, ona değer veriyor, ona iyi bakıyor ama... Bu harabenin kapısını yüzüne kapatırlarsa, azizini bekleyen tapınağın gözündeki bir rahip gibi olan senden, artık ömrünü avarelik ve perişanlıkla geçirmemeni istiyorum; etrafına örülen sağlam duvarların gölgesinde ömrünü boşuna harcama, bu viranenin kapalı kapılarında boş yere durma, faydasız dertlere ve beyhude meşakkatlere katlanma, eski sütun başlıkları, sembolik kitabeler, tarihî motifler, güzel yontulmuş heykeller, unutulmuş za-

manların hatıraları, zevk, sanat ve medeniyetin kalıntıları kalbinde dirilmesin, faydasız kederler seni incitmesin, gereksiz bekleyişler seni üzmesin, tatlı hatıralar artık tekrar etmeyecektir, o tanıdık yüzün hatırası artık dönmeyecektir, olmayacak, muhatapla konuşma ihtiyacı kalbini incitmesin, gönlünü yormasın, ruhunu hüzünlendirmesin. Bu kapalı kalenin etrafında gezme, geri dön, evine dön, sana üzüntüden başka bir şey vermeyen kimsenin resmini yırt, temiz hatıralar aynasının üzerindeki lekeleri sil, hayata yeniden başla veya şehre geri dön; arkadaşsız yolculuğa çıkma, bu avareliktir, yolculuk değil, evine dön, düzene gir. Eğer şehirde yaşayamazsan başka bir harabe ortaya çıkacaktır, bu çölde harabe boldur, belki de eski hatıralarla daha dolu, altın sikkeleri, defineleri ve değerli mücevherleri daha çoktur... Bir ev demiyorum, sen evde oturan adam değilsin; güç, hazine, kitabe ve eserlerle dolu bir harabesin. Sen bu eserleri çok seviyorsun, hayatına anlam kazandıranları bulacaksın... İyi bir baba bazen iyi bir evlâdın kulak vereceği bir vasiyet etmeli.

ELLİİKİNCİ BÖLÜM

O sahilsiz, sessiz ve soğuk yalnızlığa nasıl tahammül ediyorsun? Nasıl dolduruyorsun? Kiminle konuşuyorsun? Kederlerini kime veriyorsun? Feryatlarını ne yapıyorsun? Hikâyelerini anlatacak bir muhatabın var mı? Yalnızlığından bir hatıran var mı? Dertlerini yazmıyor musun? O sessiz yalnızlığında düşünebileceğin kimsen yok mu? Fedakârlık edecek kimsen yok mu? Çalışacağın, ihtiyacını karşılayacağın kimsen yok mu? Sana mesaj getirecek, hikâye anlatacak kimsen yok mu? O halde ne yapıyorsun? Öyleyse hangi kaleme yemin ediyor, hangi yazına ant içiyorsun? Şehitlerin kanından daha üstün olan mürekkep hangisidir? O bahsettiğin Levh-i Mahfûz nedir? Onu kimin için yazdın? Neden sakladın? Neden okuması için vermiyorsun? Kimsen yok mu? Var da okumasını mı istemiyorsun? O Levh-i Mahfûz'da neler yazılıdır? Onun okumasından utanıyor musun? Şımarık sözler mi yazdın? Hikâyeler mi uydurdun? Neden ha bire Levh-i Mahfûz'dan söz ediyor ama göstermiyorsun? Tevrat, İncil, Davut'un Zebur'u, İbrahim'in Sahifeleri ve Muhammed'in Kur'an'ı hep bu Levh-i Mahfûz'dan bahsediyor, o halde neden insanlar okusun diye gönderdiklerine verdiğin kitaplarda Levh-i Mahfûz'dan bir satır yazı yok? Bu yetiştirdiğin emanetçin ilginç derslerinin öğrencisi, sırlarını söylediğin, meleklerinin bile bilmediği isimleri öğrettiğin kimse bu Levh-i Mahfûz'dan haberdar olmalı değil miydi? Gerçekten neden? Neden mahfuz? Bu yeşil levha nedir? Bu yalnızlık sözlerin, bu zümrütten defterin neler diyor? Levh-i Mahfûz ve Kitab-ı Mübîn olan iki ema-

netini ne yapmak için saklıyorsun? Asla vermeyecek misin? İnsan henüz o sırları taşıyacak güçte değil midir? Yoksa o biraz şımarık mıdır? O vahiy ayetlerinin kaynağı olan celalli ve mütekebbir cebbarlığının, şarkılar, nağmeler, hikâyeler, sırlar, ihtiyaçlar, dans şarkıları, sevinçler, heyecanlar, samimi ve mahremce çılgınlıklara yakın olmasını istemiyor musun?

O halde ne zaman vereceksin? Ha! Anladım, ahir zamanda, vaat edilmiş imamın kıyamından sonra, beklenen devrimci, ıslahatçı, intikamcı ve kurtarıcının zuhurundan sonra! O, dünyayı zulüm, savaş ve karanlıklardan sonra adalet, barış ve saadetle dolduracaktır! Evet! Kur'an da onun geleceğini haber vermiştir, yeni bir din ve kitapla gelecektir. Kur'an'dan sonra, bu Levh-i Mahfûz ve Kitab-ı Mübîn'den başka ne olacaktır?

Hiç...

Neden?

Yeni din...

ELLİÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Daha keskin konuşmalı, kesinlikle, sözler, sözler; her kelimesi dert olan, her kelimesi acı ve zehir dolu bir testi olan, her cümlesi bir hançer, her ibaresi cehennem, her sayfası cinnet, korkunç ve sıcak bir çöl, her noktası iğne, her terimi işkence, her kinayesi delirtici kararsızlık, her sembolü gizli vesvese dünyası, her hitabı bir kurşun, her kınaması bir barut patlaması olan sözler... Ne diyeyim? Ne fayda? Bu şekilde de bir şey söylemek olur mu? Kalem ile hiç ruh, öte dünya, tabiat ötesi resmedilebilir mi?

İçimizdeki meçhul derinlikten her an bir söz kaynıyor, yanardağ alevleri gibi göğüslerde çırpınıyor ve gırtlaktan yukarı çıkıyor, yanardağın ağzına kadar çıkıyor, ağzımızdan dışarı dökülüyor, ruh semasına yükselerek gözünü o diğer benimizden çevirmek istiyor, olmuyor, olmuyor. Zincirler geliyor, dudaklar susuyor, boğaza ipler dolanıyor, neredeyse ölecek kadar sıkılıyor, sıkılıyor, sıkılıyor, nefis sonunda zindana giriyor, boğulası geliyor, yüzü moranyor ve sessizlik... Ne kadar acımasız, ağır ve mor bir sessizlik!

Ferruhi Yezdî'nin ne büyük bir yüreği vardı! Bu yazar, şair ve hatibin göğsünde deryalar dolusu söz vardı, ruhunda dert fırtınaları esiyordu, içinde dert yıldırımları, esaret ve baskı kararsızlığı ve delice bir özgürlük aşkı fırtınası vardı. Zindanlara attılar, dudaklarını iğne iplikle diktiler, insanlar, hatta aydınlar ve güzel anlayışlı insanlar bile ne kadar cahil, dertsiz, idraksizdirler!

Ne kadar nefret verici ve korkunç bir olay!

Zindanda kurşuna dizilen, yoldan geçerken öldürülen ve aniden ölümün kucağına atılan bir özgürlükçü için bu kadar feryat, ağıt, şiir... Ama hiç kimse Ferruhî'nin derdini konuşmuyor... Bunlar ağız dikmenin ne olduğunu bilemiyorlar, hem de harflerin, dertlerin, ihtiyaçların ve sözlerin o delice fırtınalarına, kızgın yanardağlarına ve kararsız dalgalarına baş kaldırdıktan, özgürlük için kızgın ve yaralı bir kaplan gibi çırpındıktan ve feryat ettikten sonra ağzı dikilen adamın derdi ne büyük derttir!

Söyleyecek sözü olmayanlar, diktatörlüğü hissetmezler. Kim diktatörlükten nefret eder ve özgürlük için özgürce can verir? Sözü olup da söyletilmeyen, derdi olup da inletilmeyen ve feryadı olup da feryat ettirilmeyen kimse... Yazmayan, söylemeyen, gitmeyen ve feryat etmeyen insanın, kalem, dil ve seyahat özgürlüğüyle ne işi olabilir? Var olup olmadığını nereden bilebilir? Bir köşede oturan, eve, mülke, işe, çereze, saadete, rahatlığa ve nimetlere dalan, sıcak sobanın yanında fındık kıran ve keyif süren insanlar asla dert nedir bilmezler!

Bir şehit için ağlayan ama Ferruhî'nin içler acısı akıbetini düşünmeyenler için önemli olan nefes almaktır; nefes almak, idam ve darağacının aldığı mukaddes bir olgudur. Ama konuşmak ve inlemek anlaşılmazdır, dudaklarını dikseler, ağzını kapatsalar bile canlıdır, nefes alıyor, ne önemi var?

Ah!

Daha keskin vurmak gerekir...

Bizde her an yeni bir söz doğuyor, her an bir dert ortaya çıkıyor, her an dertli ve gizli ruhumuzun meçhul derinliklerinden bir ihtiyaç kaynıyor, göğsümüze dökülüyor ve kaçış yolu bulamıyor; bu küçük kemik kafesin hacmi ne kadardır?

Ben gece gündüz her yerde, her zaman, kendi içime dalmışım, kulaklarımı ruhumun duvarının üzerine, göğsümü küçük havuzumun kenarına, kalbimin kanlı testisinin ağzına koymuşum

ve duyuyorum. Yağan yağmur sesleri, her taraftan boşalan seller... Karla örtülü buzlanmış ve uzak dağların ve çöllerin insanıyım; hayatım, isteklerim, oluşlarım, benliklerim isyan ederek, deniz köpükleri gibi köpürerek, günün birinde sahilsiz, berrak bir deniz olan bu bataklığa ve günün birinde yüksek bir saray olan, şarkı, gazel, müzik, kahramanlık şiirleri, dans, ümit ve okşama nağmeleri, tılsım, efsane evi, periler ve meleklerin mekânı olan bu harabeye dökülüyor ve ben her an, her zaman, gece gündüz göğsümü dolduran ve kalbimin testisini dolduran yağış ve dökülüşlerin sesini duyuyorum.

Ah! Göğüs yastığımda hiç kimsenin başının olmadığını, kimse bilmiyor ve duymuyor, bu gaybî feryatları tanıyan bir tek kulak yok, bu kulaklar sadece eşyanın sesini duyabiliyor. Söylenmeyen sözlerin, gizli ihtiyaçların, insan ruhunun çöllerindeki esrarlı suların şarkı sesini duyamıyor. Acaba başkasının kulağı mı? Ama onun da göğüs yastığımda başı yok...

Neşter vurmak gerekir.

Bir saat değil, bir gün değil, hatta gece ve gündüz değil... Ne bileyim? Bir hafta değil, bir ay değil, yıllardır kaynıyor, taşıyor, yağıyor, uğruyor, göğse dökülüyor, baş başa veriyor, birbirine düğümleniyor, bağlanıyor, şişiyor, dert çekiyor, büyüyor, şişiyor, şişiyor, şişiyor... Sözler, sözler, sözler... Hep kalbe toplanmış, yığılmış, nefes yolunu tıkamış, kalbi kanatmış, yaralamış ve şişirmiş, büyütmüş, artık sineye sığmıyor, gırtlaktan yukarı çıkıyor; nefes yolu, söz yolu, yemek, içmek, yaşamak, sakinleşmek, çekmek, sabretmek ve kararsızca dışarı çıkmak yolu olan boğazdan sabırsızca patlayarak dışarı çıkıyor... Ah! Ne kadar yakındır ve bazen ne kadar yakınlaşıyor!

Neşter vurmak gerekir.

– Ha? Ne diyorsun? Sen bunu hissetmiyor musun? Neşter vurmak gerektiğini düşünmüyor musun?

– (Sükût)

– Ha? Neden konuşmuyorsun?

– (Sükût)

– Ne oldu? Hayır, hayır, rica ediyorum... Ben gözyaşlarınızı göremiyorum, her damlası çaresizliğimi hikâye eden bir kelimedir, her kelimesi varlığımı ateşe veren bir sövgüdür... Başınızı dik tutun, bu omuzlar titreyince dünyanın ayaklarımın altında dağıldığını hissediyorum; benden, bütün varlığımdan, meltemin elinde perişan olan, duman yığını dışında bir şey kalmadığını hissediyorum, geriye nefret ettiğim koyu ve soğuk bir kül kalıyor... İnciniyorum... Pekâlâ... Yarın ikindi vakti Dezar Cafe'sinin güney batı köşesinde, Sen Cermen De Pere Caddesi'nde, üniversite sokağının başında, saat üç buçukta oturacağım.

– Zamanında gelecek misin? Ya... Yine...

– Hayır, sen zamanında gel, beni iki kişilik bir masanın yanındaki sandalyede otururken göreceksin.

– Sen zamanında gelmeyecek misin?

– Aklın nerede? Beni göreceksin dedim.

– Hayır, senin aklın başka yerde, ben vaktinde gelip gelmeyeceğinizi soruyorum... Geleceğim demiyorsunuz, benden vaktinde gelmemi istiyorsunuz, benim bu tavsiyelere ihtiyacım yok.

– Ben öğleyin orada olacağım... Ama sen üç buçukta gel.

– O halde ben de...

– Hayır.

İşin mi var? Başkasıyla mı görüşeceksin?

– Hayır, senin geleceğin o yerde iki-üç saat... Açıklama isteme! Dediğim gibi...

– Ama ne demek istediğini anlamıyorum...

– Evet, biliyorum, sen sadece aslî sınırları ve metni tanıyorsun, sen sadece ayı görüyorsun, sözlerin ayını, duyguların ayını, kaderimin ayını, kaderinin ayını ve benim ay ışığının cezbesine kapıldığımı görüyorsun. Sen onunla ilgilenmiyorsun, onu görmüyorsun. Bütün bu ihtilafların kökü ikimiziz, ben ve sen...

Hep senin şüphelerin, merakların, hayretlerin, kötü anlamaların... Konuşma!

– Pekâlâ. Her zamanki gibi saat üç buçukta geleceğim, istersen daha geç de gelirim, eğer...

– Hayır, mersi, aynı... Güzel, teşekkürler, bağışlayın, unuttum, özür dilerim. İnşallah yarın geleceğim, eğer gelmezseniz büroya vereceğim, siz oradan alırsınız.

– Neyi?

– Heee!

– Ha... Güzel, problem yok, zaten fazla lâzım değil, eğer gerekiyorsa sizde kalsın, inceleyin, gelecek hafta alırım...

– Hayır, hepsini okudum, Allah'a ısmarladık.

Ertesi gün saat 11:35; öğlene beş dakika kaldı... Peki, bugün hiçbir şey yapamadım, içimden bir şey yapmak gelmiyor; ikindi vakti o gelecek, saat 3:30'da görüşeceğiz... Sabah kalkınca sanki birkaç dakika sonra görüşeceğiz gibi geldi bana. Hee! Babamın büyük amcasını ne kadar kınıyordum, yolculuk yapmak istediğinde yarın saat 3:30 için bilet alsa dahi artık odada yerinde duramıyordu, ha bire oraya buraya koşuşturuyor, daha tren gidip dönmediği halde o burada hazır duruyordu, daha üç-dört saat kaldığı halde öğlen yemeği yemeye bile fırsat bulamıyordu, bunca vakte rağmen yetişemem korkusuyla trende bir iki lokma yemeği tercih ediyordu, konuşmak ve dinlemek bile istemiyordu, sabah kalktığından beri yarım yamalak, ivedilikle ve hareket halindeyken kısa kısa cümlelerle konuşuyordu, cevapları hep test edercesineydi, vakti yoktu, oturmaya rahatça konuşmaya ve dinlemeye vakti yoktu, halbuki tren öğleden sonra saat 3:30'da hareket edecekti; ama ne demişler: "Yolcu deli gibidir!"

Saat 11:40'a geliyor, ne yapayım? Cafenin önündeyim, içeri gireyim mi? Girmeyeyim mi? Bir yere gidemem, dönmeliyim, artık fırsat yok, bugün başka bir şey yapacak halde değilim, şim-

diden gidip Cafede oturayım mı? Bu doğru bir şey olmaz! Ama... Hayır gideyim. Bir gazete alıp okuyacağım, öğlen olunca burada soğuk bir yemek yiyeceğim, artık başka bir şey yapamam... Ha-a... Gerçekten ne önemi var? Bu işi sırf her zamanki gibi olmasın diye yapıyorum, kimse anlamaz, bir yemek alır, söylemem gereken önemli notları unutmayayım diye not alır, büyük zahmetlerle nasip olan bu değerli saatlerde boş sözler söylememiş olurum! Hi hi! Hayır gülecek bir şey yok; hiç kimse anlamaz, o gelince cebime koyarım, yırtarım; ama aklımda kalır, o defalar gibi, özellikle de tüm sözlerden, şiirlerden, hikâyelerden, yeminlerden, alâmetlerden, bakışlardan, sadakatlerden, voleybol meydanının bakışlarından, cadde dönemecindeki karşılıklı duruşmadan, Hayyamcı dert dolu Allah'a ısmarladık bakışlarından daha sadık, bizzat sadakatin kendisi, ölümden ve ölmekten daha sadık olan o değerli ve muteber belgeyi ona göstermek için her gün getirdiğim halde, kendisine veremedim. Huzur ve iman vereceğine, dertli bir imansızlık ve heyecan getirdi, halifenin eline düştü, dosyaya eklendi, yeniden keşmekeşler ve soruşturmalar... Ne geceler ve gündüzler geçirdim, hiç kimsenin haberi yok; teselli etmedikleri gibi daha çok eziyet ettiler; kahır, öfke, sertlik, iftira ve daha neler yaptılar! Bundan daha kötüsü, yeni nesil bugünlerde bana okumam için bir makale verdi ve şöyle dedi: "Bu makale sana söylemem gereken sözler değildir, ona inanmıyorum, çok eski ve geçmiş sözlerdir..." Gidip okuyunca tümden sevgi, okşama ve dostlukla ilgili sözler olduğunu gördüm! Ne kötüydü! Hiçbir yazar, sevgi ve okşayıcı kelimeler dolu bir yazıdan bu kadar incinmemiştir... Her kelimesi, her ibaresi daha nazlı ve inceydi, o açıklamanın zehri ve o ilavelerin iğnesi daha acı verici ve yaralayıcıydı... Ne kötü gündüzler ve gecelerdi! Zavallı zindan arkadaşım Tunus'ta diktatör devlet tarafından hapse atılmış, işkence görüyordu. O günlerde özgürlükçü yeni nesil de ona, özgürlüğü unuttuğu, kendini devlete sattığı, statükoya teslim olduğu ve uzlaştığı için sövüyordu. Uzlaşma! Hem de diktatörlerle uzlaşma! Bu, bir özgürlükçü için sıradan bir sövgü değildir; kalbimin derinliklerini, ruhunu yakar. Kahraman bir öz-

gürlükçüyü, istibdadın doruğunda, tehlikenin kalbinde, karanlık terör ve dehşet gecesinde özgürlüğü seçen ve özgürlüğü öven birini, takiyye ve muhafazakârlık sebebiyle uzlaşmacılıkla itham eden ve makamı, maaşı, idarî durumu, hayatının rahatlığı ve nimetleri için genç nesli unutmak, özgürlüğü düşünmemek ve değer vermemekle suçlayan genç nesil ne kadar cahil, acımasız, acemi ve insafsızdır! Genç neslin aşırı bir özgürlükçü ve bağımsızlıkçı duyguları vardır, kendisinin kurtuluşu ve vatanın sömürgecilikten bağımsızlaşması için çalışıyor, zahmet çekiyor; ama siyasî bir tecrübesi yok, mücadele olgunluğuna sahip değil. Kitapların, filmlerin ve siyasî hikâyelerin etkisi altındadır; özgürlük, devrim ve kurtuluş için kıyamdan, dâhilî ve haricî sömürge zincirlerinin parçalamasından bahseder; ama Che Guevera'nın dediği gibi özgürlüğe en büyük darbeyi vuranlar, özgürlüğü elde etmek için en kısa yolu ve en hızlı bineği seçenlerdir. Şu anda Asya'da, Afrika'da, Latin Amerika'da diktatörlüklerin ve hukuku çiğneyen devletlerin elinde önceden daha çok acı çeken, boğulan, sömürülen ve boğazı sıkılan ülkeler, genç neslin uyumsuz ve plansız bir mücadele yaptığının en gerçekçi kanıtıdır. Yani daha devrimin şartları oluşmadan devrimci sloganlar, bildiriler, yürüyüşler ve mitingler yaptılar, dolayısıyla devleti daha çok uyandırdılar, halkları ezmede ve boğmada daha da tecrübelendirdiler ve çekilen onca dertlere, işkencelere ve zindanlara rağmen özgürlükten daha da çok uzaklaştılar, devrimi yıllarca geciktirdiler, şimdi özgürlükten daha çok mahrum oldular, yazmaktan ve konuşmaktan bile alıkonuldular, özgürlüğün adını bile anamaz hale geldiler, hatta evinde bile özgürlüğü düşünmek kendilerine suç sayıldı, olanaksız görüldü! Bugün özgürlükçü geçmişi olan ve siyasî suçtan yatan o Tunuslu genç, bir an bile sessiz kalırsa, üzgün durur, bakışları bir yere odaklaşır, alnında, kaşlarında, dudaklarında ve yanaklarında perişanlık hatıralarının dalgaları, hayal gölgeleri ve dert kırışıklıkları oluşmaya başlar, bazen hatıraların saldırısından, boğucu baskıdan veya şakacıktan "Keşke, eğer, ne olurdu, güzel olurdu, eğer olsaydı! "diye söylenir, gelecekte gizli olan arzu tanrılarının yaratıcısı, onu an-

sızın sarsar, yerinden sıçratır; ama ardından hemen oturur, yeniden düşünceli ve hüzünlü sessizliğe dalarsa, yakalanır, işkence görür, engizisyon mahkemelerinde yargılanır, bitmeyen soruşturmalara tâbi tutulur, zor ve tahammül edilmez belalara uğrar!

Genç neslin özgürlük talepleri, özgürlüğü daha da ümit edilemez hale getirmiş, sömürgecileri daha da uyanık ve acımasız kılmış ve bir yazarın şu sözünün en güzel örneği olmuştur: "Bütün meyvelerin kiraz zamanında yetiştiğini zannedenler, çileği asla tanımıyorlar."

Sadece siyasette değil, dinde ve tasavvufta da durum aynıdır. Mezhepte imamını taklit etmeyen müminin amelleri kabul edilmez, yani cennete gidemez, Allah'ın kahır ateşi olan cehennemde yanar, her ne kadar ibadet etse, mezhebe ve imamına inansa da durum değişmez. Tasavvufta da hakikat yolunun yolcusu, şeriat yolunun sâliki, soğuk ve karanlık topraklardan Nirvana'nın huzurlu denizine giren ve vahdet-i vücut güneşinin gerçek sabahına eren kimselere iman, hidayet kabulü, mürşit, kutup, yoldaş, murat, pir, şeyh, hakîm, dost, üstat, delil... farzdır. Eğer bir yol Hızır'ı bulursan, kurtarıcı bir Buda görürsen, vaat edilmiş Gaip İmam zuhur ederse, kabuğunu soyan yılan gibi Bayezitliğinden soyunan Bayezid-i Bestami gibi olmasın. Benliğinden sıyrıl, tümüyle O ol, O da sen olur, böylece birbirinizin olursunuz; iki boş ve yabancı kelime olan iki isimden başka yabancılık ve ikicilik döneminden tevarüs edilmiş hiçbir eser kalmaz, hiçbir işaret gözükmez. Her biriniz bedenlerinizden soyduğunuz ve göz diken muhtaç fakirlere verdiğiniz eski bir elbiseden elbise olursunuz. Siz o zaman kendinizden soyunarak başka bir doğuş, başka bir evlilik, başka bir ortak hayat, başka bir mutluluk, başka çocuklar, başka âlem, başka aşk, başka din, başka duygu, başka ruh, başka hayat, başka bir oluş bulacaksınız. "Başka olmak" gerekir ki "birbiri oluşa" ulaşılabilsin, "birbiri oluşa" ulaşmak gerekir ki "aynı oluşa" ulaşılsın, "aynı oluşa"' ulaşmak gerekir ki Allah'ın, insanın derin hazinelerinde koruduğu değerli bir emanet olan aşkın gerçek nuruna, sıcaklığına, kokusuna, rengine, tadına ve manasına erişilebilsin...

"Yüzü tecelli etti, mülkü aşksız gördü
Bu ateşten gayretin aynısı oldu, insanı yaktı!"

Ben Allah'ın insanın bedenine üfürdüğü o ruhun ve Adem'e verdiği o emanetin bu ilginç gizli latife olduğuna inanıyorum. İlginç, ilginç, ilginç! Ve bilmiyorum bu nesil onu ne kadar tanıyor ve idrak ediyor? Nereye kadar... Ben her gün, her saat ve her lahza onu yeni bir şekil, yeni bir çehre ve yeni bir manada görüyorum. Bu ebedî seyir, bu mest edici keşif ve şuhut, her gün ve her an beni bu büyük sahilsiz ve sonsuz okyanusta (Cezbe, murakabe, teemmül ve işrak diye adlandırıyorlar; ama başka bir ismi var... İsmi yok, zira isimlere sığmıyor.) daha derinlere götürüyor; ama nereye kadar götürecek ve nerelere kadar ulaşacağım, bilemiyorum?

Allah'a kadar mı? Allah'ın denizinin öbür tarafına mı? Nereye kadar? Her tarafın o tarafına mı? Nereye kadar olduğunu biliyorum? Ama biliyorum, ölüm durağına kadar gideceğim ve biliyorum, ölüm yolun ortasında bir duraktır.

Acaba ölümün ötesinde de bir yolculuk var mıdır? Keşke olsa, keşke bugünün yarını olsa!

Öğle oldu, hayır, öğleden sonraya çeyrek saat var, iki buçuk saat sonra, hayır, üç saatten çeyrek dakika daha az, ne yapayım! Ne kadar uzundur, hem sabahın gelmesine beş dakikadan fazla bir zaman yok hem de gelen her dakika sabahtandır, sabahtan şimdiye kadar daha fazladır, zaman da sanki değişmiş gibi, güya onun da hâli bozulmuş gibi! "Zaman kime takılmış? Hangi göz saatlerin aklını almıştır? Belki bu mavi gökyüzü! Belki bu denizler, bu iki derin ve sonsuz okyanus ki zaman onda boğulmuş, ebediyete kavuşmuştur! O, dünyanın iki büyük mavi okyanusu, bizim dünyamız, Atlas Okyanusu ve Büyük Okyanus, her ikisi büyük, her ikisi de atlastır. Bu teori meşhur coğrafyacı Chandel'in teorisidir; bir yıl boyunca tüm araştırmaları, yazıları, fikirleri, hayatı ve gücünü bu iki ilginç okyanusu incelemeye vakfetmiştir. Vatanını, yaşantısını bırakıp denize aşık olur, ga-

zel söyler, denizde ölür[20]. Deniz güçleri gibi bu iki okyanusa daldı, yolculuk yaptı, gezdi, inceledi, seyahat etti, derinliklerine indi, boğuldu, kayboldu ve keşfetti ki bu ikisinden yeryüzünün kalbine doğru bir yol var, eriyik ateşler, yanardağ kalıntıları, erimiş ve alevlenmiş ocak, bu depremler, viraneler, enkazlar, yanardağlar, çeşmeler, tatlı su kaynakları, eski efsanelerde var olan, Hızır'ın koruduğu, İskender'in elde etmek için dünyayı gezdiği ve sonunda da susuz öldüğü bengisu; bu efsanelerde ne kadar güzellikler var, ne güzellikler! Keşke Chandel'in yazdığı Deniz Efsaneleri kitabını, kendine has dili ve düşüncesiyle tercüme edebilseydim.

Hızır, bu sır dolu, hiçbir şeysiz, başıboş ve yalnız ruh, meltem gibi bir ömür dağları, çölleri, sahraları ve denizleri gezer, yalnızlık ve avarelik dışında hiçbir şeyden hoşlanmaz, dünya ve ahiret kaygısı yoktur, bu sessiz abid, ebedi olarak sükût etmiştir. Esrarengiz çehresinde büyük sırlar saklıdır, Musa bile bu sırları çözemedi. Hiçbir peygamber, ondan haberdar olamadı. Söylendiğine göre, Aden'in güzel ve yeşil bahçelerinde yuva yapan ve hayat suyundan içen fırtına kuşu, o başı sevgiye gömülü sırrı, Hızır'ın kuşlara çaldığı ney'in feryadının kalbinden çaldığı kapalı tılsımını açtı ve Hızır o günden beri fırtınalar kuşuna esir oldu. Hızır'ın bir hayal gibi dünyayı gezen, meltem gibi asla ele geçmeyen ve hiçbir tuzağa düşmeyen avare ve esrarlı ruhu, bu efsanevî kuşa müptelâ oldu. Önceleri özgür bir avareydi, daha sonra esir bir avare oldu. Esaret ve avarelik ne zordur!

[20] *Ölüm gecesi bir dalgaya biner yalnız*
Çok uzaklara gider ve yalnız ölür.
Ölüm gecesi o kadar gazel okur ki
Bizzat gazeller arasında ölür
Bazıları bu Bülbül-i Şeyda'nın
Âşık olduğu yerde öldüğüne inanır.
Sen benim denizimdin. kucağını aç
Bu güçler sende ölmek istiyor...
Hamidî

Dağları ve çölleri gezen Hızır, şimdi zincire vurulmuş bir mahkûmdur. Dairede dönüp gezen bir pergel ucu gibi...

Belki de Mesnevî'nin ve Mevlana'nın başlangıcı, aşkı, cinnet destanı ve Şems-i Tebrizî'nin feryatla başlaması bu Hızır efsanesinin bir benzeridir. Fırtınalar kuşu, Hızır'ın ney çaldığı saatlerde neyde inleyen, Hızır'ın ruhu olan nağmelerin kalbinden sevgiye gömülü başın sırrını alıp çaldı. Yavaşça kulağına "Bildim." dedi, onun neyinin feryadını duyan kuşlardan sadece o, sırra erdi. Esrarlı Hızır'ı tuzağa düşüren ve kuşu ona galip kılan bilinçti. Sonrakiler Hızır'ı avlama kemendinin ve sevgiye gömülü başın sırlar avcısının hikmeti olduğunu söylediler; bu yüzden şöyle demişlerdir: "Kendisine hikmet verilen büyük bir hayra ermiştir." Ne kadar da doğru! Yine şöyle demişlerdir: "Hikmet müminin yitiğidir." Ne kadar doğru! Ne kadar doğru!

Ooo... Hikmetten neler bilmiyor ve neler tanımıyorum ki! Eğer bir gün yazarsam büyük bir kitap olur. Hikmetten neler bulmadım ki! Batılı veya Doğulu, bu dünyada hiç kimse, hiçbir filozof, arif, Hintli, Rum, Çinli, Fars, Batılı, geçmiş ve günümüzde yaşayan hiçbir insan, hikmeti benim anladığım gibi anlamamıştır; ben hikmetin kâşifiyim ve bir gün yazacağım. Ben hikmet sahibi olduğumu iddia etmiyorum. Hayır, hikmet sonradan kazanılan bir özellik değildir, hikmeti Allah vermelidir ve vermemiştir, ben Pisagor'un veya Aristo'nun dediği gibi hikmet sahibi değilim, hikmeti seven insanım; sofist değilim, filozofum; ben filozofum, hakîm değil! Hikmet iddiasında bulunanların ne kadar doğru söylediği açıktır, ben hikmetin kâşifi ve hikmet hakkında güzel keşifler ve yeni düşüncelerle dolu binden fazla sayfanın yazarı olduğum halde hikmetten uzağım, o halde hikmet hakkında bir kelime dahi bilmeyen nasıl hikmet sahibi olabilir? Ne bileyim? Belki de doğru söylüyor, ben bilmiyorum...

Belki de Hüthüt, Süleyman'ın kuşu, Tavus, Hint papağanı vb. efsanelerde bu fırtına kuşu ve Hızır efsanesinden alınmıştır! Belki de!

Ne söylüyordum? Ha... Zamanın perişanlığı, saatlerin ve dakikaların deliliği ve saniyelerin çılgınlığını konuşuyordum. Bazen saniyeler hayal göklerinde bir şimşek gibi çakıp gidiyor, bazen de her birisi bir saat, gece, gündüz ve yıl kadar uzun sürüyor; adeta durup kalıyor, ne yaparsan geçmiyor, ne kadar inlesen, ağlasan, yalvarsan, kıvransan, feryat etsen, yatsan, uzansan, başına yorganı çeksen, hikâyeler, sahneler, hâdiseler, tavırlar, konuşmalar, yolculuklar ve hayalî birliktelikler kursan, sonunda başını yorganın altından çıkarsan yine henüz o saniyenin geçmediğini görürsün; o lahza, o dakika henüz gitmemiştir, sanki asla gitmeyecektir ve öylece kalacaktır!...

Zamanı, yani bu dakik, düzenli, kararlı ve ciddi varlığı, böylesine perişan, düzensiz, dağınık, kısa ve uyumsuz kılan o cinnet ne kadar ağır bir cinnet ve o perişanlık ne kadar güçlü bir perişanlıktır. Daha gelişine tam yarım gün var, bir dakika kalmış gibi hissedersin ve bazen de gelişine bir dakika var, yarım gün uzun sürdü sanırsın! Bak, zaman ne hâle gelmiş! Zaman bizim dert ortağımız; ne mutlu, bu dünyada yalnız değiliz! Belki de böyle olan bizim zamanımızdır? Kim bilir, belki de başkalarının zamanı düzenli, akıllı, tekdüze, özenli ve hesaplıdır; adeta on tümenlik zilli küçük bir metal alette ustalıkla ve güvenle onu kontrol edebilir. Evet, böyle olan bizim zamanımızdır, feleğin dönüşü ve gök cisimlerinin hareketi de onu kontrol edemez olmuştur!

Saat 1:15 oldu, henüz iki saatten fazla zaman var! Ne kötü oldu, keşke saat 1:00'de deseydim, boş yere o lafları konuştum ki... Ne bileyim? Ay, hâle vb. sözler... Her zaman benim romantizmim işi bozmuştur, bu romantizmin elinden neler çektim... Konuşmasına izin vermedim, saat 1:00'de gelebilirdi. Bu şiir oyunları hayalcilik ve hâle mâle lâfları... Ne zaman bu romantizmin elinden kurtulacağım? Bu sisli efsaneler âleminden kendimi yeniden yeryüzüne indireceğim; ama toprağın üstünde, güneşin ve göklerin altında, açık havada ne yapacağım? Hayatımı böylesine perişan eden bu dünyevî romantizmdir. Bu rea-

lizm dünyasında ruhum beni koruyacak bir şey bulamıyordu; realitelerin çehresi bana sürekli çirkin, aşağılık ve değersiz gözüküyordu; hiçbirine bağlanamadım, var olanlar beni ikna edemedi, dolayısıyla olması gerekip de olmayanlara kaçtım, kaldım ve dönmedim. Tam on beş yıldır beni görmeyen bir akrabam geçen yıl beni görmeye geldi ve şöyle dedi: "Başına gelen musibetlerin, yenilgilerin, belaların ve keşmekeşlerin çoğunu duydum ve biliyorum. Kendi kendime senin artık çok yıkılmış ve perişan olduğunu ve yaşlandığını zannediyordum; ama ilginçtir, hiç değişmediğini görüyorum. Ben rahat ve dertsiz bir hayata sahip olduğum halde senden daha fazla çökmüş durumdayım." Kız kardeşim şöyle dedi: "Bunun sebebi şu ki o bu dünyada, içimizde, yeryüzünde, insanlarla birlikte yaşamıyor, dolayısıyla da dertler, sıkıntılar ve musibetler onu etkilemiyor, onun tüm rahatsızlığı, kederi ve hüznü, yaşadığı öteki dünyaya aittir. Onu hiç kimse anlayamıyor, onu zindana bile atsalar evinde olmadığını, durumunun değiştiğini anlamıyor!" Doğru söylüyor, tabiat ötesi âleme kaçış, var olan her şeyden nefret, olması gereken ve olmaya lâyık olanlara kapılma, benim kaldığım gerçek yer olan o yüce, güzel ve mutlak idealizm dünyası, sadece duygularıma değil, düşüncelerime de sızmıştır. "Her şey bu değildir, her yer burası değildir!" düşüncesi maksadımın baş konağı ve arzularımın çeşmesidir. O "Bilmiyorum, neresi?" ve "Ne olduğunu bilmiyorum." düşüncesi bana sürekli vesvese vermiş, beni meşgul etmiş ve "burası" ve "bunlar" kavramını zihnimden ve gözlerimden silmiştir! Her zaman göklerde uçan, yeryüzünden uzaklaşan, gözleri Mitraizm (Güneşe tapma) tapınağının ateşlerine ilişen bu yalnızlık kartalını, zümrütten pencerelerini göklere ve kartalın uçuşlarına açan ince ve uzun minareler, ezanın semavî sesi ve duaların melekutî fısıltısı aşağıya çağırıyor ve dolayısıyla da ne büyük zorlukla göklerin doruğundan aşağı inmeli, yeryüzüne yaklaşmalı ve bu minarelere yuva yapmalıdır. Ezan sesini duyunca ve gözü sabırsızca Müslümanlar arasında terk edilmiş ve meçhul kalmış yalnızlık tapınağının mukaddes ve ebedî ateşinin alevlerine ilişince, kendimi aniden semavî mi-

raçların yüce kulesinden aşağı salıyor, yakınlaşıyor, yine şehrin çirkin yüzünü görüyor, evlerin karanlığını, siyah mağaraları, ağız kokularını, çirkin insanlar topluluğunu, pis, kirli ve dumanlı havayı, yeryüzünde toprağı, duvarları, bekçileri, mollaları, memurları, bataklıkları, çöplükleri, kahkahaları, mutlulukları... Aniden gözleri kararıyor, nefesi tutuluyor, kalbi sıkışıyor, usanıyor, sabrı tükeniyor, artık ne ateşi görüyor ne tapınağı, ne tapınağın nağmelerini işitiyor ne de duaları... Kaçıyor yine göklere hayallerin açık ufuklarına, bulutların sessiz, sınırsız tarafına, yıldızlarla yolculuğa, Samanyolu'nun temiz ve beyaz yollarında ebediyete doğru, tarafsızlığa doğru, burada olmayan, rengini ve kokusunu bile taşımayan yerlere... Meltemin temiz nefesinde soluklanmak, sabahın kalbinde kanat çırpmak, hayallere dalmak, uzak ülkelere uçmak, yeryüzünün burçsuz ve kalesiz sınırlarına varmak, zamanın uğursuz kafilesinin ne vakit geçeceği belli olmayan varlık şehrinde artık ne bir karartı, ne bir horoz sesi, hiçbir şey... Ben yokluğun mehtaplı sessiz çölünde özgür bir nesim gibi eserim; Tanrı gibi, yalnızlık melekûtunda gözümü açınca görürüm:

Yine ben kaldım ve yalnızlığın eli gam dizinde, başım iki elim arasında, titrek bir damlanın soğukluğu gözümün kenarında. Bakışlarım şaşkın ve üzerine sigara dumanı düşen sihirbazlık perdesine dikili, bir endamın gölgesi üzerine düşen aydınlık sabahın merhametli ışıkları... Uzaktan gördüğüm kaz, aceleyle benden uzaklaşmak için kanat çırpıyor, o iki avare güvercinim merhametli ve sessizce kucağıma konuyor, ihtiyaçtan gözlerini bana dikmiş, ben ise onlara gözyaşı serpiyorum...

Ben onlara gözyaşı serpiyorum...

Aa... Saat 1: 00 oldu, iki buçuk saat kaldı, bitecek gibi değil! Nasıl olabilir? Adeta üç gün üç gece de burada kalsam ve sabretsem yine bu iki buçuk saat geçecek gibi değil! Adeta bu gün ve bu gece bu iki buçuk saatten daha çabuk geçti, öyle zannediyorum, saat üç buçuk olmadan akşam olacak, yarın akşam olacak ve ertesi gün boğulacağım! Bu hâle de ne büyük sefalet-

ti! Bu lanetli şiir beni bırakmıyor. Şiir nedir ki? Şiir sanattır, sanat insanın feryadı değil midir? İnsanın bu âlemdeki eksikliklerden kaynaklanan derdin ve olması gerekirken olmayanlara duyduğu şevkin bir çığlığı değil midir? Sanat, tabiat ve varlıkla yetinmeyen insanın çabası değil midir? İnsan bu dünyada isteyip de bulamadığı şeyi mecburen yaratmıyor mu? Şiir nedir? Şiir, insanın hakikî vatanına hasret duyduğunda yükselttiği feryattır. Aşkta hakikî maşukuna, gurbeti ve derdi olan bir dünyaya karşı yükselttiği feryattır, olması gereken o âlemden var olan bu âleme bir kapı açılırsa, eğer olması gereken o iki bahçeden bu kara topraklara bir kapı açılırsa... Eğer... Kumlardan bir çeşme bu yanık çöllerin bağrında kaynarsa... Eğer... Artık şiir neden... Ah... Bu ahmak eşekçinin hâlesiydi? Bak! En azından iki üç saat o zümrütten havuzlarda huzur ve özgürlük içinde yüzebilir, oynayabilir, içebilir, bütün bu alçaklıkları, çirkinlikleri ve cerahatları yıkayabilirdin. O halde kendi elinle boş yere üç yıllık cehennem işkencesine çevirmenin ne âlemi var? Hâle! Ah... Yıllarca tek hücrelerde, ağır koşullarda hapis hayatı yaşayan kimsenin bugün cezası bitti, kapıyı açıp: "Beyefendi bitti, dışarı çık, sevdiklerin seni bekliyor, şehri ışıklarla donatmışlar, lambalar yanıyor, güneşli bir hava ve bir bahar sabahı..." diyorlar. O ise şöyle diyor: "Hayır, siz ayı görüyorsunuz, ben sizler gibi yüzeysel değilim, ruhum oldukça latifleşmiş, ben hâleyi de görüyorum, burada üç buçuk yıl daha kalacağım, üç buçuk yıl sonra dışarı çıkacağım." "Pekâlâ, kal öyleyse, kal da sesin yumuşasın!"

Ama... Hayır, hayır! Onu kınamayın Zindanda yatan siz değilsiniz, zindanlarda on beş on altı yıl yatmak şaka değil, bir ömür zindan şaka değil... Zindanda doğan, zindanda yaşayan, zindanda büyüyen ve zindanda terbiye olan kimsenin dilini bilmiyorsunuz, duygularını tanımıyorsunuz, şiirlerini anlamıyorsunuz O, âlemi, hayatı ve havayı hep "hâle"de hissediyor, onun âlemi hep aysız, mehtapsız, gece olmuştur, aysız, ama küçük yıldızlarla dolu gece... Ve ... O... Hâle... Ne büyük okyanus,

sözlerle dalgalanıyor, saat 1: 02 olmuş... Henüz 2: 28 dakika kalmış... Kalkıp gideyim, burada yaşlandım, gidip metroya bineyim, iki üç tur gidip geleyim, bir buçuk saat sürer, hemen ezan vakti olur ve iftar...

Sahi, oraya gideyim... Çok dakik olmasa da bir planım var; ama her haliyle o Moğol şahının kızının yadigarına yakındır, belki geçerken... Ama at, hilâfet sarayının kapısında olabilir... Ama... Hayır... Her zaman ahıra götürüyorlar, çeyrek dakika için bile ihtiyatlı davranıyorlar, dizginlerini, nallarını... Zincirlerini çalmasınlar! Dünya malı, dünya ehli gözünde ne kadar değerlidir. Eğer bu mal seven adam olmasaydı, onca şaşkınlık ve rahatsızlık meydana gelmezdi. İnsanların servete olan hırsı, cinnete varan aşkı yüzünden neler çektim! İşte şimdi İncil'deki şu ayetin manasını anlıyorum: "Geminin kalın halatları iğne deliğinden geçerse, altın biriktirenler de cennete girecektir." Kur'an ise şöyle buyuruyor: "Altını biriktirenleri ateşle müjdele, o gün sırtları, yanları ve alınları ateşle dağlanır ve onlara denir ki; tadın o biriktirdiklerinizi." Bu ayetin manası hususunda bir kitap yazdım; ama hakikî manasını şimdi anlıyorum. Onları neden ateşle dağlıyorlar? Zira dünya malını ve altınları insanlardan saklayıp eve götürüyorlar, görmesinler diye evde saklıyorlar ve bu davranışlarıyla büyük bir cehennem ateşini kendileriyle yakıyorlar...

Saat, öğleden sonra 1: 05 oldu...

Gittim... Gidip biraz caddede gezeyim, kitap vitrinlerine göz atayım, bazı kitapların sayfalarını açayım... Sahi bir gazete alıp okuyayım... Velhâsıl dışarı çıkayım. Bu cafenin havası ne kadar boğucu ve sıcak; nefes almak çok zor, sanki duvarları gittikçe birbirine yaklaşıyor... Daha iyi oldu, caddeler geniş, sessiz ve ağaç dolu, saat öğleden sonra 1:05... Bu yakınlarda Mezennov Kütüphanesi'nin kavşağında bir resim sergisi var, gidip bir başvurayım...

...Ne ilginç bir şiir! Çok ilginç bir şiir! Neden meşhur değil? Sanki güzel şiiri anlayan hiç kimse yok...

Eğer benden her şeyimi alıp sadece iki şey alma hakkım olduğunu söyleseler, ben her ikisini de seçerdim. O iki şiir de şu iki beyittir:

"O çalgıcı perdede ne güzel çalıyordu.
Zira ömrüm gitti, henüz burnum kaldı havada.

Çalgıcı muhabbet derdinden öyle bir şey yaptı ki
Dünyanın hekimlerine kan kirpikleri süzgeç oldu!"

Birincisi on beş, on altı, on yedi yıl önce mey satan yaşlıdan aldığım, içtiğim ve hala sarhoşluğunu ruhumda taşıdığım o kadehin hikâyesidir. O akıcı ateş henüz beynimde geziyor, gençliğimi hep bu mahmurluk içinde geçirdim, her zaman sarhoş idim. Cellatların acımasız kırbaçları, kadıların kırbacı, hâkimlerin zindanları, devletin cellat hizmetçileri, çavuşların ve polislerin takibi asla beni uyandıramadı ve o aşk sevdasını başımdan uzaklaştıramadı...

"Birine gönül verenin himmetinin kölesiyim,
Bir cihete yöneldi, bininden kurtuldu..."

Dünya yedi bin defa kendi etrafında döndü, on yedi defa güneşin etrafında döndü. Ben on beş, on altı yaşlarında bir öğrenci olduğum o günden, otuzun üstünde yaşlandığım bu güne kadar, ömrümü renkli geçirdim, iki ayaklarımın üstünde durdum, hareket etmedim, hiçbir yöne dönmedim, yüzümü ufuklardan çevirmedim... Gerçi güneş yıllar önce batmış ve her yıl geceler daha da bir karanlık, korkunçluk ve ümitsizlik içine giriyor. Ben mal seven bir insan değilim, servetim yok, altınım yok, saklamıyorum, bu yüzden kalıyorum. Dünyaya gönül vermeyen, dünyevî olmayan şeylere aşık kalabilir, yıllarca bütün ömrü boyunca geceler, kışlar, dehşetler, tehlikeler... Her ne olursa olsun...

Saat 1:09 oldu, hayır 1:08 ve birkaç saniye, evet... Hayır, tam 1:09 yani dünya hekimlerinin derdinden kan ağladığı dakikalar!

Ne ilginç bir söz! Şairler, sanatçılar ve duygusal insanlar değil... Hekimler! Böylesine dertli olacakları hiç tahmin edilemeyen kimseler, bazen duydukları halde inanmayanlar... Ya dehşete kapılanlar... Ya düşmanlığa kalkışanlar? Böyle bir haberi duymak onlar için tahammül edilebilir değildir. Dağ gibi sağlam, derin ve pişmiş bir hekim... Bizzat kendisi imanın sağlam sütunu, ruhların, imanların ve düşüncelerin dayanağı olan bir hekim bile böylesine bir derde müptelâ olmuş! Ağlıyor, kan ağlıyor; mümkün değil, inanılacak gibi değil, evet... Değil, ama onlar bu görünmeyen pençeden yükselen ve kemikleri yakan, sır dolu nağmeleri duymuyorlar, o cinnetin gaybî sesini sadece bu hekimin kulakları duyuyor, hikmetin mucizevî parmaklarından dökülüp, hekimin esrarengiz iç dünyasına dökülen o sesin hekimin ruhuna neler ettiğini kim bilebilir?

"Bu ezgi söyleyen kim? Söyle demesin!
Ateş vurmasın kalbime, gönlümü eritmesin..."

Saat 1:14 oldu.

Caddenin karşı tarafında Mezennov Kütüphanesi var. Tüh, çok geçtim, geri döneyim, 200 metreden fazla yürüdüm! Ne ilginç bir dikkat! Tamam artık! Meclisimizin meslektaşı sürekli, özellikle de "Piraye" hususunda çok alıngan olmuş, ona göre "Araye" demek gerekiyor, "Piraye" değil. "Arasten" bir şeyler eklemekle oluşan süs demektir, özellikle de Maison Shand'ın projeleri seçilirse... Doğulular yapıyorlar ve tipik ve ruhsal karakterler şöyle dursun, fizikî karakterleri bile göz önüne almıyorlar... Zira bu projeler Paris'in meşhur modelisti Sokrat, Fransız mütefekkir ve sanatçı Jean Cocteau, technique du corps (şiveler, hareketler, tavırlar, vücudun ölçüleri, organlar, yüz, baş...) uzmanı ve sosyolog Marcel Moss ve renklerin duygusunu, ruhunu ve manasını idrak etmekte hayret verici bir duygu gücüne sahip olan renk uzmanı ressam Carwel Grabert gibi kimselerle istişare sonucunda tayin edilmektedir. Öyle yapmacık, keşkeler, sadece malı görüp beğenmek, geriye kalanıyla ilgilenmemekle değil... Halbuki asıl iş o geri kalanlardadır... Hâle! Yine

hâle, ama Doğuluyu da eleştirmemek gerekir; Doğulunun renkleri tanıyan, güzellikleri tanıyan ince ve hassas bir ruhu vardır. Doğunun fikri, eseri ve tarihi bunu çok güzel bir şekilde göstermektedir... Ama ne yapmak gerekir? Bu Doğulu düşünce ve ruh, Batı'da olan şeylerden uzaktır, uzaklığa dikkat ediniz! Duvarlara bakınız. Doğulu, kendisine tayin edilen sınırı bir adım aşacak olursa hemen yakalayıp zindana atıyorlar, sorguya çekiyorlar, yargılıyorlar, mahkûm ediyorlar, rejime ihanet ve 2500 yıllık saltanata muhalefetle suçluyorlar, yasal hükümete baş kaldırmak, memleketten, vatandan, üç renkli bayraktan, hayır, ülkenin üç renginden bıkmakla, usanmakla itham ediyorlar... Ay sessizce çöllere doğuyordu. Casusluk, yabancı devrimcilerle irtibat, ülkenin emniyet ve resmiyetini ihlal için komplo kurmak, devrim ayaklanmalarını organize etmek... Huu! Neler ve neler. Böyle bir nesil, Batı'nın âşığı ve delisi de olsa günümüz medeniyetiyle ne kadar irtibat kurabilir? O medeniyetten ve içindeki onca söz, duygu, sanat, dert, düşünce ve fikirlerden sadece görünür olanlarından ve genellikle filmlerde, dergilerde ve radyolarda görülüp duyulacak türden şeylerden haberdar olabilir. Gerçi Doğulu yeni nesil Batı'nın dilini öğrenmiş, sıradan insanların kokusunu dahi alamadığı, samimi ve hakikî birçok eserini tanımıştır; ama bir iki defter yeterli değildir... Birçok defter henüz tercüme edilmemiş, yayınlanmamıştır. Doğulu genç nesil henüz o ilginç eserlere tahammül gücüne sahip değildir. Şu anda Lamartin, Victor Hugo, Franchois Sagan, Vagner, Saint Jean Pierce, André Malraux, Machbett ve Roussea'nun eserlerini okumalıdır ki yavaş yavaş Brechet, Goenon, Karl Leknet ve Sartre'ın eserlerini okuyabilsin...

Ve sonra Chandel'e ve kitaplarına ulaşsın... Les Cahiers Vertş, Les Causeries de la Solitude, les Lettres a Madame de la Chappelle.

(Özel ismin önünde yer alan "de" ve "la" eki "De Gol, Cont de Gaubinieu" gibi aile asaletinin göstergesidir...)

Chandel'in özellikle bitmeyen kitabı "La Nostalgie de l'Homme"u mutlaka okumak gerekir. Bu kitap insanın, garip ve rahat-

sız ruhun yeryüzünde, hayat zindanında ve korkunç yalnızlığında yaşadığı macerasıdır. Güçlendikçe ve bilginleştikçe yalnızlaşan insanın kaderi, içler acısı ve korkunç bir kaderdir. Dağların, çöllerin, denizlerin, aradaki sınırların, kayıtların, şartların, siyasî, geleneksel, dilsel, kültürel ve dinsel ölçülerin uzaklığına rağmen, yakın bir zamanda bugünkü medeniyetin içinde gizli olan, hatta Batılılarla sürekli ilişkide olan, onları taklit edip öven kimselerin bile habersiz olduğu şeylerden Doğulu insan nasıl haberdar olabilir? Bu yüzden Doğulu insan "Araye" gibi basit bir konuda bile, yeni medeniyetin ruhunda var olan şeylerden haberdar olamıyor...

Veya renkler, renklerin seçimi, renklerin uyumu, renklerin duygusu, renklerin dili ve ilginçliklerle dolu renklerin sözü gibi... Doğulu sadece renkleri tanıyor; sanat eserleri, minyatürler, çiniler ve kumaşlar Doğulunun renkleri ve renk uyumunu bildiğini gösteriyor; ama her rengi ayrı ayrı, tek başına tanımıyor. Günümüz medeniyet ruhu için bu uyumda ilginç olan da şu ki Doğu'nun göklerinde en güzel tabiat tecellileri vardır; topraklarında, havasında, dağlarında, çöllerinde, ruhunda ve düşüncesinde efsaneler, şiir, hayal, irfan, din, ibadet ve güneş vardır. Burada söz konusu olan renktir, o halde neden Doğulu sanat eserlerinde güzellik ölçüsü, başka bir tabirle "axe de beauté" neden Doğu'nun gökleri değildir? Elbette bu, Doğulunun tüm resimlerinde göklerin rengini taklit etmesi manasında değildir; ama en azından renklerinde göklere bir gönderme yapmalıydı, renklerinde göklerin rengini nerede ve nasıl kullanacağını ve nerede göklere işaret ettiğini hissetmek başlı başına bir sanattır ve bunu bugünkü medeniyetten öğrenmeliyiz. Ne yazık ki Doğulu bundan çok uzaktır. Tercümelerden, genel filmlerden, yeni medeniyetin piyasa eserlerinden elde ettiklerimiz yeterli değildir. Örneğin; modadan düşen küpe bir süstür; ama bazıları modadan geri kalmışlardır, bazıları modayı takip eder, çok az kimse ise modadan önde ve ileridedirler. Bunlar değerleri ve güzellikleri bizzat tanıyan ve yaratan kimselerdir; taklit etmezler, emanet almazlar. Doğu göklerine en büyük işaret bu ustaca

süsleme sanatıyla vücuda gelebilir. Ben Avrupa'da Tunuslu dostumun evinde kalırken Tunus'tan gelmesini beklediği akrabası için seçtiği iki işareti gördüm. Onlara bakınca aklıma Hayyam geldi; onda sanki Doğu'nun derin, mucizevî ve ilginç gökleri saklıydı. Avrupa'nın bugünkü medeniyetinin ruhunu ele geçiren Doğu göklerinin sadece güzelliği ve güzel renkliliği değildir; bu göklerde, Tanrı, ruhlar, melekler, cadılar, sihirler, hikâyeler ve efsaneler doludur... Bu göklerden ilhamlar yağmakta ve Peygamberin kalbine vahiy inmektedir; ama "piraye" (süsleme sanatı) başka bir şeydir. Piraye eksiltmeyle vücuda gelen bir güzelliktir; dokuz yıl önce başını denize gömen ve sekiz yıl sonra başını çıkardığında hiç değişmediğini gördüğüm o boğulan dostum gibi... Ama denizde kalmak ve denizin derinliklerinde yaşamak, onu bayağı zayıflatmıştı... Zaten o da bunu istiyordu, sesi kısıklaşmış, hüzünlenmiş, hatta gülümsemesi bile kederle karışmıştı; ses tonu açık ve özgür değildi, hüzünlü bir kuş sesi gibiydi, güzel uçan ama başı göğsünde bir kuş gibiydi. Ne güzel olmuş, daha da güzel olmuş, sesi nağmelere benzemiş, şarkılara, ezgilere ve türkülere benzemiş. Eğer bir gitara kulak verirseniz, sürekli tekrarlanan tellerinden biri gitara derin, hüzünlü ve gizemli bir hal verdiğini görürsünüz. Sanki konuşan odur; elbette doğaldır, denizde sekiz yıl yaşamak, yalnız kalmak, sessizlik, bensizlik, hüzün ve kederi ruhuna işletmiş, varlığına, iliklerine işlemiş.

Dokuz yıl önce güçlü ve isyankâr olan saç örgüleri her zaman baş kaldırıp durmak istiyordu. O ezilmek, sessiz bırakılmak ve itaat ettirilmek istiyordu, şimdi ise vahşi bir kurt yavrusunun saçlarına benziyor, sahibinin merhametli ellerinin yumuşak okşamaları altında duyduğu zevkten itaat ediyor, yalandan uyuyor gözüküyor, rahat ve mutlu bir şekilde teslim olmanın zevkine varıyor, kendini merhametli ellere terk etmenin sarhoşluğu, kendini bir muradın isteklerinde unutmanın neşesi ve kendini o diğer kendine vermenin sevinci içinde yaşamak... Teslimiyet ve rıza âlemi ne kadar ilginç bir rüya âlemidir! Orada ağır so-

rumluluk yükünü irade, maslahat düşünme, teşhis mecburiyeti, karar zarureti, seçim baskısı, tayin zorluğu, ne yapmak gerektiğinin ıstırabı ve dalgalanmaları... Hepsini bir anda silkip atmak, hafiflemek, beden ve âlemden kurtulan bir ruh gibi, rüya âleminde bir hayal gibi, bir hatıra gibi uçmak, bir pirin, bir mabudun, bir akrabanın kucağında benlikten kurtulmak, kendini onda yok etmek, onda fenaya ermek, kaybolmak... Onda yok olmaktan da zevk alırız. Bir daha ortaya çıkmasın diye Allah'a yalvarırız, asla ortaya çıkmasın, gitsin ve gelmesin...

Veya... gibi... oh... Çok detaylı bir iş... Sabrım kalmadı.

Saat 1: 23 veya 1: 22'dir!

Bu kütüphane cafeye oldukça yakındı, boşuna bu kadar yol geldim... Caddenin o tarafına geçeyim, henüz iki saat oluyor, sabrım kalmadı, hesaplayayım... Çok kalmış.

– Aaa! Selam! Nereye gidiyordunuz?

– Aaa!

– Haa, burada? Nereye gidiyorsunuz?

– Hiç... Birinin evine gidiyordum...

– Birinin? O birisi kimdir?

– Yine sorguluyor musunuz?

– Hayır, pekâlâ, nereden geliyorsunuz?

– Evden.

– Ev o tarafta değil.

– Ne kadar ince sorular soruyorsunuz.

– Ama bilmek istiyorum, bu ne büyük bir tesadüf!

– Siz burada mı çalışıyorsunuz?

– Ben? Ben caddenin o tarafına geçmek istiyordum.

– Nereden?

– Nereden? Caddenin bu tarafından.

– Hayır, doğrusu... Nereye gidiyordunuz?

– Aaa! Yine soruşturuyorsunuz, oldukça ince sorular.

– Pekâlâ...?

– Pekâlâ...?

– ...

– Nedir? Neden parmaklarınızı sıkıyorsunuz?

– Aaa... Hayır...

– Neden renginiz... Biraz... Sarardı?

– Hayır, niçin? Şunun için ki... Gidelim.

– Hayır, ben... Bir yere gidiyordum.

– Olsun, ben de öğleden beri bir yere gidiyordum.

– Nereye gittiğini biliyorum... Neredeydin?

– Neredeydim?

– Siz de... Hâlenin içinde miydiniz?

– Hayır... Ben anlamıyorum...

– Güzel... O halde Allah'a ısmarladık... Siz işinizin olduğu yere gidin, saat 3:30'da dönersiniz.

– ...

– ...

– Saat 3:30'da oraya gitmemiz gerekmiyor mu?

– Tabii!

– O halde neden, "şimdi gidelim" dedin?

– İşinin olmadığını zannettim, dedim... Şimdi bir yere gitmek istiyorsanız...

– Aaa, neden eziyet ediyorsunuz?

– Eziyet mi?

– Saat kaç?

– 1:30

– O halde daha iki saat var.

– Evet... Bu yüzden gittiğiniz yere gidin, vaktinde gelirsiniz.

– Aaa... Yine eziyet ediyorsunuz.

– Hi hi hiiii...

– Değilse, neden gülüyorsunuz?

– Size eziyet etmek istediğimde mi gülüyorum?

– Bu tür gülmeler, evet, siz vaktinde hâlenin içinde olmak istemiyor musunuz?

– Tabi... Ama sizin hâleyi anlamadığınızı zannediyordum, ama... Şimdi...

– Şimdi ne?

– Şimdi... Hi hi hiiii...

– Şimdi ne? Neden gülüyorsunuz, hi hi hiiiii...

– Sizi neden gülme krizi tuttu?

– Daha saat 3:30 olmadı.

– Yine eziyet ediyorsunuz...

– Öğrenmeye çalışıyorum.

– Çok güzel... O halde gidip bu iki saat hâleyi orada birlikte geçirelim...

– Ama saat daha 1:30...

– Pekâlâ, gidip saat 3:30'a kadar orada oturalım.

– Çok güzel.

– Siz öğlen yemeği yediniz mi?

– Hayır, ben de sizin gibi cafede soğuk bir şeyler alırım.

– Siz nerede gördünüz? Yoksa...

– Ne güzel oldu! Bu hâle çok kötü bir şeydir, boğucudur.

– Evet, şimdi bunu düşünüyordum... Ben her zaman halenin içinde yaşıyordum.

– Hâleden çıkmak istemiyor musunuz?

– Tabii... Ama çok zordur... Çok.

– Ben sizin için hiçbir şeyi zor görmüyorum, çok kolaydır.

– Evet, biliyorum, farkımız da budur...

– Sadece bu mu?

– ... Hayır, başka bir şey daha var... Temel bir ihtilaf... Göklerin renginin mavi veya yeşil olup olmadığı...

– Siz hâlâ mavi olduğunu zannediyorsunuz.

– Siz ise hâlâ yeşil olduğunu zannediyorsunuz.

– Peki nedir?

– Biliyor musunuz, ihtilafımız nerededir? Siz mavi ve yeşili bilmiyorsunuz.

– Mavi ve yeşilin farkını bilmiyor muyum?

– Biliyorsunuz ve yanlışlığın nedeni de budur, dünyadaki her şeyin ya mavi, ya yeşil, ya da başka renklerden olduğunu sanıyorsunuz, halbuki bazı şeyler hem mavidir, hem yeşildir ve hem de hiçbirisi...

– Nasıl? Böyle bir şey olamaz...

– Deniz mavi midir, yeşil mi?

– Deniz mavidir.

– Dikkatlice bakın! Denizin sessiz ve berrak suyuna sahilde iyice bakın!

– Evet... Yeşile benziyor.

– Hayır, sanki mavidir, sanki yeşildir... Mavidir... Yeşildir...

– Ama gökler mavidir.

– Mavi? O Halde neden Hafız şöyle diyor:

> *"Feleğin yeşil tarlasını ve ayın yeni orağını gördüm*
> *Aklıma kendi çiftçiliğim ve hasat zamanı geldi"*

– Bilemiyorum, bir şeyler var gibi...

– O köşe... Sokağa bakan pencerenin yanına, hayır, siz buraya oturun, ben sırtımı pencereye vereceğim.

– Pekâlâ!

– Güzel... Hoş geldiniz, ne yersiniz?

– Önemli değil, siz ne yerseniz.

– (Sükût)

– (Sükût)

– (Sükût)

– Ah... Sanki bir anda her şey uçuyor, aradığını bulamıyorsun.

– Evet... Yine yalnız kalacağız, hepsi dönecek, başımıza toplanacak, "Neden bizi unuttunuz?" diye gagalayacaklar.

– Evet, Sâdi'nin bir şiiri var, söyledim... Ne diyeyim, siz gelince...

– Her zaman böyle olmuş gibi.

– Evet, bu benzeri nişanelerden, başkalarının müptelâ olduğu şeye bizim de orada müptelâ olacağımızı anladım, o meşhur şey... Elbette her birinin bir derecesi ve yüksekliği var...

– Evet... O meşhur söz doğrudur: "Kapıdan kovarsın, bacadan girer."

– Evet... Hatırladım... Buraya da bir dipnot yazmışsınız!

– ...

– Hee!

– ...

– Ne? Dikkatim başka yerdeydi.

– Hayır... Niçin?... Hayır...

– Neden? O çantanın arkasına sakladığınız o kâğıt parçası nedir?

– Bu... Hayır... Hiçbir şey... Bir...

– Neden telaşlandınız... Göremez miyim?

– Hayır... Öylesine bir kâğıt işte.

– O halde neden hemen çantaya sakladınız?

– Hayır... Bir şey değil... Siz ne kadar meraklısınız?

– Sizin bilip de benim bilmediğim şeyleri ben de bilmek istiyorum... Yabancı mıyım?

– Aaa! Ne kadar abartıyorsunuz! Küçücük bir şeyi insanı korkutup teslim almak için büyütüyorsunuz!

– Evet, teslim alabilirim; ama bilinmesi kötü olan ve anlamamın hiçbir değer ifade etmediği şeyler hakkında değil...

– Abarttığınızı siz de biliyorsunuz, Allah'a ant olsun, bu kâğıdı verecek olursam, önemli bir şey olmadığını göreceksiniz, biraz şımarık sözler...

– Neden bu kadar rahatsız oldunuz? Yalvarıyor musunuz? Vermeyin... Kötü bir niyetim yoktu, sizin notlarınızı benimkilerle karşılaştırmak istiyordum...

– Ne? Hangi notlar?

– Sizin sözlerinizle benimkilerin ne kadar aynı ve ne kadar farklı olduğunu bilmek istedim.

– Oo! Siz ne kadar...

– "Siz ne kadar" da ne demek? Hıı...

– Ne diyeceğimi bilemiyorum? Sizi tarif edecek bir kelime bulamıyorum.

– Neden ellerinizi yüzünüze dayadınız?

– ...

– Saat kaç?

– Oo, dörde yaklaşıyor.

– Dört mü? Öğleden sonra dört mü?

– Evet... Hayır... Evet, benden de... Gerçi saatim... Cafenin saati de dörde yaklaşıyor?

– Saat 4:45 olmuş, beşe fazla bir vakit kalmadı.

– Hatırlıyorum, "Yazık ki Parnassos kulesine dayanmışsın." dediğini unutamıyorum... Burada olmasaydınız ne söyleyeceğimi biliyordum... O halde neden şimdi konuşmuyorsunuz?

– Siz, “Neşter vurmak gerekir.” diyordunuz, o halde neden şimdi yine Gülşai elmalarını övmeye başladınız...

– Ama ben şimdi hiç darlık hissetmiyorum, rahatlık hissediyorum...

– Velhâsıl... Bilemiyorum. Hatırlıyor musunuz, “Ben yenilerle doluyum.” diyordunuz?... Ama belki sizin artık yeni bir sözünüz yok...

– Ama...

– Şimdi tartışma zamanı değil...

– ...

– ...

– Saat beşe yaklaşıyor.

– Ne yapmalı? Gerçekten...

– Bitmek üzere, dakikalar deliler gibi koşuyor, sanki birisi takip ediyor, nereye koşuyorlar böyle?

– Evet, bu tembel dakikalar bizi yalnız bulunca diz çöküp oturuyor, bırakmıyorlar, kene gibi yapışıyorlar, boğuyorlar... Bizi görünce, birlikte bulunca, gözle görülmeyecek kadar hızlı koşuyorlar... Ah, nereye gidiyorlar? Haber vermeye gidiyorlar... Bütün dünya zulüm, esaret ve baskıyla el ele vermiş! Dünya bizim yerimiz değil... Yer, gök, dakikalar, saniyeler bize düşmandır, bizi çekemiyorlar...

– Ben çok üzgünüm.

– Ne söylemem gerektiğini bilemiyorum?

– Bir kelimenin dizginleri ele gelmiyor.

– Kelimeler de dakikalar gibi bizden kaçıyor.

– Ah... Yaşamak ne kadar zor!

– Muhabbet derdi! Gerçekten sevmek ne kadar zordur!

– ...

– ...

ELLİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ressamların ve renk uzmanlarının çok iyi bildikleri şey renklerin uyumluluğudur. Örneğin; açık maviye beyaz yakışıyor, açık kül rengine siyah renkli, beyaz benekli küçük fisto yakışır, (Mesela; kravat, boyun atkısı, başörtüsü ve mendil...) koyu kahverengiye sarı yakışır... Bunlar ilk veya son sınıflarda öğretilen şeyler... Yüksek öğrenimlerde ise hem tüm renklerin gizli ruhu ve derin manası araştırılır, tanınır hem de renkler arasındaki uyum ve uyumsuzluk, yakınlık ve uzaklık ilişkileri araştırılır. Sadece renkler arasında değil, renklerle eşya, durumlar, ruh halleri, telakkiler, vaziyetler ve bakanlar arasındaki gizli ve gaybî ilişkiler de incelenmektedir.

Bu âlemde ne ilginç ve renkli ebediyetler, denizler ve çöller vardır! Renkler âlemi!

Renklerin manası hususunda okuyuculara yakında yayınlanacak olan "Renkler Sözlüğü"nü tavsiye ediyorum. Burada tekrarlayamayacağım; ama hassas ve önemli konuya kısaca bir işaret edeceğim. Gelecek yıllarda fırsat olursa genişçe bahsetmeye çalışacağım, renkler hususunda sadece konuşmak veya yazmak yeterli değildir. Renklerin öğretim metodu duysal, görsel ve pratik bir metottur. Renk uzmanı bir hoca, hayalinde yarattığı maketi uygulamalı, seçmeli, boyamalı ve örnek göstermelidir. Paris'in meşhur model danışmanı Sokrat'ın deyişiyle: "Proje veren birçok modelist vardır, bu oldukça kolay bir iştir; ama güzel planlamak zor bir iştir." Paris'in sadece üç yerinde kendi ya-

rattıkları yeni modellerin bir örneği yapılıp gösteriye sunulmaktadır. Model vermek, aşıkça gazel okumak gibidir, model yaratmak ise gazel gibi aşıkça amel etmektir. Miraç yerine yolculuğa çıkmak, ay çeşmesinin kenarına oturmak ve mehtabın kucağına baş koymak yerine Seine nehrinin kenarına oturmak ve Chez Mme Canard sandalyelerinin arkasına kafasını koymak gibidir...

Bu ikisi aynı değildir.

Renklerin ve insanların uyumluluğu veya uyumsuzluğu oldukça geniş bir konudur, gerçi daha önce de bu konuda genel, sınırlı, sayılı, eksik ve belirsiz birtakım inançlar vardı; ama ilk defa Tunuslu yazar Chandel bu konuda tam bir yıl çalışarak ciddi, dakik ve entelektüel birikim ortaya koydu. Gece gündüz bu yolda yürümüş, düşünmüş, bu konuda birtakım ilginç buluşlar yapmış, kanunlar ve ilişkiler ortaya çıkarmıştır.

Chandel'in renkler ve insanlar arasındaki uyum veya uyumsuzlukla ilgili öğretisi iki merhale halindedir:

Birinci merhale, renklerin durumu ile insanların durumu arasındaki uyumluluk ve uyumsuzluktur. İkinci merhale ise renklerin manası ile insanların manası hakkındadır.

Birinci merhalede, ilk önce bir ferdin dış durumunun iki yönü tespit edilmelidir.

Dış durumdan maksat, dış âlemde hissedilen ferttir, yani onun şahsıdır, şahsiyeti değil. Şahsiyeti ikinci merhalede ele alınmaktadır.

Bir ferdin bu dış durumunun iki boyutu vardır: Birinci boyutu statik, ikinci boyutu ise dinamiktir. Şahsın statik boyutu; endamı, rengi, ağırlığı, saç durumu, dudakları ve burnudur. Örneğin burnu, on yedi temel burun cinsinden veya dört temel burun türünden hangisidir?

Alın açık mı, uzun mu, geniş mi, yoksa dikdörtgen mi? Saçların bittiği yer nasıldır? Düz bir sınır mıdır? Eğri mi, derin mi,

tümsek mi veya bazı sınır boylarında olduğu gibi karışık mı? Baş adlı ülkenin sakinleri, alnın yalnızlık çölüne taşmış, az veya çok ilerlemiş durumdalar! Alnın yüzeyi düz mü, yoksa inişli çıkışlı bir tepe mi? Kare şeklinde mi? Kırışık mı? Çizgili mi? (Çoğu bu ikisinin farkını anlamıyor.) Bu kırışık ve çizgilerin yönü, sayısı ve niteliği nasıldır? İki yönden kulak memesine giden çene çizgisi nasıl? Düz, güzel ve metanetli mi, yoksa yapmacık, hızlı ve sıradan mı? Daha kalemi yeni eline almış çocukların çizdiği gibi mi? Yanaklar? Şahıs ve şahsiyetlerin açık bir göstergesi, bu ikisi hakkında neler söylenir neler! Mütevazı yanaklar bakıcının gözlerine bakmaz, şahsın yüzüne bakınca "beni gör" dercesine iki taraftan, iki yumruk gibi dışarı çıkmaz! Anlayışlı, güzel, terbiyeli ve mütevazı yanaklar gösteriş yapmaz, bakışları seyir ve temaşa konusunda rahatsız etmez. Bu yanaklar sadece bakışların sırf kendisine yöneldiği an arz-ı endam eder, gösteriş yapar. Utangaç güller gibi açılır; iri, sulu, güzel renkli, sıcak ve bol gözükür.

İkinci kısım yanaklar ise iki taş tepesi gibi baş kaldırmış gözükür. Bakan gözler mecburen önce bu taş tepesinin zirvesine konar; oradan, yukarıdan aşağıdakileri lafa boğar: "Taş havuzu nerede? Taş Otel, Zekeriya Kalesi... Elendeşt! Gel, ta ki... Pehlevi Kulübü, Pepsi Cola Fabrikası... Sanat Okulu... Şah Meydanı veya Dakikî Meydanı?... Velhâsıl Takiabad ve sonuncusu Hastane!

Bu taraftan Mirza mezarlığına, diğer taraftan dilenci evine bakıyor... Hayvanat Bahçesi! Daha terbiyesiz laflar etmemek için konuşmuyorum.

Ruslarda ve Berberîlerde bu tip yanakların en yüce örneği vardır. Boyun tipleri de iki kısımdır. "Var" ve "yok" olan boyunlar. Yani Emir Arslan'ın dediği gibi "Boyunları iki omuzları arasından çıkmış gibi durur."

Ne kadar ürpertici! Ne yazık ki Allah'ın kullarıdır ve Allah'ın kullarını sevmek gerekir. Yoksa diyecektim, bunlar çocukların sokakta tekmelediği yeni doğmuş şeyler gibidir! Sanki bu tekmelenmiş başlar, omuzlar arasına batmış, boyunları yok gibidir.

Enselilerin enseleri de türlü türlüdür. Kalın, ince, kısa, uzun, prizmatik, silindir, üçgen, göbekli, göbeksiz, semaverimsi, küp, tahta sırtı (Allah sanki ense tokadı için yaratmış, insan duramıyor), etli, derili (genelde kırışık ve buruşuk), billur, kıllı, yumuşak, pürüzlü, tüylü, diken diken olmuş, tepeli, tepesiz ve yanıltıcı enseler... Yanıltıcı enseler aslında hiç de boyna benzemez. Bakınca acemi bir cerrahın ameliyat esnasında dursun diye başlarının altına bir ağaç gövdesi, merdiven basamağı, süpürge sapı, havan tokmağı, semaver bacası, ölü baldırı, lamba başı, domuz bağırsağından yapılmış kalın sucuk veya soba borusu kriko edilmiş gibi gözükür. Kazık gibi sert ve dik. Bu tür enselilerin baston yuttukları sanılır! Halk bu tür hurafelere inanıyor. Hâlbuki doğru değil. Bu türden başka enseler de var. İşkembe, nargile kamışı veya parmak boyunlar... Hepsini zikredecek olursak "Boyunnâme" adında başlı başına bir kitap yazmak gerekir. Boyunlar bahsinin sonuna geldik.

Ve kulaklar!
Gülesim geliyor, yapamıyorum!
Kulaklar çok gülünçtür.

Neden, bilmiyorum. Böylece tüm organlar, endam, omuz, el, ayak... Hepsi tek tek tüm detaylarıyla incelenmeli, sınıflandırmalı, hiçbir husus göz ardı edilmemelidir. Aksi takdirde doğru bir netice alınamaz. Araştırmacı sıradan bir gözle bakmamalı, yeni ve keşfedici incelemelerde bulunmalıdır.

Genelde görmezlikten gelinen, dikkat edilmeyen, tanınmayan, güzelliği ve çirkinliği bilinmeyen iki önemli nokta vardır. Birisi şakaklardır. Şakakların birçok çeşidi vardır. En kötü türü çukur, dar, küçük, kıllı ve kırışık şakaktır. Ben şakaklardan insanların şahsiyetini, ruh yapısını, cehaletini veya zekâsını anlıyorum...

Yatıyordum, uyandım... Saat, gece yarısı 4:15'dir. Bu sayfalar dağ gibi! Bu laflar yakamı bırakmıyor. Yığınlar! Ne yapayım? Pazar gecesidir, ayın 12'sidir! Gidip yatayım, yarın dersim var!

Şimdi şu sondakini yazayım da aklımdan çıkmasın... Sonra gidip yatarım. Ne mutlu, gözlerinin karşısında bu âlemin dışına açılan bir pencere gören yazara! Ben ki... Ne kadar güzeldir insanın gece yarısı yalnız başına yazınca yaşam düzeyinin yükseldiğini görmesi...

Not alamıyorum: Tırnak!

Yarın...

Şakaklardan başka, kimsenin ciddi olarak düşündüğünü görmediğim ve duymadığım bir şey de tırnaklardır. Batılı kadınlar bunu daha yeni anladı. Ama bu anlayış körü körüne ve bilinçsizce sade bir taklittir. Sadece uzatıyorlar, manikür yapıyorlar, oje sürüyorlar, parlatıyorlar... Bunları yaparken asla tırnağın şekline bakmıyorlar, rengine asla dikkat etmiyorlar. Tırnağın güzelliği denince tırnağı güzelleştirmeyi anlıyorlar, tırnağın güzel olmasına dikkat etmiyorlar. Bu ikisi bir midir?

Bu ikisinin farkı bir yüzün güzelliği ile makyajı arasındaki fark gibidir. Gerçi birbiriyle ilgilidir; ama aynı tutmamak gerekir. Ben Avrupalı birinin tırnak güzelliği hakkında gösterdiği duyarlılık karşısında şaşırıp kaldım. O günden beri tırnağın nereye kadar güzel veya çirkin olabileceğini ve nasıl olacağını anladım. Tırnağın başlama tarzı, büyüme niteliği, parmak uçlarından çıkışı, devamı, sınırı, güney, doğu ve batı sınırları, bu sınırların birleşmesindeki ustalık ve zarafet, tırnağın sol ve sağ köşesinin uyumu ve son sınır çizgileri; en ince halleri, ilişkileri, bağları ve uyumları vücuda getirmektedir. En duyarlı bölüm, tırnağın doğuş sınırından sonra, batış sınırıdır. Genelde bunu, makas veya tırnak makasının tayin ettiğini düşünüyorlar. Şekil ve ölçüsünün bizim elimizde olduğunu sanıyorlar. Doğrudur, bu çizgiyi biz seçiyoruz. Sebebi de doğal sınırını bilemeyişimizdir. Tırnağın bittiği, artık küçük bir uzamanın tırnağı çirkinleştireceği o doğal sınırı bulamıyoruz. Bu son sınırı doğru ve özenli bir şekilde bulmak oldukça hassas ve aynı zamanda da çok zordur.

İşaretlenebilecek ve öğretilebilecek hiçbir dış ve görsel delil yoktur. Sadece aklî ve hissî karine vardır. Baştaki saçlar için de durum aynıdır. Saçlarının doğal sonunu bilen çok az sayıda insan vardır. Saçları o son sınıra kadar uzatmak saçları ne kadar canlı ve güzel kılacaktır! Bir saç canlı bir beden gibidir. Güzel edalı ve güzel tavırlı bir küçük kız çocuğu gibi. (Şımarık ve tatlı olmak farklı şeylerdir. Bu ikisini genelde karıştırıyorlar. Onlar tavır metanetini, işvelinin soyluluğunu ve dengeli şakacıyı anlayamıyorlar.)

Bunlar sadece asilliği veya şımarıklığı, ağırlığı veya hafif meşrep liği anlıyorlar. O havuz asil ve ağırdır, nargilenin dibindeki su veya şımarık fıskiye! Onlar deniz dalgalarının oyununu, meltemin işvesini bilemiyorlar. Dalgaların dansı ve meltemin işvesini bilemiyorlar. Dalgaların dansı ve meltemin işveleri ile limonun suyu, esnemenin soğuk kavsi, geğirmenin sert terbiyesizliği ve mide ekşimesinden oluşan hava bir olur mu? Ama bunların aynı şeyler olduğunu sanıyorlar; metin emeller ile serseri hippilerin Batılı oyunlarını eşit görüyorlar...

Görmüyor musunuz, muhterem üstatlar nasıl da öyle yavaş yavaş, hesaplı, edepli, terbiyeli, düzenli, debdebeli ve heybetli hareket ediyorlar. Tam iri bir inek kafası gibi! Bir tarafa bakmak isteyince önce ne kadar teşrifat, mukaddime ve muhasebe gerektiğine bakar. Asla öylesine rastgele başını çevirip bakmaz. Hayır, omuzlarında hafif bir hareket hissedilir. Yavaş yavaş bu hareket yön bulur, işte o zaman, o muazzam üstadın dört yönden hangisine gitmek istediği anlaşılır. Omuz hafif bir kavis çizince, hareket başlayınca, gitgide ikinci motorda hafif titremeler başlar, dingin ve kararlı dalgalanmalar oluşur, bu dalgalar gittikçe güçlenir ve artık görenler tam olarak açıkça hedefi fark eder! O zaman artık boyun da mübarek omuzlarla beraber hayalî hareketlere başlar, omuzun gittiği istikamete yönelir.

Bu esnada hareketin kapsamı artmaya başlar, üste sirayet etmeye başlar. Bakanlar kaşların da öne doğru hareket ettiğini görür. Bu hareket de özel bir tertip ve belirginlik içinde şekillenir. Kaş-

ların iç bölümü aşağıya doğru iner. Bunun da iki nedeni vardır. Birinci nedeni, bu bölümün burnun dibiyle ilişki içinde olmasıdır. Burun ise değerli üstadın yüceliğinin, ihtişamının, tekebbürünün ve kıvançlarının ocağıdır. Burun, değerli üstadın bir yöne veya kimseye bir inayet gözüyle bakmak istediğini anlayınca hemen eli ayağı tutuşur, kızar. Zira bunu o hazretin makamına aykırı görür, onun azim makamını küçülteceğini sanır. Zira ona göre böylesine hürmet, satvet, savlet ve şevket sahibi cömert bir varlığın, böylesine bir lütuf ve iltifata lâyık olmayan değersiz bir varlığa teveccüh etmesi, o muazzam üstadın makamını küçültür. Bu yüzden de aşağı düşen kaşlarını kızgınlıkla alır, aşağıya doğru çeker, gözlerine bastırır ki gözleri ipsiz sapsız her önüne gelene yüz vermekten, bakmaktan alıkoysun. Ama o muazzam zat, bütün bu maslahatlarının aksine birini iltifatlarına mazhar kılmak istemiştir. Burnun bütün bu çabalarına karşı koyarak kaşlarını, bu özgür kalan bölümünü gözden uzak tutmaktadır. Tıpkı idrarını veya dışkısını rahat çıkarabilmek için kuyruğunu havada tutan bir keçi gibi...

Bu esnada o hazretin gözleri de uyum içinde hareket ediyor. Bakışları birini göreceği o köşeye ilişiyor. Gözün son noktasına erişip, göz kapakları haberdar olunca hemen kısılmakta, mahmurlaşmakta... Sanki açılışı yapılacak bir heykelin üzerindeki ipek perde gibi! Veya şah, kraliçe ve saray seçkinleri için tiyatro salonunun açılış perdesinin kalkması gibi, göz kapakları da tam bir güven, vakar ve emniyet içinde kenara çekilmektedir. Artık iş için gerekli her şey hazırdır. Sadece o muhterem zat başını çevirip birini göreceği o köşeye bakma zahmetine katlanacaktır. Orada hazır bulunan kimselerin hayret ve heyecan dolu bakışları karşısında o mübarek baş, hareket etmeye başlıyor. Bir zaman sonra yanında durulması gereken ve beklemekte olan kişiye yaklaşıyor, tamamen duruyor...

Söz konusu baş ile inayete mazhar olan şahıs arasındaki bu uzaklık başka bir yolla telafi edilmelidir. Bu uzaklığın yarısını hazretin gözbebeği, diğer yarısını da söz konusu şahıs kat etme-

lidir. Böylece hazretin bakmak istediğinden emin olacakları için terbiyesizlik ve rahatsız edicilikle de suçlanmaz. Dolayısıyla sürünerek, hazretin bakışıyla sürünerek, hazretin bakış cihetine doğru hareket edecek, üstünü başını hazretin kaşlarıyla ve gözleriyle mutabık kılacaktır. Elbette tam karşısında değil, biraz yanda duracaktır. Zira cömertlik abidesi o muhterem zatın tam karşısında durmak edepsizliktir. Bunca ağır ve karmaşık resmî teşrifatlar da neden? Bunlar, halkımızın sanatsal bakışının bir ürünü ve sahip olduğu güzellik, iyilik ve beğeni anlayışıdır.

O muhalif grubun bakışı da geri kalmış ülkelere ihraç edilen zavallı filmlerin iki kat edalı bakışı gibi çok ilginç ve tuhaftır. Ne yazık ki sayfalar henüz birikmiş duruyor, benim bu halden çıkıp bir iş görmemi bekliyor... Ne kadar boş bir beklenti! Olabilir mi? Bir an olsun başımdan ayrılmıyorlar. Bir saat konuşmaz veya yazmazsam sıkılırım. Daha da kötü olabilirim. O zaman da metanet, vakar, ihtiram, unvan, asalet ve ağırlık yok olur... Caddelerin avaresi, şehirlerin yanlış planları ve bu âlemin sokakları benim işim değildir. Coğrafyacıların işidir. Ben tarih biliyorum; o da geçmişin ve geleceğin tarihini. Şimdinin tarihini asla bilmiyorum!

Neden bahsediyordum?

Tırnaklardan, son sınırlarından bahsediyordum. Bu son sınırlarını bulmak gerektiğinden; ama onu belirleyebilecek somut bir delilin olmadığından söz ediyordum. Bu sınırları öğretmek, usullerini, kurallarını ve ilkelerini yazmak olmaz. Bu, öğretilen ilimlerin nüktelerinden değildir. Ledünnî ve doğuştan ilimlerdendir. Hatırlatılabilecek tek nükte bu sınırların, parmak ucuyla doğabilecek ilişkilerle değişebilir, tayin edilebilir olduğudur. Çıplak parmak uçlarıyla en güzel uyumun sağlandığı yerde kesmek gerekir. Her parmak ucu, her tırnağın şekli ve tırnak ucu ile parmak ucu arasındaki aralık değişiklik içinde olduğu için de iş zorlaşmakta, içinden çıkılmaz hale gelmektedir. Bu üç değişken etkeni onlarca farklı durumdan oluşturmak mümkün-

dür. Sadece bir durum kabul edilebilir. Dolayısıyla da bunu bulmak kolay bir iş değil. Nitekim Hafız da bu manayı itiraf etmiştir:

"Ben Anka'yı kendiliğimden bulmadım.
Bu merhaleye Süleyman'ın kuşuyla geldim."

Bu üç etkenin uyumunu en iyi şekilde sağlamakla da işler bitmiyor. Bunların yanı sıra görmezlikten gelinemeyecek olan birtakım etkenler daha vardır. Bu etkenler şunlardır:

1- Tırnağın tümel şekli. Yani ilk bakışta zihinde oluşan geometrik şekil.

2- Doğal üçgenin kenarları, bu da şu açılardan:

Doğru veya eğri, eğri ise nasıl ve ne kadar olduğu niteliği açısından,

Bu üçgenin bağlantıları köşeli mi, hafiften meyilli mi? Bu çizgileri birbirine bağlayan bağlantı odaklarının niteliği açısından,

İstisnaî bir şekli olan tırnağın özel türünü tespit etmek için bu üçgenin incelenmesi açısından.

Eğer bu türden ise tüm tavsiye ve öğretiler değişir, tartışma konusu başkalaşır. Ama üç kenarın değil, bir tek çizginin incelendiği türden ise o zaman tırnağın etrafını özel bir metotla belirler, üç kenarın birleştiği bölge tayin edilmez. Zira tırnak bu durumda genişlik çapı ortadan ikiye bölünmüş bir şekle yakınlaşıyor. (Genelde parmak daha çok böyle bir işarettir.) Bunun da elbette nedeni vardır. Ama burası izah yeri değildir. Oldukça ince bir nükte olduğundan kelimelerle ifade edilemiyor. Kalemin kaba yazan ucu titriyor, mürekkep cıvalaşıyor, yazmak imkânsızlaşıyor.

Huzurî ilmin konuları da hep böyledir. Bu yüzden arifler hep yol pirini, gönül sahibini ararlar. Eğer bu ilimler elde edilebilir ve öğretilebilir ilimler olsaydı, yazarlardı. Hak talipleri ve yol salikleri de okur, öğrenirlerdi. Bir Mesih ve Vaat Edilmiş'in beklenti derdi, hayattan kopmanın zahmeti ve "irade" yolundaki

onca tehlike de olmazdı. Huzurî ilim, deftere sığmaz, medrese tartışmalarına girmez. Sûfinin defterinde tahsil ve harf yoktur. Kar gibi beyaz kalbinden başka hiçbir şeyi yok. Huzurî ilim, nazar ilmidir. Bakışla öğretilen ilimdir. Dile gelmez. Dil hafızanın elçisidir. Hafıza ise onun bunun deposudur. Bakış ise kalbin elçisidir. Kalp gaybî bir sır kutusudur. O mukaddes sır kutusunu ise sadece iki kişi biliyor. Mabut ve maşukları bir olanlara ne mutlu! Şirkten tevhide ulaşanlar bunlardır. Tevhidin son merhalesi bu ikisinin birliğidir.

Nazar ilmi, huzurî bir ilimdir. Bizzat hazır olmadan hâsıl olmaz. Hafız kendisine bir nükte öğretecek huzurî ilim üstatlarından birinin zuhurunu arzu ediyor. Bunların eğitimi hafıza kovuklarının doldurulması şeklinde değildir. Bu ilahî bilginin yeni öğretici varlığının toprağının kimyasıdır. Henüz yaşamak sevdasında olan (eyyamcılık değil) yeni bir öğretici...

"Toprağı bakışıyla kimyalaştıranlar
Acaba bize göz ucuyla bakarlar mı?"

Bu nazar ilmi mektebinde neler öğretmiyorlar; ne bilinçler, tanımalar, anlayışlar, bilgiler vermiyorlar ki! Nazar sahibi derslerinde huzurî ilimden birçok şey aktarıyor!

Ne mutlu eskilere! "Satıh" dersini bitirdikten sonra "Hariç" dersini okurlardı. Hariç dersi!

Hem nazar ve hem de lisan ehli vardı. Önce ilim, sonra hikmet okurlardı. Önce medreseleri vardı, sonra dergâhları. Önce öğretmenleri vardı, sonra şeyhleri. Önce müderrisleri vardı, sonra mürşitleri. Hem kitap ilimleri vardı, hem yakin ilimleri.

Sonra aynelyakin, sonra da hakkelyakinleri. Hem kîlukâl (dendi, dedi) ilimleri, hem de hâl ilimleri! Hem sağlık ilimleri vardı, hem de dert ilimleri. Hem aynalar ilmi vardı, hem de sırlar ilmi. Son aşamada ise sırlar sırrı! Uzakdoğu'da da bu böyleydi.

Ben bu nükteyi kendi güzel ve tanıdık kelimemden öğrendim. Adeta canlı olan, konuşan, anlayan, kalbi olan ve dostum olan kelime: Upanişad!

İki tür dersleri vardı. Birincisi medrese, program ve kitap dersiydi. Öğrenciler sıralara oturuyor, üstat sandalyesinde dersini veriyordu. Öğrenciler de ders alıyorlardı. Kılavuz, tasdik, tebdil ve hukuk ilmini okuyorlardı. İkinci dersleri ise sırlar, sırların sırrı, başka bir ifadeyle huzurî ilim! Bu da "tebdil" dersiydi.

Burada öğrenci, sıralarını terk ediyor, öğretmen de sandalyesini ve kürsüsünü. Burada işler oturmaktan çok daha ciddi ve zor şeylerdi.

Öğrenci, öğretmenin dudaklarından çıkana kulak vermiyordu. Kelimeler havadan algılanmıyordu. Onları defterine yazmıyordu.

O dertli bir ihtiyaç veya muhtaç bir dert cazibesiyle üstadın mahrem, sessiz uzletinde yer alıyordu. Kendini kararsız ve susuz hissetmek, tanımak, anlamak, bulmak. Üstadın ateşli sözleriyle dolu göğsüne başını dayamak, kulağını kalbinin sol köşesine. Atışlarını, kendi kalbine yansıtmak. Kalbinin boş, susuz ve kanlı kadehini üstadın bakış yağmurlarının altına tutmak, "güzel ben"inin benliğini, "dolmak" zevkinin neşesini, damar yataklarına dökülen gaybî cereyanlarını ve varlığının derinliklerinden kaynaklanan ilginç çeşmelerin okşayıcı sesine ısmarlamak. Dengeli bir ahenk ve yağmur sözcüsüyle uyanık bir rüyaya, bilinçli bir uykuya dalmak. Varlığının sonsuz ve karanlık çölünü, başına doğan ve kendisinden güç ve enerji aldığı güneşin doğuşuyla sıcaklık ve aydınlığa gömmek, içini baştanbaşa marifet güneşiyle aydınlatmak, sırların sırrının bulunduğu o gizli emaneti, namahremden ve ehil olmayanlardan gizleyerek, gizli olduğu kapalı sırlar kutusundan talep gücü, ihtiyaç kemendi ve iradenin sihirli cezbesiyle çalıp götürmek eskilerin en açık özelliklerinden sayılıyordu.

Upanişad! "Upa" yakın manasındadır. Nişad ise oturmak anlamındadır. Uzak değil, yakın oturmak; üstadın yakınına oturmak ve öğrenmek!

Acaba bu huzurî ilim değil midir?

Ne heyecanlı bir keşif!

Şimdiye kadar hep tırnakların ölçülerinden ve çizgilerinden bahsettim. Geometrik şeklini konuştum. Bir işin geometrisi ve ölçü konusu bile bu kadar zor olursa, hal ve durum için ne demeli? Tırnaklarda renk meselesi de karmaşık ve zor bir konudur. Renklerin letafeti, renklerin ilginç nüans zarafeti, hızlı ve keskin görüşlü bakışlar bile anlayamıyor, bahsetmiyor. Sadece güzelliğe önem verenler boyamayı veya cilalamayı bilirler!

Hiç kimse insanın bu zarif ve ilginç endamında ne kadar lâtif ve dikkatli bir zevkin renkleri yarattığını ve seçtiğini bilemiyor! Tabiat boyamada genellikle köylü zevkini ve bedevî estetiği tercih etmektedir. Tabiat sahnelerinde keskin, göz alıcı ve çeşitli renkler kullanılmaktadır. Burada tam aksine zarif bakışlı, hassas ve çok usta görüşlü ressamı andırmaktadır, gözlerin bile zorlukla teşhis ettiği çok latif renklerle yüce bir sanat eseri vücuda getirmiş, bu sanat eseri caddelerdeki vitrinleri, genel sergiler ve misafir odasını süslemeye uygun değildir, göz alıcı bir özelliği yoktur. Sadece göz alıcı çeşitli ve keskin renk yığınları arasında bakışları, mihrabın bir köşesinde renkli, fistolu ve zarif perdelerin altına gizlenen iki mor puttan, birinden bir an bile gaflet etmeyen gözler için ilgi çekicidir.

Hangi gözün böyle bir vefası vardır? Hâlâ fetişizme inanan gözler. Fetişleri içinde manna gizlenmiş bulunan mukaddes ve güzel boncuklar olarak bilirler. Sır dolu ruh. Manna insanın canına girince sihirli, gizli bir cezbeye kapılır, eziyet eder, delirtir, düğümler, düğümleri açar, hüzünlendirir, hastalandırır, beddua eder, büyüler, sevindirir, mutluluk verir, hayatı yapar, yakar, rahata kavuşturur, kızdırır, öldürür, zayıflatır, güçlendirir.... Neler yapar, neler!

Ama bugün halk fetişe inanmıyor, fetişleri güzel renkli ve güzel yontulmuş bir boncuk olarak görüyor!

Onlarda gizli olan, kalplerde etkin, insanın kaderinde, hayatında ve yaratılışında tesirli olan mannanın ilginç gücünden habersizdirler! Onlar için fetişler; küpe, yüzük taşı, tespih taneleri, inci, gerdanlık vb. süs eşyalarından biridir.

Berwel doğru söylüyor: Fetişe tapan ve mannaya iman eden ilkel insan, âlemin gizli sırlarını ve hayatın gizliliklerini çağdaş insandan çok daha güçlü hissetmek durumundaydı.

Prof. Chandel, Hindistan gezisinde ilk defa Aligar Tapınağını görmeye gittiğinde, bu tapınağın ilginç güzellikleri karşısında şaşırıp kalmıştı. Mavi Sancar çinileriyle süslenmiş minarelerin aynı renkten, ama biraz daha koyu tondan sayısız noktaları, çeşmenin kalbinde koşturan ve yüzen küçük balıkları andırıyordu. Prof. Chandel saatlerce bunları seyretti. Kalbi heyecandan delirecek gibiydi. Yüzü ateşten kızarmış ve iki gözlerinden yanaklarına dökülüyordu. Aniden elleriyle yüzünü kapatarak geri döndü.

Geri döndü ve... Hiçbir şey demedi.

Hiçbir şey demeden evine kapandı. Çalışma odasına girdi, masasının başına geçti, uzandı, omuzlarını duvara yasladı ve... Hiçbir şey demedi...

Odasının kapısında durup, endişe duyanlar, yorgun ve ağır bir ses duydular:

Keşke! Keşke!

Hayır, asla, asla! Hiç bir renk...

Onlar karşısında gösteriş yapamaz. Hiçbir renk onları yalancı cilveleriyle örtemez. Hiç... Hakkı yok... Hakkı yok! Hakkı yok.

Hakkı yok.

Hakkı yok.

Hakkı yok.

Hakkı yok.

Hakkı yok.

Ben bu haberi, geçen yıl Les Causeries de la Solitude'da okudum. Çok ilginç buldum, çok zor inandım. Sonra hatırladım, dışarıda bazen sanattan anlayan bir insan, Leonardo Da Vinci'nin Madam Mona Lisa'nın tebessümünü çizdiği tablosu veya

Eyfel Kulesi veya Notre Dame Tapınağı'nın ilginçlikleri karşısında saatlerce oturuyor, duruyor, göz kırpmadan seyrediyor, bu büyüleyici güzelliğin cazibesine kapılıyor, kendinden geçiyor... Bunları hatırlayınca Chandel'in olayına inanmak kolay oldu. Üstelik bu ruhu da çok iyi tanıyordum.

Meşhed'de İmam'ın ihtişamlı kubbesi ve zümrütten minaresi de yıllardır yan yana duruyor. Şehirde ilk göze çarpan eserlerin başında geliyor; tüm binalardan, evlerden, camilerden, hanlardan, kervansaraylardan, restoranlardan, misafirhanelerden, sarnıçlardan ve hamamlardan çok farklı tarihî bir eser. O halde neden bugün Gevherşad Camii'nin kubbesini, Allahor Deyhan'ın kubbesinin yanı başında yükselttiler? Ben hep bunları düşünmüşümdür. Neden neonlar, mağazaların muranî, renkli büyük tabelaları ve renkli ışıkları caddenin iki yakasında, hatta İmamın haremine uzanan ziyarete gelen müştak ve bekleyen yolcuların bakış ve görüş açısını bozmakta, kargaşaya sürüklemektedir?

Yıllarca ümit ve şevkten sonra Meşhed'e gelen, işini, gücünü, hayatını, akrabasını ve tanıdıklarını geride bırakıp ziyarete gelen kimse şehirden içeri girince, Tahran Safevî, Taberî veya Nadirî Caddesine gelince caddede hiçbir renk, ışık, tabela, nişane, süs, kemer ve neonun karşısında durmasını, gözünü almasını istememektedir. Sadece kendi güzelliğini, şeklini ve rengini konuşsun, müştak ziyaretçinin gözüne girsin. O, caddelerin sessiz ve teslimiyet içinde olmasını, her şeyin kendisini çalmasını ve yolunun üstünden çekilmesini ister. Dostu görme kararsızlığı, iştiyakı ve aceleciliği içinde olan o kimseyi yol üstünde hiçbir görüntüyle uğraşmadan maksadına ve hedefine ulaştırmayı arzular!

Bir ziyaretçi, turist değildir. Göz gezdirmeye, görülecek şeyleri görmeye, seyredilecek şeyleri seyretmeye gelmemiştir. Bir ziyaretçi, ışıkları, ateş oyunlarını ve Batı şehirlerinden birini seyretmeye gelmemiştir. Köylü değil ki şehri seyretmeye gelmiş olsun. Geziye gelmemiştir. O sadece dua için gelmiştir, gezip eğlenmek için değil!

Köylü olsa bile köylü ziyaretçi değildir. O Tahran'a değil, Meşhed'e gelmiştir. Meşhed'de olduğu müddetçe mukaddes ziyaretgâhı görmek ister. Gözlerini güzel ve altından mezara ve minarelere diker. İmam Rıza'sı, Tus şehrinin garip sultanı, ceylanın kefili, zalim hilâfetin ve gâsıp halifenin kurbanı oldu. İmam Rıza orada gizli, canlı, hazır, ziyaretçisini düşünür. Ziyaretçinin bakış açısını veya baktığı şeyi bulandıran, onun parlaklığını, biricikliğini ve gösterişini etkileyen her renk, perde, tablo ve resim mutlaka ziyaretçileri incitir.

Kraliçe Farah Diba'nın Meşhed'e yaptığı son gezisinde, Tahran Caddesindeki tabloların ve neonların kaldırılmasını emrettiğini duyunca çok sevindim.

Aferin!

Keşke haremin sorumlusu da ziyaret ile seyretmenin farklı şeyler olduğunu bilseydi! Ziyaretçi, turist değildir. Ziyaretçi duaya gelir, gezmeye değil. O şehri görmek, çeşitli ve renkli, göz alıcı şeyleri görmek isteseydi, Paris'e giderdi; Meşhed'e değil! Tahran'a giderdi; Tus'a değil!

Paris Notre Damme Kilisesi'nin yöneticisi, Aligar Tapınağı'nın yöneticisi olsaydı, yine de haremin sorumluluğunu ona vermemek gerekirdi!

Notre Damme Kilisesi'nin görevlisi bilir ki:

Aligar Tapınağı Tahran'ın yeni açan gülü değildir.

Paris'in Notre Damme Tapınağı, Paris'in Pighal Mahallesinin Moulen Rouge'u ile aynı değildir. Keşke okuyucu Notre Damme Tapınağı risalesini okusaydı da onu nasıl süslediklerini, ışıklandırdıklarını, onu nasıl sükût, azamet, huzur, hayal, dua, bağışlanma ve platonik aşkla boyadıklarını ve süslediklerini görseydi... Yazık!

Notre Damme de Paris, sözlük manasının aksine, ıstılah olarak maksat Hz. Meryem'dir. Tanrı'nın Oğlu, İsa Mesih'in annesi!

Dünya kelimelerle doludur, neden kalemin zayıflığından ve baskıdan inliyorlar!

Biz renkleri konuşuyorduk. Renklerin manasını, duygularını, uyumunu, uyumsuzluklarını ve renkler âlemini inceliyorduk.

Okuyucuya burada "Renklerin Dili" makalesini tavsiye ediyorum. O makalede yazdıklarımı tekrar edemeyeceğim. Burada sadece bir konudan bahsetmek istiyorum. Gerçi bu da renkler hakkındadır; ama renkler ilminde yeni bir daldan bahsediyorum. Bu dalın kurucusu Chandel'dir. Gittikçe genişleme, büyüme kaydediyor. Bu dalın konusu renkler ve insanlardır. Dolayısıyla bu dal da kendi içinde ikiye ayrılıyor:

1- Renkler ve beden

2- Renkler ve ruh

Birinci bölümde renklerin beden ile olan ilişkisi söz konusu edilmektedir. Bu da kendi içinde dört bölüme ayrılmaktadır:

a) Renklerin, endamın boyut ve ölçüleriyle ilişkisi. Bu statik bir zemindir. Yani burada hareketler göz ardı edilir; bir heykel, bir ceset gibi.

b) Renklerin, bedenin tavır ve hareketleriyle olan ilişkisi. (Dinamik)

c) Renklerin, şahsın tipiyle ilişkisi. Şahsın tipi ise şekillerin terkibinden ve organların toplamından oluşmaktadır. Örneğin burun, alın, göz, dudak, yanak ve kaşların terkibinden oluşan yüz tipi gibi.

d) Renklerin, beden ve organların rengiyle ilişkisi... (Saç, göz, çehre, tırnak ve el gibi...)

Bu ilmin ikinci dalında yani renklerin ruhla ilişkisi noktasında da iki bölüm söz konusudur.

a) Renklerin görülenlerle ilişkisi

b) Renklerin görenlerle ilişkisi

Bu da Chandel'in üstün keşiflerinden biridir. Şimdiye kadar hiç kimse bu konuyu ele almamıştır. Bu konu oldukça hassas bir konudur!

Şu anda renkler ilmini bu minval üzere ele almak istemiyorum. Zira bu makaleyi on, on beş gün zarfında bitirmek zorundayım. (Bugün 13 Ocak'tır.) Zira 2 Şubat'ta Kum'a gidip Hz. Masume'yi ziyaret etmek istiyorum, adağım var.

Ayrıca bu ilim, huzurî ilimlerdendir. Tedvin ilmi değildir. Nazar ilmidir. Tedvin ilmi değil, telkin ilmidir. Bu iki etken dışında başka bir hâdise vuku bulmuştur ki son iki gündür halim çok kötü. Baygın haldeyim. Dün gece bir rüya gördüm, henüz onu tabir etmeye çalışıyorum. Kalbim hâlâ hızlı atıyor. Sık sık nefes alıyorum, nabzım hızlı hızlı çarpıyor, yüzüm ateşten kızarmış gibi!

Dün gece bir rüya gördüm, geceydi. Issız ve karanlık bir çölde yapayalnızım. Dağ yanğındaki mağaramdan dışarı çıktım, tek başıma atımı aramaya koyuldum. Ümitsizlik içinde, donmuş bir halde "Hiçistan"dan geçip Kızılkale zindanlarına varan taşlık ve zor çöl yollarını kat etmek istiyordum. Hasta ve yorgun bir halde bineğime bindim, dizginlerini çektim, vurdum, harekete geçti, durdu! Vurdum, tekmeledim, dizginlerini çektim, biraz hareket etti, yarım adım attı, yine durdu! Yine vurdum, yularını çektim, tekmeledim... Hayır... Bir tek adım atmıyor! Ne olmuş? Soğuktan mı dondu? Neden böyle donup kaldı?

Soğuk ve karanlık bir kış gecesi, ben yapayalnız, atım olduğu yerde donakalmış! Rejimin zindanları yakın, ben devrimcilikle suçlanıyorum, her yerde aranıyorum. Görevliler her tarafa dağılmışlar!

Ne yapayım?

Atım susuz ve yemsiz kalmış. Susuzluktan donup kalmış, bir adım atacak gücü yok. Ne yapmalıyım? Aniden nefes aldığım hava ağırlaştı, atmosfer dağıldı. Hiçbir şey göremiyordum ama görünmez bir ruhun başımı gölgelediğini hissediyordum. Onun

ağırlığını ve hareketlerini aldığım nefeste, derimde, göz kapaklarımda, göğsümde, kalbimde, havada, uzayda, her yerde hissediyordum. Hiç görmediğim ve hiç olmadığı halde varlığından o kadar emindim ki bende bir beklenti icat etti; bana bakıyordu, yolumu gözlüyordu, merak ediyordu, sanki birazdan bir hâdise olacak gibiydi! Asla olmayacak bir hâdiseydi bu. Asla beklenilmemesi gereken kimse veya şeyin beklentisi gibi bir şeydi bu!

Bu işte ne kadar gizemli durumlar var! Mucize dolu dünya, harikulade, garip işler, kerametler, sihir, büyü, cadılık, gayp ve bu dünya ve bu toprağa bağlı hayat cinsinden olmayan her şey...

"Canın velayetinde gökler var
Dünya göğünün efendisi
Ruh yolunda aşağılık ve yücelikler
Yüce dağlar ve çöller var."

Chandel ne kadar da doğru söylüyor: "Sevgiyi, sevdiğini bilmeyen kalp, Rabbine dua edemez."

Evet doğruydu.

Aniden gece karanlığının kalbinden yükselen bir kuşun bana doğru geldiğini gördüm, durdum, durmadı, geçip gitti.

Ben rüya âleminde bineğime binmiş, hayretler içinde kalakalmıştım. Sanki göklerin karanlığında bir şimşek çakmış, kaybolup gitmiş gibiydi.

Az sonra kendime geldim, yeniden bineğime bindim, vurdum, tekmeledim... Hayvancağız bir tek adım atmıyor, dizginlerini çekiyorum, inliyor, sürekli vuruyorum. Yularını çiğniyor; ama bir tek adım atmıyordu. Sadece yaşadığını, donmadığını anlıyordum, açlıktan güçsüz düştüğüne inandım!

Yeniden soluduğum havanın ağırlaştığını hissettim. Yeniden bir ruh karartısının fezayı doldurduğunu ve havanın dalgalandığını fark ettim. Yeniden bir bekleyiş perişanlığına düştüm, şevkle dolu hayretler içinde kaldım, hayır, hayret dolu bir şevk içine düştüm!

Yeniden gördüm, doğruydu! Yine o kuş geldi. Karanlıkta bu altın kanatlı yüzünü göremiyordum. Ama hiçbir kuşa benzemiyordu. Adeta efsanevî bir kuştu. Hüthüt, Hint Papağanı, Devlet Kuşu, Pupek, Sırlar Kuşu, Anka, Semender gibi bir kuştu. Evet, daha çok Semender'e benziyordu. Gerçi ben Semender'i hiç görmedim. Ama görmediğim, sadece duyduğum yerlerin hayalimde bir şekli ve sureti yok mudur? Biz Süleyman'ın Hüthüt'ünü gördük mü? Hayır, o halde bildiğimiz kuşlara, kargaya benzemediğini nereden biliyoruz? Sesi tavuğun, horozun, serçenin, bülbülün, karganın, güvercinin ve kanaryanın sesine hiç benzemiyor... Sesi daha çok Hıra mağarasının ıssız sessizliğindeki Cebrail'in sesine benziyor. Yarımada çöllerinin gecesinde, Mekke'nin sessiz ve sır dolu dağlarında, gaybî vahiy sesini, meleklerin nidasını andırıyor. Bunları duyduk mu? Hayır; ama nasıl olduğunu biliyorum, biliyorum... En azından hangi seslere benzemediğini biliyorum. Ruhu yanmış rahibin dua ve yakarışına benzediğini ve kapısı kapalı, sessiz tapınağın yüksek ve mukaddes odasının içinde yankılandığını, gezdiğini kelebekler gibi avare bir şekilde ve sabırsızca uçuştuğunu biliyorum!

Gece karanlığında yüzünü ayırt edemedim; ama gördüm, altın kanatları, zarif ve sivri gagası vardı. Daha çok ünlem işaretini andırıyordu başındaki tacıyla. Rengini göremedim; ama kanatlarının renginde olmalıydı. Evet, başındaki taçla daha çok bir soru işaretini andırıyordu. Boynuna oturmuş başıyla "9"a benziyordu. Ama "9"un şeklinden çok manasına benziyordu. İlginç boynu da şeye benziyordu. Ne bileyim doğru dürüst göremedim. Sanki iki omuzları arasında "isyan" yükseliyordu. İsyan çiçeğinin sapını andırıyordu. Bu çiçek göğsünde köklenmişti. Vücudunu iyice göremedim. Geceydi, kuştu. Kuşun bedeni kanatlarında gizlidir. Öylesine bir hızla geçti ki göremedim, hayalimde bir arzuya benziyordu. Ama bir tacirin arzusu değil, bir siyasetçinin, bir âşığın, bir devlet memurunun, bir âlimin, bir müminin, bir makam düşkününün, bir paracının, bir şöhret sevdalısının, bir reisin, bir müdür muavininin arzusu değil. Bunlar arzuların en kötüleridir. Hayır... Vücudu biraz filozof, biraz da

şair olan bir yazarın arzusuna benziyordu. Hayır, hiçbir şeyi olmayan ve hiçbir şey de istemeyen bir yazarın arzusuna benziyordu. Sadece ve sadece... Bu dünyada, bu hayatta, bu varlıkta, yaşayışta ve isteklerinde sadece bir tek arzusu var.

Onun arzusuna benziyor ki... Kimin arzusuna? Bir arzulunun arzusuna, başka hiçbir şeye... Ama... Bu arzu... Cisimleşen bir arzuydu. Öyle ki Tanrı, put olmuş. Venüs'ün güzelliği, Zeus'un ihtişamı ve Beatris'in aşkı olmuş!

Uzun arzular da görülen maddî çehrede tecelli edebilir. Ama bu maddiyat, arzular cinsinden değildir, sadece onun tüm sıfatlarına sahiptir.

Rüya da bu değil midir? İlginç bir şey keşfettim! Bu son yıllarda ilginç şeyler keşfetmeye başladım. Ne keşifler! Hem de yeni yolculuk ettiğim ilginç ve meçhul bir dünyada. Yeni bir öğrenci olacağıma, üstat oldum. Hem de ilmi buradan alıp oraya veren bir üstat değil! İlim hamalı! Hayır; yapıcı, yaratıcı, keşfedici ve buluşçu! Yine kendimi övmeye başladım...

Rüya da böyledir. Rüya da manaların şekillenmesidir! İdeallerin tecessümüdür. Bedensiz tecessüm! Emelin, meylin, arzunun, isteğin ve hayallerin şekillenmesidir. Bu Freud ve psikanalistler ne kadar şuursuzlar!

Olmasını istediğimiz şeylerin olmasıdır! Olmak! Hayır, gözükmek! Yine iyidir, keşke her zaman rüya görsek. Ne yazık ki her zaman olmuyor. Rüyasız geçen uykular ne kadar berbat, siyah, ölü ve kötü uykulardır. Kara uykular! Yoğun, durgun ve boş bir karanlık, yokluk! Birkaç saatlik ölüm, mutlak yokluk! Rüya da bir tür hayattır. Rüya görmek bir çeşit yaşamaktır. Bazen uyanık olmaktan bile daha iyidir! Çok daha iyi, çok! Cennette yaşamaktır, rüya efsaneler gibidir, tarih gibi uyanıklıktır...

Ben gidip o yakınlardan geçen bir posta atına bindim. En yakın yerleşim birimlerinden birine vardım. Gecenin karanlığında dinginleşen bu yeşil ve güzel beldenin kalbine girdim. Cennete giden caddelerin birinde hissettim kendimi. Uzun ve yeşil ağaç-

ların, birbirlerinin omzuna baş koyarak, gecenin sessiz kalbinden geçen meltemin fısıltısında birbirlerine söylenmeyecek şeyler söylediklerini duydum. Ağaçlar sessiz ve sır doluydu. Her biri gecenin kalbinde bir ruh abidesi gibi boy atmış, başını ve boynunu en yakın tanıdığının tarafına eğmişti. Sessizce konuşuyorlardı, söylenmeyen sözleri söylüyorlardı. Ben ise rüya âleminde gizlice onları seyrediyordum. Göğüs göğse verip, sessizce en gizli şeyleri birbirine fısıldayan, yapraklarının parmak uçları, avuçları ve el antenleri miydi? Esen her rüzgâr, adeta Yemegandere'den geçip, o taş zindanlarındaki şairin mesajını götürür gibiydi. Ey Horasan rüzgârları, Yemegandere zindanındaki o yalnız insana doğru es! Kucağındaki sevginin okşayıcı kokusunu ve insanın yücelik mesajını inleyen, şarkı söyleyen, ağlayan, gülen ve çağıran, o altın kanatlı kuşun feryadına ve bu zamana yabancı, değerli yalnız insana götür... Yol üstündeki kervansaraydan saman ve arpa alıp bir kova suyla birlikte posta atını suladım, doyurdum. Biraz zaman geçti. Ben yapayalnız ve gece karanlık. Horasan'ın orta yerinde atımın canlanmasını bekliyorum. Aniden rüzgâr hızlandı, hava bozdu, feza ağırlaştı, çölün her tarafı, "geliyor!" feryadını duydu.

Ve geldi.

Ve

Geldi...

Hayır, ne demek istiyorsun? Sanki âlemin tüm hareketleri bir kuştu, uçuşa geçmiş gibiydi! Ne mükemmel bir cümleydi! Söylemek istediğimi ifade ettim. Bu oldukça nadiren elde edilen bir başarı, lütfen yeniden okuyun.

Bu âlemin tüm hareketleri bir kuşta uçuşa geçmiş gibiydi. Dünyanın tüm hareketleri, heyecan, ihtişam ve ilginçlik dolu bir anda yanımda durdu. O kuş yeniden geldi. Bu defa yanımdan hızla geçmedi. Durdu! Evet! Yanılmıyorum, durdu, benim için durdu, indi, tam yanıma kondu, oturdu.

Ben darmadağın oldum.

Rüya âleminde her yanı ateş almış bir mum olduğumu gördüm. Fener gibi kendi içimde kalbimin üzerine katlandığımı hissettim. Vücudumda varlığımın henüz devam ettiğini gösteren tek delil, ellerimin titrediğini hissetmemdi. Beş veya on iki duyu organım... Her birisi bir tarafa kaçmaya başladı. Hiç birisi gözükmüyordu. Hiçbirinden bir eser yoktu, hepten kaybolmuş gibiydi...

Kalbimin bile atışları yoktu. Henüz o ana kadar aşırı heyecandan kalbimin atamayacağını hissetmemiştim.

Halkın tabiriyle "ağlamak için bile güzel bir kalp gerekir." Doğru söylüyorlar! Dertler göz ve kalbe ağlamak için izin verecek kadar insaflı olmalıdır. Ona inleme gücünü vermelidir.

Ne bileyim o ne hâldi? Ne bileyim ne haldeyim?

Yüzlerce zor, şiddetli, fırtınalı ve vahşi durumlar, bilmediğim neler? El ele verip bir anda ruhuma döküldüler. Evrenin tüm hareketleri bir anda ruhuma boşaldı! Nasıl nitelendirebilirim ki?

Dilimizde olan en iyi vasıf, büyük Mevlana'nın vasfıdır ve benim halime de biraz olsun benziyor. Hikâyenin sonunda yaşlı adamın vuslat halini; yani Ömer'in (nesimin) Allah'ın emrini (kuş) getirdiği ve "Sana müjdeler olsun, Allah seni muhabbetine, merhametine gark etti." dediği anı anlatışı, benim halime ne kadar da benziyor.

Yaşlı adam, gâsıb halife Ömer'in ümitsiz kılıcı, kınamaları, dertleri ve eziyetleri, ardından, ansızın beynine ve kalbine inen muhabbet/sevgi darbeleriyle sarsılıyor:

"Ruh gibi ağlamaz gülmez oldu
Ruhu gitti yeni bir ruh dirildi"

Sabah uykudan uyandıktan sonra akşama kadar gördüğüm bu rüyanın sarhoşluğundan kurtulamadım. O nazın çıkışının ve o nazlının gelişinin sarhoşluğu içindeyim.

Sahi, bu "naz" ve "nazlı" kelimeleri ne kadar güzel kelimelerdir. Bunu da daha yeni anladım. Güzellikleri konusunda bir makale yazılabilecek kelimelerdendirler. Bir gece sabahlara kadar

oturup hakkında konuşmak mümkündür. Güzellikleri sayılabilir, anlatılabilir. Farsçada manası musıkisinde bu kadar aşikâr olan başka bir kelime daha yoktur. Sözlük manasını bilmeyen birisi bile bu kelimeyi duyduğunda az çok manasını tahmin edebilir. Örneğin bir yemek ismi olmadığını bilebilir. Yada bir baba küçük kızının şirinliğini görünce hemen heyecanlanır, merhamet ve sevgi şiddetinden neredeyse oynayası gelir. "Ne yani? Şimdi benim gibi yaşlı birini oynatmak mı istiyorsun? Hıı-ı! Ne kadar kötüsün! Seni yaramaz seni! Tutun şunu hele!" gibi şeyler söyler.

Doğrusu anlayamadım... Bu söylediklerin bir çeşit yemek mi? Yemeği mi?

Aslında... Hi hi hi!

Ne var? Neden böyle güldün? Neden hoşlanayım ki?

Ne bileyim? Ama hoşlandığını biliyorum. Eski psikologların ve filozofların görüşlerini reddettiğim konusunda, yaptığımız sohbet esnasında beni mecbur ediyorsun. Eski filozoflar "Bir'den ancak bir sudur eder." derlerdi. Yani bir nedenin sürekli bir sonucu olur, iki sonucu değil. Örneğin insan yazarken şoförlük yapamaz. Terlerken, soğuktan titreyemez. Gençlik yıllarında, bundan on yıl kadar önce kalbim birine, beynim ise başka birine vurulmuştu. İrade ve aşk. İman ve sevgi. Sosyal, felsefî ve siyasî inançlar ile aşk, perişanlık ve merak... Her ikisi de içimde alev alev yanıyordu. Ben de her ikisiyle meşgul idim. Kitap ve maşuk, ilim ve aşk, kalp ve akıl beni benden almış, mahvetmişti. Bir gün babamın yanında oturmuş, siyasetin ve halkın kurtuluş yolunu konuşuyordum. O "Islahat" diyordu, ben ise "Hayır, devrim" diyordum. O, "Halk ıslah edilmeden devrim olsa da fayda etmez, bozulur." diyordu. Ben ise "Sömürgecilerin hâkim olduğu, toplumu ve genç nesli yetiştirdiği bir ortamda ıslah çalışmaları faydasızdır, havaya tohum saçmak gibidir." diyordum. Babam âdeti olduğu üzere kızdı, küplere bindi, heyecanlandı. Ben ise âdetim olduğu üzere sustum, dinledim, bir

şey söylemedim, başımı önüme eğdim, bakışlarımı dışarı attım. Bahçeye, havuzun kenarına, göle, yeşilliğe, ağaçlara, daldan dala, yukarılara, daha yukarılara, Ay'a kadar yükseldi bakışlarım. Bir de baktım, babam durmuş beni bekliyor. Sanki geleceğimi biliyordu. Daha yeni gelmişti. Nefes nefeseydi. Yüzü Ay'a kadar yükselişin zorluğundan kızarmış, saçları bana soruyordu. Saçları beni soruyordu, hızla yanıma koştu. Kendini babasının kucağına atan bir çocuk gibiydi, gözleri fersiz, dudakları huzursuz, boynu sert çekilmiş, tavırları keskin ve kararlı, yüzü tıraş olmuş... Kızgın bir melek gibiydi. Ben ise başımı omuzlarıma koydum, hiç konuşmadım, hiç söylemedim, dinledim, inlemesini bekledim, ruhuna dökülen zehirleri ruhuma dökmesini bekledim. Nefesi açılsın, hâli düzelsin, hafiflesin, bana ne isterse söylesin, bağırsın, inlesin, ağlasın, gözlerimi yumruklasın, yüzümü tırmalasın... O boşalınca bu defa sıra bana gelecekti. Ben âdetim üzere kendimden bahsetmedim, dertlerimi ve kederlerimi anlatmadım, kötü söz ve davranışlarını kötülemedim. Beni sorsun istiyordum; bana sormasını değil. O hep mesele olsun, ben ise çözüm yolu. O soru sorsun, ben cevap vereyim... Sahi söylemedim, bu parmaklarım, ellerimin dilleridir. Ellerim de bu konuda kalbimden daha çok iddialıdır. Ama kimse bilmiyor! İnsanın organlarında da zulüm, mahrumiyet, gösteriş, inziva, ahlâkî yücelik, üstünlük taslamak, sınıf farklılığı, ehliyetsizlik ve fedakârlıklar; kısacası resmî kurumlarda ve toplumda olan her şey var.

Bu ellerin kaderi ve ellerin dili, gözlerin kaderi ve gözlerin dili, kalplerin kaderi ve kalplerin dili! Gece gündüz riyadan uzak bir köşede tüm dertleri ve çileleri bu eller çeker, toplumda da yerleri ceplerin içidir veya bir köşeye düşmek. Kimse onları tanımaz. Her yerde kalp ve dil konuşulur. İşleri eller yapar, sözleri elin dili söyler. Yine de zor işler onun omzundadır; ama faydasını gözler görür, lezzetini bakışlar tadar! Riyasız samimiyet, temiz ve asil sözler hep ellerin kalbinde gizlidir. Onlar konuşmaz, iddiasızdırlar, uzlete çekilirler!

Sabahtan akşama kadar o çalışır, çeker, çalışır, konuşur, sessiz bir köşede durur, yemek içmekle uğraşır. Gündüz olunca eller kenara çekilir, dil konuşur, gösteriş yapar...!

Eflatun herhalde yeryüzünde uygulanamayan Cumhuriyetinin göklerde uygulanacağını söylüyordu. Yeryüzünde ellerim o kadar usta, güçlü, lâyık, müstahak, zevkli ve samimî olduğu halde sadece bir künyeye sahip oldu. Ne insanların gözünde ne de adalet ülkesi ve özgürlükler, arzular diyarı olan gökyüzünde! Soru yaratmak ne kadar ince, zarif ve heyecanlı bir iştir. Sonra her şey değişti. O soru oldu, ben cevap verdim. O beden oldu, ben ise ruh ve ayaklar altına serilmiş ilâhî bir ipek. O... Ben... O... Biz... Benim hafızam gitti; ama gittiğini unutmadım. Tümüyle unuttum; ama yıllar sonra yeniden ortaya çıktı. O çocukluğun temeli herkeste vardır ve her zaman baki kalır. Ancak ölümle gider. Derinlerden, hayır, her zaman gizli olan ve hatta o çocukluk günlerinde de muhteremlik, maneviyat ve müşahhaslık maskeleri altına sakladığım varlığımın yüz katmanı içinden baş kaldırdı ve yıllar sonra ömründe ilk defa ağzını açtı ve kötü ve soğuk değil, şımarıkça, hafif ve biraz şakacı sözler söyledi. Serseri değil, biraz genç; tatsız değil, çok tatlı; çirkin değil, çok güzel sözler... Ne desem, bilemiyorum; aslında bambaşka sözler, tahmin edilemez konuşmalar, hiç kimsenin tasavvur edemeyeceği sözler. Hayal ettiğiniz her şeyin ötesinde başka bir tür. Sonra Ay'ın tutulduğunu, renginin kızardığını gördüm...

Tebessüm ettim, yüzüm kızardı, hafiften hareket ettim, oturdum, derin bir nefes aldım... Oda birden sessizliğe gömüldü, sesler aniden kesildi, kendime geldim ve anladım, baktım ki babam...

Ah! Ne kadar ayıp!

Kalkıp odadan dışarı çıktım. Koridorda tek başıma oturdum...

Sen durmadan orada konuştuğum sözleri soruyordun.

– Hangi sözleri?

– Orada, Ay'ın üzerinde ona söylediğin sözleri.

– Ay mı? Ama...

– Ne olduğunu bilmiyor musun?

– Hayır!

– Neden... Biliyorsun... Pekâlâ... Ne söyleyeyim?

– Hayır, söylemelisin, tek tek onların hepsini tekrar etmelisin.

– Ama onlar söz değil, hayaller.

– Olsun, ne hayalleri? İzah... Duymam gerekir.

– Ama insan hayal ettiği her şeyi başkasına söyleyemez ki!

– Neden olmasın? Ben, olmaz diye bir şey bilmiyorum.

– Nasıl anlamıyorsun? Yoksa duygusalları...

– Dikkat etmediğimi mi sanıyorsun? Beni kandıramazsın!

Nazdan ve nazlıdan bahsediyordum! Bu konuda neler biliyorum, neler... Keşke fırsat olsaydı da bir "Naznâme" yazsaydım. Şehname'nin iki katı, naz hakkında bir mesnevî... Ne kadar nazlı bir mesnevî olurdu!

Avrupa dillerinde bunun karşılığı yoktur. Nazlı bir dil olan Fransızcada ve dünyanın en zarif insanları olan Fransızlarda bile bunun karşılığı yoktur... Fine!

Hayır, hiçbirisi... Naz bambaşka bir şeydir.

Müziğin bazı sesleri nazdır, bazısı renkler... Nazdır bazı şekiller, bazı kokular nazdır, bazı sözler nazdır, bazı insanlar nazdır, bazı duygular nazdır, bazı fikirler, birçok hayaller ve çoğu arzular nazdır. Bazı geçmişler nazdır, bazı gelecekler nazdır, bazı haller nazdır, bazı şiirler nazdır, bazı sorular nazdır, bazı tebessümler nazdır, bazı bakışlar nazdır, bazı günler, saatler nazdır, bazı defterler nazdır, bazı kalemler nazdır, bazı tükenmez kalemler nazdır, bazı kırılmalar nazdır, güzellik ve çirkinlik, hatta dürüstlük ve haraplıkla da ilgisi yoktur. Bambaşka bir sıfattır. Bazı isimler nazdır, bazı ölçüler nazdır, bazı dostluklar nazdır, bazı sövgüler nazdır, bazı küsmeler nazdır, bazı yazılar nazdır, bazı elifler nazdır, bazı yalanlar nazdır, bazı mektuplar naz-

dır, bazı anlayışsızlıklar nazdır, bazı kötülükler nazdır, bazı... Daha nereye kadar yazılabilir bilemiyorum. Belki de sınırı yoktur. Nazlar sonsuzdur, bunlar naz kitabının bölümlerinin başlık listesidir. Naz Mesnevîsi... Planını bile zihnimde kurdum. Uzun bir müddettir tarihte, hayır, tarih bu tür şeylerin yeri değildir. Tarih sesli ve ünlü kahramanların yeridir. Efsaneleri, tanrıları ve sanatları inceledim; bir eser, tür tanrıçası, bir Venüs, bir tanrıça... İnsanın hayali, insanın güzel yaratıcı ilâhî sanatı, bütün bu nazlara haizdir. Gezdim, gezdim ve gezdim... Tam on iki yıl önce, aklımdadır, ilkbaharın başlangıcıydı. Sonbahardı; ama bahar kokusu geliyordu. Akrabamdan bir mektup aldım. Tam otuz yıldır görmediğim ve unuttuğum bir dosttan... Ayrıntılı bir mektuptu ve uzuncaydı. İlk defa Chandel'i tanıdım. Eserleri ve fikirleri bana çok yeni geldi. Asla inanamıyordum. Turvil sahillerinde denizden çıkardığı heykel, aniden sanat anlayışını, tarihî dünya görüşünü, edebî duyguları, estetiği, felsefeyi, akideyi ve düşünceleri değiştirdi. Daha önce Batı sanatının şaheseri, güzellik tanrıçası Venüs idi. Venüs'ün heykeli Doğuludur. Gerçi Batılı Venüs efsanesi üzerine yapılmıştır; ama belli ki Doğulu, Batılıların Venüs'üne karşılık bunu yapmıştır. Ama benim başka bir inancım var. Doğu ve Batı tarihinden de anlaşıldığı gibi, Venüs'ü bu efsane üzerine yaratmışlardır. Zira medeniyet ve kültür o zamanlar bu topraklarda idi. Batı, Doğu'yu taklit ediyordu. Ayrıca dilbilim açısından da "Venüs"' kelimesi Farsçadaki "Banu" kelimesidir. Kelimenin sonundaki "s" harfi bir ektir. Yunanca kelimelerin sonuna gelmektedir, kelimeden sayılmaz. "B" harfi o dillerde genelde "V" harfine çevrilmektedir. Farsçada bunun benzeri çoktur. "Berdar", "verdar", "bayist" "vayist", "ab", "av" gibi... Daha sonraki araştırmalarımda bu konuda beni fazlasıyla bilgilendirdi, görüşümü onayladı. Chandel bu değerli şaheser heykelde birçok ilginç, yeni ve karmaşık nükteyi açıklığa kavuşturmuştur. Özellikle büyük bir zahmetle adını bile okumuştur, şu anda aklımda değil. O tabirin manası "Sufi gülü" manasına yakındı. Bu da gösteriyor ki "Sufi" kelimesi Yunan kökenlidir. "Yün" kelimesinden türediğini söyleyenler yanlış

düşünüyorlar. Vidya da, Hintli Buda dinindeki "Veda"dır. Vedaizm ve Upanişad kelimeleri ise görme ve görüş kökündendir. Bu da ilmelyakindir. Bilmekten daha üstün, yani görmek... Konu çok ayrıntılıdır...

Bilmiyorum nasıl ve ne zaman?
Yaratılış Neant'dan kalktı ve
Birden kendimi göğün altında
Yerin üstünde, yabancı ve karanlık
Bir dünyada, erkek ve kadın kalabalıklar,
Hayvanlar, böcekler gibi yaşayan
Kalabalıklar arasında buldum.
Fakat ben, her zaman yapayalnız,
Her zaman kederli ve her zaman
"Başka kendimi" arayan...
Sen, sen ki hayatımda hiç görmediğim
Kim olduğunu hiç bilmediğim
Ey Godau, Messi
Bekliyordum, karavanının çanını aldığım
Günden beri, sonunda karavan geldi ve
Güzel sufi gülü sundu.

Ne zaman, bilemiyorum? Nasıl bilemiyorum?

Yaratılış yokluktan başladı, aniden ben göklerin altında, yeryüzünde birbirinin olan kadın ve erkek grupları arasında, hepsi de hayvanlar, böcekler efsanesi üzere yaşamak için, ben kendimi yalnız, yapayalnız hissettim.

Ama her zaman ben kendimi yalnız, yapayalnız buldum, her zaman dertli, her zaman kızgın, hep o "diğer ben" imi bekledim. Seni ömrümde asla görmemiştim, senin kim olduğunu bilmiyordum.

Ey Godau, Ey Mesih!

Hayata başladığım günden beri kervanının zil sesini işitiyordum. Sonunda kervan geldi ve Godau bana doğru geldi, tebessüm ederek Sufi gülünü bana hediye etti.

Yabancım
Bilmiyorum ne zamandı
Sen kız kardeşimdin veya
Karım ve belki akrabalarımdan biri
Fakat eminim, eminim, eminim ki biz
Birlikte yaşıyorduk, çok samimi bir çift gibi,
Eminim, eminim, eminim, her gün, her akşam,
Her an, yitik anılarımızdan birini anımsıyorum
Beraber dolaştığımız gün
Şafağa kadar lafladığımız gece
Sana olan aşk dolu hislerimi
İtiraf ettiğim ilkbahar sabahı
Ve birlikte cennetimizin, rüyalarımızın
Kalbinden geçen nefirin kenarında
Yemek yediğimiz öğlen ve 12 yıl önce,
İki sandalyenin bizi sabırsızlıkla beklediği
Madam Canard'ın kafesinde buluştuğumuz ikindi
Ve Port Dauphin'e gitmek üzere yanımıza hafif yiyecekler
(bir gece önce senin için pişirdiğim biftek)
Alarak trene bindiğimiz pazar ve sonra
Seni Boulogne koruluğuna götürdüm,
Toprağın üzerine birlikte uzanarak
Ellerimiz birbirimizi ararken, kalplerimiz
Usulca birbirlerine olan aşkını anlatıyordu
Ve bir damla gözyaşı göz pınarımızda
Bocalıyordu, bakışlarımız sürmesine rağmen,
Hayallerimiz, umutlarımız arasında, renkli ve kokulu
Tüm güzel aşk sözleri, göğün pisti üzerinde oynayarak,
Şu yeşil sırlar okyanusunda yüzerek ve ellerimiz
Yıldızların ellerinde dans ederek ve tabiatın mavi ufkunu
Sakin ve hoş yaparak
Evet, aşkın güzel sözleri, tuhaf, coşkun, sır dolu bu sözcükler
Sadece sufi çiçekten bahseden bu sözler, hayatta, dünyada
Aşktan, yüce aşktan başka herkese ve her şeye kalbi
Daima kapalı olmuş dindar ve kutsal bir adama

Tanrının bir ihsanı, yani gerektiğinde sevmek,
Saf güzelliği, mutlak iyiliği ve oradan gelen hissi sevmek
Ve nihayet yüce Tanrı tarafından vücuttaki sufi ruh,
Ya da fırtınanın ruhu, kutsal Chappelle'nin kalbi: Mehrâva...
Ne güzel! Mersi! "Bana bir harf öğretenin kölesi olurum."

Her zaman Ali'nin nasıl böyle bir abartmada bulunduğunu düşünürdüm. O şair değil, güzel konuşmuyor, güzel sözler söylüyor... Genelde bu ikisini birbirine karıştırıyorlar. Onun eşi Fatma[21] şöyle diyor: Büyük bir ateş içinde ve Sakife'de olan biten üzüntülü hikâyeden duyduğu üzüntüyle, ateş her yanını sarmış bir halde kendisini eve attığında, kendisini Fatma'sına ulaştırıp yanına oturdu ve kalbinin bir köşesine bu ateş saçan yanardağın ağzını açtı ve içini parçalayan bu ateşin birazını azıcık rahatlasın diye Ali'nin karşısında eşinin, hayır, gönüldaşının, dert ortağının ruhuna aktardı. Bu yalnız ve mahkûm ruhu çok iyi tanıyan, çok seven Fatma Zehra, Ali'sinin önünde överek şöyle dedi:

"Kelimelerin, şiir göklerinden ruhuma indi, özel kavram yağmurların, sihir bulutlarından kalbimin susuz tarlasına yağmaya başladı."

Ali kızarak şu ayeti okudu:

"Şairlere sadece sapıklar uyar. Onları görmüyor musun, yapmadıkları şeyleri söylerler."

Daha sonra da Fatma'nın başında öfkeyle feryat etti:[22]

"Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona gerekmez de." Bu, kalbinden fışkıran ve dudaklarından dökülen bir köpük gibiydi.

[21] Fatma, Peygamberin kızıdır. Farsça'da Peygamber veya Peyamber isim olarak da kullanılan bir sıfattır. Bu konu oldukça detaylıdır.

[22] Hz. Ali'nin burada şahit olarak gösterdiği ayetten de anlaşıldığı gibi Ali'ye isnat edilen "Şiir Divanı" uydurmadır. Aşırı Şiilerin, Ali'yi tanrı edinenlerin uydurmasıdır.

ELLİBEŞİNCİ BÖLÜM

Hayır, hiçbir şey önemli değil, hiçbir şey önem taşımıyor, ne beğenmen, ne beğenmemen, ne sevgin, ne nefretin, ne varlığın, ne yokluğun, ne çirkinliğin, ne güzelliğin, hiçbir şey, hiçbir şeyin!.

– Ne demek? Bu kadar umursamazlık?

– Evet, hiç, hiçbir şeyin önemli değil.

– O halde size önemli gelen şey nedir?

– Sadece varlığınız.

– Hâlbuki "Ne varlığın ne yokluğun önemli değil." dedin.

– Evet, ama varlığın ne mevcuttur ve ne de kayıp.

– Sevgin olmadan da mı?

– Eğer mümkünse, istersen... Ama sevmek bazen sahip olunan bir sıfat olmaktan çıkıyor, zatî bir sıfat hâline geliyor. Tözsel bir boyut, bir mahiyete, özsel bir hâle bürünüyor. Örneğin; şekerde tatlılık, ateşte yakıcılık, kelebekte aşk, mumda erimek! Birisi, parası, mevkisi, makamı ve gücü olduğu gibi sevgisi de vardır. Diğeri ise birini sever, örneğin birinin oğludur, kardeşidir veya soydaşıdır, birinin akrabası, akrabalığı ortadan kaldıramaz; ama birinin arkadaşı arkadaşlığı ortadan kaldırabilir. Aşk bazen bir lafzın manası olur, bazen de bir lafzın şekli; manayı değiştirmek mümkün, bir lâfız, başka bir manaya delalet edebilir; ama musıkisini nasıl değiştirebiliriz? Eğer değişirse başka bir lâfız olur, bir kelimenin musıkisi o kelimenin kendisi demektir. Ama bir kelimenin manası, kelimenin işaret ettiği, beyan ettiği şey için kararlaştırılmış, koyulmuştur! Dolayısıyla "senin sev-

menden" cümlesi manasız mıdır? Ne zaman olursa olsun sesin benimkinde var, ben senin telaffuzunda varım! Boşuna değil, ben ve senin toplamı birdir, o gün bizim doğum günümüzdür, o ay benim doğuşumdur, o hepsi feleklerin dokuz kürsüsüdür. Boşuna değil ki ben sensiz olamam, senin benim adımdaki tamlaman, dil kaidesidir. Ben sensiz şaşkınım, sen ise bensiz dilsizsin; ben seni çalıyorum, zira sen bensiz sensiz bir pençesin, bana sen heyecan veriyorsun, ben sensiz sopsoğuk bir karanlığım ve sessiz bir serabım! Anlıyor musun?

– Evet, "olman"

– Kötü olsam da mı?

– İlginç! Sen güzellik sıfatını benim olmamda mı tanıyorsun, yoksa iyi olmayı mı benim sıfatımda tanıyorsun? İyi ve kötü sıfatlarla tanıdığımızı kendi varlığımızla ölçüyoruz. Onun vücudunda, "olmak" salt iyilik, güzellik, hakikat ve hayır ise o zaman...

– O zaman...

– O zaman... Artık siz bilirsiniz, siz söyleyin.

– Yarın...

– Yarın mı? Çok geç.

– Şimdi gidiyorum, otelden Çineto Köprüsü'ne gidiyorum.

– Saat 10:00, işim var, beni götürmeleri lazım! Ne çirkin bir lütuf!

– Şimdi saat 7:30. tam bir saat vaktim var.

– Çok güzel, geldim, artık hiç fırsatımın olmadığını biliyorum.

– Kesinlikle mi?

– Eh!

– Yine...

– Ne diyorsunuz? Geçerken görmekten başka fırsatımın olmadığını bilmediğimi söylemeyin. Eğer fırsatı kaçırırsam haftalarca yolun üstünde durmam gerekir. Yolcular geçip gitsinler, işleri var!

– Unutacağınızı sandım.

– Pekâlâ, hoş geldiniz!

– En az bir saat gecikeceksiniz.

– Beni kınayacağınız için ne unuttum ne de geç geldim.

– (Manalı bir yarı tebessüm ve sevgi dolu kınayıcı bir tonla) Hayır...

– Haa... Yani bugün, geçmişimi sanık ve savunmasız kılıyor?

– Hayır, benim için değil, seni kolayca bağışlayan ve safça temize çıkaranlar için!

– Bir kimse iki çelişkili davranışta dürüst davranamaz mı?

– Neden olmasın... Sahi, neden ben yanlış yaptım?

– Bazen benim saf, sade ve masum mu, yoksa yedi renkli, kurnaz ve uyanık mı olduğum hususunda şüpheye düşüyorsunuz, değil mi?

– Evet...

– Ama gülümsemeniz şu anda böyle bir şüphe içinde olmadığınızı ifade ediyor.

– Evet... Hee! İkincisini gördüğüm halde, birincisini de inkâr etmiyorum.

– Edebiyatı gözetmek için mi?

– Edebiyat mı? Hayır, yıllardır edebiyattan uzaklaştım. Siz hikmete ulaşmışsınız, ben ise dine.

– Evet, zayıf ruhlar edebiyat, gazel ve kasidede kalıyor, daha muhtaç kalpler ise hızla irfana ulaşıyor.

– Sahi bir bakın! Ne yazık ki bu ağaç size engel oluyor, gökyüzü sizin sevdiğiniz manzaraya bürünmüş, birkaç dakika sonra günbatımı batıdan çıkacak; ama ne yazık ki...

– Ki ne?

– Hiç, öylesine söyledim...

– Öylesine söylemekle hata ettiniz...

– Neden kızıyorsun?

– Çünkü siz çok sıradan laflar ediyorsunuz, bazen sıradan insanlar gibi düşünüyorsunuz.

– Sıradan olmaya kızmamak gerekir.

– Neden, zira siz kendiniz gibi düşünüyorsunuz, kendiniz gibi hissediyorsunuz; ama bazen sıradanlaşıyorsunuz.

– Ama... İnsanlara eziyet tatlıdır. Ben kaç yıllık tahsilim boyunca bunu da öğrendim.

– Ne zaman?

– Hatırlıyorum, okulda aldığım ilk ders, insanlara eziyet sanatıydı. Ne kadar detaylı ve zor!

– İnsan bunun da sanat olduğunu bilirse, eziyet edici olmaz ki.

– Evet, ama daha üst sınıflarda öğrendim. İlk yıllarda, özellikle ilk iki bölümde Hz. Mesih'in de işkenceden hoşlandığını düşünemiyordum.

– Tuhaf! Belki de riyazetle işkenceyi karıştırıyorsunuz! Hıristiyanlıkta ruh cilalansın diye riyazet vardır. Küfürde ise ruh kararsın diye işkence vardır.

– Velhasıl her ikisi de eziyet görmektir.

– Evet, doğru söylüyorsunuz, söylediğiniz o güzel batılardan oldu bu.

– Sahi o sizi çok, çok sessiz kılan bu günbatımları mı? Söyleyin, bu en iyilerinden değil mi?

– Sessiz kıldığı için sizi uyutmayacağım, eğer söylersem kendinizden çok hoşlanırsınız!

– Ne önemi var? Sahi neden hem üzüldüğümde ve kendimden usandığımda rahat değilsiniz, hem de mutlu ve kendimden hoşnut olduğumda?

– Her ikisinin nedeni de birdir.

– Ne?

– O ebedî formül A+H-D'dir. Şems tefsir etmiştir: "Hiçbir gam seni incitmemeli, hiçbir kalp seni sevmemeli; sadece benim gamım ve sadece benim kalbim. Hayır, hatta senin gamın; hayır hatta senin kalbin!"

– Yani Mihr, Şems ve benzerleri o zamanlarda psikanalizi biliyorlar mıydı? Bu durumda maşuk, rakibin kendisi olur, bilmeden dostu endişelendirir, meraka düşürür, öyle mi?

– Merak mı? Hayır, merak, gevşeklik ve şüphedir. Ama burada mutlak malikiyet, tevhit, kutsal ve özgünlük bozulur.

– Siz ki mülkiyetin tabiat aşklarının özelliği olduğunu söylüyordunuz. Yani onu kendisi için ister. Ama sevmek, onu onun için istemektir. Gördünüz mü, yine meraklanmayı sıradan algıladınız, sıradan insanlar gibi... Af edersiniz!

– Gördünüz mü siz de mülkiyeti ahmakça anlamlandırdınız... Lâzım değil, bağışlayın, ben sizi bağışlıyorum.

– Batı, ihtişam ve güzelliğinin doruğuna erişti. Sanki sizin onu seyredeceğinizi biliyor, sanki sizinle konuşuyor!

– Evet, eğer sana teslim olan, nefesinle esen, o fırtınalı gecede kaç yıl önce cuma günü esen o şiddetli rüzgâr bu eşek ağacını yanımızdan söküp alsaydı...

– Hayır, ben seviyorum, bu lâhzalarda güneşin gurubunu bir ağacın dal ve yaprakları arasından seyretmeyi seviyorum.

– Pekâlâ, şimdi oldu... Benim nazlı, güzel kelebeğim, alnımdaki sevgi öpücüğüm.

"Ben senin karanlık gecenin mumu
Sen benim gerçek sabah tebessümüm.
Ben senin eşiğinde talep ayağı
Sen yenimde dua eli
Kendi mum ateşini biliyor
Benim nazlı güzel kelebeğim."

– ...

– Neden sustunuz? Edebiyat, şiir, aruz ilmi, kafiyeler ve vezin açısından kaç hatası var? Üç tane mi?

– Ne düşünüyorsunuz? Neredesiniz?

– Bilemiyorum, şimdi de neden kitabımın bazı noktalarına daldığımı bilemiyorum!

– Yani ne? Sorun mu var?

– Evet, bazılarına dikkat edilmemiş, hayır? Yoksa ben mi anlamadım?

– Evet, doğrudur. İbarelerin gerektirdiği yerlerdeki noktalar da ibare olmuş, bunun dışında hesapsız olmuş, siz o kitabı seviyor musunuz?

– Çocuklarını sevmeyen bir anne var mıdır?

– Evet, hayır, velhâsıl annelik görevi gerektiriyor ki...

– Genelde vazifesiyle amel eden ve akılla düşünen babadır. Anneler sadece duygularıyla hareket eder, kalpleriyle düşünürler. Babaların tam aksine. Onun için iyi ve kötü çocuk birdir. Hatta bazen kötü, hafif, şımarık ve edepsiz çocuğunu daha çok... Hi, hi, hii...

– Hi, hi. hi...! Bazı karalanmış kelimeleriniz gibi. Özellikle de bazıları çok karalanmış. Korku, vesvese, ciddiyet ve hayâ doludur.

– (Garson masayı topluyor.) Bir şey istiyor musunuz?

– Siz ne istiyorsunuz?

– Ben? Ben... Siz ne yerseniz.

– Ben... Ben uzun ve ince şampanya kadehinde sıcak ve tatlı bir süt içmek istiyorum...

– Ben...

– Siz ne?

– Hi, hii..

– Buyrun! Neden? Yoksa...

– Hiç... Koyu ve tatlı bir kahve. Fransız Ekspres, nescafe, hayır! Nescafeyi sevmiyorum.

– (Garson) Siz beyefendi!

– Ben? Ben... Ne diyeyim? Bir kadeh yeşil şarap daha

– (Garson) Oo! Özür dilerim beyefendi... Sizin için bu şaraptan iki kadeh... zararlıdır. Özellikle de şarap içmeyen sizin gibilere!

– Oo! Allah'ım! Chez Mme Canard cafesinde bile nasihat edi-

yorlar bana! Bu ahmak garson bile kendini benden daha anlayışlı görüyor!

– Rahatsız olmayın beyefendi! Bu eski bir şaraptır, çeyrek asırdır güneş görmemiş, insanı delirtiyor.

– Ben bekliyorum, ne içiyorsunuz?

– Hiç bir şey, zıkkımın dibini!

– (Garson) Af edersiniz, başüstüne. Bir kadeh yeşil şarap daha, eve gideceğinizi de düşünün, polis, kaza, mahkeme, gardiyan, yetkililer...

– Zavallıyla çok sert konuştunuz! Siz sinirli biri değildiniz. Son zamanlarda ne kadar duygusallaştınız!

– ...

– Resim mi yapıyorsunuz? Siz de... Yine o ağacı mı çiziyorsunuz? Sadece bunu mu çizebiliyorsunuz?

– ...

– Haa? Sahi nedir? Çizgi çizgi bir şeyler çiziyorsunuz, düşünüyor musunuz? Henüz ona kızgın mısınız? Bunlar nedir?

– Bir plan çiziyorum, sonra da ressamıma vereceğim, resmini yapsın.

– Ressamınız kimdir?

– Beni boyayan kimse.

– Hii, hii.. Güzel, nedir?

– Hiçbir şey, işimde bir problem çıktı, henüz halledemedim, ne kadar düşünsem sekiz tane olduğunu görüyorum. Hâlbuki kaide gereği dokuz tane olmalıdır.

– İster sekiz tane, ister dokuz tane?

– Bunu, uzun incelemeler ve çektiğim uykusuzluklar sonunda keşfettim. Kuşbilimde eşsiz bir buluş! Bu yaz bulduğum bir çift kelebekte yaptığım derin incelemeler sonunda yaratılış âleminden ve tabiat hikmetinden çok önemli bir şeyi keşfettim. O da şu ki kelebekler baştan ayağa birkaç "S"' işaretinden oluşmuştur, yaratılmıştır. Yani zat ve sureti hep bu harfin tekrarıdır.

Ama bir problem var. Gökyüzünde, âlemin ve insanların yaratıldığı günde bile geçerli olan genel kaide esasınca kelebeğin oluşması için mum tam dokuz defa tekrar olmalıdır. Ama ne kadar çalıştıysam sekiz defa tekrardan başka bir şey göremedim. Bilemiyorum, hata nerede acaba?

– Seni bütün bu araştırma, inceleme derdinden kurtarmamı, daha çabuk söylememi isterdin. O "sekiz" doğrudur. Ben sekizi, dokuzdan daha çok seviyorum. Dokuzun hem dış görüntüsü kötüdür, hem de individualizm ve bencillik taşıyor. Hâlbuki sekiz, vahdet-i vücudun hâsılı, din ve dünyanın toplamı, iki akrabanın bağı... Her şey! Dikkatiniz nerede?

– Tuhaf! Dedim ya problem nerede? Gördünüz ya tabiat akıldan daha iyi anlıyor. Kelebek ve mumun toplamı sekizdir. Dokuz, birliğe ait değildir. Ayrışmanın toplamına aittir. Ne güzel, "sekiz" oluyor. "Dokuz" olsaydı ne kadar ilgisiz olurdu. Sanki bu sayılar ve sırlarda dinimize ve imanımıza tanıklık eden bir gerçek var! Mersi!

– (Garson) Buyrun, bu acı ve koyu Fransız Ekspres kahvesi, bu da bir kadeh daha yeşil şarap!

– Aa! Nerede yeşil şarap? Bu yeşil değil, mavidir, hey!

– Sen mavi şarabı daha...

– Sen yine eski anlayışsızlıklarını mı tekrarlıyorsun?

– Hayır, doğru ayırt edemediğini, bazı renkleri görmediğini söylemek istiyorum, iyi bak, neden eziyet ediyorsunuz?

– Ama! Akılsız! Şimdi mavi şarabın vakti midir? Bu ışık ve gecede de mi mavi? O halde...

– Evet. Mavi, mavi, her zamankinden daha mavi, daha sade, daha az renkli! Siz anlamıyorsunuz, sadece fikir üretmeyi, düşünce kurmayı, kelimelerle yaşamayı biliyorsunuz, böylelikle beni öldürüyorsunuz!

– ...

– ...

– Doğrudur, haklısın, ne yapayım? Ömrüm boyunca ayağımı

bağlamışlardı, elimi bağlamışlardı, darağacına asmışlardı. Bu durumda sadece iki şey yapabilirdim; ya hayatı ve özgürlüğü düşünecektim yahut düşünmeyecektim. Filozof oldum, şair oldum, "bu felsefe ve şiir de nedir?" dedim. Dediler: "Eli ve ayağı sakat; ama gören bakışlar!" Hayatın filozofu oldum, özgürlüğün şairi oldum; ama ne yaşadım ne de özgürlük gördüm. Sen benim hikâyelerde yaşadığımı bilmediğimi nasıl düşünebilirsin, dünyada anlamadığım hiçbir söz yok, bunu o şehit söylüyordu, şimdi gel gör ki üç yaşındaki bir çocuk bile metafizikçi bir bilge olduğumu zannediyor!

– Değil misin?

– Tabii, ama sen insanın neden metafiziğe gönül bağladığını bilmiyor musun? Ahiret ya dünyada bir şeyi olmayanların veya dünyayı önemsemeyenlerin yeridir.

– Dünyaya dönüş mümkün değil midir?

– Ölümden sonra mı?

– Ölümden sonra bile.

– Ben ahirete bir ömür çalışacağım, orada cennetim var, saray, akan nehirler, güzel melekler, özgür uçuşlar ve nimetler… Bu dünyada neyim var ki geri döneyim?

– Biliyordum; ama bu kadar çabuk itiraf edeceğini beklemiyordum.

– Allah bu kelimeleri kahretsin! İlahî, konuşmak ölsün, bütün ihtilaflar konuşmaktan çıkıyor, susunca görüyorsun hiçbir ihtilafımız kalmıyor!

– Evet, bunu biliyordum.

– O halde bunun için beni sürekli konuşturmaya çalışıyordun; kendin, "Ben yazar değilim." diyerek kenara çekiliyordun.

– Hayır! Sen ne kadar…

– "Basitsin!"

– Ah, sahi, bunun için sen hep alacaklı oluyordun, ben ise borçlu; sen saldırgan, ben savunan. İlk yayınladığın eseri tedirginlik

ve utangaçlıkla topladın ve yeniden yazdın. Eğer bir şey söylemeseydin, bir kötülülük yapmamış olurdun. İşsiz, kirazcı aydınları gör ki ne kadar öndedirler; hem hatadan uzaktırlar, hem de açık alınla çalışan kimselerin hatalarını eleştiriyorlar.

– Güzel! Mersi! Ben şimdi kirazcı aydın oldum, sen ise devrimci bir önder? Ben mücadeleye girişip kurtuluş hareketini başlattığım zaman, sen neredeydin? Ne idin? Leşin insanların elinde, kalbin Buda'nın önündeydi! Paramparça bir insan! Seni kim topladı, tek parça haline getirdi?

– Görüyorsun, ben birinden bir misal öğrenince abartarak ve takdir ederek her yerde naklediyorum. Ben "Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum." diyen Ali'nin taraftarıyım. Buna rağmen kendisinden "kelime" öğrendiğim öğretmenin hakkını unuttuğumu hissettiğinde mi bana hatırlatma gereğini duydun?

– Ah, beni bağışlayın... Maksadım bu değildir, sen biliyorsun, sadece kirazcı aydın olmadığımı söylemek istiyorum, sen zaten her zaman dilinde alacaklı oluyorsun!

– Eğer dilin işiyse o halde neden kabul ediyorsun?

– Ne yapayım? Mecburum, ben sadece bir kabul oldum. "İsyan sonrası teslimim ben!"

– Hii... hii... O gün çok bozuldu. Mecliste bin saf sufinin varlığı, sözlerimi kesti, sonunda toparlayamadım, sözlerimi havaya savurdum, aşağıya indim, kapının önünde başıma toplandıklarında caddenin ortasından mukaddes haçı götürdüklerini fark ettim. O haça, çarmıha gerildiğimi hissettim, sanki rüzgâr esiyor ve beni çarmıhın üzerinde oynatıyorlar. Darağacında oynayan Hallaç gibiydim; elim, ayağım, dilim kayboldu. Feryat etmek istedim. Müslümanlar, din şeyhinin korktuğunu sandılar. Ne ilginç, o durumda soru bombardımanları arasında başıma isabet eden tanıdık bir kurşun sesi duydum, sinemi deldi, kan akmaya başladı ve ben oturdum. Dedi ki: Üstat, bir mütefekkir veya sanatçı kendinde olan bir hakikat üzere mi çalışmalıdır; yoksa zamanında olan maslahat üzere mi?"

– Sen ne cevap verirdin?

– Sen ne cevap veriyorsun?

– Benim cevabımı biliyorsun. Eğer bir hakikat kendinde varlığı kurban ederse, yalan söylemiş olur.

– Yalan mı? Hayır, bu kendi hakikati mutlak bir doğruluk veya büyük bir sadakate kurban edebilir? Kendisini söylemez, olduğu gibi göstermez. Ama söylediklerinin ve gösterdiklerinin hepsi doğru mu?

– Benim gibi küçük birisinin, biraz olsun öğretmenlikten vazgeçmeyen ve aşağı inmeyen birine, kimin doğru, kimin yalan söylediğini açıklamam yakışık almaz. Yalan ve doğruluk haber ve haberciyle belli olur, haber ile ve haber verilenle değil! Anlaşıldı mı? Yoksa sana Arapçalarını söylediğim takdirde mi anlarsın?

– ...!

– İstersen senin için bir misal de veririm. Örneğin kâfirin birisi Allah'ın var olduğunu söyler...

– Yeter! Anladım.

– Güzel, o kötü cinsli izahlardan biri böylece yok oldu.

– ...

– Neden sustun? İncindin mi?

– Hayır, bak, meselenin sonu sandığın gibi basit değildir, her zaman konular böyle iki boyutlu değildir.

– Bismillahirrahmanirrahim. Ben filozofça yorum ve açıklamalar için geldim. Önceden arz edeyim, siz doğru söylüyorsunuz, af edersiniz, ben yanıldım.

– Eh! Ne kadar işgüzar oldun! Bırak da lâfımı bitireyim.

– Sonu belli olan lâfın faydası olur mu? Haklı olduğumu söylemek istemiyor musun?

– Sözümün mantıklı olup olmadığını görmek için dinlemen gerekmez mi?

– Kesinlikle mantıklıdır. Biliyorum yalancının doğru bir insandan daha iyi, daha insancıl, daha dürüst ve daha sahici olduğuna dair ne kadar delil istesem getirebilir, ispat edebilirsin. Bu doğrudur, önceden de zaten kabul ettim.

– O halde konuşup da ne yapayım?

– Sen akıl sebebiyle alinasyona uğramışsın. Aklın işi mantık yapmak, konuşmak ve analiz etmektir. Anlamak, haberdar olmak, tartmak ve akıl yürütme sonuçlarıyla yetinmektir. Bunların kötü olduğunu söylemek istemiyorum. Akıl kötüdür, iyidir, yücedir gibi, yine bu sıfatları sende aşağıladığımı zannetme. Sende olmasaydı, olamazdın; ama akıl senin emrinde, hizmetinde olmalıdır. O içinin, iç dünyanın hizmetçisi olmalıdır. Ama şimdi senin ona çalıştığını görüyorum. Seni fethetmiş o, kendisi akıldan daha iyi bir şekilde seni ele geçirmiş, yemiş, çiğnemiş, hazmetmiş. Alinasyon (yabancılaşma) da zaten bu değil mi? Akıl, Allah'tan daha mukaddes midir? Sen onun vasıtasıyla Allah'a iman ve aşk besleyen ve yabancılaşmış sufilere saldırıyorsun, sen sadece anlıyorsun; bulmaktan, hissetmekten ve nasiplenmekten mahrum kalmışsın. Bunlar tabiatın ve duyguların işidir. Spengler'in, "Bugünkü insanın akla teslim olup sadece tahlil ettiğini, inançlar ürettiğini, buluşlar ve keşifler yaptığını; ama soyunun zayıfladığını ve tabiata yabancılaştığını" söylediğini ifade etmiyor muydun?

– Doğru söylüyorsun, ben de biliyorum, yani hissediyordum; yabancılaşmış birisi şifa bulabilir mi, sağlığıma kavuşmak için ne yapmalıyım aziz profesörüm Jung?

– Alay mı ediyorsun? İnanmıyor musun?

– Eğer bu sözünü doğru bulmasaydım kulağına bir tokat patlatırdım. O gün defterimle vurduğumdan daha kötü ederdim seni. Zira artık benim için geriye bir şey kalmıyor. Senin bu sözün beni bir hiç kılıyor! Görüyorsun sana bir sanık değil, ölümcül bir hastalığa yakalandığını anlamış birisi gibi sessiz ve muhtaç kalmışçasına bakıyorum. Jung'un başına gelenleri okumamışsın ki hastasını tanıdıktan sonra onu hissettiğini, daha sonra da hastalığının Jung'a sirayet ettiğini göresin. Sonra bizim irfanda da geçmişi olan bir psikanalizm vakıası ortaya çıkıyor. Bu da hasta ve doktorun birliğidir, hastalık ve şifanın vahdet-i vücududur. Sonra "birliktelik"ten daha güçlü olan "birdiğerlik" aşamasında, muhatap duygusal ve bilinç hitaplarında muhatabın hem ismini, hem de müsemmasını alıyor. Eski tabibin, eski İsveçli hastasına "Profesör Jung" diye hitap etmesi ne kadar aşırı bir "kendi oluş"tur! O kendisini ismiyle çağırmadığını hissediyor. Bağdat'ın

ortasında, sıradan insanların bulunduğu bir toplulukta Hallac'ın, "Bu cübbemde ondan başkası yok!" deyişini şimdi anlıyor musun? Ne kadar güzel bir gerçek! Aşkın hakikatleri, aklın hakikat ve gerçeklerinden daha yüce ve daha güzeldir. Bunun gerçekleri jeoloji, botanik, zooloji ve anatomi düzeyinde; onun gerçekleri ise tanrı bilim, melekût bilim, kalp bilim, hayat, heyecan, arzu, kendini bilme ve ilişki bilim düzeyindedir. Darağacına götürürlerken sormuşlar, "aşk nedir?" diye. Hallaç şöyle demiş: "Bugünü, yarını ve ertesi günü görmek!" O gün öldürdüler, ertesi gün yaktılar ve öbür gün de külünü Dicle nehrine döktüler! Evet, aşkın gerçekleri işte budur, benim aziz profesörüm Jung!

Şimdi anladım, baba ve anne bazı güçlü ve heyecanlı anlarda evladına şöyle der: "Hayır evladım! Yavrum!" Hiçbir zaman bu hitapları yanlış veya alaylı bulan bir tek evlat duymadım. Sadece seçkin ve bağımsız bir bilinçlilikte ciheti hissedilebilir. Hâlbuki iki ten de birbirisini karşılıklı iletişim kablosunun iki başında bulur.

– Çok güzel, notum sıfırlandı.

– Hayır, eksik.

– Mersi, ama öğretmenim, dersleri bildiğimi sizin de bilmenizi istiyorum, ezbere biliyorum. Özellikle de Hıristiyanlığın, vahdet-i vücudun ve Jung'un hayat hikayesini.

S + H_2 - SH_2 seyahatnamesi[23] derecesinde ve belki de A+H-D cebir formülü ölçüsünde biliyorum. Fakat sözlü sınav esnasında kılavuz derslerimle karıştırıyorum, bazen de bilerek kâğıdımı bozuyorum. (İlk anda o cahiliye gevezeliklerini ve sahte kabadayılıklarını hatırladım!)

– Bilerek mi?

– Evet, siz öğretmeni çileden çıkarmanın zevkini unutmuşsunuz. Oysa öğrencilerin oyalanacağı başka bir işleri yok ki!

– Sadece bir işgüzarlık mı?

23 Bu formülün bir eksiği var gibi. SH_2 doğru terkip olmuyor. İlginç! Oksijen istiyor demedim mi? O da dört tane kükürtle ilgili değil. O kendisidir ve sorumsuzdur...

– Evet, ama sizin düşündüğünüzden çok daha güzel bir işgüzarlık!

– Ne olursa olsun, ben öğrencilerin öğretmenini sevdiğini, derslerinin seçmeli olduğunu ve onunla samimi olduklarını düşünemiyorum.

– Ha! Güzel oldu, siz de şimdi bilerek bozmuyor musunuz? Bilerek karıştırmıyor musunuz? "Sol Ali" sokağının, burada, sözlük anlamı da doğrudur!

– ...?!

– Evet, ben bazıları gibi düzeltmek için bilerek bozmuyorum! Öğrencinin bilerek kâğıdını bozmasının ne kadar zevkli olduğunu bilemezsiniz!

– Ne zevki var?

– Hem sıfırı, hem eksikliği, hem yenilenmesi, hem tekrarı ve özellikle de düzeltilmesi!

– Ben anlayamıyorum.

– Güzel, ben de "Değerli Profesör Jung" deyişinizi anlayamadım, ama şimdi düzeltince anladım, mersi.

– Çok güzel, o halde siz de öğretmeni üzmekten niçin bu kadar hoşlandığınızı anlatın? Bu ne eziyet ve işgüzarlık?

– Hayır, artık tadı kaçar; güzelliği de karşı tarafın ciddiye almasıdır, sinirlenmesidir.

– Evet, kötü lâflar etsin, kendini savunsun, sonra da telâfi etmeye çalışsın, telâfi etmek istesin!

– Evet, telâfi etmek istesin! Gördünüz mü siz de o sıkıntı veren öğrencilerdensiniz. Alaya almayı çok iyi biliyorsunuz!

– Yabancılaşma hastalığını konuşacaktık.

– Evet, sözün sözü açması güzeldir.

– Hayır, gerçekten akıl sebebiyle yabancılaşmaya uğramak kendisine dönebilir mi, bilmek istiyorum? Çok ümitsizim, bana ümit verir misin?

– Eğer ümitsiz olsaydım, izci kampına gider pekiyi not alırdım. O halde neden sıfır almak için okula geleyim?

– Ne ümidi? Biliyorum, Morice gibi başka bir "ben'i daha olanlar, ona dönmekle, yabancılaşmaktan yani başka bir şey olmaktan kurtulabilir, dışarı çıkabilir. Ama tedavi yolunu, çıkış yolunu bilemiyorum. Gerçekten bilemiyorum. Bu bir işgüzarlık mıdır? Kendim o kadar sıkıntı çekiyorum ki öğretmeni üzmeyi ve bir konuyu düzeltmeyi asla düşünemiyorum.

– Çok düşündüm, ama sende bir ümit ışığı görüyorum. Her zaman her yerde, ömrün boyunca Virgil'in öğrencisiydin, aşk ehliydin, ruhunda çok soylu ve yüce akılsızlık tezahürleri görüyorum. O yıllarda bile istidlal, tahsil ve akıl doruklarındayken aniden duruyor, gizleniyor, çizgiden çıkıyor ve kendine dönüyordu. Gerçi Virgil'in yolunda usta bir biniciydin, seyredenleri adeta büyülüyordun; ama bazen atın tökezliyordu, bazen yüzünü başka ufuklara çeviriyordun, adeta Beatris'in evini özlüyordun. Ama bir şey görmediğin ve kimseyi tanımadığın için hep önündeki baş konağa bakıyordun, hep önündeki yolu koşuyordun. Kendi kendime dedim ki "Adı İskender olan bu binici, Aristo'nun öğrencisi olmasına, Yunanistan'da zuhur etmesine ve İran'a karşı at koşturmasına rağmen onun Hindistan'a yönelmiş olduğunu bilemiyorlar. O sanıldığı gibi İran'ın fatihi, Dara'nın hasmı ve Cemşid'in tahtının talibi değildir. O Hindistan'ın muhaciri, Sdarta'nın dostu ve Benareis'in dert ortağıdır. Aristo'nun öğrencisi ve Meşşai felsefenin taraftarı değil, Mehavira'nın öğrencisi ve İşrak felsefesinin talibidir. Persepolis ateşinin sahibi değil, sessiz, aydın ve esintisiz Nirvana'nın sevgilisidir. Sanıldığı gibi mağrur bir saltanatçı, dünya fatihi, siyasetçi bir savaş kumandanı değildir. Bunu ben keşfettim. İki yüce gözlerimle İskender'in böyle olmadığını gördüm. O bir yolcuydu, misafirdi. Uzakdoğu'dan gelmiş, Hindistan'a hayat suyunu içmeye gidiyordu. Korkunç karanlıkların derinliklerinde susamış, su sesini duymuş ve Hızır'ın hikâyesinden yola çıkmış biriydi. Dert adamıydı, savaş adamı değildi. Ama Hızır'ın yerinde hazineler görüyor, hayat suyunun yerinde karanlıklar ve Benareis'in yerinde ise Persleri!

Hindistan'ın yolunu bulamıyor. Perslere İskenderlik etmeyip de ne yapacaktı? Tökezlemese garip, ne yapacaktı?

– İlginç! Sen mi konuşuyorsun bu sözleri, ben mi?

– Notun sıfır oldu!

– Ha... Evet... Bağışlayın, eksik verin.

– Çok güzel, ama Hıristiyanlık, düalizm, vahdet-i vücut ve özellikle de Yung'un biyografisi konularını dikkatlice okuyun.

– Dersimi çok iyi biliyorum, su gibi ezberledim; ama sözlü sınavda bozacağım, bu konuşma bizi ihtilafa düşürüyor, yoksa kâğıtlarım iyidir, sizin bölümlerle aynıdır, bir tek harf farkı yoktur, ağzımdan kaçtı, af edersiniz.

– İyi oldu, her zaman öğrenci olma kompleksim azaldı, beni biraz olsun okşadı.

– Bu ne komplekstir? Ben bir yıllık öğrenciyken bile hocam hastalandığı için Meani ve Beyanı ders olarak okutuyordum. Çok güzeldi. Öğrencilikten biraz olsun yükseldim, hocalıktan ileri geçtim, siz nasıl hâlâ bu kompleks içindesiniz?

– Hiç, o öğrencilik ve kompleksi yaygın anlamıyla söyledim, yani dış yüzünü, halk lisanıyla; elitler diliyle değil.

– Allah'a şükür, anladınız, yazarın sözlük anlamıyla kullandığı bazı kelimeleri okuyucunun terim anlamıyla anlaması, ortalığı velveleye vermesi ne büyük bir insafsızlıktır. Böylece yazar telif hakkını alacağına ve sevineceğine, ceza almakta, vurulmakta, burnu yanmakta, kalbi kırılmakta... Gerçi yazar okuyucusu için değil, inancı için yazar; okuyucusu kim olursa olsun, hiç fark etmez. Ama ne de olsa etkilenir ve bu zulümdür.

– İlginç! Sen mi konuşuyorsun, ben mi?

– Notun sıfır oldu.

– Biliyordum, öylesine dedim. Bu lâfları konuşmak sıfıra değer. Sıfır vermek istiyorsan ver; ama soru metnine dikkatle bakacak olursan, bunun o türden olmadığını görürsün. Notu dörttür,

sen de biliyorsun... Dediği gibi "saldıran insan, saldırılmaktan korkan kimsedir."

– Ne belaya çattım! Bacak kadar çocuk! Dört parmaklık, beş parmaklık olmuş. İnsan bir büyük der, küçüğünü sever, hiç mülâhaza etmeden gözlerini babasının gözlerine dikiyor... Ben korkuyorum, ben şarap ehli değilim...

– Şimdi de değil misin?

– Şimdi kahvaltı, öğlen yemeği, akşam yemeği, meyve, çerez, tatlı, hava, su, şerbet ve ilaç yerine sadece şarap içiyorum, şarap yutuyorum, şarap yiyorum, şarap çekiyorum, dişliyorum, emiyorum, tiryaki oldum. Bir fırsat bulup, en azından bir konferans veya derste şarabın biraz filozof, şair ve yazar olanların ruhunda ne kadar etkiler yarattığını anlatmayı ne kadar çok istiyorum. Böylece bu konuda başkalarıyla ters düştüğümü açıkça ortaya koymuş olurdum. Birçok sözüm görünürde birçok kişinin sözüne benzer; ama gerçekte hiç benzemez. Tasavvur ve tahmin bile edilemez. Ama başlığı aynı; insanlar da hep başlıklar üzerinden hüküm veriyor. Kim benim dine nasıl baktığımı bilebilir? Dini nasıl tanıyorum? Dünyayı nasıl tanıyorum? Nasıl sosyalistim? Sanatı nasıl anlıyorum? Yaşamayı nasıl anlamlandırıyorum? Takvayı, aşkı, evreni, Tanrı'yı, aklı, duyguyu, güzelliği, ahlâkı, hakikati ve şarabı nasıl algılıyorum? Zira değerli okuyucular benim dediğim şarap ile Menuçehrî'nin, Hayyam'ın, Saint Jean Pierce'ın, Prudomme'un, Moscue'un ve Camus'nun bahsettiği şarabı aynı değerlendirmez. Bu, aşık bir şairin veya kötümser bir filozofun şarap içmesi gibi değildir. İrfanın şarapta aradığı sarhoşluk, Hafız'ın kadehte gördüğü resimdir. Mevlana'nın şaraptan aldığı heyecan ve uçuş ile diğerlerininki aynı olamaz! Ne diyeceğimi bilemiyorum. Benim şarapta bulduklarım ile şarabın bende bulduğunu yakın buluyorlar. Ama yazık, onlar şaraptan mest olmaktadır, her manasıyla sarhoşluktur. Ama bu şarapta kendine gelmek, şarapla olmaktır. Bu ilave sözler bile pis, şerefsiz ve zalim edebiyat bölümü kural yazarları ve kural okuyucularının işine gelmektedir. Bu edebiyat da kalbime bir kıvılcım olmuş, ömrümü telef eden bir musibet olmuştur!

Nice ilginç manalar, bu anlamsız lafızlar arasında ölüyor, soluyor ve ebediyete kadar telafi edilmez bir hale düşüyor.

Aç bir eşek çayırlara varınca, sevinçten oynayıp zıplayınca ve yaylayı eşeğin anırması sarınca, bir tavşan otlar üzerinde yuvarlanıyor, bir bahçıvan çimenleri temizliyor, suluyor ve süslüyor, bir çift aşık çimenlere oturuyor, bir şair ise çimenlere bakınca çimen şiirleri düzüyor, bir ziraat mühendisi, bir tüccar, bir çoban ve bir yaşlı ise taze ve yemyeşil çimenleri düşünür, bir filozof, bir yazar, bir ressam, bir botanikçi ise çimeni konuşur, çimene bakar, çimende seyahat eder. Her birisi çimeni bir şekilde yorumlar, her birisinde ayrı bir etki uyanır; ama bir filozof, yaşlı, şair, yazar, botanikçi, bahçıvan, Şii, Haşimî soyundan gelen, tarihçi ve mutaassıp birisi, sahip olduğu yüzlerce aç sürüyü çöle yayar, yüzlerce yıl esir olduğu karanlık ve dar zindanlardan kurtulup, aniden bir çimenin yanına gelince şevkten bu sonsuz otlağa yaydığı sürülerini seyretmeye koyulur, yavaş yavaş bu yemyeşil, sonsuza uzanmış yeşilliğe boğulur, yeşil tanışıklık ve canlı akrabalığına dalar... Soyunun vatanı, iman beldesi, tarih mezarlığı, geleceğin diriliş alanı, zalim benlerin mezbahası, yeşil din ülkesi, aydınlık sabahın doğuş yeri, sonsuz yemek kaynağı, şarap akan çeşme, bütün huzursuzlukların huzurevi, bütün kararsızlıkların karargâhı, bütün muratsızlıkların muradı, bütün mutsuzlukların mutluluk evi, bütün yenilgilerin fetih saltanatı, bütün yolculukların hareket noktası? Ne bileyim? Bunların hiçbirisinin zerre kadar manası yok, bu vadide uğraştığım şeylerle zerre kadar bir ilgisi yok! Sen körsün, anadan doğma körsün, ben boş yere sana bütün bu renkleri, ilginç renk cümbüşlerini, tabiatın renkli görünümlerini, bu güzellikler dünyasının esrarlı çehresini, bu ufukları, sahraları, ağaçları, panoramaları, denizin dalgalarını, bulut gölgesinin yumuşak ve merhametli uyuşumunu, mehtap aydınlığının gölgesinde göçmen bulutların geçişini, geniş göğsünden yükselen yüce ben burcunu, dağları, çölleri, yolları, sarp yolları, yıldızları, görülmeyen mehtabın gölgesini, denizleri, akarsuları ve baharın yeşil tarlasına akan nehirleri, kuşları, fısıltıları, kelime sürülerinin uçuşunu, manaların sürekli esişini ve harflerin aralıksız kayna-

yışını anlatmaya çalışıyorum... Kendimi, bütün varlığımı o topraklara yaydım, o fezaya bıraktım. Sana tasvir edeyim mi? Kör birine baharın yeşilliğini, okyanusların maviliğini nasıl anlatayım? Benim Helen Keller'im! Sen benim sözlerimi, yumuşacık bir boyun bağını ensene ve boğazının altına sürünce gri rengini hissedecek kadarıyla anlayabilirsin! Bu Helen Keller'in sözüdür. Yeşil renk için de şöyle diyordu: "Yeşil renk, yalın ayak sahilde gezince ayaklarımı okşayan suları hissetmem gibidir!"

Görüyorsun değil mi? Bütün o ince duyguların, keskin kavrayışın ve estetik anlayışınla, gri ve yeşil rengi ne kadar anlayabiliyorsun? Seni sabahın kurşun renkli seyrine, seherin temizliğine, güzel renkli bulutların griliğine, şebnemin cilvesine, yağmura, mızrak uçlarının parıltısına, çeliğe nasıl götüreyim? Sana çimenlerin yeşil kadifesini, zümrüdün parıltısını, baharın heybetli ve genç nazını nasıl seyrettireyim? Yapamazsın, yapamam. Dolayısıyla ben ne sabahın griliğinden, şafaktan, bulutlardan ve kılıçtan bahsediyorum, ne de bahar, zümrüt ve çimenlerin yeşilliğinden. Huzurlu ve içten muhabbetin kurşun renginde olduğunu söylemek istiyorum. Güven ve sükût gri renklidir. Sana reislik, imamla türlü arzular, bitek topraklar, yeşillik, yeni hayat, dünyanın dirilişi, gri çölün ötesindeki topraklar, tüm pencereler ve kapıların yeşil renkli olduğunu söylemek istiyorum. Sen, benim görme özürlü Helen'im! Helen'in kim olduğunu biliyor musun? Paris'in kaçırdığı, Terva'ya götürdüğü, Mısır'a götürdüğü kimse!

– Neden görmüyorum? Beni ne kadar aşağılıyorsun, bu önemli değil, önemli olan beni ümitsiz kılmandır. Neden bu kadar kızgınsın? Senin gördüklerin karşısındaki körlüğüm dünyayı gözlerimde kararttı. Neden bu kadar katı ve merhametsizsin?

– Ah! Birbirimizden ne kadar uzağız, hiç kavuşamayacağımızı düşünüyorum, bu dünyanın bir kenarında tek başıma kalacağımı sanıyorum, sanki her zaman seni seyrediyorum, gözlerimin önündesin, bakışlarımın önünde, bakışlarımın kıblesi, gözlerimin kenarında değil, asla... Bu açıdan her zaman yalnız kalacağım, seni sensiz göreceğim. O halde bir köre ne diyeyim, yabancıya uzaklardaki birine neler gördüğümü nasıl anlatayım?

– Bunu söyleme! Ne kadar da merhametsizce konuşuyorsun, yaralayıcı, incitici ve ümit kırıcı! Ben biliyorum, sade bir kelime, bir şiir, yaygın bir resim, sende özel bir mana buluyor. Sigaranın her çekişinin, şarabın her içiminin sende apayrı bir neşesi ve sarhoşluğu var. Hissetmeni ve anlamanı da ona karıştırıyorsun. Sendeki sarhoşluk apayrı bir şey! Yeşil şarabın sarhoşluğunun ve mavi çinilerin cazibesinin sende neler yarattığını nasıl anlamam ben? Sende neler oluyor, sana neler yapıyor, biliyorum. Bir yarımadayı görmek, siyah bir taşı seyretmek, uzak bir hatıra sende birçok mana uyandırıyor. Nasıl anlamam, doğduğun yerleri görmeni nasıl bilemem? Kendini gördüğün yeşil ülkeye yaptığın yolculuklar, orada tüm yabancı renk ve süslerini gözyaşlarıyla yıkamışlar, canla başla korumuşlar; kendini çıplak ve özgür görüyorsun, sultan gibi ülkene hükmediyorsun. Hepsi senin şehrindir, hepsi senin sultana tapan reayandır. Sen her zaman, her yerde garipsin; kendini her yerde, her zaman kendin olarak idrak ediyorsun. Emin, özgür ve huzurlu topraklarında yalnız, imparator, mutlak hâkim, evine dönmüş, kendinde bulunmuş, başkasından gizlenmiş, tek sakini olduğun iklimlerde, sadece senin geminin olduğu denizlerde, tek güneşi senin olan Samanyolu, tek tanrısı sen olan bir dünyada, tek imamı sen olan bir mihrapta... Sen demiyor muydun: “İnsan bazen hiç kimsenin olmamasına ne kadar da muhtaçtır!” Hiç kimsenin tanımadığı bir ülkede olmak ne güzeldir! Burası, içinde senden başka kimsenin olmadığı bir dünyadır. Hiç kimse, ben bile! Neden hâlâ görmediğini söylüyorsun? Yeşil şarabın seni nasıl sarhoş ettiğini bilemiyorum, sana neler yaptığını anlamıyorum. Bu çimenliği seyrederken, bu bahar ülkesinin yeşilliğine dalarken neler görüyorsun, neler buluyorsun? Neden bu kadar katısın?

– Eğer bir zerre koku almış olsaydın, böylesine her yıl baharlarımı harap etmezdin. Bir yıl boyunca ayaklarım üstünde, kıldan ince, kılıçtan keskin Çineto Köprüsünde, mezardan karanlık şehirde bir yıl avarelik. Bitu kurdundan daha yırtıcı, bir yıl boyunca o uzak Sâdı Selmanî Kalesi'nde, Nasır Hüsrev'in Yemegan Deresi'nde kalmayı yeğledi o avare gönül! Tek suçu Fatımî olmak, İsmailî olmak. Alevîler adına Horasan adasını ele geçir-

meye çalışmak. Bağdat hilafeti ve Ehlisünnet hâkimiyetiyle, o taşlıkta savaşmak suçundan zindana atıldı. O kalabalıklar ve izdihamlar arasında büyük acılarla yalnızlığı seçti, göç davullarının sesini duydu, kalmayı yeğledi. Tam dokuz yıl boyunca geceleri sabahlara kadar uyumadı, yazdı, gündüzleri gecelere kadar, yatarken bile o sessiz ve kavgacı lanetlinin sesine eli kulağında, gözleri o çığırtkan esir melunda, geçen tüm yıllar boyu, yirmi otuz yıldan bu yana, yine gelecek tüm yıllarda on yedi, on sekiz yıla kadar!.. Ne bileyim?

– Ama... Sen... Hep... Ne bileyim?

– Doğru söylüyorsun; ama Helen Keller kadar bile görebilseydin, mevcut tüm akılların aksine o periler bağından küçük bir kapıyı yüzüme aralardın, ta ben ölünceye kadar, sen ölünceye kadar.

– Ellerin ne kadar soğuk!

– Hu... Evet!

– Alinasyon/yabancılaşma hakkında konuşuyorduk.

– Ve ben bakıyordum, akıl cinneti başımdan gidinceye ve dezalinasyon oluncaya kadar bakışlarımı sürdürdüm.

– İskender hakkında söylediğim o sözler seni övmek içindi; ben seni herkesten daha az övüyorum.

– Evet, sen benim en büyük övgümsün.

– Sende olan akılsızlık mayası, sahip olduğun mantıksız ruh, işrak felsefesiyle tanışıklığın ve kalbin sahip olduğu deliller, hasta imanının şifası olduğun noktasında beni ümitlendirmiştir!

– Evet, aklî cinnetten ve ruhsal mantıksızlıktan kurtulmanın tek yolu budur. Amel ile aklı teslim almak gerekir. Nitekim hayallerin pençesinden de ancak hislerle kurtulmak mümkündür.

– Sen kendi ilacını biliyorsun.

– Sen de hastalığımı biliyorsun.

– İlacını da...

– Kelimelerin dalgalı okyanusunda boğulan, her tarafı akıl do-

lan, vücudunu yok eden sevgi ayı gibi yoğun bir hale içinde saklanan, bir ruh, bir karartı, seçilmiş âlemde bir gölge ve hayal âlemlerinde yüzen birisini bedene hapsetmek, yeryüzüne indirmek, var kılmak nasıl mümkün olabilir?

– Akılla alinasyon geçiren birini, delil ve sözle tedavi edemezsiniz, masum ve nazlı babacığım!

– O halde ne yapılabilir? Gözümün nuru, gönlümün meyvesi!

– ...?!

– ...!

– Bana cevap vermeyecek misin?

– Sen biliyorsun, birinci reçete sakınmaktır. Konuşma, düşünme ve analizden sakınmaktır! Senin hastalığın için kelime kullanmak zehirdir! Konuşmayı ve okuryazarlığı yıka, Paskal'ın lâfını dinle, Dekart'ı unut! Gülü kim senin gözlerin gibi tanır? Ama... Gülün kokusu ve güzelliği, ayırt etme parmakları altında soluyor. Gülü bir çocuk, bir kadın ve bir şair gibi koklamak gerekir. Gül yapraklarını saymamak, tartmamak, betimlememek ve düşünmemek gerekir. Gül yapraklarıyla dudaklar ve göz kapakları vasıtasıyla oynamak gerekir. Akıl çarpmış olmayanların, gülü tüm nefesleriyle kokladıklarında, gözlerini kapattıklarını görmüyor musun? Sen nefesini göğsünde hapsediyor, gözlerini açıyorsun. Göz doktoru sadece göz hastalıklarını bilir. Ona göre dünyanın tüm gözleri ya hastadır, ya da sağlam. Gözlerin kültür, edebiyat ve bakış ilginçlikleriyle dolu yatağını, sadece göz ilminden uzak duranlar anlayabilir. Prof. Chandel ünlü ve zeki bir İslam bilimcidir. Birçoğuna göre onun özel İslam tanımlaması eşsizdir. Tüm ömrünü İslam'ın imanını, düşüncesini, medeniyetini ve ruhunu tahlil, keşif ve tanıma yolunda harcamıştır. Ama hiçbir zaman namaz kılmamıştır. O ünlü filozof ve tarihçi Prof. Berk de hacca gitmişti. Hac hakkında deryalar dolusu lâf ediyordu. Haccın binlerce gizli nüktesini keşfetmişti. Âdem'den günümüze hiç kimse bu mabet ve geleneği bu kadar güzel, zengin ve estetik olarak tanımamıştır. Söylenildiği üzere orada hep seyreder; yükseklerde, dağların başında ve

damların üstüne tek başına çıkar, temaşa edermiş. Orada bu tekdüze ve ilginç olayı seyreder, bir araştırmacı gibi düşünür, bir filozof gibi değerlendirir ve bir âlim gibi incelermiş. Ama bu iyi değil; kendisini o yüksek yalnızlığından bu ibadet girdabına atmalı, boğulmalıydı. Kendini aşk ve avareliğin çılgın dalgalarına Hacer gibi atmalı, böylece Hacer olmayı adeta hissetmeliydi. Bedenine aşıklığı, avareliği, İsmail'in teslimiyetini, Hacer'in perişanlığını ve İbrahim'in imanını kaynar sular, güneşin sıcak okşayışı ve bahar nesiminin serinliği gibi bu ellerin sıcaklığına içirmeli, cezp etmeli, derinin altında, damarların duvarlarında ve nabızların atışında bulmalıydı! Babandan duydum, sana kinayeyle şöyle diyordu: "Âlimin biri üç saat boyunca namazın felsefesi, ibadetin hikmeti, duanın ruhaniyeti, namazda olan nükteler, dinin neden namazın direği olduğu, dua, namaz vb. şeyleri anlatıyor, öğrencilerini bilgilendiriyordu; ama öyle bir dalmıştı ki güneş battı ve namazları kazaya kaldı!" Ben bu âlimin geri kalan zamanını da talim, tahkik, yüceltme, namaz felsefesinin tahlili ile namazın ruhunu ve hikmetini anlatmakla geçirmesinden ve dolayısıyla tüm namazlarının kazaya kalmasından korkuyorum. İnsanın bütün yaşamını ve ömrünü din marifeti, namazın hikmeti, kıyametin zikri ve ahiretin ispatı yolunda geçirmesine rağmen sonunda Yezit olması ne kadar acı bir olay! Ömrünü ayyaşlık ve işret içinde geçiren dünyaperest, müşrik ve kâfir kimselerle bir zincire vurulmak ne kadar korkunç bir son! Ahireti tanıma ve dünyanın aşağılığı hakkında kitaplar yazan birinin amel defterinin kara olması ne kadar ürkütücü! "Dünya ve ahirette hüsrana uğradı. Gerçek hüsran budur işte!" Evet, açık ve kesin hüsran budur.

– Doğrudur, bazen cehaletin bile bu akıl tutkunluğundan, siyantizmden, bilime tapmadan ve hastalıklı düşünmeden daha iyi olduğunu düşünüyorum.

– Evet, evet! İşte bu yüzden ben senden daha iyiyim. Bunun delili ve saldırgan ellerimin altında fethedilmiş olmasıdır. Galip parmak uçlarımın sıcak ve yumuşak mumu olmuşsun. Uslanmış, pişman olmuş yaramaz ve suçlu bir çocuk gibi ıslak, kor-

kulu gözler ve kızarmış bir yüzle teslim olmuş, sessiz kalmış, boyun eğmişsin. Benim yiğit ve kahraman Ali'm, söz dinleyen ve itaatkâr bir çocuk olmuş, yemin ederek akıl eşeğinden ineceğine, dik kafalılık etmeyeceğine söz veriyor. Artık sokaklarda çocuklarla oynamayacak, damlarda güvercin uçurmayacak, habersiz toz olmayacak, beni endişelendirmeyecek, söylemeden hiçbir iş yapmayacak, beni kapılarda gözleri yolda bırakmayacak... Başıboşlukları terk edecek, ailesini düşünecek, öğretmenine eziyet etmeyecek, insanları incitmekten zevk almayacak, şeytanlık etmeyecek, imtihan kâğıtlarını bilerek bozmayacak, kusurlarını ve ayıplarını delil ve ayetlerle tevil etmeyecek. Eğer doğruyu söyleyecek ve kötülüğünü itiraf edecek olursa benim onu daha çabuk affedeceğimi bilecek, iyi bir insan olduğuna inanacağım. Böylece onu daha çok sevecek; geleceğini, terakkisini ve mutluluğunu düşüneceğim. Yiğit Ali'm de orta tahsilini bitirdikten sonra okumaya devam edeceğine, yüksek tahsilini yapacağına, doktor, müçtehit olacağına söz veriyor. Dolayısıyla zorluklar kolaylaşacak, hastalıklar iyileşecek, perişanlıklar bitecek, cadde esiri ve yol sevdalısı cennetin beşinci katına yuvalanacak... Öyle değil mi nazlı yavrum?

– Tabii...

– Çok iyi olmuşsun, hatta daha düzenli olmuşsun, disiplin notun çok kötü de olsa birinci döneme oranla yükselmiş. Diğer çocuklar gibi "pekiyi" almanı beklemiyorum; ama "sıfır" da iyi değil. Prof. Chandel'in, Papion de Chandel'den naklettiğine göre "Herkesin disiplin notu tansiyonuyla aynı olmalıdır." Normal tansiyon 11 ila 14'tür. Ama sen daha yeni 1, 2, 3 ve 4'e yükselebildin, bu doğal değil. İnsanın bedeninde her zaman bir yakınlaşma vardır, uyumluluk olmaktadır. İki elin, iki gözün, iki kulağın ve aşk kulesinin (sizin eski eserlerinizden birinde yer alan Hollanda sahillerindeki gözyaşı kulesi) doruklarındaki iki Horasan kuğusu gibi. Ölüm gecesi bir dalgaya binip, çok uzaklara giden ve yalnız ölen bir kuğu gibi. Sen benim denizimsin, kucak aç, bu kuğu yalnız ölmek istiyor.

– Bir beyt-i âlisini atınız.

– Hangi beytini? Ben sizin nazarınızda son iki beytinin en yüce beyitler olduğunu sanıyordum.

– Doğrudur; ama başka bir beyit daha var. Ama siz benim fazla konuşmamı kınadınız, onu "üç saat namazın hikmetini anlatmak, ama namazını kazaya bırakmak" olarak nitelediniz. İtiraf etsem de bunca heyecanlı gevezeliklerim beni anlamlandırıyor, açıklıyor.

– Pekâlâ, hangi şiirdir?

– Ölüm gecesi o kadar gazel okuyor ki.

– Nihayet gazeller arasında ölüyor!?

– Evet!

– Evet, ölüm gecesi o kadar gazel okuyor ki kendisi de gazeller arasında ölüyor.

– Evet!

– ...

– ...

– Devam ediniz, sistemdeki yakınlaşma ve uyumdan söz ediyordunuz.

– Ha! Evet, matematiğin hayat sırlarındaki manevî yakınlığını siz de biliyorsunuz. Beş parmağın yakınlaşması gibi. Hatta görünürde aralarında hiçbir ilişki olmayan nesneler arasında bile... Beşer daha sayı ilmini, hayatın gaybî sırlarını keşfetmeden semaîler (duyulur gerçekler) ve kıyasîler (aklî gerçekler) arasında, doğal olanlar ve kararlaştırılmışlar arasında uyum vardı. Örneğin bir ismin tek harfiyle, Meryem gülünün yaprakları ve Lakrawa binasının hayat katı arasındaki yakınlık; yaratılış günü, âlemin felekler kürsüsü, iki mananın toplanması ve iki lâfzın toplam sayısı arasındaki uyum gibi. İki varlığın başlangıcı olan iki harf arasındaki uyum, bir harf olan o ikisinin terkibi... O harf yine ikinci var oluşlarında o iki varlığın başlangıcı oluyor. Vahdet-i vücut ve düalizmin birliği din, felsefe ve edebiyatta vardır. Ama tabiat âleminde o ikisinin terkibi söz konusudur. Şiddetli birleşme arzuları oksijene muhtaçtır. Bu da ölünün ye-

niden dirilmesinin ve nefes almasının bir gereğidir. Bunların terkibi esaret, kölelik ve zulmün çile zincirlerini, zindan parmaklıklarını, setleri ve her zorluğu eriten ve delen keskin ve yakıcı bir asit olmaktadır. Ne diyeyim? Pudra haline getiriyor. Pudra, kül ediyor, rüzgâra savuruyor. Bu yalnızlıktaki iki başlangıçtan birisi, sessizliğin sesi, soğuk sirke, siyahlık, yanmak, yapmak, perişanlık ve zorluktur.

Diğeri ise hayhuy ve heyhat sesleridir.

O, zorluğun notası, bu ise âhın notası! Terkipleri heyecan, sevinç, tatlılık, şarap, neşe, aşk, alev, kıyam, şaka, tomurcuk, şiir ve mumu yaratıyor.

– Çok teşekkürler.

– Neden?

– O bütün zorlukları, yanmaları ve soğukları tek kelimeyle bunca heyecana, aşka, şaraba ve tatlılığa dönüştürdüğümüz için. Ali'yi "köle" eden "harf" budur işte. Ali'nin köle olması şaka değildir. Ali'nin tanrı olması, köle olmasından daha kolaydır. Bu kimyager ve sihirli lâftan başka hangi harf bu göklere sığmayan başı bağlayabilir? Harf, ilahî bir harftir. O kelimenin başında olan bir harf, Allah'ın kelimesi... Söz, Allah'ın sözüdür. Serabı şarap yapan öz yaratıcı ve değiştirici söz. İnsanın dostları ve komşuları bile değişiyor. Komşular ve ev halkının en başındakiler "z", "s","za" ve "se"dir. Eziyet, zehir, sarı vuruyorlar, işi bitmiş, zırıltı, arı, zindan, sinek zinciri, tilki, darbe, zulüm, sonra "ç", "c" ve "j" ile komşuluk, "c" ile ev arkadaşı, uyumlu ses ve ekler: Jale, kirpik, yırtıcı, kızgın, ange, solange, mariyage, tören, cevap, cihat, cadı, genç, can, caz, civar, cihan, ırmak, orman, pasaport, cihaz, can...

Ve T+SH çehçehe (duble), çırağ, çehelçerağ, çaşni (duble), çehar, çimen ve (ilginç! 1346)

1976

H 9 SH H

ELLİALTINCI BÖLÜM

– İlk mektubu nasıl algıladınız?

– Doğru, tıpkı bu tür mektupları benim gibi telâkki eden kimse gibi!

– Onu ne yaptınız?

– Sepete attım, kaybettim, yok olmasını düşünmeye bile değmezdi; mahvoldu, kayboldu.

– Hiç kim olduğunu düşündün mü?

– Yüzeysel tahminler, bulmak ve tanımak için çok düşünmedim.

– Tahmin ettiğiniz kimseler arasında bir şahsiyet de var mıydı?

– Hayır, asla!

– Nasıl? "Onu nasıl tasavvur ėttiniz ki böyle bir tahminde bile bulunmadınız?

– Ne söylediğinizi anlamadım?

– Daha önce nasıl bir tip düşünüyordunuz?

– Bir... Sadece güzel ve metanetli!

– İkinci mektubun üzerinizdeki etkisi ne oldu?

– İlkinin etkisi gibi!

– Onu ne yaptınız?

– Dosyanın bir parçası oldu!

– Nasıl dosyanın bir parçası oldu?

– İlk sayfasını bizzat kendim klasöre koydum, arşive verdim.

– Onu nasıl düşünüyordunuz?

– Daha önce bu tür mektupları düşündüğüm gibi.

– Velhâsıl önce duygusal düşündünüz!

– Evet, ama şaşırdım.

– Neden?

– Hem kendime, hem de ona.

– Nasıl?

– Kendime, acaba ne yaptım da bu tür konuşmalara muhatap oldum diye şaşırdım. Ona ise nasıl oldu da böyle ilginç bir saygısızlık içine düştü diye şaşırdım.

– Böyle bir saygısızlığı nasıl düşünüyordunuz?

– Normalin altında veya normalin çok üstünde bir duygusallığın ürünü. Velhâsıl normal değildi.

– Neden?

– Hayat yolunda benim gibi çok insan ortaya çıkmıştır. Bazen çok şiddetli de olmuştur. Ama onun en açık ve şiddetli yapısı noktasında hiç kimse onu karşımda itiraf etme cesaretini gösterememiştir.

– Neden?

– Böyle bir itirafa izin vermek gerekir ve ben...

– Ve ben..?

– Ve ben... Ama... Ne diyeyim? Her zaman herkesten, hatta benden yaşlı olanlardan bile daha yaşlı oldum. Hem kendimin hem de diğerlerinin kabul ettiği tek sıfattı bu.

– Bu yeterli bir açıklama değil.

– Ama nefes aldığım hava, yürüdüğüm yol, dertler, şevkler ve hayatımın idealleri, böyle duyguların mekânı olan yerlerden çok uzaktı.

– Böylesine duyguların karşınızda söz konusu edilmemesi için bu uzaklık yeterli değil mi?

– Tabii, o zamanlardaki "ben"i düşünemezsiniz. Düşünebilirsiniz; ama asla hissedemezsiniz. Hem uzletimde hem de toplulukta bir an olsun o dert, sıcaklık, zor, ciddi, tehlikeli ve doyurucu idealleri konuşmak ve düşünmekten gaflet etmedim. Fırtınalarda çırpınan ve okyanusun batırıcı sert rüzgârlarında kırık

dökük bir gemiyi süren kimsenin yanında rahatça oturmak, aşk şarkıları dinlemek mümkün değildir. Kalbinde böyle şarkıları arzulayanlar bile tufan, deniz ve gemiden başka bir lâf edemez.

– Geçmişiniz hakkındaki bilgilerim bazen böylesine şarkılara muhatap oluşunuzdan, bazen de böylesine şarkılar söylemiş olmanızdan doğmaktadır.

– Birçok manzara uzaktan tanıdık gelir bize. Sadece serap değildir böyle olan. Seine Nehrinin kenarında yürüyen, ormanlarda, bir ağacın altında oturan veya Saint Michel'de bir cafede karşılıklı sessizce duran bir çift genci gören herkes, şüphesiz bir tek hüküm verir. Hâlbuki yanlarına gidip de dinleyecek olursak, onların aşktan başka her şeyi konuştuklarını, bir tek aşktan bahsetmediklerini görürüz.

– Yani bu iki genç arasında böyle bir duygunun olmadığını mı söylemek istiyorsunuz?

– Sanki beyler neyi konuştuğumuzu unuttular? Biz itiraf imkânını konuşuyorduk.

– Yani gönlünüz hiçbir zaman böyle bir konuşmayla tanışmadı mı?

– Bir an olsun bu konuşmadan uzak kalmış değil.

– O halde...

– Ama... Bilmiyordum.

– Hayır, rica ediyorum, açık konuşun. Biz sizin felsefî zikzaklar ve edebî tabirler ardına saklanmanıza izin veremeyiz.

– Size açık olmayan bir şey, edebî kapalılık veya felsefî karmaşalığa sahip olmaya delil olamaz.

– Hakaret mi ediyorsunuz?

– Hayır, ilkokul üçüncü sınıf kitabının, ikinci sınıf öğrencileri için kapalı ve karmaşık olduğunu arz etmek istiyordum.

(Savcı): Hâkim Beyler, amacınız nedir? Amacım şudur ki: Hâlâ isim yazmak için yazı sınıfına kayıt yaptırmamış kişinin Şems'in divanına yetişmesi gibi.

– İtiraz ediyorum, sanığın kendine sorulan sorulara cevap vermekten kaçınmak için muhterem mahkeme heyetine hakaret

ettiğini, duruşmayı birbirine katmaya çalıştığını hissediyorum. Rica ediyorum, onu sanığın hakaretlerine cevap yerine sorulan sorulara cevap vermeye zorlayın.

– İtiraz kabul edilmiştir, rica ediyorum, açık ve kısa cevap verin.

– Hangi sorulara?

– Böylesi duygulara sahip olup olmadığınıza?

– Kendimde mi, başkalarında mı?

– Kendinizde.

– Üç defa.

– Üç defa mı?

– Bir defa çocukken on dört-on altı yaşlarında saf bir köylü kızıydı. Köyde, dedemin evinin ve bağının yanında bir bağları vardı. Dayımın koyunları arasında da birkaç koyunları vardı. Onun köylü utangaçlığı ile raiyet örtüsü birbirine girmişti. Onun safında olmadığım için beni her zaman ondan uzak tutuyordu. Bir yazdan fazla sürmedi. Köylü sefası, çocukluk sefası, gariplik gücü, hayal şevki ve sevmeyi sanatsız küçük beynime ve kalbime yerleştirdi ve büyüttü.

– Sonra ne oldu?

– Denizin yüzeyinde oluşan dalgalara ne oluyor? Daireler hızla birbirinden uzaklaşıyor ve yok oluyorlar.

– Ne bitirdi bunu?

– Sadece zaman. O bir köylü çocuğuydu. Hava açıldıkça yok oldu.

– Şu anda ona nasıl bir duygu besliyorsunuz?

– Çocukça, nazik ve lâtif bir hatıra. Evimde beslediğim güvercinlerin ve serçelerin ruhuma neşe, sıcaklık, berraklık ve huzur verdiği günler gibi. Güzelliği, şenliği, mutluluğu, beyaz alnı, dört beyaz ayağı, güneş renkliliği ve davranışları ile ilgi çeken, sütlü kahve renginde, süt delisi ve küçük eşeği buna verdikleri o yıllar gibi.

ELLİYEDİNCİ BÖLÜM

O beni ne güzel anlamış ve ne güzel öğrenmiş! Evet, bir insanı da öğrenmek mümkün, tahsil etmek, kazanmak, hatta ezberlemek, daima hıfzetmek olasıdır. Bir ders, bir ilim, felsefî bir ekol. Bir sanat eseri, bir şiir kıtası, güzel kaside, mesnevi, bir fen, bir teknik, bir sanat dalı, bir meslek gibi...

İnsanına bağlı, yani öğrenen insana veya uzmanlık alanı insan olan insana bağlı!

Ben neyim? Bir şiir mi? Eğer böyleyse beni okuyan veya söyleyen kişi öğrendiği şeyden zevk alır; oysa böyle değil. Onun bu alanda sıkıntıdan başka bir nasibi olamaz.

Bir sanat eseri mi? Böyle bir sanat eseri, sanatçının ellerinde bir mum gibidir. Ben ise ellerinde bir kelepçeyim veya ayaklarında bir pranga... Felsefe mi? Hayır, hayır! Felsefe bir filozofun hayalleridir. Ben ise onun hayalleri değilim. Hiçbir filozof bu kadar mutaassıp değildir. Bunlar muttakidirler ve kendi hayallerinin esiridirler.

Sanat mı? Allah göstermesin, çok uzaktır. Bu ilim, sanat ilmi değildir.

– Din veya irfan mı?

– Aynı olan bu iki kelimeden maksadınız nedir?

– Yani gayptan gelenler, Cebrail'in haber verdikleri, ilahi vahiy mesajı, yaratılışa iman ve Hind'i tahammülsüz kılan şey...

– Ne bileyim? Var... Yok.

– Bu şüphe niye?

– Evet, o bu dersi, din dersi gibi öğrenmiş. Ona imani bu türdendir. İlginç, gizemli ve aynı zamanda da meçhul bir taassup! Kendisi de onu bir filozof gibi tahlil edip anlamak istemediğini söylemiyor mu? Hatta nedenini bile sormuyor. "Neden havada nefes alıyoruz?" diye sormazlar mı?

– Eğer pencereden içeri girmişse?

– Pencereden gelmelidir, kapılar salona, diğer odalara, bahçeye ve sokağa açılıyor. Gökler, ufuk, bulut, güneş, yıldız, mehtap, kuşların yüksek uçuşu, haberci yeni hava, uzak güllerin kokusu, diğer topraklardan esen garip meltem pencereden içeri girmektedir.

Kapıdan gelenler ve gidenler tarihin sessiz ve soylu hayvanlarıdır. İnsan hayatında olay yaratanlar pencerelerden girenlerdir veya içeri uçanlardır.

– O halde neden hayır?

– Ama hayır, zira onun malûmu veya malûmatı din değil, irfan değil, vahiy değil.

– Nedir?

– Eğer daha önce sorsaydın benim yaptığım kadar detaylı, açık ve güçlü bir şekilde kendini anlatabileni ve kim olduğunu bileni bulamazdın. Bugün kim olduğumu bilemediğim kadar... Bazen o kadar şüphe ediyorum ki yaşayıp yaşamadığımı, baygın mı ayık mı olduğumu, hatta mevcut olup olmadığımı, iyi mi kötü mü olduğumu bilemiyorum. Görüyorsunuz, bu sıfatların mahiyetlerle bir ilgisi yok. Her canlı bunları bilir. Ben tezat ve tenakuz halindeki iki varlıktan, ölümden ve hayattan, ateşten ve buzdan, karanlıktan ve aydınlıktan, Allah'tan ve Şeytandan, varlıktan ve yokluktan, kin ve aşktan daha çok kendimden uzağım. Kendimden uzak düşmüşüm. Kendime o kadar yabancıyım ki aşina bir "ben" yok gibi.

– Kendinde bu kadar ilginçlik ve perişanlık da neyin nesi?

– Hayatın armağan ettiği karşıtlıkları ve çelişkileri topladığım için.

– Nasıl olur? Bunlar nasıl birbiriyle birleşir, bir araya gelir? Benim için gözlerim, kimseyi görmemek için kör olmak isteyen bir şair veya yazarın gözleri kadar değerlidir! Kimseyi görmeyince kör olmak isterler veya görmenin bir cezası olacaksa bir defa görmek ve kör olmak isterler!

– Başka bir çelişki!

– Eğer, "kaybetme"nin gücünü anlasalardı ben şu anda olimpiyat tanrılarından biri olurdum. Eğer, Herkül karşısında zaafın da bir heykelini dikselerdi, Tendis tanrılarının kulları bana taparlardı.

– Hiçbir komutan, benim kelimelerimin dağınık ve sayısız orduları üzerindeki saltanat ve iktidarım gibi saltanat sürmemiştir. Hiçbir kekeme, utangaç ve zayıf çocuk, benim kadar, üzerime atılan ve oyun olsun diye boğazımı sıkan kelimelerin eli ve ayağı altında aciz kalmamıştır.

– Hangi talihsiz hasta kendisine karşı saldırıya geçen, yakasından tutup bir yerlere çeken ve perişan topluluğun izdiham ve kavgasından daha çok, boş yalnızlığın ve inziva yalnızlığının elinden azap görmekte, yaratıkların velvelesinden çok sessizlik velvelesinden işkence görmektedir?

– Kimdir o, sürekli tek arzusu, bu dünyada arzu ettiği tek şey kaybetmek olan? Efendim? Demedim mi? Küfür ve din savaşı, milletler savaşı, dinlerin, sınıfların ve güçlerin savaşları... Bunlar komik ve maskara savaşlar. Hiçbir şey değişmeden barışa çekilen savaşlar! Barışta bile var olan savaş, bir safta iman, tanışıklık, sevmek, insanlık, güzellik, değer, mukaddes, mutlak, mertlik ve nur... Ve diğer safta pul, baskı formu, parmak izi ve birbirinin canına düşmüş bir sahne!

Ahlâk ve din neredeler? Hangi saflarda kılıç sallıyorlar? Özgürlük hangi safta? Ama insanların safları bellidir. İnsanlar o halk değil mi?

– Sadece dertten zevk almak veya dertten beslenmek, mutlu olamadığı için filozof olan bir insanın, ölümcül genel kuraklıkta başka bir yiyecek bulamayan aç bir insanın öğretisidir.

ELLİSEKİZİNCİ BÖLÜM

– ... Sen bende o kadar çok iyisin ki kötülüklerin ondan hiçbir şeyi azaltamıyor. O habis ruhtan korkma, bende de var ve korkmuyorum. Sendeki o habis ruhun kim olduğunu biliyor musun? Ben! Bizzat ben, sende konuşan benim, o sende sövmeye başlayınca ben rahatlıyorum. Hatalarım ve acizliğim o kadar fazla ki sen beni kötüleyince işkence yükümün hafiflediğini hissediyorum. Bu ortak yaşamda hiçbir şey beni senin günahsızlığın, iyiliğin ve mutlak merhametin kadar incitmiyor. Keşke sendeki bana düşmanlık eden o gizli ruhu yok etmeye muvaffak olamasan! Eğer o sende yok olur ve sen her tarafı muhabbet dolu bir ev olursan, tek düze, tek parça ve apaçık hale gelirsen artık benim için edebiyat öğretmeni olarak kalmak ne kadar zor olacaktır. O zaman ben, güzel uçuşlu ve renkli güvercin kelimelerimi senin havanda uçurur, kapı ve damındaki toz toprağı harekete geçiririm. Bu da benim yaşamım olur. Bu faydasız oyunun utangacı evinin damından aşağı inecek; havadan, gökten ve yıldızların gözlerinden gizlenerek üzgün bir halde inzivamın izbe köşesine doğru sürünecek, kendi faydasız hücumumda ve siyah ümitsizlik saldırımda seni de kaybetmiş olacağım. Beni senin karşında ayakta tutan şey, mutlak yokluğunda hissettiğim tesellidir. Mutlak olmaktan maksadım ise bazen resmimin ruhunda titremesi, tozlanmasıdır. Bu, hatalarımı kendim için biraz da olsa tahammül edilir kılmaktadır. Sövgülerin, ruhumdaki dert tırnaklarını biraz olsun yumuşatıyor. Sendeki bana eziyet eden o melun ruhun aynısı bende de var. Ama sana kötülük etmiyor, bana edi-

yor. Bendeki hiçbir şey sana karşı kötü değil. Benim bütünüm senin mutlak teyidin ve tek kelimeyle zuhurundur. İbrahim makamında durduğumda, bütün peygamberler benimle olduğunda, tüm tarih yanımda durduğunda, Allah bana Kâbe'nin kapısından baktığında içimde bir vesvese vardı; seni benden almasını, yeryüzümle ve dünyamla kurduğum ilişkilerden beni kurtarmasını istedim. Böylece benden sökülüp alındı, kaçtı, içimde şu ayetin sesi yankılandı: "De ki: Ey Peygamber! Kimdir dünya hayatının süsünü ve güzelliğini haram kılan?"

Bunun yerine şu duayı yaptım: "Ey Kâbe'nin Rabbi, ben şu anda en temiz, riyasız, özgür, yüce, doğruluk ve gizli kalp uzletimin halleri içindeyim. Bu evdeki hikâyenin ve seni anlamak yolunda gösterdiğim onca çaba ve gayretim aşkına ne olduğunu anlaması için ona bilinç ve şuur vermeni diliyorum. Ta ki bu evin ve hikâyemin ne olduğunu anlasın, elindeki ateşten emaneti korumanın ağır sorumluluğunu hissetsin, bunca şeyh şakasını gözünün önüne getirmesin, o cümleyi omuzlarında taşımasın. Ben dert cevheri, kendi canımın düşmanıyım; dünya, tarih, hayat, her şey ve herkes bana sıkıntı veriyor. Kendi kötülüklerimi, zaaflarımı, eksikliklerimi biliyorum, bütün dertlerimin nedeni bilinçtir, bilinç ağacının meyvesinden yediğim için cennetten kovuldum ve yeryüzüne sürüldüm; ama bu beni incitmedi, kendi incinmiş varlığımı incitmedi, okşayıcı sıcak elim vahşi kınamanın elinden kurtuldu; zira onun sabrı çoktur. Beni sandığından daha küçük biliyorlar ve beni göründüğümden daha büyük görüyorlar. Onun varlığının benim oluşumumda ne kadar etkili olduğunu biliyor, küçük anlayışı, sivri aklı, nakıs beyni ve kerameti, varlığımı terk ettiği takdirde kötü oluşumumun kendisini incitmeyeceğini biliyor. Ben ne bir bağım ne de bir havuz. Ben susuz ve evsiz bir bayındır toprağım; verimli bir toprağım var, göğsümde sayısız gizli yağmur melodilerinin nazlı parmakları, elçiler, bahar müjdesi, amansız meltem esintileri, İsrafil'e has bahar kokuları var. Bu olayın kıyameti bendeki taneleri şevkten yarıyor, yeryüzünün sert tabakalarını açıyor. Ne ilginç

açmalar, beklenmedik renkli tomurcuklar, her köşede çıkışlar, her kenarda yükselişler, her bakışta bir meyve yetişiyor, her lâhza tazesinin tazesi geliyor. Yaratılış velvelesi, bidatlar, ilginç gösteriler ve... Fırtınalar görmüş, cinnet, kaynama, öfke, kıyam, sevinç ve heyecan dolu bir derya... Köpüklü deli dalgalar, rüzgârda oynayan, tarafsızlığa koşan, birbirinde ölen, dinen ve sıçrayan dalgalar. Bazen bir dalga kahramanlık abidesi gibi denizin kalbinden güneşe doğru baş kaldırıyor; suyun bağrında duruyor ve aniden sabırsızca, korku içinde yere yıkılıyor, denizin derinliklerine kaçıyor; birden başka bir köşede, başka bir şekilde titrek, sesli, korkmuşçasına baş kaldırıyor, büyük bir balık gibi yumuşak, parlak ve titrek bağrını güneşin gözlerine tutuyor... Öfke, kıyam, patlama dirilişi, kararsızlık kıyameti, feryat, tuğyan, delice takatsizlikler, heyecan, aşıkane sevinçler, sayısız yaratılışlar, sonsuz var oluşlar... Mütevazı ve dingin denizin lâtif, renksiz ve sade sularında fırtınalar estirmiş. Bu iki su ve toprak kıyametinde, ey diriliş meleği, ey İsrafilim, her dalga bir nitelik değildir, bir kararsızlıktır. Sen bu toprakların kenarında bu denizi seyret, hükmetme, bak neler yapıyorsun!

– Hayır, asla, asla, benim yarın seninle birlikte edebiyata adım atmaya hevesim yok. Bu o akıllının kalbini yakan, onu sanatçı kılan, yoldan alıp çöllere çeken ve nice işler yapan ateştir diye tarihte kalmaya istekli değilim. Hayır, bu seni ve akrabalık sevgisini kendine sunmaktır, amacı araç haline getirmektir. Eğer böyle bir vesvese kalbimin derinliklerinde olsaydı benden nefret ederdin, ben de kendime kin kusardım; ama şimdi başım dik.

– ...

– Ben Beatris olmak istemiyorum sevgili amcam oğlu!

– ...

– Ben senin bilinçli ve büyük kadirşinaslığına, teşekkürüne ve övgüne muhtaç değilim. Bana eziyet ediyorlar. Beni Beatris'in yüce tahtının son basamaklarına oturtunca ve yüksek şafak kuleme çıkarıp Şems-i Tebrizi'm gibi yaslayınca, ben ızdırapdan

titriyorum, dertten ve korkudan feryat ediyorum. Artık ne söyleyeyim? O övgülerin yüce doruklarında ve ilahlar kulesinin zirvesinde yalnız kalıyorum. Ben yalnızlıktan sana koşuyorum. Yalnız kaldıktan sonra, karanlık ve dilsiz bir pencerenin önünde kalmak ile aydın ve güzel göklerin zirvesinde kalmak benim için birdir. Her ikisi de sensiz bir zindandır. Ne komplekslerim kalbimi sana yöneltmiş, ne sanatların beni sana cezp etmiş, ne kimsesizlik seni benim kimsem kılmış, ne sevgisizlik sevgi çeşmesi olan seni bana aratmış, ne de bir eksiklik beni senin varlığına muhtaç kılmıştır... Senin varlığın, sana ihtiyacı içimde yaratmıştır. Kimsesizlik değil ki sen kimsem olasın; bu sensizliktir. Eğer sen olmasaydın eksiklik hâsıl olmazdı.

... Anlıyor musun? Bu olayı meydana getiren tek şey, bu yabancı topraklarda, bu garip göklerin altında yalnız kalma korkusudur. Susuz insanı bir hücrede zincire de vursalar, çölde de bıraksalar, Zeus'un tahtına da oturtsalar, Parnas Kulesi'ne de çıkarsalar derdi aynıdır. Su sesi sadece onun ruhunun melodisidir. Bunu anlamalısın, biliyor musun? Ama şunu asla unutmamalısın ki ben Parnassos Dağlarının sakini olmak istemiyorum, senin kalp çölünün yeşertici meltemi olmak istemiyorum, bana Dante'nin Beatris'e baktığı gibi bakmanı istemiyorum, beni senin dünyanda kopardığım kıyametin yaratıcısı tahtına oturtmanı istemiyorum. Ben tanrıça olmayı, Cibril olmayı, senin peygamberlik çeşmen olmayı sevmiyorum. Ne diyeyim? Üzülüyorum, korkuyorum, kaçıyorum, yalnız kalıyorum, sensiz oluyorum, ben bu makamları ve ihtişamları sevmiyorum.

– ... Öyleyse neyi seviyorsun?

– Neyi?

– Doğru söyle, neyi? Böyle mi gülüyorsun?

– ...

– Başını dik tut, söyle!

– Sürekli başını sallamanı, benimle alay etmeni, benim tarafımdan, kalbimden kendini...

– Pekâlâ, baş üstüne, bu uzun bir istek değil ki!

– Sonra dostunun yanında ciddi bir ses tonu ve sağlam bir görünüşle beni övmeni, "Kelebeğimin en lezzetli ve iyi yemeği pazar kebabıdır." demeni istiyorum. En iyi ve tatlı halim senin yüzsüzlüğüne ve kötülüğüne kızmamdır; en iyi işim hırstan vahşi kediler gibi üstüne başına atlamak, tırmalamak, yanlarına gül yumruklarıyla vurmaktır. Uğursuz bir hâlsizlik içine düşene kadar... Yorgunluktan yanına oturayım, sana öfkeyle ters ters bakayım; sen hiçbir şey olmamış gibi, soğukkanlı bir şekilde ve ilgisizce belini yerden doğrultasın, ciddi ve dingin bir halde nereye düştüğünü bilmediğin sigaranı arayasın ve diyesin ki: "Hayır, şaka yaptım, her zaman böyle değil, Kebapçı Ekber'in kebapları daha iyidir. Çok iyi!" Ben de yavaşça doğrularak tabancamı sağ şakağına dayarım, "Sen yoldan çıkmışsın, teslim olmuşsun." diyerek tehdit ederken sen de "Hayır!" dersin. Ama bunun yerine itiraf etmeliyim, kendisi o kadar temiz ve dikkatlidir ki bir defa olsun çay içtiğimiz bardak, fincan ve çaydanlığı ikinci defa kullanmayı hiç sevmez. Bunun için öğlen çayı veya kahvesi için cimri, eski ve pinti kimseler gibi kahvaltı yaptığımız bardağı, fincanı ve çaydanlığı getirmiyoruz. Sen çok doğal, kırık ve önemsizce cevap veriyorsun: Hiç, süpürüyoruz, çöplüğe atıyoruz. Sonra sen benim cevap vermediğimi, sana incinmiş ve kınayıcı bir gözle baktığımı görürsün. Sen özür dileyen ve utangaç bir tonla yeşil renkli piknik bluzunun üzerine düşmeyen lekeyi, küçük parmağının ucuyla fırlatıyorsun, sonra bluzumun kalkık geniş yakasının altına takılan ve senin sevgili soruna darbe vuran adının sonunu serbest bırakıyorsun, iki parmağının arasında tutuyorsun. Yumuşak, sevgili ve ihtiyatlı bir şekilde ona ustaca bir eğim veriyorsun, bağışlayacağımı umarcasına bana bakıyorsun. Bana bağışlanacağın beklentisiyle bakıyorsun. Başımı, masumane bir teslimiyetle oyuncu ellerinin üzerinde bulunca ikindilik hazırlamamı, elimle yaptığım sandviçleri getirmemi ve böylece de dostuma buyruklarımın beyhudeliğini ispatlamamı istiyorsun. Ben de çaya ve kahveye gidince... Ben iki elimi iki omzuna koyup se-

ni oturtmak ve ben de yerden kalkmak isteyince, “Sen kendi fikirlerine ve hayallerine dal, beni düşünmek isteyince de bir şeyler söyle ki evde çalışmadığını sansınlar.” diyorum. Bilmez misin, “Düşünmek erkek işidir!” Sonra ben çaya ve kahveye bakıyorum. Sen benim imalı sözlerimden gayrete gelince Citroen’e doğru gidiyorsun, dönünce de çay ve kahve tepsisinin yükselen sesinden yüksek sesle gülmeye başlıyorsun. Arkadaşına farkında olmayarak her çay ve kahve servisiyle bir süpürge de bıraktığını açıklıyorsun. Genelde süpürge çay kaşığından daha fazla işimize yarıyor. Her zaman benim, onun, çocukların ve bazen de misafirlerin elleri ve ayakları bantlar içinde kalıyor. Bu bizi ziyaret edebilenlerin markasıdır. Sonra yoldan dönüyorum, nereye gideceğimi bilemiyorum, ne yapayım? Bir an size sırtımı dönerek yüzümü ufuklara çeviriyorum. Başım gülme baskısıyla yakamda kıpırdıyor. Düşünüyorum da bu kötü huylu adam bütün bu planları bana uyguladı. Aksi takdirde asla kendisi yemeği, çayı ve bu sözleri düşünmezdi. Bilemiyorum, nasıl döneceğim, ne diyeceğim? Bir de baktım, ellerini arkadan yavaşça sağ omzuma attın, sol omzumun yanında yavaşça duruyorsun; kendi kendine konuşur gibi sessiz ve romantik bir tonda şöyle diyorsun: “Ne kadar güzel bir manzara! Ufuklar açık, uzaklar sessiz.” Ben bir omuz darbesiyle seni kenara savuruyorum, büyük bir yarım daireyi kat ederek Citroen’e varıyorum. İnatla çalıştırıyorum, son gaza basıyorum, şehre dönüyorum. İkinizi yalnız bırakıyorum, eve dönüyorum, kendimi yatağa atıyorum, rahat ve sevinçle yatıyorum. Akşam oluyor, uyanıyorum, bardak ve şişe açacağını unuttuğumu hatırlıyorum, gönlüm daha bir serinliyor. Bu unutulmaz yarı pikniğin tozu toprağı yüzüme başıma serpildiği için gidip bir duş alıyorum. Benim kaçışımdan sonra ikinizin seyre değer manzaranızı gözlerimde canlandırıyorum. Soğuk yağmurlar altında size yaptığım yemekleri, bıraktığım şişeleri, pişirdiğim çayı ve kahveyi, omuz ve koltuk altlarına aldığınız eşya, kitap, valiz ve battaniye manzarasını, ormanlardan çıkıp caddeye varmak için yaya yürürken yükselen mırıltılarınızı düşünüyorum. Sen binlerce utangaçlıkla başını önüne eğiyorsun veya çe-

viriyorsun, otostop yapmak için elini kaldırıyorsun. Hiçbir otomobil sizin gibi toz toprak içinde, perişan kılıklılar için durmuyor. Gülesim geliyor. İntikam zevkinden duş altında dönüp duruyorum, yağmur altında sevincimden oynuyorum. Yüzümü keyif içinde hızla yağan yağmurun altına tutuyorum. Aniden kahkaha atıyorum, öksürüyorum, daha hızlı gülüyorum, daha fazla öksürüyorum. Duşu kapatıp, küvetin kenarına oturuyorum, dinleniyorum, ellerimle küvetteki suları okşuyorum, kendi kendime gülüp zavallı çocuğa yaptığım eziyetten pişman oluyorum. Çok büyük bir cezaydı bu. Yağmur da durmuş gibi. Hava yağmurluydu. O, çok utangaç ve beceriksiz biri. Ne yaptı? İyi yaptım; ama bir saat sonra dönüp getirmeliydim. Birazcık endişe etmesi yeterliydi. Çok kızmış olmalıydı, kendini kaybetmişti. Bu ne şakaydı? Yanlarına döneyim mi? Nereye gideyim? Saat akşam sekize gelmiş. Sanırım yaya olarak güzel güzel geliyorlardır. O da bir aksilik yapmasın? O yapabilir! Kendi kendine şöyle demiş olmasın: "Önemli bir şey değil, burada kalalım, sonunda o geri dönecek. Geceyi burada geçirelim. Hava güzel, orman sessiz ve dünya endişesiz... Yarın döner. Gidişinin önemli olmadığını ve hiçbir zahmete ve eksikliğe neden olmadığını görünce mecburen gelip bizi alacaktır." Çok kötü oldu. İnşallah böyle bir düşünceye kapılmaz. O bazen soğukkanlı ve sabırlıdır, bazen de sinirli ve sıcak... İnşallah bu defa ikinci hâl içinde olur da dört buçuk saatten beri yola koyulmuş olur. Geceyi orada geçirmesinler! Ne yemekleri ne de içecekleri var. Ama belki de Buluni sahilindeki dükkânlardan almışlardır da dönüyorlardır. Hayır, oraya gidene kadar buraya gelirler. Dufin metro istasyonu oradadır. Hem de 5-6 km.lik bir yoldur. Kalmamaları gerekir. Gerçi ormanda, karanlıkta yemeksiz ve malzemesiz kalmak onun için pek de önemli değil. Hatta hoşlanabilir de. Benim için de iyi bir ders olur. Ama o kalmaz. Arkadaşı ısrar da etse yine bırakmaz onu. Zannedersem her iki işi de yapmıştır. Önce önemli olmadığını düşünmüştür. Gittiyse gitti. Çok eziyet ettiğini zannetti. Başımızı belaya soktuğunu sandı. Hayır, ben bir köylü çocuğuyum. Bir ay bile bu ormanlarda tek başıma yaşayabilirim. Nerde kaldı ki

bir gece! Kalmaya karar vermiş ve kalmıştır. Gün bitmek üzere. Kandilleri de yok, karanlıkta battaniyeye ve çimenlere uzanmışlardır. Arkadaşı başlamış konuşmaya; ama o sessizdir. Bellidir. Güneş batınca gecenin geldiğini ve karanlıkların çöktüğünü hissediyor. Neler düşündüğünü biliyorum. Kimi düşündüğünü tahmin ediyorum. Arkadaşı durmadan konuşuyor ve o öylece sessiz duruyor. Güneş batıyor, gece gelmiş ve karanlıklar orman ağaçları altında onunla karşılıklı konuşuyor. Gece boyunca geceyle neler konuştuğunu biliyorum. Yıllardır gece konuşmalarını duyuyorum. Yalnızlık ve gece, sürekli onun kalbiyle aynı konuşmayı tekrarlıyorlar. Ben her zaman bu ikisine teşekkür ediyorum. Arkadaşı sürekli konuşuyor, o ise öylece sessiz... Görüyorum, sigara yudumları sürekli gecenin bağrını yakıyor, ışığında sessiz yüzünü, hüzünlü gözlerini ve düşünceli alnını görüyorum. Arkadaşı da onu görüyor. Bu yüzden sözlerini yarıda kesti. Şu anda her ikisi de sessiz duruyor. Sadece sigara ateşi, sürekli daha süratli bir şekilde geceye karışıyor. Orman karanlıktır. Gece, sessizlik ve yalnızlık... O, gözlerinin önünde bir karartının durmuş olduğunu görüyor. Titrek, ağır ve tereddütlü bir tebessüm dudaklarında donup kalmış. Arkadaşının varlığını unutmuş. Sadece tüm dünyada hissettiği kalbinin ve nabzının çarpıntıları var. Ormanın sessizliğini büyük kucağına çekmiş, sadece hayalin ayak izleri onu kırıştırıyor, özellikle de sonbahar kokan uzun caddede yavaş yavaş yürüdüğümüz ve ben onun yanında sonbaharın kuru yapraklarının feryadını dinlediğim ve kalbim bu derin ve sevgili senfoniden onun sevgisiyle dolduğu lâhzanın hayali... Aniden yeni gelen bir hayal, onu yeşil yatağından harekete geçiriyor, biraz doğrultarak duvara yaslıyor: "Neden böyle yaptı? Sakın, incinmiş olmasın? Allah'ım! Eğer incinmişse ne kadar korkunç olur! Bu yabancının yanında şaka yaptığım için mi? Hayır, rahat eder, yine uzanır, yuvarlanır, razı olur, sessiz ve hareketsiz kalır." Yeni bir düşünce onu bir hâl içinde tutmuş, sigara ateşi yüzünü gösteriyor, eziyet edici tebessümü başka bir şeyle karışarak beni gıdıklıyor. Bu ikincisinden ne kadar hoşlanıyorum. Bu iki gölge, eziyetçilik ve megolamanizm, ötekiyle birlik-

te onun tereddütlü çehresinde bir keşmekeş yaşıyor. Ahura ve Ehrimen gibi, aydınlık ve karanlık gibi. Eziyeti de güzeldir; ama şimdi ondan niçin korktuğumu bilemiyorum. Yaramazlığı da tatlıdır, zevklidir, hoşlanıyorum. Seviyorum; ama bu gece değil. Şimdi sırtım titriyor. Ehrimen gölgesi gibi. Ahura'nın çehresine düşen bir karanlık gibi. Allah'ım, nur zulmete galebe çalıyor. Ey Ahuramazda, Ehrimen'i sevgili yüzümden uzaklaştır! Acaba kalacak mı? Evet, kalmıştır, yatmışlardır, geceyi orada geçirecekler. Ben bu akşam buradayım. Güzel, sahi bu ne haltı işlediğim? Onları orada bıraktım da ne oldu? Hiçbir şey! Geceyi otların üzerinde, sırtları yerde, yüzleri semaya doğru geçirecekler. Yıldızlar gözlerinde yalnız ve hayaller yüzünde, havada dönüyor... Rahat ve huzur içinde kalıyor, yatıyorlar, yarın... Ama ben... Hayır, kesinlikle kalmıştır. Ama hayır, sonra o eziyet edici gölge çehresinden kayboluyor. Yüzü tek parça nur oluyor, Ahuramazda oluyor. O güzel ve gizemli şey, tüm yüzünü, tüm gözlerini doldurmuş, tek parça olmuş, zayıflamış, yenilmiş, ayaklanmış, yola düşmüş, şu anda metrodadır. Sesini duyuyorum. 45 dakikalık yol uzak değil ki! Şu anda saat 9: 30'dur. 10: 45 olunca burada olurlar. Ne güzel, hey! Allah'ım, şükürler olsun, yarın ne tatlı olacak, arkadaşı uyanınca onun olmadığını görecek, şaşıracak; yer yaştır, çocuğum kaybolmuş, eyvah! Ahmak neler diyecek neler! Sanki şöyle diyecek: "Ne ahmak insanlarla yola düştüm. Her biri diğerinden daha deli, bunlar nasıl yaşıyor?" Zavallı dostumu bu ateş parçası yabancılaştırmış. Kendisi o kadar alinasyondan bahsediyordu, feryat ediyordu, tehlike ilan ediyordu ve yabancılaşmış olanlarla alay ediyordu ki sonunda kendisi oldu. Onca ruh, irfan, aşk, din, toplum ve hastalık alinelerinin sembolünü kaybettik, yazık oldu. Neydi, ne oldu? Ondan neler ümit ediyorduk? Zavallı halkımız! Daha zavallısı bu dostumuz; saf, sade ve masum adam, bu hileci ve ateş parçası adamın eline düşmüş. Dostumun başına neler getirmiş! Zavallı tüm ömrünü başka bir havada ve dünyada geçirmiş. Bu taifenin bunca tuzağını ve büyüsünü nereden bilecek? Onu büyülemişler! Cin çarpmışa dönmüş. Gece yarısı gitmiş, kaç yıllık dostunu buralarda

unutmuş. Onun hatırı için bu memlekete geldim. Onu görmek için bu şehre geldim. Bir hafta onu aradım da buldum, onun mutluluğunu görmek için ne arzular taşıdım. Zavallı, her zamankinden daha zavallılaşmış. Bu oyun ve senaryolar ile yaşanır mı? Birisi ahmak ve şair, diğeri ise şımarık ve sihirbazdır. Hz. Âdem'in hikâyesidir. Şeytan, cennet, günah, küfür, kovulma, yılan ve Havva... O yılan, Şeytan'ın bu güzel çizgisi ve büyüleyici benidir! Saf, iyi kalpli, hayalci ve duygusal insanı bir gör! Onca zekâdan, anlayıştan, duygudan ve kendi tabiriyle akrabasından söz ediyordu! Şimdi anladım ki zekâsı, anlayışı, duygusu ve aklı, bu işveci oyuncunun boyudur. Baş, zülüf, göz, kaş, boy, endam, dudak ve dişleridir. Hatırlıyorum, Esrar Okulu'na giderken, lise 2. sınıfta şiir ve resim defterine o zamanlar çok güzel resim yapardı. Yazı ve resim dersleri pekiyiydi. Hatırlıyorum, sürekli bir resim çiziyordu, alışmıştı. Hayalî bir resimdi. Yalandan çiziyordu. Çocukça bir efsanecilikti. Bir rüya resmi olduğunu söylüyordu. Ne olduğunu soruyordum? Şöyle diyordu: "Yani mutlu olduğum geceler, büyük halamın hikâye ve efsaneleriyle uyuyunca güzel rüyalar görürdüm. Renkli, yeşil ve türlü rüyalardı bunlar. Ama üç-dört yaşında bir çocuk her zaman rüyalarıma giriyor. Her bağda, her şehirde, her okulda, her evde ortaya çıkıyor. Bir gece Paris'e, Seine Nehrinin kenarına gittiğimi gördüm rüyamda. Aniden nehir sularının içinde nilüfer gibi bittiğini, ellerini bana doğru uzattığını gördüm. Ben de onu tutmak için uzandım; ama nehre düştüm. Uykudan sıçradım. Öbür gece de Eyfel Kulesini gördüm. Bir kalabalık Eyfel Kulesini seyrediyordu. Aniden bir kız çocuğu ceketimden çekiştirdi. Tatlı ve şımarık bir sesle adımı seslendi ve gitti. Ben o kalabalık içinde onun peşine düştüm. O Eyfel Kulesinin etrafında dönüyordu. Ben de sürekli onu takip ediyordum. Saçlarına uzandım, tutamadım, gitti. Düşmek üzereyken uyandım. Bir gece de bir kreş hocası olduğumu gördüm. Çocukları oturtmuş, onlara elbise giyme, süslenme, davranış, ahlâk, temizlik ve görgü kurallarını öğretiyordum. Aniden sınıfın sol tarafında oturan bir çocuk, hiçbir izin ve neden olmaksızın kalkıp sağ tarafa geçti, oturdu. Şaşırdım, bak-

tım ki yine o. "Neden yerini değiştirdin?" diye kızdım. "Sevmiyorum." dedi. "Neyi?" dedim. Sustu. "Gel buraya." dedim. Geldi. Gözlerinin rengi değişti. Yeşil bir elbise giymişti. Kulağında iki zümrüt küpe vardı. Defteri kreşteki çocukların defterlerinden ve kitaplarından farklıydı. Ondan aldım. Sınıftan kaçtı, kitabına baktım, coğrafya kitabıydı: İran Doğal Coğrafyası. Defterine baktım, resim defteriydi. Hepsi de bir kişinin resmiydi. Sınıftan çıktım, kapının arkasında duruyordu. Kaçtı, takip ettim, kaçtı, merdiven kenarında tuttum. Kaçmak için çırpınıp durdu. Saçları dağınıktı. Tüm düğümler, kıvrımlar, lastikler, iğneler, atkuyrukları... Diğer hayvanların hepsi açıldı, döküldü, elimden kaçtı, sadece iki zümrüt küpesi ellerimde kaldı. Ardından koşmak istedim, uyandım. Bir gece de rüyamda odada tek başıma masamın başında oturduğumu gördüm. Ödevlerimi yapıyordum. Geldi, karşımda sessizce oturdu. Yarı kollu bir gömlek giymişti. Elbisesi sıradan bir dikişle dikilmişti. Gizemli, belirsiz ve karışık bir kül rengindeydi. Gözükmeyen rengi, pişkin ve elbise rengine karışmış kareleri vardı. Sessizce duruyordu. Sevgili ve itaatkâr bir hâli vardı. Elini tutmak istedim. Bir peri yavrusu gibi kayboldu. Merdivenlerden ayak seslerini duydum. Oturma odasında göremedim. Sadece ayak seslerini takip ettim. Bir üç yolun ağzına vardım. Biraz ürkek biraz da mutlu bir hâli vardı. Çok tedirgindi. Dedi ki: "Senin canından endişe ediyorum." Şaşırdım. Çok güzel bir yazdı. Dedi ki: "Ne yapayım? Seni öldürmek, beni de zindana atmak istiyorlar." "Kaçarız." dedim. "Şimdi mi?" dedi. Dedim ki: "Hayır, eşyalarımı toplayayım, okuldan karnelerimizi alalım, bilet alalım ve sonra kaçalım." O, merhametli bir peri ruhu gibi göğüs kafesime yaslanmış duruyordu. Gittikçe yaklaşıyordu, yaklaşıyordu. Yaz güneşi gibi içime işliyordu. Bir güvercin gölgesi gibi yakamdan içeri girdi, göğsüme sızdı, kalbimde kayboldu. Gözümü açtım, baktım, yok! Göğsüm ateş gibi sıcaktı. Kalbimde bir kuş çırpınıyordu, ötüyordu. Yeniden gözlerimi açtım... Uyandım... Onu defalarca rüyamda gördüm. Bu resimler onun resmidir. Her gece rüyamda görünce hemen resmini çiziyorum". Çocukluğundan beri hayalci biriydi. O çocukluk ha-

yali resimler, tıpatıp oydu. Bu yüzden onları çok seviyor. Çocuklukta rüyasına gelenin, o olduğuna inanıyor! Evet, sürekli hikâyelere ve hayallere dalıyor. Efsaneci biridir. O zamanlar da sıra dışı biriydi. Bazıları dâhi, bazıları da bön olduğunu söylüyorlardı. Her zaman sessiz, hayalci ve içine kapanıktı. Herkesi beyhude ve yabancı görüyordu, alay ediyordu. Sadece kendini beğenirdi, o çocukluk rüyalarının resmini beğenirdi. Nazlı dostumu bu halk arasında böylesine hasta, aşık ve alay konusu yapan da bu rüya ve uyanıklık arasındaki benzerlikti! Velhâsıl kaybettik. Teslim olmuş, büyülenmiş, öldürülmüş ve mecnun... Keşke olsaydı da, o her zaman attığı naraları atsaydı. Bütün itaatkâr insanlarla alay ederdi. Ben de yüzüne söyler, suyuna giderdim: "İnsan, isyan eden bir hayvandır!" İlginçtir. Güzellik de kötü bir afettir. Şeyhimiz, mevlâmız, Dante'miz, Anatol France'ımız, Peygamberimiz, arkadaşımız... Hiçbirisinin dokunulmazlığı kalmadı! Dünya aciz kalınca; altın, kırbaç, ölüm, zindan, taht, lezzet ve saadet utanç verici duruma gelince, Venüs gülerek ve naralar atarak güvenle, zaferle ordularını gönderir. Bir el örüklerine uzanır, vahşi avını yakalar, cennetin yeşil bahçelerine doğru çeker ve zaferin yüce burçlarında onu çarmıha gerer! Hikâyelerde bile cüsseli pehlivanları büyülerlerdi. Ne kadar basit ve ne kadar kolay!... Kaybol ahmak! Deli, bön, şımarık, saf, basit sensin! Şımarık sensin ki eşekbaşı oldun, eşek oldun! Manasız ve şuursuz! Kim dedi onu özleyeyim? Özlediysen halt ettin! Neden bizimle geldin? Şuursuz! Sen benim sevdiğim için endişelenme, bunca yolu binlerce ah vahla geldiğin için kendine acı. Arkadaşını görmek, onunla gezmek, mutlu olmak, yanında ferahlamak için geldiğine yan. Hâlbuki hamallar gibi battaniyeni, eşyanı ve kitaplarını omuzlayıp tek başına yola düşmeliydin! Ah! Ne kadar ruhum sıkılıyor! Bu bencil, geveze ve beyhude insanlar, ömrümü heba ettiler. Ben onu bu boşluklardan kurtardım. Yine bu geri kalmışlar kimdir? Canını bu boş ve abes şeyler aldı. Ölü yıkayıcısı o kalmışlarını da nasihatleriyle birlikte yıkasın ve bizi de kurtarsın! Allah'ım, hiçbir şey ve hiç kimse kalmasın eskilerden! Bu ne zaman olacak? Ne zaman iyilerin mirası diri diri gömüle-

cek, tarih ölecek ve biz sıfırdan başlayacağız? Tüm hafızaların birden yok olması ne kadar güzel olacaktı. Bir anda hiç kimse, hiç kimseyi tanımasa! Eyvah! Ne? Olur, hayır, evet; hiç kimse hiç kimseyi... Biz birbirimizi hafızamızın içinde tanımıyoruz. Bizleri o ilk tanışıklık hatırası mı bunca eski dost kıldı? Hafızamız bu dünyadan öncesinin malıdır. Hatıralarımız hafızalarda depolanmış değil. Tabiatımızda, kemik iliklerimizde, vücudumuzun sıcaklığında ve varlığımızın boyutlarında gizlidir. Şimdi ey merhametli aile hamalı, gel! Kitabımızı ve defterlerimizi getir, ihtiyacımız var, eşyaları aşağıya bırak ve git, kaybol. Saat 12: 15 oldu! Allah'ım! Ne kadar soğudu! Küvetin suyu buz gibi. O sevimli çocuk beni alıkoydu. Yani kendi duyguları ve pis aşklarının dünyası için güzel olan aşağılık pis uyanıklıkları ve nasihatleri, herkesin kendi cinslerinden olduğunu sandığı, hususî ve aşina olduğunu tahmin ettiği, hâlbuki bu dünyada hiç kimseyle soydaş olmayan o kimse hakkında da kullandı ki örneğin: "Bu taifeye karşı ciddi olmak gerekir. Erkeklik ciddiyet, güçlülük ve kabalıktadır. Her kim karısına yüz verirse boynuna biner." (Bu da kokmuş görüşlerini ispat etmek için büyüklerin görüşlerini nakletmektir.) Ve... Bazen durmak, dövmek gerekir. Bu latif varlık zorluğu ve şiddeti ne kadar seviyor! Karşısındakini yumuşak bulunca isyan eder. Kaba kuvvet görünce itaat eder. Neden mütefekkir, bilgin ve anlayışlı insanlar bu konuda ızdırap çekmektedirler? Siz de kitabınızda bu dâhi insanlara işaret etmiştiniz. Öte yandan ideal erkek beyinsiz, ciddi, tutucu, inatçı ve zorba erkeklerdir. Mevlana da şöyle diyor: "Kadın akıl ve gönül sahiplerine üstün gelir, kadınlara ise ahmaklar üstün gelir; diye buyurdu Peygamber!" Evet, kan kusturmak gerekir, eğer yumuşak olursan seni yutar, şımarır. Azarlamak gerekir. Azarlamazsan şımarır, nazlanır. Artık dostlar, arkadaşlar ve insanlar, hatta kendi nezdinde bile bir saygınlığın kalmaz. Eğer bu manasız ve hafif meşrepliği yapınca terbiye edersen iyi; ama sabreder, yüzüne vurmaz ve gidersen artık ona hükmedemezsin. Gece kalmalıyız, kendisi gelir, utanç içinde özür diler, eşya ve kitapları toplar, seni götürür, özür dilerse artık irade ve şahsiyet sahibi olabilirsin.

Aksi takdirde obur, jöle, sütlaç, helva ve hiçbir şey! Ben senin yerinde olsaydım şehre giderdim; ama onun yanına değil. Bir otele giderdim. Seni arasın, korksun ve buluncaya kadar dolaşsın. Ağlayarak, inleyerek ve yalvararak seni sevgiye boğsun. O işten sonra senin battaniyeyi ve tabakları alıp ardından yola düşmen ne büyük bir zaaf ve düşüklüktür. O süvari olarak eve gidip yatsın, sen ise yağmurda, ormanların içinde ve caddelerde yaya olarak yürüyesin! Ah! Hayır, o böylesine pis işlere inanır mı? Dinlemeye bile sabredemez, kulakları bu lâflardan kirlenir. Bunlar bir avuç hayvandır. Aşağılık tacir kimselerdir. Kendileri, fikirleri, aşkları, hayatları, hatta muhabbetleri, sevgileri ve dostlukları bile birtakım kanunlar esasındadır. Adap ve terbiye genetik bir olaydır. Bunlar bizim ne olduğumuzu ne anlarlar? O kadar şuursuz değil mi ki güzel bir büyülenmiş olduğunu hayal ediyor. Onu herkes tanıyor ve biliyor ki gözleri insanlara, kıyafetlere ve renklere bile teveccüh etmiyor. Ben onun bu kadar dikkatli teveccüh etmesini ve başka bir kement, başka bir sihir ve başka bir cezbe olduğunu anlamasını sağladıysam, o kalbinin içindeki örtülü sinirlerini, o güzel gizli benini keşfettiğim, dişlerimle bastırdığım, incittiğim içindir. O kadar bastırdım ki ikimiz de feryat ettik. Ben ona baktım, sabırsızlandım. O da bana baktı, feryadımı işitti, beni tanıdı. Hayır, beni fark etti, sonra tanıştık, eski tanışıklığımız canlandı. O anda bakışları da canlandı. Baştan aşağı ihtişam, yücelik, duygu inceliği, arzu ve himmetiyle kuşandığımı gördü... Gördü ki... Hi, hi, hii! Hi, hi, hii! Ah! Allah'ım, saat 01: 00 oldu. Hayır, bu en çirkin ihanettir, beni asla affetmez. Eğer "O ahmak ve adî çocuk onu gelmekten alıkoydu." dersem, o eziyet edici dalga, o benim şakadan eziyet eden vesvesem, o ilâhî aydınlık üzerindeki güzel ve lezzetli kötülüğü, o yüzünde titreyen ve parlayan gizemli şey ona galebe çalmış demektir. Gece orada kalıp bana eziyet etme kararı almıştır. Utanarak ve yalvararak yanına gitmemi, önünde diz çökmemi istiyor. Gerçi müstahakım. Ama onun merhametli davranmasını, telâfi etmemesini ümit ediyordum. Bu, uzunca, ağır ve ciddi bir şaka. Gerçi doğrudur ben kötülük ettim. Ahmakça bir kötülük ettim.

Yalnız kalmalıyım. Ama onun bir suçu yoktu. Kendisinin tabiî ki... Hem... Kesin gelmeme kararı aldığı nereden belli. Belki beni bir iki gece korkutmak istiyor. Ümitsiz olunca gelebilir. Bu daha tatlı, evet bu daha güzel! O ahmak çocuk bir öküz gibi o ormanlarda derin bir uykuya dalmıştır. Ah, sen onun yanında kalmışsın. Gece ormanlarda, yalnız ve göklerimizin yıldızları altında! Bu kadar da acımasız! Bu kadar da ağır! Keşke şimdi kendin gibi, bizim gibi düşünmeseydin, çalışmasaydın, sinema aydınlarının sözüne baksaydın. Onlar bu uyarının dehşetini ve şiddetini anlamazlar. Onlar sana sert davranmanı, azarlamanı, yerine oturtmayı tavsiye ederler. En sert azarlama gelip bana yumrukla, tekmeyle, diş ve tırnaklarının vahşiliğiyle işkence etmen, kuduz köpek olmandır. Hüthütün, küçük ceylanın seni bekliyor. Sen hâlâ orada bekliyor musun? Orada da kalmamışsan ne korkunç! Birkaç gün orada kalman daha iyidir. Böylece güzel! O ahmak seni oteline götürmüş olmasın. Gidip bakayım, nereye? Ne bileyim? Bu gece yarısı, ormanların içinde... Daha da eziyet ediyor, bir yere bırakmıyor. Polis, orman korumaları, ne yapayım? En azından caddelerde, yollarda, beklenti içinde, delice, kaybetmişçesine sabahlayayım. Sabaha kadar ayakta durayım. Gelinceye kadar bekleyeyim. Küvetin suyu buz kesildi, dışarı çıkayım. Saat 2: 00 oldu. Neden böyle yaptım? Allah'ım! O neyi severdi, bu akşam onu yapsam, hangi şeye karşı kalbi yumuşuyor, etkileniyordu, onu yapsam. Gelince o benim alacaklı ve ileride olduğumu görseydi ne iyi olurdu! Böyle kalırsa ben kaybederim, eksik kalırım, borçlanırım! Bana şöyle derdi: "Bir gece uzak bir yere gidecektim. Annem dayanamıyor, önleyemiyordu. Zavallı çok üzgündü. Sabah gitmem gerekiyordu. Gece yıkanmamış gömleklerimi üst üste yığmıştı. Bir yastık gibi başının altına koymuştu. Nedenini bilemiyordum. Işıklar sönüp her yeri sessizlik kaplayınca bir ağlama sesi duydum. Sessiz, sürekli ve acılı... Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Yasak ve gizli bir ağlama. Baktım ki annem. Yüzünü gömleklerime gömmüş, bastırıyordu. Derinden derine ağlıyor, inliyordu. Sabaha kadar tek düze, sürekli ve amansız bir ağlama. Herkes uyanıncaya kadar..."

Bunları anlatınca riyasız ve gizli bir muhabbet kalbini sarsıyordu. Bu tür şeyler karşısında dayanamıyordu. Ben onu annesinden, babasından ve kendisinden daha çok tanıyordum. Ben ruhunun derinliklerinde esen, hatta kendisinin bile bilmediği, inanmadığı meltemlerden bile haberdardım, inanıyordum. Ben onun kâşifiydim. Bu yeni kıtanın Kristof Kolomb'uydum. Onlar, sıradan insanlar, Hint Yolu olduğunu sanıyorlardı, başka bir dünya olduğuna inanıyorlardı. Doğu, hayır yeni bir medeniyet ve kültür olduğunu zannediyorlardı. Gelince beni affetmesi, yaptığım kötülüğü unutması ve o zor cümleyi kulağıma söylemesi için ne yapmalıyım? Ne kadar az ve ağır söylüyor! Ne de güzel telâffuz ediyor. Tam altı gündür söylememiş. Sürekli, her zaman, ama... Telâffuz etmemiş. Görünce, yoldan gelince; o hâl, yorgunluk, zorluk ve sinirle odaya girince, gözleri ilişince her zamanki gibi böylesi durumlarda dizlerinin gevşemesi, gözlerini kapatması, oturması, elinin altına iki yastık koyması, dayanması, elindeki yarım da olsa sigarasını yakması, bana seslenmesi için ne yapmalıyım? Sessizce, emredercesine, yorgun, hızlıca bana seslense, basit bir cümleyle, riyasız, bir isimle, bir bağla, emredercesine elimden tutsa, yanıma otursa, diz çökse, edeplice, sessizce... Ben de sol elimi ayak baldırlarımdan tutsam, belimi hafifçe ona doğru eğsem, ters otursam, sağ dirseğimle iki dizlerine yaslansam, başımı utancımdan yere eğsem, örüklerimi utancımdan yüzüme örtü yapsam... Ellerim hayâdan ellerinin içinde gizlense, iki bakışım beklentiden sessiz kalsa, tüm bedenim, ruhum bildikleri sözü işitmek ve tanıdıkları ahengi içmek için beklese. Sen de ellerinde gizlediğin şeyi alıp yavaşça, ağır ağır, tereddüt içinde yukarı kaldırsan, parmaklarımın yapraklarını dikkatle, ihtiyatla ve merhametlice açtırsan, el ve parmak eğriliklerimi çehrende düzeltsen, titrek ellerle sıksan, yüzünde kaydırsan, gözlerinin çukurunda gonca açsan, doldursan, sıksan, sıksan, sıksan, bıraksan, sıksan, bıraksan... Ben, kırpan kirpiklerini ellerimin derisinde ve parmaklarımda hissetsem, sıcak damlaların soğukluğuna ellerimde, parmaklarımın arasında dokunsam, tit-

resem, ellerimi biraz korkudan, hüzünden ve muhabbet derdinden geri götürsem. Sen de lâtif bir itiraz ve şiddetle tutasın, yanaklarında kaydırasın, dudaklarına dokundurasın. Sen takiyeye alışmışsın, acı son gölgesi seni bırakmaz, sen de onu dudaklarına arz edersin, dudaklarınla elimin derisinin ve parmak uçlarımın nemini alırsın, tuzlu ve soğuk damlalarını ellerimin üstünden emersin, yorgunluktan alnını üzerine koyarsın, merhametli nefesinin sıcak buharıyla ellerimi yıkarım. Başını kararlıca kaldırırsın, ellerimden tutarsın, aşağı indirirsin, kenara itersin, yanımda tutarsın. Böylece arada bir boşluk kalmaz, direkt bana bakarsın, ben başım önümde, gözlerim saçlarının arasında gizli, her ikisi de tek sen olmuş. Bir an bana bakarsın, bakmaya devam edersin. Hızlıca kalktığını görürüm, dayandığın yastığa oturursun, elimi de kendinle götürürsün, örüklerim bir yana dökülmüş, başım mecburen yukarı kalkmış, yüzüm yüzüne gelmiş, bakışlarım sana dikilmiş. Benden yüz çevirdiğini gördüm. Yüzünü benden gizliyorsun, gözlerini benden kaçırıyorsun, bakışların camdan dışarı çıkmış, dam üstlerinde, ağaçların tepesinde ve yıldızların arasında avare ve perişan bir halde geziniyor. Sabırsız, dertli ve delicedir. Dünya, gök, renkler ve resimler hep bir telin billûrluğunda titriyor. Ben ağlayarak ve kararsızca senin merhametli ellerinden öpüyorum. Soğuk ellerini sıcak nefeslerimle ısıtıyorum. Başımı ve örüklerimi bu sessizlik kavgasında, gam, gözyaşı, lezzet ve böylesine zor ve ilginç sevgiden el ve dizlerinde yuvarlıyorum. Sen başını örüklerimin üzerine koyarsın, yumuşakça ve öfkeyle yüzüne bastırırsın, bırakırsın, nemli ve dağınık saçlarımı bilmediğim bir yavaşlıkla koklarsın. Kesik, kısık ve duyamayacağım bir yavaşlıkla şöyle dersin:

Ne yapayım? Ne kadar da zor! Sana seni ne kadar sevdiğimi nasıl anlatacağım?

Sana seni nasıl sevdiğimi nasıl anlatacağım? Ah! Nasıl? Nasıl?

Eyvah! Ne geceydi bu gece! Ne kötü gündü bugün! Saatleri ne kadar boşa geçirdim? Saat 3: 00 oldu. Şimdi sabah olacak. Ya-

rın olacak ve o gelecek! Onu nasıl göreceğim, ne diyeceğim? Allah'ım beni sevmesi için ne yapayım? Girer girmez beni sevse, bu kötü işim yok olsa, tüm kötü sıkıntılar bitse, yerine böylesi anlar gelse, ne güzel olurdu! Sevginin zirvesi ne de güzeldir. Onun için ne yapabilirim? Düşünemiyorum. Allah'ım bu saatleri çabuk geçir! Onun bu kadar razı olmayacağını düşünüyordum. Bu çok şiddetlidir. O bana sürekli yumuşak, lâtif ve uyumlu bir şekilde eziyet eder. Azarlamaları hep zarif, küçük ve merhametlice olmuştur. Bu ise uzun ve merhametsizce... Zannedersem bu defa çok üzülmüş! Üçüncü bir şahsın yanında işlerimden çok bezmiş olmalı. Hayır, üçüncü şahıs kimdir? O bu dünyada hiç kimseyi insan saymıyor. İnsan, yani başkalarının hükmünü söylüyorum... O da benim gibidir, bizzat bendir. Ama ne kötü ve kara saatler geçiriyorum. O çok rahattır. Haberi yok, huzur ve sessizlikle ıssız ormanların içinde, o âlimin, sanatçının, edibin ve eski samimi dostunun yanında! Şimdi yatmış olmalı. Onun için bir önemi yok. Zaten halveti, yalnızlığı, çölü, yeryüzünü, toprağı, ormanı, yeşilliği ve geceyi sevmiyor muydu? Bunların hepsine sahip benim yokluğum kendisi için bir yokluksa da bu gece onu o kadar üzmez. Küsmüştür, kalbi de olmamamı istiyor. Bensiz olmak istiyor ve de oldu. O halde neye üzülüyor? Ben ne kadar cahilim, Citroen'in olmadığını hayal ediyordum. Açacak olmadığını, bardak ve yemek olmadığını sanıyorum... Neredeyim? Ah!

Sanki sabah olmak istemiyor. Ne uzun bir gece! Bu rahat ve yumuşak yatakta nasıl uyuyabilirim? Rahatlık ve yumuşaklığı bir diken gibi bedenime batıyor. Gideyim, halıyı toplayayım, tüm gri defterleri bırakayım, tüm yeşil defterleri açayım ve onları üstüne koyayım. O dört kareli gri gömleği giyeyim, yere uzanayım. Hayır, bir cenin gibi uyuyayım. Ellerimi defterlerimin etrafında halka edeyim, göğsüme bastırayım, yüzümü açık duran yeşil deftere koyayım. Hangi sayfalarını açacağımı biliyorum. Yanaklarımı yeşil defterimin sayfalarının üzerine koyacağım. Yüzümü hangisine koysam onun için fark etmeyeceğini biliyo-

rum. Böylece yarın gelene kadar uyuyacağım. Kendisi gelince beni uyandırır. Beni nasıl uyandıracağını da biliyor. Nasıl uyandıracağını da biliyorum...

O her şeyi biliyor, o her şeyi anlıyor. Gerçekten herkesi biliyor. Ah Allah'ım! Ne kötü! O benim tüm zayıf yönlerimi biliyor. Benim tüm zayıf yönlerimin kendisinin olduğunu da biliyor. Aslında onun işidir. Kendisi, kendisi için yapmış. Zavallı ben de karşı koyamıyorum. Yani güzel değil. Ahlâk açısından kötüdür. Saygınlığı bana farzdır. Ne de olsa bir zaman babam sayılıyordu. Ben de bazen onun annesi sayılıyordum! Yeni anne babalar böyledir! Asrımız eski ve atalardan kalma adap ve geleneklerin yıkılma asrıdır. Klasizm ölmüştür. Ne iyi oldu da öldü. Birkaç yıl daha yaşasaydı biz ölürdük. Allah'a şükürler olsun, o değil de biz onun mezarı başında dans edip eğleniyoruz. Hem de ne dans! Ne kadar problem çıkarıyor! İlmî ve felsefi bir konu olduğunu sanıyor. Ne kadar da hassastır. Başkalarının işinin yanlış olduğunu görünce bana kızıyor. Sanki bir facia kopmuş, mukaddes değerler yıkılıyor gibi. Her adıma veya pençenin hareketine bir kaside veya gazelin bir kelimesi gibi veya selmişçesine, ayaklara özenli ve kılı kırk yararcasına bakıyor. Eğer kötü olursa ölçüsü bozulur, nefret deryasına dönüşür. O her zaman zahmet, vakar, aristokratik romantizm keşmekeşliklerini sever. Sanki dönerek ve ölçülü bir şekilde ebediyete doğru yolculuğa çıkmış. Dansta bile cıvıklığı hiç sevmez. Git ya! Sıkıcı olma! Sen her zaman seçkinlikten usanmış, bezmiştin. Bu, Lui'ler devri eşrafının saray kökenli sanatsal zevkidir. Dikkatin nerede sevgili babacığım! Devrim olmuş, büyük Fransa Devrimi! Şimdi biz devrimci gençler dans ediyoruz. Hayır, neden eziyet edeyim? Yüzüne vurmam güzel düşmez. Aksine edep onun inançlarını sevmemi gerektiriyor. Ona eski nesle bağlı olduğunu söylemem çirkin düşer. Bizim gibi kalabalık, isyancı, kırıcı, dökücü, feryat edici nesli anlayamıyorsun. Demeyeceğim, yanında edepli olmalıyım. Ona saygı göstermem farzdır. O bir zamanlar meşhur ve saygın bir şahsiyetti. Şimdi benim şeytanımsı heveslerimin oyuncağı haline gelmiş! Hatırlamıyorum, o küçük bir çocukken

yavaş yavaş yürür, tumturaklı davranır, erkek tavus kuşu gibi kanat açar, heybetle kabarırdı! Bu konuda onun zevkini kabullenirsem ne ayıbı var? Ama... Hayır, yalan ve riya güzel değil. O, doğruluk ve açıklığı daha çok sever. Ne kadar acı da olsa. O gelince samimi ve safça atılır, boynuna sarılırım. Bazen sıkıca kenetlenirim. Ayaklarımı yerden kesince de oynamaya başlarım. Neden korktuğunu bilmiyorum. Burnumun sivri ucuyla birkaç defa muzırca soylu burnunu gagalarım. Böylece anlamaya yatkın hale gelince, kulaklarını güzelce açıp dinleyince de şöyle derim: "Azizim çok önemli bir şey!" O da benim böylesine havalı, şımarık ve taklitçi ses tonuma şaşırarak şöyle cevap verir: "Söyle, babanın yanında şımarma!" Ben de daha hızlı bir şekilde gagasına vurarak, yorgun, iniltili, tutulmuş bir sesle kırılmış ve çiğnenmiş kelimeleri yüzüne dökerim. Nazlı çocuğunu okşayan bir baba veya babasına karşı şımaran bir çocuk gibi davranırım. O da ciddi, kaşları çatık bir halde devam eder: "Neden mırıldanıp duruyorsun? Nazlı çocuğum benim!" Sonra ben şöyle derim: "Bak Şeri, sakın kızma. Ah! Dur da bir konuyu sana açıkça söyleyeyim. Sakın incinme, bir şeyi itiraf etmek istiyorum... Ah! Ne desem rahatsız olacaksın..." Seni aynı şekilde gagalamaya devam ederim: "Biz birbirimiz için yaratılmışız!" Sonra yumuşak ve yavaş bir sesle, başım önümde ayaklarım yerde gam ve hüzün içinde açıklamaya çalışırım: "Baksana ne olduğunu biliyor musun? Biz birbirimizi anlayamayız. Bugün öğleden sonra benimle tartışınca hiçbir şeyi kavramadığımı anladım." Sonra o, bir an susuyor, üzgünce bir ah çekiyor, elleriyle yüzüme dökülen saçlarımı yana atıyor, yavaşça her zaman yaptığı gibi iki parmağıyla sıkıştırarak istediği yay biçimini verdikten sonra merhametli bir sesle şöyle diyor: "Evet azizim, ben de uzun süredir sana bunu itiraf etmek istiyordum, korktum. Her defasında sana açıklamak istedim, ama gördüm ki..."

– Neyi gördün?

– Gördüm ki...

– Ha... Neyi?

– Korktum...

– Korku?

– Ah!

– Sahi... Ki...

– Korku.

– Ah, sahi...

– Korkmakta haklısın, neden bu kadar geç itiraf ettin?

– Korktum, üzülürsün...

– Sahi mi?

– Biz birbirimiz için yaratılmış... Hı, hı. hı...

– Birbirimizi esasen anlama... hı, hı, hı... Ah!

– Ne güzel!

– Öyle mi?

– Evet, neden daha önce itiraf etmedin?

– Sen ne zaman geldin? Allah aşkına söyle! Nasıl ev kedisi gibi bu alta girdin?

– Şimdi değil, bir dakika önce...

– Ne kadar geç? Velhâsıl, geldiğine çok sevindim. Deli olacaktım, nerdeyse kalbim parçalanıyordu, sen ne kadar iyisin!

– Evet, delice kahkaha seslerini duşun sağanak yağmurları altında duyuyordum.

– Ah! Sen ne zamandan beri buradasın?

– Soruşturmaları bırak, o konuyu sen bir daha yüzüme karşı söyle, üzülmem, hemen itiraf et! Rahatsız olmam...

– Hayır! Sen de Mimendi Nejat gibi olmuşsun! Her zaman vaktinde geliyorsun. Hikâyenin doruğunda aniden benim Ay kahramanım geliyor! Bu çok klasik! Ben sevmiyorum. Zira!

– Yine zevk farklılığımız için bir ön hazırlık yapıyorsun değil mi yaramaz! Ama ben seninle tartışmam. Ölsen de tartışmayaca-

ğım. Benim seninle zevk farkım yok. Biz birbirimiz için yaratılmışız. Sen beni çok güzel anlıyorsun. O sanatçı, edip dostunun dediği gibi ben bön, saf ve sade; o ise hokkabaz, kurnaz ve şeytan! Bana hile yapma, git yerdeki o defterleri al da yerine koy!

– Ah! Kötü adam... Kötü! Sen geceden beri buradasın... Hayır! Bu çok kötü, ben sevmiyorum...

– Tüm yargıların çocukça... Eğer Mimendi Nejat olsaydım, hikâyenin kahramanını odaya ne zaman getireceğimi bilirdin....

– Ama... Hayır, o iki yastığı alıp yere koyunca... Özellikle de beni o yastıkların üstüne oturtup kendin... O kısa gömleğinle!... Nerdeyse Mimendi Nejat'ın kahramanı feryat edip uçacaktı. Buradan yastığa uçacak ve başını benim perişan "ben"lerime gömecekti. Yüzünü hiddetle bastıracak, bastıracak, koklayacaktı. Sonra iki eliyle o büyülü kavgacı başı iki taraftan hiddetle sıkacak, gazap ve şiddetle sallayacak, alnıma vuracaktım. Bilmiyorum ne yapayım, ah! Ne yaptın?

– Sahi... O hediyelik arkadaşına ne yaptın? Nereye gitti?

– Sen orada bırak demedin mi? Kendisi tek başına gelsin istemedin mi?

– Ben? Ben bu kadar yüce düşünebiliyor muydum? Ayrıca önce sen terk ettin, sonra ben arzuladım. Bu benim suçum sayılmaz. Ben demeden önce...

– Bu neden-sonuç ilişkisi felsefe alanında söz konusudur. Hikmetin bu sözlerle işi olmaz. Hikmet akılsızlık üzerine kuruludur. Kaynağı ilhamdır. Bu da "örnek al" dediğin ve benim de aldığım at meselesi gibidir. Sonra böyle bir söz söylediğini bile inkâr etmiştin! Sana ne yapayım? Akılsız tatlım?

– Ama... Biz...

– Ama ne?

– Ama... biz...

– Ee...

– Hem

– Hi, hi, hi, hi, hi, hi...

– İkinci mısrası neydi?

– Sen onu düzyazıya çevirdin.

– Sen ezberlemedin mi? Ne kadar zayıf bir hafızan var!!

– Ama sen, "Beni anlamıyor, algılamıyor" diye yakınmıyor muydun?

– Evet öyle.

– Ha, anlamıyorsun... Ben "seni anlamıyorum" demedim ki...

– Sen de bunu söylemek istiyordun. O halde neden söylemedin?

– Korkuyordum.

– Korkuyor muydun?

– Evet.

– Neden?

– Ama çok korkunç!

– Evet, çok korkunç. Haklısın, doğru söylüyorsun, ne kadar sevimli, dertlidir evet...

– Ha? Nedir? Ben! Yatıyor musun? Uyanık mısın? Gözlerini aç, bana bak, hava aydınlandı, zamanı geldi...

– Ne kadar ilginç, Allah'ım!

– Ne? Neden böylesin?

– Senin şakadan okuduğun şiiri düşünüyordum. Hatırlıyor musun, geçen yıl De la Chapelle'in şu şiirini tercüme etmiştim: "Sabah erkenden seninle uyanmak istiyorum. Hayatımda yapmadığım bir iş bu. Yani birinden beni uyandırmasını istemek. Sesin, benim için ve gelecek için uğursuz değil. Uykudan uyanınca ilk olarak senin yüzünü görmeyi istiyorum. Uğurlu sayıyorum. Benim adımı seslenen sesin, o yıldızlı gecede Muhammed'ini çağıran ilahi bir ses gibidir. Sonra da seninle kalkıp salona veya pencerenin kenarına gidelim. Uzaklardan bize altın pençelerini gönderen güneşi selâmlayalım. Güzel, sabah birini, gündüz ise

başka bir canlıyı çağırdığı için teşekkür edelim. Ondan bana değil, bize doğmasını (zaten asla bana doğmamıştır) isteyelim."

– Ama... Doğru, ama... İki tahminin doğru çıkmadı.

– Hayır, hepsi kılı kılına, hatta daha fazla, sen benden önce söyledin... Ne çıkmadı? Bundan daha iyisi?

– Birincisi güneşi selâmlamak. Maksadın karşımızda sürekli bizi kollayan o meraklı ve şaşkın yaşlı kadındı. Paris'e dört-beş yıl önce geldiğimde ilk gece bir baykuş gibi sabaha kadar yerinden hareket etmedi! İnsan ondan nefret etmese de sabah güneşi değildir. Burada yüz sabahın bir güneşi yok. Hava bulutlu ve yağmurludur. Bulut gri çadırlar altında bizi gizlemiş. Ne kadar güzel! Utanmaz bir gün değil!

– Tamam, ikincisi nedir?

– İkincisini yanlış söyledim. Sen haklısın. "Sabah erkenden hızlıca yerimden kalkacağım." dedin. Sabah erken olmadığını zannettim. Baktım, gerçekten öyle. Sen doğru söylüyorsun. Saat 9:45'tir. Evet, Aa! Saatim çalışmıyor. Öğle vaktidir sanki, sabah erken değil. Olsun, öğlen erkendir, yani boşuna öğlen erkendir. Halt etmişiz! Henüz kalkmış da kahvaltı yapmamışız. Öğlen neye gelmiş? Şimdi öğlen yemeği vakti midir, ahmak öğle!

Ama "Hızlıca yerimden sıçrıyorum." demen gerçekten mucizedir, mucize! Yani daha yeni uykudan kalkmışsın, sabah erkenden. Yani her zamankinin aksine. Saat 9:30'dan şimdiye kadar bir saat geçti. Henüz hızlıca yerinden sıçramaktasın. Zannediyorum her zamankinin aksine bu hızla ve sıçramayla yarım saate kadar yatağın son sınırına ulaşabilirsin. Öğlen olmadan da odanın en son köşesine varırsın, mutfakla aranda fazla bir mesafe kalmaz. (Elbette bunlar hep tahmindir. Gerçekleşmesi için burada sayılamayacak kadar imkânlara, şartlara, nedenlere ve etkenlere ihtiyaç vardır.)

– Hangi neden ve etkenler?

– Hiç. Mesela "düşünüyorum ki..." Ey! Hayat insanın yerinden kalkmasına değmez!

– Hı, hı, yani benim bu kadar tembel olduğuma inanıyorsun?

– Hayır... Ben daha fazlasına inanıyorum.

– Hayır, Andre Gide'in *Dünya Nimetleri*'nde şöyle dediğini hatırlamıyor musun: "Cezayir'in güzel ve sıcak bir ikindi vaktinde, sıcak bir yaz havasında, tabiat yetişmenin doruklarında, ağaçlar son meyve verme noktasında, tatlı bir yorgunluk ve huzur içinde öylece durmuşken; bendeniz yumuşak berber sandalyesinde açık ve nemli bir havada Akdeniz sahillerinde dinleniyordum. Kalbim sıramın gelmesini arzu etmiyordu. Ondan beş dakika sonrasını istiyordum.?

– Bunun felsefesini biliyorum. Sadece hızla yerinden sıçramanın hikmetini bilmek istiyorum. Buzlu su kazacağıyla seni dürtmem gerekiyor.

– O zamanlar ne biliyordum? Şimdi anlıyorum ki o zamanlar... Hiçbir şey anlamıyordum. Asla... Ama bambaşka bir dünya bu.

– Evet, kelimelerin yaşamıyla, lâhzaların yaşamı çok farklıdır.

– Evet, birçok tembelliklerinin de farkı var.

– Evet, bu olumlu tembelliktir, o ise olumsuz.

– Burada tembellikten daha iyi bir şey var mıdır?

– Orada da tembellikten daha iyi ne var ki?

– Evet, şimdi de aklıma: "Ey hasta, kanadı kırık bulut!" adıyla söylenen şu şiir geldi:

"Hiçbir şeyin olmadığı zaman ellerin
Viraneler olduğu zaman
Hiçbir beklenti olmadan
Hatta hiç hasret duymadan
Artık ne korku var sana
Ay ve Güneş seni okşamazlarsa?"

Bir dönüş olmazsa gidiş neden? Mecburen burada kalacağım.

– Evet, bazen "kalmak" ve nöbet tutmaya alışmamış kimseleri, hiçbir yol, hiçbir adım "gitmeye" davet etmez ve kalmak da bazen... Hi, hi!...

– Neden?

– Zira kalmak o gitmelerin son noktasına oturmuştur.

– Bir elmas gibi ahir zamanın arkasından parlamaktır.

– Çölün sonundaki yüksek bir kulenin gölgesi gibi.

– Gecenin kalbinde bir mum ışığı

– Güneşin ilk tebessümüyle ölüyor.

– Zâtıâliniz bazen çok şımarıyor!

– Hi, hi! Değil mi? Sabah mumunu duymadın mı? Mum sabahın tebessümünde can vermedi mi?

– Şebnem damlası da sûfi gülünün yaprağında kuruyor.

– Ama sûfî gülü öylesine taze, güzel ve kokulu bir halde güne başlıyor!

– Hangi güne? Kaç defadır bahsettiğin bu doğuş nedir? Sen sadece çirkin olmayan yere kadar bana eziyet edebilirsin.

– ...

– Ha? Hangi güneşin doğuşudur? Bazı sözleri doğru ve sembolsüz konuşmak gerekir. Sen de amelî değil; felsefi ve itikadî ayetlerin sembolik ve müteşabih olduğunu söylemiyor muydun? Bu amelî ve gerçek bir meselenin doğuşudur. Muhkem ayetlerin bir parçasıdır. Mumumu öldüren seherin doğuşunu tanımalıyım. Zahiren anlam taşıdığı takdirde nefret verici ve kötü olacağını düşünemiyorum.

– ???!

– Yine felsefe ve sembol oyunlarına mı daldın? Bir kelime söyle de beni kurtar!

– ?!

– Nedir? Fikir ve hayallere mi daldın?

– ...

– Güzel, neden konuşmuyorsun? Her zaman senin durumundan hoşlanıyordum. Gerçi bazen uzun süre uzanıp ellerini başının altında tutunca ve sağ ayağını sol dizinin üzerine atınca çok sıkılırım. Düşüncelere ve hayallere dalınca ne yapayım? Varlığı veya yakın, açık, aydınlık ve gerçek maceraları düşündüğünde odanın tavanına gözlerini dikersin. Derin ve öldürücü hüzne, gamlı hallere ve hayallere dalınca da kızgın bakışlarını pencereye doğrultursun. Gözlerini uzayın en uzak noktasına dikersin. Bulut parçaları ve hayali belirsiz gölgeler ufukların kenarına kadar yol alır, uzak yerlere kadar bakar. Hayali ve karanlık "ne biliyorum?"ları düşünürsün.

– Hıı! İlginç! Bu hâl ve bu iki durum neden senin için akrabadır? Bu durumlarımı sevdiğini mi söyledin?

– Evet, zira bu iki durumda da kendi rolümü iyi biliyorum.

– Hangi rolü?

– Sen ne hayal ettin? Boşuna kendini tutma, tüm durumların benim memleketim dairesindedir. Bu nazik ve kırıcı ellerimin içinde! Evet, kuduz kurdum benim! Artık Hüthüt'ünden, küçük ceylanından korkma zamanıdır!

– Kuduz kurtlar Hüthüt ve küçük ceylandan korkmaz ki!

– Çölde hayır, ama çelikten bir kafeste... Niçin! Neredesin benim kanlı yeleli avım? Çöl ve cenneti ben senden aldım!

– Bu kafes kırılmaz mı?

– Kimse kıramaz, hatta kurt bile... Hüthüt kuşu bile! Biliyorum Hüthüt ölse bile kurdum kafesinde kalacaktır.

– Şüphesiz! Keşke böyle olsaydı! O zaman sevmek ne kolay olurdu! Ne kadar zevk verirdi! Kurtuluş! Nerelere kadar ulaşırdı.

– Kolay mı? Anlıyorum! Ama neden zevkli!?

– Yine o kaçtığımız yere geri döndük. O doğuş hikayesine!

– Bu ikisi arasında ne ilişki var?

– ...

– Sanki her iki halde de benim ölümümden bahsediliyor. Zira dediğin gibi, bu doğuş, ölüm güneşinin hayat gecesinin avucuna düşmüş şebnemin üzerine doğuşudur. Mersi!

– Bırak da sana cevap olarak kötü bir şaka yapayım. Velhasıl anlamayayım, sen tek boyutlu konuşmaya alışmışsın, hileyle senden lâf almak mümkün. Af edersiniz beyefendi! Neden siz hep ölümü arzuluyorsunuz? Acaba olayın başka bir tarafını da düşündünüz mü neden? Sorunumuzu sadece ölüm halledecek olursa ben gitmek için izin isterim, sen de orada olursun?

– Bana yazık, gencim, bir rivayete göre sizden on-yirmi gün, bir ay ve daha gencim.

– Hayır, doğru söyle bakayım, neden sen kalıyorsun da benim gitmem gerekiyor?

– ... ?!

– Yine kendine daldın! Söyle! Seni hangi şey böyle hayata bağlamış? Hiç kimsenin bilmediği kadar bencilsin. Hâlbuki sen ölmek için mantıklı deliller peşinde koşan biriydin!

– Ama şimdi kalmaya muhtacım. Senin hissetmeni çok ciddiye alıyorum. Varlıktan daha ciddi. Hatta yaşamı istiyorum. Korkuyorum. Ölümden sonra, başka bir oluştan sonra insan hissedemeyecektir! Yokluk ne korkunç bir şey!

– ...

– Hı, söyle!

– İtiraf etmeliyim ki vefakâr ve Haşhaşi İsmailî Hasan Sabbah, şehirde kaybolunca atını gece gündüz kuzeydoğuda bağlıyordu!

– ...

– Ne kadar da zevkliydi!

– ...

– Özgürce sevmek ne kadar da güzeldir. Canlılıktan daha güzeldir. Hatta bizzat canlılıktır. Maşuka takiyye yapmak aşkı dinden daha ilahî kılmaktadır.

– Hangi şey onu bağlı kılmaktadır?

– Dostun, sevginin dostunu bağladığını görmesidir.

– Eğer bu bağ onun için özgürlükten daha güzelse? Sadece ondan zevk almak mı?

– Ama o ondan sadece işkence görüyor.

– O işkenceden kurtuluş için bir yol var mı?

– Bu iki çocuk ikizdir ve birbirine bitişik olarak dünyaya geldi. Sadece elleri, dudakları, dilleri ve ayakları bitişik değildi. Öyle olsaydı yeni tıp teknolojisi, uzman cerrahlar bir şey yapabilirdi. Eksik olur, hasta ve zayıf düşer, siyah ve felçli bir hayat yaşarlardı; ama birbirinden ayırmak mümkün olabilirdi. Ama bunların başı da bitişik. Daha kötüsü, bağırsakları da bir. Bir tek kalpleri var, bir gırtlakları!

– O halde doğuşun ne anlamı var? Bana zevk veren işkenceden nasıl kurtulabilirsin? Bir yolu var mı? Ne?

– Eğer birincisi olursa bu büyük bir cerrahi olay olur. Eğer olmazsa her türlü tedbire, metoda, neştere ve ameliyata rağmen ikisi de ölecekse o halde sadece biri feda olsun, yok olsun.

– O olmaması gereken de benim.

– Ben seni sevmeye hem daha fazla lâyığım hem de daha çok muhtacım!

– Ah! Ne kadar acı sözler! İçim daraldı! Sebebini biliyor musun? Gerçek nedenini, gerçek, gerçek?

– Hayır, neyin nedeni?

– Bu sözlerin, zorlukların nedeni?

– Hayır, bilemiyorum.

– Diyeyim mi? Ha?

– Söyle!

– Doğru bir söz ise kabule hazır mısın?

– Evet, Allah'a yemin de ederim.

– Biliyor musun nedir? Biz birbirimiz için yaratılmamışız!

– Ooo! Önce açıkça itiraf etmek istediğim buydu!

– Anladım! Şimdi anlıyorum, sen ne kadar hilekârsın! Bu yüzden benimle yalandan tartışıyordun demek?

– Sen ne kadar akılsızsın? Yine doğruyu unuttun?

– Eee, o diğer mısrası neydi? Başka biri de vardı?

– Hayır, bu bir tanesi yeterli.

– Hayır, o ikinci mısrası daha iyiydi, çok, çok daha iyi.

– Sen şair biriydin.

– Haa! Bu güzel, demedim mi. Biz aslında birbirimizi anlamıyoruz.

– Hı, hı! Evet, bu daha tatlı.

– Gördün mü, sen unutmuşsun!

– Demek istiyordum ama... Korkuyorum ki...

– Evet doğrudur... Korktu... Haklısın... İkimiz de yaşasaydık ne iyi olacaktı! Hayır, azizim, ben artık gitmeliyim. Allah'a emanet ol!

– Teşekkür ediyorum ki... Ölüyorsun. Halt ediyorsun! Sen bu dünyada oldukça ben bu dünyadan dışarı bir adım atmam! Birlikte kalmalıyız. Birlikte ölmeliyiz, birlikte yürümeliyiz. Halifemiz, başkanımız, ellerinde zincir cehennem yolcusu arkamızda, yanımızda duruyor. Ateşte et pişiriyorlar. Kebabın dumanı, kebabın kokusu! Bu sözlerle duracağımı mı sandın? Ben her gün Hasan Sabbah'ın kuzeydoğuda sabırsızlandığını, kişnediğini, ayaklarıyla yere vurduğunu ve ben gelip okşayıncaya kadar, "Sakin ol soylu atım benim!" deyinceye kadar feryat ettiğini görmeliyim! Senin kişnemen yuvasındaki bir kuş gibi beni yata-

ğımdan sıçrattı, uyandırdı. Hayır, canım, ben daha lâyığım, daha muhtacım, söz de dinlemiyorum. Ne yaparsan yap, itaat etmeyeceğim... Seni asla bağışlamayacağım. Ah! Allah'ım! Ne kadar ağlamak istiyorum!

– ...

– Bana ne kadar eziyet ediyorsun!..

– Ne yapayım?

– Senin işlerinden aldığım tüm zevkler hayâlî idi. Dertlerim ise gerçek!

– Ne güzel! Dertlerimin kaynağını bizzat kendin söyledin.

– Ama bu hayâlî bir kaynak.

– Senin benim işlerimdeki zararın benim için üzüntü verici değil. Sularımın çöle aktığını, güneşin ateşi altında yavaş yavaş buharlaştığını görür de ölümünü arzulamaz mıyım?

– Zarar mı? Ne zararı?

– O gerçekler... Hayâl... Dedin ya bir zindanın penceresinin kenarında hiç kimse gitar çalmaz. Yaşlılıktan inlediğini duydum.

– Bu ticaret midir ki zarar, üzüntü versin?

– Ama... Her halükârda üzüntü vericidir.

– Senin için böyledir. Ben seni zarara uğrattım. Ben ise bu işte zengin oldum. Neler kazandığımı nereden bileceksin! Ne zararlar ettim!

– Evet, ama sen sürekli kendi lehine yorumluyorsun. Yine "leh"in ne olduğunu sorma! Bu menfaat senin söylediğin zarar türündendir. Menfaatçisin dediğim için yakama yapışma! Sen bu işimizde menfaatçisin.

– Evet, "pazarlık'" ne de güzel bir sözcük. Bu manasıyla Hafız ve sufîlerin dilinde de var. İşlerimizde "hâdise"ye benzer manasıyla pazarlık! Sürekli insanın kalbiyle ilgili olan, varlığımızın vazgeçilmez unsuru!

– Varlığın vazgeçilmez unsuru! Ne kadar doğru!

– Bundan daha doğrusu varlığın ezgisidir. Hâdise yıldönümü hediyesinin içindeydi: "Sen bizim varlık ezgimizsin, ilginç, ilginç ki neler olmuşsun!"

– Doğrudur; sufî, Ali hakkında "varlığın ezgisi" diyor. Sükût ettiği varlığında, ölüm gibi, ne kadar kıymetlidir!

– Ama o, bu tabiri ve inançları kabul etmiyor.

– Ama hilâfet, yabancı sultası ve zulüm dönemlerinde cihat eden, uzlaşmayan, imanını satmayanlar aşırı Şiilerdi. Ilımlı Şiiler yenildiler, Safevi oldular, mollacılığa ve ahmaklığa düştüler.

– Evet, Ali, kendisine ilâh diyen, ilâh diye selamlayan aşırıları çukurda yaktığı ateşe attı.

– Hayır, tarihi unutmuşsun, bu dinin kurucularını, yani İbn-i Sebe'yi suya attı, ateşe değil!

– ...

– Özür dilerim.

– Ama onu Medayin'e sürdü, sonra Sünnî kaynaklarda da yer aldığı gibi kendi kendine suda boğuldu.

– Her halükârda su ateşten daha iyidir.

– ...

– Ama hayır, kalbin istihkâmına dönelim, kahramanlık budur. Kahramanlığı sevmek güzeldir. Yalan, uydurma ve efsaneler kötüdür.

– Ne oldu da edebî araştırmalara daldın!

– Hayır, merak etme, ben imanımı ilme feda etmem. Kendimi ilmî araştırmalar içinde kaybetmem, çocuğumu sokağa terk etmem, dünyanın eline vermem.

– Mersi, anladım.

– Elbette, küçük bir hatırlatmaydı. Yoksa siz büyük bir âlimsiniz, anlıyorsunuz ki... hi, hi, hi!

– Ne oldu? Hi, hi, hi!

– Nereye kaybolsan buluyorlar. İlmî araştırmalar ve tezler arasında yağdan kıl çeker gibi dışarı çıkarıyorlar. Zahmet etme! Bu zamane çocukları kanmaz, haklarını alırlar!

– Bu mucizeleri kim gösteriyor?

– Seni senden çıkarıp sağ salim, tertemiz ellerine veren kimse. Derini yüzen kimse!

– Derimi mi yüzdü? Koyunun canlı canlı derisini yüzer gibi! Doğrudur!

– Hayır, Bayezit gibi, yılan gibi! Sen biliyorsun, yine anlamazlığa vurma kendini!

– Kaybolunca neyle bulunuyorum? Ortaya çıkıyorum? Fotoğrafçı filmi miyim?

– Evet, filmleri de banyo ilaçlarıyla banyo etmiyorlar mı? Sen de bu banyo ilaçlarına muhtaçsın. Sen bizzat banyo ilacısın. Ama banyo ilaçlarına ihtiyacın var. Hem de sürekli bir ihtiyaç! Sürekli!

– Senin banyo ilacın nedir?

– … Kavga!

– … Kavga mı?

– Evet, kavga.

– ... Yani ne?

– Yani şöhretinin, Zülfikar'ının şöhretinin aksine sırtsız zırhını, Allah'ın Aslanı lakabını, cihat bayraktarlığını, bu adını ve şöhretlerini ben keşfettim. Ben seni tarihten, insanlardan ve imamını tanımayan Müslüman ümmetten daha iyi tanırım... Sen çok korkaksın!

– Korkak?

– Nasıl?

– Bu kompliman da nereden? Mersi!

– Evet, hi, hi, hi! Tecrübe ettim. İşlerinin bilgini oldum. Ta ki tecrübeli olmasın, bilgin aşık olmasın.

– Ne tecrübesi?

– Çok basit! Mevlâmın anayasası şudur: 'Meydanı ve mazlumu görünce hemen tehlikeli ve öldürücü saldırılarda bulunuyor. Çadırları ateşe veriyor. Acımıyor. Aslan gibi kükrüyor, vuruyor ve öldürüyor. Kılıcından ölüm yağıyor! Ama kavga edince, bir keser vurunca korkudan yere yıkılıyor, sessiz bir bağrı yanık ve mihrap sakini kesiliyor... Hi, hi, hi.. Yine dilinden şiir düşmüyor!

– Çelik Zülfikar kılıcı, yumuşak ve sıcak mum kesiliyor... Ne kadar yumuşak! Dünyada hiçbir yumuşaklık onun kadar yumuşak değil. Bulutun ipekliği, elçinin teni, ruhun letafeti onun karşısında insanın elini kaşır! Yumuşar. Gizli sevgi yumuşaklığında, uzlete çekilen bir rahibin imanındaki samimiyet sıcaklığındaki bir yumuşaklık bu... Zindandaki mahkûmun aşkındaki letafet gibi.

– Güzel! Demek öyle!

– Evet, Ne kadar renkli, seyre değer ve nefis filmleri "banyo kavgası" ilacıyla bu makineden geçirdim. Ne kadar albüm yaptım senden. Ne manzaralar, ne resimler, projeler, renkler, ömür boyu hapse mahkûm insanların fotoğrafları... Eğer canını alsalardı ve işkencede parça parça etselerdi, bir tekini kimseye vermezdin. Hiç kimsenin haberi bile yok. Bana bile vermezdin.

– Ha, o söylediğin kahramanlık buydu demek!

– Hayır, bu da dilime gelen güzel bir örnekti. Gerçi güzel de değildi. Bu asidin etkisinin azalmasından korkuyorum. Bu banyo ilacı hava almamalı. Hava aldı. Önemli değil. Filmleri çok hassastır. İlacını biraz arttırayım! Söylemek istediğim kahramanlık, Aşırı Şiilerin İmam Ali'ye, kendine tapmanın cezası olarak ateşe atmak istediğinde verdiği şu cevaptır: "Bu ateş kalpteki şüpheleri de yaktı. Zira ateşle ancak ateş sahibi yakabilir!"

– Ama Ali kendini bildiği halde onları yakmaktan vazgeçmedi.

– Ne kötü bir iş yaptı!

– Kötü bir iş mi?

– Dostu, kendisi için yakmaktır bu. O, bütün fedakârlığına ve ihlâsına rağmen kendinden geçemedi. Bu kendinden geçmek en zor imtihandır. Bütün şeylerden ve candan geçmekten sonra gelen bir şeydir. Bunlar mümkündür. Allah'ın kulları için vefakârlık, doğruluk ve aşk kolaydır. İş ilk adımdır. Ama kendinden geçmek imkânsızdır.

– O zaman ben kendimi açıklamak ve yorumlamak için açıklama ve yorum yapıyorum. Ya sen? Onları yakarken Ali kendisini yaktı imanı için. Eğer kabul etseydi imanı kendisine feda etmiş olurdu.

– Bu yüzeysel ve sıradan bir hükümdür. Eğer dininin zaruretini ve kendi menfaatini kenara bırakacak olursan sözlerimi kavrayabilirsin. Dostu kaderine feda etmiş, hayırlı sonu ise... Ne diyeyim?

– Gördün mü kırıldın?

– Evet, Ali, aşıklarının canında yaktığı cehenneme karşılık nasıl yüce bir makam elde etti! Ama haklıydı. Eğer onları yakmasaydı kendisi cehennemde yanardı. Aşkı Allah'ın gazabı ve intikamı için öldürdü. Dünya insanlarının gözünde ne büyük bir makam edindi! Tarihin iradesinin ve inancının ardında yer aldı. Eğer onların imanını kabul etseydi Müslümanların imanını kaybederdi. Artık taraftarı kalmazdı. Hepsi ona söverdi. Dünyada insanlar dışlar, ahirette de Allah gazap ederdi! Değmez!

– Bu çok acımasız ve kötüdür. Bu ne biçim yorumdur? "Değmez!" de ne demektir? Yani hesap mı yaptı?

– Ah! Hayır, hayır, ben bu seçimin pratik sonucunu kast ettim. Aksi halde maslahatını düşünen bir kimse hakikat ehli hesapsız kalplerin mabudu olmazdı. "Değmez" tabiri Ali'nin hükmü değil, benim beyanımdı. O dostun ateşine karşılık kendini cehennem ateşinden kurtardı!

– Eğer o aşırı Şiilerin imanını kabul etseydi o zaman bencil siyasetçilerden ne farkı kalırdı?

– Farkları şuydu: O yalancı, çirkin ve bencil bir hâkim, bu ise hakikat âşığı, takva ehli, riyasız ve maskesiz birisi.

– Aşırı dostlarının sandığı gibi kendini kabul etmiş olsa da mı?

– Aşırıların gözünde ve kalbinde "sanmak" olmaz. Hissetmek var.

– Hissetmenin hatası olmaz mı?

– Tabi, ama tanıdıktan sonra asla! Eğer sevdilerse... Asla!

– Tanımanın yanlışı olmaz mı?

– Tabi, ama hissetmekle aynı şeyi seslendiriyorsa asla! Eğer hissetmekle onu tasdik ederse asla! Tabiatın hakikati gibidir. Teorik ilim, duygusal tecrübe, açıkça görme ve müşahedeyle birlikte olursa asla! İlmî bir teori eğer laboratuvara götürülürse asla hata çıkmaz. Eğer çürük olursa dökülür, ölür. Çabucak dökülür. Gördüğü ilk hareketle, ilk banyo ilacıyla filmi hemen banyo eder. Eğer çürümüş olsaydı, asitte erirdi. Aksi takdirde fiyatının, türünün, renginin ve planının ortaya çıkmasından sonra her şey dakik ve açık bir şekilde görünür. Elbette ki bu da aşina olan kimseler içindir.

– Eğer sessiz, üzgün, dünyaya itina etmeyen, gözlerini yere dikmiş, kalbi göklerde, çölün tam ortasında, tek başına, kendisine dalmış, çölün boşluğunun, kuraklığının ve faydasızlığının bilincinde olan yaşlı bir adamın resmini Benareis'in, bilinçli ve temiz Sidharta'nın resmi zannederse, bil ki suretlerden, oyuncaklardan, kâğıt güllerden, mukavva insanlardan ve insan gözüken maskelilerden bıkmış olan o "tanıdık", güzel başlı ve poz bilgini Neanderthalları da hataya düşürmüştür. Bu uzaklardan gelen, yalnızlık ve yabancılık, korku ve ateşte yanan bu adam, hazana uğramış bu ağacın gölgesini de Tuba'nın soğuk gölgesi, Sidretülmünteha ağacı zannetmiştir. Vicdanının rahatlığı ve insanî görevini yapmanın eminliği değil, o aşinaya ve kaderine olan tutuculuğu olunca... Ne diyeyim? Sen de az çok biliyorsun,

şöyle demişti: "Gel, geri dön ey yol sevdalısı, bu yol çıkmaz..." O zaman... Ali kendinden geçmedi mi?

– Ya sen hiç anlamıyorsun ya da kendini anlamazlığa vuruyorsun?

– Neyi anlamıyorsun?

– Hiçbir şeyi, hayır, Ne Ali'nin ilâhlığını, ne de kendinden geçmesini. Sen hep kelimelerimin peşinde koşuyorsun, manaları anlamıyorsun. Sadece benim sözlerimi anlamaya çalışıyorsun, anlamını değil! Nasıl anlatayım? Gerçi faydası da yok, sen biliyorsun. Senin ne işin var ki ben diyeyim? Ne söylemek istediğimi bilmiyor musun? Neyim var söyleyeyim, bilmiyor musun? Biz de kelimelerin şefaatiyle mi birbirimizi anlayalım? Akrabalık yani birbirinin kokusunu almak, kanını, zatını hissetmektir... Tatmak ise birbirine varmak, birbirini göstermek, birbirine ulaştırmaktır. Alâmet, nişane, istidlal araçları ve lafızların olmaması demektir.

– Açıklayıcı bilgilerin için teşekkür ederim.

– Sonuçta sen iki kişisin, bir Sağ Ali, bir de Sol Ali. Sağ Ali ile aynı yerde oturuyoruz, birlikteyiz. Orada birlikte yaşıyoruz; ama konuşmuyoruz, bütün komşular, kapı ve duvarlar, sokağın tuğlaları mutluluktan feryat ediyor. Bu küçük, eski, ağaçlı, asmalı sokaklara dökülen güllerle kaplı ve suya düşen nilüferlerle dolu ev de saadet doludur, kapısından ve duvarlarından mutluluk dökülüyor. Ama o Sol Ali sokağı! Kapıyı çaldığında yalandan olmadığını söylüyorlar. Sol görüyor, sol yürüyor, sol anlıyor, sol dinliyor, sol konuşuyor, sol davranıyor. Aslında o sol olmuş. Benim bu ters yüz olmuş sol azizim için açıklama yapmak da yeterli değil. Bazen azarlamak gerekir, kavga etmek lâzımdır. Korkutmak icap eder... Gerçi bunun da faydası yok, olmuyor, ne yapayım?

– Zannediyorum, üçüncü defa söylersen faydası olur.

– Ne?

– Hiç, konuşuyordun, devam et!

– Neden bu kadar sinirlisin?

– Sana kızgın değilim, sen konuş!

– Ne oldu, değiştin mi? Üçüncü defa da ne demek?

– Yani ben kendimden bıkmışım. Kendime dalmışım, hayatımda tanıdığım en nefret edilecek kimseyim.

– Ben bir hata mı yaptım? Ben...

– Siz? Hayır, sizinle ilgili değil. Herkesin hayatında, iş, eğlence, yolculuk ve ikametinde bir programı vardır, kimseyle ilgisi yoktur.

– Siz? Neden Siz? Neden böyle?

– Şimdi sen! Ha bire lâfızlara takılıyorsun. İşin budur zaten. Ne kadar güçlü bir iş vicdanın var! Hz. Ali'ye; Allah, din, hakikat, cennet, cehennem, ilahî gazap, insanların nefreti, kendi insanî vicdanı, kendi zatî ahlâkı olan hakikatçiliği neden İbn-i Sina'nın duygusal vehimlerine kurban etmedi diye itiraz ediyorsun. Hz. Ali'nin fedakârlık ve ihlâs zayıflığının olduğunu söylüyorsun. Sonra da...

– Sonra da ne?

– Otur da söyleyeyim, neden beni yutmak istiyorsun!

– Güzel de söyle!

– Hiç, hiç önemli bir şey yok, yanlış söyledim, ses tonum seni korkuttu. Seni övmek istiyordum. Zamane gençleri arasında senin gibi kaderini incelemeyle, araştırmayla, dikkat ve kabiliyetiyle tayin eden çok az kimse var. Birçoğu kendi branşını tesadüfen, şans eseri seçiyor.

– Bitti mi? Bu ne oldu?

– Sen de ikiyüzlü müsün? "Hesol" sokağı da var mıdır? Sol değil, sol değil, sokak! Hi, hi.

– Sen insanı sıkıyorsun, söylesene.

– Neyi diyeyim, bir şey yok. Aklî olgunluğa erdiğinizi ve övülecek bir pişkinlik sahibi olduğunuzu gösterdiniz. Senin gibi olanlar vehimleri, hayalleri, gençlik hevesleri ve heyecanları için işlerini bırakıyorlar. Amelî ve meslekî tutuculukları yok. Bu yaş, soy ve zaman şartlarında edebî vicdan çok az kimsede duygulardan, hayallerden ve dinî vicdandan daha kutsal ve güçlüdür. Hatta Nasır Hüsrev, Senaî ve Mevlana gibilerde dahi dinî heyecanın, onların ilimlerini, edebiyatlarını, şiirlerini, methiyelerini, fıkıh konularını ve eski derslerini değiştirdiğini görüyoruz.

– Edebî vicdanın bende din, aşk, felsefe ve irfanî tutuculuktan daha üstün ve öncelikli olduğunu mu söylemek istiyorsun?

– ...!

– Ah! Ne kötü bir tebessüm!

– Övmek istediğime inanmıyor musun?

– Evet, öyledir. Ne yapayım? Ben küçüklükten beri İran edebiyatına, tarihine, çivi yazısına, Çehar Makale babı ve Vezir Hasenek'in biyografisine delicesine aşıktım. Jung'un biyografisini, bulut defterlerini, zümrüt defterlerini, İranın merkez coğrafyasını, Adem'in ve âlemin yaratılışını, din ve dünyayı aklımdan götürmüş, hiçbir çabam yok. Benim kusurum mudur?

– Hi, hi, hi!

– Ne oldu? Bunun neresi gülünç? Herkesin bir kabiliyeti var, her insan bir iş için yaratılmış. Herkes tüm ruhunu, kalbini, hayatını, nefesini sevgiyle dolduramaz, duygulara boğamaz. Her zaman bir tarafa yönelemez, bir yolculuğun yolcusu olamaz ve bir ızdırap içinde kıvranamaz. Hiç kimseden sizin şiddetli duygularınızı, heyecanınızı ve tevhid bilincini taşımasını asla bekleyemezsiniz. Bizim benzerlerimizin hayatının farklı boyutlarında yüzlerce işi, sorumluluğu, görevi, meşguliyeti ve inancı vardır.

– Yeter, yüzsüz... Bu nasıl bir ruhsal hastalıktır ki boş şeyler konuşmaktan hoşlanıyoruz? Hasta mıyız?

– Kim, hi, hi, hi!

– İkimiz de!

– Güzel, şimdi Allah seni bu diğer sokağına, sokağımıza getirdi, yanıma geldin, doğruyu söyle!

– Ben daha fazla...

– Sebebini söyle, beni daha çok sevindir, okşanmaya çok muhtacım, çok tatlısın, durum kötüleşti, sıkıntıdan ölecektim, kalbim tutuldu.

– Hi, hi, hi!

– Söyle artık, söyle... Bak ne iyi oldu. Bahar havasıdır. Gökler bulutlarını aldı gitti. Ben demeyeyim, kiminle candan dostsun, kendin söyle.

– Ne diyeyim, hi, hi, hi!

– Ah! Sen durmadan gülüyorsun. Söyle neden bu sözleri, bu tür konuşmaları daha fazla seviyorsun. Yani benden daha fazla! Sen de biliyorsun ki ben asla sevmiyorum. Ama kendimi temize çıkarmak istemiyorum. Sen de biliyorsun, nefret ediyorum. Hayatımın çilesi sadece budur.

– Bak Şeri, açıkça bir konuyu itiraf etmek istiyorum. Hi, hi, hi!

– Ha... Anladım, biz birbirimiz için...

– Hayır, hayır, başka bir mevzu bu. Sen her zaman o şiiri hatırlıyorsun.

– Ah! Hayır, bağışla beni. (Ne kadar şımardı! Allah'ım, ben ne kadar eridim.) Güzel de söyle artık!

– Demek istiyorum ki... Ama... Ben... (Ne diyeyim?)... Ben, sen de biliyorsun ki... Her zaman için tartışmaya alıştım!

– Hi, hi, hi! Beni utancımdan öldürdün! Niçin eziyet ediyorsun, yine benim tahmin ettiğim şey oldu!

– Sen neyi tahmin etmiştin?

– Sen ne kadar akılsızsın!

– Ben... Ama hatırlamıyor musun o edip, bilgin ve sanatçı dostunu ormanda bırakınca ne dedi? O okul arkadaşımdı. Aynı sırada otururduk. Saf ve basit biri olduğumu söylemiyor muydu? Başka biri de var ki güzel yazan bir şeytan, kötü ve hokkabazdı. Saf ve basit olanlar akılsız mıdır? Neden beni kınıyorsun?

– O dostun halt etmiş ki seni tanımış, o sadece seninle aynı sırada oturuyordu, o kadar!

– Hi, hi, hi, sırada mı? Aynı sırada oturmak da nasıl bir ifadedir!

– Ormanda bırakman iyi oldu. Her şey aslına döner. Sen de çok iyi biliyorsun, o sadece sanatçı, üstün bir edip ve bilgindi. Ama Allah şuurdan mahrum kılmıştı onu.

– Sen yine tartışmak istiyorsun, çabuk açıkça itiraf et!

– Sen de demedin mi, eskiden dersler dışında tartışma da yapılırdı. Hatta dersten çok tartışma olurdu. Herkesin bir tartışma arkadaşı vardı. Dinî ilimler ne kadar güzeldi! Molla medreselerini ve eski dersleri ne kadar çok seviyorum. Şimdiki fakültelerde sadece ders var. Sadece imlâ var. Ezberleme dersler, yüzeysel ders notları, ya hep öğrenci, ya da hep hocadırlar! Upanişad güzeldir. Yüksek dersler, tartışma, huzurî ilim, gizem ve sembol ilmi, garip ilimler, sır sahibi özel insanlar... Herkes bu sade, güzel ve gerçek risaleler sayesinde doğru yolda yürüyor, İşrak felsefesini öğreniyor, toprağı bakışlarıyla kimyaya çeviriyorlar. Onlar biliyorlardı ki amelsiz ilim, meyvesiz ağaç gibidir, susuz çeşmedir. Ne kadar ilim okusan da amel olmadıkça cahilsin. Mevcut kültür hep öğretim, ezberleme ve öğrenimdir. Güzeldir; ama sadece beyni eğitir. Ama ruh susuz, muhtaç ve zayıftır. Büyük şahsiyetler hep o ruhanî kültürde yetişmiştir. O üstat ve öğrenciler dünyayı ilim ve hikmetleriyle doldurdular. Bugünkü gibi ilimler birbirinden ayrı değildi. Bir tek gerçek olan ilmi ayırdın mı hem eksik kalır, hem de birbirine ihtiyaç duyar. Birbirinden ayrı tahsil edilemez. Bilginin en kapsamlısı olan felsefeyi bile hikmetten, ev idaresinden ayırıp parçaladılar. İslam'da hikmet ve şeriat da birdi. Birlikte zamanın İslam bilimi olan ke-

lam ilmini oluşturuyordu. Bunlar İslam'ın dinî maneviyatı, tekâmül gücü, hareket, zenginlik, Doğu dehası, kültürün keşfi ve kültürel övünç kaynağıydı. Özellikle de Şia'nın kelam ilmi, ne diyeyim? Ama yeni kültürde birbirinden ayrılınca birisi donmuşluğa, makul ve menkul fakülte zayıflığına veya çağdaş ilahiyata dönüştü. Artık İslam bilimin hâli de malûm. Diğeri ise tümüyle ortadan kalktı. Yerine farklı dallar oturdu. Zahirde hikmet iddiasıyla ortaya çıktılar. Gerçekte ise onunla hiçbir benzerliği yoktu. Boşaldı, dağıldı! Acıyorum, neticede İbn-i Sina ve Aristo gibilerin araştırdığı değerli, önemli ve incelikler dolu "Tedbir'ul-Menzil" ilmi, yemek yapma, soğan kızartma, kâğıttan gül yapma, manasız ve cihetsiz dekorasyon sanatına dönüştü. Hem de nasıl ve kimler? Hekimlerin ve mütekellimlerin işi yetkililere kaldı. Gerçekten bu böyle değil miydi? Ben doğru hükümde bulunmuyor muyum?

– İslam kültüründe tek ruh, tek sermaye ve tek bilgi vardı. Yani İslam bilimin birbirinden ayrılmaz iki yüzü vardı. Birisi makul (akli) diğeri ise menkul. Her İslam bilimci makul ve menkul ilimleri bilmek zorundaydı. Makul, hikmet; menkul ise şeriat idi.

– Neden hikmeti makul, şeriati ise menkul olarak adlandırdılar?

– Hı, hı... Tefsiri şu an gerek olmadığı için söylemeyeceğim. Çünkü sizin kalbî inancınızın ve ilmî görüşünüzün aksinedir.

– Nasıl? Benim görüşümle ne ilgisi var? Benim görüşüm ne ki?

– Arz edeyim, sanıldığının aksine şeriat ilimleri menkul ilimlerdir. Zira kaynağı vahiy ve ilhamdır. Akıl, tefekkür, maslahatçılık, keşif, buluş, bilginlerin dehası değildir. Vahiy kaynağından iki pınar fışkırmıştır. Birisi Kur'an, diğeri Peygamberin sünneti. Birincisi vahiy sözleridir. Nazil olunca ceylan derisine veya ağaç kabuklarına yazılan bir kelimedir. Gri veya yeşil kitap kavramı buradan gelmiştir. Diğeri ise Peygamberin davranışı, hâli, isteği ve isteksizliğidir. Bunun da kaynağı vahiy ve tabiat ötesi ilhamlar olmuştur. Peygamberin düşüncesi, bilinci ve şahsî iradesi

değildir. Öyle ki vahyin zorluğundan ve ağırlığından baygın düşüyor, terliyordu. Bu durumda manalar içinde renkleniyor veya ruhunda kanat seslerine benzer bir ses duyuluyordu. Böylece kelimeler kalbine nazil oluyordu.

Marifet, manalar, düşünceler, duygular, hükümler, emirler, yasaklar, kanunlar, ayetler ve hadisler bir mecmua olarak şeriatı oluşturması sebebiyle semavî, beşer üstü ve akıl üstü bir kaynaktan kaynaklanmaktadır ve âlimlerin görevi bunları anlamak ve nakletmektir. İman ve amel etmektir. Bu yüzden bu ilimler menkul ilimler olarak adlandırılmıştır. Yani vahiy çeşmesinden göğüsten göğse nakledilen ilimler.

Bunun karşısında kaynağı vahiy değil, akıl olan hikmet vardır. Aklî ilimler hep bu sınıftandır. Yani düşünce, deha, anlayış, araştırma, tecrübe, idrak, hayal, duygu ve tercih esasına dayalı ilimler. Kaynağı insan aklı ve düşüncesidir. Bu yüzden de makul ilimler olarak adlandırılmaktadır. (Rasyonel ilimler)

– Hayır, görüşün aksine...

– Elbette bir eki de var; menkul ilimlerde neden ve niçin olmaz. Zira sabit ve değişmez gerçeklerdir.

– Biliyorum, önce nakletmek gerekir. Kaydetmek, anlamak, iman etmek ve sonra da amel etmek gerekir.

– Hayır, önce iman etmek gerekir, bu her şeyden, hatta tahsilden önce iman gerekir, biliyor musun?

– Evet, önce iman etmek, sonra amel etmek gerekir.

– Hayır, ona imanla yepyeni bir insan doğuyor.

– Ha, doğrudur, lafzî yanlışlık işte, yüzeysellik, yani biliyorum, kendim ders verdim.

– İmandan sonra ne gelir, biliyor musun?

– Nakil, anlayış ve amel.

– Hayır, amel ve nakil... Sonra mümkün olduğu kadar anlayış! Amel anlayışın neticesi değildir. İmanın neticesidir. Amelden

sonra hükümlerin felsefesini anlamaya çalışmak gerekir. Her mümin oruç tutmalı, namaz kılmalı, dua etmeli, cihat etmelidir. Niçin amelden sonra olduğunu düşünmek gerekir. Taklidin ve ibadetin esası böyledir. Güvendiğiniz bir doktor size bir reçete yazarsa hemen amel edersiniz, tutuculuk, sabır, çaba ve zahmetle dediğini yaparsınız. Elbette siz yine bütün bu perhizin, yemeğin, işin, yolculuğun veya yazıların felsefesini anlamak için çabalayabilirsiniz. Eğer amel etmek anlayışa bağlı olsaydı o zaman şeriat diye bir şey kalmazdı! Elbette şeriattaki her işin, hükmün ve sözün bir hikmeti vardır. Aksi takdirde boş olurdu. Elbette amelî hükümlerde zamanın ve şartların gerektirdiği geçici ve maslahatçı hikmetler de olabilir. Ama ayetler, özellikle de müteşabih ayetler baştanbaşa hikmet ve irfan doludur. Ama anlamak kolay değildir. Özellikle de hâkimler, akılla düşünen Meşşaî filozoflar (Yürüyerek düşündükleri ve dersle meşgul oldukları için bu ad verilmiştir.) ve Aynulkuzat'ın deyimiyle, "Şeriatı bırakıp batıla gidenler" vesilesiyle[24]. Ama menkul ilimler değişkenliğe, görüş değişikliğine, gerilemeye ve ilerlemeye elverişli bir elastikiyet içindedir ki bu da insan tercihinin, kabiliyetinin, iradesinin ve aklının tecellisidir.

– Güzel de bu benim görüşüme aykırı değildir ki.

– Ama neden? Siz bazı heyecanlı kitaplarınızda ve konferanslarda genelde hikmetin kaynağının ilham olduğunu, şeriatın kaynağının da akıl olduğunu söylediğiniz halde birincisinin değişken, ikincisinin ise sabit ve değişmez olduğunu belirttiniz. Herkes ve bütün gerçekler bunun aksini ifade ediyor.

– Sen yine her zamanki gibi gerekli gördüğün şeyleri unuttun. Unutkan, dalgın ve maslahatçı azizim! Kaç defa dedim, benim imanım, duygu ve ilhama dayalı değildir. Akıl, şuur, araştırma ve bilgiye dayalı olarak seçtim. Benim hikâyemin kahramanı

[24] Bu da sizin görüşünüzü teyit ediyor. Aynulkuzat'ın hikmet ve şeriat ayrılığına dair kinayesidir. Şeriatı halka bırakıp yola düşen Meşşai filozoflarına itirazıdır. Chandel'n tabiriyle, din ve felsefe bir tavan altında olmasa da en azından bir havada yaşamalıdır. Bu çok önemli bir konu.

uykuda mitolojik bir tapınağın içinden çıkıp peşimce gelen ve uyanıklık âleminde bunun o olduğunu gördüğüm bir şehzade değildir. Hikâyemin kahramanı beni nasıl müptelâ kıldığını bilmediğim avcı, yönetmen ve oyuncu Don Juan değildir. Ben de kompleksli, meçhul, gözlerden uzak, kimsesiz, sevgi görmemiş bir genç değilim ki bir anda bilmediğim bir nedenden dolayı kalbim onun için çarpsın, kendimi kaybedeyim. O romantik ve duygusal nazik insanlardan değilim ki arkadaşının kalbinde Bambus aşk kolonyasının rüyamsı kokusunu yaratsın? Ben onun nasıl olur da her zamanki gibi zarif ve küçük geğirmelerini rüyamsı ve tatlı eleştirilerinin kalbimi fethetmesini tefsir edemeyeyim ve duygularım her gizemli darbeyle uzak bir noktaya, havuzlara doğru uçsun, onun elinden ufukların üstünden, bulutların içinden uçup gitsin? O dönüp içime girmek istediğinde yalancıktan yine geğirmeye başladı. Duygularımla oynadı, beni rahatsız etmeye başladı. Ama baktım ki artık onu unutamıyorum! Ama şimdi yine asılmış, aşk kuraklığına duçar etmiş beni. İlk defa arkadaşımın doğum yıldönümü kutlama gecesinde bana "Aşıkâne Mektuplar" kitabını verdiğinde şoke oldum. Bunlardan birkaçını okudum, gördüm... Ahmak yazar bir zamanlar onun kulağıma fısıldadığı güzel sözleri, şiirleri ve güzel yazısıyla yazdığı mektupları olduğu gibi kaleme almış. O, bu mektuplara Madam Chandel'in parfümünü sıkıyor, bana gönderiyordu. Bütün bunları almış, kendi adıyla bastırmış, adını da yabancı tercüme koymuş! Elbette bu konuyu görmezlikten geldim. Zira iş, kalp işidir. Kolay değil, bu yüzden babam annemle kavga etti. Sonra baktım, kâğıdımı bir mecliste çıkarmış, aile büyüklerine gösteriyor, onlardan bir indirim almaya çalışıyor, nefret ettim. Hayır, herhalde bir eksikliğim vardı ki onun sahip olduğu şeyler beni onun varlığına çekti! Onun sahip olduğu şeyler, kalpleri elde ettiği ve renkleri gözlerde onu oturttuğu halde kalbimi ilk anda titretti, gözlerime vurdu. Bu yüzden onlara saldırıyor, onlara bakıyordum. Tahammül etmem için ne çabalar gösterdi! Ne zevk ihtiyacı, ne özgürlük arzusu ne de saadet emeli; hiçbirisi onu sevmede bana yardımcı olmadı. Duyguları-

ma güç vermedi. Acı, esaret ve zorluktan başka bir armağan getirmedi. Kalpleri aşk deryasına sürükleyen bütün gizli nehirler tam aksine kalbimin ayaklarının altından akmıyordu. Evet, tam aksine, açık, güçlü, gizli, aşikâr, bazen dalgalı, bazen ısrarlı bir şekilde düşmanca, alıkoyarcasına ve uzaklaştırırcasına bir yöne akıyordu. Ben de tüm maslahat ve irade gücümle bu kaçak akıntılara yardım ediyordum, onlarla birlikte yüzüyordum, el ve ayaklarımla çırpınıyordum, inliyordum, ulaşamam diye ağlıyordum. Çeşit çeşit aşklar yaratan ve kalpleri maşuka süren bütün o kompleksler, ihtiyaçlar, içgüdüler, kaynaşmalar, nedenler, maddî ve psikolojik etkenler, bende ve benimle birlikte beni uzaklaştırmak ve iç yolu onun yüzüne kapamak için dost ve arkadaş oldular. Ben de bu ordunun gizli dua güçlerine yardım ediyordum. Âhın sürekli okları, telkinin devamlı kırbaçları, el silah ve sermayenin ahlâktan borç alımı, salahiyet, riayet, halk ve hâlık, her şeye ve herkese karşı ordunun en önünde amansız bir şekilde ona saldırıyordum, kaçıyordum, gizleniyordum, kınıyordum, korkuyordum ve yalvarıyordum...

– Ah! Sen...

– ...

– Konuş, konuş, düşünme, susma...

– Kim neler yaptığımı bilir.

– Sonra ne oldu?

– Sonra... Olmadı, böyle oldu.

– Neden olmadığını söylemiyordun. Neden böyle oldu?

– Dostum bırakmadı.

– ...

– Sürekli... Onu tanıdıkça zayıflıyordum. İşimde olan aşk değildi, muhabbet değildi. Kimsesizden kaçış değildi. Saadet arayışı değildi, zevk ve rahatlık arzusu değildi, hayat değildi. Hiçbir şey değildi. Sadece yavaş yavaş onu anlamaya başlamış olmamdı! Bu kelimelerle ifade edilemez.

– Evet, ama neyi anlamaya başladın? Onda neyi? Veya... O neydi ki onu anlamaya başladın?

– Onda mı? O mu? Bu sorunun cevabı çok zor. Ayrıca bir şeyi de halletmez. Soruyu tersinden sormak gerekir. Sormak gerekir; sende ne vardı veya sen neydin ve nasıldın ki onu anlayınca... kalamadın?

– Evet, bunu biliyorum, yalnızlıktı; boş sosyolojik manasıyla bir yalnızlık değildi bu. Yalnızlık, insanın bu varlık gurbetinde korkması, kaçması, rahatsız olması, kendisiyle tanışık birisini araması, bu dünyada kendisi gibi birinin beklentisinde olması manasında bir yalnızlık. Birbirine güvenen, dost olan ve birbirine dayanan birini bekleme yalnızlığı.

– Evet, yaklaşık olarak budur. Ama yalnızlık kelimesi doğru değildir. Yalnızlık bir boşluğa, açmaza, mutlak varlık manasızlığına, mutlak hayatın cihetsizliği anlamına geliyor. Modern sanatçıların ve filozofların korktukları bir mana. Ama ben aksine, başta yalnızlık hissetmiyordum. Ayrılık hissine kapılmıştım. Bu ikisi bir değildir. Birisi toplumda yalnızlıktır, kimsesi yoktur. Hiçbir yeri yoktur. Diğeri ise ayrıdır. Onun da böyle şartları var. Ama duyguları ve yaşamları farklıdır. İkincisi sürekli bir hasret, arayış ve gözü yolda kalmışlık içindedir. Birincisi ise kara bir ümitsizlik ve kesinlik içindedir. Kimsesizliğe inanmıştır. Ayrı kalmış kimse gariptir, kendisiyle bir olan bir yakınından uzak düşmüştür. Onu arıyor. Bir yeri, vatanı ve evi vardır, ondan uzak kalmış, arıyor, bekliyor, ümitlidir, üzüntülü ve muhtaçtır. Yalnızlık kimsesizliktir, ayrılık ise onsuzluk! İkincisi gurbet, yabancılık ve ayrılıktan daha fazla incinir. Ama o kendi "O"sunu bulunca, yılların dönüşü, acı aylar, faydasız günler, sonsuz yollarda "O"nu hissetmeye başlar, onu tanır. Hem dünya hem de hayatı durur, her ikisi de görüşmeyi seyretmeye, bu ikisinin yeniden görüşmesini temaşa etmeye koyulur. Bu aşinalık gizlenecek bir şey değildir. Görmezlikten gelinemez. Yanından geçilmez. Başka bir işle, başka bir şeyle uğraşılmaz. Ondan sonra, bu olaydan sonra artık soğuk ve durgun bir mutlak yokluk vardır.

Hiçbir şey ve hiç kimse vardır. Hiçbir şey ve hiç kimse yoktur. Kulaklarını aç, değerli öğrenci! Kaybettiği bir şeyini bulmak, anlamak aklî bir meseledir. İlhamla, rüyayla, duyguyla ve içgüdülerle bir ilgisi yoktur. Aklîdir! Makul bir şeyi insan bin bir delille, deneyle, tekrarla, dikkatle, temaşayla, hisle, araştırmayla, incelikle tanıyabilir ve bin bir delille ispat edebilir. Mantıksal delillerle bunun o olduğunu ortaya çıkarabilir. İnsan ev ve ikamet sahibi olmak isterse bir ev bulur, güzel bir ev, ucuz, modern, lüks, herkesin beğendiği gerçek bir ev... Ama insan atasından kalma, doğduğu, çocukluğunu geçirdiği bir evi kaybedince, unutunca o artık güzel bir ev, ucuz, modern, lüks bir ev peşinde koşmaz. Kendi evini arar. Bulunca, görünce, tartınca, düşününce, hatıralarını tazeleyince, deliller bulunca, hatıralarını tanıyınca, evde olan her şeyi hissedince, teşhis edince artık ondan vazgeçemez, başka sokaklara dalmaz? Emlâkçilere, mimarlara, görüş sahiplerine, halka, dosta, başka güzel bir eve gitmez... Ne diyeyim? Burada güzellik ve çirkinlik, ucuzluk ve pahalılık, eskilik ve yenilik söz konusudur. Hüviyet söz konusudur. "O"luk vardır, güzellik değil! Bir eve ihtiyacı olmak değil! Evini kaybetme meselesidir. Evsiz insan, evini kaybetmişken farklıdır. Yalnızlık ayrılıktan farklıdır. Kimsesizlik onsuzluktan ayrıdır. Ona durmadan nasihat ederler: "Beyefendi, bu ev daha güzeldir, bu evler daha modern ve lükstür. Sen bakmadın bile. Sen herhalde ev istemiyorsun. Sen sarayları bile bir bakmayla satın almazsın. Senin eve ihtiyacın yok. Sen göklerin avaresi, duvar ve tavanlardan nefret eden birisin. Bunca boş ev var! Boş ver, gidelim. Ne zamandan beri ev arıyorsun? İlginçtir! Geç gidelim. Sana öyle evler göstereyim ki zevk alasın. Dekorlu, manzaralı, daha yeni boyanmış... Neden burada duruyorsun? Neyi bekliyorsun? Burası ki... numaralıdır, sana yarar bir ev yok, siz bu mahalle ehli değilsiniz, aklın nerede? Neyi düşünüyorsun? Kimin evine bakıyorsun? Neden tam üç saat iki dakikadır donup kaldın? Sen bu kadar kapı, duvar, ev, tuğla, çeşme, renk, çini, manzara ve benzeri şeylere pek dikkat etmezdin, bilemiyorum, burada ne işin var? Neden üzgünsün? Nereye bakıyorsun?

Gel, gidelim şehrin başka mahallesine, evlere... Ah!" Sus! Sus, yeter! Ne kadar ev lâfı ediyorsun! Ahmak, sen benim genç olduğumu, askerden daha yeni geldiğimi, bir işe girdiğimi, ilk aylığımı aldığımı, evlendiğimi, şimdi de memurlar sokağında bir ev alıp oturmak istediğimi mi düşünüyorsun! Aklın nerede? Ben kendi evimi bu sokaklarda, caddelerde, mahallelerde buldum. Benim eve ihtiyacım yok. Benim için saray da dilenci kulübesi de birdir. Her ikisinin de bir değeri yok. Bana yaramaz.

– Bu bir ilham ve duygu mudur, yoksa fikir ve düşünce mi? Makul müdür, menkul mü?

– İhtiyaç, mizaç gereği, durum, yaş, iş, toplum ve ekonomik açıdan ev arayanların aksine bilinçsizce, içgüdüsel olarak, menkul ve geleneksel açıdan ev peşinde koşuyorlar. Bunun hususî bir zamanı ve durumu vardır. Ona çekiliyorlar. Doğal bir zorunluluktur bu. İçgüdüsel bir ilhamdır. Maddî vahiydir. Can sıkıntısından bir arkadaş arayanlar onu bulmamıştır. Kalp onu zorlamıştır. Kavgadan ve laflardan kaçan, kendisiyle ilgilenen, hiçbir ihtiyacı olmayan ve halktan kaçan birisi bir yolcunun yüzünde aşina bir çizgi görünce, gevşeyince, bakınca, deneyince, düşününce, keşfedince, bulunca, araştırınca, çalışınca, şüphe edince, kesin bilgiye erince, kaçınca, yaklaşınca, görmezlikten gelemeyince ve görünce ki... Hayır... Bu odur... Acaba makul bir hüküm vermemiş midir?

– Söyle! Neden şüphe ediyorsun? Ayırt etmek, tanımak, "bu odur" noktasına ulaşmak akıl, idrak ve bilincin işi midir, yoksa ruh, içgüdü ve bilinçaltının mı? Ben bu işte çıkarımda bulunuyorum, daha önce de söylemiştim; bu kalp işi değil, akıl işidir. Aklım; şuur, mantık, tam bir bilinç, açık bir kesinlik ile ona ulaşmıştır. Güzel aklımın, hakikatçi aklımın, hakikati tanıyan aklımın, özgür aklımın, imanımın doğruluğu hususunda yüzlerce mantıksal delili vardır. Yasaklayan, kınayan, korkutan, mahkûm eden, eleştiren ve nasihat eden akıl, esir akıldır; maslahatçı, menfaatçi, bencil, tembel ve korkak akıldır. Bu da akıl değildir. Ruhumuza hükmeden toplumun vesvese ve telkinleri, soy durumu ve geçici şartlardır. Hakikat yolunda her şeyinden geçen, şa-

hadeti, yokluğu, işkenceyi, fakirliği, perişanlığı ve esareti kabullenen kimse, içgüdünün menkul işini bilinçsizce yapmamıştır. Özgür aklı ona hakikati aşikar kılmıştır. Özgür akıl onda aşk ve iradeyi uyandırmıştır. Halk ise ona nasihat eder: "Faydası yok; işinden, rahatından, yaşamından olursun; zorluk, zarar, dert ve esaretten başka bir şey elde edemezsin. Bırak, işine bak, hayatını yaşa. Canlı pehlivan güzeldir, şuurlu insan içinde maslahat olmayan bir şey yapmaz, akıl gereği insan canını ve hayatını boş yere feda etmez..." Halk bu aşağılık ve bayağı öğüt ve nasihatleri makul saymayı âdet edinmiştir. Evet, makuldür; ama esir aklın makulü. Zelil ve aşağılık aklın, hakikat düşmanı aklın, maslahat uşağı aklın makulü! İnsanın bahçesine gül dikmesinin faydası nedir? Parayla biraz pırasa, havuç, boyotu, kişniş, turp, soğan ve maydanoz tohumu al, bahçeye serp, zahmetsiz, rahat, dertsiz, kendi kendine yeşersin. Artık her gün pazara gidip yeşillik ve sebze alman gerekmez. Gerçekten yemek için sebze ekmeyip de görmek için gül ekenler ne kadar akılsızdır! Faydası nedir? Onca zahmet, belâ, korku ve endişeye ne gerek var? Gül! Gül ekmek veya su olur mu? Akıllı insan evinden ipek gülünü söküp yerine erik veya dut ağacı dikendir. Zamanı gelince anlar. Ağacın altına bir örtü tutar, ağacı silkeler, dut yağmuru yağar, erik dökülür, yerler, lezzet alırlar. Yerine yemek yemezler. Hem meyvedir, hem yemek, hem de para. Hem de tazesini yerler. Hem reçel yaparlar, hem de komposto. Çekirdeği de işe yarar. Evet, faydası vardır. Bunlar sıcakta keyifle terleyince o akılsız adam, eli boş sadece ipek güllerine bakar! Gül neye yarar? Turp ise faydalıdır. Asıl akılsızlık, ahmakça ve aşağılık işleri makul saymaktır. Akıl gerçekten bu tür dertleri mi anlar? Akıl sadece içgüdüsel vesveseler, korkakça tedbirler, tüccarca maslahatlar, faydalar ve tacirce dertler midir? O halde kim daha çok insan ve yüceyse, akılsızdır. Sadece maslahatları teşhis eden akıl, fare aklıdır. Sadece toprak altında ev yapmasını bilir. Bu aklın ilmi, ahır ilmidir. O halde hakikati, güzelliği ve mutlağı hangi güç tanır Akıl! Ama özgür, cesur, halkın övgüsünden, dert, fayda ve ihram lezzetinden müstağni beyaz ve aydın akıl!

– Evet, hikmeti tanıyan, hikmetin yanında olan akıl. İlim karşısında aklın işi tikel bir bakış, yüzeysel düşünce ve maslahatçılıktır. Cevheri tanımaz, arazları inceler ve kullanır.

– İrfan ilimden başkadır. Ama irfan bilinçsizce de olur mu? İrfan, aşkın, özgür ve mutlak bir tanımadır.

– Aşkın (müteali) deme, yüce (âli) de!

– Hi, hi, mersi doğrusu iyi öğrenmişsin.

– Biz sınıf arkadaşı değil miyiz?

– Sınıf arkadaşı mı? Hayır, ders arkadaşıyız. Bağışlayın, tartışma ve bahis arkadaşıyız; ama ders arkadaşı değiliz, derslerimiz ayrıdır.

– Nasıl?

– İlmimizin konusu farklıdır.

– Senin ilminin konusu nedir?

– Sen.

– Benim ilmimin konusu.

– Ben.

– ...!

– Sadece ilim değil; ilim, sanat ve sanayi birliktedir.

– Ne demek istiyorsun?

– İlim sadece bilinçtir. İlim konusunu etkileyemez. Örneğin yıldız ilminin yıldızlara bir tesiri yoktur. Sanat da öyledir. Sanayi de hem de ağır sanayi! Ham maddeleri tüketim maddelerine dönüştürüyor!

– Mersi, teşekkürler.

– Mutluluklar dilerim.

– Ama ham maddeler biter, hepsi tükenir.

– İlginç bir iştah!

- Ama bu tüketim insanı daha çok acıktırır. Susamış kimse ondan içtikçe daha çok susar!

Benim hamurumu felsefe, hikmet ve irfanla yoğurmuşlar. Hikmet, bende sonradan kazanılmış veya hafızada biriktirilmiş bir ilim değildir. Bilâkis o benim özüme aittir, benim sıfatımdır. Ağırlık, içgüdü ve vücut ısısı gibi sıfat ve durumlara sahip bir varlık olduğum gibi, hikmet ve felsefeye de sahip olan bir varlığım ben. Harcımda, ruhumun özünde, hatta dostlarımdan birinin şakayla dediği gibi, görünüşümde, bedenimde, davranışımda, sözümde ve sessizliğimde hep felsefe vardır.

Ben, felsefeyi sadece okuma, eğitim ve öğretim yoluyla elde etmedim. Felsefe, benim genlerime kazınmıştır. Onu atalarımdan miras aldım.

www.fcr.com.tr